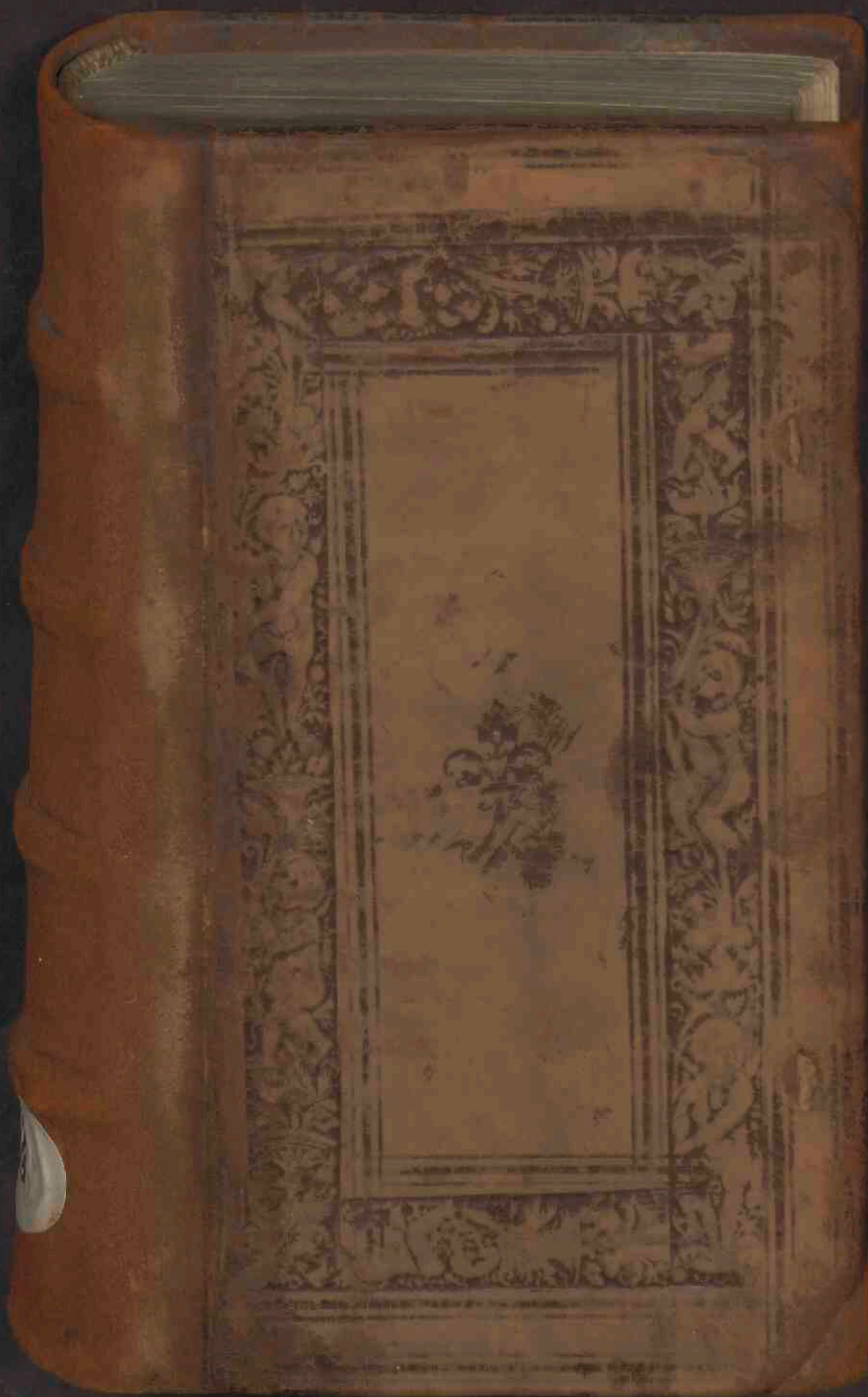




L. Apuleii Madaurensis philosophi Platonici opera, quæ quidem extant, omnia : & in primis De asino aureo libri XI, cum eruditissimis Philippi Beroaldi com[m]entarijs, ab innumeris quibus scatebant mendis nunc demum uindicati : Adiecto quo[que] rerum & uerborum in iisdem memorabilium indice copioso. Reliquorum Operum catalogum Secundæ partis Titulus indicabit.

<https://hdl.handle.net/1874/416863>



**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

X oct.

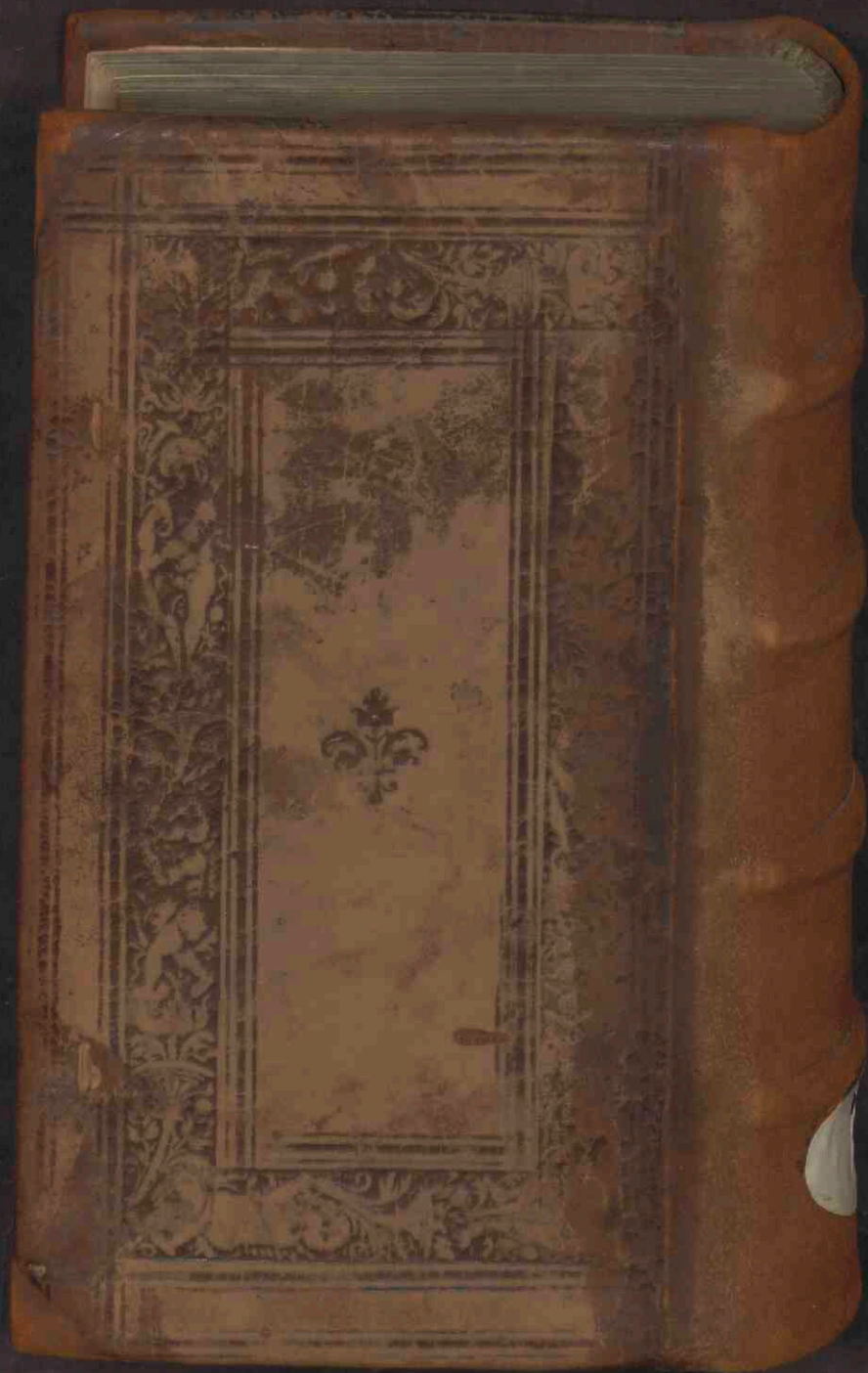
104

U.B.U.

AD

AD





habet equallitate ex quo
consequenter nescit ubi d. p. ponit.

distram punita
moris aut in oler
naturam nōce est
tentat: sed eum q

11. quod quod in nō tōtū q' in nō et
 quod nō tōtū q' in nō et
 et quod nō tōtū q' in nō et

Litterae Latinae

Octavo n.º. 104.

X 14

26. Oct 104

X. oct. 104

L. APVLEII

MADAVRENSIS PHILO-
SOPHI PLATONICI OPERA,
quæ quidem extant, omnia:
& in primis

DE ASINO AVREO LIBRI
XI, cum eruditissimis Philippi Beroaldi Cō-
mentarijs, ab innumeris quibus sca-
tebant mendis nunc demum
vindicati:

*Adiecto quoq; rerum & uerborum in ijsdem
memorabilium INDICE
copioso.*

RELIQVORVM Operum catalogum
Secundæ partis Titulus in-
dicabit.

BASILEÆ, PER HEN-
ricum Petri.



7
R
uo



bo
ac
ma
co
gri
gra
en
er
bel
ext
nan
cur

NOBILIBUS AC GENE-
ROSIS, MAGNÆQUE SPEI
adolescentibus, STANISLAO ET
IOANNI PIENIASZEK fra-
tribus germanis Polo-
nis,

MARCUS HOPPERVS
Basilienfis S. P. D.

 I uerum est, Generosi magnæque
spei adolescentes, quod dici so-
let, id esse philosophos animis,
quod Medici sunt corporibus,
(quemadmodum enim hi cor-
porum, ita animorum illi mor-
bos curant: sicuti præterea gratis nunc Medici
ac dulcibus, nunc uerò amaris & ingratis phar-
macis utuntur, aliàs item lenientia, aliàs uerò
corrodentia atque pungentia non sine magno e-
gri dolore loco affecto applicat: Ita philosophi
gratis quandoque philosophiæ præceptis ac sen-
entijs, quandoque uerò uerbis mordacibus, in-
terdum etiam iucundis fabularum inuolucris
obluinos animorum motus detegi, corripi &
extirpari satagunt) non minimâ profectò gra-
tiam merentur ij, qui libris eorū eruendis, re-
urgandis ac restituendis omnem suam ope-
ram.

ram, diligentiam, laborem atque sumptum impendunt. Horum uerò de numero hic quoque noster L. Apuleius est, cuius lucubrationes uariæ ueteris quoque illius, hoc est, Pythagoricæ & Platonice philosophiæ condimenta sapiunt. Ex quibus primū est illud de AVREO ASINO undecim libris diuisum opus: quo, Græcum eius argumenti authorem Samosatensem illum Lucianum imitatus, mortalium in primis stoliditatem, & ineptam quorundā, ne dicam impiam curiositatem perstringere uoluisset uidetur: eorum uidelicet, qui, dum captus sui & naturæ uirium ratione non habita, experiri omnia nō minus impiè quā stultè conantur, tandem non sine uel facultatum uel uoletudinis damno, aut etiam (quod magis est) interdum uitæ ac salutis periculo, se brutis stupidiores esse sentiunt: quorum, proh dolor, mundus plena stultorum cauea est. Vel, ut quidam interpretantur, totius humanæ uitæ imaginem quandā sub hoc lusu proponere uoluit, quā uidelicet uarij casus, quā fallax & inconstans fortuna, quā incerti cōsiliōrū exitus, quāque insperati quandoque earum rerum, quas nunquam cogitaris, euentus esse soleant. Et sanè nihil esse absurdi, nec etiā philosopho indignū eiusmodi mutatas dicere formas, ex eo apparebit, cum non tam fabulosè quā reuera tales accidere transmutationes ostendero. Si etenim ex philosophorū, imò ipsius Naturæ præscri-

scripto rei cuiusq; forma & *εἶδος* non ab externo illo habitu forisq; apparente cortice æstimanda, sed ab intus ui latente, & ijs quas *ἐντὸς αὐτοῦ διακρίσεις* Græci uocant, iudicanda est (alioquin enim orichalcum esse aurum, plumbum argentum, noctilucas ignem, truncum plantam, statuum hominem, & fictum quodque, quia ueri speciem habeat, uerum esse necesse sit) nimirum homini quoque non externa illa corporis figura, uel membrorum oculis exposita dispositio, sed mens siue animus sua intus munia per externa obiens, suū *τὸ αἶναι* præstat. Id quod uarijs, ueterum quidam, modis significare uoluere. Nam quid aliud sibi uoluit ille, qui interdiu lucerna accensa, in media hominum turba, hominem se quærere dicebat? Quid item Socrates? qui cum formosum adolescentem diutulè tacentem conspiciatus esset, Vt te uideam, inquit, aliquid eloquere: scilicet quasi tacentem hominem non uideret, eo quòd animo, cuius sermo index est, non perspecto, homo ipse ignorari dicatur. Et Plato, *τὸ μὲν οὐκ ὁρᾷ* (inquit) *ὁ γὰρ ὁμοῦ αἴμα*. quem secutus Maro: Clausæ (inquit) tenebris & carcere cæco. Quin & Apostolus: Miser ego (inquit) homo, quis me eripiet ex hoc corpore mortis? quibus nimirum omnes illi dicere uolunt, hominem non foris, sed conditum intus, extrorsum elucere. Quinimo si nil aliud, tamen uerbum illud primi rerum conditoris Dei Opt. Max.

FACIAMVS HOMINEM AD IMAGI-
NEM NOSTRAM, efficacissimè id arguit.
Quapropter animo mutato hominè esse trans-
mutatum, etiam corporis figura manente, fa-
teri oportet. Quod & Ciceronem uoluissè di-
cere uidetur, dum alicubi inquit: Quid enim
interest, utrum ex homine se conuertat quis in
beluam, an in hominis figura inmanitatè ge-
rat beluæ? Hinc igitur fit, ut alij in porcos, in
lupos rapaces alij, alij in simias, in asinos alij,
alij in libidinosos hircos, quidam etiam in
truncos abire, non tam fabulosè quàm reuera
dicantur: dum uidelicet infernalis illius Cir-
ces poculis epotis, hoc est, Sathanæ præsti-
gijs atque carnis propriæ concupiscentijs ui-
cti, propria relictâ natura, harum instar pecu-
dum brutescunt, uel trunci in modum stupe-
scunt: sæpe etiam unus idemque, dum suis dat
locum affectibus, uarias, Protei instar, figuras
referet, atque ora ferarum. Fiet enim (quod ce-
cinit Maro) subito sus horridus, atraque ti-
gris: Squamosusque draco, & fulua cerui-
ce læna, Aut acrem flammæ sonitum dabit,
donec salutiferæ sapientiæ rosis demorsicatis
ad se reuersi, ueram aliquando rationem resi-
piscantes, humanam recepisse formam dican-
tur. Quæ sanè cum ita se habeant, non fabu-
læ tantum, sed transmutationum etiam histo-
riæ huiusmodi descriptiones appellari possunt:
ut nō iam officij sui nullam habuisse rationem
sit di-

sit dicendus, si quis etiam non ligata oratione eiusmodi μεταμορφώσεις, uel ueris μεταφύξεις describat. Sed admonuisse hoc fortè superuacaneum, cum in sacris etiam utriusque Testamenti uoluminibus crebræ eiusmodi transmutationes cognoscendę nobis proponantur. Quid enim aliud significare prophetæ uoluere per dracones, leones, ursos, leopardos, tigrides, struthiones, serpentes, uaccas, & similes quibus sæpe utuntur denominationes, quàm, homines earum naturam beluarum indutos?

Hac quoq; ratione prophetarum nouissimus, Iudæorum quosdam ad se uenientes, uiperarum progeniem: & Christus Dominus ipse, Herodem uulpem appellare non dubitauit.

Sic etiam, ut præsentis operis exemplo utar, non ineptè quispiam aureos asinos omnes eos dixerit, qui sapientiæ prætextu comparandæ, longinquas profectioes magno maiorū suorum sumptu suscipientes, pro literarum & sapientię studio Photidas seu Palæstras sibi suas, hoc est, libidines apud exteros querunt, à quibus adulterinæ pixidis unguento inuncti, pro auihus altū intellectu suo uolantibus, hoc est eruditis hominibus, inertes ac imperiti, asini, quasi magna auri & argenti copia empti parentibus suis domum redeunt. Quod sanè de uobis, Generosi adolescentes, si quemadmodum cœpistis, perrexeritis, uestriq; præceptoris, uiri pietate & eruditione probati, ALBERTI

SYLVII pijs monitis (quod non dubito) parueritis, minime metuendum est. Quinimo *φιλαργυροί* quoque illi omnes, qui solius auri & argenti accumulandi, conseruandique oneribus pressi, omnis rei honestæ atque uirtutis solatio animos suos uacuos sinunt, aurei nomen Asini merentur: & in asinos corpore soluti migrare, iuxta Luciani Menippum, iubentur. Et hæc quidem de Aurco asino dicta nobis sint: sub cuius tegmine, præter ea quæ diximus iam, dubio procul alia quoque mysteria latent abscondita, quæ diuinare aut meum non est, aut non satis tutum est. Cæterum narrationis huius totius cum argumentum, tum intentionem plenius cognoscere est, partim ex Beeroaldi illa Operis principio adiecta præfatione: partim uerò ex singulorum Librorum Periochis, quæ suis singulæ locis sunt appositæ. Porro (ut & hoc silentio non præteream) horum quoque Commentariorum, quibus Asinus hic explanatus est, usus longè maximus apparet. Nam præter uerborum illam & sententiarum expositionem, fabularum enucleationem, historiarum explanationem, etiam loca quasi innumera tam sacrorum quàm prophanorum authorum, corrupta antea, genuinæ lectioni restituta sunt: ut iam uir ille non in unum tantum, sed plures authores eadem opera Commentaria scripsisse

pſiſſe uideri queat. Venio nunc ad alterum
 Apuleianorum tomum, qui poſt Aſinum, ſe-
 ptem diuerſi argumenti opuscula in ſe conti-
 net. Quorum primum, FLORIDORVM
 inſcriptum, quatuor Libris diſtinctum eſt,
 quæ quatuor ſunt orationes Carthagenenſi
 in auditorio ab ipſo authore recitatæ: Cu-
 ius inſcriptionis non alia cauſa eſſe uidetur,
 quàm quòd campi inſtar, florum uarietate a-
 mœni, ſuis quoque floſculis, hoc eſt, ex-
 emplis, hitorijs, fabulis, ſententijs, tropis
 & figuris, quibus orationes iſtæ ſcatent, flo-
 rere dicantur. Secundum, DE PLATO-
 NIS DOGMATE inſcribitur: quo præ-
 ter Platonis ortum, parentes, patriam, for-
 mam, præceptores, ſtudia & conditionem,
 etiam naturalis philoſophiæ totius ex ei-
 dem traditione ſumma capita, quæ reliquo-
 rum quoque exercitato memoriâ refricant,
 complectitur. Tertio eſt nomen datum DE
 PHILOſOPHIA, nimirum κατὰ ἠθικὰς, eo
 quòd præcipuam totius Philoſophiæ pars
 tem, nempe ἠθικὴν ſiue Moralem, ex Plato-
 nis iterum mente ibi tractet: quaſi quæ ſo-
 la ob ſui eminentiam & dignitatem Philoſo-
 phia dici mereatur, cum finem eum habeat
 propoſitum, ad quem uelut ſcopum omnes
 hominum cogitationes, dicta, facta collimare
 debent, nempe ſclicitatem: quæ non in uo-
 luptate, nec honore, nec diuitijs, nec etiam

ociofa uirtute, fed in actione & ufu uirtutum confiftit. *κρίται δὲ αἱρεῖν* (inquit Aristoteles) *αἱ δὲ αὖτ' ἀπὸ τῶν ὑποφαιέντων τῆς ἀνδραγαθίας, αἱ δὲ ἰσχυροὶ τῆς ἰσχυρίας.* Quartum fequitur, cui titulus eft DE DEO SOCRATIS: quæ in hoc mihi uidetur inftituta Oratio, ut feculi fui homines uel Socratis exemplo ad uitæ pietatem (quæ, dicente Apoftolo, *πρὸς πάντας ἀφίλιμὸς ὅστις*) uirtutisquæ ftudium cohortaretur: ut nimirum, quemadmodum hic inconſulto Deo ſuo (quem præſentem ſibi ſemper dictorum factorumquæ & cogitationum omnium inſpectorem ac teſtem certiffimum credidit) nihil unquam attentaffe, nedum feciſſe fertur: Ita iſti quoque, niſi dæmone, hoc eſt, genio ſuo digna, nil faciant, dicant, cogitent ue. Quo tamen Socratis ceu ethnici exemplo, ſiue teſtimonio, nobis hodie nihil opus eſt, qui per gratiam diuinam eius rei longè certiora oracula habemus: nempe Prophetarum, Apoftolorum, & ipſius Dei filij, Chriſti I E S V Domini noſtri, reſponſa: quibus edocemur, non Genios ſolum noſtros, ſed Deum ipſum unicum ac uerum *ἀποκρίτης*, cuncta quæ agimus, quæ loquimur, & quæ in animo uoluimus, intueri, ac perſpecta cognitaquæ habere. Errores meos (inquit Dauid) inſpiciunt oculi tui, & in libro tuo cuncti ſcribuntur. Ac iterum: Cogitationes meas intellexiſti de longè. Idem: Ne uerbu-

bulum quidem ullum est in lingua mea, quod
 en tu Domine non pernoueris. Et Hiere-
 mias capite trigesimosecundo: Tui, inquit,
 Domine oculi aperti sunt super omnes uias
 filiorum Adam, & cætera. Sic CHRISTVS
 quoque, Dominus noster, peruersas Iudæo-
 rum ac Phariseorum cogitationes de se, nec
 non Iudæ proditoris sui animum cognouit:
 unde rectè Apostoli Actorum primo: *εὖ*, in-
 quiunt, *ὁ γὰρ ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐκείνου ἐκέρχθη*. Huius ergo
 summa authoritas, diuina Maiestas, immen-
 sa bonitas, ineffabilis paterna charitas, nisi
 in officio nos contineant, à peccandi studio
 absterreant, non uideo quæ dæmonis fi-
 ue Genij præsentis imaginatio, recorda-
 tio, metus, coercere corruptos carnis no-
 stræ affectus possit. Quantum sibi locum
 uendicant duæ A P O L O G I Æ, quibus a-
 pud Claudium Maximum Proconsulem, ad-
 uersus Æmilianum quendam calumniato-
 rem, de obiectis sibi quibusdam criminibus,
 Apuleius magno artificio sese defendit. quo-
 rum elenchum in posterioris Orationis epi-
 logo ipsemet repetit his uerbis: Cæterum, in-
 quit, ad hæc quæ obiecistis innumera, binis
 uerbis respondeam: Dentes splendidos, i-
 gnosce mundicijs: Specula inspicis, debet
 philosophus: uersus facis, licet fieri: pisces
 exploras, Aristoteles docet: lignum conse-
 cras, Plato suadet: uxorem ducis, leges iu-
 bent;

bent : Prior natu is est , solet fieri : Lucrum
 sectatus es dotis , dotalem accipe donatio-
 nem , recordare , testamentum lege . hæc il-
 le . Penultimus est D E M V N D O libel-
 lus , brevis quidem ille , at ualde eruditus &
 pius , præsertim ubi tam piè de Vniuersi ar-
 chitecto & rectore Deo Optimo Maximo
 loquitur . Postremus ad Medicorum scho-
 lam pertinet , qui plerorumque S I M P L I-
 C I V M & nomina & uirtutes uarias , breui
 quidem , at eleganti stilo exponit . Hæc sunt ,
 Generosi adolescentes , authoris illius , quæ
 hodie extant , *συντάγματα* : in quibus omnis pro-
 pè τῆς ὑποκαταδείας artifex , aliquid à profes-
 sione sua non alienum reperiet . Quorum
 noua hæc atque renata editio (quid ni enim
 sic eam appellem , quæ à tot errorum monstris ,
 quibus antea scatebat , emaculata nunc , &
 repurgata sit) cum digna nobis uisa esset
 quæ pro recepta hodie consuetudine , de no-
 uo quoque alicui inscriberetur ; præterea
 lectio eius iuuenili quoque ætati accommo-
 data uideretur : cœpi de auditorum aliquo
 meorum cogitare , cui hoc quicquid est ,
 nuncuparem . Ibi tumi S T A N I S L A E ,
 iuxta alia humanitatis studia , elemento-
 rum quoque Iuris ciuilis , me profitente ,
 auditor assidue : nec non tu mi I O A N-
 N E S , primarum adhuc artium studiosis-
 sime (quos quemadmodum sanguinis ne-
 cess.

cessitudo ac maternus uterus copulauit, ita hic quoque coniunctos uolui) digni mihi uisi fuistis , quorum nomini hæc inscriberem : non tam ob uestram illam , præter nobilitatem , probatam quoque omnibus morum integritatem ac probitatem , quam etiam maiorum uestrorum , in primis autem parentis uestri , per Diuinam clementiam adhuc superstitis , Equestris ordinis uiri Amplissimi , generosissimi quæ laudes cumulatissimas : quas , præter multos alios etiam ornatissimus uester *πατριάρχης* GASPAR LÆTVS , Philosophus ac Iureconsultus eximius (ut est mihi familiaris , uestri quæ amantissimus) pluribus certè uerbis apud me non semel commendauit. Quarum hæc non minima fuit , quòd uidelicet is genitor uester , omni reuerentia dignissimus , rara illa sua prudentia , sapientia , pietate , ac fortitudine , plurimum Reipublicæ suæ , imò toti sanctæ Polonicæ Ecclesiæ , præsertim in pio hoc Euangelij IESV CHRISTI propagandi negotio , profuerit : ac etiamnum , diuina fauente clementia , profuit . Cuius uelut auitæ uirtutis exemplum , ad simile uos studium cohortari meritò , ac incitare debet . quod ut fiat , faxit Omnipotens . Vos igitur , Nobiles ac Generosi adolescentes , animo meo charissimi , philosophum hunc , quem uobis hic offero ,

ro, læto vultu accipite, bonique consu-
lite, ac me vicissim amare pergite. Basi-
leæ Rauracæ, Anno post partum uir-
ginis Deiparæ 1560, Kalen-
dis Augusti.

NICOLAUS GALLOTVS
in Apuleij opera.

Quæris Madauri quæ sit laus maxima Apuliz

Vna potest dici, quod Polyhistor erat.

Attamen hæc fuerit doctrinæ gloria simplex,

Cætera si tanti perlegis acta uiri.

Non mihi Plinius hic, non detur multa Solini

Lectio: sint uario hæc uomere cultus ager.

Ast mihi Apuleiam scriptorum cernito formam,

Naturæ ingenium dictaq; scripta uides.

Dictio primigenis altisq; ex eruta thecis,

Et rebus, proprijs accomodata locis.

Res ibi coniunctæ, non longè distita uerbas

Et tamen in uarijs te tenet ille iocis.

Humanum docto describit uiuere Asellos

Illic humanas cernis ubiq; uices.

Ex quo dulcior est sapienti carduus, Enni:

Quam quæ Virgilio stercora præbueris.

Indeq; non parutam, qui condimenta parasti

Docta, tibi laudem nunc Beroalde refers.

Transi & ad arcanas passu grauiore Camænas,

Rhetora ibi, medicum, philosophumq; uides.

Nam plantas scribit medicus, describit & orbem

Philosophus, coram iudice Rhetor agit.

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES THE FIRST

BY

JOHN BURNET

OF LINCOLN'S INN

ESQ.

IN TWO VOLUMES.

LONDON,

Printed by J. Streater, at the

Sign of the Sun in St. Dunstons

Church, in the Strand.

1679.

THE SECOND EDITION

WITH ADDITIONS.

By the same Author.

IN TWO VOLUMES.

LONDON,

Printed by J. Streater, at the

Sign of the Sun in St. Dunstons

Church, in the Strand.

1680.

By the same Author.

PHILIPPI BERO=
ALDI IN COMMENTARIOS
Apuleianos Præfatio.



MAGICA ars, quæ in maxima fuit
apud priscos dignatione, tres alias
artes imperiosissimas humanæ men-
tis complexa in unâ se rede gisse cre-
ditur: uidelicet medicinam, religio-
nem, ac astrologiam. Ita possessis hominum sensibus
triplici uinculo, in tantû fastigium adoleuit, ut in O-
riente regum regibus imperaret: sine dubio illic orta
à Zoroastre conditore. Quippe inter prima regalia
docebatur: nec ullus apud Persas regnare poterat, ni-
si magiam calleret. Auctor est Plato, pueris regum do-
ctores quatuor attribui, quos regios pædagogos ap-
pellant: quorum primus magicam peculiariter docet.
Tota penè Homeri Odyssea non aliunde quàm ex ma-
gia constat: siquidem Protei transfigurationes, & Si-
renum cantus, & Circes pocula, & Inferorum euoca-
tio, magico intellectu cõuelantur. Primum de ea com-
mentatum Hosthanem esse, memoria prodiderunt: qui
Xerxen regem bella Græciæ inferentē comitatus, ad
rabiem, non aueritatē modò huiusce artis Græcorum
populos egit: tantaq; antiquitus claritas gloriaq; ex
hac scientia penè semper petita est, ut Pythagoras, Em-
pedocles, Democritus, Plato, lumina doctrinarum, ad
hanc discendam nauigauerint, peregrinationibus su-
a sceptis

sceptis hæc reuersi prædicauerint, hanc in arcanis habuerint. Hystaspes quoq; rex prudentissimus, Darij pater, cum Indię secreta penetraret, ad nemorosam quandam uenit solitudinem, cuius tranquillis silentijs præcelsa Brachmanum ingenia potiuntur: eorumq; monitu edoctus pueros sacrorum ritus, ex his quæ didicit Magorum sensibus insidit, quæ illi cum disciplinis præsentendi futura per suam quisq; progeniem posteris ætatibus tradiderunt. ex eo per secula multa una eademq; prosapie multitudo creata, deorum cultibus dedicatur. Quinctiam Moses ille Iudaicarum legum conditor et famigeratus, Magices factionem illustrasse proditur. Et planè, quod inter auctores constat, orbem terrarum magia peragrauit: Oceanum quoq; transgressa, & in Brytanniam usq; prouecta, quæ illam attonitè celebravit. Gallias quoq; possedit, Druydis (qui Gallorum magi sunt) illustrata. Est autem Magia (ut interpretatur Plato) Deorum cultura: sic enim ait in Alcibiade primo, μαγεία ἐστὶ τὸ πρὸ θεῶν θεράπεια. Vnde ab Apuleio dicta cœlitum antistita, colendiq; eos ac uenerandi gnara. Duplicem magiam esse eruditi autumant: quarum altera Platonica est & philosophica, quæ nihil aliud esse traditur quàm naturalis philosophia absoluta cōsummatio: cui⁹ cultor religioso sanctoq; uocabulo magus appellatur. etenim Persarum lingua magus est, qui nostra sacerdos. Altera dæmonum potentia constat, res medijsfidius ex-
cranda,

eranda, detestabilis, portentosa, quam nomine detestabili γοητεία ποητιαν, uel horribiliori theurgian uocant. quamuis Porphyrius Platonicus quandam quasi purgationem animæ per theurgian promittit: qui tamen hanc artem modò tanquam fallacem, legibusq; prohibitam, cauendam monet: modò utilem mundandæ animæ parti esse dicit. Cæterum uulgari more magum eum esse dicunt, qui communionem quadam loquendi cum dijs immortalibus, ad omnia quæ uelit incredibilia quadam uicæ cantaminum polleat. Et uulgo magi malefici, ob facinorum magnitudinem, nuncupantur: ut scribit diuus Augustinus, & repetitum est in decretis Canonicijs x xvi. q. quinta. Hi sunt, qui elementa concutiant, mentes hominũ turbant uolentia cantaminis, citra tamẽ ueneni haustu. Ex quo cecinit Lucanus: Mens hausti nulla sanie polluta ueneni

Excantata perit. — Magos dici arbitratur Porphyrio Commentator, quasi magnagos, à magnis uidelicet rebus quas se perficere posse gloriatur. Atq; eos carminib. cõuertere sese animosq; mortalium. hinc (teste Tertuliano) sunt fantasmata castorum, & aqua cribro gestata, et nauis cingulo promota, et barba tractu irruffata. Magia legib. duodecim Tabularum fuit antiquius interdicta. Verba ipsarum legum decemuiralium sunt hæc: Qui fruges excantasset, & malum carmen incantasset. et illud: Neue alienam segetem pellegeris. hac enim doctrina fructus alieni in alienos agros transferri posse credebantur.

debantur. Idcoq; duodecim Tabulis ei qui hoc fecerit, suppliciū (ut Cicero memorat) cōstitutū fuit. Hinc ait Dido Virgiliana, — Magicas se inuitā accingier artes. Species magiæ plures. est enim ex aqua, quæ Hydromantia nuncupatur: ex securibus, quæ Axinomantia. alia sit per specula, quam Catoptromantiam nominant, de qua intelligi uoluit Spartianus in Didio Iuliano his uerbis: Carmina prophana incantauerunt, et ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri præligatis oculis incantando uentura respicere dicuntur, Iulianus fecit. Est et Lecanomantia, quæ ex peluibus diuina promittit, quas Græci lecanas uocant. Et apud Persas erant magi (Strab. teste in. xxi) lecanomantici cognominati, quasi ex peluibus diuinātes. Psellus quoque libro de Dæmonib. tradit, Lecanomantiam apud Assyrios frequentatam, scribens uaticinātes accipere peluim aqua plenam, demonibus congruentē, in profunda repentibus: ubi autē dæmon illapsus est, aqua edidit sonum quendam fatidicum. Præterea notissimæ sunt Pyromantia, Geomantia, Chiromantia: uidelicet per ignem, terram, et incisuras manuum factæ diuinationes. Necromētia, siue Necyomantia ea est, qua umbrarum euocationes fiunt, et inferorum colloquia celebrantur: à qua necromantici illi sanigerati nomen sortiuntur, quorū incantamenti mortui resuscitati, diuinare, et ad interrogata respondere uidentur. Nec fit talis diuinationo sine sanguine. Talis est apud Homerum

rum euocatio manium, facta ab Vlyſſe: talis apud Si-
 lium, à Scipione: apud Valerium Flaccum, ab Acſone:
 apud Papinium, à Tiresia: apud Horatium, à ſceminis
 ueneficis. Quidam necyomantiam ſciomantiamq; ita
 diſtingunt, ut Necyomantie ad erigendum cadauer
 ſanguis ſit neceſſarius: in ſciomantia uerò ſola ſuffi-
 ciat umbræ euocatio, unde & nomen. Eſt & Capno-
 mantia ars quædam, ex fumo aræ uerum præuidendi,
 & ex motione fumi quæ ſunt futura cognoscendi:
 cuiusmodi diuinaculos à fumo Capnomantas appel-
 lât. Ex hoc magiæ fonte deriuati ſunt apud Romanos
 Ethruſci auſpices, apud Indos Brachmanes & Gym-
 noſophiſtæ, apud Gallos Druydæ et Barbi, apud Sici-
 los Galeatæ, apud cunctas nationes Planetarij, qui ma-
 thematici ſunt, & uulgo Astrologi nominantur. Plin.
 ubiq; alacriter oppugnat illudiq; placita Magorum,
 atq; promiſſa, Magicasq; ſerè ſemper uanitates appel-
 lat. nec ueritus eſt ſcribere, magiam artem eſſe inſeſta-
 bilem, irritam, inanem. Quintus Curtius magiam non
 artem eſſe proſitetur, ſed uaniſſimi cuiuſq; ludibrium.
 Eccleſiaſtici conditores magicas præſtigias uocitant,
 tanquam fallacia quadam præſtringentes hominū men-
 tes rerum ueritatem ementiantur, & ita curioſitati
 mortalium callenter illudant. Cæterum non parum
 multi credulitatem ſuam addixerunt magicæ doctri-
 næ, perinde ac rerum cunctarum potentiſſimæ: inter
 quos (ut cæteros præteream) L. Lucianus Patrenſis di-

uinationis gnarus, nec minus elegans sophista quam mordax, scripsit se petiisse Theſſaliam, deſiderio noſcendæ magiæ flagrans: ibiq; dum ſe in auctum uerti cuperet, in aſinū à Palaſtra ancilla unguenti potentia eſſe demutatum. Et ita ſub aſinali effigie, humano tamen ſenſu et mente incolumi retenta, multas ærumnas exantlaſſe, multijugosq; labores toleraſſe commemorat: donec guſtatis roſis, in priſtinum Lucium reformaretur. Hic igitur apud Græcos ſtilo pereleganti luſit aſinum aureū. quem noſter Apuleius æmulatus, & ipſe apud Latinos conſimili argumento ſtiloq; nitidiſſimo cōdidit undecim uolumina de Aſino aureo, ſiue Metamorphoſeon: in quib. elegās eſt, eruditus, emūctus. Et cum haud dubiè ex racemis Luciani ſibi fecerit uindemiam, eoq; uno archetypo propè peculiariſter ſit uſus, magna tamen inter Græcū Latinumq; aſinum differentia eſt. Ille breuis, hic copioſus: ille uniſormis, & ſummatim ex homine in aſinum, ex aſino in hominem transformationem reformationemq; præſcribens: noſter uerò multiplex, & ſabellis tempeſtiuiter interſertis omne aurium faſtidium penitus abſtergit. Græcus ille magiam primoribus labris guſtaſſe uideri poteſt, quamuis de ſe ſcripſerit *μαρτίς ἀγὰρ*, Vaticiniſ bonus: hic uerò noſter plenis faucibus hauſiſſe, in tantum ut magorum maximus crederetur. Et ut auctor eſt Auguſtinus, Apuleium & Apollonium dixere non minora quam Chriſtum feciſſe miracula,

Et ut Lactantius refert, solent Apuleij & multa et mira memorari: ipse tamen magi nomen respuens, aduersus calumniantes, qui ei magicarum artium crimen intenderant, eloquentissimè se defendit. Sunt præterea in Lucio nostro uerba non parum multa interseminata, quibus magis delecter, quàm utar: plurima uerò, quibus perinde utar ac delecter. Et sanè nouator plerumq; uerborum est elegantissimus: tantoq; cū decore et uenere, ut nihil decētius, nihil uenustius fieri possit. Deniq; hic noster asinus, sicut uerbo dicitur, ita re ipsa aureus cōspicitur: tātō dicēdi lepore, tanto cultu, tanta uerborū minimè triuialiū elegātia cōcinnatus, cōpositusq; , ut de eo id dici meritisimò possit, Musas Apuleiano sermone loquuturas fuisse, si latine loqui uellent: & (ut dicā quod sentio) plurimum cōferre Apuleij frequens lectio ad excolendam linguam potest & ad eam eloquentiæ partem, quā sermocinatricem appellant, maximè est accōmodata. Cuius eloquētiam Sidonius Apollinaris uelut fulminantē præconio uirtutis extollit: & diuus Augustinus in epistolis Apuleium eloquentissimum esse testatur. de quo sic scribit: Apuleius Afer honesto patriæ suæ loco natus, & liberaliter educatus, magnāq; præditus eloquentia. Eundem in libris de ciuitate Dei, Platonicum græca & latina lingua nobilem appellat. Quamobrem te lector oro, moneo, hortor, ut familiaris tibi fiat hic scriptor, sitq; tuum quasi manuale & enchiridion: in quo si

quid durum uidebitur, id nostrorum commentario-
rum expolitione emolietur: ac laeuigabitur: quorum
ianuam repandet præcursoria hæc, & ueluti prodro-
mos enarratio cõpendiaria, de Lucij Apuleij patria,
ingenio & libris. Solent enim & hæc quoque
studiosis esse non iniucunda
cognitio.

SCRIPTORIS INTENTIO atq; consilium.

IN exponendis auctoribus id quoq; spectari quæriq; so-
let, quæ fuerit scribentis intentio, consiliumq;. Ego A-
puleium quidem nostrum confirmo Lucianum, Græcum
scriptorem, argumento consimili imitari. Verùm sub hoc
transmutationis inuolucro, naturam mortaliũ & mores
humanos quasi transcurter designare uoluisse: ut admo-
neremur, ex hominibus asinos fieri, quando uoluptatib. be-
luinis immersi, asinali stoliditate brutescimus, nec ulla ra-
tionis uirtutisq; scintilla in nobis elucescit. Sic enim homo
(ut docet Origenes in libris $\pi\epsilon\iota\tau\iota\ \alpha\pi\chi\omicron\upsilon\tau$) fit equus & mu-
lus, sic transmutatur humanum corpus in corpora pecui-
na. Rursus ex asino in hominem reformatio significat, cal-
catis uoluptatibus exutisq; corporalibus delicijs rationem
resipiscere, et hominem interiorem, qui uerus est homo, re-
lictò ergastulo illo cænofo, ad lucidum habitaculum, uirtu-
te & religione ducibus remigrasse. Ita ut dicere possimus,
iuuenes illicce uoluptatum possessos, in asinos transmutari:
mox senescentes, oculo mentis uigente, maturescuntibusq;
uirtutibus, exuta bruti effigie humanam resumere. Scri-
bit

bit enim Plato in Symposio, quod tunc mentis oculus acutè incipit cernere, cum primum corporis oculus deflorescit. Quinetiam Proclus nobilis Platonicius monet, multos esse in uita lupos, multos porcos, plurimos alia quadã bruti specie circumfusos. Quod minime mirari nos oportet, cū terrenus locus Circes ipsius sit diuersoriū, cum animæ aut unguentis delibatæ, aut pharmacis epotis inebriatæ trāsfigurētur in brutis animantes. Pharmaca autē sunt, obliuio, error, inscitia: quib. anima cōsopita brutescit: donec gustatis rosas, hoc est sciētia, quæ mētis illustratio est, cuiusq. odor suauissimus, auidē hausta in humanam formam, hoc est rationalem intelligentiam reuertatur, exuto a finali co-
rio, id est deposito inscitæ & rerum terrenarum crassiore uelamento. Et sanē reperiuntur animæ quàm paucissimæ, quæ corporeis pedicis inuolutæ, & brutalibus uoluptatib. irrequiæ, existant sobriæ, puræ, imperturbatæ, nulla in asini aliaq. brutis animātes facta trāsfiguratione. Potest et Metamorphoseos causa referri ad multilinguos humanæ uitæ labores, multiformesq. uarietates, quibus homo penè quotidie transmutatur: illa uerò eruditioribus principalis huiusce transmutationis causa ualdeq. probabilis uideri potest, & ut sub hoc mystico prætextu noster Pythagoricæ Platoniceq. philosophiæ consultiusimus, dogmata utriusq. doctoris ostenderet, & sub hac ludicra narratione palin genesian atq. metempsychosin, id est regenerationē transmutationemq. dissimulanter assereret: & ut simul, quanta eloquentia Latiali homo Afer, quanta elegantia, quanta rerum uerborumq. copia præditus esset, euidenter edoceret. Caterum cum istæ Præfationes libentius nos ad lectionem propositæ materiæ perducant, eiusq. euidentiorē

præstent intellectum, singulis libris hypothesin, siue argu-
mentum præmittā, summam breuiterq; conscriptum, ut
quid in quoq; uolumine contineatur. statim
lector intelligat.

HYPOTHESIS SIVE ARGV-
mentum primi libri.

Lucius Apuleius magia noscendæ cupiens, Thessaliam
petit, ubi artes magicæ pollebant. In itinere duobus uiato-
ribus se tertium comitem adiūgit. Narrantur inter eundē
mira quædam & incredunda de circulatorē, deq; Meroe
& Panthia lamijs ac sagis. Mox accessus Lucij ad Hypatā
ciuitatem, hospitiumq; Milonis, et hospes ipse describitur.
Fuit opinor operæ precium hæc carptim degustasse, ne il-
lotis (ut aiunt) pedibus lector ingrederetur. & ut tyrocia-
nium scholasticorum commodius instrueretur, libuit ali-
quantum euagari, & quoddam quasi thema futuræ inter-
pretationis anteloquio isto præmittere. Sed iam tempus
est, ut cum Commentarijs nostris Apuleium curiosius inspi-
cius; quem in uita philosophum, in scriptis amatorem, res
ipsa demonstrat, & testatur

Ausonius.

L. APVLEII M A-
D A V R E N S I S P H I L O S O P H I

Platonici Metamorphoseos, siue de Asino
aureo Liber primus.



T ego sermone.] Lusurus Asinū aureum,
exorditur ab epigrammate iambico bis
membri, quo Faustinum filium siue Le-
ctorē alloquens, instar poetarū summas
im proponit, quid sit toto in opere edisser-
taturus. Docilitus autē captatur, & attentio colligitur. At,
particula interdum inceptiua est, ad ornatum pertinens, ut

docet Seruius in
nono Commenta-
rio. Aut Donatus,
principium esse in-
crepationi apū. ut
Virg. At ubi pro-
fecere, exclamat,
pro talibus ausis.
Cōsimile illud Ho-
ratianū: At o Deo-
rū quicquid in cœ-
lo regis. Sermo
ne Milesio.] fabu-
loso, lepidō, ioco-
so, delicato, ludia-
cro. hoc enim si-
gnificat sermo Mi-
lesius, à Milesiorū
Ionia populis di-
ctus,



T ego tibi ser-
mone isto Mi-
lesio
Varias fabel-
las cōseram,
atque aures

tuas

Beneuolas lepidō susurro
permulceam:
Modò si papyrus Aegyptiā
tu, argutia
Nilotici calami inscriptam,
non spreueris
Inspicere: figuras hominum
in alias imagines
Conuersas, & in se rursū ne
xu mutuo (dior.
Refectas, ut mireris, hic exor

Etus, qui delicijs lu Quis ille, paucis accipe.
xurq; notabiles fue

re, quorum est illud memoratissimum: Nemo nostrum
frugi esto, alioqui cum alijs ejiciatur. Hinc Milesias prisci ap-
pellauerunt poemata & fabulas lasciuiantes: siue, ut qui-
dam putant, Milesia dicuntur fabulae aniles & uanidi-
ca, in quibus nec pes nec caput appareat: nec instar epolo-
gorum epimythion ullum morale continentes. Iulius Ca-
pitolinus in Clodio Albino sic ait: Agri colendi peritissimus,
ita ut etiam Georgica conscripserit. Milesias nonnulli e-
iusdem esse dicunt, quarum fama non ignobilis habe-
tur, quamuis mediocriter scriptae sint. Extat epistola Seue-
ri imperatoris ad Senatum missa, in qua id quod ad hanc
rem maxime pertinet, scriptum legimus. sic enim ait: Ma-
ior fuit dolor quod illum pro literato laudandum plerique
duxistis, cum ille nenys quibusdam anilibus occupatus, in-
ter Milesias Punicas Apuleij sui, & ludicra literaria con-
finesceret. Ex his Seueri uerbis apparet, Milesias Apuleij
significari fabellas huiusce Asini aurei, quas ipsemet ser-
mone Milesio contextas & conditas esse significat. Mar-
tianus quoq; Capella in libro de nuptijs Philologiae in-
quit: Diuersitatis delicias Milesias Aristides poeta Graecus
composuit. Milesias, hoc est, poema Milesiacon perquam
impudicum: cuius rei Plutarchus & Appianus memine-
runt, quod & Ouid. lib. Tristium secundo aperte docet,
sic scribens: Iunxit Aristides Milesia carmina secum, Pula-
sus Aristides nec tamen urbe sua est. Emaculandus est
hoc loco maculosus diui Hieronymi codex, ubi de Milesijs
bisce fit mentio, & in sinceram lectionem restituendus,
namq; in libris contra Ruffinum sic passim legitur: Quasi

non curatorum turba Milesiorum, in scholis figmenta de
 content. Vbi non curatorum, sed Cirratorum legendū est:
 hoc est, comatulorum puerorū. Iuxta illud uulgatissimum:
 Ten' cirratorum centū dictata fuisse Pro nihilo pendas?
 Præterea Milesiarum lego, non Milesiorum: quoniam, ubi
 iam docuimus, fœminino genere Milesias dicere maluerūt,
 quàm neutro Milesia, nisi quis tutari uelit, Milesia neu
 traliter dici posse, ut Georgica, Argonautica, & alia com
 similiter. Lepido susurro.] eleganti quadam sermocina
 tione, cuius sonus ueluti susurrus blandus & suavis aures
 permulceat. Potest & ob hoc uideri usus hac dictione sus
 surro, ut ostendat, hæc non esse inuulganda, neq; propba
 nis palam nuncianda, sed clam apud aures religiosas pro
 menda, instar mysteriorum, quæ in sanctuarijs, et ut Græ
 ci dicunt ἀποπύρτοις habentur. Lepidus dicitur, qui politus
 est, authore Donato, ut λῆψις, id est, lama. Plin. lepidas uo
 cari tradit squamas æris minutissimas. Vnde & lepidotes
 gemma dicta, quæ squamas piscium imitatur. Papyrus
 Ægyptiam.] chartam papyraceam, est enim Papyrus,
 siue papyrus (utroq; enim modo dicitur) frutex nascens in
 palustribus Ægypti, aut quiescentibus Nilii aquis, unde Ni
 liacas papyros appellauit Epigrammaticus poeta: bra
 chiali crassitudine, decem cubitorum longitudine, in gra
 cilitatem fastigiatur. Ex libro papyri texunt uestem, &
 stragula. hinc illud Satyrographi, Succinctus prima quon
 dam Crispine papyro. Ex hoc sunt chartæ multiplices.
 Plin. in 13, quomodo fiât papyraceæ chartæ luculenter, ut o
 mnia solet, enarrat. à quo cōmēdatur Augusta charta, cui
 principatus fuit in epistolis, ob tenuitatem: quæ antiquus ap
 pellata est Hieratica, quasi sacrata, religionis tantum uolu
 minibus

minibus dicata. Emporetica dicitur charta quasi mercatoria, inutilis in scribendo, sed inuolacris usum præbet in mercibus. Inter principales chartas fuisse Fanniana, Liuiana, & prælata omnibus Claudiana. In chartis spectantur tenuitas, densitas, candor, læuor. Sacerdotes Ægyptij calceos papyraceos gestant, nec alia calciamenta eis induere fas est: auctor Herodotus. Chartis legatis, papyrū ad chartas paratum non continetur: ut docet Vlpianus uolumine 3 de legatis. Argutia.] lepore et festiuitate, & salibus Ægyptijs, illi enim nequissimi mollissimiq; fuerunt, ex quo est illud: Niliacis primum puer hic nascatur in oris, Nequitias tellus scit dare nulla magis. Idem aliubi sales Niliacos memorat. Scribit Flautus Vopiscus, Ægyptios esse uersificatores epigrammatarios, et ad cantilenas publicas propensos. Quintilianus delicias Alexandrinas, ut omnium mollissimas, nominatim taxat. Nilotici calami.] Calamos Ægyptios ad scribendum idoneos maxime probant, qui, ut ait Plin. 16. inseruiunt chartis cognatione quadam papyri: probatiores tamen Gnidij existimantur. Sagittis autem nullus aptior calamus est, quam qui nascitur in Rheno Bononiensi amne, cui plurima est medulla. De calamis Niloticis ait Epigramatista: Dat chartis habiles calamos Memphitica tellus, Textatur reliqua tecta palude tibi. In alias imagines conuersus.] An homines in alias imagines, ut luporum & asinorum, uerti possint, magna inter eruditos & subtilis questio est. Vulgo enim in tantum infixa est fama hæc, ut in maledictis habeant uersipelles. Ex quo est illud Plautinum: Versipellem sese facit, quando lubet. Plin. Græcæ uanitatis hæc esse mendacia, figmentaq; essent. Diuus quoq; August. autumat hæc esse fabulosa, & demonum ludificatio.

ludificationes. Quidam nomine Præstantius olim denaravit patri suo contigisse, ut ueneno magico in caseo sumpto fieret caballus, annonamq; inter alia iumenta militibus baiularet. In se rursus reffectus.] Hoc ideo dicit, quia ex homine asinus factus est, mox ex asino in pristinum hominem reformatus, reffectusq;. Mutuo nexu.] Per quasdā quasi uicissitudines: ut scilicet uicissatim ex homine asinus, ex asino homo fieret, mutua quadam conuersione, eadem subsistente materia. Quis ille.] Extrinsecus subintelligendum sit, qui in alias imagines conuersus, et in se rursus reffectus fuerit. Significatur autem ipse met Apuleius.

Hymettos At-

tica.] Post antelochium epigrammatis, ingreditur narrationē pro sua oratione, docēs se magis Græco quam Latino sermone linguā excoluisse. Loca Græcia famigerata pascenset, perinde ac ueterē prosapiā tanquam natus sit

Hymettos Attica, & Istmos Ephyræa, & Tænaros Spartiaca, glebæ felices, æternum libris felicioribus creditæ, mea uetus prosapia est. Ibi inquā in Atthide, primis pueritiæ stipendijs merui. Mox in urbe Latia aduena, studiorum Quiritium indigenam sermonem, ærumnali labore, nullo magistro præeunte aggressus, excolui.

in Aphrica, sed oriundus fuerit ex Græcia. Hymettus mons est in Attica, inclutus marmore & melle. L. Crassus orator columnas habuit Hymettias sex, duodenarium pedum longitudine. Mel Hymettium, quod & Atticum appellatur, primas

primatum obtinet bonitatis: unde Plinius et Galenus mel
 Atticum cū primis probant in medicamentis. Strabo quoq;
 libro 9 mel Hymettium reliquis antepōnēs, id aut esse pro-
 batisimum quod acapnistum uocāt, quasi nullo fumo in-
 fectum, quo & apes et mella inficiuntur. Ideoq; ait Plin.
 noster, id mel seruari, quod acapnon uocant, quasi dicas si-
 ne fumo. Solinus de Hymetto scribit hæc: Hymetto meri-
 tissimò tribuitur principatus, quòd apprimè florulentus,
 eximio mellis sapore & externos omnes & suos uincit.
 Isthmos Ephyræa.] Angustia Pelopōnesi inter duo maria
 Ægeum & Ionium coercita, Isthmos appellantur. In me-
 dio Isthmo Corinthus est, quam Cicero totius Græciæ lu-
 men appellat, antea Ephyre dicta: ex quo Poeta Æra di-
 xit Ephyræa, intelligi uolēs Corinthia. Isthmos ludis quin-
 quennalib. & delubro Neptuni inclutus perhibetur. quos
 ludos, autore Solino, eapropter institutos ferunt, quòd ma-
 ria quinq; allatrant oram Peloponnēsicam. Pineæ corona ui-
 ctōres apud Isthmum coronabātur, ut refert Plin. in xv.
 Plutarchus tradit, Isthmia à Theseo primitus instituta
 fuisse in honorem Neptuni, Herculis amulatione, qui Ioui
 Olympia primus instituit. Alij Isthmia in honorem Palæ-
 monis instituta fuisse dicunt, ut Archias poeta: cuius extat
 nobile epigramma Græcum, inclita Græcorum certami-
 na complexum. Athenienses ad spectaculum Isthmiorum
 accedentes, sedendo cæteris spectatoribus præferebantur.
 De Isthmo quem perfodere tentauerunt dictator Cæsar,
 C. Caligula, Nero et Demetrius, scripsimus affatim in Trā-
 quilli cōmentarijs. Tenaros Spartiaca.] In Laconia pro-
 montorium est Tenaros, & oppidum. est & spiraculum
 eodē nomine, ex quo descensus ad inferos patet. est in ipso
 Tenaro

Tenaro templum Neptuno dicatum: Pomponius Mela et Solinus autores. Dicitur Spartiaca, à Sparta ciuitate, quæ Laconia metropolis est, condita à Sparte filia Phoronei, ut docet Eusebius chronographus: unde Spartani siue Spartiata, qui alio nomine Lacedæmonij celebratissimi. Fuit autem Sparta priscis temporib. ut Græci dicunt, ἀέρις ἀτάξιος, id est, ciuitas sine muris, tanquā uera urbis sepi-
 menta essent armati uiri, non saxa constructa. Vnde olim interrogatus Agesilaus, Quamobrem Sparta esset sine mu-
 ris? ostendens ciues armatos dixit: τὰ ὄντα τὰ νῦν ἀνδρά-
 νων τείχη, quod latinè dicitur, Hi sunt Lacedæmoniorum
 muri. Lacones & loquendo & scribendo amatores fue-
 runt breuitatis propè peculiariter. Vnde & Laconismus
 breuiloquium significat, de quo Cicero in epistolis: Laco-
 nismo tuo non utar. & à Symmacho itidem in epistolis di-
 ctum est, Memini breuitatem Spartanam quondam laudè
 fuisse. Annotanda hoc loco est eloquutio Apuleiana, à quo
 genere fœminino Bithmos, Tenaros & Hymettos enun-
 ciantur, cum cæteri ferè masculino genere usurpauerint.
 sed uidetur Lucius noster non tam locos quàm urbes ibi-
 dem cōditas signare uoluisse. Glebæ felices.] Sensus est,
 Hæc loca prædicta ubere glebæ & fecunditate segetum
 felicia creduntur: quoniam ita libris scriptorum proditum
 est, qui haud dubiè feliciores sunt, utpote ipsi æterni, &
 æternitatem donantes his de quibus sermocinantur. Gle-
 bæ autem patrius est casus, qui uulgo dicitur genitium. sic
 enim loquimur latinè & eleganter, Felix au. Silius: Felix
 heu nemorum, & uitæ laudandus opacæ. Prosapia.]
 generis origo, & familiæ, dicta à proserpendo. Alio no-
 mine prosapiens nominatur. dictio est uetus, & ut ait
 b Quin-

Quintilianus, ab ultimis, et iā oblitteratis repetita tēporib.
 In Athide.] Athenas significat. Athis enim est Attica re-
 gio, cui Cranai filia nomine Athis nomen dedit: q̄ et Iusti-
 nus refert. De qua Strabo libro Geographiæ ix. sic re-
 fert: Ab actione æliuam dicunt. Athidem uerò & Athis-
 cam ab Athide Cranai filia, à qua & inquilini Cranai
 uocantur: ipsa autem ciuitas Athenarum nomen sortita
 est à dea Minerua, quam Græci ἀθηνᾶ, hoc est Athenam
 uocant. Pueritiæ stipendijs.] Signat se prima Græcæ
 literarum elementa Athenis didicisse, quæ ciuitas domici-
 lium fuit & ueluti officina ingenuarum disciplinarum.
 Merui.] Militaui. Militia autem puerorū militariq̄, sti-
 pendia sunt in gymnasio literatorio: merere enim signifi-
 cat militare, Varro: Equo publico merent. & apud Sue-
 tonium in Iulio Cæsare scriptum est: Meruit & sub Serui-
 lio Isaurico in Cilicia. Merere interdum pro mereri usur-
 patur, ut apud Plautum: Etsi aliter meres, pro mereris.
 est etiam merere, sordidissimū quæstum capere. hinc mer-
 cenarij & meretrices dicuntur. Aulus Gellius: Lais, in-
 quit, Corinthia ob elegantiam uenustatemq̄ formæ gran-
 dem pecuniam demerebat. In urbe Latia.] Romam si-
 gnificat: non solum Latij, sed & cunctarum terrarū cap-
 put, quæ cōmunis patria, autore Seneca, dici potest. Stu-
 diorum Quiritiū.] Studia Romanæ linguæ sese didicisse
 in ipsa urbe Roma significat. Quirites autem Romanos
 dici, nemo est qui nesciat. Indigenam sermonem appellat
 uernaculum & peculiarem Romanorum, qui sermo lati-
 nus est. Latinitas enim (ut inquit Diomedes Grammaticus)
 est incorrupta loquendi obseruatio, secundum Romanam
 linguam. Omnes antiquitus tam docti quàm indocti, tam
 feminae

ſceminæ quàm uiri, tã pueri quàm ſenes, apud Romanos
 latine loquebantur, nec tamen grammaticè. Aliud enim
 eſt latine, aliud grammaticè loqui, ut docet Quintilianus
 in primo: qui libro xj. prodidit, fuiſſe quosdã qui illam
 tantum eſſe naturalem putarent eloquentiam, quæ ſit quo
 tidiano ſermoni ſimillima: quæ cum amicis, coniugibus, ſer
 uis loquamur, nihil accerſiti elaboratiq; requirentes. Item
 M. Tullius ait in Bruto, populum eloquentiæ & oratoris
 iudicè eſſe. qui in tertio de Oratore tradidit, uulgũ in uer
 ſu uidere ſi peccatum eſt, & ſi quid in oratione claudicat
 ſentire. Quod proſectò facere non poſſet inſcius latinita
 tis. It em: Nemo, inquit, unquam eſt oratorem, quod latine
 loqueretur, admiratus: ſi eſt aliter, irrident, neq; eum ora
 torem tantummodo, ſed hominem non putant. Hoc haud
 dubiè non diceret, ſi latine loqui fuiſſet in paucis, ſicut in
 præſentia eſt. Idem refert, mulieres conſeruare facilius
 incorruptam antiquitatem, quòd multorum ſermonis ex
 pertes, ea tenent per quæ prima didicerunt. Ex quo L.
 Cræſſus orator ſocrum ſuam Læliam ſic audire ſe ſoliti
 teſtatur, ut Plautum ſibi aut Neuiũ audire uideretur. quæ
 res euidentiſſimè omnem dubitationem eliminat, ne dubi
 temus priſcos omneis latine loqui ſolitos indifferenter.
 Quod eo copioſius retuli, quia ſuper hac re altercatio non
 modica fuit tẽporibus noſtris inter uiros eruditos. Indige
 na aut, ut ad propoſitum reuertamur, opponitur aduenæ,
 & ſignificat inde genitũ, non alienigenã, non aduentitiũ,
 ſed uernaculum, proprium, & quaſi peculiarem. Æ
 rumnali labore.] difficili, moleſto. Ærumnæ enim labo
 res oneroſos ſignificant. Maiores noſtri, ut autor eſt Ma
 Tullius 2. de Finib. labores non fugiendos ærumnas nomi
 nauc-

nauerunt. unde labores Herculis ærumna dicuntur. Plaut.
 in Persa: Superavit ærumnis suis æumnas Hercules. Auso-
 nius: Prima Cleoneis tolerata ærumna laboris. Idem M.
 Tullius in 4. Tusculana: Ærumna, inquit, est ægritudo la-
 boriosa. Ærummulus ὀνέπις ἄρκυς furculus appellauerunt
 quibus reliquatis sarcinas uiatores gerebant, quarum u-
 sum quia C. Marius retulit, muli Mariani postea appella-
 bantur. Opera precium est hoc in loco obiter annotare
 super mulis Marianis quædam digna cognitu, nec indi-
 gna relatu, quæ apud Frontinum legimus. qui lib. 4. Stra-
 tegematicon scribit hæc: C. Marius recidendorum impe-
 dimentorum gratia, quibus maxime exercitus agmen o-
 neratur, uasa & cibaria militum in fasciculos aptata fur-
 cis imposuit, sub quibus & habile onus & facilis requies
 esset. unde & in prouerbium tractum est, Muli Maria-
 ni. Aliam huiusce prouerbij causam refert Plutarchus in
 Mario, qui id quoque memorat, quod scilicet Marius impe-
 rator eadem ferebat obibatque onera in re militari, quæ-
 cunque militibus imperabat. quare post hæc cum labores
 & iussa imperatoris milites libenter subirent, muli Ma-
 riani uocabantur. Vulgus hodieque, hinc, ut opinor, ducta o-
 rigine, caballos Marianos appellat homines, qui pedibus
 suis ambulantes se in equo sedere & uehi mentiuntur in lu-
 dico spectaculo. Nullo magistro præeunte. Isine docto-
 re. Insinuat se didicisse perinde ac si fuerit αὐτοδίδακτος &
 sic enim Græco uocabulo dicitur, qui seipsum magistrum
 habet. Talis fuit antiquitus Manilius Senator Romanus,
 quæ Plinius maximis nobilibus doctrinis doctore nullo fuisse
 se prodidit. Diuus quoque Augustinus libro Confessionum 4.
 gloriatur, per semetipsum solum, citra doctorem, legisse
 libros

libros artium liberalium, & intellexisse. Aristotelica quoque prædicamenta, inquit, quos appellant Categorias, solus legi, & intellexi. Fuit & Syllanion Statuarius nullo doctore nobilis.

En ecce præfamur ueniā, si quid exoticici ac forēsis sermonis rudis locutor offendo. Iam hæc quidē ipsa uocis imminutio, desultoriæ scientiæ stilo, quē accessimus, respondet. Fabulam Græcanicam incipimus: lector intende, lætaberis, Thessaliā (nam & illic originis maternæ nostræ fundamēta, à Plutarcho illo inclyto, ac mox Sexto Philosopho nepote eius prodita, gloriam nobis faciunt) eam Thessaliam ex negotio petebam.

Exotici sermo
nis.] Exoticū sermonem appellat Romanā linguā, ueluti alienigenā ac insiticiam, sibiq; meritō peregrinam, cum ipse natione Apher atticissare didicisset, & in patria stridulam Barbariam puerilibus labris degustasset. Exoticus enim significat peregrinum et externū, uocabulo quidem

Græco, sed apud Latinos usitatissimo. hinc apud Plin. & Plautum unguenta exotica, apud Gellium uinum exoticum pro alienigena & peregrino. Forensis.] Vel Romani, quo oratores utuntur in foro. unde & forensis eloquentia, & forenses apud Sidonium tabulæ: & forenses apud Ciceronē literæ, quibus utimur in foro. Vel externi, ab hoc aduerbio foris deriuatur. omnino Romanus sermo significatur. Apud Liuium forensis factio & turba accipitur

pro humili, sordida, insincera, quam Fabius excretani ab integro populo in quatuor tribus conuertit, urbanasq; eas appellauit. Ipsa immutatio.] Tanquam nunc primum latine cœperit scriptitare, cum prius eloquio Græco uteretur. Hinc in deo Socratis ait: Satis oratio nostra atticisauerit. Desultoria scientia.] Decenti quadam translatione desultoriam scientiam appellat, ludicram, uoluptariamq; ueluti desilientem à studio pristino seueriore: sicuti desultorij equi uocantur, ex quibus homines agilitate corporis praditi repente desiliebant. De quibus lege quæ annotauimus in primo Suetonij commentario, illud enarrantes: Equos desultorios agitaauerunt nobilissimi iuuenes. Relege illa quoq; quæ scripsimus in quarto Propertij commentario, super eo uersu: Trajcit alterno qui leue pondus equo. ubi docuimus, desultorem designari, qui equos desultorios alit, et exercet illa trāsili pernicip; saltatione. Martianus quoq; eadem penè translatione usus, quæ & Apuleius: Decenter, inquit, leuitate pernix desultoria gestiebat. Illud adde, quod à Cassiodoro traditur, equos desultorios repertos esse, per quos Circensium ministri missos denunciant exituros. Erit ergo hic sensus: Vt desultores ex equo in equum, sic ego ex Græca lingua & scientia in Romanam desilio. Potest & dici conducenter scientia desultoria, historia de asino, in qua ex homine in asinū desilit, et uertitur, uidelicet in mores belluinos propensior: mox ab asino in hominem reformatur, cum relictis uoluptatum pedicis, duce ratione emergit in uiam uirtutis, & hominē sese uerum præstat. Verus autem homo est animus. Apud scriptores qui transfigurantur in belluas, ad hunc intellectum referri possunt, Prouerbiū illud, ab asino cadere, quod

quod quidam huic loco agglutinare cōtendunt, mihi haud
quaquam convenire videtur, cuius meminit Aristophanes
in nubibus, & retulit Plato in Gryllo, qui & in ter-
tio de Legibus sic tradit: Cur hæc nobis dicta sunt, repetē-
dum videtur, ut oratio quasi equus retrahatur, ne si os e-
frenatū habeat, dicēdi cōcita impetu, ab asino (ut prover-
bio ferūt) excutiat. Fabulā Græcanicā.] Ideo Græcani-
cā appellat, quia ad exēplar Luciani Græci scriptoris cō-
dita est, ex quo asinum aureū penè transcribit: uel quia in
Thessalia, regione Græca, hæc res gesta est. Differi au-
tem Græcanicus à Græco, nam ut docet M. Varro libro. vi. de
analogia: Græcanica aduentitia sunt, de Græcis ueluti no-
thant Hæctores, Nestores, & ita hæc fabula ex Græco
Luciano deducta derivataq; est. Thessaliam.] Fabulam
asini aurei auspicatur ab eo principio, à quo exorsus est
Lucianus, cuius initium est hoc: ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Θεσσαλίου.
id est, Olim in Thessaliā proficiscebam. Thessalia aut pri-
mo seculo Pyrrhea, à Pyrrha Deucalionis uxore denomi-
nabatur, mox Hæmonia ab Hæmone, à cuius filio Thessa-
lo Thessalia uocata est. Homerus Argos Pelasgicon appel-
lat. Nam & illic.] Hoc per interpositionē, quæ Græco
vocabulo parenthesis, dictum est. Originis maternæ.]
Annotauimus in uita Apuleij, matrē eius fuisse Saluiam, à
Plutarchi familia prognatā. Fuit aut Plutarchus Chero-
nensis, quæ ciuitas est Bæotia: q; & ipse testatur in Sylla,
scribens patriam suam Cheroneam, ab Archelai impetu
incolumem euasisse, prouidentia Syllæ, qui eo in loco ui-
ctoriam ex hostibus uictis adeptus est. Idem in Lucullo
ait, Cheronēses municipes suos Luculli testimonio euasis-
se periculum. quod Orchomenij per calumnias intenta-

bant, ex quo statuā lapideā in foro Cheronea publica impensa Lucullo dicauerunt. & ob id beneficiū non solum confitetur, sed etiam palam profitetur, se plurimam gratiam debere Romano Lucullo. Idem in Demosthene refert, quema dmodum apud Cheroneam patriā suam Philippus Macedonia rex praelio magno Athenienses uicit, finisq; libertati Graecorū impositus est: ex quo praelio Demosthenes, qui alios ad pugnam animare solebat, salutem fuga quæsiuit. Cumq; id ei, quod fugerat, probrose obijceretur, uersu illo notissimo elusit: ἀνδρ', inquit, ὁ φεύγων οὐκ ἀνδρ' ἀλλ' ὑπερβόλῃ. id est. Vir fugiens & denuo pugnat. Floruit autem Plutarchus sub Traiano & Adriano imperatoribus. Traiano libros Apophthegmaton dedicauit, uir haud dubie primæ notæ inter eruditos, & multis iuga eruditione mirabilis, fecundus sanè scriptor, & qui iure polygraphotatos nominari possit, à copia uoluminū. Vnde nunc non immeritò gloriatur Apuleius, maternam originem à Plutarcho deriuatam, sibi gloriam pācere. Sexto Philosopho.] Hic Sextus Philosophus doctor fuit Marci Antonini Imperatoris, de quo Iulius Capitolinus. Audiuit & Sextum Philosophum Cheronensem, Plutarchi nepotem. & ab Eusebio in Chronicis scriptū est: Plutarchus Cheroneus & Sextus Philosophi insignes habentur Adriani principatu. Ex negotio petebam.] Imitatus est Lucianum, qui ait se Thessaliam petisse, ob negocium quoddam paternum, cum homine Thessalico.

Postquā ardua
montiū.] Exorna
tio Rhetorica est,
quæ cōpar appellat

Postquam ardua montiū,
& lubrica uallium, & roscida
cespitum, & glebosa campo-
rum

rum emerſi, me equo indige-
 na per albo uehens, iā eo quo
 que admodū feſſo, ut etiam
 fatigationem ſedentariam in-
 ceſſus uegetatione diſcute-
 rem, in pedes deſilio, equi ſu-
 dorem & frontem curioſe ex-
 trico, aures remulceo, frenos
 detraho, in gradū lenem ſen-
 ſim proueho, quoad laſſitu-
 dinis incommodum alui ſoli-
 tum ac naturale præſidium
 eliquaret. Ac dum is ientacu-
 lum ambulatorium, prataq;
 præterit, ore in latus detorto
 pronus alleſtat, duobus co-
 mitum, qui fortè paululum
 proceſſerant, tertium me fa-
 cio. & dum auſculto quid ſer-
 monis agitaretur, alter ex-
 orto cachinno: Parce, inquit,
 in uerba iſta, hæc tam abſur-
 da, tamq; immania mentien-
 do. Iſto accepto, ſititor alio-
 qui nouitatis, immo uerò in
 quam impartite ſermonem,
 non quidem curioſum, ſed
 qui uelim ſcire uel cuneta,
 uel certè plurima: ſimul iu-
 gi, quod inſurgimus, aſperitu

latur: et altera ſi-
 militer cadens. in
 his aut figuris ſeli-
 ciſſime audax eſt
 noſter Apuleius. et
 quauis affectatio
 ne nihil odioſi ſit,
 tamē talis affecta-
 tio in hoc penè pe-
 culiariter eſt ama-
 bilis, imitabilisq;.
 Ardua aut motiue
 dixit, arduos mo-
 tes intelligi uolēs:
 ſicuti p lubrica ual-
 liū lubricas ualles,
 et roſcida ceſpitiū
 roſcidos ceſpites,
 & gleboſa cama-
 porū gleboſos cam-
 pos. Sic Virg. ur-
 bem Pataui circū
 locutione uſus pro
 Patauiō, fontem
 Timauī pro ipſo
 Timauo dixit. Lu-
 brica ualliū.] Lu-
 bricus locus dici-
 tur, in quo facile
 labimur: lubrica

res, quæ labilis
est, & e manu es
labitur, uixq; con-

tineri potest ob læuorem. A' Virgilio lubricus anguis, &
loca lubrica dicuntur. Roscida cespitiū.] Roscidus signifi-
cat rorulentum, & rore conspersum. A' Virg. luna rosci-
da eleganter scienterq; dicta est, ueluti roris humorisq; pa-
rens fecundissima; ex quo sidus lunæ femineum ac molle
nominatur ab eruditis, quæ nocturnum soluit humorem,
& (ut ait Plin.) cuncta humifico spiritu laxat. Rores exi-
stunt neq; gelu, neq; ardoribus, neq; uentis, nec nisi serena
nocte. in cōfesso est, roscidas æstate Aphricæ noctes esse.
Scribit Aristot. in primo Meteororum, rorem fieri ex uapo-
ratione modica, cum pluuia ex largo uapore progene-
retur. Apuleius in lib. de mūdo: Ros, inquit, nocturnus hu-
mor est, quem serenitatis tenuitas spargit. Græcè ῥόσος
dicitur ros, & ῥοσίδος roscidus. Cesspes autem terra est,
cum herbarum radicibus circumcisa ferramentis. ex cespiti-
bus castra circundantur, & aggeres castrenses fiunt, ut
docet Vegetius in tertio de Re militari. Hinc illud Plinia-
num ex lib. 35. Cespitum natura castrorum uallis accom-
modata contra fluminum impetus aggeribus. Ex cesspite
fiunt aræ, dictæ ob id cespiticiæ. Iulius Capitolinus: Cen-
tum aræ uno in loco cespiticiæ extruuntur, ad eas centum
sues, centum oues maculantur. Glebosa.] glebis grandi-
bus plena & extantia. Columella id genus glebas appel-
lat scamna, de quib. Plin. in 18: Scamna inter duos sulcos,
cruda ne relinquuntur, glebæ ne exultent. Græcè βῶναξ
agri βῶναξ nominatur. Inde ab Homero, Πιθία ἰπυβῶναξ
lida ab ubere glebæ. Emersi.] Difficulter se superasse
aspredines

aspreddines locorum significat. Indigena.] Thessalico, quasi inde genito, nec aliunde ascito. Vel indigenā appellat equum patrium, ueluti uernaculum & domesticum. Fatigationem sedentariam.] Eleganter sedentaria fatigatio dicitur illa, qua sedentes in equo, ex diutina equitatione uexamur. Columella in 13 scribit, operam uillici non esse sedentariam: intelligi uolens, non esse desidiosam & ignauam, ut sedens operetur. A' Plinio quoq; Bonygyrista decenter dicitur sedentaria senatus assentiendi necessitas, qui sedens assentiri cogeatur principi truculento. Quinetiam sedentarias artes, & sellularias eruditi appellant, quæ à sedentibus per ociositatem exercentur, quas Numæ lex à peregrinis & seruis tantum exerceri sanxit, ciuibus interdictas, tanquam his animi uigor & corporis pariter elanguescat. Plautus in Aulularia sedentarios nominat, qua dictione signare illos uidetur, qui sedes fabricant, & sellas. Frontem extrico.] Numerosa oratione, & similiter desinente indicat, se omnia illa factitasse, quæ fieri solent ab equitarijs siue equisonibus, erga equos labore exhaustos, & sudore diffuentes, ut scilicet frontem extricaret, aures remulceret, franos detraheret. Fronte autem maxime sudant animalia, & potissimum homines, propterea quod caput humidum laxūq; est, cerebro autem humectissimo frons prima subdita est, Aristot. auctor in secundo problematum. Frontē à foratu oculorū nominatam Varro existimauit, et credidit Lactantius in lib. de Opificio. A' frōte dicti Frōtones, quod cognomen est nobilium Romanorum. Hinc ait Cicero in primo de Natura Deorū: Silos & Flaccos, Frōtones, Capitones, quæ sunt in nobis, Sili, ut hoc quoq; in transcurso decla-

remys, dicti sunt, quorum nasus sursum uersus est repandus. unde galeæ quoque à similitudine silæ appellantur. Flacci uerò nominati, quorum aures demissa erant, pendula et languida ac flaccescētes. Ab his enim, ut ait Plin. sunt Flaccorum cognomina. Sensim prouebo.] Nō potuit significātius exprimere, id quod quotidie usurpari uidemus in equis ex cursura dissudantibus, & lassitudine defectis, qui scilicet gradu lentissimo, dorsualibus operui sensim prouehuntur, ne ex refrigeratione periclitentur. Aliupræsidium.] Excremēta signat, et urinam, quo natuæ præsidio maxime equi fatigati recreantur. Eliquaret.] emitteret, redderet, & ueluti liquidiora stercorea fistulatin excuteret, quæ ab antiquis foria dicebantur. Vnde foriolus dictus, qui foria facile emittat, solutioris scilicet uentris. Ientaculum ambulatorium.] Ientaculū, auctore Fulgentio Placiade, dicitur gustatio, & est quasi prægustatiua comestio. Est enim cibus matutinus, quasi ieiuna anima sumptus: & ientare uetus uerbum est, quod significat ientaculū capere. Afranius: Hæc ieiuna ientauit. Vitelius Imperator epulas quadrisariam dispartiebat, auctore Tranquillo, in ientacula, prandia, cœnas, et comestationes. Græci ientaculum ἀγαστιον uocant, ἄγι ἀγαστιον. Hinc Aristot. lib. de animalibus 9 scribit, aquilam non operari, sed quiescere, μίξις ἀγαστιον, hoc est, usq; ad horam ientaculi. In quibusdam codicibus Aristot. legitur, μίξις ἀγαστιον, q; Plin. Aristotelis interpretes emunctus ita transtulit: Donec impleantur hominum conuentu fora ignauæ sedent. Antiqui prandium siue prandiolum uocauere ientaculum, quasi paruum prandium, quod M. Tul. eleganti uocabulo prandusculum dixit, &

ait, & ita legas in sincerioribus codicibus Epistolariū ad Atticum. Nunc oppidō quā eleganter ab Apuleio dicitur ientaculum ambulatoriū, quod sensim ambulando capit equus in prato. Ambulatoria hominis uoluntas usq; ad mortem est, ut tradunt iurisperiti: hoc est, mobilis, uaria, mutabilis. Porticus quoque ambulatoria dicitur, quæ ambulationis causa extructa est. Pronus allelat.] Solēt equi os in latus detorquentes delectare, & quasi demulcere. Allelat enim significat illicit, & delectat. Tertium me facio.] Id est, copulo, adiungo me tertiū comitem, duobus comitibus progredientibus. Alter.] Ex duobus scilicet comitibus. Cachinno.] risu soluto, qui reprehensibilis est. Hinc ait Seneca: Sit risus sine cachinno. Præterea cachinnus non risum tantum, sed sonum quoq; uehementiorem significat, sicut apud Catullum ita scribentem: Proce dunt leuiterq; sonant plangore cachinni. Cachinnare etiā non de risu tantum, sed de sonitu strepituq; maiore uetus stas dici uoluit. Hinc illud Accianum: Sæua sonando crepitu clangentes cachinnant. Est autem cachinnus uerbum secundum doctrinam fictum, à sono risus. In uerba ista.] Subintelligendum est, alterum ex duobus comitibus denarrauisse inter eundem multa de diuina potentia magices incredibilia, ita ut alter surdis auribus diceret, super sedendum esse talibus uerbis, quæ mera mendacia & immania portenta resonarent. Isto accepto.] cum hoc audiuissem. Sititor nouitatis.] cupitor rerum nouarum. Nam, ut inquit Ouidius, est quoq; cunctarum nouitas gratissima rerum. Et, ut auctor est Seneca in Declamationibus. Ad noua homines concurrunt, ad noua conueniunt. Idem scribit libro Questionum naturalium nouissimo: Quod
naturale

naturale est, magis noua quàm magna mirari. Qui fideri
caprae oriente nascentur, erunt curiosi omnium rerum, ut
semper noua quaeq; curiosa desiderij cupiditate sectentur:
auctor Iulius Firmicus in 7 matheos. Non quidem cu-
riosum.] In libro Annotationum nostrarum hic locus co-
piose satis opinor explicatus est: ex quo poteris, si quid am-
plius desideraueris, mutuari, ubi docuimus, curionem pro
ministro atq; praecone usurpari, in quo significatu Plinius,
Iulius Capitolinus, Martialis, Eusebius, iidemq; Apuleius
usurpant. Apud Plautum, agnus curio significatur macio-
lentus, quasi nimia cura gracilis et emaceratus, sicuti è cō-
trario incuriosum agnum dixit Apuleius in Floridis, intel-
ligi uolens opinum & succulentum. Videtur autem cu-
rio hoc in loco à cura festiuiter deduci, quasi curiosus, qui
curat & satagit nosse curiose res nouas. Est itaq; sensus:
Non sum ego quidem curiosus, cum curiositas sit signū lo-
quacitatis: & nemo curiosus sit, qui nō sit maleuolus. Ve-
rum tamen cupio nosse plurima.] Atqui ipse tamen toto
opere testatur, se genuina curiositate praeditum fuisse. &
natura, ut inquit Seneca, nobis curiosum dedit ingenium.
Curiositatem ut noxiam taxat Fulgentius Mythologus his
uerbis: Curiositas semper periculorū germana, detrimen-
ta suis amatoribus nouit parturire potius quàm gaudia.
Iugi.] collis, & loci editioris. Insurgimus.] ascendimus.
Lauigabit.] Hæc duo opponuntur uelut per antithetō, as-
peritudo & lauigatio. Est enim lauigare, lauore quodā
expolire quod asperum est. In itinere autem comes facunda
us, ut dicere solebat Publius mimographus, pro uehicu-
lo est. Vnde fit, ut asperitas uiae sermocinatione comitis in-
sunda lauigetur.

At ille qui cœperat: Næ, inquit, istud mendacium tam uerū est, quàm si qui uelit dicere, magico susurramine amnes agiles reuerti, mare pigrū colligari, uētos inanimos expirare, solem inhiberi, lunam despumari, stellas euelli, diē tolli, noctē teneri. Tunc ego in uerba fidētior: Heus tu, inquam, qui sermonem ieceras priorem, ne pigeat te, uel tædeat reliqua pertextere.

Næ.] certe.

Græcum est aduerbium, Latinis quoque usitatissimū, quo Plautus, Terentius, M. Tul. cæteris frequenter utuntur. Istud mendaciū.] Quod scilicet dixisse uidebatur ille assertor magicæ factionis, qui quadā incredula ad comitem

narrauerat. Inter mentiri autem, & mendacium dicere, distat. Qui enim mentitur, ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur: qui mendacium dicit, ipse fallitur. auctor Pub. Nigidius. qui hoc quoque addit: Vir bonus, inquit, præstare debet, ne mentiatur: prudens, ne mendacium dicat. Diuus August. in libro de mendacio, colligit octo genera esse mendaciorum, quibus abstinendum esse in totum præcipit. ubi indiscriminatim mentiri & mendacium dicere usurpantur. Quod & in decretis Canonicis 22. questione 2. repetitum est. Nati sub fidere ingeniculi, erunt mendaces, frugaces, callidi. Susurramine.] incantamento: quod clam, & uoce summissa, ne prophani percipiant, fieri solet. Magia enim, ut idem Apuleius asserit in Apologia, oculta res est, plerumque noctibus uigilata, et tenebris abstrusa, & arbitris solitaria, & carminibus murmurata: cui paucissimi adhibeantur. Libro quarto Institutionum, si

surre

furros magicos dici legimus, incantamenta magicorum, et quæ à Lucio nostro susurramina nominantur. Amnes reuerti.] Persuasum est, ut magici cætaminis cuncta, quæ naturaliter impossibilia sunt, fieri posse: flumina ad fontes reuocari, mare glaciari, ventos trāquillari, deniq; omnia quæ hic memorat Apuleius posse confici. Cui sententiæ astipulatur polypharmaca, hoc est, triuenefica illa Medea, quæ sic ait apud Ouidiū: Cum uolui, ripis mirātibus, amnes In fontes rediere suos, concussaq; sisto, Stantia concutio cantu freta, nubila pello, Nubilaq; induco, uentos abigoq; uocoq;. Te quoq; luna traho. Illud quoq; Maronia num ex Æncidos quarto hac pertinet: Sistere aquam fluiuijs, & uertere flumina retro. Mare colligari.] Id est, cōgelascere, contra naturam suam. Mare enim omne incongelabile est, sicut Philosophi autumāt; & memorat Gellius in 16. noctium Atticarum. Tamen si Herodotus, Græcæ historiæ scriptor, scribit in 4. historiarū, mare Scythi cum cōgelascere. Vnde à Iuuenale dictus Oceanus glacialis. Auctor est Plinius, septentrionalem Oceanum Maris marusam à Cymbris uocari, hoc est, mortuum mare. Hecateus Amalchium appellat, quod nomē lingua Scythica significat congelatum. Ventos inanimos expirare.] Id est, uentos esse sine spiritu: quod impossibile est. Ventus enim nomē uenti perderet, cū esset inanimis id est, sine anima, & spiritus agitatione. A Græcis dicitur αἶψα, unde animus et anima deducuntur, ex quo animæ interdum pro uentis usurpatur. Horatius: Impellunt animæ linthea Thraciæ. Virgilius: Quantum ignes animaq; ualent. Est autem uentus, fluens aer & agitat; ut Hippocrates in libro de flatibus, Aristoteles, Seneca, & ceteri Quæstionū physica-

physicarum conditores prodiderūt. Nihil autem est in re-
rum natura potentius spiritu. Ignem spiritus concitat. A-
quis uentum detrahās, inertes sunt. Potest spiritus dissipare
spacia terrarum, & novos montes extollere, qui est cau-
sa tremoris terræ. Vnde Epicuro nullus motus placet, præ-
ter spiritum, qui possit tanta conari. Expirare.] spiri-
tum exhalare & mori: sicut animantia expirant, spiritus
emisso deficientia, sine quo nihil uitale est. Solem inhi-
beri.] Sol, qui est mundi oculus, & cor cœli, & iucundi-
tas diei, & cœli pulchritudo, naturæ gratia, ut inquit Am-
brosius in 4. Hexameri: qui, ut asserit Plinius, naturæ regi-
men ac num̃ est, siderum ipsorum cœliq; rector, creditur
potētia magici carminis posse inhiberi, quo minus cursum
sui statū & nunquam erraticū circumagat. Hinc Luca-
nus cecinit in 6 Pharsaliæ: Cessauere uices rerum, dila-
taq; mundi Hæsit nocte dies. Prisca illa rudis & indocta
mortalitas, in deliquio solis ac lunæ, Stellarumq; defecti-
bus, scelera aut mortem aliquam siderum pauebant. Lu-
nam despumari.] Carminibus præstigijsq; magorum lu-
nam cœlo deduci posse creditū est, ex qua credulitate est
illud notissimum: Carmina uel cœlo possunt deducere lu-
nam. Credebant quoque lunam cantu magico depressam
cogi, ut despumaret in herbas suppositas, & lunare uirus
infunderet, quibus mox ad magicen utebantur. Quod &
idem Lucanus insinuat, cū sic ait in 6 de luna loquēs: Et
patitur tantos cantu depressa labores, Donec suppositas
propior despumet in herbas. Item alibi: Et uirus largē lu-
nare ministrat. Mortalitas ignara causarū naturalium,
in lunæ defectu ueneficia arguebat: & ob id crepitu dis-
sono auxiliabatur. Auctor Plinius in 2. & Linius in 26:

Disposita, inquit, in muris Căpanorū imbellis multitudo, tātū cū aeris crepuu, qualis in defectu lunæ silenti nocte fieri solet, edidit clamorē. Hinc illud Satyrici poetæ: Vna laborāti poterit succurrere lunæ. Igitur luna despumatur, quādo spuma depurgatur, quā cogitur infundere in herbas subiectas magis. Itidē mel despumatū dicitur, quādo spuma detracta purū, liquidū, defecatū relinquitur. & ut ait Plin. in 22, usus despumati mellis semper aptior est. *Stellas cœli.* Marciānus Capella in libro de Astrologia, *Stellas à stādo, sidera à cōsidēdo dicta fuisse cōmemorat.* Cū itaq; stellæ cœlo affixæ sint, cātamine magico reuelli posse putantur. Interdū stellæ ex cœlo labi, et uolitare cōspicimur. ex quo illud Maronianū: *Stellas uento in pēdēte uidebis Præcipites cœlo labi.* Plin. in 18: *Discurrere, inquit, stellæ uidentur interdū, uentiq; protinus sequuntur, in quarū parte ita præfagiuerunt.* inibi ex interuallo, si uolitare, inquit, plures stellæ uidebuntur, quō feruntur albescētes, uētos ex his partibus nuntiāt. Vulgus existimat aliquē extingui, cū stella decidua; uerū, ut inquit uerissimē idē Plinius, nō iāta cœlo societas nobiscū est, ut nostro fato mortalis sit ille quoq; siderū fulgor. Verū cū decidere uidētur, id sit nimio alimēto tracti humoris: sicuti luminib. accēsis, id ex liquore olei notamus accidere. Græci ἀπορροίας uocāt defluxus quosdam aërios, q ad terrā labētes stellarū casus imitātur. *Diē tolli.* Tāquam arte magica possit dies mutato canonico cursu interpellari, & nex congeminari, iuxta illud Lucanī: *Cessauere uices rerum, dilataq; longa Hæsit nocte dies, legi non parui tæther.*

Et ad alium.]
cōuersus scilicet,
ad illum qui exor

Et ad alium: Tu uerò cras-
sis auribus, & obstinato cor-
de respuis, quæ forsitan uerē
perhi,

perhibeantur. Minus hercule calles, prauissimis opinionibus ea putari mēdacia, quę uel auditu noua, uel uisu rudia, uel certē supra captū cogitationis ardua uidētur. quę si paulo accuratius exploraris, non modō cōpertu euidētia, uerūm etiam factu facilia senties. Ego deniq; uespera, dū polentę caseatę mordico securis offulā grādiore in cōtinuas æmulos cōtrūcare gestio, mollicie cibi glutinosi faucibus inhærentis, & imāgulę spiritus detinētis, minimō minus interij.

to cachinno dixerat, super sedendū esse talibus, tanquam absurdis & incredibilibus. Minus hercule calles.] Sensus est: Profecto nescis, multa quę uera sunt, ideo existimari mendacia, ob deprouatā hominū opinionem, quia sunt noua, & supra uires nostras sublimata. In hac sententiā ait Sal-

lustius in Catilina: Quę sibi quisque facilia factu putat, æquo animo accipit: supra ea, ueluti ficta pro falsis ducit. Vespera.] hora uespertina, & (ut ait Sidonius) crepusculascente. Dies ciuilis, qui à media nocte incipit, ita diuiditur. Primum tempus dicitur medię noctis inclinatio: deinde gallicinium: inde conticinium, cum & galli conticescunt, & homines etiam tunc quiescunt. cuius meminit Plautus in Asinaria, cum ait: Videbitur, factum uolo, redito cōticinio. Deinde est diluculū. id autē est, cum incipit dignosci dies. Inde mane, dum dies clarus. Legibus duodecim tabularum ortus tantum & occasus nominabatur: post aliquot annos adiectus est & meridies. Nouissimum diei tempus suprema tempestas nominatur. Hinc illud 12.

Tab. Solis occasus suprema tempestas esto. Quamuis plurimi ex his uerbis supremam tempestatem post occasum solis esse existimauerint. Post supremam dicitur uespera, à stella quam Græci hesperam, Plautus uesperuginem, Ennius uesperum, Martianus phosphorum, Virg. hesperon appellant. Inde crepusculum, à crepero, quod dubium significat, dictum tanquam lux dubia id hora sit, incertūque existat id temporis noctis ne sit an dici. Inde crepusci nominati à Sabinis, qui eo tempore erant nati: & à Lucretio dictum est creperum bellum, cuius anceps et dubius est euentus. Oracula quoque crepera uocitarunt, quasi ancipitia, ambagiosa, dubiosa. Hinc senes decrepitos dici quidam autumant, quasi dubia sint uitæ. Post crepusculum id sequitur tempus, quod à luminibus accensis prima fax dicitur. Deinde concubia, siue concubium, quod ferè omnes tunc cubarent. Alij ab eo quod sileretur, id tempus silentium noctis appellauerunt, sicut Liuius. Nouissimo loco intempesta nox, dicta ex eo, quod non habet idoneum tempus rebus gerendis, & eo tempore nil agi tempestiuum est. Cassius: Nocte intempesta nostram deuenit domum. Hæc est diei ciuili à Romanis obseruata diuisio, quam pluribus uerbis explicauimus, propterea quod hæc enarratio est futura conducibilis studiosis antiquarum lectionum. Auctores, M. Varro, Macrobius, Plin. Censorinus, ceteri. Polentæ caseatæ.] Polēta, cuius meminit Plautus in *Asinaria*, cib. fuit antiquitus Græciæ peculiaris, & ut ait Plin. in 18: uidetur polēta tā ignota Italiæ fuisse, quā puls Græciæ. Plurib. fit hæc modis. Græci persusum aqua ordeum siccant nocte una, ac postero die fingunt. deinde molis frangunt, nec aliunde laudatior quā ex ordeo conficitur.

Vicinis

Vicenis autem libris ternas seminis lini, & coriandri felibras miscent. Ovidius neutro genere polenta dixit, illo uersus: Dulce dedit testa quod coxerat ante polenta. Placentam Apuleius caseatam uocat, ueluti caseo indito subacta: sicut libum & placentam fieri docet Cato in libro de Rustica. Ad eundem modum & scriblita fit, adhibito caseo, coquiturq; de qua Epigrammatista: Circumlata diem mensis scriblita secundis. Plautus quoq; in Pœnulo: Nunc dum scriblita arduant occurrere. Videtur autem Apuleius nomine caseatæ polentæ significare obsonium consimile epityro. Est autem epityrum uocabulum cibi, quo frequentius Sicilia quàm Italia usa est, ut auctor est M. Varro. De quo Plautus in Milite: Si unum epityrum edam apud illum esuriens insanet. In Plautinis codicibus coniunctim & intersim implicata est lectio. Sic enim impressi codices habent, Epityredam, pro epityrum edam. Dictum autem est epityrum, ut ego opinor, à caseo, ex quo fit id cibi genus, perinde ac caseatum sit. τρυγὴ enim Græcè, caseus latinè significatur: & τρυγώνυς dicitur id instrumentum coquinatorium, quo foraminato caseus minutatim disteritur. Hinc illud Callippi falsè simul & dolementer dictum celebratur apud Græcos, qui dum Catinam Siciliae ciuitatem capere adortus, Syracusis amisisset, dixisse fertur: Tyrocnestin habeo pro ciuitate. Non me præterit, apud Columellam libro rei rusticæ 13, epityrum uocari genus condituræ ex oliui fractis concinnatum, quod in ciuitatibus Græcis plerumq; usurpabatur, quod quidam pityrum dicere malunt. Cato quoq; docet, epityrum albū, nigrum fieri ex oliuis, addito coriandro, feniculo, ruta, menta, citra casei mentionem. Non inuitus in hæc inter-

dum ueluti diuerticula transilio, ut ita uarietate rerum solidius abstergatur, quod nulla res magis quam uniformis narratio parit. Apud Iuriconsultos taberna casearia decenter est dista, ubi fit caseus. Sed antequam digrediamur ab epityro & caseo, conducibile uidetur explicare, quid sit apud M. Tullium Tyrotarichus: de quo multi multa, per pauci bene. In epistolis ad Papyrium Petum, in epistolis ad Atticum, tyrotarichus, & patina tyrotarichi per sepe memoratur: qua dictione significari puto genus obsonij ex caseo, salsamentisq; confecti, unde ex utroq; compositum nomen. Tugis enim, ut iam diximus, Græcè dicitur caseus: τάρικος, salsamentum. Proinde tyrotarichos legendum, ut sit nomen pentasyllabon. Qui tyrotarichum accipiunt pro nomine coqui, siue uillæ, à uero deus hallucinantur. Mordico.] Mordicare est, morsu capere. Quidam legunt Modico securius, tanquam aduerbium sit, significetq; paulò licentius frustum, siue bucellam ex illa caseata polenta contruncasse. Ego legere malim mordicus, uel (si ita placet) mordico, ut aduerbium sit, quod significat cum morsu & dentibus, & ut ueteres dixerunt, morficari. Sensus autem sic ordinatur: Cum morsu contruncare uoluisssem bucellam ex polenta caseata grandio rem, propterea quòd conuiuæ uoratores raptim taburcinantes uorant, paulum abfuit quin interirem, dum faucibus inhaeret, ac spiritum stragulat: cibus ille glutinosus, ex casei mollicie & lentore. Offulam.] Offula hic accipitur pro bucca, siue bucella, & frustulo polentæ. Offa enim, cuius diminutiuum est offula, & tertio gradu offella, significat frusta esculenta, in quæ potissimum caro conciditur. Columella, de salsura suillæ carnis scribens, ait: Caro
in libra=

in libralia frustra conciditur, deinde offula carnis spissa componuntur, & alternis sal ingeritur. Claudius Imperator, cū de lanis ageretur, exclamauit in curia: Rogo uos, quis potest sine offula uiuere? Vbi offula accipi uidetur pro esca scitissimi saporis, quæ fit ex iecinore porcino in frustula conciso, uulgo iecuscula dicuntur. Per translationem dixit decenter Satyrographus: Et patruo similes esca funderet ossis: intelligi uolens imperfectos fœtus, & frustra carnis, qualia sunt in abortiuis. Dicitur ossa quoque de ijs quæ non mandantur, ut apud Plinium: Ossæ bubuli firmi. Vulgatissimum est uetus prouerbiū, Inter os et offam: quod pro bucella & frustulo cibi capitur. Cuius meminit Cato, idem ferme significans quod Græcus ille παρὰ τὴν ἄλσιν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἡ δούλη. Et quoniam incidimus in hoc prouerbiū, non ab re est notasse causam, unde prouerbialis uersus factus est, quem nostri in transcurso attingunt, nec satis enarrant. Apud Græcos talis narratur historia: Ancæus, Neptuni filius, cū uineam plantasset, famulorumque uestigijs interdixisset, unus ex illis dixit, non esse fas domino fructum uineæ carpere, neque uinum nouum gustare. Mox maturis uuis, Ancæus gaudibundus cum poculum esset labris admoturus, iussit seruum meminisse uerbi quod dixerat. Interea uenit nuncius, domino referens, uineam ab apro immenso uastari: tunc Ancæus abiecto poculo, diem concitatus currit ad aprum perimendum, ab eo percussus occubuit: & ita, ut seruus prædixerat, gustare non potuit uinū, quod iam habebat paratum, labrisque propinquum. Alij tradunt hanc paræmiā ab Antinoi casu ortā esse, unius ex procis Peælopes: qui cum poculū labris admoueret bibiturus, cor-

rui moribundus, ab Ulyſſe ſagitta confixus. Quidam reſe-
runt ad Calchantem, quem uites ſerentem, quidam augur
uicinus præteriens dixit errare: non enim ei ſcis eſſe nouū
uinum guſtare. Conſimile eſt illud apud noſtros minus no-
tum, Inter manum & mentum. In conuiuias amulos.]
Solemus in conuiuium hoc ſape ſactitare, ut auidē cibos
tranſuoremus in fruſta enormia conciſos, uixq; comman-
ducatos, dum timemus ne conuiuiæ gulones cuncta uoraci-
ter in barathrum conijciāt. Et ob hoc, in amulos conuiuias
dixit Apuleius ſe contriſſaſſe mordicis offulam grandio-
rem. Alij exponunt, dum cibum uellet fruſtatim ſecare,
ut ſingulis conuiuij ſuæ partes diſtribuerentur. Geſtio.]
cupio. Aliàs geſtire ſignificat, lætum eſſe, & geſtu corpo-
ris laticiam ſignificare, ut Nonius Seruiusq; notificant,
enarrantes illud Virgilianum: Et ſtudio incaſſum uideas
geſtire lauandi. Geſtit ille, qui (ut ait Feſtus Pompeius)
ſubita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter
conſuetudinem exultat. Glutinoſi.] Vulgò talis cibus ui-
ſcoſus appellatur. Ima gulæ.] Summum gulæ fauces uo-
cantur, poſtremum ſtomachus. Spiritum detinentis.] Si-
gnificat intercluſum fuiſſe à cibo decerrante ſpiritū, me-
antem per fiſtulam ſpiritualem. Duæ enim ſunt fiſtulæ, &
quaſi canaliculæ à faucibus deorſum proficiſcentes, per
quarum alteram delabuntur in ſtomachum eſculenta o-
mnia, & poculenta, ex quo cibalis dicta: per alteram ſpi-
ritus à ſummo ore in pulmonem, atq; inde rurſum in os et
in nares com meat, perq; eandem uiam uocis quoq; fit mea-
tus. à ſpiritu ſpiritalis hæc fiſtula nominatur, quam Græ-
ci uocant τραχηά αγγεία, hoc eſt aſſeram arteriam.
M. Varro capite de capris & boedis. Lactantius in lib. de
Opificio,

Opificio, gurgulionem appellat. Alioquando cibus potusq;
labitur in hanc fistulã, per quã spiritus reciprocaur, eaq;
offensione intercluditur animæ meatus. Quod sibi accidisse
significat Apuleius, dum ait cibũ glutinosum retentasse
spiritum meantẽ, & decrassasse in alienum tramitẽ. Ob hoc
arte quadam & ope naturæ duabus fistulis, cibali scilicet
& spiritali, interposita est lingula, quæ dicitur epi glottis,
quæ inter edendum bibendumq; operit canaliculam spiri-
talem, ne si cibus potusue in alienũ decrassauerit tramitem,
hominem torqueat. Auctores, Aristoteles, Plinius, Gellius,
& Erasistratus. Minimo minus.] Vix minimum absuit
quin interirem,

Et tamen Athenis proxi-
mo, & ante Pœcilen porti-
cum, isto gemino obtutu, cir-
culatorem aspexiequestrem,
spatham præacutam mucro-
ne infesto deuorasse: ac mox
eundem inuitamẽto exiguæ
stipis uenatoriam lanceam,
qua parte minatur exitium,
in ima uiscera condidisse. Et
ecce ponẽ lanceæ ferrũ, quã
bacillum inuersi teli ad occi-
pitium, per inguinem subit,
puer in molliciẽ decorus in-
surgit. Inq; flexibus tortuosis
eneruam & exossam saltatio-
nem explicat, cum omnium

Proximo.] ap-
propinquo. Ver-
bum est. Ante
Pœcilen porti-
cum.] Pœcile por-
ticus fuit Athenis,
in qua Stoici phi-
losophabãtur. La-
tine dici potest ua-
ria, siue uariega-
ta, à pictura scili-
cet multiplici, quæ
illic uisebatur. Po-
lygnotus pinxit gra-
tuitò porticũ hãc
Pœcilen, cum par-
tem eius Mycon
mercede pingẽ
c s reth

ret: unde maior
fuit Polygnoto au
toritas. Siquidē
Amphictyones, q
est publicū Græ
ciæ concilium, ho
spitia ei gratuita

qui aderamur admiratione.
diceret, Dei medici baculo,
quod ramulis semiamputatis
nodosum gerit, serpentē ge
nerosum, lubricis amplexi
bus inhærere.

statuere. De hac porticu intellexit Persius, cum ait: Bra
chatis illita Medis Porticus. De eadem sic scribit Æmylius
Præbus: In hac porticu Pœcile cum pugna depingeretur
Marathonia, tributus est hic honos Miltiadi, ut in decem
prætorum numero prima eius imago poneretur. In 6. Sue
tonij commentario scripsimus copiosissime de Pœcile por
ticu, emaculantes maculosum Spartiani locum. illinc pote
teris mutuari, si quid ex curiositate uberius fusimq; desi
deraueris, *παικίον* Græci uarium uocant, *παικίον* uarie
tatem: unde Pœcile porticus dicta, à uarietate picturarū.
Hinc et pyropœcilon uocarunt lapidem punctis ignei co
loris uariegatum. Et gemmam fideropœcilon, quæ ferro
similis, est guttis uariantibus. Fuit & in Helide porticus
Pœcile, ut Pausanias tradit, quæ à Plinio Heptaphonos ap
pellatur, quoniā septies eadē uox in ea reddebatur. Ge
mino obtutu aspexi.] ambobus oculis. Figura est, quam
grammatici pleonasmion uocant: quæ fit, ut auctor est
Quint. in 8. cū superuacuis uerbis oratio oneratur, Ego
oculis meis uidi. sat enim est, uidi. Et, sic ore loquuta est:
cum utiq; sufficeret, sic loquuta est. Obtutus aliās signifi
cat aspectum, ut illud: Dum stupet, obtutuq; hæret defixus
in uno. Dicitur autē obtutus, quasi obtutus, à uerbo tuor,
quod significat uideo. Hoc gemino obtutu, asseuerantis
est.

est. sic Terentius: Hysce oculis. Circulatorem.] Circulatores sunt circumforanei, qui prestigijs quibusdam magicis uideantur deuorare gladios acutos, irritare serpentes uenenatos, & alia id genus incredula efficere, maxima spe Etatorum admiratione, pecuniarum maximi ariscatores. Ex hoc genere sunt pharmacopola, & Marsi, qui anguini uirulentorum domitores sunt: quos Iulius Firmicus in 7. Matheleos, nasci ait oriēte sidere Ophiucho. Qui sint circulatores, docet Paulus Iurisconsultus, titulo De extraordinarijs criminibus, sic scribēs: In circulatores, qui serpentes circumferunt & proponūt, si cui ob eorum metū damnum datum est, pro modo admissi actio dabitur. A circulo & circumferendo nomen circulatoris deductū est, cuius fœmini uinū est circulatrix. Quid in priapeis: Hic quando Teletusa circulatrix. Videturq; fœmina circulatrix ea dici, quæ lucri gratia urbem circuit, & saltādo, alioūe ludicri genere mercedulam aucupatur. Circitores uerō in re militari dicuntur, qui uigilias circumeunt, ut renuncient si quæ emerferit culpa: quos olim circuitores appellabāt, ut auctor est Vegetius. De circitore in Priapeis: Quid mecum tibi circitor moleste. Vlpianus Iurisconsultus, titulo de institutoria actione, circitores quoque eos dici uulgō ostendit, quibus uestiarij dant uestem circumferendam, & distrabendam. Plin. in epistolis, circulatorem eum intelligit, qui in foro, in corona popularium, legendo, canendoq; oblectat: quales hodieq; non parum multi in foro nostro audiuntur. Spatham.] Multa sunt Græca uel Græcane uocabula Latinis notiora, usitatioꝛaq; quā nostratiaz quod oppidō quā mirū uideri debet. Et ut exempli causa, pauca quædam breuiloqua oratione succingam, nonne multa

multa inter morborum nomina Græcanica sunt notissima, usitatissimaq; perinde atq; uernacula Medicis nostri temporis, quorum aures latinas eorundem morborum dictiones penitus aspernantur? Quid sit dysenteria, qui sint dysenterici, norunt omnes, quæ Græca sunt. At si tormina & torminosos dixeris (sic enim latine dicuntur) uerbi nouitate perculsi obstupescunt. Item, quid sit apud Hippocratem & Galenum synanche, norunt, quam tamen perperam squinantiam dicere consueuerunt: quid uerò sit angina nesciunt, quæ Latina dictio est, synanchenq; significat. Lienteriam, quæ intestinorum læuitas est et solutio, probe callent, aluiuos nesciunt: ita enim Latine lienterici uocantur. Epalicos sciunt dici, qui morbo laborant epistario, quæ Græca dictio est: iecorosos dici nesciunt, quæ latina uox est. Consimiliter, ut ad propositum reuertar, Spatham tam uiri quam femine uulgo nominant, cū dictio Græca sit, quæ Latino sermone dicitur gladius, ensis, mucro: sed illud Græcū, quàm hæc Latina, cognobilius, uulgatiusq;. Vegetius gladios maiores spathas uocari docet, minores uerò semispathas. Præterea spatha significat ramusculū palmæ cum balanis, hoc est, ipsis dactylis, ut tradit Iulius Pollux. Hinc apud Martialem. Lema est spathalion cariotarum. Quæ dictione significatur ramulus cum cariotis, id est, dactylis palmarum dependentibus. Item in Leuitico scriptum legimus: Sumetis uobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spathulasq; palmarum. Pro eo est, ramusculos palmarum cum fructibus. Sed, quod cum pace bonaq; uenia cruditissimorum uirorum dictum sit, spathalion apud Plin. & Plautū, ut ego opinor, non à spatha, id est, palma deducitur, sed à uerbo Græco σπαλάν, siue σπαλάν,

ταλάω, quod significat delicias ago, et lasciuio inclinatur. Quo uerbo usus est Aristophanes, cum ait *ἐν νύκταϊς, ὡ γὰρ ταύταις σπᾶθαῖς*. Est enim *spathalion* ornamentum muliebri, inter delicias fœmineas annumeratū. Ne fortè quæras ubi Plin. meminerit *spathaly*, sic ait in 13, *Spathalia eo facere, & monilia fœminas*. Et Plautus in *Menæchmis* Amabo Menæchme, *inaureis da mihi faciēdas, pondo dulci nummum spathalia*, ut te libenter uideam cum ad nos ueneris. Præterea Plinio *spatha* est instrumentum & rudicula, qua utimur in uersandis rebus quæ coquuntur. *Mucrone infesto.*] *cuspidē noxia, ac letifera. Mucronatus dicitur à mucrone, mucronis effigie gerens.* Plin. lib. 23. *Xiphiam piscem, id est gladium, rostro mucronato esse ait.* Interdū *mucro* significat ipsum gladiū, & ut docet Quint. Prosa oratio *mucronem* pro gladio recipiet. Priscianus Synonyma sunt, inquit, quæ diuersis nominibus idem significāt, ut *ensis, mucro, gladius*. Exiguæ *stipis*.] *minimū precij incitamento. Stipem pecuniam dicebant, à stipando, ut interpretatur M. Varro* quia qui asses, hoc est nūmos librales habebant maiori numero, non in arca ponebant, sed in aliqua cella stipabant, id est componebant. *Astipe stipendium dictum: & stipendiarij, qui stipem pendebant.* Hinc *dispensator*, ab *stipe* pendenda nominatus. Hinc pecunia stipulari dicitur, & restipulari, in obligationibus. *Lanceam.*] *Hispanicum uocabulum est, ut ait Varro, & repetit Gellius. A lancea lanceatus, id est lancea percussus. Qui habuerit horoscopū in 17 parte Aquarij, auctore Firmico Materno, lanceatus morietur.* *Lancearios nostri uocāt, quos Græci λογχιστὰς ἢ λογχιστῆρας appellant, à λοχῆ, id est lancea, siue lanceam gestando.*

Qua parte.] id est, cuspide. Pone ferrum.] post ferrū.
 Virg. Pone subit coniunx. Et alibi, Pone sequens. Et ut ait
 Priscian. in 17. aduerbiū est, quod soli accusatiuo adiungi
 tur ut, pone tribunal, uel pone domum. Bacillum.] Di
 minutiuū à baculo. Iuuen. Nullo dextrā subeūte bacillo.
 Liuius: Lectores cū bacillis. Inuersi teli.] Sensus est: cir
 culatorum illum praeſtigij praeſotentem, per partes ingui
 num infernas, perq; uiscera immiſſe ferrū lancea, quae
 adacta uſq; ad occipitium emerſit, oſtentans in mucrone
 puerum ſaltatorium, quae res inter mira miracula referri
 poteſt, qualia ex portentosa uanitatū magica officina de
 promūtur. Per inguinē.] Lego, pinguen. Inguina autē tā
 uiri quā ſceminā uerēda ſignificātur. Martial. Accedo
 quoties ad opus, mixtisq; mouemur inguinib. Inguina ſunt
 ſub ſcorpione. Manilius: At ſcorpius inguine gaudet. Hinc
 inguinaria dicta herba, quae ſedat inguinis dolores, quam
 quidam argemonem uocāt, cuius meminit Plin. in 26. Ad
 occipitium.] Occiput & occipitium uocamus, partem ca
 pitis poſteriorem. Occipitium, ut docent philoſophi, &
 tradit Macrob. in ultimo Saturnalium, nūquam caluum
 uiſitur, ob ſiccitatem. Sub arietis dominio caput colloca
 tur. Manilius in ſecūdo Aſtronomicō: Aries caput eſt an
 te omnia princeps Sortitus. In molliciem decorus.] in
 quibus decor eſt corporis, iunctus fortitudini: & talis pul
 chritudo ornat, ut ait Donatus, uirum fortem. In quibus
 dam forma eſt cum mollicie copulata: & tales magis in
 ter ſceminas, quā inter uiros ſunt numerandi. Qui na
 ſcentur orientibus pleiadibus, corpus in ſceminam tranſfe
 rent, effeminati, molliter ambulantes, ueſtigia ſuſpen
 dent: pænitebit eos, quod uiri nati ſint: auctor Maternus

in 3. Matheseos. Enervam saltationem.] Decentibus uocabulis saltationem molliculam infractamq; depinxit. Enervia enim & exosia, quasi sine nervis & ossibus significatur: quales non parum iam multos uidimus, qui sinuosis flexibus & corpore plicatili oblectant spectatores, cum admiratione. Nati sub fidere leporis, leuitate corporis aues superare uidebuntur. Dei medici baculo.] Æsculapius significatur, cuius gestamen est baculus serpente inuolutus. Apollinis filius, uerustissimus medicinae repertor: cū tantū medicina cæteris præstaret, ut non satis ei uideretur hominum dolores leuare, nisi etiam mortuos ad uitam reuocaret, fertur Hippolytum disceptū ad uitam reuocauisse. Nonnulli Glaucum Minoris filium eius opera reuocasse dixerunt, pro qua re fulmine Iouiali incensus perijt. qui deinde inter sidera cōstitutus fuisse prodiur, anguentens. Hac de causa anguem tenere dictus, quod, cū Glaucum sanaret, manuq; bacillum, cū quid ageret, agigaret, dicitur anguis ad bacilli eius arrepsisse. quem Æsculapius mente cōmotus interfecit, bacillo sapius feriens fugientē. Postea fertur aliter anguis eodē uenisse, ore ferēs herbam, & in caput eius serpentis imposuisse: quo factō, utrosq; illic fugisse. Quare Æsculapius eadem herba usus, Glaucum reuocauit ad uitam. Itaq; in astris dicitur collocatus esse, anguem tenens, qui Græcè ophiuchus, Latine anguis tenens nominatur. In tutela quoq; Æsculapij dracones cōstituti sunt. & ex hac consuetudine posteritas instituit, ut Medici anguib; uterentur: auctor Higinus, in lib. de signis. Plin. uerò lib. 29 ideo anguē Æsculapio dicatū esse refert, quia ei inesse remedia multa creditur. Macrobi. in 1. Saturnalium auctor est, simulachris Æsculapij ideo
iubungi

subiungi draconē, quia sit acie acutissima, et peruigili. ut
 de āno rō signatur, id est uidere nuncupetur. Medicum au-
 tem talem esse debere præscribit, qui acie mentis uel com-
 moda uel incommoda in corpore mortalium prænoscit.
 Ut enim ait uerissime Hippocrates in prognosticis: Opor-
 tet Medicum dicere de agroto præterita, præsentia, et
 futura. Cornel. Celsus scribit, Æsculapium in Deorū nu-
 merum receptum esse, cum medicinam adhuc rudem, pau-
 lo subtilius excoluisset, illustrassetq;. Fabulantur Græci
 Æsculapium collegisse sanguinem fluentem ex uenis cæse
 Gorgonis, ita ut qui fluxerat ex sinistris uenis, eo sangui-
 ne ad hominum perniciem; qui uero ex dextris, apīs oīa
 gīar, id est ad salutem uteretur. Chirurgiæ quoq; inuentū
 Æsculapio assignat Diodor. in 6. Sensus Apuleij est, pue-
 rum repentinum ex magicis præstigijs insurrexisse in las-
 cæ cuspide, tam flexuosum, tam lubricū, ut credere pos-
 ses serpentē esse illum, qui in baculo dei Æsculapij sinu-
 sus figuratur. Sidonius mentionem facit baculi, tanquam
 id peculiare insigne sit Æsculapij. Sic enim ait in 2 Episto-
 larum: Tenere non abnuī cum Orpheo plectrum, cū Æ-
 sculapio baculum, cum Archimede radium, cum Vitru-
 uio perpendiculum. Augustinus in tertio Æsculapium ap-
 pellat Archiatrum, quasi principem præsidemq; Medico-
 rum. Græcē enim iatros Medicus, et ἀρχιατρος primus
 Medicorum. Græci Ασκληπιον uocant Æsculapium. Ut
 de ait Martianus: Ascribit Ασκληπιό Græcia medicinam.
 De hoc Æsculapj gestamine sic scribit Ouidius: Hic
 modō serpentem, baculum qui nexibus ambit, Perspice
 etc. Quod gerit.] Neutro genere baculum usurpat, si-
 cut et ueteres fecerunt. Silius: Pastorale Deo bas-
 culum.

culum. Ovidius: Baculumque tenens agreste sinistra.

Sed iam cedo tu fodes, qui
cœperas fabulam, remetire.
Ego tibi solus hîc pro isto cre-
dâ, & quod ingressui primû
fuerit stabulum prandio par-
ticipabo. Hîc tibi merces po-
sita est. At ille: Istud quidem
quod polliceris, æqui boniq;
facio. Verûm quod inchoaue-
ram, porrò exordiar. Sed tibi
prius deierabo solem istum,
uidentem Deum, me uera cõ-
perta memorare, ne & uos ul-
terius dubitetis, si Thessaliâ
proximâ ciuitatem peruene-
ritis, quòd ibidẽ passim per
ora populi sermo iactetur,
quæ palâm gesta sunt.

Cedo.] Idem

significat cedo, q-
dic mihi, ut ait Do-
natus, & da. Ver-
bum est comicum.
Plaut: Cedo ma-
num. M. T. in O-
ratore: Libẽter, in-
quit, etiã copulan-
do uerba iunge-
bant: ut fodes, pro
si audes: si, pro si
uis: & capsis, in
quo tria uerba
sunt, quod signifi-
cat, cape si uis. Est
autem Sodes uox
exhortantis, ut ait
Donatus in An-
dria. Diomedes di-

xit esse aduerbium precationis. Stabulum.] Hospitium
significat: & stabularium uocant ipsum cauponem, qui
uulgò hospes appellatur. Vlpianus iuriconsultus: Caupo-
nes, ait, & stabularios eos accipimus, qui cauponam uel
stabulum exercent. Et Caius ait, stabulariũ accipere mer-
cedem, ut permittat iumenta apud eum stabulari: custo-
diãq; nomine tenetur. Augustinus li. de ciuitate Dei, 8. sta-
bularias uocat mulieres, quæ exercent stabulum, & uia-
tores mercede pascunt. Stabularij sunt Catoni, famuli ul-
lati,

laici, qui stabulario præsunt. Sic enim, inquit, oportet habere at uillicus stabularios, 4. Obiter annotandū, Græco uocabulo stabularium dici *παιδοξία*, ut intelligas illud Iosephi ex libro 3 Antiquitatum: Neque ancillam, neque captiuam eis nubere uoluit, & eas quæ de cauponibus & pandochibus uitam agunt. Prandio participabo.] Id est, mecum prandebris a symbolos, & immunis. Ego enim pro te resoluam, & stabulario satisfaciam. M. Varro tradit, locarium dici precium, quod datur in stabulo & taberna, pro loco ubi consistent. Hic.] pro hæc. Loquutio est frequens, & propè peculiaris Apuleij: interdum significat tunc, ut docet Priscianus. Aequi bonique facio.] Prouerbialiter locutus, quod significat, in bonam partem accipio. Ita enim loqui consueuimus, quando benignitate uerborum prosequimur pollicitatores, inuitatoresque. Potest accipi et eo intellectu, ut exponas non magni pendere. Cui consimile est illud, Susque deque facio. Terentius: Ceterum equidem istuc, Chreme, æqui bonique facio. Titus Liuius: Ne serpat latius contagio eius mali, nos æqui bonique facimus. M. Tul. in Epistolis ad Atticum, sine particula coniunctiua, quod decentius est, dixit, Aequi boni facit. Porro.] in futurum, deinceps: futuri temporis aduerbium est. aliàs coniunctio est expletiva, ut docet Donatus, qui alibi ait aduerbium esse modò temporis, modò ordinis. Deierabo.] ualde iurabo. De enim interdum significat intentionem, ut demorror. Apud Terent. Deamo te Syre, pro ualde amo. Tertul. in Apologetico: Sacra faciebant pro salute Imperatoris, et genium eius deierabant. Hinc deiurium dictum iusiurandum. A. Gel. Deiurio uincti forent. Deierare autem, siue iurare Deum, ornatiores elocutio est, ut ait Ser. in 12 commentario

mentario, quàm si uelis addere præpositionem. Sic Virg. Terram, mare, sidera iuro. Hoc enim elegatius est, quàm si dicas, per terram iuro, per mare, per sidera. Plaut. tantum elegantissimus scriptorum dixit, Per omnes deos & deas deierauit, occisurum eum hac nocte, qui cum cubaret. Videntem Deum.] Plin. de sole scribens ait: Præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens. Ab Ouid. dictum est: Videt hic Deus omnia primus. Græcè dicitur *πᾶσι θεῶν* *ἀνδρῶν*, *νοξὶ πᾶσι* *ἀνδρῶν*; hoc est, cuncta uidet cuncta audiens. Est enim sol oculus mundi. Tolle solem de mundo, cuncta noctescent. Hinc illud Heracliti: *εἰ ἦν ὁ ἥλιος* *οὐκ ἔστιν ἡ νύξ*, id est, si sol non esset, nox esset. Thessaliam.] hic Thessalia non pro regione accipitur, sed pro oppido. Quod si legas Thessalicam nomine adiectiuo, significatur Hypata ciuitas Thessaliæ. Quæ palam gesta sunt.] Subintelligendum est, de his, uel horum, uel aliquid cōsimile. ut sit sensus: Sermonē iactari per ora populi Thessalici super his reb. quæ illic palam gesta fuerāt.

Cuiatis.] Nos

Sed ut prius noritis qui sum, et cuiatis, & quò quæstū nūc eam, audite. Aeginensis quidem sum, Aethneo melle, uel caseo, & huiuscemodi cauponarum mercibus, per Thessaliā, Aetoliā, Bœotiā ultro citro discurrens. Cōperto itaque, quòd Hypatæ, quæ ciuitas cunctæ Thessaliæ antepollet, esset caseus recens, & sci-

men est gentile, et significat cuius gentis. Antiqui enim, ut ait Pris. nominatiuum proferebant cuius, & ciuitatis communi genere. Plaut. Rogitant cuiatis sit.

Quæstum,] ad quarendum lucrū

ritu mercatorio.
 Bam.] uadā: uer-
 bum est. Aeginen-
 sis quidem sum.]
 Agina, cuius hic
 se municipem esse
 ait, insula est, ab
 Agina Aeti ma-
 tre dicta, cū prius

ti saporis, admodum commo-
 dus precio distrahi, festinus
 ad cucurri, id omne præstina-
 turus. Sed, ut fieri assolet, lini-
 stro pede profectum me spes
 compendij frustrata est. Om-
 ne enim pridie Lupus nego-
 ciator magnarius, coemerat.

Oenopia nominaretur. Ouid. Enopiam ueteres appellaue-
 re: sed ipse Aacus Aeginam genaricis nomine dixit. Et
 Aegineticum, teste Plin. fuit in laude, ex quo candelaborū
 superficiem elaborabant. Quidam codices habent Aegien-
 sis, tanquam ab Aegio deducto nomine. Est enim Aegium
 oppidum Pelopōnesi, quo in loco Iouem à capra caprinò
 lacte nutritum fabulantur, sicut Aratus prodidit. Vnde
 et loco nomen. αἴγα enim capram uocant. Sunt et Aegæ
 Euboicæ, à quibus Aegæum mare dici autumat Strabo.
 Sunt et Aegæ Achaicæ, penes quas Cratis amnis labitur.
 Aethneo melle.] Id est, Siculo, quod bonitatis nota cense-
 tur. Prima nobilitas est Attico, quod Hymettium uocant:
 proxima Siculo, quod Hybleū ab oppido nūcupatur: mox
 Calymnæ insulae. Hinc ait Ouid. fecundaq; melle Calym-
 ne. Apuleius Aethneum mel appellat, intelligi uolens Hy-
 bleū, siue Siculū, ab Aethna monte, quæ ardet noctib. sem-
 per. Quidā legūt Aennæo, ab Aenna ciuitate Siciliae in colle
 sita, in qua sacra Cereris aedes est, ut docet Strab. in 6. Hinc
 illud in Carmine obsceno: Aennæ Cererē nurus frequen-
 tant. Cauponarum mercibus.] Esculentas mercis signi-
 ficat, quæ pertinent ad edulia cauponarum. Est autem
 caupona,

paupona, & mulier, & taberna. Potest referri & ad cau-
 ponationem, quam ut illiberalem improbat Plautus, lib. 11.
 de Legibus: de quo suo loco mox plura. Actoliam.] Æto-
 lia regio est proxima Epiro, quam ab Acarnania dirimit
 amnis Achelous. Hinc Ovidius Achelou appellat Acarna-
 num fluuium, illo uersu: Amnis Acarnanus latissimus ho-
 spite tanto. In Ætolia oppidum est nomine Naupactum,
 a quo idem Achelous Naupacteus ab eodem poeta est di-
 ctus. Ætolia oppidum est Calydon: unde Calydonius ille
 aper famigeratus. Bœotiam.] Cum Latini Græcos in o-
 mnib. penè sequantur, ut ait Priscianus, Barbarissimus sit
 Boetiam Boetiosq; scripuitando, pronunciandoq;: sicut ob-
 tinuit, inueterauitq; falsa & pertinax consuetudo neote-
 ricorum. Bœotiam enim & Bœotios scribere ac profer-
 re debemus, ex Græcorum ratione, apud quos βωτιᾶ, βω-
 τιοί, nec unquam aliter scribuntur. Et ita illud Flacci legen-
 dum est: Bœotiū in crasso iurares aere natum. Homer. in
 Catalogo: βωτιῶν μὲν πρῶτος ἔστι λαὸς & ὕψιστος. Aucto-
 ritatem tamen & rationem, & regulam, consuetudo su-
 perauit, quæ (ut ait Gellius) domina rerum est, maximeq;
 uerborum. In ore enim omnium est Boetia, cum Bœotia
 insolens, in auditum, aspernabile uerbū esse uideatur. Cæ-
 terū ego ipse sequar Fabium Quint. qui uocat consuetu-
 dinem sermonis consensum cruditorum, non usum triuia-
 lium Grāmatisarū. Cōperto.] Cū cōperissem. Absolu-
 ta elocutio est apud ueteres usitatissima. Cor. Tacitus: Ig-
 tur Zosines diu p̄sūtato, Mithridatis ne rebus externis, in
 patrio regno consuleret. Silius: Auditoq; furens socius non
 desore uires. Hypatæ.] Itidem Lucianus se Hypatam ac-
 cessisse commemorat, Thessalia ciuitatem, quā Apuleius

signat fuisse metropolim, & quasi principalem totius regionis. Lilius meminit Hypata in 36. scribitq; consulem Romanum esse depopulatum agrū Hypatensem. Caseus sciti saporis.] Caseo Nemaufensi, quæ ciuitas Galliarum est, laus fuit apud antiquos præcipua. & musteo tantum, hoc est, recentis commendatio. Caseus Lunensis magnitudine conspicuus celebratur, quippe qui ad singula millia pondi premebatur, ut docet Plin. in 11. Hinc illud Epigrammatarum poetæ: Caseus Etruscæ signatus imagine Luna
 Prestabit pueris prandia mille tuis. Caseus à coacto lacte dictus, ut interpretatur M. Varro: siue à cocundo, ut ait Festus, Casei recentes & molles sunt alibiles magis, quam ueteres & aridi. Inter cibos castrenses, caseus quoq; numeratur. Spartianus: Ne Adriano hæc, cibis etiam castrensibus in propatulo libenter utens: hoc est, larido, caseo, & posca, exemplo Scipionis Æmiliani & Metelli, & auctoris sui Traiani. Galenus lib. de alimentis 3, recentem caseum, ueluti omnium probatissimū, saluberrimumq;, quē uocari ait à Pergamenis municipibus suis oxygalacticum, miro præconio extollit. Vt autē intelligas quid sit caseus oxygalacticus apud Galenum, scito oxygalam dici quasi acetosum lac. nam Græci ὀξύγαλον acetum uocant, γάλα lac. Vnde Gala-topotæ dicti populi, quibus lac uictum comodat, quorum meminit & Columella in 8. Oxygalam autem, ut docet Plin. uolumine 28. fit è lacte quod in summo fluit, addito sale. Oxygala alio modo fit, acido lacte addito in recens: quod, dum accedit, ut illicissimum est stomacho. Hippacem uocat antiquitas caseum equinū, cui eosdē affectus quos bubulo caseo Sestius assignat. Genus est casei quod saprum uocant, quasi dicas marcidum: qui cum sale

& sorbis siccis ē uino tritus, potusq; medetur cœliacis. In
 uniuersum hæc de caseis traduntur: stomacho utiles sunt,
 qui non sunt falsi, id est, recentes: ueteres aluum sistunt, cor-
 pusq; minuunt. Sciti saporis.] probi iucundiq; gustatus.
 Scitus interdum dicitur elegans. Teren. scitum puerum ap-
 pellat pulchrum & elegantem. Fiscellus dicebatur à pri-
 scis, casei mollis appetitor. Precio distrahi.] Vendibilem
 fuisse caseum significat, qui leui precio coemi posset. Dis-
 strabere enim est uendere, Oratoribus & Iurisconsultis.
 Inde merces distracta; & distractio, uenditio. Vlpian. ti-
 tulo de transactionibus: Si uni, pluribusue fundus ad alio-
 menta fuerit relictus, uelitq; eū distrahere, necesse est em-
 ptorem de eius distractione & transactione arbitrari. A-
 lias significat disseparare, atq; diuellere. Præstinatus
 rus.] empturus. Præstinare uerbum uetus est, quod signifi-
 cat emere. Plaut. in Epidico: Ut præstines argento pria-
 usquam uenit, filius. et apud eundē sepiissime. A quo desti-
 nare quoq; quod usitatius est, usurpatur in eodem signifi-
 catu, cum ait in Persa: Dij Deaq; te agitent irati, sce-
 lus, qui hanc non properes destinare. Sinistro pede.] im-
 prospero omine & inauspicato. Si enim (ut Donatus, Vir-
 gilianus interpres, scitè inquit) dexter pes bonus est, pro-
 culdubio sinister malus accipiendus est. A contrario dixit
 Vir. in 8: Et nos et tua dexter ad pede sacra secūdo: hoc est,
 ut Ser. interpretatur, propitius, et prospero omine. Diuus
 Aug. quod mehercule scitu memoratuq; est dignum, re-
 fert in epistolis, Phantonem dici boni pedis hominē, cuius
 aduentus afferat aliquid felicitatis. Sic, inquit, solemus di-
 cere secundo pede introisse, cuius introitum prosperitas
 aliqua consecuta sit. Illud obiter annotandum, in augu-

rijs sinistrum accipi pro prospero & salutaris et sinistras
 aues, quæ portendunt felicitatē. Autumat Festus Pomp.
 & Seruius, auspiciū sinistrum à sinendo dici, quòd nos
 agere aliquid sinat. M. Varro in lib. Epistolicarum quæ-
 stionum ait, ad sinistram partē esse mundi exorientes, ad
 dextram occidentes. unde factū arbitrātur, ut sinistra me-
 liora auspicia, quàm dextra esse existimētur. Idē fere sen-
 tiunt Capito & Cincius, uetustissimi scriptores. Plin. quo-
 que fulmina læua, hoc est, sinistra refert prospera existi-
 marum quoniam læua parte mūdi ortus est. Idē Don. refert,
 in sacris signis ideo prospera accipi, quæ sunt læua, quia
 sacrificantis, uel precantis laus læuum, dextrum est eius
 qui postulata largitur. Ex hac augurij cōsuetudine dixit
 Ennius, Cōtonuit læuum benē tempestate serena. Et En-
 nium æmulatus Virg. cecinit in serio opere: Subitoq; fra-
 gōre Intonuit læuum: significare uolens sinistrum, hoc est,
 prosperum factum esse Augurium. Econtrario Græcis
 & barbaris dextra meliora uidentur, quàm sinistra. Vn-
 de Homericus Ajax: Nescio quid hoc modo nunciet: prospe-
 ra Iupiter his dextris fulgoribus edit. Quāquā haud igno-
 ramus, ut inquit M. Tul. in 2 de Diuin. quæ bona sint, sini-
 stra dici, etiā si dextra sint. Spes compendij.] lucri. con-
 trā dispendium significat detrimentum. Lupus.] Nomen
 propriū negotiatoris. Aliàs dicitur instrumentum unci-
 natum, quod uulgus lingua uernacula graphiū uocat. Pal-
 ladius lupos ferrulas manubriatas interpretatur, numerat
 quæ inter rustica ferramenta. Aliàs lupos dicimus frenos,
 & lupata. iuxta illud: Accipit ore lupos. De lupo pisce, et
 animali quadrupede, nemo est qui nesciat. Magnarius.]
 Non à regione quæ Magnesia dicitur, inclinatum est hoc
 nomen.

nomen: sed à magno, magnitudineq; negociationis: ueluti famigeratus, clarus in obeundis magnis mercaturis.

Comodum.

Ego igitur inefficaci cele-
ritate fatigatus, commodum
uespera oriente ad balneas
processeram. Ecce Socratem
contubernalem meum con-
spicio: humi sedebat, scissili
palliastro semiamictus, penè
alius, luro re ac misera macie
deformatus: qualia solent for-
tunæ deterrima, stipes in tri-
uijs errogare. Hunc talem,
quanquam necessarium, &
summe agnitum, tamè dubia
mente propius accessi. Hein-
(inquam) mi Socrates, quid
istud? quæ facies? quod flagi-
tium? At uerò domi tuæ iam
defletus & conclamatus es: li-
beris tuis tutores iuridici
prouincialis decreto dati: u-
xor præsolutis feralibus offi-
cijs, luctu & mœrore diutino
deformata, diffletis penè ad
extremam captiuitatem ocu-
lis suis: domus infortunium,
nouarum nuptiarum gaudijs à
suis sibi parentibus hilarare

Non parum mul-
ta particula sunt
in Latina lingua
usitatissimæ qui-
dem, sed paucis be-
nè cognita, inteli-
lectæq;. sicut est
aduerbiū hoc, Cō-
modum: quod si-
gnificat tūc, id tē-
poris, eo momen-
to. Quæ dictione
non solum Apu-
leius noster sapiebat
lē, sed & Plaut. et
M. Tul. Gel. et om-
nis classicorū scri-
ptorum ordo usus
est. Donatus enar-
rans illud Teren-
tium ex Phor-
mione: Id cum hoc
agebam, commodum
dixit aduer-
bium esse tempo-
ris, & tantum si-
gnificare. Idē alius

bi apertius et planius exponit, Cōmodum huc admodum compellitur. At tu hic laruale simulacrum, cum summo de decore nostro uiseris.

uerterat, ipso eodemq; tempore. Ad balneas.] Proprie & significanter fœminino genere balneas publicas appellamus, cum priuata neutro genere balnea appellentur. quod docet M. Varro. Et ita ferè semper apud idoneos auctores inuenies dici pro publicis thecenis, Attamen M. Tul. balneas uocat, balnea Marci Bruti priuata. Sic enim ait in 2. de Oratore: Quàm multa de balneis, quas nuper ille uendiderat. Idem in oratione pro Cluentio: Eas, inquit, balneas non ex libris patris, sed ex tabulis, & ex censu querere. Græci θάνατον appellant, ab eo quod anxietatem pellat ex animo: quod & dixit Aug. testatur lib. 9. Confessionū, & nos fusius scripsimus in commentarijs Suet. unde nostri balneum dicunt, & per syncopam balneum. Ecce.] Proprium Ciceroni & Virg. hoc est, in reb. improuisis & repentinis: ut, Ecce autem gemini à Tenedo. et, Ecce trahēbatur passis Priameia uirgo. Palliastro.] A pallio, quæ Græcorū uestis est, ut toga Romanorū, inclinatur palliastrum: cuiusmodi nomina autumant Grammatici significare diminutionem, & profectò quædam sunt in aster, uel in astrum desinentia, quæ diminutionis regulam seruant: ut surdaster, quasi obsurdus: & recaluafter, modicè caluus. Cic. in 5. Tuscu. Erat, inquit, surdaster M. Crassus. In Leuitico ait Moses: Et si à fronte ceciderint pili, recaluafter & mundus est. Unde & recaluatō dicta, non plenum caluicium, sed pusilla capillorum deglabratio. Item palliastrum accipi uidetur, pro pallio mutilo & breuiculo.

uicido. Complufcula tamen funt ex hoc inclinatu deriuata, quæ imitationē potius fignificant quā diminutionē. ut Pinaster: quo non parua pinus fignificatur, fed (ut ait Plin. in 16.) nihil aliud eft quā pinus fylueftris mira altitudine. Ita apiaftrū, quod herbae genus meliffophyllon Higinius uocat. Ita mentaftrum, quæ menta fylueftris eft. Con fimiliter à Cic. dicitur Fului after & Antoniafter, contra Prifcia fententiam, quafi Fuluiae Antonyq; imitator. Et à Ter. in Adelpbis, paraftiafter dictus nō tam paruus paraftius, quā amulus imitatorq; paraftitorum. De palliaftro in Floridis: Niceno procinctu palliaftri magiftratum in fecreto defendiffet. Scifili.] lacero, et diuulfo. Alias fife file dicitur, ut fifile, quod facile fcindi poteft. Semiamictus.] Ex hoc aperte liquet, palliaftrum pufillum & breue pallium fignificare, quo Socrates nō totus uestiebatur, fed femiueftitus confpiciebatur. Lurore.] fquallore, & pallore buxanti. Eft enim luridus, fupra modum pallidus. unde rana lurina Varroni, & uenena lurida poetis dicuntur. Deformatus.] fentus, incultus, & dehonestamento formæ demutatus. Alias deformare, eft figurare, fabricare, & noua forma infiguire. Vitruuius in 5. Tragicæ scenæ deformantur columnis, fignis, & regalibus rebus. Siū pes erogare.] Significat, contubernalē ad inciftus, hoc eft, egeftatem fortunæ fulminantis fœuitia redactum effe, adeo ut mendicare cogeretur. Quod genus homines Plaut. eleganter appellat mendicabula: & Laberius mendicitem dixit mendicimonium. In triuijs autem potiffimum mendici ftabulantur, utpote locis frequentioribus, per quæ ultro citroq; cōmeant homines negocia obeuntes. Quāquam neceffarium,] quamuis mihi neceffitudine contubernality

nalitateq; coniunctum, & consequenter cognitiſſimū. Neceſſary enim dicuntur, qui iure affinitatis familiaritatis ne coniuncti ſunt: ut docet Gel. lib. 12. nocturnū Atticarū.

Quæ facies.] Admiratur In Socrate contubernali tantam deformitatem, tantamq; uultus ac totius corporis illuſiōem. Eſt enim facies, forma omnis, & modus & factura quædā corporis totius, à faciēdo dicta: auctor Gel. in 12. Plaut. quoq; in Pœnulo, faciē pro totius corporis colorisq; habitu dixit, his uerſib. Sed earū nutrix qua ſit facie mihi expedi. Statura nō magna, corpore aquilo eſt. Aquilū corpus à colore aglo dictū, qui fuſcus eſt, et ſubniger, ab aqua nominatus. Cæterū quotidianæ locutionis conſuetudo faciē uſurpat pro oris ſpecie, q. Græci πρόσωπον dicūt, in quō ſignificatu eſt illud Plin. ex 11: Facies homini tātū, cæteris os, aut roſtra. Deflectus.] deploratus, delamētatus. Participiū ab eo quod eſt fleor, ut ait Ser. Vir. Tū membra thoro deflecta reponunt. Conclamatus es.] tanquam de uita tua tranſactum finitumq; ſit. Donatus enarrans illud Teren. ex Eunuchō, Iam conclamatum eſt: modō interpretatur tranſactum ac finitum, ut corpora nihil reliqui habent ad uitæ officia. Modō manifeſtum, ut in conclamatis funeribus nulla dilatio eſt doloris ac luctus, Conclamatū pro ſatis deploratū, ſatisq; uociferatum eſſe exponit. Ser. uero in expoſitione illius hemiſtichy 6 Æneid. Pars calidos laticeſ; ait morem fuiſſe apud ueteres, ut mortui calidā aqua abluerentur, & per interualla conclamarentur, propterea quod ſolet plerunq; uitalis ſpiritus excluſus putari, & homines fallere: ideoq; ſeruabantur cadauera ſeptem diebus, & calida aqua abluebantur, & poſt ultimā conclamationem comburebantur. Et hinc tractum eſſe refert

fert illud Terentij: Desine, iam conclamatum est. Confini-
 le est illud Lucani ex 2 Pharsalia: Corpora nondum Con-
 clamata iacent. Iuridici prouin.] Iuridicus prouincia-
 lis significatur is magistratus, qui ius dicit in prouincia, sē-
 ue is prator sit, siue proconsul, siue præsēs, siue alius quē
 prouinciam regat. Titulus est apud Iurisconsultos de offe-
 cio iuridici Alexandria, ubi sic ait Vlp. Iuridico qui Ale-
 xandria agit, datio tutoris constitutione diui Marci con-
 cessa est. Sensus est, datos esse tutores filijs Socratis, qui des-
 mortuus credebatur, ex auctoritate decretoq; iuridici, qui
 prouinciam illius patriam regebat. Nam, ut refert Vlp. ti-
 tulo de iurisdictione iudicum, Ius dicentis latissimum est.
 Nam & pupillis non habentibus tutores constituere pos-
 test. Tutores autem sunt, ut docet Paulus lib. 26 d'gestorū,
 qui uim ac potestatem habent tuendi eum, qui propter etatem
 suam sponte se defendere nequit: dicti quasi tutores atq;
 defensores. Mutus & surdus tutor dari non potest. Tuto-
 rum alij legitimi, alij fiduciarij, alij honorarij nuncupati.
 Analogistos, siue analogos appellat tutores Iulianus Iu-
 ris, eos qui non tenentur reddere rationem administratione
 tutelæ. Ius dandi tutores datum est, ut ait Vlp. omnibus
 magistratibus municipalibus, Prator ipse se tutorem da-
 re non potest. Illud semper constitit, præsides posse tutorem
 dare, tam absentem quam præsensem: & tam præsenti,
 quam absenti necnon ignoranti, & inuito. Liberis.] Li-
 berum appellatione non solum filij, sed & nepotes conti-
 nentur, ut tradit Vlp. titulo de testamentaria tutela. Libe-
 ros, secundum Cassium, & ultra trinepotem accipimus.
 Antiqui oratores historiciq; etiam unum filium, filiam
 ue, liberos multitudinis numero appellauerunt. Sepronius
 Asellio

Asellio libro rerū gestarum quinto, de Tiberio Graccho ita scripsit: Orare cœpit ut se defenderent, liberosq; suos, eum quem uirilis sexus tum in eo tempore habebat, pro duci iussit, populoq; commendauit propē flens. Feralib. officijs.] Feralia officia appellamus, quæ inferis defunctisq; exhibentur. Scribit Ouid. in 2 Fastorum, feralia dici diem mense Februario, qua feruntur iusta manibus parentum, & celebratis parentalibus placant animas defunctorum. Festus quoq; Pomp. ait, feralia esse festa sacrata Dijs manibus, à ferendis epulis, uel à feriendis pecudibus appellata. Hinc fœdera feralia, & tēdas ferales, & arma feralia dixit Lucan. pro mortiferis & pernicialibus. Et feralis cultus Ouid. pro funebres & lugubres. Vxor, apud ueteres decem menses à funere maritali, lugebat maritum, quia annus id temporis erat decimesis, ut docet Ouid. Scribit Seneca libro 7 Epistolarum, annuū tempus fœminis ad lugendum constitutum fuisse à maioribus, non ut tandiu lugerent, sed ne diutius. Viris nullum lugendi legitimum tempus est, quia nullum est honestum. Lugentes diebus luctus erant in pellibus. Deformata.] deturpata, sordidataq;. Diffletis oculis.] Tandiu, tanq; cōtinēter defleuisse fœminam significat, ut penē luminum siue oculorum captiuitatem orbitatemq; pateretur. In hanc sententiam Quintil. in declamatione quæ inscribitur Insepultus, sic inquit: Cognita clade rarissimi uxor exempli totos effleuit oculos, fontemq; illum perenniu lachrymaru tantum cæcitas clausit. A suis parentibus.] patre & matre. Interdum parentes uulgeri more, ut ait diuus Hieronymus, dicuntur affines & cognati, & ita nos uulgo vernacula lingua sermocinantes usurpamus. In hoc significatu

ficatu parentes appellat Spartianus, cum ait, omnib. pa-
rentibus suis tantam reuerentiam, quantam priuatus, ex-
hibuit. Præterea appellatione parentum omnes superio-
ris gradus usq; ad tritauum quidam appellari aiunt: sed Ca-
ius Cassius, cui Vlpianus astipulatur, omnes in infinitum
dici parentes asseuerat. Nouarum nuptiarum gaudijs.]
luctus finiebatur nuptiarum causa. Hilarare infortu-
nium.] exhilarare & discusso pectoris nubilo differena-
re, ac noua immissa hilaritate discutere, & in latician
gaudiumq; demutare. Hilaria ueteres diem appellauerunt
8. Kalendas Aprileis, quo fit æquinoctium uernū. quo pri-
mum tempore sol diem longiorem nocte protendebat, pe-
rinde ac tunc primum exordium laticiae & hilaritudinis
celebraretur. auctor Macrobius. Hæc hilaria significauit
Vopiscus, sic scribens in Aureliano: Hilaribus, quibus om-
nia festa & fieri debere scimus, & dici impletis solenni-
bus. Suis sibi.] Vetus locutio est. ita Terentius: Suo sibi
hunc gladio iugulo. ubi exponit Donatus, ueteres sic soli-
tos loqui. Laruale simulachrum.] Augustinus in 9 de ci-
uitate Dei, Martianus Capella in nuptijs Philologiae, et no-
ster Apuleius in demonio Socratis, laruas dici tradunt ani-
mas hominum deprauatas, & malis uitæ meritis maculo-
sas, quæ à corpore seiugatæ terriculamentum sunt mortu-
libus, & occuracula nocturna. Hinc laruale simulachrum
dicitur deformatum, pallens, luridum, evisceratum, ema-
ciatum, ac prorsus horrendū sicuti larua est. In Priapeijs
scriptum est, Ad me nocte solet uenire, et affert Pallorem
maciemq; larualem. Vbi annotandum, in carmine phalæ-
cio laruaalem pronunciari debere per diæresim. A larua,
laruati dicuntur furiosi, & mente moti, quasi laruis ex-
citi.

citi. Apuleius in Apologia: Hūc deniq; qui laruam putat, ipse est laruatus. Idem: Tertium, inquit, mendacium fuit macilentam, uel omnino euisceratam formam, diri cadaueris fabricatam, prorsus horribilem, & larualem. In hanc sententiam est illud Sidonij Apollinaris: Facies ueluti umbris mæstificata larualibus. Apud Horatiū, quod nescio an alibi facile reperiās, larua accipitur pro persona, sicut uulgò usurpatur eo uersu: Nil illi larua, aut tragicis opus esse cothurnis.

Aristomene.]

Vocatius casus est, qui apud ueteres saluatorius quoque uocabatur. Verba sunt Socratis, respōdētis amico Aristomēni. Ita enim nominabatur sermocinator hic, introductus à Lucio nostro. Fortunarū lubricas ambages.] Sape dixim⁹, sepe annotauim⁹, fortunā uolubilem, uagā, incōstantē, lubricam, brutam appellari, quam antiqui sine pedi

Aristomene, inquit, nā tu fortunarum lubricas ambages, & instabiles incursiones, & reciprocas uicissitudines ignoras? Et cum dicto, sutili centuculo faciem suam, iam dudum punicatē prēpudore, obtexit: ita ut ab umbilico pubetenus, cætera corporis renudaret. Nec denique per pessus ego tam miserū ærum nā spectaculum, iniecta manu, ut adsurgat enitor. At illē, uterat capite uelato, Sine sine, inquit, fruatur diuti⁹ tropæo Fortuna, quod fixit ipsa, effeci sequatur. Et simul unam ex duabus lacinijis meis exuo, eumq; properē uestio (dicā, an ne contego?) & illico laua

cro

ero trado: quod unctui, quod
terfui, ipse præministro, for-
dium enormen eluuiem o-
perosè effrico. Probè cura-
to, ad hospitium, lassus ipse,
fatigatum ægerrimè sustinès
perduco, lectulo refoueo, ci-
bo satio, poculo mitigo, fabu-
lis permulceo.

bus esse dixerunt,
eamq; in pila stan-
tem figurātes, ma-
nuatā pennatāq;
fecerūt: quæ cū ma-
nus porrigit, pen-
nas quoq; cōprehe-
dere nō sinit. Fortue
narū aut plurali-
ter dixit, quia mul-

tiplēx est multinominisq; fortuna, sicuti à nobis scriptū est
in libro De felicitàte. Refert Macrobius, simulachra For-
tunarum apud Antium conueniri solita ad danda respon-
sa. Papinius quoq; Syluula quadā Prænestina sorores ap-
pellauit fortunas, quæ apud Præneste sub effigie sororum
colebantur. Romæ fuit ara malæ Fortune in Exquilijs,
et nos olim ludentes scripsimus in libello elegiaco: Est for-
tuna mala, est conuertens, est bene sperans: Fortis habet
nomen, mascula culta dea est. Vt tua multijuga est uaria
& numerosa potestas: Sic sunt multa tibi nomina facta
deæ. In cælo est ἀγαθὴ τύχη καὶ κακὰ τύχη: id est, bona for-
tuna & mala fortuna. auctor Iulius Firmicus. Alias fortu-
næ pro diuitijs opulentijsq; accipiuntur. Cum dicto.] Fre-
quens & penè peculiaris Apuleij locutio, quæ significat
statim post uerba, & uixdum finito sermone. Sutili cen-
tuculo.] Quod suprā palliastrium sciibile dixit, modò suti-
lem centuculū appellat, à centone ὑπὸ νεπιδιῶν, id est per
diminutionem deducto uocabulo: Est autem cento uestis
crassior, uiliorq;, ex pannis diuersorum in unū cōsutis, coa-
gmentatisq;, cuius usus in re militari apud ueteres fuit fre-
quentissim.

quentissimus, ad incendium arcendum. Hinc præcipit Vegetius lib. 4. turres & vineas, quæ machinæ sunt militares, centonibus esse aut crudis corijs extrinsecus operiendus, communiendis 'ue, ne immisso cõcremẽtur incendio. Cæsar quoq; commentario belli cuius Pompeiani secundo refert, in oppugnatione Masiliæ turrim latericiam à suis structâ fuisse, cui centones insuper miscerunt, ne aut tela tormentis missa tabulatione perfringerent, aut saxa ex catapultis latericium discuterent. Idem in structura mure sculi, quæ & ipsa machina oppugnatoria est, ait coria inducã fuisse, super coria centones iniectos, ne igni ac lapidibus corrumpetur. Docet Porcius Cato, centones fieri ex uestimentis familiæ ueteribus, cum ait: Quotiescunq; tunicam aut saga familiæ dabis, prius ueterem accipito, unde centones fiant. Macrobius in 2. Saturnalium, centones accipit pro ueste stragula, lectiq; operimento, cum ait: Scrophæ cadauer sub cõtonibus collocat, super quos uxor cubabat. Laus sarcinatoris est, si benè centonem suere nouerit, quia ex dissimilibus minutisq; confarcinatur. Hinc illud, Lucianum sarcinatore esse summũ, suere centonẽ optime. consimiliter cento apud Iuuenalem accipitur pro uestitu familiari, crasso & sordido, sic scribentem: Intrauit calidum ueteri centone lupanar. Centonibus enim inuoluta uestitaq; Messalina, ibat in lustra, ne agnosceretur. Seneca quoq; in 11. Epistolarum ait, Diurnum accipit, in centuculo dormit. Vbi centuculus pro uili & plebeia ueste stragula usurpatur. Frõtinus & Liuius centuculos accipere uidentur pro dorsualibus & instratis iumentorũ. similitudine uestis, cõtunculi, herba cõtunculus dicta, de qua scribens Plinius noster, innuit centumculum esse penulam. Cuius uerba

ius uerba subscripsi ex uolumine 24, quæ sunt hæc: Itali centunculum uocant rostratis folijs ad similitudinem capitis penularum iacentem in aruis. Propterea cento, ut scienter docet Ausonius, est opusculum structum ex uarijs diuersisq; carminibus, cuius structura ita solidatur, ut coeat aut casi duo uersus, aut unus & sequens cum medio. Nam duos iunctim locare ineptum est. Ita ipse centonem formauit nuptialem, ex filis poematis Maroniani confutum. Hinc Homero centonas & Virgilio centonas legisse sese, diuus Hieronymus refert in prologo ueteris instrumenti, significare uolens opuscula contexta ex Homeri Virgilijq; carminibus, transducta accommodataq; ad sensum conditoris. Sutilis autem dicitur centuculus, confutus, contextusq; a suendo. Cymba Charonis futilem uocat poeta, hoc est (ut exponit Seruius) intexam, sutamq;. Punicantem præ pudore.] rubentem ob uerecundiam. Puniceus enim color rufus est, & exuberantiam splendoremq; significat ruboris. Græcè dicitur ποινικὸς, auctor Gellius in 2. Facies autem pudibundi uerecundiq; hominis erubescere consuevit, quoniã (ut inquit Arist. in Problematis) sanguis de corde in omnes corporis partes diffunditur pudētib; ita ut superficiē occupet. Est autem uerecundia bonū, ut dicit Seneca, in adolescente signum, & (ut dicere solebat Cynicus Diogenes) rubor uirtutis est color. Nihil fuisse mollius ore Pompeij, annotauerunt eruditi, qui nunquam non coram pluribus erubuit, utiq; & inconcionibus. Plautus in Asinaria: Verecundum esse decet adolescentē Argypippe. Quintilianus uerecundiam uitium esse dicit, sed amabile, et quod uirtutes generet. Pubetenus.] usq; ad pubem. Hæc particula iungitur cum ablatiuo singulari numero: ut, Capulo te-

nus abdidit ensem. Plurali uerò, cum genitiuo. ut, Crurum
 tenuis à mèto palearia pendet. quo in loco, ut Priscian. ostē
 dit, usus est poeta hellenisimo. Plin. quoq; dixit: Corporum
 tenuis curiosus. Fruatur trophæo fortuna.] Verba sunt So
 cratis ærumnosi, Aristomeni respondētis, sinendum esse
 fortunam de seipso triumphare, & ipso trophæo diutissi
 me frui. Tanquam ipse sit trophæum fixum à uictrice for
 tuna: sicut trophæa figi solebāt à uictoribus, ut essent mo
 numenta uictoriarum sempiternæ: quæ uetustate consum
 pta nephas erat refici ac refarciri, ut docet Plutarchus
 in quæstionibus. De trophæis affatim scripsimus in 1. Trā
 quilli cōmentario: illinc poteris siquid desideras mutuari.
 Ex duabus lacinijs.] uestib. Est autem propriè lacinia, ut
 inquit Sextus Pompeius, pars uestimenti flexuosa sinuosa
 q; . Vnde lacinosum deriuatur, quod tortuosum implica
 tumq; significat. Hinc laciniosa oratio, Hieronymo: et La
 ciniosus fibris splendes in ostreis, Plin. Laciniosa conuallis
 Apuleio dicta. & aduerbium inde fit Laciniatim, quod si
 gnificat in lacinijs. Columella præcipit gregē pecoris ouil
 li in lacinias distribuendum: hoc est, in particulas, & ut
 aduerbialiter dicā, particulatim, uidelicet à lacinijs, quæ
 partes sunt uestimentorum, & interdum pro tota ueste ac
 cipiuntur. Quod cursui.] Emenda, quod tersui. Signifi
 cat enim, se ministrasse amico balnei utensilia: uidelicet
 ampullam oleariam, et strigilem, & linream teritoriam,
 quibus ad tergendum utebantur. Enormem eluuiem.]
 immodicam spurciciē & illuuiem. Plin. et Iuuenalis, elu
 uiem dixere feculentiam cloacem. Probe curato.] cum
 diligenter lotus curatusq; esset. Lectulo refoueo.] cibo
 satio. Homæo teleuton, & homæoptoton, quæ latine di
 cuntur

cuntur Similiter desinens, similiter cadens. Exornationes sunt, quæ rarenter intersparsæ, concinniorē faciunt festiuioremq; elocutionem, in quibus nitidus est & præpolens Apuleius: si immodicè hæc fiant, transeunt in uitium, ut in quarto Rhetoricorum proditum est. Ideoq; dixit A. Gellius, insipida & inertia & puerilia esse id genus in collocandis uerbis scitamenta, si immodicè fiant, & rancidè, sicut facetissimè lusit Lucilius. Sed ad propositumz Omnis animi impetus, omnisq; tristitia cibo mollitur, potuq; discutitur. Vinum dissipat curas edaces, ut ait Horatius: & Plinio teste, somno est accommodatum, ac securitatis. Et hoc fuit illud poculū Nepenthes, quod Helena illa Homericæ Telemacho ministravit, quod obliuionem tristitiæ, ueniamq; afferebat, quod utiq; foret cunctis mortalibus ab Helena propinādū. Sed de hoc Nepenthe, quod sine luctu significat, plura in libro Annotationum.

Ad lubentias.]

Iam ad lubentias procliuius est sermonis & ioci, & scitum est cauillum: iam dicacitas tinula: cum ille imo de pectore cruciabile suspirium ducens, dextra sæuiente frontē replaudēs, Me miserum, inquit, qui dū uoluptatem gladiatorij spectaculi satis famigerabilis confessor, in has ærumnas incidi. Nam, ut scis optime, secundū quæstum Macedonia profectus, dum mense decimo ibi

A' lubendo, siue libendo, lubētia, & libentia dicta est: ut docet M. Varro lib. 2. Lat. linguæ. Plaut. in Asinaria: Lubentiorē te faciam, quàm lubentia est. Lubentias appellat hilaritates, laticias, & uoluptates sermonū et iocorū, ad quas

iam procliuem factum esse Socrate, sciugata paulisper tristitudine, significat. A. Gellius in 14. Nam cui lubentia gratiaque omnes conuiuiorum incognita sint, quique illarum omnino expers sit.

Scitum cauillum. Elegas et faceta cauillatio, iocatioque. Cauillum enim pro

cauillatione et irrisione accipitur, auctor Festus: et cauillari, est iocari. Quae graeci sophismata uocant, Cicero et Seneca cauillationes interpretantur. Dicacitas tinnula. Dicacitas, sicuti docet Quintil. in 7, proprie significat sermonem cui risu aliquos incessentem. Ideo Demosthenem urbanum fuisse dicunt, dicacem negant. A' dicendo ducta est. Hac potissimum utuntur scurræ, unde dicacitas scurrilis appellata, quae oratori magnoperè fugienda est. Duo sunt genera facetiarum, ut inquit Caesar et Cicero in 2 de Oratore: alterum fustum, alterum peracutum. Illa à ueteribus superior cauillatio, hæc altera dicacitas nominata est. Apud ueteres Ganio præcone nemo dicacior fuit, de quo multa Lucilius. et non pauca M. Tullius in oratione pro Cn. Plancio. Hic Nasica non pepercit. Idem M. Drusum, hominem

potentem

potentiſſimum, dicacitate pulſauit. Idem L. Craſſi & M. Antonij oratorum uoluntates aſperioribus facetijs ſæpe perſtrinxit impunè. Tinnula.] ſonora, & obſtrepera, ſublatiore ſermone. Tinnire eſt ſonare, uerbum fictum ex onomatopœia. Vnde tinnitus aurium. Plin. in 29. Quin & abſentes tinnitu aurium præſentire ſermones de ſe receptū eſt. Frontē replaudens.] manu reperiens, retegēsq; capillis reiectis. Quod in luctu triſtitiāq; uſitatum eſt. Plaudo enim, quod & plodo dicitur, manibus pulſo & ſtrepitum facio unde Plauſus dictus, quo boni excipiebantur, cum mali exhibarētur. Hinc complodere, ſupplodere, explodere, replodere deriuantur, quæ inter ſe finitima, utpote ab eodem fonte deriuata, aliquo tamen interſtitio diſcriminantur. quod antiquarum lectionum curioſo facile liquet, & à nobis perinde ut in legendo fuerint obuia annotabuntur. Inſit.] inquit, aliàs incipit. In carmine Neuiano legimus, Eleri impendiò inſit: pro, fieri impenſe incipit. Famigerabilis.] inclytus, clarus, opulētus. Famigerabilis enim, & famigeratus, in eodem ſignificatu, pro cognobilis & fama notus uſurpatur. Famigeratores autem dicuntur rumigeruli, quaſi famæ rumorūq; geſtores, ſeminatores hęc, de quibus Plaut. in Trinummo: Ego de uerbis eorum famigeratorum inſcius proſilui. Amicum caſtigatum innoxium, quod ſi exquiratur uſq; ad ſtirpem auſtoritus. Vnde quicquid auditum, niſi id appareat, famigerator ne ſit cum detrimento & damno. Ferumnas.] calamitates, laboresq;. Animus æquus optimum eſt ærumnæ condimentum, ut inquit Plautinus ſeruus. Secundum quæſtum.] poſt factum lucrum. Secundum enim aliquando ſignificat iuxta, & poſt. Liuius: Secundum orationem

præ toris murmur ortum. Idem, in epistolis solitum scribi
 secundum salutē, testis est hisce uerbis: Prætores Syracu-
 ni M. Marcello secundum salutem, ut assolēt: pro eo quod est,
 post salutem. M. Tul. in epistolis ad Quintum fratrem: il-
 le mihi secundum te & liberos nostros ita est, ut sit penē
 par. Idem in secundo Officiorum: Proximē & secundum
 deos, homines hominib. maximē utiles esse possunt. id est,
 post deos. Secundum flumina dixit Virg. pro iuxta. Secun-
 dum aurē pugione percussus fuisse M. Marcellum, scribit
 Seruius Sulpitius. quod significat, iuxta aurem, siue post
 aurem. Accipitur aliquando Secundum, pro eo quod est,
 pro: ut, Secundum te litādo, pro te. Notissima est illa signi-
 ficatio, secundum Plaut. secundum Aristot. Lucanus: Se-
 cundum Emathiam lis tanta datur. Græci in hac signifi-
 catione dicunt, ut ait Priscianus, κατὰ τοῦ ποταμοῦ. Macedo-
 nia.] Casus est ablatiuus. olim Emathia dicta, duobus ino-
 clyta regibus, Philippo & Alexandro: quondamq; terra-
 rum imperio famigerata, cui Macedo Deucalionis nepos
 nomen indidit: auctor Solinus in polyhistor. Numma-
 tior.] pecuniosior, & nummis suffarcinatus. Qui benē
 numatus est, is more Romano dicitur diues: ut festiuiter io-
 catur M. Tul. in epistolis ad Trebatium. Stoici uerō dicunt,
 omnes esse diuites, qui cælo & terra frui possunt. La-
 rissam.] Ciuitatem Thessaliæ significat, quam Pensilem
 & Pelasgiam cognominant, à qua Larissæus Achilles di-
 ctus. Multas autem fuisse Larissas, ex multiplici lectione
 discimus. Fuit enim Larissa in Creta, & in Asia: altera iux-
 ta Cymam. In agro quoq; Attico Larissa est. Trallianus
 quoque uicus nomine Larissala, à qua Larissius Iupiter
 cognomen sumpsit. Est & Larissa pagus monti Hæmo
 finiti-

finitimus. Quin etiam in Peloponneso Argiuorum arx Larissa memoratur, quam Cyclopes condiderunt, quos Gargyrochiras, id est, uentrimanos uocant, quoniā suo artificio alebantur. ob hoc Larissens apex appellatur à Statio arx Argiuorum: qui alibi dixit, cyclopum fabricatam manu. Obiturus.] aditurus, spectaturus. Auia conualle.] inaccessa & difficili. Auia enim loca dicuntur, sine uia, & ob hoc imperuia, minimeq; commcabilia. Lucretius: Auia Pieridū peragro loca, nullius ante Trita solo. Et homo auius, longē à uia remotus. Item, auius, à uera longē ratione uagatus. Hinc illud per annotationem siue traiectionē celebratum, Auium dulcedo ad auium ducit. Laciniosa.] flexuosa & plicatili, sicut iam docuimus. Vltimē affectus.] ad extremam redactus calamitatem, uel nimia lassitudine defectus, exhaustus uel. Meroe.] Nomen est caupona ex re fictum, tanquam esset merobiba. Sicut apud Ausonium iocus est de femina bibacissima, cui idem Merocis nomen inditum facetissimē ludit, quia uinum dilutum non bibebat, potare immixtum sucta, merumq; merum. Aliās Meroe insula est clarissima Niliacarum insularum, in qua & ciuitas cognominis à matre Cambyse regis nūcupata. Scitulam.] elegantem & argutulā. Nec enim ad corporis formam referri potest, cum esset anus, & interdum hæc diminutiua urbanitatis & blandimenti causurpantur. Deuorto.] diuertor, accedo ueluti ad diuersorium. Frequentissima apud Apuleiū locutio. Inde taberna diuersoria Plauto, in quam uiatores diuertunt. M. Tullius diuersores decenter appellat, eos qui in tabernam cauponamq; diuertuntur. & est propriē uerbum uiatorum. Domuitionis.] Cōponunt dictiones ex duabus inte-

gris, ut tribunu splebis. aut integro & corrupto, ut males uolus, extorris. aut ex corrupto & integro, ut noctuarius: aut ex duob. corruptis, ut pedissequus, pinirapus. ait Etores Quint. & Prisc. Domuitio copulatur ex corrupto & integro, quasi domumitio. Significat autem redditum ad penates. Itiones autem dici, sicut reditiones, & abitiones, testis est Terentius, qui ait in Phormione: Hæcine erant itiones crebrae, & mansiones diutinae? Hac dictione deinde ut elegantissima utitur & M. Tullius, qui sic scribit in primo de Diuinatione: Sed Rhodiorum classi propinquum redditum ac domuitionem dari. Domiccenium nouo uocabulo finxit, non magis licenter quam decenter, Epigramatista Martialis, pro cena domestica. Spoliationis diuina.] Lege diurna. Diurnam enim appellat spoliationem, quam de die passus erat: cum rarerent homines de die spoliarifolent, nocturnæ uero spoliationes & grassaturæ sint creberrimæ.

Cœna gratuita.] Sensus sic ordinatur: Applicat me cœna gratuita, pro qua nulla mercedula exigebatur. Virgine percita.] ardore libidinis extimulata, & tentigine ueluti quadam concita. Est enim uirgo, uideo quædam,

Et dum miserè refero, quæ memini, illa me quam humanè tractare adorta, cœnæ gratæ atq; gratuita, ac mox urigine percita, cubili suo applicat. Et statim miser, ut cū illa acquieui, ab unico congressu annoſam ac pestilentem contraho: & ipsas etiā lacinias, quas boni latrones contegendo mihi concesserant, in eam contulifoperulas etiam, quas adhuc uegeo

uegetus saccariam faciēs me-
rebam. Quò me ad istam fa-
ciem, quam paulo antè uidisti,
bona uxor & mala fortuna
perduxit.

& pruritus libidi-
nis, ab urendo dis-
ta. Ab unico cō-
gressu.] Puden-
ter concubitum si-
gnificat. Anno-

sam ac pestilentem.] Cauponam intelligit, ex cuius uetulae
concubitu se contagione quadam pestilenti infectum esse
significat. Anatem ueteres appellauerunt morbum anuū,
id est uetularum: sicut senium, morbū senum. Anus autem
dicta est ab annorum multitudine: uel quòd iam sit sine
sensu, qui Græcè dicitur vōs. Aniculariū enim propria est
deliratio. In eam contuli.] Significat se pro precio con-
cubitus, quicquid uestium sibi reliquerant latrones, dono
dedisse cauponæ. Operulus etiam.] scilicet cōtuli in cau-
ponam. Quæ dictione significat reculas quasdam opero-
se fabrefactus, quas acquisuerat dum exercet sagariam
negociationē. Ab opera hypocoristicōs sit opella & ope-
rula. Quid autem sit facere sagariam, copiose explicaui-
mus in libro Annotationū: ubi hic quoq; locus enarratur.
Verum, quia (ut ait Plato) non nocet bis idem dicere, &
Græcū prouerbiū est *Alis ngā tēis tē nāōv*, id est, bis terq;
pulchra dicenda: scito sagariam nuncupari negociationē,
uocabulo à sagis inclinato, quando scilicet saga & alia id
genus uestimenta emimus & distrabimus lucri faciundo
di causa. Quod iurisperiti euidenter docent, apud quos,
tit. pro socio, talis casus explicatur: Quidam sagariam ne-
gociationem inierunt, alter ex his ad merces cōparandas
profectus in latrones incidit, suamq; pecuniam perdidit:
serui quoq; eius uulnerati sunt, resq; proprias perdidit. Di-
cit Lu-

cit Iulianus, damnum esse commune. Tit. quoq; de tributo-
ria actione sic scribitur: Duae negotiationes exercebat,
puta, sagariam & linteariam. Dicitur autem sagaria sim-
pliciter, et significatur huiusmodi negotiatio, sicuti no-
mine linteariae intelligitur negotiatio linteorum. Itidem
absolute dixerunt argentariam, sequestriariam, aliaq; co-
similia. Sagariam autem, quam saccariam, legere malim.
Quod si nihil placet immutare, saccaria in eodem signifi-
catu accipietur, quasi à saccis deriuata, quæ sunt uiliora
uestimenta. Aliquando sacci, & per diminutionem sacculi,
& sacelli, sunt numorum receptacula, ut docet Pedianus
Asconius. Saccarium Vlpianus titulo de contrahenda em-
ptione, accipit non pro negotiatione saccorum, sed pro ba-
iulo, scribens: Si quid ex sacco saccarij cecidisset. Mere-
bam.] parabam, acquirebã. Bona uxor.] Eironicòs cau-
pona significatur, quæ illi fuit detrimentosa, cuius concu-
bitu perinde ac uxoris potitus est. Mala fortuna.] Pro-
pter latrocinalem spoliationem. Romæ sanu mala Fortuna
fuit in Esquilijs, Græcè dicitur *ἡ ἀνὴρ τύχη*.

Extrema.] su-

prema exitia.
Nouissimo extre-
mius.] tanquam
nihil peius deteri-
usq; inueniri pos-
sit ea labe, cladeq;
quam perceperat
ex complexu cau-
pone: quod facio-
nus illi extremu,

Pol quidem tu dignus in-
quam es extrema sustinere, si
quid est tamen nouissimo ex-
tremius, qui uoluptatem uene-
ream, & scortum scortum la-
ri & liberis prætulisti. At ille
digitum à pollice proximum
ori suo admouens, & in stupo-
rem attonitus: Tace tace, in-
quit. & circūspiciens tutamen-
ta ser-

ta sermonis: Parce, inquit, in
fœminam diuinam, ne quam
tibi lingua intemperante no-
xam contrahas. Ain tandem,
inquã, potēs illa & regina cau-
pona quid mulieris est? Saga,
inquit, & diuinipotens, cœlum
deponere, terram suspendere,
fontes durare, mōtes diluere,
manes sublimare, deos infir-
mare, sidera extinguere, tarta-
rum ipsum illuminare.

Et pessimo peius
fuit, quod & ul-
timo loco perpetra-
tum contigit. No-
uissimum enim ex-
tremū significat.
quod uerbum (au-
ctore M. Var-
rone) Lelius
& senes aliquot,
quod nimis no-
uum esset, uitau-
runt: et sicut à ue-

tere, uetustius ac ueterrimus, sic à nouo declinatur nouissi-
mum, quod est extremum. sic ab eadem origine nouitas et
nouitius. Autumat Gellius, libro 9. noctium Attic. M. Cice-
ronem noluisse uti isto uerbo, tanquam non latino & im-
probo. Sed (quod pace ueniaq; tanti uiri dictum sit) M.
Tullium usum esse hoc uerbo obseruauimus, sic scribentē
in Oratore: Nec in hac modò re, quæ ad uulgi sensum spe-
ctet, & ad aurium uoluptatem, quæ duo sunt ad iudican-
dum nouissima. Verum sicut ille qui semel risit, nunquam
risisse traditur: ita qui semel hac dictione usus est, haud im-
meritò dici poterit ea nunquã usus fuisse. Nam, ut inquit
Asconius, semel uicinum est ad penè nunquam. Scortum
scorteum.] Scorta dici meretrices, & scortari, meretricu-
lis ducere, nemo est qui nesciat à pelle, quam antiqui di-
cebant scortum, ducto uerbo: quia sicut pelliculæ subigan-
tur. Scortea quoq; dicimus ea, quæ ex corio ac pellib. sunt
facta. Inde in aliquot sacris ac sacellis nefas erat aliquod
score

scortum adhiberi. Proinde Ovidius in Fastis ait: Scortea
 nō ulli fas est inferre sacello. In Attellanis fabulis licebat
 antiquitus animaduvertere, rusticos ioculariter dicere, se
 adduxisse pro scorto pelliculam. Donatus enarrās illud ex
 Eunuchō, Fortē habui scortum: ait, abdomen quod in cor
 pore scemmarum patiens est coitus, scortū dici. Vel an ē tō
 οὐκ ἔστιν, quod Græcē ēst palpitare, quod faciunt meretri
 ces crissando, ut ita concinniores uenerem exhibeant ui
 ris: aut ut sibi abigant conceptum semen, quod in uulua se
 minā in ipso coitu non se mouentis inhaerescit. In commen
 tarijs Trāquilli docuimus, scorta dici diobolaria, quæ duo
 bus obolis, hoc est, uilissima mercedula conducuntur. Vbi
 emendauimus locum M. Var. mendosissimum. Festiuius
 appellat Apuleius scortum scortum, meretricem anno
 sam, uietam, deformem, in amabilem, perinde atq; esset in
 star pelliculae & corij, rugosa, flaccida, languida, mini
 meq; succulenta. Meretrices autem id genus sordidae, duo
 bus apud ueteres uocabulis elegātib. appellātur, Scraetia
 & Scrupea. Dicuntur autē scraetia ab excreando, quod
 uitium est in uetula: scrupēa uerō, siue scrupida, à duritia
 molestiaq; lapillorum, qui scrupi, & per diminutionem
 scrupuli dicuntur. Hoc ideo transcurter apposiui, ut emen
 dares, intelligeresq; illud Plautinum, quod refertur à Gel
 lio in 3. noctium Att. Strata scrupēa destrato uulua sord
 dida. tu corripe, Scraetia scrupēa. Digitum à pollice
 proximum.] Indicem significat, quo ori admoto silentium
 indicimus, commonemus' ue quod maxime salutare est. Vnde
 & salutare dictum esse à uetustis scriptoribus exo
 stimo, sicuti à Tranquillo, qui ait Augustum habuisse digi
 tum salutarem sinistrae manus imbecillum: ubi non parum
 multa

multa digna scitu annotauimus. Marciāns Capella. & ipse sic scribit: Verūm quidam reditus puer ad os cōpresso digito salutari, silentia commonebat. Is digitus exprobrando & indicando, unum ei indicis nomen est, plurimum ualet. Quo usum esse optimē Crassum oratorē, Cicero Quintilianusq; notificant. Tutamenta sermonis.] ut iudō loqui posset, ne quispiam arbitri clanculum arbitraretur. Sic ego captius Plautinus: Secede huc, inquit, ne arbitri dicta nostra arbitrari queant. Sape enim dicuntur uoces, quae postea mortiferae fiūt ipsis sermocinatorib. redeuntq; per iugulū, excipientib. delatoribus. Vnde illud in usu uulgi frequēs, Plures necat lingua quā gladius. Scētiā uulgari subscribit uersus ille sententialiter prolatus, ἡ γλῶσσα πολλοὺς ἐκ τῆς ψυχῆς ὄναι, id est, lingua multos egit in perniciē. Parce in scēminā.] abstine a maledictis scēminā, quae arte magica pollēs, meritō ueluti diuina metuēda est. Ne quam noxam.] aliquod periculū & detrimentū. Aliās noxa accipitur pro culpa et delicto, ut alibi latius explicauimus. Ain.] Ais'ne. Regina.] tanquam regia potestate praestans. Quid mulieris est.] Scire te conuenit, cum interrogatio per obliquum casum, maximeq; genitiuum profertur, contemptum significari: ut, Quid hoc est hominis? Quid mulieris? Quid ornatus? Auctor Donatus. Saga.] Sagas dici mulieres, docet Porphyrius, magicarum herbarum scientes, tanquam satis agas, et multum agētes. Tibullus: Pollicita est magico saga ministerio. Laetantius, siue is Lucetius est, Papinij Statij cōmentator, sagos clangores, in 8 Thebaidos interpretatur diuinos. Vnde praesagia, praediuationes mentis dicta. M. T. libro primo de Diuinatione: Sagire, inquit, est acutē sentire, ex quo

saga.

sage, & sagarij dicti, qui scire multa uolunt: & sagaces canes. Caelū deponere.] Quæ impossibilia naturaliter sunt, ait effici posse possibilia, potestate & uis sage mulieris. Et hoc totum decenter positū est p. antitheta, siue contrapositione, quæ in ornamentis elocutionis, ut inquit Augustinus in 8 de ciuitate Dei, sunt decentissima. Est et in hoc loco exornatio illa, quæ dicitur Similiter desinens, Græcè homœoteleuton. Est & figura Grammaticalis dissolutum siue disunctionio, quod Græcè dicimus dialyton. & asyntheson. Montes diluere.] Quod est aquarum & liquoris. Deos infirmare.] Mundior & purior lectio est, infirmare, quod est infimos facere. Idem ait in demonio Socratis: Ingenia illa ad beatitudinē sublimata sint, hæc ad miseria infirmata. Sublimare autē & infirmare inter se opposita decēter attēde, sicuti manes et deos. Manes enim inferni significatur, Dei uero superni. De manib. satis multa in commentarijs Propertianis. Tartarum.] Plato in Phædone tartarū esse scribit harathrū in profundo terræ & inferorum, ex quo origo sit omnium aquarū & fons, & quod cōfluant flumina. Quod impossibile ait esse Aristot. aperte dissidens à præceptore lib. 2. Meteororū. Poetæ tartarum appellāt carcerem inferorū. De quo Tertullianus in Apologetico sic: In inum tartarum demerserit, quem carcerē pœnarum infernarum cum multis affirmatis. A tartaro, tartareus et tartarinus deducitur. Hinc illud: Corpore tartarino prognata palude uirago. Tartari origo, ut ait M. Varro, Græca est. namq; τῆς ταραχῆς id est perturbatione dicitur, quia illic omnia perturbata. Vel τῆς ταραχῆς, quod significat tremere & frigere. Ex tartaro, ut ait Plato, nunquam egrediuntur nocentes.

Oro te, inquam, auleum tragicum dimoueto, & siparium scenicum complicato, & cedo uerbis communibus. Vis, inquit, unum uel alterum, imò plurima eius audire facta? Nam, ut se ament efflictim, nō modò incolæ, uerùm etiam Indi uel Aethiopes utriq; uel ipsi Antichthones, folia sunt artis, & nugæ meræ. Sed, quod incōspectu pluriū perpetravit, audi. Amatorem suū, quod in aliam temerasset, unico uerbo mutauit in feram castorem: quod ea bestia captiuitati metuens, se ab insequentibus re-præcisione genitalium liberat: ut illi quoq; simile, quod Venerem habuit in aliam, proueniret. Cauponem quoq; uicinū, atq; ob id æmulum, deformauit in ranam: & nunc senex ille dolium innatās uini sui, aduētores pristinos in fecē submissus, officiosis ronchis raucus appellat.

Auleum tragicum.] Magna caligo uerborū, quibus suboscure significat talem de saga fœmina sermocinationem magis tragicam esse, quàm narrationi familiari accommodatam: ideoq; remouendam esse suadet. Nam dum auleum tragicum dimouendum esse dicit, et siparium scenicum complicandum, intelligi uult talem narrationem esse sequēstrandā, quæ tragico argumēto cōueniat, tragicisq; portentis. Auleū enim tragicum dicitur, quo scēna in agendis tragædijs exornatur, quod

f aulea

leuabatur tollebaturq;: cū finita fabula cantor dicebat, Valetē plaudite. Hinc illud Horatij: Si plausoris eges

aulea manentis, & usq; Sessuri, donec cātor Vos plaudite dicat. Ait Donat. aulea in scena Storni solita, quod pīctus ornatus erat, ex Attalica regia Romam usq; per latus. Annotauimus alibi, aulea dici uela pīcta, quæ alio nomine dicuntur peristromata, & peripetasmata, ab aula Attali regis Asiæ, qui populum Romanum scripsit hæc edē. Ait Plin. in 8. Attalum primum inuenisse aurum intexere in uestibus: unde nomen Attalicis est. Hinc illud Propertij: Porticus auleis nobilis Attalicis. Siparium scenicum.] Festus & Donatus scribunt, siparium esse uelum minutum. Ego existimo non minutum, sed mimicum legendum esset ut sit id quod Apuleius appellat scenicum. Eo enim utebantur Mimi, sceniciq; artifices, ad scenam uelandam, quod populo obsistebat. Et hæc siparia pro auleis ætas posterior usurpauit. De hoc intellexit Satyrographus poeta illo uersu: Consumptis opibus uocem Damasippe locasti Sipario. Significat enim, Damasippum mercedula conduti etiam fecisse histrionicam, et egisse fabulas scenicas. Idem Apuleius in 10. ait consimiliter: Auleo subducto, & complicitis siparijs scena disponitur. Impresi codices pro auleo subducto, habent alueo subducto, quæ dictio mendosa expungenda est. Quidam siparium legunt, cum inter u et i maxima cognatio sit. Seneca in lib. de tranquillitate uitæ, appellat uerba cothurno & siparijs fortiora, quæ grādia sunt, & supra sublimitatem tragicā euehuntur. Idem in epistolarum ait Supara, unde per diminutionem siparia inclinari. Videntur esse insignia nauium Alexandrinorum, quibus solis licet suparum intendere, quod in alto nō omnes habent naues. Et Luca: suparum uelorum dixit. Alias suparum uestimentum puellare lineum est, de quo Affra-
niua

Rius: Puella non sum, si suparo induta sum. Eiusdem memi-
 nit Plaut. in Epidico. Significat Apuleius symbolicòs, tol-
 lenda esse è medio sermocinationis ea, quæ ad tragædiã
 pertinent. Cedo.] dic. Communibus.] quibus in com-
 muni quotidianoq; sermone uti solemus. Efflictim.] ue-
 hementer, et ardentè. Æthiopes utiq;.] Homer. in 1. O-
 dyssæ Æthiopus bipartitos esse auctor est, alteros ad o-
 rientem, alteros ad occidentem spectare. Sic enim ait: *εἰ μὴ*
Δυσσεύς ὤπασεν, εἰ δὲ ἀνίοντο. id est, Solis ad occasum
 quidam, quidam sed ad ortum. Super quo uersu non parum
 multa Strabo in 1. Geographiæ. Sunt autem Æthiopes, ut
 idem asserit, *τοῦτοι ἀνδράς*, id est, postremi hominum.
 Plin. in 5. sic ait: Verissima opinio est eorum, qui desertis
 Africa duas Æthiopias superponunt, et ante omnes Ho-
 merus, qui bipartitos tradit Æthiopus, ad ortum occasumq;
 uersos. Idè in 6. Æthiopiam appellatam esse memorat, ab
 Æthiope Vulcani filio. Alij à colore populorum, quos solis
 uicinitas torret. Causas refert Aristoteles in Problematis,
 cur Æthiopes sint blæsis pedibus, candidis dentibus, longæ
 uæ uitæ, animo timidiorè. Antichthones.] Qui habitant
 in zona Chimerina, hoc est, hyemali, quos separat à nobis
 torrida. Appellatur Antichthones, *ὡς τὴν ἑναντίαν χεῖρα*,
 quasi contrariã terrã habitantes. auctor Probus. Hos alio
 nomine Græci *ἀντεῖ* nos uocant. De quib. multa Macrob.
 2. in som. Scipionis. Ex his colligimus, Antipodas non esse
 Antichthones, quos transuersos nobis stare autumat M. Tul.
 inferiorè zone nostræ partē tenētes. Verum an esse possint
 hi Antipodes, multa quæstio est apud eruditos: alyis a-
 struentibus, alyis destruentibus. Marcianus Antichthones scilicet
 ait ab Anticis et Antipodib. cuius uerba hæc sunt ex libro

Geometriae: Antici habitant contrariam zonam: qui in
 fernatemi nobis obuersam habitant, Antipodes memoran-
 tur: qui contra illos quos Anticos dicimus, Antichibones
 appellantur. Folia sunt artis.] id est, leuia et nugatoria,
 comparatione eorum quæ maiora mirabilioraq; facit ex
 artis magicæ potentia. In aliam temerasset.] cum alia
 puella concubisset. Repræcisione genitalium.] Æsopus
 ille è Phrygia fabulator, festiuiter refert, castora, ex gene-
 re quadrupedum, degere in *Aixvare*, id est in lacubus: cuius
 genitalia medicis utilia esse ferunt, qui ob id se peti gnar-
 rus, abscondens sibi genitalia, ita à persecutionibus salutē
 consequitur. Hinc illud Satyrographi: Imitatus castora,
 qui se Eunuchum ipse facit, cupiens euadere damno Tes-
 ticuli, adeo medicatū intelligit inguen. Plin. et M. Varro
 fibros appellant, qui circa oras fluminum extremas uide-
 ri solent: unde & nomen. Fibrum enim antiqui dicebant
 extremum. unde & in uestimentis fimbria: & in iecore
 fibra dicta, quæ sunt extrema. Animal est horrendi mor-
 sus, arbores iuxta flumina ut ferro cædit hominis parie cō-
 prehensa, non ante quàm fracta concrepuerint ossa, mor-
 su resoluit. Cauda piscium castori est, cætera species lus-
 tra, pilus mollior pluma. Germani biferam uocant. Ex ge-
 nere sunt amphibio. sic enim philogræci uocant anima-
 lia, quibus in aqua & terra uidus est. Illud annotatu
 scituq; dignum, quod à Sestio, diligentissimo medicinae cō-
 ditore, proditum est. negat enim testes amputari ab ipso
 castore, cū capitur: quinimò paruos esse ait, substrictosq;
 & adhaerentes spinæ, nec adimi sine uita animalis pos-
 seruerim folliculos geminos ex uno nexu dependentes, qui
 amputentur, quorum uis medica sit. Castorea uocant me-
 dici.

dici, quæ medetur pluribus morbis, et inprimis uertigini, tremulis, neruorū uitijs, stomachicis, paralyticis, ischiadicis, quos uulgo sciaticos appellat, & opisthotonis. ita enim dicuntur, quorum ceruix rigida & inflexibilis dolor est, quod aliubi fusius uberiusq; enarrauimus. Castorea magnificat Galenus, adhibetq; pluribus medicinis. Demior Albertū magnū, et Isidorū, qui castoris nomē à castrādo deducāt: cū dictio Græca sit, et ita à Græcis passim nominetur. Nomen autē Græcum etymologiam latinam non recipere, sat notum est, & Grammatici prodiderunt. Memorant quidam, quod post amputationem genitaliū, si iterum petatur à uenatoribus, erigere se soleat, ostentantem nihil in se præcisus testib. esse amplius expectendum. Ob id æmulum.] Æmulatio enim et inuidencia est inter uicinos, & eiusdem artificij professores, ut inquit Hesiodus: *οὐκ ἔστι παῖδες λαοῦ, οὗς ἄλλος ἰστέον, οὐδὲ τινος τινὸς ἐνὶ στήθεσσι κύνος* inuidet figulus figulo, & faber fabro. Æmulum autem dici aliquando inuidum, aliquando imitatore, sciunt omnes, & tradit Donatus in cōmentarijs Æneidos. De æmulatione M. Tullius in 4 Tusculana. Senex ille.] caupo. Dolium innatans uini.] Deformatus in ranam caupo, natabat in uino: contra naturam ranarum, quibus aqua uita est, uinum aspersantibus. Vnde & parœmia, *βαρπαχὸς αἶνον ἰχθύος*, id est, ranis uinum infundis. Quod prouerbiū dicitur de his, qui ea præbēt, quæ nulli usui futura sint accipientibus. Cui contrarium est alterum prouerbiū, *βαρπαχὸς ὕδατος*, id est ranæ aqua. de his qui ea dant, quibus maxime lætantur & gestiunt accipientes, sicut aqua gaudet rana. Aduentores.] Viatores intelligit, qui in cauponis cauponā soliti erant deuorare. Hodieq; uulgo aduentores dicuntur.

quipropè peculiariter frequentant officinā quampiam ad
tabernam. Meretrices quoq; suos habent aduentores. hinc
Plautina meretrix in Truculento: si æquum facies, aduen-
tores meos non incuses. Officiosus ronchis. Id est, coaxa-
tione & narium sonitu obstrepero. Ronchus enim signi-
ficat proprie sonum illum nasi, qui à stertensibus fit dor-
miendo: à quo inclinatur uerbum rhonchisso, quod est ster-
to, & nariibus in sono. Plaut. Dum dormit ronchissat. Et
quia derisores solent talem naso sonitum in derisu confice-
re, inde fit ut ronchi pro derisionibus derisoribusq; usur-
pentur. Martialis: Maiores nusquam ronchi. Hinc ron-
chifonus, qui sonat ronchos, & derisor est. Sidonius:
Nec nos ronchifono Rhinocerote notat. Quidam exis-
timant uocabulum esse factitium à sono, sicut tinnitus
& clangor. Ego dictionem Græcā esse autumo.
Græcè enim ῥόγῃ & dicitur stertendi sonus, ῥόγῃ ῥόγῃ ster-
to. Vnde pararenchos dictus est Cipius is, qui simula-
bat dormientem, quo securius impunitusq; eius uxor ma-
charetur, cuius meminit Lucilius. A quo natum est pro-
uerbium: Non omnibus dormio. quod Cicero sciens inue-
nit, qui in epistolis ait, Non omnibus uigilo.

Alium de fo-
ro.] Forēsem ora-
torē, siue rabulam
significat. Cau-
sas agit.] tāquam
pristinum insti-
tutum obliuisci non
possit. Dicacu-
le.] Aduerbium

Alium de foro quidē, quod
aduersus eam locutus esset, in
arietem deformauit: & nunc
aries ille causas agit. Eadem
amatoris sui uxorem, quod in
eam dicaculē probrū dixerat,
iam in sarcinam prægnationis
obsepto utero, & repugnato
factu,

fortu, perpetua pragnatione
damnavit. Et, ut cuncti nume-
rant, octo annorum onere mi-
sella illa, uelut elephantū pari-
tura, distenditur. Quæ quum
subinde ac multi nocerentur,
publicitūs indignatio percre-
buit: statutumq; est, ut in eam
die altera seuerissimè saxonū
iaculationibus uindicaretur.
Quod consilium uirtutibus
cantonum anteuertit. Et ut il-
la Medea, unius dieculæ à Cre-
onte impetratis inducās, to-
tam eius domum, filiamq; cū
ipso sene, flammis coronalib.
deusserat: sic hæc deuotionib.
sepulchralibus in scrobē pro-
curatis, ut mihi temulenta nar-
rauit proximè, cunctos in suis
sibi domibus tanta numinum
uiolētia clausit, ut toto biduo,
non claustra perfringi, non fo-
res euelli, non deniq; parietes
ipsi quiuerint perforari, quo-
ad mutua hortatione consonè
clamitarēt, quàm sanctissimè
deierantes, sese neq; ei manus
admolituros: & si qui aliud co-
gitarint, salutare laturos subfi-

est, & significat
mordaciter, &
cum falsa dicaci-
tate. Probrum.]
conuiciū. Liuius:
Occursant portis,
probra ingerunt.
Aliàs probrū pro
stupro flagitioq;
accipitur. Probrū
uirginis uestalis ut
capite puniretur,
ueteres sanxerūt.

Obsito.] Lego
obsepto, quasi
claustris quibus-
dam munito, obtu-
ratoq;. Vtero.]
Vterus in femina
iunctus est uesicæ,
significatq; matri-
cem. alio nomine
locos appellant, ut
docet Plin. in 11.
Inde loci in femi-
na uiriosi dicun-
tur Catoni, qui ap-
petentes sunt con-
cubitus uirilis. Ser-
uius, Virgilianus
inter-

interpres: Uterus,
inquit, est mulie-
rū alius, quo efflu-

dium. & sic illa propitiata, to-
tam ciuitatem absoluit.

unt sordes: uenter, qui uidetur. Vter pro uterus dixit Ceci-
lius: Nunc uter crescit, non potest celari. Repugnato
foetu.] interdicta prohibitaq; partitudine. Tunc enim fo-
tus repugnatur, cum iam maturus exire non potest ex ute-
ro materno, quasi coercitus, uinctusq;. Distenditur.] im-
pletur & turget. Virg. Distendunt nectare cellas. unde Di-
stentus, plenus. Velut elephantum paritura.] Decem an-
nis gestare elephantum in utero, uulgus existimat. ex quo
est illud prouerbiale, Celerius elephanti parient. Aristot-
eles tamen biennio tantum ferre uentrem elephantū asse-
rit. Ab elephanto alterum quoq; prouerbum impossibili-
tatis factum est apud priscos, quod usurpat Ennius sic scri-
bens: Prius pariet locusta lucam bouem: id est, elephantū.
Cur autem elephas dicatur luca bos, docent Plin. Solinus,
& M. Varro, et nos alibi annotauimus. Subinde.] Iden-
tidem, frequenter. Aliàs significat mox & deinde. No-
cerentur.] læderentur, & nocumēto afficerentur. Passiui
uerbum est uetus, quod & iurisperiti usurpant, à qui-
bus dicitur: Nisi ei nocitum sit ex quo aquam ducit. Pu-
blicitus.] publice, aduerbium est. Plautus: Hospitio publi-
citis accipiet. Cecilius: Ad plebem pergitur publicitus, de-
fendendum est. Saxorū iaculationibus.] Lapidationem
in foeminam magam publice decretam fuisse significat.
Cantionum.] incantamentorum, Aliàs cantiones cantile-
nae dicuntur. In Floridis: Hanc putat cantionem, ubi om-
nia quæ didicit male dicta percensuit. Cantio Græca, Plau-
to in Stichis dicitur conuiuale. Anteuertit.] præuenit,
antē

anticipauit. Diecula.] Diecula significat parua diem, & tempusculum. Teren. in Andria: Non sat est quod ubi dieculam addo? ubi ait Donatus, ὀλίγη ἡμέρα est diecula, hoc est, tempusculum, et sumitur ab eo quod est haec dies. Diecula, mora, et quasi parua dies. Ascon. Dies sceminino genere tempus, & ideo diminutiue diecula dicitur breue tempus & mora. Medea.] Medea illa fabulosa, perditio patre, perempto fratre, relicta genitrali patria, secuta Iasonem est, amoris aestu flagrans: cum quo annos circiter decem uixisse proditur, filiosque ex eo peperisse; Didymum, Thessalum, Alcimenum, & Tisandrum. Mox Iason captus amore Glaucæ, uel, ut alij tradunt, Creusæ Creontis filia, regis Corinthiorum, uirginem à patre uxorem petitiua quo annuente, certumque nuptiarum diem constituente, Iason Medea nititur ultroneum diuortium suadere: quam id egerri me ferentem, deosque testes fidei data implorantem, urbe expulit, oblitus pristinorum beneficiorum. Illa breuem fugæ moram à Creonte petit: qui dieculam dedit, qui apud Senecam sit ait: Vnus parando dabitur exilio dies. Tunc ueneno infectam pallam misit ad nouam nuptam, ueluti munus nuptiale. Quo dono exiliens ignis, regiam cum Creonte et noua nupta deussit. Baiuli tam exitialis doni fuerunt, ipsius Medea filij. Hinc ait Horat. in Epodo: Cur dira barbaræ minus Venena Medea ualent? Quibus superba fugit ulta pellicem, Magni Creontis filiam, Cum palla, tabo munus imbutum, nouam Incendio nuptam abstulit? Hoc idem memorat Seneca in Medea. Diodor. uere auctor est, Medea impetrato à Creonte diei unius tempusculo, noctu regiam ingressam esse, quibusdam medicamentis factam uersipellē, & radice quadam magica, cuius ea uis est, ut ignis indidit

factus extingui nequeat, incendisse regium domicilium: quo conflagrante, Iasonem euasisse, Creonte & filia igne absumptis. Quidam prodiderunt, Medea filios dona quadam sponse attulisse, illita uenenis: quæ cum illa corpori applicuisset, incidisse in morbum: & patrem auxiliū filia ferentem, cum corpori illius hæsisset, illico expirasse. Sed Apuleius noster, & Plin. coronam fuisse asserunt, quæ à Medea dono missa ad Iasonis sponfam sit, cuiusq; ueneno pellex cum regia cremata sit. Autumat Plin. in 2 uolumine, uenenum id fuisse naphthā, quod genus est bituminis, cuius uis ardens ignium naturæ cognata, transilientiu protinus in eam undecumq; usam. Ita, inquit, ferunt à Medea pellicem crematam, postquā sacrificatura ad aras accesserat, corona igne raptā. Idem in 35 meminit eiusdem naphthæ inter genera bituminis. Galenus lib. 3 complexionum, mentionē facit huiusce medicamenti, quo Medea usa est ad pellicem ulciscendam, aitq; id ex sulphure et asphaltō fuisse compositum. Asphaltō autē Græci bitumen appellant, & pissasphaltō, ex argumento picis & bituminis. Hinc asphaltites lacus Iudææ dictus, qui nihil præter bitumen gignit. Inducijs.] Lycæon primus inducias inuenit, auctore Plin. Sunt autē induciæ pax in paucos dies ex eo dictæ, uel quod in diem dentur, uel quod in dies oculi præbeant, ut docet Donatus. Alibi locum mendosum apud Gellium ex lib. 1 repurgauimus. Græci *ἡμετέρας* uocant, ex eo quod tempore induciarum manus cobibeantur. M. Varro festiuiter: Induciæ, inquit, sunt pax castrensium paucorum dierum. Item alio in loco: Induciæ, inquit, sunt belli feriæ. Deuotionibus sepulchralibus.] Seruius deuotiones interpretatur imprecationes. unde deuotor & deuotrix dicti.

dicti, qui imprecantur diris incantationib. magicisq; carminib. Deuotiones enim execrationes sunt, et diræ: et deuouere significat interdum detestari, execrariq;. Ouid. illum ego deuouco, quem mens intelligit, ibin. Hinc deuotum, durum & execrandum. Idem ait: Viuite deuoto scemina uirq; thoro. Hinc carmina deuotoria, apud Liuium & Macrob. quibus homines urbesq; deuouentur: quibus Decq; pater, filius, & nepos, se deuotauerunt. Sepulchrales appellat, quibus uti solebant sagæ scemina euocatione manium ad sepulchra defunctorum. Tibullus: Manesq; sepulchris Elicit. Consimiliter Erietho illa apud Lucanum in 6. Pharsalia, adhibet & deuotiones sepulchrales. In serobem procuratis.] Tangit ritum magicum, cuius meminit Homerus in 11. Odyssæ, referens Vlysssem serobem cubitalem gladio fecisse, ad euocandos manes: inibiq; melicraton, id est mulsum cum aqua & polenta comiscuisse. dein cruorem uictimarum eodem infudisse. Quod æmulatus Silius est in 13. Punicorum, dum itidem memorat à Scipione factam esse serobem, & illic procurato magico sacro euocatos esse manes. Ob id dixit Apuleius in Apologia: Nec Vlysses serobem pisculento medicauit. Apud Senecam, Valerium Flaccum, Horatium, poetas fere omnes, inuenitur id genus sacrificij magici, quod in serobẽ fit. Consonè.] concorditer, communiq; sententia. Deierates.] ualde irantes. Non solum Grammatici, sed & Iurisconsulti docent, tit. depositi, præpositionem hanc: De augere in compositione. Admolituros.] nullam uiolentiam illaturos sese sagæ illi deierabant. Propitiata.] placata, & exorata. Absoluit.] cum omnes intra domos inclusos uiolentia magica coercuisset.

Cœtus illius auctore.] Sensus ordinatur sic: saga illa transtulit, hoc est, transportauit in ciuitatem longinquam, illū qui fecerat cœtū, primusq; suaserat, ut saxorum iaculationibus scœmina uindicaretur. Cœtus conuentus est, uel congregatio, à coeundo dictus.

Quod & in decretis canonicis leges, d. 15. Qui cœtum fecerit, ut inquit Seneca in declamationibus, capitalis sit. Cœtus autem, ut ipse docet, multitudinis magnæ nomen est, coeuntis ex cōsensu quodam. Nocte intempesta.] Media nocte. Dicta ex eo, quod non habeat

At uerò cœtus illius auctorem nocte intempesta, cum tota domo, id est, parietibus & ipso solo, & omni fundamento, ut erat clausa, ad centesimū lapidem in aliam ciuitatē, summo uertice montis exasperatissimam, & ob id ad aquas sterilem transtulit. Et quoniam densa inhabitantium ædificia locum nouo hospiti non dabant, ante portam proiecta domo discedit. Mira, inquam, nec minus scœua, mi Socrates memoras. Denique mihi quoq; non paruam incussisti sollicitudinem, imò uerò formidinem, iniecto non scrupulo, sed lancea, ne iniquo numinis ministerio similiter usa, sermones istos nostros anus illa cognoscat. Itaq; maturius quieti nos reponamus, & somno leuata lassitudine noctis, ante lucem aufugiamus istinc quā putas longissimè. Hęc adhuc me suadente, insolita uinolentia ac diurna fatigatione pertectatus bonus Socrates, iam sopitus stertebat altius. Ego uerò ad

rò adducta fore, pessulisq; firmatis, grabatulo etiam ponē cardines supposito, & probe adgesto, super eum me recipio: ac primum præ metu aliquantis per uigilo, dein circa tertiam fermē uigiliam paululum conuiueo.

idoneū tempus rebus gerēdis. Quod alij concubium appellarunt, quod se re omnes tunc cubarent. Alij, ab eo quod sileretur, silentiū noctis, quod tempus à Plauto

dicitur conticinium. Sed de hoc in superioribus multa. Et ipso solo.] Terram ipsam, quæ alioqui immobilis est, unā cum parietibus translatam significat. Membra autem domus sunt, fundamentum, parietes, & tecta: quæ simul cōiuncta, ut ait Boetius in commentarijs Topicorum, totum efficiunt, & domus dicuntur: cū fundamenta sola domus uocabulo minimē nuncupentur, neq; parietes, neq; tecta. Ad centesimum lapidem.] ad centesimum miliariū. Antiqui enim miliaria lapidibus fixis designabāt. Auctor est Plutarchus, C. Gracchum singulis miliarijs columnas lapideas spacijs signa præferentes cōstituisse. Mart. Ad lapidem Torquatus habet præconia quartum. Iuuen. Ad primum lapidem uertari cum placet, hora Sumitur ex libro.

Vertice montis.] Vertex est, ut docet Quintil. in 8, conuoluta in se aqua, uel quicquid aliud similiter uertitur. Inde propter flexum capillorum, pars summa capitis uertex dicitur. Ex hoc in montibus eminentissimum rectē dicimus uerticem. Virg. Accipiens sonitum saxi de uertice pastor. Antiqui uertices dicebant per literam o, sicut & uorsus, cæteraq; consimilia, quæ primus Scipio Africanus in e litteram uertisse dicitur. Montibus dantur à scriptoribus littera,

terra, iuga, uertices, radices. Ad aquas sterilem.] Montana oppida, & in uerticibus editis sita, ferè semper laborant aquarum sterilitate, cuius in ædificando ratio cum primis habenda est. Quoniam, ut auctor est Vitruuius, si animalia fuerint sine humoris potestate exanguinata & exsecta, à principiorum liquore interrascunt. Aristoteles quoque in 7 Politicorum præcipit, cisternas in ciuitatibus faciendas, ut aqua decesse non possit, & aquas salubres inducendas. Ante portam.] Saga ante portam ciuitatis illius montanæ proiecit domum, cum intra urbem, ob frequentiam ædificiorum, locus non esset recipiendo nouo domicilio, nouoque hospiti. Iniecto non scrupulo.] Scrupuli, et per diminutionem scrupuli, lapilli sunt, qui pressi sollicitudinem faciunt. Vnde prouerbiale est illud Terentianum, Inieci scrupulum: pro sollicitudine. Et Plin. in epistolis ait: Exime mihi hunc scrupulum. Et scrupulosa quæstio, quæ difficilis est explicatu. Numinis ministerio.] Deum artis magicæ ministerialem significat. Tertullianus auctor est, demonas præesse magicis prestigijs. Et Plato, Platonicusque Apuleius & Proclus autumant, magorum uaria miracula regi à demonibus, qui inter mortales cælicolasque ultro citroque portant hinc petitiones, inde suppetias, uelut quæpiam mediæ potestates inter homines ac deos. Sermo nes istos cognoscat.] Omnis daemon ales est, igitur (ut ait Tertullianus in apologetico) momento ubique sunt, quid ubique geratur tam facile sciunt quam enunciant. Merito ergo timet hic, ne ante illa maga cognoscat sermones suos, nunciante uidelicet demone, qui ubique præsto est, cuius ministerium magos infatuat. Somno leuata lassitudine.] Somnus donum est deorum, mortalibus agris concessum ad refectionem.

Vnde

Vnde ait Seneca: Placidus fessum lenisq; foveas Pavidum le-
 ti genus humanum, Cogis longam discere mortem. Ad-
 ducta fore.] clauso cubiculi hostio. Antiqui singulari nu-
 mero forem usurpabant, cum nos fores pluraliter enuncie-
 mus. Plautus in Amphitryone: Orationem comprimam,
 crepuit foris. Horatius: Exclusus fore, cum Longarenus fo-
 ret intus. Fores ex eo dici Grammatici tradunt, quod foris
 aperiantur: sicut apud ueteres usitatum. Fores domus pu-
 blicolarum extra aperiebantur, & ianua in publicum reij-
 ciebatur. Hoc erat, ut uerbis Plinij utar, clarissimum insi-
 gne inter triumphales quoq; domos. Forculum Deum pri-
 sci coluerunt, qui foribus praeesset: auctor diuus Augusti-
 nus in 4. Pessulis.] Pessuli sunt instrumenta, quibus ho-
 stia seu fores clauduntur. Terentius in Eunuchis: Pessulum
 hostio obdo. Plautus in Curgulione: Pessuli uos saluto lu-
 bens. Et mox paulo: Tandem adepol mihi morigeri pessu-
 li fiunt. Inde pessulatas fores dicimus, pessulis clausis, mu-
 nit. usq;. Grabatulo.] lectulo. quod Lucianus graece Clini-
 dion uocat, id Apuleius fere grabatulum interpretatur.
 Martialis: In grabatulis tegetibusq; concepti. Vox quoq;
 Graeca est. Illi enim λεγάββατον, uel ὑπνεγιστῆρος λεγάβ-
 βατον uocant: nos grabatum & grabatulum. Hinc illud ex
 Euangelio cantatissimum: Tolle grabatum tuum, & am-
 bula. Quod Graece dicitur, ἔσπαυ, ἢ ἀγῖς οὐ ἢ λεγάββατον,
 ἢ ὑπνεγιστῆρα. Vbi annotandum, quod apud Graecos haec de-
 etio scribitur duplici ββ, prima syllaba producta: cum a-
 pud nostros per simplex b scribatur, prima correpta, quod
 satis liquet uel ex illo Maroniano: Membra leuat sensim
 nili demissa grabato. Pone cardines.] post hostij cardē
 pes. Alio quodam dinerticulo significationis cardo in agro
 ruit.

rum limitatione appellatur limes, qui per agrum currit à meridie ad septentrionem: sicut decumanus uocatur limes ille, qui secat agrum ab exortu ad occasum. auctores Plin. & Columella. Fuit apud antiquos dea Cardea, quæ cardinibus præerat. Circa tertiam uigiliam.] post mediâ noctem. Nox enim in quatuor uigilias diuiditur, quæ singulæ trium horarum spacio supputantur, ut tradit Hieronymus in expositione psalmorum. Quod ex disciplina castræ si factitatum est. Nam quia impossibile uidebatur, per totam noctem uigilantes singulos in speculis permanere: ideo in quatuor partes ad clepsydram sunt diuisæ uigilie, ut non amplius quàm trib. horis nocturnis necesse sit uigilare. A tubicine, ut auctor est Vegetius in tertio, omnes uigilie committuntur, & finitis horis à cornicine reuocantur. Tribuni idoneos eligebāt, qui uigilias circuirent, quos circuitores appellabant: dein circuitores dicti sunt. Frequentissima apud historicos mentio est primæ uigilie, secundæ, tertiæ & quartæ: tot enim sunt. Ob hoc dixit Lucanus in 5. Pharsaliæ: Tertia iam uigiles commouerat hora secundos. Cum significare uellet, finita prima uigilia, cuius horæ tres sunt, excitatos esse uigiles secundæ uigilie. Paululum conuiueo.] oculos claudio, non tam somno uacans, quàm sic cumbens. Conuiuere enim est, oculos genis claudere. Grauiiores alites, auctore Plin. inferiore genera conuiuent: columbæ uerò, & similia, utraq; conuiuent.

Commodum

quieueram.] Sunt in Latina lingua res parue quidē, & minutæ, &

Commodum quieueram, & repētē impulsu maiore quàm ut latrones crederes, ianux reserantur, immò uerò fractis & euulsis

euulsis funditis cardinibus
prosternuntur. Grabatus alio
qui breviculus, & uno pede
mutilus ac putris, impetus tan-
ti uolentia posternitur: me
quoque euolutum & excussum
humi recidens in inuersum co-
operit ac tegit. Tunc ego sen-
si naturaliter quosdam affe-
ctus in contrarium proueni-
re. Nam ut lachrymæ sapiculæ
de gaudio prodeunt, ita & in
illo nimio pauore risum ne-
quiui continere, de Aristome-
ne testudo factus. Ac dum in-
firmum deiectus, obliquo aspe-
ctu quid rei sit, grabatuli soler-
tia munitus opperior, uideo
mulieres duas altioris ætatis.
lucernam lucidam gerebat, u-
na, spongiam & nudum gla-
dium altera. Hoc habitu So-
cratem bene quietum circum-
stetere.

hominib. male erudi-
tis aspernabiles,
sed ad ueterū scri-
pta penitus noscē-
da cum primis ne-
cessaria: uel uis est
hæc dictio commo-
dum. Aduerbium
est temporis, signi-
ficat tunc, & ut
ait Donatus, tan-
tum. A. Gellius in
2. nocturnum Attica-
rum: Taurus secta-
toribus commodū
dimissis, sedebat
pro cubiculi sui fo-
ribus. M. Tullius
in epist. ad Atticū
Commodū disces-
seris heri, cū Tre-
bati uenit. Quod
significat uix, &
tunc. Idem Dona-
tus exponens illud

Terentianum, Commodum huc aduerterat: ait, ipso eodēq;
tempore. Reserantur.] aperiantur. Ianuæ.] Ianuæ
est primus domus ingressus: dicta, ut ait Seruius, quia Iano
consecratum est omne principium. Imò uerò.] Corre-
ctio est, quæ exornatio tollit id quod dictum est, & pro eo
quod

quod magis idoneum est reponit, hoc pacto: Si iste suos hospites rogasset, imò inuenisset. Hæc exornatio, ut ait M. Tullius in 4 Rhetoricorū, rem facit insigniorem. Vno pe de mutilus.] imminutus. Mutilare enim, ut ait Donatus in Hecyræ cōmētario, est imminuere. Vnde mutili dicti sunt boues & capri sine cornibus. Hinc illud ueluti prouerbia le apud Ouid. Turpe pecus mutilum. Ait Plin. quòd mutilis capris est lactis maior ubertas. In codicibus Plinianis inoleuit mendum. nam pro mutilis, passim legitur multis. Columella lib. 1. Agricolationis, aliter curari ait caprinæ pecus mutilum & raripilum, aliter cornutum & setosum. Idem in 8. Meliorem esse ait arietem mutilum, quam cornutum: quia mutilus, inquit, cum se tanquam exarmatum intelligat, nec ad rixam promptus, & est in uenere mitior. Scurra Horatianus per festiuam translationē mutilus dicitur, qui altero oculo tanquam cornu execto, erat deformatus. Verba Horatii hæc sunt: O' tua Cornu. Ni se retexecto frons, inquit, quid faceres, cū Sic mutilus mitoris? at illi fœda cicatrix Setosam leui frontem turpauerat oris. Mutulus uerò in ædificijs est proiectora prominens: et ut docet Victru. in 4, in operibus lapideis & marmoreis mutuli inclinatis sculpturis deformantur. Mutulos capitæ trabium eminentia esse autumant Grammatici, qui & proceres dicuntur. Vnde & nos principes ciuitatis proceres nominamus, quasi eminentes in urbe, ut mutuli, quos proceres uocant, eminent in ædificijs. Pedem.] Ingens copia rerum est sine nomine, quas non proprijs appellationibus notamus, sed alienis commodatisq: ut refert Seneca lib. 2. de Beneficijs. Sic & pedem nostrum dicimus, & lecti, & carminis. Sic canem & uenaticum & marinum.

Vinum, & sidus: quia non sufficimus, ut singulis singula si-
gnemus, quoties opus est mutuamur. Plin. tradit 24. her-
bam quampiam nominari clinopodion, quia in speciem le-
ti pedē praebeat. Recidens in inuersum.] Significat, cū
inuerteretur grabbatus, et quod erat in imo fieret summū.
ex concussu se fuisse coopertum, cōuelatumq;. Quosdam
affectus.] Philosophi Latini affectus uel affectiones uocāt
animatorum motus, quibus afficimur: ueluti cupiditatem,
irā, metū, amorē, odiū. & (ut latissime scribit Aristot. in
2. Ethicorū) affectū nō sunt neq; uirtutes, neq; uitia: ideoq;
secundū affectus neq; laudamur, neq; uituperamur. Graeci
πάθος appellāt. apud Quint. li. 6. caput est de affectib. ubi
docet duas esse species affectuū: alteros concitados, alteros
mites dici. concitados tragiæ, mites comædiæ similes es-
se. Sapiiculē.] Auerbiū est diminutiū a sēpe, sicut a sē-
pius comparatiuo fit sēpiusculē: ut docet Prisc. in 4. Plaut.
in Casina: Sapiusculē peccas. Lachrymæ præ gaudio pro-
deunt.] Vulgatum est illud Terentianum in hanc senten-
tiam: Obe, lachrymo præ gaudio. Et apud Liuium in 5.
Certatim patrib. plebiq; manare gaudio lachrymæ. Quin-
til. in 11. Lachrymas natura mentis indices dedit, quæ erū-
punt dolore, aut laticia manāt. De Aristomene testudo
factus.] Quia lecto inuerso, ueluti tegumento quodā coo-
pertus latebat: ideo dicit se factum testudinem, quæ sub suo
tegumento tota contegitur, & quasi delitescit. Pacuius
testudinem appellat domoportam, ex eo quod domū por-
tet: ita digradam, a gradu tardo & lento. unde & Plau-
to Testudineus gradus dictus. Apud mythicū fabulatorēq;
illum Æsopum apologus est, quemadmodum olim Iupiter
ad nuptias animalia cuncta inuitauerat: quæ cum in iēma

pore affluerent, præter unam testudinem, quæ nouissima omnium uenit, sciscitatur Iupiter causam tarditatis. Illa ait, εἰς τὴν φάλαγγα, εἰς τὴν ἀπὸ τῆς Domus dulcis, domus optima: scilicet, fuit leuitudinis causa. Ex quo indignatus Iupiter, affecit eam hac poena, ut domum semper circumferret. Græci χελώνη uocant, unde Chelonophagi dicti populi, testudinum carne uescentes: quarum tanta magnitudo est, ut singularum superficie habitabiles casas integant, et his nauigent cymbis. Prouerbiū Græcū est, ὃ δὲ χελώνη ὑπὸ φαγῶν, ὃ μὴ φαγῶν. Quod signifi at: Ex carne testudinis uel multum edendum, uel nihil edendum, quoniam modica in cibis dolores intestinorum facit, copiosa purgat & sanat. A testudinis similitudine dicitur testudo in ædificijs. Virg. Media testudine templi. Testudinatum ædificium, fornicibus structum, qualia sub septentrione facienda esse præcipit Vitruuius in 6. In machinis bellicis testudo est arietaria cognominata: in qua (ut ait Vitruuius in 10) suspensus erat aries, quæ, auctore Vegetio, uocabulum sumpsit à similitudine ueræ testudinis: quia sicut illa modo reducit, modo educit caput: ita machimentum bellicum interdum reducit trabem, interdum exerit, ut fortius ferriat. Testudo quoq; apud poetas pro cithara usurpatur. In finem deiectus.] in infimam partem. Aduerbiū est. Infimatis dicitur, qui in imo est: sicut summatis, qui in summo. Plaut. Infimatis infimus.

Infit.] ait. Ope
rior.] ex.] o, at
tendoq;. Alioris
etatis.] magnas
natus, longæuas, qua

Infit illa cū gladio: Hic est,
soror Panthia, charus Endymion:
hic catamitus meus,
qui diebus ac noctibus illius
ætatus

æratulam meam: hic qui meis
 amoribus subterhabitis, non
 solum me diffamat probris ue-
 rum fugam instruit. At ego sci-
 licet Vlysi astu deserta sum,
 & Calypsonis æternam solitu-
 dinem flebo. & porrecta dex-
 tera meq; Panthiæ suæ demo-
 strato: At hic, inquit, bonus
 consiliator Aristomenes, qui
 fugæ huius autor fuit, & nunc
 morti proximus, iã humi pro-
 stratus, grabatulo succubans
 iacet, & hic omnia conspexit,
 impune se relaturum meas cõ-
 tumelias putat. Faxo eũ serò,
 immò statim, immò uerò iam
 nunc, ut & præcedentis dicaci-
 tatis, & instantis curiositatis
 pœniteat. Hæc ego ut accepi,
 sudore frigido miser perfluo,
 tremore uiscera quatior, suc-
 cussusq; sum adeo, ut grabatu-
 lus etiam inquietus super dor-
 sum meum palpitando saltaret.

rumq; ætas uero
 gebat in senium.
 Panthia.] Modò
 nomen est maga.
 alias Panthia, fœ-
 mina fuit specio-
 sissima, & uxor
 Abradata, cuius
 amore captus Ara-
 spas urebatur mi-
 m. q̃ historia faciẽ
 dissimè latissimeq;
 perſcribitur à Xe-
 nophonte in Pæ-
 dia. Ob hoc nos,
 in libello Erotico
 atq; uenerio, sub
 nomine Panthiæ
 amicam, immò do-
 minam celebraui-
 mus. Carus En-
 dosmyon.] Ironi-
 còs pronuncian-
 dum uidetur, et le-
 gendum Hedyos-
 mion, quod Græ-

cè significat dulciculum: nomenq; est amatori conueniẽs,
 ficut à Plauto blandimenti causa dicitur dulciculum caseus.
 Præterea à Ἀνοσμήν uocant mentam, herbam hortensem,
 odoratā incundāq; ut inde nomen amatoris deriuari pos-

se uideatur: tanquā odoratus suauisq; amica sit, ut menta
est, cuius odor, ut ait Plin. in 20. animum excitat, et sapor
auiditatem in cibis. Vñs est Plin. hac dictione aliquot in lo
eis. Subyciam quod suppetit ad præsens, illud ex 35: Vñtur
et ad quartanas bitumnis drachma hedyosmi pari pō
dere, cum myrrhæ obolo subacti. Quid si legas Charus En
dymion: ut ita appelletur amator, propter Endymionem
illum famigeratum, quem Luna dilexit. De quo Propertius
us: Nudus & Endymion Phæbi cepisse sororem Dicitur,
& nuda concubuisse deæ. Sunt auctores, Endymionē pri
mum hominū deprendisse naturam Lunæ multiformem,
& ob id amore eius captum fama proditum. Lego apud
eundem Plinium in 13, Hedysmata dici unguenta precio
saria ad quem intellectum non absurde referri posset hic sen
sus, ut Hedysmion uocetur nomine unguenti, perinde ac
suauissimus amasius, preciosissimusq;. Catamitus meus. J
Ganymedes meus, deliciū meum. Nam dixerunt catamitū
ueteres pro Ganymede, qui fuit Iouis concubinus & deli
ciolum. auctor Festus. Hinc Lactātius lib. 1. Rapuisse di
citur in aquila catamitū. Plaut. in Menechmis: Vbi aqū
la catamitum raperet, aut ubi Venus Adonium. Seruū
quoq; Grammaticus pueros meritorios, qui corpore pro
stituto quātum faciunt, Catamitos interpretatur. Hinc
illa atrox M. Tully in M. Antonium peroratio: O' homi
nem nequā (quid enim aliud dicam magis proprie, nihil
possum dicere.) Ergo te ut camitū, neq; opinatō cū ostēdo
disse, præter spem mulier aspiceret? Idcirco urbem terro
re nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti.
Illusit atatulam. J Illudo tibi, dicimus proprie per datiuū:
Illudo te figuratum est, si credimus Seruio, ita scribenti in

enarratione illius Virgiliani: Verbis uirtutē illudē super-
bis. *Ætatulam.*] *Lepide dixit ætatulam, quæ est puella
runicum ipsa esset uetula, atq; annis obsita, sed quæ tamē
appeteret lusus amoresq; puellares.* M. Varro: *Properate
uiuere puera, quas sinit ætatula ludere, esse, amare, & ue-
neris tenere bigas.* à Varrone *puera* dicuntur, pro *puella*,
expisca locutione. Subterhabitis.] uel *furtim usurpatis*
uel posthabitis, & per contemptionem cōculcatis. *Dis-*
famat probris.] *infamat conuicijs probrosis.* *Fugam in-*
struit.] *parat.* *Veteres dicebant Pedem struit, pro fugam*
parat. *Vlysi astu.*] *Comparat Socratem, amoris sui de-*
sertorem, Vlysi, qui Calypsonem deseruit, domumitionem
ad Penelopem desideranter capeffens. *Vlysi autem casu*
patrio, hoc est genitiuo dixit, sicuti ueteres usurparunt, a
pud quos Vlysseus Vlyssei proferebatur, ut docet Prisciā.
in 11. Horatius: Remigiū uiciosum Ithacēsis Vlyssei, Ouid.
Neritius Machareus comes experientis Vlyssei. *Ex quo ui-*
detur scribendum esse Vlyssei, & per syneresin profere-
dum: nisi dicere uelis Vlysi pro Vlysis, sicut Virg. dixit
Achilli pro Achillis, euphonice causa detracta s literat
quæ plerunq; (ut ait Seruius) pro sibilo habetur, & apud
ueteres detrahebatur. *Quintilian. in 1. sic genitiuos Vlysi*
& Achilli fecit, sic alia plurima. *Astu.*] *Æt Græci uo-*
cant ciuitatem, ut Homerus persæpe. sic Athenienses uoca-
bant urbem suam, ut ait Donatus, et indicat Terentius in
Bunucho, cum ait, An in astu uenit. Probus quoq; Æmilius
in Alcibiade: Postquā astu uenit, concione aduocata uer-
ba sic fecit. Hinc astutiæ, astus, astuti dicti: quoniā qui in
urbibus degunt, callidiores sunt in agro degentibus. Inter-
dum astu pro astute ponitur, & est aduerbiū: nunc uerō

nomen. Astutissimum autem fuisse Vlysem, callidissimūq;
 mortalium, quis ignorat? qui à Virgilio scelerum inuen-
 tor dictus, ab Homero polytropos, à uarietate scilicet mo-
 rū, ingenioq; uersatili. cuius uita nihil aliud fuit quàm uer-
 futiarum conciliabulum, & dolorum officina: qui techna-
 rum architectus totus erat ex fraudibus astutijsq; conglu-
 tinatus. Calypsonis.] Vsus antiquorum latinorum com-
 probat, dici Didonem, Ionem, Calypsonem: contra ratio-
 nem græcam declinandi, quæ Calypsus dicit pro Calypso-
 nis, Calypso pro Calypsonē: Priscianus auctor in sexto,
 qui utitur auctoritate Liuij Andronici: à quo in Odyssea
 scriptum est, apud nympham Athlantis filiam Calypso-
 nem. quamuis Phocas Grammaticus relamet huic decli-
 nationi. Cæsar quoq; Calypsonem ita dicebat, ut Iunonē,
 media scilicet producta: sed (ut auctor est Quin.) auctori-
 tatem consuetudo superauit. Fuit autem Calypso, ut ait He-
 merus, filia Athlantis: quæ Ἀτλαντὶς θυγάτηρ, hoc est, generosa
 dearū, in insula Ogygia Ὀγκυῖα ἢ Ὀγυγία, id est in an-
 tris uoluptarijs concauisq; Vlysem retinebat amorabundā:
 quem iussu Mercurij abire, & in patriam redire per-
 misit, quamuis inuita & gembundā: & ita in solitudine
 relicta, dolenter tulit abitum Vlyssis. Ouidius: Ab quoties
 illum doluit properare Calypso. Grabatulo succubans.]
 subiacens. Fazo.] faciam, uerbū uetus. Immo statim.]
 Correctio est. Præcedētis dicacitatis.] qua usus erat Ari-
 stomenes, appellando scilicet scortum ipsam Meroem.
 Accepi.] audiui. Sudore frigido.] Inter signa ægrotan-
 tium est frigidus sudor, ut inquit Cor. Celsus in secundorpe-
 rior, si in capite et ceruice tantum eruperit, ut refert Hip-
 pocrates in Prognosticis. Virg. in Georgic. Sudor & ille
 quidē

quidē moriturū frigidū hāret. Itē Frigidus: ē toto manabat corpore sudor. Haud absimile est illud Plautinū: Nō temere est quādo qui sudat tremit. Tremore uiscera quator.] Metuentib. cor, cui est uiscerū principatus, cū primis palpitare cōsuevit. unde Plaut. Cōtinuū meū cor cōpit artē facere ludricam, atq; inspectus emicare. Idem in Casina festiuissimē inquit: Cor lyenosū opinor habeo, ita iādudū sēlit de labore, etc. Scribit Aristot. in problematis encyclijs, metuentes tremere, quoniam deficit calor atq; contrahitur: ex quo fit, ut alius pleriq; ob timorem soluatur. Hinc illud Satyrographi: Soluunt tibi cornua uentrem Cum liuis audita. Ventrem quoq; eorum qui metuunt crepere solitum, idem refert. Succussus sum.] sursū excussus, agitatūq; prae formidine. Succurrere enim et succussare est, frequenter excutere succū. unde succussores et succussatores eq̄dicti, qui sessorem concutiunt et uexant ex gradu molesto et incondito: dissimiles gradarijs, quorū mollis est gradus, et sine succussatura. Lucilius: Succussatoris tardi rariq; caballi. Idem: Cāpanus sonipes succussor nullus sequitur. Hinc et succussatura dicta, ipsa agitatio uexatioq; quae fit ab equo succussore: gressū quoq; ipsū talis equi significat.

At bona.] Iro-

At bona Panthia: Quin igitur, inquit, soror hūc primum bachatim discerpimus: uel mēbris eius destinatis uirilia decamus? Ad hāc Meroe (sic enim reapse nomē eius, quam fabulis Socratis cōuenire sentiebā) Immo, ait, supersit hic

nicōs. Terent. Ille autem bonus uir nusquam apparet. Bachatim discerpimus.] dilaniamus, more rituq; bacchantiū, quae furore bacchico

extimulatæ, olim
Orphea discerpse-
runt, & Penthea
obtruncarunt. Or-
gia enim Bacchi
fiunt à bacchan-
tibus, hoc est furē-
tib. fœminis. unde
ἀπὸ τῆς ἡγῆς, id est
à furore, orgia di-
ctæ sunt. unde &
à bacchantib. Ba-
chū dictū esse autu-
mat Diodor. Inde
bacchari signifi-
cat furere. Vir. 4.
Æn. Scuit inops
animi, totamq; in-
censa per urbem
Bacchatur. id est,
ut exponit Serv.
furit more bacchā-
tum. Loca quoq;
in quibus sit debac-
chatum, bacchata
dixerunt. Virg. in
2. Georg. Et uirgi-
nib. bacchata La-
cenis Taygeta.
Plaut. in Aulula-

A P V L E I I

saltem, qui miselli huius cor-
pus parua contumulet humo.
Et capite Socratis in alterum
dimoto latus, per iugulum si-
nistrum capulotenus gladium
totum ei demergit, & sangui-
nis eruptionem uterculo ad-
moto excipit diligēter, ut nula
stilla compareret usquam.
Hæc ego meis oculis asperi-
xi nam etiam, ne quid demuta-
ret, credo, à uictimę religione,
immissa dextera per uulnus il-
lud ad uiscera penitus, cor mi-
seri contubernalis mei Meroe
bona scrutata protulit: cū ille
impetu teli præsecata gula, uo-
cem, immò stridorem incertū
per uulnus effunderet, & spiri-
tum rebulliret. Quod uulnus,
quàm maximè patebat, spon-
gia effulciens Pāthia, Heus tu
(inquit) spongia caue in mari
nata, per flumen ne transeas.
His editis ab una, remoto gra-
batulo, uariciis super faciem
meam residentes, uesciam
exonerant, quo ad me uri-
næ spurcissimæ madore per-
luerent.

ria, Bac-

ria, Bacchanal uocat locum furoris et uesaniae, sic scribēs:
 Ad bacchas inueni bacchanal coquinatum. & mox pau-
 lo: Aperit bacchanal, adest. Membriis destinatis.] deliga-
 tis. propè peculiariter significat hoc apud Apuleiū id uer-
 bum destinare, sicut infra frequenter. Interdum destinare
 significat emere, et idē quod praestinare, Lucilio et Plaut.
 Re ab se.] Corrigo, reapse: hoc est, re ipsa, ut ueteres dico-
 bant. Pacuius: Si non est ingratum quod reapse feci. Sen-
 sus est: Ex re ipsa, inq̃t, magis quā ex fabula Socratis ser-
 mocinatione, cognoui Meroen meritō nominari à mero,
 scilicet cuius esset auidissima. Hic.] Aristomenes. Salte.]
 Particulam hanc Saltem quidam autumat, si aliter: idē
 ipsum dici pro defectione. tanquam plena sententia sit: si
 aliter non potest. Fuerunt & qui dicerent, saltem dici, V
 media litera extrit, salutem ante dictum, quod nos saltem
 diceremus. nam cum alia quaedam petita & non impetra-
 ta sunt, tum solemus (inquiunt) quasi extremum aliquid
 petituri, quod negari minimè debeat, dicere, Hoc saltem
 fieri aut dari oportere: tanquam salutem postremo peten-
 tes, quam & impetrari certè & obtineri sit æquissimum.
 Sed hæc A. Gellio uidentur esse cōmenticia, ideoq; lib. 11.
 censet amplius quærendum. Miselli huius.] Socratis.
 Contumulet.] sepeliat. Humo.] Antiquissimum sepulta-
 re genus id fuit, ut humo iniecta corpora contegerentur.
 Redditur enim terra corpus, & quasi operimento matris
 tegitur. unde humati dicuntur, humo contecti: sepulci ue-
 rò, & siti, quo quomodo conditi. Locus autem ipse nihil
 habet religionis, priusquam iniecta gleba est tumulis. &
 tunc humatus uocatur, & religiosa iura complectitur. au-
 ctiores Plin. et M. Tullius. li. 2. de Legib. Hoc genus sepul-

tura tetigit Virg. illo uersu, Bripe me his inuicte malis,
aut tu mihi terrā Inijce, namq; potes. In eādem sententiam
est illud Horatianum, Licebit iniecto ter puluere curras.
Per iugulum sinistrum.] Plin. in 11. Terestriū, inquit, su-
lus homo bipes, uni iuguli, uni humeri, ceteris armi. Du-
plex autem est iugulum: dextrum & sinistrum. Cor. Celsi
in 8. A dextro iugulo, si id fractum est, ad alam sinis-
tram: à sinistro, ad dextram, rursusq; sub ala sua fasciam
debet. Ouid. Perq; latus summū iugulo est exacta sinistra
& quia iuguli locus maximè mortifer est, inde fit iugula-
re, quod non solum de ferro dicitur, sed etiam de morbo.
Idem Celsus: Quartana neminem iugulat. Quid sit petere
iugulum in causis forensibus, in commentarijs Suet. lego
explanatum. Capulotenus.] Sic Virg. Et lateri capulo
tenus abdidit ensē. Est enim capulus, manubrium gladij,
ex eo dictus, quod manu capiatur. Tradit Plin. Indos et
sardonyce gemma capulos fastigare. Capulum quoq; ueti-
teres dici uoluerunt sarcophagum, id est. sepulchrum, quod
corpora capiat. Plaut. in Asi. Ut osculatur carnifex capuli
dec. & dicet mox Apul. in 4. Ibi capulos carie et uerustate
confectos, quos inhabitant pulueri mortui. Inde ca-
pularis senex, capulo dignus, & capulo proximus. Lucio-
lius: Incedit capulare cadauer. idem Plaut. capulare stamē
appellat filum Parcarum, pertinens ad senem & Ache-
ronem hominem. sic enim ab eodem uocatur, qui iam in
Acherōta & manes est ex senio petiturus. Quidam capu-
lum accipiūt pro pheretro. quo cadauera efferuntur. Vter-
culo.] pusillum ur̄e significat, siue uesicā. Similiter Plin.
uterculos uocat in apibus, uentriculos, in quos conge-
ritur mellis liquor acris. Stilla.] gutta. Interrogatum
Rhemium

Rhemnius Palamon, quæ differentia foret inter guttā & stillā; Gutta, inquit, stat, stilla cadit. Stillaticia r. sinā uocāt, quæ ruffo colore lentescit: ex eo opinor, quod guttatim distillaret. A uictimæ religione.] In imolatione uictimarum solet uictimarius uiscera interiora educere, ut aruspex ex eorum cōtemplatu ac inspectione prænoscāt prædicatq; futura. Quod disciplina genus aruspiciam uocāt, & extispicium. Iudem nunc, tanquam aruspicina fiat, ex promittitur ex interioribus uisceribus cor Socratis, sicut ex uictimæ reuelabat aruspex. Cōtubernalis mei.] Socratiē signat, cum quo sibi contubernalitas erat. sic enim Cyprian. appellat ius contubernij. Protulit.] extulit in apertum, & ex penitioribus præcordijs exprompsit. Teli] modò gladium significat, ut apud Virg. Siliū, et ceteros poetas frequenter usurpatur. aliàs telum, quicquid longè iaci potest, ἀπὸ τῷ τινάσθῃ: & ut scriptum reliquit Caius iurisconsultus, ex interpretatione legum 12. Tabularum, teli nomine significatur omne quod manu mittitur: unde lignum & lapis & ferrum hoc nomine continetur. Spiritum rebulliret.] quasi per bullas astuantes refunderet. Ebullire est feruescere, & rebullire referuescere. Spongia effulciens.] Septimus casus est, et significat Panthiam spōgia obiuasse oclusisseq; ipsum uulnus. Offulcire enim est, fulciendo sarcire, implere, obturare. Spongia in mari nata.] Spongiarū tria genera celebrant scriptores. nascuntur in petris: fracturæ & uulnera spongyis utilissimè fouentur: uulnerum inflammationibus imponuntur, sanguinis profluium sistunt ex aceto aut frigida. Medici Africanis laudant, quarum firmitus sit robur: & Rhodicas, quæ ad fouendum molliores sunt. Poly, auctor est. sua
per de

per agrū suspensam spongiā quietiores facere noctes. de his
 satis multa Plin. in 9. & 31. qui spongiā animal esse au-
 tumat, & inter aquatilia marina percenset. Sensus Apu-
 leianus est. Ait Panthia: o spongia, quæ marina es, noli tri-
 sire per fluuium: hoc est, cum ad amnem bibendi causa ac-
 cesserit Socrates, egredere & exili, ne aqua amnica sine
 fluuiali contingaris: quod infra factum esse monstrabitur.
 A spongia uerbū fit spongiare, quod significat spongiā
 extergere: quo frequenter utitur Apitius. Varicis res-
 dentes.] Aduerbiū est, significatq; cruribus diuaticatis,
 diuasisq;: quod fieri solet à fœmina micturiente. Varicare
 enim est, crura aperire, disungere, extēdere, & diuersum
 separare. Quint. in 11. Varicare supra modum & stando
 deforme est, & accedente motu propè obscœnum: inde u-
 rica fœmina dicta ab Ouid. quæ non tā incedit quàm am-
 bulat gradibus prægrandibus gradiens: quod fœminarū
 parū decet. Versus Ouid. Ex poemate Erotico hic est: Am-
 bulat, ingentes uarica fertq; gradus. Diuaticare quoq; si-
 gnificat distendere, e tin diuersum separare: quod à prosti-
 tutis meretricib; fit. Hinc ait Hier. in epistola ad Eustochi
 Diuaticabit pedes suos omni transeūti. quod transtulit ex
 Ezechiele propheta, qui in Instrumēto ueteri sic inquit: Diui-
 sisti pedes tuos omni transeūti, & multiplicasti fornicatio-
 nes tuas. Marcel. Cruribus innexis diuaticatum sine spora
 mento ullo adusq; prætorium traxere præfecti. Vari quoq;
 que dicuntur homines obtortis plantis. unde & uarices ue-
 ne dictæ in iuris, inuersæ uel eboræ, ut Nonius M. refert.
 M. Varro lib. 2. de re Rust. scribit, canes esse debere cruri-
 bus rectis, ac potius uarijs, quàm uacjs. idē M. Varro lib. 5.
 Latine lingua: Si quis puerorū, inquit, per delicias pedes
 mala

malè ponere atq; imitari uacias cœpit, hos corrigi oportere, si concidat: contra si quis consuetudine ambulandi iam factus sit uacia, aut cœperis. Vaciae autem (ut id quoque Varronianum uerbū obiter explicemus) cōtrarij sunt uarijs, & in exteriorem partem inflectuntur. Hinc uaciae apud Ro. cognominati, ut refert Plin. quorū scilicet crura erant obtorta. & Seneca in epistolis moralibus meminit cuiusdā Seruili Vaciae, qui nulla alia re quā oicio notus, in uilla consenuit: & hoc unum felix habebatur, de quo dicere solēbāt homines synchroni, hoc est cōtēporaneū: O Vacia, tu solus scis uiuere. Valuum etiam intortum à ueteribus dictum, & uatraz et uatricosus, qui erant pedibus uiciosis. Vesicam exonerant,] Onus uesticae est lotium siue urina, quae exoneratur micturando. Omnia animalia quae uesicam habent, aluum etiam habent, at uerò quae aluum habent, nō & omnia uesicam possident. Humidi excrementi conceptaculum uesica est, sicci alius: auctor Aristot. in 1. de Animalibus. Vesicae foeminarum, ut ait Plinius, iunctus uterus est, quam uulgo matricem uocant. uesicae morbum stranguriam appellant: quo uesica exonerari non potest, & ægre lotium it, fitq; substillum: ita enim appellat Cato urinae difficultatē. Madore.] Nomen est & madendo inclinatum, ut fluor à fluendo. Se autem profluuio urinae, ueluti per syphones emanantis, madefactum significat.

Commodum limen euaserant, & fores ad pristinum statum integræ resurgunt, cardines ad foramina resident, po-

Comodum.] uix tunc, tūc, eoq; ipso temporis momento, id enim significat hoc ad uerbum,

bium, ut supra de
monstrauimus.

Postes ad repagula redeunt.] In hostio duo sūt postes, qui cardinibus cōtinētur, et repagulis claudūtur. sunt enim repagula, quæ patefaciendi gratia ita figurantur, ut contrario pangantur. hæc et repages dicuntur. M. Tul. in primo de Diuinatione: Hercules ualua clausæ, repagulis subito seipsæ aperuerunt. inde repagula pro omnibus claustris obicibusque usurpantur. Lucanus de equo cursore loquens, Pedibusq; repagula laxat. Etiam nūc.] Nitidor lectio est, & tersior. Etiam nūc: quod ueteres usurpant pro etiam, qua diuisione scatebat Plinius. Inanimis.] quasi sine anima, nulla respiratione, nullo anhelitu, qui indicat animal uiuere. Argumentum

stes ad repagula redeunt, ad claustra pessuli recurrunt. at ego, ut eram, etiamnum humi proiectus, inanis, nudus, & frigidus, & lotio perlitus, quasi recens utero matris editus, immo uerò semimortuus, uerum etiam ipse mihi superuiuens & posthumus, uel certe destinata iam cruci candidatus: Quid inquam de me fiet, ubi iste iugulatus manere paruerit? Cui uidebor uerisimilia dicere, proferens uera? Proclamares saltem suppetiatum, si resistere uir tantus mulieri nequibus. sub oculis tuis homo iugulatur, & filius? Cur autem te simile latrocinium non peremit? Cur sæua crudelitas, uel propter indicium, sceleris arbitro pepercit? Ergo quoniam euasisti mortem, nunc illò redi. Hæc identidem mecum replicabam, & nox ibat in diem.

enim

enim apud Dialecticos est, & oratores, quod recurrit, et
 retrorsum idē ualet: ut, Viuere hominē q̄ spirat, et spirare
 quiuit. Inanima ueteres dici uoluerūt, quæ sine anima sūt,
 nec spirant: uulgo inanimatū uocant, Græci ἀψυχον. M.
 Tullius: Quæ ad uitam hominum tuendam pertinent, par-
 tim sunt inanima, ut aurum & argentum: sic & homo in-
 animis, qui sine anima & spiritu est uegeto & uitali. ta-
 les sunt intermortui, et ingenti pauore percussi. talē fuisse
 se significat Aristomenes. Et lotio perlitus.] Urina perfi-
 sus. lotium enim urinam ueteres dixerūt. Columella: Ster-
 core suillo & humano lotio ueteri radices rigato. Suetonius
 in Vespasiano: Hæc ē lotio est. Perlitus autem ea figu-
 ra dicitur, qua illitus & delitus: sicut enim à delino delitū
 nascitur, quod grammatici Probus et Caper comprobāt,
 sic ab interlino interlutū inclinatur. M. Tul. Tulli molestē,
 q̄ literæ delitæ sunt mihi à te redditæ. Idē in quarto Verri-
 narū: Tabulæ sunt in medio, quæ se corruptas atq; interli-
 tas esse clamant. Vlpianus tit. ad legem Aquiliam de falsis,
 legis Cornelie poena damnari scribit eum, qui testamentū
 deleuerit, interleuerit, resignauerit dolo malo. Quasi re-
 cens.] Modò aduerbium est, pro recenter: aliàs nomen.
 Virg. in Georgicis: Sole recens orto, aut noctem ducenti-
 bus astris. Exposuit Seruius, recens, statim. Diuus Augusti.
 in lib. de grammatica, citat hoc Maronianum, & exponit
 recens id est, recēti tempore. Verbum, est uetus recentare,
 quod significat renouare, & iterum fieri recens: ut No-
 nius Gellius q̄; notificāt. Hinc illud Cn. Marij in Mimi iam
 bis: iam iam albicaſcit polus, & recentatur. Vtero ma-
 tris editus.] Significat se ita madentem fuisse, sicut infan-
 tes sunt, cum primū ex utero materno egrediuntur, inuo-
 luti sē

luti secundis rubres, scilicet erumpente menstruo, & per
 luti profluuiis sanguinis pariter egredientis. Hinc illud Sa-
 tyrici poeta: Modò primos incipientem Edere uagitus, et
 adhuc à matre rubentem. Albius imperator, auctore Iulio
 Capitolino, exceptus est utero candidissimus, contra con-
 suetudinē puerorum qui nascuntur, & solent rubere. un-
 de Albius est dictus. Superuiuens.] Superuiuere is dici-
 tur, qui cum iam mortuus uideretur, refocillatus respira-
 uit, ac ueluti reuixit. Et posthumus.] Eleganter se post-
 humum sibi ait fuisse Aristomenes, tanquam post mor-
 tem renatus sit: sicut posthumos illos uocant, qui post mor-
 tem patris nascuntur, quasi post humationem parentis na-
 ti sint, ut interpretatur Seruius, enarrans illud Virgiliani
 ex sexto Aeneidos: Syluius Albanum nomen, tua posthuma
 proles. Celsius tamen in commentario lectionum anti-
 quarum: Posthuma, inquit, proles non eum significat, qui
 patre mortuo, sed qui postremo loco natus est. Celsium re-
 fellit A. Gel. libro secundo noctium Atticarum. Hinc fit uer-
 bum posthumare, quod significat postremo loco esse, quae
 si post humationem antecessorū. Tertullianus in apologetico
 ait: Ceteri quoque Moysi posthumant. id est, Moysen po-
 sterioribus sunt. Sidonius Apollinaris decenter posthumam
 dixit aetatem, pro posterā & sequēte. Candidatus.] Si-
 cut candidati dicuntur petitores magistratuum, à toga cā-
 dida, quam petitores induebant: ita candidatus crucis ele-
 ganti translatione dicitur is qui petit crucem, hoc est, qui
 futurus est iamiam crucifixus, & (ut ueteres dicebant)
 directus. à Quint. dicitur candidatus eloquentiae, qui elo-
 quentiā auspicatur. Ab altero seniore Quin. candidata sa-
 cerdotij, quae petit sacerdotium. à Hieronymo candidatus
 fidei,

fidei, qui ad fidem instruitur: à Plin. pancgyrista, candida-
 tus gloriæ & immortalitatis. De candidatis, & toga can-
 dida affatim scripsimus in primo Tranquilli commenta-
 rio. Vnde munus candidatorii M. Tullio dictum, pro om-
 ni officio et labore petitorio. & Plautino sale crucifalus di-
 ctus candidatus crucis, quasi in crucem saliens. Parue-
 rit,] uisus fuerit, cōparuerit. nā parere idem est quod apo-
 parere, aliās obsequi. Verisimilia dicere.] Ex disciplina
 rhetorica etenim narratio fit uerisimilis, credibilisq; sunt
 enim plurima, ut ait Quintilianus in quarto, uera quidem,
 sed parum credibilia, sicut falsa quoq; frequenter uerisimi-
 lia. Proclamares saltem suppetiati.] Prosopopœia est,
 quæ latine conformatio appellatur, fit autem hæc figura,
 cum aliqua quæ non adest persona confingitur quasi ad-
 sit, & ei oratio attribuitur. ut hoc in loco uerba memo-
 rantur, quæ dici possent ab aduersarijs ita argumentanti-
 bus, socium ab Aristomene fuisse interfectū, tanquam sic
 culpantes dicāt: Deuisses salte, si uera autumas, inclama-
 re auxiliū, & suppetias. nā suppetiatū dixit, pro auxilia-
 tū et suppetiæ dicuntur auxilia, et suppetiari est auxiliari, sic
 per quo uerbo satis multa in decimo Tranquilli cōmentario,
 ubi ait Cōsularē suppetias ferentē rapta æquila fugauerūt.
 Vbi exposuimus, suppetiatum posse inclinari tanquam no-
 men quarti ordinis: ut arbitratus, ut allegatus, ut sacrificatus,
 ut multa consimilia inclinantur. Vir mulieri nequi-
 tas.] Antitheton est: quasi dicas, fortis imbelli, robustus in-
 firmæ. parū enim probabile argumētū est, uirū à fœmina
 uinci, cū mulier naturaliter imbecillis sit et meticulosa, uir
 uerò robustior & audetior. unde uir nominatus est, quod d
 in eo maior uis est quàm in fœmina: & hinc uirtus nome

accepit, ut docet Lactantius in libro de Opificio Dei. Item mulier à Varrone interpretatur, à mollicie dicta. Ob hoc ait Aristoteles in Problematis: Mulierem interfecisse iniquius esse quàm uirum, quamuis mas fœmina præstantior sit: quia scilicet fœmina imbecillor est, id est, minus facere iniuriam potest. item, Eniti aduersus id quod longè infirmius est, nihil uirile, immò stolidum atq; iniquissimum est. Hoc signare uoluit Æneas Virgilianus, cum ait: Etsi nullū memorabile nomen Fœminea in pœna est, nec habet uictoria laudē. Vel propter indicium.] Sensus est: si cōtubernalis tuus, ut asseris, interfectus est crudelitate fœmineæ, cur eadem crudelitas te quoque non peremit, uel ob hoc, ne tu arbiter & contēplator sceleris patrati, posses indicare auctores homicidij? Arbitro.] Speculatori, inspectoriq; homicidij. Arbitrari est, inspicere & speculari. Plaut. in Captiuis: Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant. Arbitratur dicitur iudex, qui rei arbitrium habet et facultatem. arbitrium dicitur sentētia, quæ ab arbitro statuitur. & arbitrari est iudicare, ut apud iurisconsultos tit. de receptis. Arbitrarium uerò, cum adhuc res apud arbitrum geritur. De arbitri iudicisq; differētia, nō indiligenter scripsimus in commentarijs Tranquil. & docet M. Tul. in oratione pro Roscio Comædo. Nunc illò redi.] scilicet ad mortem regredere, quam euasisti. Identidem.] frequenter. subinde.

Ante luculo.] hora antelucana, hoc est, matutina, & ante solis exortum. Aduerbium

Optimū itaq; factu uisum est, anteluculo furtim euadere, & uiam licet trepido uestigio capeßere. Sumo sarcinulam

lam meam, subdita clauis pectus
 los reduco. At illæ probæ & fi-
 deles ianua, quæ sua sponte de-
 seratæ nocte fuerant, uix tan-
 dem & ægerrimè tunc clauis
 suæ crebra immisione pate-
 fiunt. Et, Heus tu, inquam, ubi
 es? ualuas stabuli absolue, an-
 telucio uolo ire. Ianitor po-
 nè stabuli hostium humi cubi-
 tans, & iam nunc semisomnus,
 Quid tu, inquit, ignoras latro-
 nibus infestari uias? quid hoc
 noctis iter incipis? Hem, & si
 tu alicuius facinoris tibi con-
 sciis, scilicet mori cupis, nos
 cucurbitæ caput nō habemus,
 ut pro te moriamur. Non lō-
 gè, inquā, lux abest. sed & præ-
 terea quid uiatori de summa
 pauperie latrōes auferre pos-
 sunt? An ignoras inepte, nudū
 nec à decem palæstritis te spo-
 liari posse? Ad hæc ille marci-
 dus & semisopitus, in alterum
 latus euolutus: Vnde autem,
 inquit, scio, an cōuectore illo
 tuo, cum quo serò deuerteras,
 iugulato, fugæ mandes præsi-
 dium? Illud horæ memini me,

est. Iustinus in pri-
 mo ait: Antelucio
 no tempore ruri
 iter ingressus Cya-
 rus, obuiū habuit
 seruū de ergastu-
 lo. Refert Plin. mel-
 uenire ex aere sub
 lucanis tempori-
 bus: intelligi uolēs,
 hora matutina,
 quæ sub lucem &
 auroram est. Te-
 rent. in Adelphis:
 Cras rus cum filio
 cū primo luci ibo
 hinc. ubi exponit
 scienter Donatus,
 quod ueteres dice-
 bant lucum pro lu-
 ce, masculino ge-
 nere, ponētes pro
 sole. Sicut ergo apud
 Terēt. cū pri-
 molucu significat,
 cum primum sol
 cœperit illucesce-
 re: ita anteluculō,
 quod aduerbium
 est, significat, ante
 3 tequam

tequam lux oria-
tur, & sol tene-
bras illuminet: si-
cuti diluculo, cum

terra dehiscente, ima tartara,
inq; his canem Cerberū. pror-
sus esurientē mei, prospexisse.

iam dilucescit. Diluculum enim s; ut Macrobius docet, cum
iam incipit dignosci dies. Licet trepido.] quamvis titu-
banti, uel potius propero: cum formido homines uolaticos
faciat, & pennatos. Sumo sarcinulam meam.] Quod Lu-
cianus dicit Græcè τὰ στίβη, id Apuleius sarcinulam ap-
pellat. Pessulos reduco.] hostiū cubiculi repando, quod
reductis reiractisq; pessulis fit. in Cantico legimus, Pessu-
lū hostij mei aperui dilecto me: oīd ridiculē exponit, & cū
delirio, Nicolaus de lira, pessulum esse hostiolum in ma-
gno hostio. Deferatæ.] reseratæ, patefactæq;. Valuas
stabuli absolue.] Verba sunt Aristomenis, stabularium in-
clamantis, ut ianuam stabuli adaperiat, quæ ex ualuīs con-
stat. Sunt autem ualuæ ex eo dictæ, ut Varro & Seruius
interpretantur, quod reuoluuntur & se uelant. absoluerē
ualuas est, liberare à claustris, repagulisq;, quibus alligatæ
continentur: translatio à debitore. Antelucio.] Aduer-
bium est, idem significans quod anteluculo, de quo iam di-
ctum est, sed hoc quasi ante lucem, sicut ueteres usurpa-
bant: illud quasi ante lucem, uideri potest inclinatū. Por-
nē.] pōst, quod graui sono antiqui enuntiabant, differen-
tia causa. Semisomnus.] semisopitus. sicut exanimus di-
citur & exanimis, inermus & inermis, ita semisomnus est
semisomnis, secūda & tertia declinatione. Hoc noctis.]
hac hora nocturna, hoc tempore. uetus locutio est. Plaut.
in Amphitryone: Qui hoc noctis solus ambulem. Facis
moris conscius.] Scius & cōsciū hoc differunt, quod scius
secum;

secum, conscius cum alio sciens est: ut docet Nonius. cui sub
scribunt Iuuen. cum ait: Quis nunc diligitur nisi conscius?
& Mar. Vis fieri diues Bithynice, conscius esto. Sed con-
scium indifferenter positum legimus, ut hoc loco: nāq; hic
conscius accipitur pro eo, qui secum sciens est flagitiū. Nos
cucurbitæ caput non habemus.] Veluti prouerbialiter si-
gnificat, capita hominum non esse uilia, obyciendaq; tru-
cidationi: sicuti cucurbitæ caput, quæ inter hortensia uul-
garis est & plebeia. Plin. lib. 22. tradit esse genera cucur-
bitarum: camerarium, quod leui umbra cameræ ac pergu-
las operit: alterum plebeum, quod humi creditur. Videtur
Apuleius ueluti alludens festiuiter id dixisse, quia semino-
sæ sunt cucurbitæ, & ita appellantur ab Ouid. in Prias-
pis: ex quo fit, ut singula semina singulæ quasi animæ cu-
cubitæ uideri possint. ex quo fit, ut cucurbita uicariā
& quasi succedaneam pro aliena anima animam impēde-
re possit, cum infinitas hoc pacto animas possideat, quod
secus est in nobis. Cucurbitæ quo longiores tenuioresq;
sunt, eo gratiores: semina quæ proxima collo fuerint, pro-
ceras pariunt: quæ in medio, rotūd. ut quæ in laterib. cras-
sas. auctores Colu. & Plin. A cucurbita fit cucurbitariū,
accipiturq; pro loco in quo cucurbitæ seruntur: sicuti cu-
cumerariū, ubi cucumeres. Esaias: Sicut, inq; tuguriū in
cucumerario. Cyprianus usurpās hoc Esaiæ testimoniū, nō
dixit tuguriū, sed (quod elegantius est) custodiarium. Hic
ronymus cucurbitarios uocat, ueluti cucurbitæ amatores:
dum diluit ac refellit in epistola ad Augustinum, obiectans
cucurbitæ calumniam. Cucurbitula uerò non tam parua
cucurbitam significat, quam uasculum illud quo medici us-
untur ad sanguinis detractionem. Cor. Cel. in 2. vsus, in
quit,

quit, cucurbitula præcipuus est, ubi nõ in toto corpore, sed in parte aliqua vitium est. idq; auxilium ut minus uehemens, ita magis tutum, nec unquam periculosum esse auiumat. In hanc sententiam est illud S atyrographi poetæ: Vae cumq; cerebro lampridem caput hoc uentosa cucurbita quaerit. Græci colocynthida uoc at cucurbitam. à Plin. colloquintis dicitur cucurbita syluestris, quã minorẽ esse ait q̃ satiuam. De summa pauperie.] Pauperies immunda est, et mēdicitas egestasq; significatur. unde ait Horat. Pauperie s immunda procul domus absit. paupertas uerò, ut inquit Porphyrio, honestæ parsimonie nomen est, & usurpatur pro fortuna mediocri. Laudes paupertatis graphice Apuleius noster, ut omnia, specioseq; p̃scribit in Apologia, ubi ait, paupertatē fuisse in Aristide iustā, in Phocione benignā, in Epaminūdā strenuā, in Socrate sapientē, in Homero desertā. Alias pauperies damnū significat. quod satis liquet ex titulo illo apud iuriscōsultos notissimo, Si quadrupes pauperie fecisse dicatur. Cōsimiliter apud Græcos πτωχία uel πτωχεία disparatur. cū appellatione πτωχίας paupertas significetur, πτωχείας uerò ipsa egestas, mēdicitasq; significat apud Aristophanē claret, q̃ in Pluto ait πτωχείαν esse ἀλφύρον, id est sororē πτωχίας. et πτωχέον, id est egenū esse eū qui nihil habet, πέντα uerò, id est pauperē dici, cui suppetunt necessaria. Nec à decē palastritis.] In hanc sententiā ait Hieronymus: Nudus uiator nõ timet latronis insidias. quod trāstulit ex illo uulgatissimo, Cātabit uacuus corā latrone uiator. Cōsimiliter Plautus in Asinaria: Nudo detrahere uestimēta me iubes. appellatione aut palastritarū, robustiores exercitatioresq; intelligi uult. sunt enim palastrici magistri luctationis, et gnari omnis palastricæ exercitationis.

tionis. Græci πάλην uocāt palæstrā et luctā, unde palæstri
 tæ. autuat Seruius, palæstrā dici posse ἀπὸ τῆς πάλης, id est
 à motu urnæ: quoniā ducti sorte luctabātur. luctatores in
 certamine palæstrico nudabant corpora. & oleo ungebā
 tur: q̄ primi Lacædemonij factitariūt, auctore Thucydide.
 Apalæstros græci uocant, ignaros palæstræ. de quib. M.
 Tul. in Oratore: Itaq; qualis eorū motus, quos apalæstros
 Græci uocāt, talis horū mihi uidetur oratio, q̄ non claudēt
 numeris sententiis. Domitianus clinopalē uocabat assiduita
 tē cōcubitus, ueluti lecti palæstrā. Papinius et Sidonius A-
 pollinaris palē pro palæstra usurpāt, græca dictione. quod
 uberius à nobis scriptū reperiēs in Trāquilli cōmentarijs.
 Putat Quintilianus, ne illos quidē oratores reprēdēdos es-
 se, qui paulū etiā palæstritis uacauerunt. ubi indicat palæ-
 stritis non solū dici, qui uitā partim in oleo, partim in uino
 consumunt, qui corporum cura mentem obruunt: sed &
 eos quoq; à quibus motus gestusq; formatur. De palæstri
 tis magna est mentio apud Ciceronem in Verrinis. Con-
 uectore.] Socrates significatur. Conuectores dicimus eos,
 qui simul iter faciunt, simulq; uehūtur: quæ dictio proprie
 nauticorum est, qua iurisconsultus crebrō utitur. Deuer-
 teras.] in stabulum hospitiiq; deueneras. Illud horæ.]
 illa hora: id temporis, eo tempore, archaismos est. Dehi-
 scente.] patente. Canem Cerberum.] Mythici fabulan-
 tur, canem Cerberum custodem esse aulæ Plutonicæ. de
 quo Silius: Lachrymosæ ianitor aulæ, quem latratu trifas-
 ci regna inferna personantem, Hercules ad superos traxe-
 rit reluctantem. Historici uerō prodiderunt, & memorat
 Eusebius Chronographus, Orcum regem Molossorum ha-
 buisse canem ingentis magnitudinis, nomine Cerberū, qui

Pirithoum ad raptum Proserpinæ eius uxoris uenientē de uorauit. Grammatici terrā interpretantur. De tricerbero causa nescio quid indictū dicit Fulgentius in Mythologijs.

Cruci me seruasse.] ut perinde atq; homicida, et Socratis contubernalis mei interfector, crucis supplicio afficerer. De genere tumultuario mortis.] Tumultuarium dici uoluerunt, quod tumultu quodam fit, & sine consultatione festinanter & incondite. A. Gellius tumultuarium studium nominat, quod rapit & persucisua tempora fit. Oratio quoq; tumultuaria dicta, quasi extemporale et tumultuosē condita. Tumultuarius dux à Latio dicitur L.

Ac recordabar profectò, bonam Meroen non misericordia ingulo meo perpercisse, sed scuitia cruci me seruasse. In cubiculum itaque reuersus, de genere tumultuario mortis mecum deliberabam. Sed cum nullum aliud telum mortiferū fortuna, quàm solum mihi grabatulū subministraret. Iam iam grabatule, inquam, animo meo charissime, qui mecum tot ærumnas exanclasti, conscius & arbiter quæ nocte gesta sunt, quem solum in meo reatu testem innocentiae citare possum, tu mihi ad inferos festinanti subministra telum salutare. Et cū dicto restim, quæ erat intextus, aggredior expedire, ac tigillo quod fenestræ subditum altrinsecus prominebat, iniecta atq; obdita parte funiculi, & altera firmiter in nodum coacta, ascenso grabatulo, ad exitium sublimatus & missus.

misso capite laqueum induo. Sed dum pede altero fulcimen tum quo sustinebar repello, ut ponderis deductu restis ad in gluiem adstricta, spiritus officia discluderet, repente putris alioquin & uetus funis disrū pitur. Atq; ego de alto recidēs, Socratem (nam iuxta me iace bat) superruo, cumq; eo in ter ram deuoluor.

Marcus, tumultu militari creatus, non formula legi timaitatumulua rium genus mor tis nunc appellat Apulcius, quod perturbatē & tu multuariē para tur. est enim tumultus (ut docet M. Tullius in 3. An

tonianarū) perturbatio tanta, ut maior timor oriatur. unde etiam nomen dictum est tumultus. ita maiores nostri tumultum Italicum, quod erat domesticus: tumultum Gal licum, quod erat Italiae finitimus, præterea nullum tumultum nominabant. Grauius autem fuisse tumultum quam bellum, hinc intelligi licet, quod bello uocationes ualent, tumultu nō ualent. Arummas exanclasti.] tot labores ex hausisti & perpeffus es: id enim est arummas exanclare. M. Tullius in prima Tusculana: Quod cum exanclauisset omnes labores, tum incideret in mortis malum sempiter num. Anclare, quod & antlare, uerbo Græco significat haurire: exanclare, exhaurire. hinc anclabra, uasa quibus sacerdotes utebantur: et anclabris, mensa ministerijs apta diuinis. Græci ἀντλῆς dicunt, pro haurio. unde & Latini antlare usurparunt, & ita potius legendū uidetur exant lare, per litteram t, quam per c. Liuius: Florem antlabāt Liberi ex carchesyis. cū signare uellet, uinum ex poculis hauriri. Hinc antlia accipitur pro uase accommo ad haurien

hauriendi ministerium, de quo Epigrammatarius: Antlia tollit aquas. Quo in loco labitur, opinor, interpret. Hinc Phreäties cognominatus est Cleäthes, eo quod puteos hauriret. Arbitratur quæ nocte.] subintellige, eorum. ut sensus integer sit, spectator earum rerum omnium quæ gesta sunt noctu. quasi dicere uelit, lectulum solum esse conscium suæ innocentiae. In meo reatu.] accusatione, & causæ definitione. Messala primus (auctore Quintiliano) reatum dixit. Reus autem, unde reatus nomen ductum est, is dicitur qui causam dicit, qui arguitur: & item qui quid promissit, sponndit ue, ac debet. Gallus Aelius lib. secundo significationum uerborum quæ ad ius pertinent: Reus est, inquit, qui cum altero litem contestatam habet, siue is egit, siue cum eo actum est. In eadem sententia est Capito Atteius. Reos olim, ut refert M. Tullius in secundo de Oratore, appellabant non eos modo qui arguuntur, sed omnis quorum de re disputatur. Reum fieri quid est, inquit Peditanus Asconius, nisi apud prætorem legibus interrogari? Agi dicitur reus, cum accusatur: peragi, cum damnatur: ut apud Tranquillum & Propertium explicatum est. Et cum dicto.] statim, uix talibus dictis, cum talia dixissem. frequens locutio apud Apuleium, et propè peculiaris in hoc significato. prouerbum Græcū est ἀνὰ τὸν αἶμα ἵκεν: quod dicitur de his qui occisi sunt et cum dicto re expeduunt. sic enim interpretamur: simul uerbum, simul opus. Restim.] funem. & prouerbiale est apud priscos, ad restim res redit: quod significat, rei deperditas esse, & de suspendio cogitandum. In saltatione restim ducere dicuntur chori puerorum, puellarumq; manu conferti. ex quo sensu dictum est illud Terentianum, Tu inter eas restim ductitans saltabis. item Liu. in 27. Per ma

nus recte data uirgines, sonum uocis pulsu pedum modulari
 tes inceserunt. A recte fit *uonospitunus* resticula. à qua si
 militudine, aliorum connexa capita restes dicuntur. Plin.
 in 20. Allium ad serpentium ictus potum cum restib. suis.
 Resticula ficorum Varroni deceter dicta est, sicut & uul
 go nuncupatur. Quod autem lecti restibus & fascijs conti
 neantur, indicat Porphyrio, explicans illud Horatianum:
 Tenta cubilia, tectaq; rumpit. Lectum dici ait restibus si
 ue fasciolis subtentum. A recte fit restio, accipiturq; apud
 Plautum oppidò quàm decenter, pro eo qui se pensilem fa
 cit, laqueo restis strangulatus. sic enim in Mostellaria lo
 quitur lanista: Illi erāt bucedæ potius quàm ego sim restio.
 quod significat, illi potius cædentur bubulis loris, quàm
 ego me suspendam. Tigillo.] trabi. à tigno fit tigillum. Ti
 gni autem appellatione in legibus 12. Tabularum, omne
 genus materiae, ex qua ædificia cōstant, significatur. Idem
 docet Iuriconsultus tit. de tigno iniuncto. Præterea, tigni
 inuenies, antiquitatis dicebatur: quod & Festus docet. Ti
 gillum sororium Romæ fuit, ex eo dictum, quia transmissio
 per uia tigillo, Horatius sororicida adoperto capite ueluti
 sub iugo missus est. Liu. auctor. Altrinssecus.] Aduerbiū
 est, quod hic significare uidetur, in altiore parte: cum aliās
 ex utraq; parte, ex utroq; latere dicatur. Obdita.] alligata,
 & firmiter apposita. Funiculi.] Quam modò res
 tim dixit, nunc funiculum nominat. diminutiuum à fune.
 Quintilianus in 1. Diminutio genus, ut funem masculinū
 esse funiculus ostendit. Napuras prisca funiculos uo
 cauerunt, ut in commentario sacrorum usurpatur, Pontio
 fex napuras nedito: id est, funiculos facito. Illud adde, fune
 ta dici in uineis, cum palmites inter se funium modo iun
 guntur,

guntur, & arcus sunt, quorum meminit Plin. in 17. Repet-
 rio apud auctores, Gratianum Valentimiani imperatoris
 patrem, appellatum esse Funarium, eo quod uenalitium su-
 nem portanti quinque milites nequuerint extorquere. Ad
 exitium sublimatus.] ad subeundam ultionem morte sub-
 leuatus, ita ut pensilis fieri posset. Fulcimentū.] grabatu-
 lum significat, quo sustentabatur. fulcire enim sustinere
 est, & stabilire: fulcimentum & futura, pro stabilimen-
 to. Ad ingluuiem.] ad gulam. & proprie intelligit gur-
 gilionem, siue asperam arteriam, qua spiritus ab ore in pul-
 monē, atque inde rursum in os & in nares ultro citroque sem-
 per comitatur: quo tramite intersepto, homo statim extin-
 guitur, cum spirare non possit. Ideoque ait Hippocrates in li-
 bro de Flatibus, triplici alimento corpora nutriri cibo, po-
 tu, & spiritu: qui adeo corpori necessarius est, ut possit
 homo sine esca & potione multos dies uiuere, sine spiritu
 uero intra breue tempusculū moriatur. Inde eleganter di-
 xit, spiritum patrem esse & auum morborum omnium. Ob
 hoc dixit Cor. Celsus, uisum esse Hippocrati, omne uitium
 in spiritu esse. Plin. poenam laquei scite praeposteram no-
 cat: quia scilicet includitur spiritus, cui queri debet exitus.
 Alias ingluuiēs significat uentris capacitatem, si credimus
 Seruio, sic exponenti illud Maronianum, Improbis inglu-
 uiem ranisque loquacibus explet. Ego existimo ingluuiem
 non tam ad uentris quam ad gulæ capacitatem esse refe-
 rendum. ex quo interdum accipitur pro gulonum bellua-
 tione, et uoratrina. A. Gellius: nomina, generaque edulium
 & domicilia ciborum profunda ingluuiēs inuestigauit.
 Macrobius in tertio: Nec contenta illa ingluuiēs fuit maris
 sui copijs. Discluderet.] excluderet, dissepararet, inter-
 ciperet.

ciperet. Virg. Tum durare solū & discludere Nercaponto. Lucretius: Cum paribus iungi res, & discludere mundum. M. Tul. Semotas à mente & disclusus putat.

Et ecce in ipso momento, ianitor introrupit, exerte clamitans: Vbi es tu, qui alta nocte immodicè festinabas, & nunc stratis inuolutus? Ad hæc, nescio an casu nostro, an illius absongo clamore, expectatus Socrates, exurgit prior: &, Næ, inquit, meritò stabularios hos omnes hospites detestantur. Nam iste curiosus dū importunè irrupit, credo studio rapiendi aliquid, clamore uasto, marcidus alioqui, me altissimo somno excussit. Emergolætus atq; alacer, insperato gaudio perfusus: & Ecce, inquam, ianitor fidelissime, comes & pater meus, & frater meus, quem nocte ebrius occisum à me calumniabar. & cū dicto, Socratem deosculabar amplexus. At ille, olore aliqui spurcissimi humoris percussus, quo me lamia illa infecterat, uehementex asperna-

Exerte clamitans.] uoce sublatissima, aduerbiū est, quod significat aperit & denudatè, qualis est uox sublatior. Exerere & exertare significat nudare. Quadrigarius in annalibus: Gallus irridere cœpit, atq; linguam exertare. Stratis inuolutus.] Extrinsecus subintelligendū, Es. ut integrū sit, stratis inuolutus es, et nunc quiescis in lecto. Absongo.] barbaro, incondito, agrestis uociferatu. hoc enim est absongum. Qui ait absongum dici, parui & ferè nullius soni, fallitur.

tur. Quod hic ait
clamore absono,
pōst etiam paulo
dicit Vasto: ut ab-
sonus et uastus cla-
mor idē significetur.
Ne imeritō.]
nū immeritō. Ho-
spites.] aduētores,
q̄ a stabularijs sta-
bulo hospitioq; re-
cipiūtur. Marci-
dus.] uinolentus

& ebrius. Vina quoq; marcida dici, quod marcidos fa-
ciāt homines, testis est Papini⁹, qui ait in Syluis: Illi marci-
da uina largiuntur. a Martiali quoq; marcentes uuae di-
ctae sunt. epitheton est Bacchi, quem marcidum poetae co-
gnominanta. Comes & pater meus.] Nomina sunt as-
fectus nostros testantia, quibus Aristomenes Socratem co-
tubernalem suum appellat. Cum dicto.] ab his uerbis.
Olore.] odore et fœtore: ab oleo dictum. Alias olor signi-
ficat cygnū. Spurcissimi humoris.] urinæ, siue locij. In-
fecerant.] fœdauerant, maculauerant. Inficere enim si-
gnificat tingere: inde infectum, tinctum: infectores, tin-
ctores: infectus, ipsa tinctura. ex quo infectū dicimus pol-
lutū, et maculosum maculis inelubilibus. Seneca: Vitijs,
inquit, infecti sumus. Alias infectum dicitur non factū, ut
illud: Sunt auri pondera facti Infecti que mihi. & il-
lud Plautinum prouerbiale: Quod uis fieri, factum est, sic
ri infectum non potest. Lamiae.] Lamias prisci magis

tur: Apagete, inquit, fœtore
extremæ latrinæ. & causas ce-
pit huius oloris comiter inqui-
rere. At ego mirē addicto ex
tempore absurdo ioco, in aliū
sermonem intentionem eius
denuō diriuo. & iniecta dexte-
ra, Quin imus, inquā, & itine-
ris marutini gratiā capimus.
Sumo sarcinulam: & precio
mansionis stabulario persoluo
to, capepsimus uiam.

Uoratrices puerorum uocant. Horat. in arte poeticae
 Neupransae lamiae puerum uiuum extrahat aluo. *lamiae*
 Graece dicitur ingluuies: unde lamiae dictae, ut ait Por-
 phyrio. unde & lamiae uoragines, de quibus idem Horat.
 in epistolis: Viribus uteris per cliuos flumina, lamias. Graeci
 scribunt, lamias terriculamenta esse puerilia, quibus ocu-
 li sint exemptiles. Philostratus in Apollonio ait, lamias à
 quibusdā laruas & lemures appellari, esseq; ad amorem
 & uenerem propensas, & carnes humanas, maximeq;
 formosorum esurienter appetere: qui libidinis cupiditate
 alliciant eos, quos postea cupiant deuorare. Talem lamia
 Apollonius Tyanæus olim Corinthi deprehendit. In in-
 strumento ueteri ait Hieremias: Lamia nudauerunt mam-
 mam, lactauerunt catulos suos, quo in loco non pro fami-
 nis, sed pro feris lamiae accipi uidentur. Apagete fatorē.]
 remoueto & abducito. Apage & apagete dictio comica
 est, ducta à uerbo Graeco ἀπάγω, quod significat abduco
 & abigo. Et Plautus in Curgulione: Apage hanc canicu-
 lam. Latrinæ.] Latrina conceptaculum est immundicia-
 rum & excrementorū, quae in cloacas corruuntur. Colu-
 mella: Immundis quaecunq; uomit latrina cloacis. Quicum-
 que habuerit horoscopiū in 28. parte Arietis, latrinās sem-
 per cloacasq; mundabit. Item, cuius horoscopus fuerit in se-
 cundo gradu Tauri, baiulabit stercora, latrinās purga-
 bit. auctor Maternus in 7. Matheleos. Comiter.] beni-
 gnē, suauiter uel (ut interpretatur M. Varro) hilarē ac li-
 benter. aduerbiū est. Ennius: Mensam sermonesq; suos re-
 rumq; suarum comiter impartit. M. Tullius in oratione
 pro Cor. Balbo: Comites, inquit, benigni, faciles, suaves
 homines esse dicuntur: qui erranti comiter monstrat

uiam, benigne, non grauatē. Loco.] lege loco. Mansio-
nis.] A manendo mansio dicta, sicut à remanendo reman-
sio. M. Tul. in epistola ad. Q. fratrem: Primum tuam re-
mansione etiam atq; etiam probo. Plin. in 6. scribit māsio-
nes esse dispositas aquationum ratione, qua camelis iur-
in Arabia. ex quo hydreum & hydrema, ab aqua dicun-
tur. Idem in 12. tradit, regionem qua ibus conuebitur, di-
uidi in mansiones camelorum sexaginta duas. Vbi pro mā-
sionibus non nummos dant, sed ibus pendunt.

Iubaris exor-
tu.] Iubar dicitur
Stella lucifer, q̄ in
summo habet lu-
men diffusum, ut
leo in capite iubar:
auctor M. Varro.
hic ante matutinū
exoriēs, Luciferi
nomen accipit, ut
sol alter, diēq; ma-
turās: claritatis q̄
dē tantā, ut unius
huius stellæ radys
umbrae reddatur.
Plin. auctor. Itaq;
merito, ait, exoriē-
te iubare cuncta
illustrari & lucis-
da fieri. Virg. It
porris iubare ex-

Aliquantū processeramus,
& iam iubaris exortu cuncta
collustrantur: & ego curiose le-
dulō arbitrabar iugulum co-
mitis, qua parte gladium dela-
psum uideram. & mecum: Ve-
sane, aio, quin poculis & ui-
no sepultus, extrema somnia-
sti? ecce Socrates integer, sa-
nus, incolumis. ubi uulnus?
spongia ubi? postremo cicat-
rix tam alta, tam recens? & ad
illum: Na merito, inquā, me-
dici fidi cibo & crapula disten-
tos saeva & grauiā somnare
autumant. Mihi deniq;, quod
poculis uesperī minus tempe-
raui, nox acerba diras & truci-
ces imagines obtulit, ut adhuc
me credam cruore esse huma-
no aspero

no aspersum, atq; impiatum.
Ad hæc ille subridens: At tu,
inquit, non sanguine, sed lotio
perfusus es. Verum tamen & i-
pse per somnium iugulari ui-
sus sum mihi: nam & iugulum
istum dolui, & cor ipsum mihi
auelli putari: & nunc etiam spi-
ritu deficior, & genua quatio,
& gradu titubo, & aliquid ci-
batus refouendo spiritui desi-
dero. En, inquam, paratū tibi
adeſt ientaculum. & cū dicto
manticam meam humero e-
xuo: caseum cum pane prope-
rē ei porrigo, &, iuxta placitū
istam residamus, aio. quo fa-
cto, & ipse aliquid indidem su-
mo. Eumq; auidē esitantes a-
spiciēs, aliquāto interiore ma-
cie atq; pallore buxco deficien-
tē uideo. sic deniq; eum uitalis
color turbauerat, ut mihi præ-
metu nocturnas etiam furias
illas imaginanti, frustulum pa-
nis quod primū sumpseram,
quamuis admodum modicū,
medijs faucibus inhæreret, ac
neq; deorsum demere, neque
sursū remeare posset, nam &

orto delecta iuue-
tus. ubi exponit
Seruius, nato luci
fero, qui iubar di-
citur, quod iubar
lucis effundat. unde
de quicquid iam
splendet, iubar di-
citur: ut iubar æ-
ri, argenti, gem-
marum. Quapro-
pter exortum iu-
baris accipere ma-
lin pro sole, cuius
exortus splendor
cuncta collustrat:
sicut poeta appelo-
lant iubar solis. et
Seneca ait in Her-
culo Octavo: Dum
lapsū Titā mergat
oceanō iubar. Se-
dulō arbitrabar.]
diligenter inspicie-
bam. Donatus se-
dulō interpreta-
tur, sine dolo, im-
pense & diligen-
ter. Et mecum Ve-
sane, aio.] Ser-
uio

*molinans secum
Aristomenes, opi
natur se crapula
& uinolentia ob
rutum, somniasse
illa quæ uiderat:*

breuitas ipsa commeanriū me
tum mihi cumulabat. Quis e
nim de duobus comitum, alte
rum sine alterius noxa perem
ptum crederet?

cū Socrates integer & illasus uiferetur. Extrema som
nia sti.] portentosa, tumultuosaq;: qualia temeto ingurgita
tatus, aut cibo distentus somnare solet. quod phantasma
Græci uocant: quod Cic. uisum appellat. in quo genere est,
ut ait Macr. *ἰσχυρῶς*, quæ Auicena incubū nominat: quæ
publica persuasio opinatur quiescentes inuadere, & pōdere
suo pressos ac sentientes grauari. Spōgia ubi.] Cū spōgia
illa nusquā appareret, qua uulnus Socratis Pāthia obfulci
nerat: ita secū per interrogationē attonitus Aristomenes
sermocinatur. Et ad illū.] ad Socratē cōuersus dixi. Di
stentos] plenos, & saturos, fartos. Vinum capitis dolorem
& uertigines facit. ab hoc, ut inquit Plinius in 23. dicta
crapula est. Est autē crapula, ut docet Aristoteles in Pro
blematis, feruor quidam et inflamatio, quæ plus cōficiat
quàm temulentia. Crapulā, eodem auctore, sedat brassica.
Ex hac Aristotelica sententia dixit Cato in libro
de Rustica: Si uoles in conuiuio multum bibere, cœnare
reque libenter, ante cœnam esto brassicam crudam quantū
uoles, ex aceto: & item ubi cœnaueris, comesto aliqua so
lia, quæ reddent te quasi nihil ederis biberisque, bibes quan
tum uoles. Autumant.] dicunt, opinantur, censent. id e
nim significat autumo, ut docet Gel. in 14. P. uerō Nigi
dus id compositum esse ex ab præpositione & uerbo exti
mo coniecit. dictūq; inter cise autumo, quasi ab extimo,
quod

quod significat totum existimo, tanquam ab numero: sed Nigidianum hoc interpretamentum argutius esse uidetur, quam uerius. Sæua & graua somnare.] Socrates in Platonis politia dicit, quum dormientibus ea pars animi quæ mentis & rationis est particeps, sopita langueat: illæ autem in qua feritas quædam sit atq; agrestis immanitas, cum sit immoderato obstupescit potu atq; pastu, exultare eam in somnio, immoderateq; iactari. Ita huic omnia uisa obijciuntur à mente ac ratione uaria, ut aut cum matre corpus miscere uideatur, aut trucidare aliquem, et impiè cruentari, multaq; facere impura atq; tetra cū temeritate atq; impudentia. Iubet igitur Plato, sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit quod errorem animis perturbationemq; afferat. Ex quo & Pythagoras in-
texdixit, ne faba uesceretur: q̄ is cibus habeat inflationē magnā, et insomnia graua facit. Vesperī.] hora uespertina & cœnatica. Minus temperaui.] Sapiētis uiri super mensam celebre dictū est: Prima, inquit, cratera ad sitim pertinet, secunda ad hilaritatem, tertia ad uoluptatē, quarta ad insaniam. Diras ima.] Vinolenti sæpe, cum dormire uix cœperint, aspicere uidentur irruētes, uel passim uagantes formas, à natura seu magnitudine seu specie discrepantes, uariasq; tempestates rerum uelatas, uel turbulentas. Interdū (ut Macrobius ait) temeto ingurgitatus, aut distensus cibo, extimat se uel abundantia præfocari, uel grauantibus exonerari. interdū esuriens cibum, sitiens potum inuenisse uidetur. Impiatum.] contaminatum, impuratum, maculatum. Impiare enim maculare est: piare uerò, expiare. Vnde & piatrix dicebatur sacerdos, quæ expiare erat solita: quam sagam alij uocant. & piacularis por-

ta Romæ dicta, propter piacula quæ ibidem fiebant. In-
 gulari uisus sum.] Quod reuera passus erat Socrates, id se
 per somnium uidisse significat: tanquam totum hoc nego-
 cium magicum phantasticūq; sit, & per præstigias quas-
 dam illudat hominibus. & hoc est quod ait Augustinus in
 18. de Ciuitate dei, phantasticum hominis uarias formas
 carpere posse. memoratq; exemplum cuiusdam, cui ui ma-
 gica contigerat, ut iaceret in lecto suo quasi dormiens, nec
 ullo modo posset excitari. post aliquot autem dies eum cui
 gillasse, & quasi somnia narrasse quæ passus sit: caballum
 se scilicet factum, annonam inter alia iumenta baiulasse
 militibus. Quod ita ut narrauit, factum fuisse compertum
 est: quæ tamē illi sua somnia uidebātur. Indicauit & alius,
 se domi suæ per noctē uidisse uenientē ad se quendā philo-
 sophū, sibiq; exposuisse quædā Platonica, lq̄ antea interro-
 gatus exponere noluisse: et cū ab eodē philosopho quæsi-
 fuisse, Cur tūc fecerit, quod prius petēti negauerat? nō se-
 ci, inquit, sed me fecisse somniaui. ac p hoc alteri peri ma-
 ginē phantasticā exhibitum est uigilanti, quod alter uidit in
 somnis. Nihil nā.] Lego nihil nō: ut sit, non nihil: quod si
 gnicat aliquid, & aliquantū. Istū.] Diēlicōs est. Spi-
 ritu deficior.] Annotauimus in commentarijs Suetonij,
 ἀνεψύχης dici, qui anima & spiritu deficiuntur: quos
 Plin. appellat defectos. Lipothymia & lipopsychia Græ-
 cè dicitur, lauinē defectus animi, siue defectus animæ. A-
 pud Plin. Syntectici esse uidentur in eodem significatu, ac-
 cipi q; pro defectis: & syntexis, pro ipsa defectione animi,
 siue defectu. Genua quatuor.] Consimile est illud, Ge-
 nua labant. Cibatus.] cibi: Casus patris est, quem geni-
 tium grammatici uocant. Refouendo spiritu.] cibo uia
 notq;

noq; refici corpora, et roborari vires, quis ignorat? Virg.
 Tum uicta reuiscant vires. Homer. in 6. Iliad. *μῆρ & μῆρα*
εἶν & ἄϊα, id est, robur magnum auget unum. & Colum-
 mella in 7. roborandum esse præcipit largo cibo equū ad-
 missarium, ut Veneri supersit. Liuius frequenter ait, cibo
 corpora refecta esse. Lucreti*: Capitur cibus, ut suffulciat
 artus. Ientaculum.] cibus matutinus, & gustulum. Anti-
 qui prandicula dixere ientacula, & ientare pro ientacu-
 lum capere. super quo uerbo satis multa in superioribus,
 & apud Sueton. in nono commentario. Græci *ἀγῆτιον* uo-
 cant ientaculū. Mantica.] Quod supra sarcinulam di-
 xit, nunc manticam appellat. est enim pera uiatoria, qua
 uiatores circumferunt utensilia. Æsopus fabulator tradit,
 singulos homines duas manticas habere: unam antè, alte-
 ram retro. in priorem aliena uitia mitti, in posteriorem no-
 stra. quo apologo significat, nos in alienis uitis spectandis
 esse oculos, in nostris cæcutientes. Ex hac Æsopica fabu-
 la est illud Catullianū uelut prouerbiale, Nemo uidet man-
 tice quod in tergo est. & illud Persianum, Sed præceden-
 ti spectatur mantica tergo. Seneca uocabulo græco Hippo-
 peras appellat sarcinas, quæ à tergo equi gestantur: quasi
 dicat peras et manticas equestres. h. ppos enim græcè equus,
ἵππος & *πῆρα* pera. Verba Seneca ex libro Epistolarum mora-
 lium hæc sunt: M. Cato Censorius cauterio utebatur, hip-
 poperis quidem impositis, ut secum utensilia portaret. Idē
 mox paulo: Quantum erat seculi decus, imperatorem triū-
 phalem, censorium, & quod super omnia hæc est, Catonē
 uno caballo esse contentum? & ne toto quidem partem
 enim sarcinæ ab utroq; latere pendentes occupabant. Ita
 non omnibus, obese mannis, & asturconibus, & tollitari

bus præferes illum unicum equum ab ipso Catone defructum? Libuit plura ex Seneca uerba transcribere, ut cognosceres, uiros illos graues & imperatorios, seculo illi præfco & sancto fuisse contentos unico equo, in quo ipsi met sarcinulis suas circumferebant: cùm hac tempestate luxur efferuescens suaserit Cardinalibus, ut nunquam minus ducentis equis antecedentibus egrediantur, idq; populi bilueripsi uerò uehūtur mannis et aslurconibus, qui sunt equi gradary & molles. habent & mulas tollutares, hoc est, quæ tollutim, id est, uolubiliter & quadam pedum glomeratione gradiuntur. ita enim appellantur equi tollutares, ut alibi annotauimus. A mantica, ut ad propositum reuertamur, fit manticula. Manticularum usus pauperibus in numis recondendis fuit. unde deductum est uerbum uetus Manticulari: quod significat dolo se quid agere. Pacuuius: Ad manticulandum astu aggreditur. item: Deinde egrediar astu regem, manticulandum est hic mihi. Iuxta platanum.] Arbor peregrina est, umbræ gratia tantum ex alieno petita orbe. Commendatio platani non alia maior est, quàm solem æstate arcere, hyeme admittere. merito infuso nutriuntur: compertum id maxime prodesse radicibus. Docuimusq; ut inquit decenter Plin. etiam arbores uina potare. Idem aliubi tradit, latissima folia esse fico, uiti, platano. Ab Ouidio genialis nominatur, quasi uoluptaria, & ad delicias reperta. Chamæplatani uocantur pusillæ et breues, quasi abortus platanorum: nam & in genere arborum pumiliones sunt. sicuti chamædaphne dicitur humilis laurus, chamæmyrsine pusilla myrthus, & breuitate spe etabilis. Platanonas uocant loca cõsita platanis. Hortensius orator, auctore Macrobi. platanos suis uino irrigare

rigare consueuerat. Indidem.] ex caseo & panc. aduerbiū
 est. Esitantem.] Ab edo, frequentatiuum fit esito. Pal-
 lore buxco.] Inter ea quæ pallore notabilia sunt, maxime
 notabilis est buxus: etenim pallidissima est, unde in com-
 parationem palloris usurpatur. Ouid. in carmine obscæ-
 no: Buxo pallidior, nouaq; cera. Hinc pallorem buxantem
 & buxum optimo epitheto dixerunt. Plin. in 16, buxum
 esse ait quadam duricia ac pallore commendabilem, cu-
 ius materies honorata est. plurima nascitur in Pyrenæis ac
 Citorio montibus. unde à Catullo dictum est, Amastri Pon-
 tica & Citore buxifer. Virg. quoq; in Georgicis: Et iu-
 uat undantem buxo spectare Citorum. Ex buxo pecten
 fit laudatus. indeq; Citoriacus dictus ab Ouidio, quasi bu-
 xus à Citorio mōte. sic enim ait in 4. Metamorphoseon: Sæ-
 pe Citoriaco deducit pectine crines. Impressi codices ha-
 bent Cytheriaco: quod grammatici exponūt pro uenerco.
 Sed tu lege Citoriaco, & expone pro buxco, ut docuimus.
 Nocturnas furias.] Meroen & Panthiam magas intelli-
 git. sic & Horatius, ueneficas fœminas & præstigij ma-
 gicis infames, appellat furias, illo uersu: Horruerim uoces
 furiarum & facta duarum. Frustulum panis.] bucella:
 diminutiuum est à frusto, quod significat particulā. Virg.
 Pars in frusta secant. inde aduerbia sunt, frustatim, &
 frustillatim. Plautus in Curgulione: Ego te faciam ut hic
 formicæ frustillatim differant. Neq; deorsum demea-
 re.] Non potuit significantius exprimere, quod interdum
 usuuenire solet in agrotis & anxijs, ut scilicet cibus quo-
 dam ueluti lentore inharēs faucibus, neq; descendere pos-
 sit in stomachum, neq; superna repetere. Auctor est Plin.
 in 28. Si quid ē pisce hæserit faucibus demissis in aquam

frigidam pedibus cadere: si uero panis hæreat, ex eodem in utranq; aurem addito pane, quod inheferit decidere. Breuitas commeantium.] paucitas simul euntium. duo tantum erant. Abusio est, quæ Græcè catachresis appellatur, quæ uerba finitima usurpat: hoc modo, Vires hominibus breues sunt, oratio magna: longum in homine consilium. paucus sermo. Ita breuitas commeantium, pro paucitate uiatorum. Sine alterius noxa.] Modò culpam aliàs periculum, damnumq; significat, ut in notis Seruij fusius explicauimus.

Lenis fluuius.]

leniter & citra impetum fluens. In speciem placidæ paludis.] Palustres aquas placidas esse & stagnantes uidemus, quas meritò damnant medici, utiliores quæ profaunt existimantes. quod & Plinius noster memorat libro trigessimoprimum. Ignauius.] lentius, cōtatiusquē fluebat. Amulus in colore.] Laus aquæ fluuiialis, quæ ita

Verum ille ut satis detinuerat cibum, sitire impatienter cœperat. Nam & optimi ca se bonam partem auidè deuorauerat, & haud ita longè radices platani lenis fluuius in speciem placidæ paludis ignauius ibat, argento uel uitro amulus in colorem: En, inquam, explere lactice fontis lacteo. Ad surgit, & opertus paululum, planiorem ripæ marginem cōplicitus in genua appronat se, auidus adfectans poculū. nec dum satis extremis labijs summum aquæ rorem attigerat, & iugulo eius uulnus dehiscit in profundum patorem. & illa sponsia repenti de eo deuoluitur, eamq; paruus admodum comi-

comitatur cruor. Deniq; corpus exanimatum in flumen penè corruerat, nisi altero ego eius pede retento, uix & egrè ad ripam superiorem attraxi. Vbi defletum pro tempore comitem misellum arenosæ humo in amnis uicinia sempiterna contexi. Ipse trepidus, & eximie metuens mihi, per diuersas & auias solitudines aufugi: & quasi conscius mihi cædis humanæ, relicta patria & lare, ultroneum exiliū amplexus, nunc Aetoliam nouo contracto matrimonio, colo. Hæc Aristomenes.

lympida erat, ut uel argentea uel uiretre uideri posset. Antiqui aquilum colorem dixere subnigrum, quasi inter albu nigrūq; intermedium: ab aqua, cuius incertus est color. Trianaq; elementa sunt sine sapore, sine odore, sine succo: aqua, aer, ignis. Aquilex elegantius uocabulo dictus est aquæ vestigator & dus-

tor. Plinius: Subesse aquis credunt, & hoc habent signum Aquileges. Explere.] Pro explete: Imperatius est passuus, quem ueteres frequenter usurpant pro actiuo. Ouidius: Cingere littorea flauentia tempora myrtho. Laticæ lacteo.] aqua pura & nitida. Latex, ut ait Seruius gramicus, propriè aqua est, ab eo quod intra terræ uenas lateat. Et uinū laticæ dicimus, quod latet intra uinā. Deniq; omnis liquor latex dici potest, sicut Lucretius dixit laticæ ab sinthji: & Ouidius latices Palladios, pro olei liquoribus: & Maro laticem Lyzum, pro uino. Solinus quoq; in Polybistore licentius paulo sic scripsit: Non coibunt in corpus unum latex uincis, & latex aquæ. Marginem complicitus.]

signifi-

Significat, Socratem manibus apprehēdisse tenacius mat-
ginem ripæ herbascentem, instar eorum qui aquam am-
cam poturi apprehendunt herbam, complicantq; margi-
nem manibus, ne præcipientes ruant in flumen. In genu
appronat se.] Eleganter dictum, pro eo quod est, inflecto
genua: & ut ueteres dicebant, ingeniculatur. In cælo su-
gnum est, quod Græco uocabulo Engonasin, latine ingen-
culus nominatur: de quo sic scribit Maternus Firmicus in
6. Ingenicul⁹, qui Engonasin, in extremis partib. pisciū or-
tur: hoc sidere nati erūt mēdaces, fugaces, callidi. Ouid. ex-
xit in 8. Metamorphoseō: Qui medius nixiq; genu est, an-
guēq; tenentis. ubi Nixus genu, elegāter significatur In-
genicul⁹, qui Hercules est, ut docet Higinus: q dextro genu
xus, sinistro pede capitis draconis dextrā partē opprimeret
conatur. Æschyl⁹ ait, Hercule cū Ligurib. manus cōtulisse,
et cōplures eorū sagittis cōfixisse, sed cū iā deficeret, defec-
sum se ingeniculasse, multis iā uulnerib. acceptis. Iouē
misertū filij, curasse ut circa eū magna lapidū copia esset,
bus se Hercule defendisse, et hostes fugasse. Ita Iouē in se-
militudinē pugnat⁹ inter sidera cōstituisse. De hoc intel-
gi uoluit Mālius in 5. Astronomicōn, illo uersu: Nixa genu
species et Graio nomine dicta. nā Nixa genu Ingeniculū si-
gnat: Graio nomine dicta, Engonasin designat, q Græco
nomine nixus genu interpretatur: ἰγγυαῖς, uai enim est,
flecto genua. Dehiscit. Juchemēter aperitur, & patet. bi-
scere enim est hiare, id est aperire, q. ueteres hietare et hie-
tare dixerūt. Laberi⁹, hietantur fores dixit, pro eo q. est
hietat, id est patet. Itē Celius: Sequere me tu, qui mihi ofi-
sans hietatq; restas. Patorem.] hiatum & apertionem
nomen est a patendo deductū: cui consimile est uagor pro
uagum,

agitu, qua dictione usus est Ennius: & fluor pro fluxu.
 Spongia deuoluitur.] ne scilicet per flumen transiret.
 quod Panthia superius cauendum esse praeceperat, cum in-
 quit: Hens tu spongia, caue in mari nata per flumē ne tran-
 seas. A' spongia uerbum est Apitianum Spongiare, quod
 significat spongia extergere. Exanimatum.] Modò mor-
 tuum, aliàs conturbatum. Inter exanimatum & exani-
 mum, ut ait Donatus, hoc interest: exanimatus est conter-
 ritus, & conturbatus, ut illud Terentianum: Ibitum exani-
 matus Pamphilus. exanimus, est occisus: ut Virg. Corpus
 ubi exanimum. Nonnunquam exanimatus accipitur pro
 extincto & mortuo: ut hoc in loco, & apud Historicos
 persæpe. Vix & egrè.] Aduerbia sunt, difficultatem co-
 natumq; laboriosum significantia. Pro tempore.] Sunt
 res quædam ex tempore & ex consilio, non ex sua natu-
 ra considerandæ: quibus in omnibus quid tempora petāt,
 aut quid personis dignum sit, considerandum est: & non
 quid fiat, sed quo tempore fiat, attendendum est. quod &
 M. Tul. docet in 11. Rhetoricorum. In amnis uicinia.] Si
 gnicat se in præripijs fluminis, et iuxta fluuialem ripam
 humasse inter harenas defunctum Socratem. Eximie.]
 ualde, & excellenter, supraq; morem hominum. Auias
 solitudines.] inaccessas, inuias, & uia carētes. Lucretius:
 Auias Pieridum peragro loca, sic & homo dicitur auius,
 extra uiam rationis. Idē: Auius à uera longè ratione uaga-
 ris. Notū est illud apud Rhetoricos doctores, Auiū dulcedo
 auiū ducit. Relicta patria & lare.] Larē pro domo usur-
 pant, sunt enim Lares dei domestici, de quibus sic scribit
 Tertullianus in Apologetico: Domesticos deos, quos Lares
 dicitis, domestica potestate tractatis, De laribus & lara-
 rio, quod

rio, quod sacrarium domesticum est, plura in secundo Ter-
tullii commentario. Apuleius noster in libro de deo Socrate
Lar, inquit, dicitur familiaris, qui ex lemuribus poster-
ricorum suorum curam sortitus, pacato & quieto numi-
ne domum possidet. Vltroneum.] Spontaneum. Hieron.
in epistola ad Marcellam: Tritum quippe est prouerbium,
Vltroneas putere merces. Nunc Ætoliā colo.] Inhabito.
Deos non ob aliud appellant Cœlicolas, ut auctor est Au-
gustinus in 10. de Ciuitate dei, nisi quod cœlum colant: non
utique uenerando, sed inhabitando, quasi quosdam cœli colo-
nos. Hæc Aristomenes.] Scilicet, sermocinatione satis
longa fabulatus est.

Sermonem re-
spuebat.] Respue-
re sermonē homi-
nis, nihil aliud est,
quā non appro-
bare, neque recipere,
perinde ac ua-
num & fabulo-
sum. Ut habitus
& habitudo de-
monstrāt.] Habi-
tus formam cor-
poris et liniamen-
ta, ipsamque corpo-
raturam signifi-
cat. Liuius: Habi-
tum oris liniamen-
taque intueri. Plau-

At ille comes eius, qui sta-
tim initio obstinata increduli-
tate sermonem eius respuebat.
Nihil, inquit, hac fabula fabu-
losius, nihil isto mendacio ab-
surdius. & ad me cōuersus: Tu
autem, inquit, uir (ut habitus
& habitudo demonstrāt) orna-
tus accedis huic fabulæ? Ego
uerò, inquam, nihil impossi-
bile arbitror: sed utcumque fata de-
creuerint, ita cuncta mortalib.
prouenire. Nam & mihi & ti-
bi, & cunctis hominibus mul-
ta usuuenire mira, & penè infe-
cta, quæ tamen ignaro relata
fidem perdant. Sed ego huic &
credo hercules, & gratas gra-
tias

tias memini, quod lepida fabulæ festiuitate nos auocauit: asperam deniq; ac prolixā uia sine labore & rædio euasi.

Quod beneficium etiam illum uectorem meum credo letari, sine fatigatione sui me usq; ad istam ciuitatis portam, nō dorso illius, sed meis auribus pro uecto. Is finis nobis & sermonis & itineris communis fuit. Nam comites utriq; ad uillulas proximas laeuorsū abiere.

tus: Qualis habitus oris? Habuudo quoq; ut tradit Festus Pom. habitus corporum significatur. Habituor dicitur pinguior & corpulentior, apud Plaut. Habitissimus, pinguisim⁹. A. Gellius in 4. Equum nimis strigosum, & male habitum, sed equi

tem eius uberrimū & habitissimum uiderunt. Vbi strigosus equus accipitur pro macro, siue emaciato: strigosus enim quasi stringosus, dictus ab eo quod corpora stringat. Linius equos strigostores appellat, macriores et exiliores. Præterea habitus dicitur uestitus. Plin. Qui ad nos lugubri habitu aduenerat, & capillatior solito. Apud philosophos habitus in alia significatione usurpatur: græcè dicitur ἔξω, de quo Aristoteles in secundo Ethicorum satis multa. Ipse autem habitus & habitudo sæpe declarant hominis conditionem & dignitatem. unde merito ornatum uirum uocat. ex habitus elegantis habitudinisq; ingenue coniectura. ubi habitus referri potest ad uestitum quoq; , habitu ad corporaturam. Accedis huic fabulæ?] credis ne hæc fabulam? interrogatiue legendum est. Vt cunq; fata decreuerint.] In hanc sententiam ait Manlius: Fata regunt orbem, certa stant omnia lege. Tertul. in apologetico: Scia

te, inquit, fato stat Iuppiter ipse. Idem significat græcus ille in hanc sententiam uersus: Fatum summum exuperat uem. Significanter aut et proprie Decreuerint dixit. est enim decernere, constituere ex potestate. unde decreta fatum & siderum dicta. Iulius Firm. frequens est in hac elocutione, ut dicat sidera decernere felicitates infelicitatesq; mortalibus: & Plin. ait, Deo semel decretum in omnes futuros unquam. Hinc senatus decretum, quod à consilio Helius Gallus sic distinguit, ut decretum dicat particulam quandam esse senatusconsulti, ueluti cum provincia aliqua decernitur. idem Firmicus Maternus ait in primo: Fatum nobis uitæ ianuam pandit, finemq; uiuendi fatalis legis necessitas statuit. Et nihil non positum est in fati potestate. Seneca quoq; libro de Mundi gubernatione Fata, inquit, nos ducunt: & olim constitutum est quid gaudeas, quid fleas. Vsu euenire.] cōtingere. Euenire.] Archaismus est. Penè infecta.] quasi nunquam prius facta, & ob hoc incredibilia. Hercules.] certè, medijsfidijs: aduerbium est iurandi, quod Mehercules dicitur, quod solis uiris conuenit. Fæminæ enim per Herculem non iurant, & Hercules neq; sacrificio abstinent. de quo in commentarijs Propertij copiosius. Auocauit.] amouit, abduxit, abstraxit à sensu laboris per uoluptariam sermocinationem. Comes enim secundus, ut inquit Publius mimographus, in uia pro uehiculo est. Auocare enim est remouere, alienare, auertere. Virg. Oblectat hortus, auocat, pascit, tenet. Calistratus iuriconsultus tit. de nuditatis: Auocentur, inquit, agrorum cultores ab opere rustico. & Pomp. ait: Cum consules auocarentur bellis finitimis. Vectorem meum.] Equum significat, qui meritò lætatur se tantisper exoneratum fuisse sarcina

farcina fessoris sui, dum ille pellectus festiuitate fabulato-
ris, sititorq; audiendi, prouectus est usq; ad Hypatā. Meis
auribus.] Prouchi dicimur eleganter & festiuitate, quan-
do audientes aliquid auditu dignum & delectabile, labo-
rem pedum non sentimus, tanquam aures nos uehant, non
pedes. Dixit olim Xerxes Persarum rex, animum in auris
bus hominum habitare. Qui bene audit, uoluptate perficitur;
qui uero male, is perturbatur & excandescit. Fi-
nis sermonis & itineris.] Consimiliter Horatius: Brundia
suam nobis finis carthæq; uiaq;. Leuorsum abiere.] Sini-
stram partem per egerunt. leuorsum enim significat, ad
leuam partem. aduerbium est, sicut & sinistrorsum. Ho-
ratus: Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit. Aliorsum di-
xit Cato, et illosum, pro in aliā partē, & in illam partē.

Ego uero quod primū in-
gressu stabulum conspicatus
sum accessi, & de quadam anu-
caupona illico percontor: Est
ne, inquam, Hypata hæc ciui-
tas? Annuit. Nosti 'ne Milonē
quendam ē primoribus? Ar-
risit: Et uerē, inquit, primus i-
stic perhibetur Milo, qui extra
pomerium & urbem totam co-
lit. Remoto, inquam, ioco pa-
rens optima, dic oro & cuiatis
sit, & quibus diuerfetur ædib.

Vides 'ne, inquit, extremas fe-
nestras, quæ foris urbem pro-

Ingressu.] Pro
ingressui, casus dā-
di est, quo ita usi
sunt ueteres, ut di-
cerēt uictu pro ui-
ctui: anu, domina-
tu, pro anui & do-
minatui, & cæte-
ra his consimilia.
Lucilius: Quod si ē
ptum atq; epulas
uictu præponis ho-
nesto. Virg. quoq;
in Georgicis ait
Quod nec concu-
bitu indulgent. I-
dem:

dē: Teq; aspectu
ne subtrahere nos-
tro. Cæsar dicta-
tor in Anticato-
ni. Vnius, inquit, ar-
rogantiæ, super-
biæq; , domina-
tiq;. Caput est a-
pud Gellium in 4
noctium Attica-
rum super hac re
scienter conditū:
¶ grāmatici ob-
seruauerūt. Sta-
bulum.] caupo-
nam, hospitium, de

quo supra. Et de quadam anu.] Splendida locutio est, ut
dicamus, Percōtor de te, quæro te, pro à te. Ita M. Tul. de-
center usurpat: Quæsiui de mea Tullia, quid egisset. Ita ve-
teres omnes frequenter locuti sunt. Horatius in secundo
Sermonū: Quærit de pueris, num sit quoq; fracta lagena.
Cauponā.] Cauponā tam mulierem dicimus, quā taber-
nam; ut docet Priscian. in quinto. *ναύαρις*, hoc est caupo-
nes appellat Plato in secundo de Republica, qui se in foro
aduenditionem emptionemq; constituunt, quos necessa-
rios esse ait in ciuitatib. magnis, beneq; institutis. Idē tamē
in libris de Legibus, interdicat ciuib. cauponationem, tan-
quam tota hæc res per peregrinos sit exercenda. Iuriscōn-
sultus tit. de nundinis, meminit Platonice sententiæ de ca-
ponationibus. Percontor.] interrogo, perquiro. uerbum
est

spiciūt, & altrinsecus fores pro-
ximum respicientes angipor-
tum inibi iste Milo diuersatur,
ampliter nummatus, & longē
opulentus; uerū extremā a-
uaritiæ, & sordis infimæ, infā-
mis homo: scēnus denique co-
piosum sub arrabone auri & ar-
gēti crebiter exercens, exiguo
lare inclusus, & ærugini sem-
per intentus, cum uxore etiam
calamitatis suæ comite habi-
tat: neq; præter unicam pascit
ancillulam, & habitu mēdican-
tis semper incedit.

ist à conto deductum, quo nauta utuntur ad loca nauibus
 opportuna: & ita scribitur per o. Si uero percunctor scri-
 batur, per u & c, tunc dicitur ab eo quod à cunctis per-
 quiratur. auctor Donatus in Hecyræ commentario. An-
 nuuit. In nutu id esse significauit. Inter annuere & nutare et
 nutare ueteres hoc interesse uoluerunt, ut Annuere sit na-
 rium uel labiorum, nutare capitis, nutare oculorum. &
 ita grammatici uersum illum Plautinum ex Asinaria in-
 terpretatur: Nec illa ulli homini nutet, nutet, annuat. Sed
 hæc grammaticorum subtilitas scrupulosior est, quam ue-
 rior. Annuere enim est, ipso capitis nutu approbare, affir-
 mareq; cuius contrarium est renuere. unde nutus & re-
 nutus. Plin. in primo Epistolarum: Nam ego simili nutu
 & renutu respondere uoto tuo possum. Græci dicunt νότος
 ἢ ἀναστροφή. Ex primoribus.] Summatibus, & primi or-
 dinis hominibus. Arrisit.] quia scilicet Milonē ē primo-
 ribus Hypatæ appellaueram. Primus istic.] Ironicos di-
 ctum, cum à contrario significare uelit, infimum & sordi-
 dum fuisse Milonem, uix inter Hypatinos ciues numeran-
 dum: cum esset exopolis, id est extra muros urbis habita-
 ret. Extra pomerium.] Pomerium locus est circa mu-
 rum, quem in condendis urbibus consecrabant, quod spa-
 cium neq; habitari neq; arari fæcerat. cuius uerbi uim so-
 lum intuentes, post mœnium interpretantur esse. Sed ut ait
 Liuius, non magis quod post murū esset, quam murus post
 id, pomerium Romani appellauerunt. Pomerium augures
 Romani ita diffinierunt: Pomerium est locus intra urbem
 effatus, per totius urbis circuitum pone muros regionibus
 certis determinatus, qui facit finem urbani auspicii. Ex se-
 ptem urbis montibus, Auentinus solus extra pomeriū fuit

quasi ominosus, quod in eo monte Remus auspicauerit, auesq; irritas habuerit, superatusq; à Romulo in auspicio sit: uel ob id, quod plebes eò secessisset, ut innuit Seneca in libro de Breuitate uitæ. Mos fuit apud antiquos, proferre pomerium agro non prouinciali, sed Italico acquisito. Legimus apud historicos, Seruium Tullium, regem Romanum, Lucium Syllam, diuum Iulium, diuum Augustum, protulisse pomerium. Claudius quoq; ut inquit Cor. Tacitus, pomeriū urbis auxit more prisco, quo his qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare datur. Parens optima.] Nomen uenerationis, quo anum cauponam appellat. Vides ne, inquit.] Diēticos est. demonstrat enim manu & gestu Milonis diuersorium. Altrinssecus.] in alio ri parte, uel ex altera parte, uel potius ex utraq; parte, hoc enim significat altrinssecus, apud auctores. Angiportū.] Quod exitum non habet, ac peruium non est, id angiportum appellarunt, quasi angustum, ab angendo & portu auctor M. Varro. In Adelpbis ait Teren. Id quidem angiportum non est peruium: id est, ut exponit Donatus, angustia & curua uia: quasi angiportus, ut angicia, alij, quod inter portus sit locus angustus: hoc est, inter domos, quas uel portus uel insulas ueteres dixerunt, de insulis in hoc significatu satis multa apud Suetonium. Horatius dixit angiportu, tanquam nomen sit quarti ordinis. sic enim ait in Sapphico carmine: Elebis in solo leuis angiportu. ubi commentatores exposuerunt, angiportum dici uicium sine exitu, angustum & flexuosum in modum anguis. Diuersatur.] habitat, colit. Ampliter nummatus.] bene nummatus. Græcè dicitur polychrematos, et polyplusios, quod genus ait Plaut. esse honoratissimum, in Captiuis. Et sordis infima.]

infimæ.] Avaros homines & deparcos merito sordidos appellant, cum avaritia ad incuriam usq; corporis grassetur ut per illā unam neq; uirtutis, neq; uirium, neq; corporis, neq; animi adsit cura: uictus autem sordidus, a tenui uictu distabit, Ofello iudice, ut ait Horatius. Sub arrabone auri.] sub pignore. Arrabonem pignus ueteres dixerūt, quod alio nomine arram. Teren. Ea relicta huic arraboni est pro illo argento. Claudius Quadrigarius in annalibus, arrabonem dixit obsides: & id maluit quā pignus dicere, quoniam uis huius uocabuli in ea sententia grauior acriorq; uisa est, ut curiose pensitat A. Gellius. Sed nunc arrabo, ut idem Gellius autumat in 16. in sordidis uerbis haberi ceptus, ac multo rectius uidetur arra. De arra frequēs est mentio apud Iurisconsultos: & uerificulus ille nouissimus, Vtilis hæc, arram si dederitis, erit. & nunc uulgò ita usurpatur, cum in quotidiano sermone negociatorum sit: Da arram, pro, pignus. Plin. in 33. Nōdum, inquit, erat arra uelocior, de anulo loquens, qui ad sponsones exilit, & pro pignore opponitur. De arrabone ait M. Varro hæc: Arrabo sic dicta, ut reliquū reddatur hoc uerbum à Græco ἀρραβον. Exiguo lare.] domuncula & tuguriunculo. Hoc proprium est diuitis sordidi, ut exiguo lare includatur, dissimulato opulentiæ, simulator inopiæ. Saturnus, auctore Firmico Materno, si fuerit in secundo signo ab horoscopo per diem, reddit absconditos, latentes, et animo pauperes, & habere se aliquid semper negantes. Infrunitus est, inquit Seneca, iactare diuitias: timidi, abscondere. Auringini intentus.] rei nummarie incubans, inhiansq; æruginem enim pecuniam intelligi uoluit, quæ ex ære fit, ita Horatius: At hæc animos ærugo & cura peculi, Cū semel im-

buerit. Iuuenalis: Si reddat ueterem cum tota ærugine solem. Est autem ærugo propriè, rubigo æris: sicut ferrugo, ferri. Æruginis magnus est usus, pluribusq; fit modis, ut docet Plinius noster in 34. Vitruuius quoq; in septimo ait, ex lamellis æreis in aceto obturatis fieri ærugine: cum autem ex ære signato, fit nummi usus & pecuniæ. unde & ærarium, & tribuni ærarij, & æra militum, & obærali dicti. Hinc fit, ut ærugo quoq; pro ipsa pecunia accipiat. Cruda ærugo uulnerarijs emplastris miscetur, & cellum fistularum erodit. Calamitatis.] auaritia. Quid enim calamitosius auaro? qui in omnes malus est, in se pessimus: cui tam deest quod habet, quàm quod non habet: qui inter opes inopes degit uitam calamitosam. Præter unicam ancillulam.] Consimiliter Lucianus in asino aureo tradit, se usum esse hospitio Hyppatani Hiparchi, qui μίαν ἐπαύλειον τρεῖς φει, καὶ τὴν αὐτοῦ γαμντήν, μένας: id est, ancillam et uxorem solas domi alebat, cum esset (ut ipse ait) φιδάγγοι τας & id est, auarissimus mortalium.

Benignè & perspicuè.] liberaliter & nitide. aduerbia sunt. iroconicòs legendū.

Nec nidoris nebulam.] In domo auari & sordidi nunquam culina colitur, nec exordia lautiora dissequuntur, quo-

Ad hæc ego risu subijcio: Benignè, inquam, & perspicuè Demeas meus in me consualuit. qui peregrinaturum tali uiro conciliauit, in cuius hospitio nec fumi nec nidoris nebulam uererer. & cum dicto modo secus progressus, hostiū accedo, & ianuam firmiter oppellulatam pulsare uocaliter incipio. Tandem adolescētula quæ-

quædam procedens: Heus tu, inquit, qui tam firmiter fores uerberasti, sub qua specie mutuari cupis? An tu solus ignoras, præter aurum argentūq; nullū nos pignus admittere? Meliora, inquā, ominare: & potius responde, an intra ædes herum tuum offenderim? Planē, inquit: sed quæ causa questionis huius? Literas, ei à Corinthio Demea scriptas, ad eū reddo. Dū annuncio, inquit, hæc, ibidem operiminor. & cū dicto rursum foribus oppellatis, intrō capessit. Modicō deinde regressa, patefactis ædibus: Rogat te, inquit. Intuli me: eumq; accubātem exiguo admodum grabatulo, & commodum cœnare incipientē inuenio. absidebat pedes uxor, & mēsa uacua posita, cuius mōstratu: En, inquit, hospitium. Bene, ego: & ilico ei literas Demeæ trado. Quibus properiter lectis: Amo, inquit, meum Demeā, qui mihi tantū conciliavit hospitem. Et cum dicto iubet uxorem decedere, utq; in

rum nidor nares p̄net. Plautin⁹ Euclo, aridior pumice, diuīū atq; hominum inclamat fidem de suo tigillo, fumus si qua exit foras. Idē munitans Staphile ariculæ inquit: Si ignis uiuet, tu extinguere exemplō. Est autem nidor, odor qui ex edulys coctis olfactū excitat in tantū, ut quandoq; desideremus illud Catullianum: Quod cum olfacies, deos rogabis, Totū ut te faciant Fabulle nasum. De nidore epularum illud celeberrimum: Captū te nidore suæ putat ille culinæ. Græcē dicitur λυία. Vnde illud Hom. ex pri-
ma Ilias

ma Iliados rhapsodia, *ἡνίοσαν δὲ σῆμα-
τον ἕως ἐλαιορμίνων
περὶ ἑαπτόν.* Inter-
dum nidor propu-
tore ustrinae accis-
pitur, ut apud
Virg. Occupat os
flammis, illi in-

gens barba reluxit, Nidoremque ambusta dedit. Modi-
co secus.] non longe à caupona. Oppessulatam.] clau-
sam, & pessulis immixtis munitam. Pulsare uocali-
ter.] Morem expressit usitatissimum, ut scilicet qui pul-
sat hostium etiam forinsecus, inclamet. Lucianus, *ἐγὼ δὲ
πρὶν προσελθὼν τὴν θύραν*, Ego accedens ianuam pulso.

Sub qua specie mutuari cupis.] sub quo pignore: quorum
multae sunt species. Usus est uerbo iurisperitorum, qui
scribunt tit. de rebus creditis: Mutuum damus, recepturi
non eandem speciem, quam dedimus (alioquin aut com-
modatum erit, aut depositum) sed idem genus. hoc autem
ideo dixit puella, tanquam nullus unquam accederet do-
mum Milonis, nisi qui pecuniam mutuaticiam, uel potius
foeneraticiam oppositis pignoribus sumere uellet. Mu-
tuum autem à foenore hoc distat, quod mutuū sine usuris,
foenus cum usuris sumitur. Hinc ait Plautinus amator in
Asinaria: Nam si mutuas, non potero: certum est, sumam
foenore. Paulus iurisperitus: Mutuum, ait, appellatū ab
eo, quod de meo tuum fit. Mutui datio consistit in his reb.
quae pondere, numero, mensura ue consistunt. Mutuari
autem non significat mutuam pecuniam dare, ut semido-
eti

eius locum assideā iubet, metus
etiamnum uerecundia cun-
ctantem, abrepta lacinia de-
trahens: Adside, inquit, istic.
Nam prae metu latronum nul-
la est fibula. anne sufficien-
tem supellectilem parare no-
bis licet: Feci.

Hi literatores opinantur: sed mutuum sumere. Macrobius ait de Virg. quod scilicet ad excolendum se quædam ab antiquioribus mutuatus sit, id est mutua usurpauerit. et hæc est proba & erudita eloquentia. aduerbium est mutuo usitatisimum. est & mutuiter, minus frequens, quod idem significat. Varro: Viue, meq; ama mutuiter. Meliora ominare.] non solum deorum uoces Pythagorei obseruauerunt, sed etiam hominum quæ uocant omina. quæ maiores nostri (ut ait. M. Tul.) plurimum ualere censebant. ideo ait Apul. ad ancillam: Dic quæso meliora uerba. itidem apud Macr. Bona uerba quæso, Prætextatus ait. antiqui ominare et ominari dixerunt, in eadē significatione. Pomp. Ita sit et tibi bene, qui recte ominas. est autē ominari, quasi uerbis diuinare & augurari. Offenderim.] inuenturus sim. Questionis.] inquisitionis. Teren. Caue in quæstione sis. A' Corinthio Demea.] Imitatur Lucianum, qui ad hospitē Hipparchū literas Decriani sophiste deferbat. Operimior.] Elegantius leges Operitor, quod significat expecta & præstolare. Modico deinde.] post paulum. Accubantem.] Accubare uerbum est conuiuiale. M. Tul. Qui mihi accubantes in cōuiuijs. Fuit enim mos priscorū, ut cubantes in lectulis cœnitarent. qui mos apud Græcos Turcasq; hodie quoq; est usitatisimus. unde discumbere et accumbere, et accubare, recubare usurpata. Scribit Val. Maximus, fœminas cum uiris cubantibus sedentes cœnitare consueuisse. Commodum.] tunc, id horæ, eo momento. de hac dictione in superioribus satis multa. Exiguo grabatulo] Lucianus consimiliter, *ἐν τινὶ τοῦ λειψιδίου*: id est, discumbebat in lectulo admodū angusto. Assidebat pedes.] sedebat ad pedes. Ego autem corrigo, pe-

nes pro pedes: ut significet, uxorem penes, id est iuxta ma-
ritum Milonem assedisse: conueniatq; cum uerbo Luciani,
qui ait, *γυνὴ δὲ αὐτοῦ λαβύτο παύσιον*. id est, uxor autem ip-
sius propè assidebat. Mensa uacua.] ex Luciani filis tex-
tura concinnatur. ille enim ait, *οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἐξορᾷ
παρρησία*. id est, mensa nihil continens adiacebat. Bene,
ego.] quasi dicat, Gratias ago pro hospitio oblato. Illu-
co.] statim. Bis.] Lege, ei; scilicet Miloni. Prosperiter.]
Legendum properiter, quod significat properè & festi-
nanter. Catullus: Animula miserrima properiter adit.
Bam.] Corrige, etiam. Verecundia contantem.] Pudor
& uerecundia homines facit contabundos & renitentes
nec non fari prohibemur ex pudore. unde non ineleganti
epitheto dictus infans ab Horatio: quia nos infantes effi-
ciat, & mutos. Infans namq; pudor prohibebat plura pro-
fari. Lacinia.] ueste. De lacinia & laciniosa conualle
dictum est. Nulla est fibula.] Causa redditur, cur uocari-
rit Apuleium, ut assideret in uxoris sella. Quoniam, inquit,
nihil satis clausum, satisq; munitū est ab incurso latrone,
qui nullas nobis sellas reliquas fecerunt: & ita fibula acci-
pietur pro claustro & obice. Sed elegantior lectio est, &
uerior: Sellula, siue sessibula: ut sit sensus, nullam aliā do-
mi suæ esse sellam siue sedile, præ metu latronum, qui sunt
in causa ne supellex idonea paretur. est enim sellula dimi-
nutium à sella, quasi parua sella: sedes autem, & sedile,
& sella & subsellium, & solium, à sedendo dicuntur, à
litera in l conuersa. M. Varro & Festus Pompeius aucto-
res. Selliquastra quoq; sedilia, ab idoneis scriptoribus ap-
pellantur, à sedendo & ipsa dicta. Higinus: Castiopea se-
dens in selliquastro collocata est. idē alibi ait: Inter sidera
sedens

sedens in selliquastro constituta est. Menda est in codicib.
 impressis, in quibus passim legitur selliquastro, pro selliqua-
 stro. Magna enim differentia est in significato inter selli-
 quastrum & selliquastrum: quamvis in scripto sit pusillū
 distidium: est enim selliquastrum, ut iam docuimus, sedile:
 selliquastrum uero herba est hortensis, quæ alio nomine
 piperitis appellatur, cuius meminit Plin. in 19. & 20. lib.
 Natural. historie. Feci.] ut iussit Milo, affedi in uxoris
 sella. Quoniam incidit mētio sedilis, declarandum est Gel-
 lianum uerbum, in quo pleriq; omnes hesitant. in 13. No-
 Etiam atticarum sic scriptū est: Offendimus eum cubantē
 in symphodio græciēsi. ubi lege in scimpodio, et expone in
 sedili, uel potius in grabatulo. Græci enim σκνιπιδιαι uo-
 cant scabellum & grabatum: cuius diminutiuum est scin-
 podion. Lucianus, τῷ δὲ πικρῷ τὸ σκνιποδιον αὐτῷ παρὰ τὸ
 *u. id est seruo tuo grabatulum ipsi conueniens apponam.

Et sic.] Loge,

Et sic: Ego te, inquit, etiam
 de ista corporis speciosa habi-
 tudine, deq; hac uirginali pror-
 fus uerecundia, generosa stir-
 pe proditum, & rectē conijce-
 rē. Sed & meus Demeas eadē
 literis pronunciat. Ergo breui-
 tatē gurgustiolī nostri ne sper-
 nas peto: erit tibi adiacēs & ec-
 ce illud cubiculum, honestum
 receptaculum. fac libenter di-
 uerferis in nostro. Nam & ma-
 iorem domum dignatione tua

et si. Verba sunt
 Milonis ad Lu-
 cium. Virginali
 uerecundia.] Lau-
 damus in iuvene
 uerecundiā: est e-
 nim uirtutis color.
 Plaut. Adolēcen-
 tem decet esse ue-
 recundum, Argy-
 rippe. sed in sene,
 ut ait Aristot. in
 4. Ethicor. digna
 laude

laude non est: cū
non omnē deceat
etatem uerecun-
dia. Optimum au-
tem uerecūdiæ es-
pitheton est, ut uir-
ginalis appelletur.
est enim uirginum
propē peculiaris
pudor. Claudias
num: Flammea solli-
citum praelatu-
ra pudorem. Ma-
ro quoq; de Lau-
nia uirgine scri-
bens, affectum na-
turalem decenter
expressit: Flagrā-
tes persusa genas,
cui plurimus ignē
subiecit rubor, et
calefacta per ora
eucurrit. Rectē
cōiicerē.] cōiecta
rē, cōiectatorie co-
gnoscerem. Eadē
dem te.] scilicet
esse generosa stira-
pe genitum. Gurgustioli.] tuguriunculi, casulae, domus-
cula. Gurgustium enim, cuius diminutiuum est gurgustio-
lum,

feceris, & tibi specimen glorio-
sum arrogaris. sis contentus la-
re paruulo: Thesei illius co-
gnominis patris tui uirtutes
æmulaueris, qui non est asper-
natus Hecales anus hospitū
tenue. At uocata ancillula: Fo-
tis, inquit, sarcinulas hospitio
susceptas cum fide conde in il-
lud cubiculū. Ac simul ex pro-
ptuario oleum unctui, & lin-
tea tersui, & cætera huc eidem
usui profer ocyter. & hospitē
meū produc ad proximas bal-
neas: satis arduo itinere atque
prolixo fatigatus est. His ego
auditis, mores atq; parsimoniā
ratiocinans Milonis, uolensq;
me arctius ei conciliare: Nihil,
inquam, rerum istarū, quæ iti-
neris ubiq; nos comitantur, in-
digemus. Sed & balneas facile
percōtabimur. Planē quod est
mihi sume præcipuum: equo,
qui me strenuē peruexit, for-
num atque ordeum, acceptis
istis numulis, tu Fotis emito.

lum, significat genus habitationis angustū, à gurgulione dictum. Dignatione tua.] Domus non solum domino honestatur, sed etiam hospitem dignitate nobilitatur. hodieq; gloriari solemus, domi nostræ fuisse hospites illustres. ut verum sit illud Sidonij: Gloria magna uiri, gratia parua loci. Specimen arrogaris.] gloriam tibi uendicabis ex humanitate, quoniam laudaberis non spreuisse tenue hospitium. Contentus lare paruulo.] In hanc sententiam est illud Virgilianum: Aude hospes contemnere opes, et te quoq; dignum Finge deo, rebusq; ueni nō asper egenis. & illud Nasonis, Subiere minores Sæpe casus superi. The- sei illius cognominis patris tui.] Hinc liquet, patrem Apuleij appellatum esse Theseum. est autem sensus: Si hospitium meum non spreueris, uideberis esse imitator Thesei illius incliti & famigerati, qui olim non erubuit uti hospitio Hecales rusticæ uetulæ, quæ illi apposuit olera, uel potius herbas syluestres pro edulij, ueluti sonchion & crethmon, ut scribit Callimachus, & retulit Plin. Corrige autē pro Ales anus, Hecales anus: sicut in lib. Annotationū corrigendum esse docuimus. Hæc est illa Hecale, quæ in carmine obsceno signatur, cum ait, Æqualis tibi quam domum reuertens Theseus repperit in rogo iacentem. Hecales munit & Plutarchus in Theseo. De hac opinor intellexit Ouid. in libris de Remedio sic scribens: Cur nemo est Hecalem, nulla est quæ ceperit Irum? Nempe quod alter egens, altera pauper erat. Scio in codicibus Ouidianis Hecatē legi, non Hecalem. Cognominis.] Cognomines dicuntur, eiusdem nominis: ut docet Seruius, enarrans illud Virgilianum, Gaudet cognomine terra. hinc Plautus in Bacchidibus: Quid agunt duæ germanæ meretrices cognomines?

nes? Theseus appellat cognominē patris Apuleij: quā et
 ipsum pater dictus est Theseus. Emulaueris.] imitatio
 fueris, locutio uetus. Antiquitus enim emulare pro emu-
 lari dicebatur, sicut luctant dixerūt pro luctantur, & pre-
 liant pro praeliantur, & conuiuant pro conuiuantur: &
 hoc genus propē infinita, quod multorum exemplis sciri
 liquet, & grammaticorum obseruatione declaratur. Em-
 mulari autem est imitari, & inuidere. unde emulatio di-
 citur, imitatio uirtutis cum laude. est & aegritudo, si ei
 quod quis concupiuerit, alius potiatur, ipse careat. Pho-
 tis.] Apud Lucianum ancilla hospitii Hipparchi Palastra
 non in scite appellatur, tāquam omnis luctae ueneriae scite
 & gnara. Photis uero Apuleiana uideri potest dicta
 non τὸν φῶτος, quod significat lucem & lumen, tanquā
 fesset lucida puella, & ardescens in uenerem. Cum fide con-
 de.] fideliter reponē. In illud cubiculū.] Lucianus gra-
 ce inquit, δὸς κοιτῶνα, id est da cubiculum. Interpres Lu-
 ciani hallucinatur, interpretatus, Da tunicam: uide licet
 deceptus proximitate uocis & literarum. si quidem Gra-
 ce χιτὼν est tunica, κοιτῶν uero cubiculum. in significatu
 autem tam distant κοιτῶν & χιτὼν, quantū Hypanis Ve-
 netio dissidet Eridano. Ex promptuario.] Cellariū signi-
 ficat, ex quo promuntur usui necessaria, à promendo di-
 ctum: sicut & promos dici uoluerunt, ministros qui pra-
 sunt cellae promptuariæ, ut promant de intus usuaria: &
 condos, qui cōdant: auctor Fulgētijs Placiades. Hinc Plau-
 tinum illud, Sum promus, condus, procurator peni. Apa-
 leius in apologia, promum librorum eleganter uocat mini-
 strum, à libris. Symmachus promptuarium decenter appel-
 lat ingenium, perinde ac repositorium thesaurumq; do-
 ctrinae

Strinarum. Verba Symmachi ex epistolis hæc sunt: Utinã
 mihi falsis laudibus blandiaris, cum ais te aliquid ex no-
 stro desiderare promptuario. Plautus dixit carcerem, pro
 ptuariam cellam. Vnctui.] ad unguentum. in balneis e-
 nim oleo corpora perungebant, quod in lecytho contine-
 batur: sic enim uocauerunt ampullã oleariã, quã Cyprianus
 capsacẽ nominat, Iuuenalis guttũ. cuius meminit M. Tul.
 in libris de Finib. & nos scripsimus in libro Annotationũ.
 Loti distringeantur strigilib. mox tergebantur linteis, quæ
 M. Varro appellat termentaria, quod corpore terantur: de
 quibus Epigrammatarius poeta, Non tam sæpe teret lintea
 fullo tibi. Tersui.] ad tergendũ. Plinius in Epistolis: Nã
 dũ distringitur, tergiturq; audiebat aliqd, aut dictabat.
 Eidem usui.] scilicet balneario. ad balneare autẽ instrumẽ-
 tũ pertinebãt & strigiles. de quib. plurima mẽtio est apud
 scriptores. Ocyter.] uelociter. Satis arduo itinere fati-
 gat.] Lucianus, *ωκυτι αὐτὸν εἰς βαλάνειον, ὅτι μετρίαν γὰρ
 ἰσχυρὰν ἐποίησεν*, pro duc, inquit, ipsum ad balneũ, non enim
 parũ uia fecit. Itineris ubiq;] in omni itinere. Sic enim
 dicimus, ubiq; locorũ, ubiq; gentiũ. Ipse alibi dixit, q. mis-
 nus frequẽs est, Vbiq; imaginũ, pro in omnib. imaginibus.
 Strenuẽ.] nauiter, & perniciter. strenua mors dicitur à
 Curtio, quæ citò conficit. Ordeum emito.] Lucianus,
λεπίδιον τιμὴν εἰς τὸν ὄρνον, idest, precium ordeci pro e-
 quo. Græcẽ enim λεπίς dicitur ordeum, & ὄρνος ἵππος
λεπίδιον, quasi ordeolum. Ordeum autem quadrupedum
 rescriptibus uita tradidit, ut auctor est Plinius. Iuuenalis: Et
 infundēs iumentis ordea lassis. Ex ordeo fit ptisana, Hippo-
 cratis præconio celebrata. Apud Indos panis ex ordeo præ-
 cipuus fit: & glad iatorum cognomine, qui ordearij uoca-
 bantur,

bantur, apparet antiquissimum in cibus ordeum fuisse, ex quo polentam Græci præcipuam conficiebant. De panib. ordeacijs meminit Galenus libro de Alimentis primo. Plinius sic ait: Panē ex ordeo, antiquis usitatū, uita dānauit.

Forum Cupe-
dinis.] Numerius
Cupes siue Cupe-
dius, & Marcel-
lus, consules Ro-
mani, ob latrocia-
nūm damnati, a-
etiā; in exiliū sūt,
bona eorum pu-
blicata, & ædes
dirutæ: ibiq; ædifi-
catus est locus, in
quo uendebantur
ea quæ uescendi
causa in urbem e-
rant allata. itaq;
ab altero macellū,
ab altero forū cu-
pedinis appellatū
est. auctores M.
Varro & Dona-
tus. Alij à cupidita-
te forum cupidinis
dici autumant lo-
cum, ubi esculen-
ta & poculenta

His actis, & rebus meis in
illo cubiculo cōditis, pergens
ipse ad balneas, ut prius ali-
quid nobis cibaturi prospicerē,
forum cupedinis peto: inq; eo
piscatum opiparem expositu
uideo. & percontato precio,
quod centum numis indicaret
aspernatus, 20 denarios præsti-
naui. Inde me commodū ex-
gradientem continuatur Py-
thias, cōdiscipulus apud Athe-
nas Atticas meus, qui me post
aliquantulum multum tempo-
ris amanter agnitum inuadit,
amplexusq; a c comiter deoscu-
latus: Mi Luci, ait, sat pol diu
est, q̄ interuissimus te. At her-
cules exinde ē Vestio magistro
digressi sumus. Quæ autem ti-
bi causa peregrinationis hu-
ius? Crastino die scies, in-
quam. Sed quid istud uotis gau-
deo. Nam & lixas & uirgas,
& habitum prorsus magistræ
tui

tui congruentem in te uideo.
Annonam curamus, ait, & ædi-
lem gerimus: & si quid obsona-
re cupis, utiq; cōmodabimus.
Abnuebā: quippe qui iā cœnæ
assatim piscatū p̄spexeramus.

uenerunt. Alij fo-
rum piscariū hoc
nomine significa-
ri tantummodo ar-
bitrantur. De fo-
ro cupidinis Fes-
tus Pompeius. Cæ-

terum inde cupidinarij, quorū meminit Terentius, dicti o-
mnes qui esculēta uendūt, & poculenta. Symmachus forū
cupidinariū appellat: Coēpta, inq̄t, ex foro cupidinario.
Cupedias antiq̄ lautiores cibos nominabāt, siue à cupidita-
te, siue à cupidinis foro. A. Gel. in septimo: Atq; has undiq;
uorsum indagines cupidiarū maiore detestatione dignas
censebimus. Idem in sexto: Conuectabamus ad cœnulanā
non cupedias ciborum, sed argutias quæstionum. M. Tul.
ut sentit Nonius, cupediam dixit pro cupiditate, cum ait in
quæstionibus Tusculanis: Auaritia, ambitio, mulierositas,
peruicacia, liguritis, temulentia, cupedia, & si qua sunt
similia. Sed quod cum uenia Nonij dictum sit, Cupedia di-
citur à Cicerone non simpliciter quæcunq; cupiditas: sed
opinatio uehemens de ganea, tanquam lautiores cibi sint
ualde expetendi. Forum autem à ferendo dictum, quò fe-
runtur quæ uendere uelint: ubi quod generatim, additum
ex eo cognomen, ut forum olitorium, forum piscarium, fo-
rum boarium. Piscatum opiparem.] pisces copiosos &
preciosos. Opiparū enim copiosum significat: opipare, co-
piose et abundanter. M. Tul. in 3. Officiorum: Opipare à
Pythio apparatus conuiuuium. Dicitur opiparus, & opi-
paris, in secundo & tertio ordine. Indicaret.] æstima-
ret, et ut uulgo dicitur appreciaret. Utendum enim inter-

dam est uulgaribus uerbis, & uernaculis dictionibus, ad rem dilucidandam, iuxta græcum uetus uerbum & pere uulgatum, quod ait, ἀναδιδόναι πρὸς ἀντὶ, καὶ σαφὲς γινώσκειν hoc est, indoctius loquere, et apertius. Indicare autem uerbum negotiationis est, & rebus uenalibus accommodatum, quod in mercibus distrahendis usurpatur, quando ille cuius est merx, precium facit rei quam uenundat. & in hūc significatum accipiūt latinissimi uetustissimiq; scriptores. Plautus in Aulularia: Venio ad macellum, rogito pisces, ut dicant caros. Idem in Persa: Indica, fac precium. & mox: Age indica prognariter. M. Tul. in tertio de Officijs: Cū postulasset: ut sibi fundus, cuius emptor erat, semel indicaretur: idq; uenditor ita fecisset, dixit se pluris aestimari. Nonius Marcellus parū prospicienter pensitauit uerbum Ciceronianum, exponens indicare pro addicere & promittere: cum non tam uendere significet, quàm aestimari & precium facere rei uenalis, quæ res propriè pertinet ad uenditorem, ut ipse dicat quanti merces suam uendat. unde ait Plautinus leno in Persa: Tua merx est, tua indicatio est. ubi indicatio accipitur pro aestimatione ac precio, & (ut dici solet) appretiatione, quæ & indicatura nominatur. Plin. in proœmio Nat. historiæ: Hæc fiducia operis, hæc est indicatura. Item lib. nouissimo: Neq; est hodie mur rini alterius præstantior indicatura. Idem in 28. signatè, ut omnia, inquit: Badem ex causa emi lienem uituli, quanti indicatus sit, iubent. Quod significat, quanti aestimatus, et quantum à uenditore precium petatum sit. Sed ut ad Apuleium reuertamur, sensus est: Piscatorem petisse centum nummos pro precio piscatus expositi: quod cum immodicum Apuleio uisum foret, emit pisciculos uulgores, precio in

ginti denariorum. Præstinavi.] Expone emi, ut supra. Commodum.] ipso eodemq; temporis momento. Continuatur.] subsequitur. Apud Athenas Atticas.] Emphatice ceteron Atticas dixit, uel differentie causa, cum tria fuerint Athenæ: ab una dicti Athenæi, ab altera Athenienses, à tertia Athencopolitæ: auctor M. Varro in lib. de analogia primo. Inuadit.] aggreditur. & in bonam partem accipitur. Comiter.] hilarè, suauiter, benignè. Mi Lucii.] Prænomen Apuleij est Lucius, quo prisce nominatim quempiam appellantes utebatur. Horatius: Quinte puta, aut Publi, gaudet prænomine molles Auriculæ. Bos qui luce nati essent, Lucios dicebant: sicut Manios, qui mane: auctor M. Varro in libris de Analogia. Pueris non prius quam togam uirilem sumerent, puellis non antè quam nubarent, prænomina imponi moris fuisse, auctores tradunt. Liber homo, ut Quintilianus docet, prænomen, nomen, cognomen, tribum habet. Hinc à Iuvenale dictum est, Tæquam habeas tria nomina: hoc est, tanquam liber sis, & ingenuus. Cui sententiæ subscribit illud Ausonij: Tria nomina nobiliorum. Romulus & Remus, conditores urbis Romæ, neq; prænomen ullum, neq; cognomen habuerunt. Sat pol diu.] satis longum tempus est. & interponit iusiurandum Pol, quod significat certè, quasi per Pollucem deum: sicut ædepol, quod iusiurandum (ut inquit Gellius) & uiro & fœminæ cõmune est. quamuis M. Varro assererat, antiquissimos uiros neq; per Castorem neq; per Pollucem deicrare solitos, sed id iusiurandum fuisse tantum fœminarum. Interuissimus.] quasi ex interuallo inuisissimus. Aliàs interuiso significat totum uideo. hæc enim particula Inter, totum significat: ut intercipit apud Terentium,

pro, totum capit: Interbibere apud Plautum, pro totum bi-
bere. Interlegere uerò agricolationis scriptoribus est, po-
ma per interualla decerpere, ne turba oneret parentem.
Palladius: Si spissa pomaramos onerabunt, interlegenda
sunt quæq; uitiosa, ut alimentū cæteris succis æquiparet.
Hercules.] medius fidius. Hercules, mehercules, iusiuran-
dum per Herculem, per quem soli uiri deierant, sicut fœmi-
na sola per Castorem. Mos fuit antiquorum Romanorū,
ut pueri per Herculem deierantes, id sub dio facerent, nō
sub tecto. Causam refert Plutarchus in problematis: quia
scilicet Herculem ferunt non umbraticam uitam dōmi ex-
gisse, sed foris ac sub dio semper uixisse. Vel illud potius
hanc rem occulte agitur, ne pueri insuecant deierare: si-
cut Fauorinus existimabat. hoc enim dum sub dio progre-
diuntur, & in propatulum, quasi de industria moram ef-
ficat, & deliberandi dat spacium. præterea prodium est,
Herculem cum primis religiosum fuisse, & ad iusiuran-
dum uerecundissimum: quippe qui semel in omni uita iura-
uerit. Cū à Vestio magistro.] Post digressum ex schola li-
teraria, in qua fuerunt condiscipuli, nunquam nisi hac bo-
ra se Apuleium inuississe significat. Vestius nomen est do-
ctoris, sub quo in condiscipulatu literas græcas didicerat.
Sed quid istud.] Ex cultu, crebroq; famulatio, quod circa
Pythiam condiscipulum uidebat, sic interrogat. Voti gau-
deo.] ex animo gaudeo, te uoti compotē factū esse lætor.
Cōstructio prisca, ita Virg. in 11. Nec ueterū memini, lator
ūe malorū. q. figura græca dictū esse ait Seruius. Lixæ.
] modò ministros magistratui seruiētes. Alias lixæ ministri
sunt militares, quorum officium est ut militib. aquā submini-
strēt, quā ueteres lixā uocauerunt. unde elixum dicimus, a
qua

qua coctū. Alij lixas à Lyca Herculis puero, appellatos dicunt. quidam à liguriendo quæstum, cuius gratia exercitum sequantur. apud Liuiū, miles gregarius seditionis princeps appellatur à Scipione semilixa, quasi semimancipitū, nomine sordido & ignominioso: quod & in secundo Suetonij commentario annotauimus. Silius ait, lixarum uulgus esse inutile marti. Lixula uero quamuis diminutiuum à lixa esse uideatur, non tamen paruum lixam seraulumq; significat: sed, ut docet M. Varro, lixula, & semilixula dicuntur, cibi ex farina, casco & aqua commixtis, uocabulo Sabino. Virgas.] quas ministri magistratuum præferunt. Querit Plutarchus in quæstionibus, cur magistratum uirgæ securibus alligatæ præferantur. An quia signū est, non oportere magistratus iracundiam dissolutam esse, sed cohibitam? An dum uirgæ dissoluuntur ad plectendum, interea mora & tarditate ira magistratus infringitur, & impetus mitigatur. Ex arbore betula, quæ candore atq; tenuitate præcellit, fiebant hæ uirgæ. Ideoq; Plinius 16. betulam appellat terribilem magistratum uirgis. Habitum.] uestitum, qui in magistratibus conspectior erat, & propè peculiaris, ut toga prætexta: de qua sic ait Liuius in 34. Magistratibus in colonijs municipijsq; togæ prætextæ habendæ ius est: nec id ut uiui solum habeant tantū insigne, sed etiā ut cum eo cremetur mortui. Præterea tunica palmata, & toga picta, erant consulum triumphantiumq; gestamina. Annonam curamus.] De præfecto annonæ scribit Liuius in quarto, aitq; Lucium Minutium primum creatum annonæ præfectum, cum fame laboraret res Romana. Hic non tam significatur præfectus annonæ frumentariæ, quàm macelli. Annona enim

non solum ad fruges, sed etiam ad obsonia refertur. unde annonam macelli dixit Tranquillus. & à M. Tullio scriptum est: Putarem annonam in macello cariorum fore. Sa tyrographus quoque licenter quidem, sed decenter dixit: Hi opibus nunquam cara est annona ueneni. Caesar in commentariis naues annontinas uocat, quibus annona frumentaria coportatur. Ab annona, lex annonaria est dicta, perinde ad annonam. Olim Clodius legem tulit annonariam, quam inquit Pedianus Asconius summe popularis fuit. Vegetius annonarias expensas uocat, eas frugum pabuli species, quae provinciales militibus expendunt. Adilem gerimus] adilitatem, siue (ut ueteres dicebant) adilitatem gerimus. De adilibus relege quae scripsimus in primo Tranquilli commentario. In hoc loco significatur adilis, is qui edictiones adilitatis habet, ad moderanda precia cibariorum, qui agoranomus dicitur, ita enim Graeci appellant praefectum fori, & obsoniorum quae in foro uenduntur, ut iusto scilicet & moderato precio diuendantur. ἀγορὰ forum Graecorumque unde agoranomos, quasi lex & regula fori, uerumque in foro uenaliu. Plato in sexto de Legibus, curatores appellat rerum uenaliu eos magistratus, qui fori uenditionisque curam habuerint. In hanc sententiam est illud Plautinum ex Captiuis: Euge edictiones adilitas hic quidem habet, Mirumque adeo est nisi hunc fecerunt sibi Aetoli agoranomum. Idem in Curgulione: Nec Strategus, nec tyrannus quisquam, nec agoranomus. Vbi Strategus significatur dux exercitus, Graeco uocabulo. Scribit Dionysius Halicarnassensis, adiles tribunorum ministros fuisse: eosque & annonae forensis, ut affatim suppeteret, curam habuisse similesque, inquit, quodammodo sunt apud Graecos agorano-

mis. Pomponius Iuriconsultus prodidit Iulium Cæsarem
 ædiles duos constituisse, qui frumento præessent, & à Ce
 rere Cereales appellatos. Præerat etiã ædiles cibarijs, quæ
 in popinis cocta uenduntur. Ob hoc dixit Seneca in libro
 ad Gallionem de uita beata: Voluptatem inuenies latitan-
 tem sæpius, ac tenebris captantem circa balnea & suda-
 toria, ac loca ædilem metuentia. Ædiles sacrosanctos et di-
 ci & esse, Lilius Festusq; notificant. Absonare.] Legen-
 dum est Obsonare, quod significat obsonia parare. unde
 obsonatores dicti, coemptores obsoniorum, de quibus co-
 piose diligenterq; perscripsimus in libro Annotationũ. Di-
 xit Seneca obsonatoribus noticiam esse subilem dominici
 palati. apud Plautum in Mostellaria, obsonare pollucibili-
 ter significat, parare obsonia lauta & copiosa. Pollucibi-
 liter idem pollet quod splendide & magnificenter: & pol-
 lucibilem cœnam appellat Macrobius, intelligi uolens lau-
 tam, adicialem, esculentam. Pollucibilitas quoq; dicta pro
 lautitia, & epularum magnificentia. Demiror Fulgentiũ
 in Mythologijs, pollucibilitatẽ interpretari humanitatẽ.
 nisi fortẽ humanitatem capiti pro benignitate at largita-
 te, qua in apparatu conuiuali uti solemus. Plautinum testi-
 monium, quod Fulgentius citat, nihil admodum fulcit ro-
 boratq; hominis interpretamentum, cum Plautina uerba
 à nobis sint, non à Fulgentio. Pollutum quoq; Herculis an-
 tiqui dixerunt, sacrificium quod Herculi decuma data fie-
 bat, quod erat splendidum: & pollucere est, libamenta
 Herculi in aram porricere. Corrigenda est obiter apud Ma-
 crob. dictio mendosa. sic enim passim in tertio Saturnaliũ
 scriptum est: Proprie autem catilones dicebantur, qui ad
 pollutum Herculis ultimi catilos liguribant. Tu illud Ad
 pollutum,

pollutum, immissa litera c. lege Ad polluctum. sic enim significatur Hercules sacrificium, cum pollutum dicatur maculosum et fœdum. Catilones autem (ut id quoq; Macrobius uerbum intelligas) antiqui gulosos appellabant, à carne uidelicet catulina, quam esuauisse, hoc est comedisse Romanos, Plauti fabulæ sunt indicio. Plin. quoque in 29. *catulorum* est, catulos lactentes existimatos esse adeò puros ad cibum, ut etiam placandis numinibus hostiarum uice uterentur. ius catuli namq; in cœnis deorum poni solitum. unde Lucilius catilonem appellat piscem lupum, quasi liguritorem & gulosum, qui stercore sectaretur. Commodabimus.] Postest & qui ædilis est, facere ut minoris obsonia amicis cōparet, cum ipse præsit rebus uenalibus. Plato lib. 8. de Legibus, præcipit censoribus uenalia curare esse, ne quid uendatur ematurq; pluris minorisue quàm lex uusserit, quàm rerum uenaliu mensuræ & precia cōstituta sint. Affatim.] copiose, admodum, abundanter: aduerbium est. Salust. in Iugurtha: Frumentum & alia omnia quæ usui forent, affatim præbita. Hanc dictionem prima acuta, non media, ne teres pronunciabant: ut docet Gellius. necnon Probus grammaticus hunc Plauti uersum prima acuta legere solebat: Aliorum est affatim qui faciant. coniungitur saepe cum genitiuo, ut apud Liuium: Habetis affatim lignorum.

Succussusq;.] concussu & agitato eiectis. Quis quiliæ.] Verba sunt Pythiæ ædilis, qui pisciculos uiles conspiciens,

Sedenim Pythias uisa sportula, succussisq; in aspectum platiorem piscibus: At has quiliæ quiliæ quanti parasti? Vix, inquam, piscatori extorsimus accipere 20. denarios. Quod audio

audito, statim adrepta dextra, postliminio me in forum cupe dinis reducēs: A quo, inquit, istorum nugamenta hæc com parasti? Demonstro seniculū, qui in angulo sedebat. Quem cōfestim, p̄ adilitatis imperio uoce asperrima increpans: Iā iam, inquit, nec amicis quidē nostris, uel omnino ullis hospi tibus parci tis? Quid tam ma gnis precijs pisces friuolos in dicatis? & florem Thesſaliæ re gionis, instar solitudinis, & scopuli edulium caritate dedu citis? sed non impunē. iam e nim saxo scias, quemadmodū sub meo magisterio mali de beant coherceri. & profusa in medium sportula, iubet officia lem suum insuper pisces in scē dere, ac pedibus suis eos obte rere. Qua contentus morum seueritudine meus Pythias, ac mihi ut abirem suadens: Suffi cit mihi, ō Luci, inquit, seniculi tanta hæc contumelia.

friuolosq̄, coem pto ab Apuleio. eos quisquilias ap pellat, quasi spur citias piscium, & purgamēta. Quis quilie enim pur gamenta dicūtur, ut docet Seruius in primo commen. Geor. & ut au ctor est Pompeius Festus, Quisqui lia putantur dici, quicqd̄ surculorū foliorūq̄ minutim cadit ex arborib. uelut quicquid ca dia, Neuus: Abi, deturba te saxo quisquilie, quid est? Plin. uolumine sextodecimo, quis quilium uocari tra dit frutices para uos aquisfolie ili cis. Postliminio. I Verbum iuris. Ti tulus est apud iurisconsultos, de captiuis & postliminio reuersis; ubi Paulus, quid sit postliminium, scienter expli cat hic

cat his uerbis. Postliminium est, ius amissa rei recuperan-
 da ab extraneo, & in statum pristinum restituenda, in-
 ter nos ac liberos omnes populos regesq; moribus legibus
 constitutum. Nam quod bello amisimus, aut etiam citra
 bellum, hoc si rursus recipiamus, dicimus postliminio reci-
 pere; idq; naturali aequitate introductum, ut qui per iniu-
 riam ab extraneis detinebatur, is ubi in fines suos redi-
 set, pristinum ius suum reciperet. In bello & in pace postli-
 minium est. Postliminio redeunt, homo, nauis, mulus elio-
 tellarius, equus, equa quæ frena recipere solet, id est domi-
 ta: ut auctor est Boetius in commentarijs Topicorū. Mar-
 cellus iurisperitus negat arma postliminio reuerti, quod
 turpiter amittantur. De postliminio receptis copiose scri-
 bit Gallus lib. 1. significationum quæ ad ius pertinet, quod
 autem sit ipsum postliminij ius, potest ex ipsius nominis
 interpretatione cognosci. Postliminio enim redit, quisquis
 captus ab hostibus ad patriam remeauerit. Namq; dum
 captiuitatem hostiū patitur, ius ciuium amittit. omnia au-
 tem iura recipit, si postliminio reuertatur. Itaq; postlimi-
 nij uocabulo quedam reuersio significatur, ut docti autu-
 mant: qui ex aduerbio Post, uim nominis interpretantur:
 reliquam uocabuli partē, protractionem solam & addi-
 tamentum esse ostendentes, tanquam liminiū nihil signifi-
 cet, sicuti Tullium supplementum est in meditullio. Ignot
 Apuleius postliminio scite & decenter dixit per aduer-
 bium, quasi reuersionem quandam & reditum significatū
 in forum cupedinis: de quo paulo antē satis multa. Nuga-
 menta.] Quod suprā quisquilias dixit, nunc nugamenta
 appellat, ex uarietate elocutionis elegantiam captans. sic
 est Virg. in 3. Æneidos, nunc syluam, nunc uirgulta, nunc
 uimina,

nimina, nunc arborē dicit, pro eodem. Plin. in 16. nucamē
 ta, per literam c, appellat panniculas quasi quasdam, des-
 pendent ex ramis abictis & piceæ. uerū nugamenta à
 nugis, nucamenta à nuce inclinari uidentur. Seniculū.]
 senecionem. à sene enim sit diminutiuum seniculus & se-
 necio. Afranius: Tu senecionem hunc satis est si seruas a-
 nus. Pro aedilitatis imperio.] pro potestate magistratus.
 Magna est in oratione latina uarietas huiusce particulae
 Pro. aliter enim dicitur Pontifices pro collegio decreuisse,
 aliter testem pro testimonio dixisse, aliter pro rostris, ali-
 ter pro tribunali, aliter magistratum pro potestate inter-
 cecisse. Istam autem uarietatem eiusdem quidem fontis &
 capitis, non eiusdem tamen esse finis, non insubtiliter disse-
 rit Gellius in 10. & ita facile putabit, si quis habeat bono-
 rum scriptorum noticiam celebriorem. Pisces friuolos in-
 dicatis.] Suprà docuimus, quemadmodū indicare non tam
 significat uendere quàm aestimare, & precium facere rei
 uenalis. Castigatio est aedilis in piscatores, quod magnum
 nimis precium petat pro pisciculis uilioribus, nugatorijq; id
 enim est friuolū: cū friuola sint proprie, uasa fictilia quassa.
 Vnde dicta uerba friuola, quæ minus sunt fide subnixa: &
 res friuola, quæ nullius precij sunt, cōtēptibiles scilicet, &
 abijciendæ. Florem.] Hypatā significat, quæ ueluti flos
 & metropolis erat Thessaliæ. Instar solitudinis.] Sensus
 est: Ciuitatem, quæ alioqui florentissima est, et primaria,
 facitis ueluti desolatam uiduatamq; cultoribus, caritate ci-
 bariorum. Illa enim loca naturaliter frequentantur ab ho-
 minibus, ubi annonæ uilis est, & edulia minimo constant.
 Edilium.] Corrige edulium, hoc est cibarium. Cari-
 tate.] precij enormitate. Faxo,] faciam. Sub meo
 magistra

magisterio.] magistratu & aedilitate. Magisterium enim aliquando accipitur pro ipso magistratu: ut apud Plin. dicitur magisterium equitum, pro ipsa dignitate magistratus equitum. Ita magistri dicuntur, maiores magistratus: unde magister populi apud antiquos is dicebatur, quem nos dictator dicimus: auctores M. Tul. Seneca, et Varro. Magistrare enim, moderari est, & regere: unde magisteria, et magistratus dicti. M. Varro & Paulus iurisconsulti autumant, magistratus dici quasi per diminutionem, a magistris, tanquam minores hi magistri sint. Officiale enim, ministrum. Antiqui praetores quia cum officio mittebantur in provincias, officia provinciae nominaverunt. unde officiales dicti apparitores, ministrique ipsorum magistratum. & haec est vera uerbi significatio. Vulgo officialis accipitur pro ipso magistratu. Iulius Capitolinus officia Palatina appellat, intelligi uolens officiales, hoc est ministros imperatorios. sic enim scribit in Gallienis: Cum iret ad hortos nominis sui, omnia Palatina officia sequebantur. Obterere.] conterere, conculcare, ignominiae causa. Plautus in Rudente, euidenter ostendit aedilis officium hoc fuisse, ut merces uenales, si improbae forent, iactaret, conculcaretque. sic enim scribit: Neptunus quamuis fastidiosus aedilis est, si quae improbae sunt merces, iactat omnes. Seueritudine.] seueritate, acerbitateque castigatoria: sicut quoque nihil interest, suauitudo dicas an suauitas, sanctitudo an sanctitas, acerbitudo an acerbitas, castitudo an castitas: ita nihil refert, seueritudodicas an seueritas. Plaut. in Epidico: Quid illuc est, quod illi caperat frons seueritudine? Vbi caperare significat, rugis frontem contrahere & asperare: unde caperata frons dicta, pro tristi et seuera. O. Luci.] Appa-

leius significatur. Seniculi.] piscatoris. A' senz diminuti-
um nomen cui subest occulta contemptio.

His actis consternatus, ac
prorsus obstupidus, ad balne-
as me refero, prudentis condi-
scipuli ualido consilio, & nu-
mis simul priuatus & cœna:
lautusq; ad hospitium Milo-
nis, ac dehinc cubiculum, me
reporto. Et ecce Fotis ancilla,
Rogat te, inquit, hospes. At
ego iam inde Milonis abstine-
tię cognitor, excusauī comiter.
quod uix uexationem non ci-
bo, sed somno censerem diluē-
dam. Isto accepto pergit ip-
se, & iniecta dextra clementer,
me trahere adoritur. Ac dum
contor, dum modestē renitor:
Non prius, inquit, discedam,
quā me sequaris. Et dictum
iureiurando secutus iam obsti-
nationis suę, me ingratis obe-
dientem perducit ad illum suū
grabatulum, & residēti, Quā
saluē agit, inquit, Demeas no-
ster? quid uxor, quid liberi, qđ
uernaculi? Narro singula. per-
cunctatur accuratius causas e-

Prudentis.] Iro-
nicōs. intelligi e-
nim uult à contra-
rio, imprudentem
fuisse Pythiam æ-
dilem, qui tali con-
silio Apuleiū pri-
uauerit, & num-
mis quos impen-
derat piscatori, et
cœnam cum pisces
pedibus minister
obtriuisset. Lau-
tus.] modò lotus
in balneis: alijs
splendidus & no-
tidus. unde & lau-
titia dicitur, epula-
rum magnificen-
tia. Epigramma-
tarius poeta: Lau-
ta quidem cœna
est, fateor, lautissi-
ma. Locus extra
urbem Romam di-
ctus est Lautulæ
quia cum illuc ae-
qua fluere, lauan-
di usum

di usum exerce-
bant. Hospes.]
Milo significatur.
hic enim hospes
accipitur pro eo q
recipit: aliàs pro
eo qui recipitur.
hinc illud notissi-
mum: Non hospes
ab hospite tutus.
Græcè xenos dici-
tur: unde xenios Iu-
piter, hospitalis.
quem inuocat Di-
do Virgiliana illo
uersu: Iuppiter,
hospitibus nam te
dare iura loquun-
tur. Abstinentia

tiæ.] parsimonie, uel potius auaritiæ. modò ad uituperationem, aliàs ad laudem ponitur. Somno diluendâ.] Moraliter locutus. Contingere enim ferè semper solet, ut lassitudo magis somno discutiatur quàm cibo: et ut homo de lassatus ex itinere magis somnum cupiat, quàm cœnam. Isto accepto.] cum hæc accepisset, audiuiſſetq; ex Photide Milo. Dum contor.] remoror, & quasi resisto. Ingratis.] inuitum & nolentem. aduerbium est, &, ut ait Donatus, significat non ultro: sicut ingratus significat inuuitus, & coactus. quæ enim ultronea sunt, grata sunt: ingrata uerò, quæ ab inimicis sunt, ac recusantibus.

plautus

tiā peregrinationis meæ. quas
ubi probè protuli, iam & de pa-
tria nostra, & eius primorib;
ac deniq; de ipso præside scrupulosis-
simè explorans, ubi me
post itineris tam sæui uexationem,
sentit fabularum quoque
serie fatigatum, in uerba meridia
somniales desinere, ac
nequicquam defectum iam in
certa uerborum salebra balbutire,
tandem patitur cubitū ut
concederem. Euasi aliquando
rancidi senis loquax & famelicum
conuiuium, somno, non
cibo grauatus: cœnatus solis
bulis. & in cubiculū reuersus,
exoptatæ me quieti reddidi.

Plautus in Amphitryone: Hæc heri immodestia coegit
 me, qui hoc noctis à portu ingratis excitavit. Grabatu-
 lum.] Græcè λαινίδιον Lucianus appellat. Ad illum.]
 quasi contemptibilem & fastidientium. Hæc enim pro-
 nomina, iste & ille, ut scienter inquit Donatus, sæpe ad
 contempnium, aut ad odium referuntur. In pronomini-
 bus magnum est pondus. Virg. Ille Sichæum Impius ante aras
 ille, hoc est, sceleratus & nefarius, ut Donatus exponit.
 Residenti.] mihi. Quàm saluè.] quàm prosperè, quàm
 feliciter, adverbium est, in hac loquendi consuetudine fre-
 quens. Apud Liviū querit maritus de Lucretia: Satin salu-
 uè? illa respondēs: minimè, inq. qd enim salui est mulieri,
 amissa pudicitia? Apud eūdem in 10. Satin saluè, inquit
 Appius, Luci Volumni, ut sese infaniores habēt? Quid u-
 xor.] Brevis interrogatio: quæ tamen multa complecti-
 tur, dū querit quid agat uxor Demæ, quid filij, quid tota
 familia. Quid uernaculi?] scilicet agunt. Vernas autē ser-
 uos dici uoluerūt: qui, ut ait Pompeius Festus, ex ancillis na-
 ti essent uere, quod tempus anni maximè naturalis sæturæ
 est. ade uernula, & uernaculus uoce diminutiua, seruus di-
 ctus. hinc uernaculum, domesticum appellant, & domi
 quasi nostræ natum ac peculiare. M. Varro lib. de analo-
 gia nouissimo, tria genera uerborum esse prodidit: unum
 uernaculum ac domi natum, alterum aduenticiū, tertium
 nothum. Vernaculum est, inquit, domi natum: ut sutor &
 pistor. Idem in tertio de Rustica: Præterea quoq; uolia-
 cres, cum partim aduenæ sint, ut hirūdines & grues: par-
 tim uernaculæ, ut gallinæ ac columbæ. Columella in galli-
 naceis probat fecunditatem uernaculam, hoc est nostræ
 tium & domesticorum gallorum. A uerna fit adverbium
 uernali-

uernaliter, quod significat seruiliter. Horatius in secundo
 Sermone: Necnon uernaliter ipsis Funditur officijs, pra-
 lambens omne quod affert. Vbi exposuit Acron, Vernali-
 ter, id est luxuriose: quæ interpretatio an satis proba sit, ip-
 se uiderit. Nonius Marcellus Vernaliter exponit, pro adu-
 latorie, à uernis, quibus hæc uiuendi ars est. A Cicerone
 dicta est festiuitas uernacula, pro urbano lepore, salubris
 Romanis. *Causas peregrinationis.*] Consimiliter Hippa-
 chus Lucianum interrogat, quæ illa sit uia, & quò profi-
 ciscatur. Pertuli.] enarrauit atq; percensui. *Præsides.*]
 quis scilicet sit præses prouinciæ nostræ. Romani enim præ-
 sides prouinciarum rectores missitabant: quo nomine &
 proconsules & legati Caesaris, & omnes prouincias re-
 gentes appellantur. Est enim præsidis generale nomen, ut
 iurisperiti prodiderunt: præsidēs autem prouinciæ sue
 celebrat Apuleius in Floridis & Apologia, Orfitum, et Se-
 uerianum, & Maximum Claudium. *Somnulentum desi-
 nere.*] Expressit id quod naturaliter accidere solet, ut som-
 nulentum & iam dormitantes in medijs uerbis deficiamus,
 ueluti balbutientes: nec explicatè satis, explanatèq; loqua-
 mur. *Verborum salebra.*] asperitate. Verba enim sales-
 brosa & asperata meritò dici possunt in balbutiente &
 somnulento, propterea quòd neq; facile, neq; expedite, neq;
 tota enunciantur, quasi aspredine quadā & salebra atq;
 offensaculo fistulam spiritalem offendentia. Salebras ap-
 pellant asperitates, & loca aspera. M. Tullius in quinto
 de Finibus: Venit ad extremum, hæret in salebra. Idem de
 Oratore: Alter sine ullis salebris, quasi sedatus amnis fluit.
 Hinc salebrosum dixere. Virg. Non tam salebrosum ut an-
 tē. Rancidi senis.] Rancidum senem festiuiter, necnon et
 morda-

mordaciter appellat hospitem Milonem, uocabulo inamabili, & auaritiæ sordes exprimente. Horatius, rancidum aprum appellat insuauem. Ita à M. Tullio caro rãcida dicitur in eo significato, quo uulgus usurpat. Loquax & famelicum cõuiuium.] Tales sunt cœnæ sordidorum & deparcorum, ut plus loquacitatis habeant, quàm liquaminis esculenti. Cœnatus solis fabulis.] Ioculariter, tanquam in cœna uerba tantum & fabulas propinauerit, uice obsoniorum, cœnatus autem & pransus & potus, diuersum ualent quàm indicant: ut docet Quintil. in primo.

LIBER SECVNDVS.

Argumentum.

Dum Hypatæ loca singula curiosius contēplatur, Byrrhenam matronā opulentam recognoscit: statuamq; in eius domo faberrimè factam explicat. à qua commonitus, ut ab uxore Milonis hospitii caueat, perinde ac maxima magarum: in ancillæ amorem propensus labitur, cum quæ cõplexus & colluctationes ueneriæ referuntur. Cœnaticus Byrrhenæ apparatus describitur. Inibi inseruntur & fabellæ conuiuales, licentiosiq; cashinni cõstrepenes: mortui custodia: custodis nares auresq; præsectæ: mox regressio Lucij nocturna ad hospitium, non sine sudore et cæde, quæ non tam homicida factus est quàm utricida.

Vt primum.] Apuleius post somnum excussus in Milonis Hypatini hospitio, singula loca illius ciuitatis cœpit

VT primū nocte discussa, sol nouus diem fecit, & sōno simul emer-
curiose cõtemplari: utpote magiæ noscendæ cupidissimus. & cum uide-
m ret se

ret se esse in media
Thessalia, quæ do-
micilium & officina
est magicarum
uanitatum, existima-
bat, quicquid
spectaret, id totum
ui cantaminum esse
in alias effigies
transfiguratum. Ex
hac contemplandi
curiositate inci-
dit in matronam
summatem, nomi-
ne Byrrhenam, cu-
ius opulentia &
cultus graphice re-
feruntur. Sol no-
uus.] recenter ex-
oritur. Virg. Car-
pamus, dum mane
nouum, dum gra-
mina canent. E-
mersus.] Optimo
uerbo est usus, tam
quam sopitus mer-
sus sit in barathrum
obliuionis. Anxius
alioqui.] Ordina-
tio uerborum sic

sus, & lectulo, anxio alioquin,
& nimis cupidus cognoscendi
quæ rara miracula sunt: repu-
tansque me media Thessaliæ lo-
ca tenere, quod artis magicæ na-
turalia cantamina totius orbis co-
sono ore celebrantur: fabulamque
illam optimi comitis Aristor-
menis, de situ ciuitatis huius
exortam, suspensus alioquin,
& uoto simul & studio curio-
se singula considerabam. Nec
fuit in illa ciuitate, quod aspi-
ciens, id esse crederem, quod
esset: sed omnia prorsus ferali
murmure in aliam effigiem trans-
lata: ut & lapides quos offen-
derem, de homine duratos: &
aues, quas audirem, indidem
plumatas: & arbores, quæ po-
merium ambirent, foliatis si-
militer: & fontanos latices, de
corporibus humanis fluxos cre-
derem. Iam statuas & imagi-
nes incessuras, parietes locutu-
ros, boues & id genus pecua-
dictura præfagium: de ipso ue-
ro cælo, & iubaris orbe, subitò
uenturum oraculum. Sic
attonitus, immò uerò cruciabi-
li de-

li desiderio stupidus, nullo qui-
dem initio uel omnino uesti-
gio cupidinis meæ reperto, cū
cēta circuibam. tamen dum in
luxu nepotali simul hostiatim
singula pererro, repente me ne-
scius forum cupidinis intuli.

Struitur: *Anxius
curiose singula cō-
siderabam. Men-
dia Thessaliæ lo-
ca.*] Tanquā Hy-
pata in meditullio
Thessaliæ sita sit.

Natiua cantami-

na.] Significat artem magicam sedes habere originales in
ipsa Thessalia, perinde ac ibidem nata sit, non aliunde ad-
uectā. Ita Lucanus in sexto Pharsaliæ, cantamina, hoc est
incantamenta magica, ueluti natia atq; uernacula pecu-
liariaq; Thessaliæ fuisse demonstrat. Menander quoq; apud
Græcos, Thessalam cognominauit fabulam, comple-
xam ambages fœminarū detrahentium lunam. Autumat
Plinius, magiam in Perside inuentam à Zoroastre, tran-
sisseq; illinc ad Thessalis urbes. Hinc Plautus Thessalum
ueneficum scitē dicit, intelligi uolens maximum præstigia-
torem, omnisq; magici ludibrij gnariissimū. Fabulamq; il-
lam.] subaudi reputans, hoc est recolens. Ciuitatis.] Hy-
patæ. Id esse crederem.] Lucius habens persuasissimū, in
Thessalia plurimū pollere magicas artes, credebat, quæ
eunq; uidebat, ea esse omnia ui cantaminum transforma-
ta, demutataq;. Ferali murmure.] magico cantamine, seu
surramineq; pestifero. Lapidēs de homine duratos.] Lu-
cianus in hac sententiā, *ὁμοειδὲς τὸ πρῶτον, ὃ πρῶτον*
αὐτοῦ, ὃ καὶ ὁμοειδὲς: Cupiebā, inquit, spectare aliquid in-
opinabile, uel hominem uolati cum, uel lapideum. Indi-
dem.] ex homine. Foliatas similiter.] scilicet ex huma-
nis corporibus: tanquam homines potentia magica in la-
pides

pides, in aues, in arbores, in fontes transfigurari possent:
 sicuti metamorphosis poetica multiformiter tradit. La-
 tices.] aquas. Suprà dictum est, laticem dici omnem liquo-
 rem. Fluxos.] solutos, liquefactosq;. Allusit ad naturam
 aquarum, fluidam ac fluentem. Alias fluxus dicitur mollis
 & effeminatus, ut Martialis: Cinædo euior fluxo. A
 Cypriano fluxura accipitur pro libidine, & mollicia uene-
 ria. scribit enim, castitatem exarmaturam esse fluxuram,
 hoc est libidinum. Statuas & imagines.] Statua pro-
 prie lapidea est, siue ænea, & ex quacumq; materia soli-
 diore. Imago cerea est, et picta. Sed saepe indiscriminatim
 ponuntur. Sensus est: Ex persuasione magicæ disciplinæ cre-
 debam incredibilia, & ut Lucianus dixit Græcè, παράδο-
 ξα, hoc est inopinabilia: quod imagines ambularent, bo-
 ues pecudesq; loquerentur. quod sanè prodigiosum est, &
 contra naturā. Incessuras.] ambulaturas. Id genus.]
 huius generis. Eloquutio elegans, scriptoribusq; usitatissi-
 ma, Id genus, hoc genus, pro eius generis, & huius generis.
 Pecua.] Vetusissimi hoc pecu singulariter, & hæc pecua
 pluraliter dicebant: ut docet Priscianus in sexto. Nonius
 Marcellus: Pecua, inquit, & pecuda, ita ut pecora, uete-
 res dixerunt. Plautus in Mercatore: Nec pecua ruri pasce-
 re, nec pueros nutrire. Idem in Rudente: Squamosum pe-
 cu, pro piscibus posuit. et Solinus in Polyhistore sic refert
 ita pabulosa, ut pecua, nisi interdū æstate à pastibus arce-
 antur, ad periculum agat satietas. Mendosi codices non pe-
 cua habent, sed pecuaria. Neuius in gymnastico: Homines,
 pecua, belluasq;. Hinc pecuarius homo dictus à M. Tul-
 lio, qui habet pecuarias grandes: hoc est, qui pascit armen-
 ta & greges, ex quibus exuberant uberes quæstus. M. Var-
 ro in

ro in secūdo de Re rustica: Et ipse pecuarias habui grādes
 in Apulia ouiaras, & in Reatino equarias. Et hoc est
 quod intelligi uoluit Porcius Cato, agricolationis totius sciē-
 tiſſimus, qui quærenti quid maxime in re familiari expedi-
 ret: respondit, Bene pascere. quid secundum: Satis bene pa-
 scere. hoc enim uerbo declarauit, rem pecuariā esse in agri-
 colatione quæstuosissimam. Dictura præſagium.] A-
 pud priſcos in prodigijs erat, bouem loquutum esse: quo nū-
 ciato, senatum sub diuo haberi, refert Plin. qui aliubi quo-
 que sic tradit: Canem loquutum in prodigijs, quod quidem
 annotauerim, accepimus: & serpentem latrasse, cū pulſus
 est regno Tarquinius. Inuenitur in annalibus, olim in uilla
 Galerij locutum esse gallinaceum ſemel: quæ omnia quia
 ſunt contra quā est nota natura, prodigioſa exiſtiman-
 tur, credunturq; facere præſagium, hoc est prognosticon
 rerum futurarum. Iubaris orbe.] Solis globosum corpus
 ſignificat. Venturum oraculum.] Quæcunq; incredibi-
 lia impoſſibiliaq; naturaliter ſunt, ea credebat Apul. fieri
 poſſe Hypatæ magici cantaminis ui atq; potentia. Atto-
 nitus.] Stupefactus. Attonitos proprie appellamus, ut au-
 ctor est Cor. Celsus, quorum & corpus & mens ſtupet.
 Quod genus mali ſit interdum ictu fulminis, interdū mor-
 bo. hunc apoplexiā Græci appellant. De attonito Scruius
 ſic: Attonitus proprie dicitur, cui caſus uicini fulminis, &
 ſonitus tonitruum dant ſtuporem. Immoderū.] Corre-
 ptio eſt. Cupidinis mea.] cupiditatis, ſcilicet magiæ no-
 ſcendæ. Interdum maſculino genere cupido accipitur pro
 cupiditate. Horat. Cupido ſordidus auſert. Idem in Sermo-
 nibus: At bona pars hominū decepta cupidine falſo. In lie-
 xu nepotali.] Luxus nepotalis ſignificat immodicā pro-
 fuſionem,

fusionem, & uictus largitatem. nepos enim prodigus dictur unde nepotalis deriuatur. Eleganter à Tertulliano dictum est, Aristippus in purpura nepotatur: pro eo quod est, luxuriatur, et lautius uiuit. Nepotatus quoque, ut apud Terentium annotauimus, dicitur ipse luxus atque prodigentia. **Hōstiatim.**] per singula hōstias aduerbium est. consimilia sunt templatim, uicatim, pagatim, & id genus propè infinita. Quintil. in 5. Scrutanda singula, & uelut hōstiatim pulsanda. **Forum cupedinis.**] forū piscarium, & in quo esculenta uenduntur. relege quæ in primo cōmentario copiosius annotata sunt, super hac dictione.

Famulatione.]

famulorū ancillarumque multitudi-
ne, quod & famu-
litium dicitur, ut
idē Apuleius ait in
Floridis: Frequēs
famulitiū, domus
amplo ornata ue-
stibulo. Græcè ait
Lucianus, πεισθε
πρυφῶν, id est fre-
quentes ministri.
Aurū in gēmis.]
Lucianus: ἰατρικὰ
αὐθιγὰ καὶ χρυσίου
πικρῶν: id est, ue-
stimenta florida,
& aurum copio-

Et ecce mulierem quampiā
frequenti stipatam famulatio-
ne, ibidem gradientem, adcele-
rato uestigio comprehendo.
Aurum in gemmis, & in tuni-
cis, ibi inflexum, hic intextum,
matronam profectō confite-
batur. Huius adhegebat lateri
senex, iam grauis in annis, qui
ut primū me conspexit: Est,
inquit, hercules hic Lucius: &
offert osculum. & statim, in cer-
tum quid nam, in aurē mulie-
ris obgannijt. Quin, inquit, et
tiam, uel ipsam parentē tuam
accedis, & salutas? Vereor, in
quam, ignotē mihi scēminā. &
statim rubore suffusus, reiecto
capite

capite restiti. Ac illa obtutum
in me conuersa: En, inquit, san-
ctissimæ Saluæ matris gene-
rosa probitas: sed & cetera cor-
poris ex æqualiter ad regulam,
qua diligenter aliquid adfingunt,
sunt congruentia. In enormis
proceritas, succulenta gracili-
tas, rubor temperatus, flauum
& in affectatum capillicium: o-
culi casti quidem, sed uigiles,
& in aspectus micantes pror-
sus aquilinos. quoquò uersum
floridus, speciosus & immedia-
tus incessus.

sum. Inflexum.]
scilicet in gemmis.
Sabinus iuriconsu-
ltus ait, gemmas
inclusas auro cede-
re. Etenim cedit,
cuius maior est spe-
cies. Unde si mar-
garitæ auro ornæ
di gratia adhibite
sunt, auro cedunt:
si contrà, aurum
margaritis cedit.
Idem, ut Vlpianus
inquit, & in gem-
mis est, anulis in-

clusis: sed si gemmæ ut habilitè geri possint, incluse auro
fuerint, tunc aurum gemmis cedere auium Paulus. Hic
intextum.] scilicet in tunicis. Aurum intexere uestibus, in-
uenit Attalus rex unde nomen Attalicis. auctor Plin. in o-
ctauo. Fiunt ex auro textili uestimenta, sine alia materie:
quali paludamento indutam Agrippinam uidisse se refert
idem Plin. netur enim aurum, ac textitur lanæ modo, & si-
ne lana. Tunica aurea triumphasse Tarquinium Priscum,
Verrius tradit. Matronam consuebatur.] ex cultu or-
natuq; matronali apparebat, eam esse matronam summa-
tem. Cultus magnificus, ut Græco uersu testatū est, addit
hominibus auctoritatem. Hercules.] certe. Lucius.]
Apulcius. In aurem obgignit.] Ita Mart. Gannis in aure
semper omnibus Cinna. Vnde & obgignere ductum est,
m 4 quod

quod significat murmurare. Et gannitio apud ueteres significat canum querulam murmurationem. Gannitum quoque nonnulli humanam uocem uocauerunt. Vnde obgannire in aurem, est secretò loqui, & ueluti immurmurare. Afranius: Gannire ad aurem nunquam didici. Vel ipsam parentem.] Verba sunt senis, hortantis Apuleium, ut matronam salutet, ueluti parentem ac matrem: id enim uenerationis nomē est. Ignotae mihi foeminae.] Extrinsecus subintelligendum, me offerre, uel tradere, uel aliquid simile. Obtutū conuersa.] oculis in me defixis. En, inquit.] Verba matronae Byrrhenae ad Apuleium, quem recognouit ex lineamenti uultuque; materno. nihil enim dubium est (ut Columella uerbis utar) quin ipsa natura sobolem matri similem esse uoluerit: & parentum notae plerumque natis inhererent. Saluiae.] Nomen est matris Apuleij. Alias herba est cana, odorata, mentae similis: uulgo nota. Herbarij graeci Elelispbacon uocant. à qua fortassis saluiatum deducitur, quod genus est liquaminis siue potionis, cuius Collumella & Plinius meminerunt. Quidam non saluiatum legunt, sed saliuiatum, à salina, hoc est succo, inclinata dictione. Aequaliter ad regulam.] quasi dicat, cuncta corporis in Apuleio membra congruere maternis membris, ueluti ad æmulum, quæ regula est fabrorum, qua architecti utuntur ad opus probandum. de qua ait & Maro: Nil ut deliret amussis. Succulenta proceritas.] Dictiones præpositæ, quæ ita in ordinem redigendæ sunt: Inenormis proceritas, succulenta gracilitas, ut quasi per antitheton, singulis singula opponantur: quæ locutio splendida est. Vult enim significare, in Apuleio fuisse corporis proceritatē, sed inenormem: hoc est moderatam, non immodicam: et ob hoc decoram

decorā fuisse gracilitatem, sed succosam, ut ita ex contrarijs fiat temperamentum formositatis. Tale enim corpus habilissimum est, ut ait Cor. Celsus. nā longa statura, ut in iuuetā decora est, sic matura senectute cōfiscitur. Gracile aut corpus infirmū, obesum, hebes est. Talis statura quadrata ab eruditis nuncupatur, de qua scripsimus in 10. cōmentario apud Suetonium: qui tradit, Vespasianum fuisse statura quadrata. Inenormis significatur non enormis, hoc est, non nimia, neq; immodica. Cic. in Topicis priuatiua appellat, quæ græcè *στεινὴ* dicuntur, in quibus adiecta est præpositio in, hæc enim syllaba cum fuerit appositā, demit ferē aliquid ex ea ui quam esset res quælibet habitura, si in syllabam præpositam non haberet: ut humanitati inhumanitas, dignitati indignitas. In namq; appositā, id de quo dicitur humanitate ac dignitate priuauit. Vnde & Boetius scienter, hanc orationis particulam priuatoriam syllabam uocat, in quarto commentario Topicorū. Sicut autē enormis dicitur grandis & prolixus: ita inenormis proceritas significatur statura quidem longa, sed non enormitate deformis, & quæ mediocritatis temperamento decora sit. Consimiliter gracilitas succulenta dicitur, cū neq; nimis gracile, neq; nimis obesum corp⁹ est: quæ res hominem uenustat. Succulentum dicimus succi plenum, et quasi succosum: quod tamen neq; obæsum aut pingue sit: qualis habiundo laudatur. Sidoni⁹ Apolinaris tradit, Theodericum regem fuisse colli non obæsi, sed succulenti. Rubor temperatus.] Galenus in *uingeri* xxv, inter signa crasseos, hoc est, complexionis, uel (ut latinius loquar) constitutionis bonæ, enumerat colorem ex rubore candoreq; cōcretum: capillos flauescētes, & modicē crispōs. Capil-
m s litum.]

litium.] coma & capilli. Sic enim à capillo dicitur capillitium, ut à famulo famulitium, à satellite satellitium. In affectatū.] Ipse in Apologia capillos sese habuisse tradit non amicos ac delicatos, nec ad lenociniū decoris promissos, quales affectati dicuntur, cum affectatione quadā cura studiose colantur ab his qui (ut ait Seneca) sollicitiores sunt de capitis sui decore quā de salute : qui inter speculum pectinemq; occupati sunt, qui concinniores esse moliunt quā honestiores, qui rempublicam suam turbari minus curarent quā comā. Archigenes medicus cosmotica, hoc est medicamenta ad capillos uenustandos composuit quibus docet, flauos & crispes capillos fieri spuma salis, myrrha commixta. Galenus quoq; non parum multa commemorat cosmoticorum, quæ nigricant, candicant, rufifant capillos: quæ fæminarum effeminatorumq; peculiaris cura est. aitq; uidisse mulieres complusculas immodice affectati capillitij curiositate defunctas, cum caput buis- scemodi pharmaciis medicamentisq; letifera frigiditate exaruit. Caliblephara dicuntur à Græcis, & à Plin. nostro, medicamenta, quibus oculorum palpebræ & supercilia uenustantur, & capilli inficiuntur : quod & alibi annotauimus. Oculi cæsi.] cærulei, uiridisq; coloris. Cæsius enim color uiridis cæruleusq; significatur, quem & alio nomine glaucum nuncupant. à Latinis ueteribus casia dicta est, quæ Græcis Glaucopis dicitur: ut Nigidius ait, de colore cœli, quasi Cœlia. Cutullus cæsiū leonem appellat, à colore oculorum cæruleo. Cor. Celsus in 7. Pupilla, inquit, color uel niger est, uel cæsius, cū summa tunica tota alba sit. Aristot. in primo de Animalibus, cæsiū in oculis colorem alij esse tradit: alij caprinum, quod morum optimorum indicium

indiciū est, & ad cernendi claritatem primatum obtinet. & hoc est quod intelligi uoluit Plin. cum ait in 11. Cōditos oculos clarissimè cernere, sicut in colore caprinos. Micantes.] fulgentes, & mobiles. In aspectus aquilinos.] Aquila clarissima oculorum acie præcellens est, ut Plin. in 10. & Apuleius in Floridis prodiderunt. unde aspectus aquilinus dictus, quia acutissimus clarissimūq; significatur. Antiqui aquilum colorem, qui est fuscus & subniger, ab aquila dictum esse antumant. alij ab aqua denominauerunt, cuius incertum est color. Aristoteles in nono de animalibus: Aquila, inquit, acie oculorum ualens sedulo ad uolat. Halietus, quod aquilarum genus est, & interpretari potest marina aquila, inter ceteros clarissima oculorū acie præditus est: pullosq; adhuc implumes cogit intueri ad uersus solis radios: & si conuiuentem flentemq; animaduertit, præcipitat e nido, uelut adulterinum ac degeneret: illum cuius acies firma contra steterit, educat. Hoc intelligi uoluit Silius, cum ait: Phoebea dubios explorant lampade fecit. Quoquò uersum floridus.] Ex omni parte corporis speciosum, & decenter amabilem Apuleium fuisse significat. & hic erit distinguendum, ut floridus ad hominem referatur. In hanc sententiam est illud Tibulli, in laudem Sulpitiæ depromptum: Illam, quicquid agit, quoquò uestigia mouit, Componit furtim sequiturq; decor. Potes cōnectere & cum subsequētib; ut ita sensus ordinetur: Quoquò uersum floridus incessus. Post laudationem superiorum membrorum, laudatur & incessus, ex eo quod floridus esset, nec affectatus, quācūq; in partem uestigia mouerentur. impudicum enim, ut inquit uerissime Seneca, ostendit incessus, & relatus ad caput digitus. M. Tul. præcipit

cipit in primo de Officijs, cauendum esse, ne incessu molli-
res simus, ne similes pomparū ferculis uideamur. Quin-
tiam in Decretis canonicis, d. xli. monentur sacerdotes, ut
incessu ornati sint, ut grauitate itineris mentis maturitatem
ostendant. Incompositio enim corporis, ut August. ait, qua-
litate indicat mentis. Vnde Salustius inter cetera hoc quoque
Catilinæ probro dedit, quod eius incessus modò citus, modò tar-
dus foret. Laus ergo incessus in homine est, ut immedita-
tus sit, neque affectione intractus, suspensusque. Scribit Iulius
Firmicus, eos qui pleiades habent in horoscopo, molliter am-
bulantes uestigia suspendere: eosque poenitere, quod uiri na-
ti sint. Ambrosius olim clericum, ne sibi unquam praeter-
commonefecit: quia uelut quodam insolentis incessus uer-
bere oculos sanctissimi hominis feriebat, qui mox ab eccle-
sia recessit: in cuius incessu lucebat imago quaedam leuita-
tis, scurrilisque discursatio. Gressus autem probabilis est, ut
idē Ambros. refert in primo de Officijs, in quo sit species
auctoritatis, grauitatis pondus, tranquillitatis uestigium.

Quid nūc? Dicitio
comica est, quæ si-
gnificat, cur non?
Horat. Militia est
potior: quid nūc cō-
curritur horæ Mo-
mēto. Eadē nutri-
cē.] idē lac nutri-
ciū hausim⁹. Vult
intelligi, se fuisse
collacteos. Colla-
cteus enim dicitur,

Et adiecit: Ego te, Luci, meis
istis manib. educaui: quid nūc pa-
rentis tuæ, non modò sangui-
nis, uerū alimoniarū etiam
socia? Nam & familia Plutar-
chi ambæ prognatæ sumus,
& eandem nutricem simul bi-
bimus, & in nexu germanita-
tis unā coaluimus, nec aliud
nos quā dignitas discernit,
quod clarissimas illa, ego pri-
uatas

uatas nuptias fecerimus. Ego
sum Byrrhena illa, cuius fortè
sæpiculè nomen inter tuos fre-
quëratum educatores retines.
Accede itaq; hospitii fiducia,
immò uerò iam tuum propriu
larem. Adhæc ego iam sermo
nis ipsius mora rubore diges-
to: Absit, inquam, parens, ut
Milonem hospitē sine ulla que-
rela deferam. Sed planè quod
officijs integris potest effici,
curabo sedulo: quoties itine-
ris huius ratio nascetur, nun-
quam erit ut non apud te de-
uortar.

qui uno eodemq;
lacte educatus est.
auctor Caper grã-
maticus. Inne-
xu.] uinculo. una
dictio est. Vnà
coaluimus.] simul
creuimus, adoleui-
musq;. hoc enim si-
gnificat coalesce-
re: sicut inolescere
est coaugmenti,
exolescere euane-
scentis, ut docet
Agretius. Discer-
nit.] disseparat,
disiungit. Illa.]

mater scilicet Apuleij. Priuatas nuptias.] Semel posi-
tum nuptias, bis debemus accipere. ut sit sensus: Illa mater
tua clarissimas nuptias fecit, ego uerò priuatas nuptias. Fœ-
minæ autem nubentes clarissimis personis, clarissimarum
personarum appellatione continētur ut scribit Vlpianus.
Radijs enim maritorū coruscare uxores dicuntur. Byr-
rhena illa.] Apud Lucianum consimilis matrona ἀβρεῖνα,
hoc est Abreia nuncupatur, quæ amicam familiaremq;
Luciani matris sese fuisse demonstrat. Fiducia.] cum fi-
ducia. hoc est, fidenter, et ut uulgo dicitur, fiducialiter. Lu-
cianus in hanc sententiam: τί οὐκ ἐπὶ τῷ πατρὶ ἡ καταβολή;
id est, quid igitur apud me non deuorteris? Rubore diges-
to.] sequestrata uerecundia, & depulso rubore, qui fa-
ciens

ciem occupauerat. Parens.] mater. reuerentia nomen
 sic & Lucianus, *ἡ μᾶρις*. Officijs integris.] Tangunt
 officiū mutiletur, si hospes deferatur. Deuortar.] Ver-
 bum est hospitale. sic & Plautus in Pseudolo: Ego deuor-
 tor] extra portam huc in tabernam.

Altercamur.]
 altercationē qua
 si quandam usur-
 pamus, uicissatim
 intendentes, depel-
 lentesq;. Alterca-
 ri pars est rethori-
 cæ disciplinæ, cō-
 stans aut intentio-
 ne aut depulsio-
 ne. Præcipit Quin-
 tilia, in 6. ut bonus
 altercator uitio i-
 racundiæ careat,
 & ne turbidus et
 clamorosus sit. Va-
 let in altercatione
 plurimum acumē.

Atria longē pul-
 cherrima.] Des-
 scriptio est Byr-
 rhenæ domus: cus-
 ius atria cum pri-
 mis extollit, quæ
 proxima ianuis

Dum hūc & huiusmodi sed-
 monem altercamur, paucis ad
 modum cōfectis passibus, ad
 domum Byrrhenæ perueni-
 mus. Atria longē pulcherrima,
 columnis quadrifariam, per
 singulos angulos stantibus, at
 tollebat statuas Palmaris dex-
 facies quæq; pinnis explicitis,
 sine gressu pilæ uolubilis, insa-
 bile uestigium plantis roscidis
 decitantes: nec ut maneant in-
 hærent, & iam uolare credun-
 tur. Ecōtrā lapis Parius in Dia-
 nam factus, tenet librata to-
 tius loci medietatem: signum
 perfectè luculentum, ueste re-
 flatum, pro cursu uegetum, in-
 troeuntibus obuium, & maie-
 state numinis uenerabile. Ca-
 nes utrinque secus dæ latera
 muniunt, qui canes & ipsi la-
 pis erant. His oculi minantur,
 aues rigāt, nares hiant, ora se
 uiuant

aiunt: & sicunde latratus de proximo ingruerit, cum putabis de faucibus lapidis exire: & in quo summum specimen operæ fabrilis egregius ille signifex prodidit, sublati canibus impetus arduus, pedes imi resistunt, currunt priores. Po-
ne tergū Deæ saxū insurgit, in spelūcæ modum muscis & herbis, & folijs & uirgulis, & fucubi pāpinis & arbusculis, alibi de lapide florentibus. splendet intꝛ umbra signi, de nitore lapidis. Sub extrema saxi margine poma & nuæ faberrimè politæ dependent, quas ars æmula naturæ, ueritati similes explicuit. Putes ad cibum inde quædam, cum mustulentus autumnus maturum colorem afflauerit, posse decerpi: & si fontes, qui deꝛ uestigio discurrentes, in lenem uibrantur undam, pronus aspexeris, credes illos, ut rure pendentes racemos inter cetera ueritatis, nec agitationis officio carere.

sunt. Indicat M. Tul. epistola quædam ad Quintum fratrem, atrium quæsi minusculū atrium fieri solitū in maioribus edificijs, in quibus est atrū maius. Atriorū lōgitudin- & latitudines quomodo formari debeant, docet Vitruuius. Grāmatici atriū ab Adriatib. populis, siue ab atro fumo deduci autumant. Græci in edificijs nō utebantur atrijs. Columnis quadrifariam stantibus.] Quadratū atrium fuisse significat: sicuti in magnis domibus cauum ædium, peristylōq; conspiciamus. Undiq; columnis sec-

ptum.] quæ quadrifariam, hoc est in quatuor partes excurrent.

runt. Columnæ autem in angulis stantes, hoc est ultimæ, dicuntur antes, quibus fabrica maximè sustinetur. Præcipit Vitruuius in 3. columnas angulares crassiores faciedas esse quàm medianas, propterea quòd graciliores esse uidentur aspicientibus. Columnarum genera quatuor: Doricæ, Ionicæ, Tuscanicæ et Corinthiæ: quæ cæteris graciliores. præter has sunt Atticæ, quæ ternis angulis quadratae. Græci τρύλεϰ columnā dicunt. Inde tetrastylō, decastylō, & numero columnarū. Inde & pycnostylon dictum ædificiū, in quo densæ spissæq; sunt columnæ. Deæ palmaris.] Victoria significatur, quæ à palma arbore Palmaris nominatur: quam in certaminibus uictoriæ signum placuit esse. August. in 4. Victoriæ deæ meminit, quæ saeuente & præcipiti, ait gentes omnes subditas futuras, etiam Ioue feriatō, idem alibi ludens, uel potius illudens ait: Si uictoria dea est, cur Deus non & triumphis & uictoriæ iungitur, uel maritus uel frater, uel filius. A' palma quoq; manus dicitur palmaris, ut apud Quintilianum in pariete palmato. Palmare uestigium dictum, quod ex palmæ impressæ nota factum sit. Pinnis explicitis.] In singulis columnis angularibus singula erant simulachra Victoriæ, ex lapide effigiata: tam fabre, tamq; eleganter, ut pennis expansis uolare uiderentur. Idq; decenter: figuratur enim Victoria alata, pinnataq;. Vnde & præpes est cognominata à poetis. Victoriolas aureas simulachrorum porrectis manibus sustineri solitas, M. Tullius Valeriusq; notificant. Pila.] columnæ: à pila fit aduerbiū pilatim, quod per columnas significat: quo utitur Vitruuius. Volubiles.] Laus struaturæ, ut uolubiles uolaticæq; uiderentur effigies uictoriarum, cum tamen pilæ essent stabiles. Decitantes.] Ne

ut dictum, sed eleganter: pro eo quod est decorantes, uenustantesq; forma frequentatiua, ab hoc uerbo Decet, decitatur: unde decitantes inclinauit. Lapis Parius.] Paros insula est una ex Cycladibus, marmore nobilis: quā primò Platonem, postea Minoida uocauerunt. auctor Plin. in 4. Idem scribit in 36. marmor Parium fuisse candidum, ceptumq; appellari lapidem Lachnitem, quoniam ad lucernas in cuniculis caderetur. Ob candorem lapidis Parij Virg. niueā Paron appellauit, qui alibi quoq; ait: Pariusq; lapis circum datur auro. De lapide Pario sic refert Strabo in 10. Paros lapidem producit, quem Parion appellant, ad marmoreas sculpturas aptissimum. Quintil. in 2. Et si Praxiteles signū aliquod ex morali lapide conatus esset exculpere, Parium marmor malle rude. Ex Paro fuit Archilochus poeta, iambici carminis repertor. Mendum est apud Strabonem, apud quem non Archilochus, sed Antilochus, Parius fuisse legitur. Ob hoc dixit Horatius in Epistolis: Parios ego prius iambos Ostendi Latio. ubi exposuit Porphyrius, Parios iambos dici quasi Archilochios: quia Parius fuit Archilochus, iambici carminis repertor. In Dianā.] simulachrum Dianæ. Signum.] statua, simulachrum. Luculentum.] nitidum, pulchrum, perspicuum: à luce dictum. lutulentū uerò, cænosum, sordidumq; à luto. Veste reflatum.] quasi flante uento renudatū. Cōsimile est id quod scribit Plin. Venerem reiectam nudamq; à Praxitele factam fuisse, inter cæteras statuas famigeratam. Reflatus nomen est quarti ordinis, quo significatur flatus contrarius & noxius. M. Tul. in epist. ad Atticum: Nauis relata in Vticam reflatu. Pro cursu uegetum.] Laus statuæ, quæ procurrere & moueri uidebatur. Canes utrinq; secus à lateribus statuæ erant
fabres

fabrefacti ex eodem lapide, canes quasi laterones, hoc est
 latera Deæ cingentes. Dianæ enim sunt dicati canes, ut po-
 te dea uenat, ici. Hinc turba Diana dicuntur, poetica peri-
 phrafi. Laribus quoq; canes assignantur, ut docet Ouidius
 in Fastis. His oculi.] Laus artificij, manuq; artificis, quæ
 ueritatem sic fuerant imitata, ut mutæ ac inanimales for-
 mæ uiuere ac moueri uiderentur: quasi fiant ex natura,
 quæ fieri uidentur ex arte. Cane autem hi potissimum lau-
 dantur, ueluti generosiores, qui oculis sunt nigrantib; aut
 rauris. Columella uillaticum canem describens, ait eum esse
 eligendum, qui conspectu terreat, qui deuictis & propens
 dentibus aurib; sit, uasti latratus, sonoriq;. Nares hiant.]
 patula sunt. Nares autem appellari putant, quod per eas
 quasi foramina, odoris cuiusq; nari, hoc est peritus fiamus.
 Sed melius dici à Græco uidentur, per inuersionē literar
 rum, quod latinis consuetū est: ut, fiant nares, & nō tenet
 & multa huiusmodi. Ad uertigandas feræ accommodat
 tissimus est canis, nares sagax. Sicunde.] Si ex aliquo par-
 te, ex aliquo loco: aduerbium est, ut alicunde apud Plautū
 q; significat ex aliquo loco. Signifer.] corrige signifex
 hoc est, statuarius, et signi, hoc est simulachri fictor. ut ce-
 nim ab arte artifex, ab auro aurifex, sic à signo faciēdo si-
 gnifex denominatur, alio nomine signifi & dicitur ab eodē
 sic scribit in dæmonio Socratis: Sed nō pudet me esse si-
 gnificū, nisi forte uelis legere significē, ut artificē. A. Mar-
 ciano quoq; in nuptijs, Philologiæ signifex usurpatur pro
 statuuario, & artifice signorum, cōsimiluer Sidonius Apol-
 linaris in 6. Græcia cementarijs pictoribusq; illustris. Di-
 uus August. in lib. de grammatica, sic refert: Ad hanc for-
 mā declinabis aurifex, artifex, carnifex, signifex, et alia.

Sublas

Sublatis canibus.] Signifex ita figurauerat canes ex lapide, ut sublatis pedibus prioribus, impetum facere & procurrere uelle uideretur: pedib. uero posteriorib. innixi cōfistebāt, quæ omnia ad laudem signorum miriq; artificij diſta sunt. Ponē tergum.] post tergum, à tergo. Dea.] Diana, ex Pario lapide effigiata. Muscis.] Sicut à Virg. muscosi fontes dicti sunt, quia naturaliter musco herba obumbrantur: ita et spelūcæ lanugine musci uiridiorē & arbusculis uestitiæ conspiciuntur. A' musco fit uerbum muscare, quod significat conuelare, & contegere musco, quo propè peculiariter usus est Columel. Idē scriptor in 5. muscum ferro disstringendum & eradendum esse, qui more compedis crura uitium deuincta comprimit, situq; & ueterno macerat. Idem in 6. supra insitos surculos muscum imponendum esse tradit, & ita alligandum ne pluuia dilabatur. Muscus qui in aqua fuerit, Plinio teste, podagris illitus prodest. Splendor.] Purior lectio est Splendet: ut sit sensus, umbram signi, hoc est ipsius statuae, propter nitore lapidis Parij, qui purissimus est, intus splendere. Sub extrema margine.] Dicitur hic margo, et hæc margo, masculino genere & fœminino, hinc fit uerbum elegans Emargino, quod significat extremitates superuacaneas auferre, & margines ulcerum erodere. quo uerbo utitur non ster Plinius Margam Brytanni & Galli uocant pingue terram, qua iniecta aluntur agricum sit quidam terræ adeps, et pinguitudo. Faberrime.] elegātissime, perfectissimeq; aduerbium est, deductum à fabre, quod significat politè et nitidè: adfabre, quod ualet ualde fabre, nitideq;. Pronunciatur prima acuta, sicuti admodum & adprobe dicuntur: quod Annianus poeta sentiebat, & probat Gel

lius. Ediuerso infabrè dicitur, ineleganter et impolitè. Horatius: Quod sculptum infabrè, quod fustum durius esset. Ars æmula naturæ. Imitatrix, studiosa effectrix. ars enim naturam imitatur, eamq; usquequaq; effingere ac re præsentare contendit. libro 3. Rhetoricorum ad Herennium: Imitatur, inquit, ars naturam, & quod ea desiderat inueniet, si quod ostendit sequatur. Celebratum est Eupompi pictoris responsum, qui interrogatus quem sequeretur antecedentium, dixisse fertur, demonstrata hominum multitudine, naturã ipsam imitadã esse, nõ artificẽ. Platonuolumine decimo de Legib. tradit omnia natura et arte fieri, artẽq; ipsam simulachra ueritatis genuisse. Me ista condente, artẽ æmulã naturæ esse euidenter ostendit municeps meus Francia, inter pictores aurifex maximus: inter aurifices pictor absolutissimus, utroq; in opere mirãdus artifex atq; fecundus: cuius tabule multi oculos tenent animosq; spectantium. palmam habet tabula Franciæ illa, quæ dici potest exopolis, id est extra murana. eam namq; extra muros in æde Misericordiæ suburbana dedicauit sidus aurore nostrum, & decus antistitum, protonotarius Bentiuolus Antonius Galeacius: qui omni uitæ colore tersissimus, liberalissimusq; in primis religionis cultor illustris, cum peregrinationem Hierosolymariam feliciter obijisset, euestigio curauit ut tabula hæc manu Franciæ picta, omniq; precioso cultu exornata dedicaretur: qua nihil absolutius plebique omnes iudicant. In templo quoq; diui Iacobi spectatur tabula altera, eodem artifice nobilitata: quam illustrissimus princeps noster Io. Bentiuolus, & ipsius religiosi cultus seruatissimus, in sacello suo dicauit, quam æmuli artifices non sine liuore suspiciunt. In his Franciæ tabulis ars
 æmula

emula naturæ in tantum cognoscitur, ut uultus imaginū spirantes uiuere & anbelare uideantur. Hæc obiter dicta sint de artifice nunquam satis laudato: cuius manus certantes cum manibus priscorum, tam in pictorum quàm aurificum opificio naturam in primis repræsentat: artes autem ipsæ naturam imitantes, ex imparibus paria faciūt: pictura uerò peculiariter ex discordibus pigmentorum coloribus confusione modica temperatis, imagines his quæ imitatur similes facit. Mustulentus autumnus.] Optimum autūni epitheton, ut mustulentus dicatur, propterea quòd hoc tempore spumat plenis uindemia labris, ut ait poeta: et ab Ouidio decenter dictum est, Stabat & autumnus calcatis sordidus uuis. Cyprianus uerborū nouitate luxuriās, autumnā dixit neutraliter, sic scribens in epistola ad Demetrianum: Nec adeò arboreis foetibus autumnā fecunda sunt. Nec minus uenuste Portius Cato autumnitatē, autūni tempestiuitatem: sicuti antiqui oliuitatem dixerūt, quando olea legebantur: & sicitatem, fructus fici maturitatē. Fidicula occasu suo autumnum inchoat, ut ait Plinius in decimo octauo. Autumat Festus Pompeius, autumnum dictum esse ab augendo, quòd tunc maximè augeantur hominum opes, coactis agrorum fructibus. Consensus medicorum autumnale tempus infamat ueluti pestiferum, noxiumq;. Causas refert Galenus in expositione Aphorismorum duas potissimū: quarū altera, quia eadem die aliquando frigus est, aliquando calor; altera, quia mali chymi, hoc est mali succi in corporibus id temporis exuberāt, ex pomorū fructuq; esu largiore. Cor. Celsus in secūdo: Ex tēpestatibus, inquit, optimæ æquales sunt, siue frigida, siue calida: pessimæ, quæ uariant maximè: quo fit, ut autumnus plurimos

plurimos comprimat. nam ferè meridianis temporibus calor, nocturnis atq; matutinis simulq; etiam uestertinis frigus est. corpus ergo & æstate, & subinde meridianis caloribus relaxatum, subito frigore excipitur. Ob hoc dicit Ouidius, inæquales autumni. Idem alibi ait: Cum modo frigoribus premimur, modo solumur æstu, Aere nō certo corpora langor habet. Dicitur autem mustulentus ea formula, qua uinolentus, faculentus, turbulentus. Plautina di Etio est. sic enim scribit ille: Ita mustulentus uentus naves obtigit. Vt rure.] tanquam in uite pendulos. Racemos.] Nō solum de uitibus, sed de alijs quoq; plantis racemos dici, testis est Plinius in. decimosexto, de hedera scribens: Alijs, inquit, densus acinus, & grandior racemus, in orbem circumactis, qui uocantur corymbi, à Racemo fit racemosum, quod significat racemis plenum: inde & racematio, qua dictione significantur uindemiarum reliquæ: sicut messibus peraetis superest spicilegium. Ter tullianus scitè usurpat hoc uerbum translatione oppido quàm decenti, cum ait in Apologetico: Post uindemiā par ricidarum racematio superstes. De spicilegio ait M. Varro prouerbialiter, Nemo reprehensus qui è segete ad spicilegium relinquit stipulam. Idem in primo de Rustica: Ad corbem messi facta spicilegium uenire oportet, aut domi legere stipulam. Nec agitationis.] Sensus est: racemi lapidei ueros racemos ita representabāt, ut in undis subiectis agitari, ludere, moueri uiderentur.

Frondes lapidis.] frondes ex lapide fabrefactæ significantur. A

Inter medias frondes lapidis Actæon simulachrum, curioso obtutu in dorsum proiectus.

Atus, iam in ceruum ferinus,
 & in saxo simul & in fonte lo-
 turam Dianam opperiens uisi-
 tur. Dum hæc identidem rima
 bundus eximiè delector, Tua
 sunt (inquit Byrrhena) cuncta
 quæ uides. Et cum dicto, cæte-
 ros omnes sermone secreto de-
 cedere præcepit. Quib. dispu-
 lis omnibus: Per hanc, inquit,
 deâ ô Luci carissime, ut anxie
 tibi metuo, & utpote pignori
 meo lōgè prouisum cupio. Ca-
 ue tibi sed caue fortiter à ma-
 lis artibus, & facinorosis ille-
 cebris Pamphiles illius, quæ
 cum Milone isto, quem dicis
 hospitem, nupta est: maga pri-
 mi nominis, & omnis carmi-
 nis sepulchralis magistra crea-
 ditur, quæ surculis & lapillis,
 & id genus friuolis inhalatis,
 omnem istam lucem mundi si-
 deralis. imis tartari & in uetu-
 stum chaos submergere nouit.
 Nam simul quenquam conspe-
 xit speciosa formæ iuuenem,
 uenustate eius capitur, & illico
 in eum & oculum & animum
 detorquet. Serit blanditias, in-

Æteon.] *Æteonē*
 à Diana in ceruū
 deformatum fuisse,
 quia nuda non ui-
 derat in fonte la-
 uantem: & à ca-
 nibus suis discer-
 ptum mordicus,
 quis ignorat? *Fæ-*
bula apud poetās
notissima. Lauda-
 tur ab Apuleio in-
 ter cetera By-
 rhenæ domus or-
 namenta, simula-
 chrum *Æteonis*,
 ex marmore fa-
 ctum: tam fabre,
 tam scienter, tam
 graphicè, ut obli-
 quato aspectu, et
 in tergū reflexo,
 iâ ceruus factus,
 uideretur expecta-
 re Dianam sese in
 aqua fontana la-
 uaturam. *Mytho-*
logi tradunt, ideo
fingi Æteonem
in ceruum esse

transfiguratiū, quia
timid⁹ fuerit, qua
si corde ceruino
præditus. ideo à
canibus deuoratiū,
quia dum uenati.
cos canes pascit,
uenationis studio
sißimus omnē sub
stantiā perdidit.
Plin. noster Acteo
nē & Cippi in la
tina historia fabu

losos retur. In ceruū ferim⁹.] Lego ferinus: ut ita eleganter
nominetur Actæon, quasi in ferinā ceruinamq; effigiem
transfiguratus: à fero enim, ferinus dictus. In fonte.] Fon
tē quo se lauit Diana, ita describit Ouid. Fons sonat à dex
tra, tenui perlucidus unda, Margine gramineo patulos suc
cinctus hiatus. Identidem.] frequenter, subinde. Rima
bundus.] specularundus, uehementerq; contemplans. no
mina enim in bundus desinentia, non tam significant simi
litudinem, ut grammatici hallucinantur, quā uim & co
piam, & quasi abundantiam rei. sicuti in notis Scruij, ci
tatis classicorum scriptorum testimonijs, diligenter anno
tauimus. Sermone secreto.] ne arbitri dicta eorum ar
bitrari possent. itidem Plautus in Captiuis: Ut sine hisce ar
bitris nobis detis locū loquendi. Dispulsis.] in diuersa se
motis, amandatisq;. Per hanc deam.] Dieticōs est. Dia
nam autem significat, cuius signum in meditullio domus
Byrrhenæ uisebatur. Ut anxie.] quā sollicitē, quā
uehes

uehementer. ita Virgilius: Ut uidi ut perij, ut me malus ab-
 stulit error. Tibi metuo.] Metumus homini, quem dili-
 gimus ne periclitetur, tanquam amico: metuimus hominē,
 ne nobis noceat, tanquā inimicū. Vtpote pignori meo.]
 tanquam filio ex me ipsa nato. filij enim pignora sunt, &
 nexus quidam: ut tradit Aristot. in 8. Ethicorū. Caue.]
 à malis artib. Paphiles. Cōsimiliter Luciano suadet matro-
 na Abroea, ut caueat ab uxore Hipparchi in magia præ-
 cellente, *φύλαξαι, ἴψα, τὸν ἱππάρχου γυναικᾶ, πᾶσι μηχανῶν,*
μαγίᾳ & γὰρ ἴσθαι δεινὴ, καὶ μαχρὸς. Caue, inqt, tibi ab uxore
 Hipparchi omni studio: maga enim est potens, & impudi-
 ca. Carminis sepulchralis.] Sepulchrale carmen magi-
 cum est, quo utebantur ad sepulchra, ad manes eliciendos,
 in necromantia. quale est illud Lucani, quod Erichtho ma-
 garum maxima immurmurat ad sepulchrum: Eumenides,
 Hygiumq; nephas, umbræq; silentium, Tibullus: Manesq; se-
 pulchris Elicit. Surculis & lapillis.] Scitè surculos di-
 xit, & lapillos: quoniā talib. reb. uis in magica inest. Pytha-
 goras atq; Democritus consecrati magos, herbas magicas
 non paucas celebrauere, portentosa tradentes. in primis
 Aglaophotim, quam & marmaritimem uocant: magos ea
 uti, cum uelint deos euocare. Gelotophilida quoq; herbam
 memorant, quæ si bibatur cum myrrha & uino, uarias
 obseruari species, ridendiq; finem non fieri: unde & no-
 men. Gemmæ quoq; & lapilli à magis complusculi memo-
 rantur: ut ananchitis, qua in necromantia dicunt euocari
 imagines deorum: ut atizoe, necessaria magis regem cōsti-
 tuentibus: ut heliotropium, porracei coloris, quam geren-
 tem admixta herba heliotropio conspici negant: ut glosso-
 petra, linguae similis humana, quæ lenocinanti necessaria

creditur. Innumera sunt propè surculorum & lapidiorum genera, quibus magica uanitates fulciuntur, quas Platonius quoq; nobiles adstruunt, & in primis Proclus: qui seribit, sympathia quadam mutua & cognatione rerum terrenarum ad cœlestia, posse talia effici: de oq; sacerdotij ueteris auctores miscebant plura inuicem, quia uidebant similia nonnullam habere numinis proprietatem, non tam singillatim sufficientem ad numinis euocationem. quam ob rem ipsa multorum commixtione attraherent supernos influxus. nonnunquam herba una uel lapis unus sufficebat ad diuinum opus: sicut carduus credebatur sufficere ad subitam numinis alicuius apparitionem. in lapidibus enim & herbis luminum supernorum participatio est. Inhalatis.] afflatis, anhelitu uerborum magicorum saturatis. Inhalare enim est, ueluti balatum inspirare: ut exhalare, balatum emittere, quod morientium est. M. Tul. in Pisonem: Cum isto ore fœtudo teterrimam nobis popinam inhalasses. Chaos.] Chaos (quod carminibus poetarum cantatissimum est, de quo ait Lucanus: Et chaos innumeros æuidum confundere mundos) appellatur confusa quedam ab initio, informisq; materia, hians patensq; in profundum. Sumitur.] capitur, illaqueatur. Venustate.] pulchritudine. acyrologia est: uenustas enim proprie feminis assignatur, sicut dignitas uiris. M. Tullius in primo de Officijs: Cum pulchritudinis duo genera sint, quarum in altero uenustas sit, in altero dignitas: uenustatem muliebrem dicere debemus, dignitatem uirilem. A uenustate fit uerbum Venustare, quod significat decorare, et exornare. Ambrosius in 1. Hexameri: Ideo primum fecit Deus, postea uenustauit, ut eundem credamus, ornasse qui fecit.

fecit. Detorquet.] deflectit. Oculum.] qui in amo-
 reidux, & amoris origo est. Oculus impudicus, impudi-
 ci cordis nuncius. Oculi, ut verissime scribit Quintil. in
 declamatione quæ inscribitur Cæcus in limine, nos in o-
 mnia quotidie vitia præcipitant: mirantur, adamant,
 concupiscunt. Lucianus in hanc sententiam: ἡ δὲ πάσι
 τοῖς νότοις ἐπὶ τῶν πόρνης ὁφθαλμῶν: id est, omnibus ado-
 lescentioribus inicit oculum. Pedicis.] laqueis, quibus si-
 cut pedes illaqueantur, ita amatoris animus alligatur. Virg.

Tunc gruihus pedicas & retia ponere ceruis.

Liuius libro 21. Vt pleraque uelut pedica capta hare-
 rent in dura & alta concreta glacie. In saxa, in pecua.]
 Lucianus, ἡ δὲ πολλὰς μεταμορφώσας ἐς ζῷα: id est, Et multos
 transformat in animalia. Trepido.] timeo. uerbum
 est. uel expone festinanti, ut sit nomen. Puer æta-
 tem.] ætate puerili, ut sit archaïsmos. Sincerior lectio
 est, Per ætatem.

At ego curiosus alio quin,
 ut primum artis magicæ sem-
 per optatum nomen audiui, tā-
 tum à cautela Pamphiles ab-
 fui, ut etiam ultro gestirem, ta-
 li magisterio me uolens am-
 pla cum mercede tradere, &
 prorsus in ipsum barathrum
 saltu concito præcipitare. Fe-
 stinus denique & necors animi,
 manu eius, uelut cathena qua
 dam memet expedio: & saluc

A cautela abo-
 fui.] ita procul eo-
 ram ut mihi caue-
 rem ab illecebris
 Pāphiles, ut ultro
 nec cupere me il-
 lus dedere disci-
 plina: tanta ma-
 gicæ artis cupidi-
 tate rapiebar.
 Gestirem.] cupe-
 rem. gestire enim
 cupere est. gestira
 est læ-

est letum esse, et
 leticiam habitu
 corporis significa-
 re, ut Servius &
 Nonius prodide-
 runt: & iam antè
 dictum est. Tali
 magisterio.] disci-
 plinæ scilicet ma-
 gicæ, cuius magi-
 stra & sciens e-
 rat Pamphile. In
 ipsum barathrū.]
 in ipsam artis ma-
 gicæ uoratrīnam
 & profundum.
 Translatio, sum-
 pta ab eo qui se
 præcipitat in uas-
 tam infernamq;
 profunditatē. Ba-
 rathrum locus a-
 pud inferos est
 profundus. Pros-
 prie autem apud
 Athenienses bara-
 thrum est locus,
 in quem noxij præ-
 cipitabantur: ut

properè addito, ad Milonisho-
 spitium perniciousiter euolo. Ac-
 dum amēti similes celero ue-
 stigium: Age inquam ô Luci
 euigila, & tecū esto: habes exo-
 ptatam occasionem, & uoro
 diutino poteris fabulis mise-
 ris explere pectus. aufer formi-
 dines puerileis, cominus cum
 re ipsa gnauiter cōgredere, &
 à nexu quidem Venereo ho-
 spitis tuæ tempera, & prohi Mi-
 lonis genialem torum religio-
 sus suspice. Verū enim uero
 Fotis famula petatur anxie. nā
 & forma scitula, & moribus lu-
 dicra, & prorsus argutula est.
 Vesperī quoq; cum somno cō-
 cederes, & in cubiculum te du-
 xit comiter, & blandè lectulo
 collocauit, & satis amanter co-
 operuit: & osculato tuo capi-
 te, quā inuita discederet, uul-
 tu prodidit: deniq; sæpe retror-
 sa respiciens, substitit. Quod
 bonum, fœlix & faustum sit ita
 que, licet in salutare nō erit, Fo-
 tis illa temptetur.

docet Diomedes grammaticus. Hinc barathrum ad alia
 quoq;

quoque transfertur. Hinc epigrammatarius poeta non minus scite quam lepide, barathrum sœmineum dixit, pro locis muliebribus. Item stomachi inum hiatum appellavit barathrum, illo uersu: Extremo rectus si uenit à barathro. Horatius quoque in Sermonibus ait: Quid enim differt, barathro ne Dones quicquid habes, an nunquam utare paratis? ubi barathrum accipitur pro ingluvie & uoragine uetris, unde & barathrones dicti, gulones, qui in barathrum gula mittunt totum patrimonium. Vecors animi.] Vetus locutio, ut infœlix animi, præstans animi, falsus animi, pro animo: per figuram antiptosis. Vecors animi dicitur insanus, turbati ac mali cordis: auctor Festus. M. Tul. in prima Tusculana: Alys cor ipsum animus uidetur, ex quo exordes, uecordes, concordēsque dicuntur. contra qui sapientia præstiterunt, ob id Cati, Corculi, apud Romanos cognominati sunt, ut refert Plin. in septimo. Salue addito.] Verbum est tam abeuntis quam adeuntis: in discessu enim & in accessu usurpatur. hinc M. Tul. in epistolis ad Tironem, iunctim locat Vale salue. ideo mortuis salue & uale dicebatur, ut scribit M. Varro, & repetit Seruius: quod ab his recedimus, eos nunquam uisuri, in hanc sententiam Ausonius: Dicto aue, dic uale, & ætutū redi. Perniciter.] celeriter, uelociter. pernix enim uelox est. Silius: Gens pernicib. ignea plantis. Catullus: Viden ut perniciter exilire. Pernix quoque dicitur, perseverans, à pernitendo, si credimus Seruio in commentario Maroniano. Amentis similis.] Salustius, ad notandum in Catilina uecordiam, dixit eius incessum modò citum, modò tardū esse. Habitus enim mentis, ut inquit Ambrosius, in corporis motu cernitur: ut plerumque festinantes celerare uestigium uidemus, quibus ne-

nus amentia & furoris subest. O' Luci.] Sic secum ser-
 mocinatur. Fabulis miseris.] Corrige miris, hoc est mira-
 dis, incredundisq;: quales sunt magorum præstigia. Vel po-
 tius lege Milesys, de quib. repete quæ annotauimus in prin-
 cipio commentariorum, explicantes quid significet sermo
 Milesius. Cominus.] Propè. cuius cōtrarium est Eminus,
 quod significat lōgè & procul. Gnauius.] Strenue, uigi-
 lanter, celeriter. à gnauo enim, qui dicitur industrius & ue-
 getus & celer, fit aduerbiū gnauius, q. et nauiter dicitur.
 sicut nauis Strenuū celerēq; significat, à nauitū uelocitate
 dictus. cuius contrarium est ignauus. Hospitis.] Pamphi-
 les. Genialem ihorum.] coniugalem lectum, qui nupti-
 stermitur in honorem genij, ut Fest. refert. M. Tul. in ora-
 tione pro Cluentio, lectum illum genialem, quem biennio
 ante filia suæ nubenti strauerat, in eadem domo sibi orn-
 ri & sterna, expulsa atq; ex turbata filia iubet. Horat. Le-
 ctus genialis in aula est. De genio & genys alibi plura, ex
 auctoritate August. & M. Censorini. Suspice.] uenera-
 re & cole tanquam inuiolabilem, & castitate religiosā
 uallatum. Verū enim uero.] Particula ratiocinatiua est,
 ut grammatici dicunt. Annixē.] uehementer, omniq; in-
 xu & uiribus. Scitula.] elegans, pulchra, uenusta. Græ-
 cè scitus ὀπῆ & dicitur. Forma.] Septimus est casus. Ar-
 gutula.] loquela dicacula, uenustula. argutari dixerunt ue-
 teres, loquaciter loqui. Næuius: Totū diem argutatur qua-
 si cicada. Argutos dici ait Probus grammaticus, qui multū
 ac celeriter loquuntur: ut arguta hirundo. unde & ὀπῆ
 xūs argutula. Cum somno concederes.] succūberes som-
 no, & ob hoc ires cubitū. Sermocinatio est, cum ipsomet,
 qua causam suā tutatur, & se Fotidi nunquam ingratus,
 neq;

neq; inamabilem uideri colligit. Vultu prodidit.] signifi-
cauit: uultu enim & oculis & nutu & supercilijs inierio-
ra animi prodāt amatores. Retrorsa.] reflexa, obliquata,
retro cōuersa: q; ab amorabūdo puella fieri solet. cui cōue-
nit illud Virgilianū: Et fugi ad salices, et se cupit antè uide-
ri inclinato uocabulo ab aduerbio retrorsū. Horat. Retror-
sū uela dare atq; iterare cursū. Dīctio est in uulgari sermo-
ne frequē. Quod bonū fēlix.] M. Tul. in primo de Diui-
natione testis est, maiores nostros in rebus omnibus agen-
dis praefari solitos, Quod bonū faustū fēlix fortunatūq; ef-
feci: quia scilicet ualere censebāt uoces, quæ uocant omnia.

Pedibus in sen-

Hæc mecum ipse disputans,
fores Milonis accedo, & (quod
aiunt) pedibus in sententiam
meam uado. Nec tamen Milo-
nem domi, uel uxore eius offē-
do, sed tantum caram meam
Fortidem quæ suis dominis pa-
rabat iusculum fartim circumci-
sum, & pulpam frustatim con-
sectam: abacum pascuē uinulē
tam. & quidē naribus iam mi-
hi ariolabar tucerū perquā
sapidissimum. Ipsa linea tuni-
ca mundulē amicta, & rubea
fasciola prænitante altiusculē,
sub ipsas papillas succintula il-
lud cibarium uasculum flori-
dis palmulis rotabat in circu-

tentiam uado.]
Ex more Romano
sumptum, apud
quos ibatur pedi-
bus in sententiā,
quam probabāt.
Hinc ait Liuius:
Sed tum quoque
aut uerbo essen-
tiebat, aut pedi-
bus in sententiā
ibat. Idē alibi: Qui
bus hæc salutaria
uidentur, agite dū
in dextram partē
pedib. transite. o-
mnes trāsierunt.

Sensus: est mihi

enīa

animo uoluntati
approbatur ea sen-
tētia, ut abstineā
ab uxore Milonis,
& Fotis ancilla
ametur. Iuscū.]

Pulpa mentum mi-
nutatim cōcīsum, eleganti uocabulo iuscum appellat, quod
uulgō ius nominant. hinc Ciceronis ille iocus amphibolo-
gicus: Ego coque tibi iure fauebo. & apud M. Var. in ter-
tio de Re rustica consimiliter: Sic hos pisces nemo coquit
in ius uocare audet. Tria genera gancatorum ciborū tra-
duntur: primō assa, secūdo elixa, tertio ex iure, uti capissi-
natura docet. unde iurulentum dictum, quasi iure conditum
quod & iussulentum uocatur. Cor. Celsus in secundo: Tum
res eadē magis alit iurulenta quā assa, magis assa quā
frixā. iurulentam condituram intelligi uoluit Satyrogra-
phus, cum ait: Et eodem iure natātes Mergere ficedulas di-
cit nebulone parēte. à iure fit iuscum, & hypocoristicū
iuscūlum. M. Cato: Inferuefacito paulisper, postea iuscu-
lum frigidum sorbere, & ipsam brassicā esse. Apitius, scri-
bens de pulmentario ad uentrem: Iuscūlum, inquit, facere
& potare: melius etiam, si in eo pullus sit decoctus. Far-
tim.] à fartiendo aduerbium fartim dicitur, hoc est con-
gestim & cumulatim. Talia autem condimenta sunt in
Gallia, ut caro minutim concisa, immō frustulenta, cum
ouis & aromatibus in cacabum iuris optimi coniecta di-
scoquatur: fitq; pulmentarium scitissimi saporis, inter in-
strumenta gancæ præcellens. Apitius, porcellum far-
silem, leporem farsilem, pisces farsiles uocat, qui in edu-
lji

lyjs farciuntur uarijs cōdimentis. Pulpam.] inter Apicia
na cibaria est & minutal, ex eo dictum, quod minutatim,
hoc est frustatim & tessellatim conciditur caro, aliāq; sci-
tamenta concidūtur. Quod multiformiter fit, appellaturq;
aliud minutal Apicianum, aliud Matianū, aliud dulce. fit
& ex iocinoribus & pulmonibus lepusculorum, ex spa-
tulis porcinis frustatim tessellatimq; confectis, hoc est per
frustula & tessellas, quæ sunt frusta quadrata. unde ade-
uerbium Frustatim fit, quod significat per frusta & mi-
nutatim. Hoc pulmētī genus signare uidetur Plautus in Cur-
gultone, cum ait Vin aquam, si frustulenta est, da obsecro,
hercle obforbeam. Idem frustillatim dixit diminutiua for-
ma, quasi per frustilla: iam ego te faciam ut hic formicæ
frustillatim differant. Abacum.] Modò mensam poto-
riam significat. aliās tabulam geometricā, aliās ornāmē-
tum columnarum, aliās calculos supputatorios. De abaco
in quinto Tusculanarum questionum commentario satis
multa. Pascuē.] opipare, lautē, abundanter: aduerbiū
est. Hirulentam.] Quidam corrigunt iurulentam: cuius
significationis iam mentio facta est. Ego lego Vinulentā,
ut sit epitheton mense uinariæ accommodatum, quæ om-
ni uinorum genere copiose instructa sit. Naribus ariolae
bar.] Sagax nasus et acutior olfactus præsentit, & quasi
ariolatur, hoc est, ex nidore diuinat apparatus epulariū.
Ariolari enim est uaticinari, & ariolus dictus qui diuina
mente uaticinatur, quasi fariolus, à fati & à fando, siue
ab halando: nam halitu solent istiusmodi homines exclude-
re uelut mortalem animam, ut diuinam recipiant. auctor
Donatus. Præcipit M. Catone, uillicus ariolum consuluisse
uelit. Tucetum.] Tuceta dicuntur escæ regiæ, ut Calli-
machus:

machus: Ambrosio redolent tuceta sapore. ut Persius: Pingues patinae, tucetaq; crassa. Obiter annotandū, inter militares cibos esse bucellatum, ex eo opinor dictum, quod in bucellas & quasi tessellata frusta confectū sit. de quo 12. Codicis uolumine legimus, milites expeditionis tempore bucellatum primis diebus, mox lardum & carnem ueruecinā percipere debere. Ammianus uidetur innuere, bucellatum id esse proprie, quod biscoctum dicimus: quod bucellatum, ut ita dicam, tessellatimq; formatur. Verba Ammiani haec sunt ex lib. 7. Frumentum ad usus diuturnitatem excoctum, bucellatum, ut uulgo appellant, humeris imposuit libentium militum. Perquam sapidissimum.] Attende locutionis genus, contra morosas & praeracidas grammaticorum observationes: qui duas hasce particulas Per quā iungi semper praecipiunt positiuo, ut dicas perquam sapidum. Sed idonei scriptores, elegantiae magis quam scripto grammaticali indulgentes, dicunt Perquam maximū, perquam breuissimum, perquam sapidissimū. Q. Curtius, scriptorum elegantissimus: Bessum, inquit, quoq; Bactrianorum ducem, perquam maximo posset exercitu coacto, descendere ad se iubet. Pomponius iurisperitus, quo penē nihil limatius, tit. de origine iuris, sic scriptum reliquit: Nā ante cum Seruius duos libros ad Brutum perquam breuissimos ad edictum subscriptos reliquit. Ex hoc colligimus, latinitatis elegantiam, qua nihil fusi us uberiusq; est, haudquaquam coercendam esse intra cancellos normae grammaticae, nec astringendam regulis Donatistarum: cū & grammaticos ipsos uideamus regulas fulcire oratorum poetarumq; fulturis, & ad auctoritatem ueterum scriptorum ueluti ad anchoram confugere. Mundulē.] eleganter, ni

tide, & sine sordibus. aduerbium est. Tunica linea. uesti-
 mentum puellæ lineum, quo induta erat Foitis: quod qui-
 dam interulam, quidam camisiam, quidam supparum appel-
 lant. Iuxta illud Afranius: Puella non sum, supparo si indu-
 ta sum. Subucula quoque dicitur, de qua est illud Horatia-
 num: Si forte subucula pexæ Trita subest tunica. & Hie-
 ronymus aduersus Iovinianum: Tunc pexa tunica & nigra
 subucula uestiebaris, sordidatus & pallidus. Sed quod cum
 bona pace sanctissimi scriptoris dictum sit, qui Horatium
 æmulari uolens, pexam tunicam pro lacera & sordida ac-
 cepit: quod longè secus est. pexa enim tunica significatur
 elegans, preciosa, concinna. unde & pexatus dictus, uesti-
 bus pexis indutus. Mart. Pexatus pulchrè rides mea Zoile
 trita. A Quintiliano quoque pexus doctor decenter accipi-
 tur pro eleganti, terso & exculto. Plin. ait in 8. lanam Hi-
 stria uestibus pexis alienam esse. Idem Mart. Emi seu pue-
 rion, togam ue pexam. Denique ut breuiter multa compre-
 hendamus, pexum uestimentum opponitur trito, tãquam
 preciosum abiectionissimo: & ita intelligi uoluit Horat. tan-
 quam inconcinne reprehensibiliterque copuletur uestis pe-
 xa cum trita subucula: nec enim aliter Horatiana senten-
 tia elegantiam satyricam redoleret. Videri potest halluci-
 natus esse diuus Hieronymus, ut crederet pexam tunicam
 accipi pro lacerata & uili, ex illo Terentiano: Adeo depe-
 xum dabo, ut dum uiuat meminerit semper mei. Vbi gram-
 matici exponunt, de pexu pro laceratu. Sed longè aliud pe-
 xa uestis est, aliud homo de pexus. hæc enim particula de,
 modo auctiua est, modo priuatoria: ut de pexu dicamus pe-
 xo contrarium, sicut de honestum uerbu dicitur turpe & co-
 trarium honesto, & mille alia. quamuis tamen apud Te-
 rentium

rentium uerbum illud depexum accipi conducenter posset pro expolito & exculto, sicut hodie quoque in communi loquendi consuetudine usurpatur: ut minitabundi dicamus, Ego comam tibi pectam atque exornabo. Et ita ego autumo hoc sensu dictum illud Terentianum: Ego si uiuo, adeo depexum dabo, ut dum uiuat meminerit semper mei. nam exornatum & depexum in eodem significau accipiuntur: quamuis contrarium subintelligi uelit. Hæc iudicent uolentes: quæ à me dicuntur causa uiuandi, non obirectandi. Dy enim mentem meliorem mihi. Et rursus se à fasciola.] Mendosus locus, quem ego sic emendo: & russæ fasciola. ut sit sensus: Fotidem succinctam fuisse fasciola rubertis coloris. Russus enim & Russeus, appellationes sunt ruffi coloris. Sicut enim fuluus & flauus & rubidus & phæniceus, & rutilus & luteus, & spadix, ruffum colorem significant, quadam uarietate distantes: ita russeus uocabulum est ruboris, quod in uernacula lingua hodie quoque uulgo est usitatissimum. Catullus: Dentem atque ruffam defricare gingiuam. Quidam apud Catullum legere malunt ruffam, reformidantes uidelicet uetustā dictionē, perinde ac inelegantē. Flauius Vopiscus: Tunicas ducales ruffas quas tuor, pallia procōsularia duo. In epistola Valeriani scriptū legimus, tunicas ruffas militares annuas, sagos chlamydes annuas duas. Hinc aurigas russeos siue ruffetos dictos esse opinor, à russo scilicet colore, quo utebātur, sicut factiones aurigarū Veneta & Prasina nomē à colorib. sortiuntur, de quibus apud Suetoniū affatim, & in lib. Annotationum non indiligenter explicauī, demonstrās quid sit apud Plautū Thalassicus ornatus. Apud Plin. mentio fit russei siue ruffati aurigæ. De auriga ruffato dictum est illud à Sa
tyro.

tyrographo poeta: Parte alia solum ruffati pone Lacertæ.
 & si aliter legimus, exposuimusq; locum hunc in libro An
 notationum ita tamen uerior lectio & sensus purior hic uide
 tur, ut ad aurigam ruffatæ factionis nomine Lacertam re
 feratur, qui lucrosior erat & opulentior ex aurigandi stu
 dio, quàm caufidici ex actione caufarum. Fas enim est mu
 tare sententiam, ubi posteriores cogitationes meliores sunt
 prioribus, & pōt inuenta magis quadrant. Est & rusce
 us color, à rusco uirgulto dictus. unde ruscea facies, infecta
 colore rusci. Cato lib. 6. originum: Mulieres opertæ auro,
 purpureaq; ruscea facie. Prænitente.] ualde splendente,
 & fulgente. Sub ipsas papillas.] Videtur signare stro
 phium, hoc est fasciam pectoralem, qua papillæ cobiben
 tur. Turpilium: Me miseram, quid agam? inter uias epistola
 excidit mihi, inter strophium ac tunicā collocata. De stro
 phio in hoc significatu ait Catullus: Non terei strophio la
 stentis uincta papillas. Aliàs antiqui strophia coronas te
 nuiores appellitant: unde nata strophiola, auctor Plin. in
 21. Præterea græcè στρόφιον uocatur, quod latine stropus.
 aut insigne capitis sacerdotale est. Quidā coronam esse di
 cunt, ideoq; apud Faliscos festum fuit nomine strupearia,
 quia coronati ambulabāt. Nostri uernacula lingua adhuc
 stropum uulgo uocitant, quod in usu utilium est, & coro
 namenti rusticani uicē representat. Floridis palmulis.]
 uenustis manibus. Ideo autem per ὀνόμαϊ: quæ dixit palmu
 lis, ut ostenderet, in fœmina tales manus esse elegantiores,
 cum enormitas sit inamabilis ac inuenuſta. Videtur Ne
 uius dixisse manciolas diminutiuo uocabulo, quasi paruas
 manus. Manciolis, inquit, tene illis: pro manibus. Cre
 bra succutiens.] Expressit gestum motumq; puellæ, coqui

nariam facientis, quæ sæpe succutitur. rotans pulmentarium in cacabo, siue lebetes coquinatorio, & ollula escararia. Crebra autem dixit, pro crebro: nomē pro aduerbio. ut Virg. *Pede terram Crebra ferit. Illubricans.*] lubricitate quadam insinuās. simul allusit ad lubricum puellæ corpus, læuoremq; membrorum prænitentium. Lubricus autē dicitur locus, in quo labimur. & corpus: ut pauimentum lubricum, anguis lubricus. *Vibrantibus.*] fluctuantibus. *Spinam mobilem.*] spina tereti structura compacta est, per media foramina, à cerebro medulla descendente: quæ animali hoc est, quod naui carina. Ex medulla hominis spinali anguem gigni proditum est, quod & Pythagoras apud Ouid. tradit his uersibus: *Sunt qui cum clauso putrefacta est spina sepulchro Mutari credant humanas angue medullas. Inundabat.*] undatim agitabat. Quidam legunt nudabat.

Steterunt & membra.] Hone-
stis uerbis genitalia arrecta fuisse designat, quæ mēbra nominant. Hinc in carmine obsceno, Priapus dictus membro-
rior æquo: hoc est mētulator iusto. Hinc Anneus Cornutus in illo carmine Virgiliano,

Isto aspectu defixus obstupui, & mirabundus steteri. *Steterunt & membra* quæ iacebāt antè, & tandem ad illā: Quā pulchrè quamq; festiuè, in quā, *Fotis mea* ollulam istā cum natibus intorques? quā mellitū pulmentum apparas? fœlix, & certius beatus, cui permiseris illuc digitum intingere. Tūc illa lepida alioquin & dicaculā puella: *Discede,* inquit, *miसेle* quā procul à me, à foculo *discede*

discede. nam si te uel modicè
meus igniculus afflauerit, ure
reris intimè. Nullus extinguet
ardorem tuum, nisi ego: quæ
dulcè condiens & ollam & le-
ctulum, suauè quaterere noui.
Hæc dicens, in me respexit, &
risit. nec ramen ego prius inde
discessi, quàm diligenter om-
nem eius explorassem habitu-
dinem. uel, quid ego de cæte-
ris aio? cum semper mihi uni-
ca cura fuerit, caput capillūq;
sedulo & publicè prius intue-
ri, & domi postea perfrui? Sicq;
iudicij huius apud me certa &
statuta ratio, uel quod præci-
pua pars ista corporis in aper-
to & perspicuo posita, prima
nostris luminibus occurrit: &
quòd in cæteris membris fiori-
dæ uestis hilaris color, hoc in
capite nitor natiuis operatur.

Optatos dedit am-
plexus, placidūq;
petiuit Cbūgis in-
fusus gremio per
membra soporē: di-
xit, membra pau-
lo incautius nomi-
nata esse, tanquā
per membra si-
gnarētur genitas
lia. Seminale mē-
brum dicitur ab
Ouid, à semine et
genitura. Ollu-
lam. Inter o &
au cognatio non
parua est. unde
plostrum et plau-
strum, cotes cau-
tes, lotus lautus.
Ecōitrariò austrū
pro ostrum, auscu-
lum pro osculum
antiqui dixerunt.

Sic ollā et aulā indiscretim usurpāt, unde exta aulicostia di-
ctā, quæ in ollis coquebātur, id est elixa. auxilla dicitur ol-
lula, id est olla parua. Ab olla, ollares uix dictæ, quæ in
ollis fectilib. optimè cōdiuntur. Statius in Syluula, Ollares
rogo non licebat uuis. In ollis pulues coquebantur. hinc di-
xit M. Varro; Oculis obseruate ollā, puluis ne aduratur. De
quibus

quibus Epigrammatista: Imbue plebeias Clusinis pultribus ollas. Ab olla, ollera dicta, quia in ea decoquebantur. Graeco uocabulo chytropodas appellant ollas, quae pedibus sustentantur. In Leuitico mendose legitur, Siue clibani, siue chytropodes destruentur, & immundi erunt. Tu lege, chytropodes: & accipe pro ollis pedatis. Nicolaus de Lyra, super eo loco deliramenta loquitur. Cum natibus intorques.] Lucianus, ὡς λαλῶ παλαιστρα, τὸν πύγην τῆς χύτρας ἀμα συμπεριφέρειας καὶ λείνας. Pulmentum.] à pulte, quae longo tempore Romani uixerunt, pulmenta & pulmentaria dicuntur: auctores M. Varro & Plin. Illic.] in olla. quamuis symbolicòs referri posset ad foeminae genitalia. Intingere.] Hinc intinctus, oppidò quàm eleganti uocabulo uocatur liquor, quo intingimus obsonia, ut commendatioris iucundiorisq; saporis sint, ideoq; uulgo sapor nuncupatur. Plin. in 15. ait, plerūq; ad intinctus addi baccas myrti. Graeco uocabulo embamma nominatur, ἐμπάπτω, quod significat intingo. Columella lib. nouissimo: Hoc sinapi ad embāmata non solum idoneo, sed etiam specioso uteris. In Euangelio scriptum est: Qui intinxerit mecum manum in paropside. Graecè dicitur, ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τριβλίῳ. Cōsimiliter, ex eadēq; aethrologia Lucianus, μακάρι & ὁς ἐστὶ ἐν ταύθῃ ἐμβάπτω, id est, fœlix quicumque illic intinxerit. Dicacula.] Dicacitas à dicēdo ducta est, quae propriè significat sermonem cum risu aliquos incessentē ut antè dictum est. Hinc dicax & dicaculus, qui dicacitate & iocorum mordacitate præpollet. Demosthenem urbanum fuisse dicunt, dicacem negant. multi, ut auctor est Quint. in conuiuijs & sermonibus dicaces sunt. Hic dicacula puella significatur loquacula, petulans, uenustula,

& in uerbis faceta. Græcè dixit Lucianus, *σποδὴν γὰρ ὄν*
ἰταμὸν καὶ χαρίτωρον μισθὸν τὸ λοπάριον. id est Erat puella ual
 de proterua, & plena uenustatis. A foculo discede.]
 Eleganter Foculus dictus pro puella, quia amator uritur,
 & amor ignis est. Et sic & Terentius: Accede ad ignem
 hunc, iam calesces plus satis. Diomedes grammaticus ait,
 acyrologiā esse apud Terentium, Accede ad hunc ignem:
 ubi nomine ignis significatur meretrix. Meus ignicu-
 lus.] amoris flamma & uredo. Virg. At mihi sese offert ul-
 tro meus ignis Amyntas. Cyrus apud Xenophontem, amo-
 rem ostendit igne esse longè potentiorē, quod ignis urit
 homines tangentes: at amor formæ eos etiam accendit qui
 procul spectant, in tantū, ut ardentē æstuēt. Nullus ex-
 tinguet.] Lepidius sanè uenustissimūq; id totum apud Lucia-
 num Græcum est, ubi ait Palæstra: *ὀπαταβόσι οὐ δόκεις ἀν*
δρας, ἀλλ' οὐδὲν ἰσχυρὸς, ἀλλὰ κατὰ τὴν αἰσθησὶν αὐτῶν ἔχει. id est, Sa-
 nabit te nullus alius, neq; medicus deus, sed ego sola quæ te
 combussi. & mox paulo, *αὐτὸς ποτὲν οἶδα ἑγὼ καὶ καὶ σφάττειν*
καὶ ἀγᾶρ καὶ κατακόπτειν. id est, Ego hominem noui &
 iugulare, & excoriare, & trucidare. Et ollam & lectu-
 lum quaterere.] Fotis quatenus coqua est, ollam rotare no-
 uit, & quaterere: quatenus amor abunda est, lectulum con-
 cutere, qui instrepere solet ex colluctatione ueneria. Catul-
 lus: Tremuliq; quassa lecti argutatio, in amabulatioq;. Ha-
 bitudinem.] corporis filum, habitum & membraturam.
 Habitior apud priscos dicitur pro pinguiori, habitissi-
 mus pro pinguisimo & corpulento usurpatur. è contra-
 rio male habitus pro emaciato, attenuatoq;. Gellius: Equi-
 nimis strigosum & male habitum, sed equitem eius uber-
 rimum & habitissimum uiderunt. Vbi annotandum est,

stringosum dici pro macro, exhaustoq̃, quasi stringosum:
 sic enim apud ueteres dicitur, cuius corpus stringitur aut
 fame aut macie, aut alia uitij causa. Sic apud Lium stringo-
 siores equi, pro exhaustis, & macie attenuatis. Pos-
 itea perstri.] Apertior sensus, si legas perfrui. Statura ra-
 tione.] Legas ratio, ut, sit casus rectus. Pars ista corporis.
] caput & capillitium. Et quidē.] Lege, & quod.] Ni-
 tor natiuus.] Sicut membra corporis cultu uelitis niuidioris
 conspectiora fiunt, & uenustiora: sic caput niuore capilla-
 lorū, qui natiui sunt, condecoratur. Dixit Plautus, orna-
 menta purpurea & aurea conuenire turpi mulieri. Casa-
 ries autem speciosa & crinita, comprimis decet fœminā
 quæ (ut auctor est Ambrosius in 6. Hexameri) reueren-
 da est in senibus, ueneranda in sacerdotibus, terribilis in
 bellatoribus, decora in adolescentibus, compta in mulieri-
 bus, dulcis in pueris. Tolle arboris comam, tota arbor in-
 grata est. Tolle humani capitis capillum, tota pulchritu-
 do flaccescit. Hic ornatus est capitis obuius omnibus, &
 perspicuus, quo cerebrum munitur & uestitur, ne aut si-
 gore uexetur, aut aestu: sicut nihil fridius est in fœminā,
 quā caput capillitio depopulatum: ita nihil uenustius ca-
 sariato, comatoq̃. In capite homini plurimus est pilus, inde
 de cognomina capillatis Alpium incolis, Galliæ Comata.
 Myconij populi insulani, carentes capillo gignuntur. De-
 fluuium capillorum in muliere rarum, in spadonibus non
 uisum. Tāta est decoris affectatio in mulieribus, ut aliena
 quoq̃ coma caput exornent: adeo liquet capillum esse ama-
 bilem, illicibilemq̃. Ouid. sententialiter scribens ait: Tur-
 pe pecus mutilū, turpis sine gramine campus: Et sine fron-
 de frutex, & sine crine caput.

Deniq; plæræq; indolē gratiasq; suas probaturæ, lacinias omnes exuunt, amicula dimouent, nudam pulchritudinem suam præbere se gestiunt, magis de cutis roseo rubore quā de uestis aureo colore placituræ. At uerò, quod nefas dicere, nec quòd sit ullū huius rei tam durum exemplum, si cuiuslibet eximię pulcherrimęq; fœminæ caput capillo spoliaueris, & faciem natiua specie nudaueris, licet illa cœlo deicta, mari edita, fluctib; educata, licet inquā Venus ipsa fuerit, licet omni Gratiarū choro stipata, & toto Cupidinū populo comitata, & baltheo suo cincta, cinnama fragrans, & balsama rorans, calua processerit: placere non poterit, nec Vulcano suo.

Amicula dimouent.] uestimenta omnia amouent. ab amiciendo amictus, amicimē, amicula dicta.

Decutis roseo rubore.] iuxta sententiam Plautinā, fœmina nuda pulchra, est q̄ purpurata pulchrior. Neq; sit exēplū.]

Vinam, inquit, nulla calua & sine capillo reperitur nullum extet exemplū caluitij fœminei. & sane mulieres naturaliter non caluescunt quoniam natura earum similis puerorū natura est.

unde & spadones non canescunt, quoniam fœminam imitantur. auctores Aristoteles, Hippocrates, Galenus, ceteri. Annotatu dignum est obiter, id quod Seneca scripsit libro Epistolarum moralium 15. qui luxum carpens, mulieres tradit & caluas & podagricas fieri ex intemperantia: ut ita maximum medicorum Hippocratem faciat.

faciant mendacē, qui in Aphorismis prodidit, fœminis nec capillos defluere, nec pedes laborare. uerū natura fœminarum mutata non est: sed uita, sed uictus, sed inglauius causa est, ut caluescant fœmina, contra Hippocratis sententiam. quod & Galenus refert. Natiua specie.] natiuo decore, & pulchritudine capillorum, qui homini congeniti sunt. In homine enim pili partim simul, partim postea gignuntur: hos congenitos appellant, qui (ut auctor est Plin.) non desinunt, sicut nec fœminis magnopere. Licet illa cœlo deiecta.] Sensus est: Si Venus calua foret, & comæ honestamento uiduata, haudquaquam placeret, foretq; inamabilis: adeo capillamenti decor fœminam decet. Venus autem ex spuma maris orta, & cœlo deiecta esse fertur. Aiunt mythici, Saturnum Cœlij patris pudenda abscondisse: quibus in mare deiectis, Venerem procreatā: quæ à spuma, unde coaluit, ἀφροδίτη nomen accepit. ἀφροδίτη enim græci spumam uocant. Hoc autem ideo fictū esse creditur, quia dicunt phisici sudorem salsum esse, quem semper elicit coitus. Aristot. uerò, cuius inuentis nec ipsa natura dissentit, libro de Generatione animalium secundo, auctoritatē genituram esse spumofam: ideoq; deam quæ rei ueneriæ præest, ab ipsa spuma Aphroditē nominatam. An notandum est, Herodotum, Græcæ historiæ principem, errore fœdo lapsum esse, qui scripsit lib. 3 Historiarum, genituram Æthiopum esse nigram, & ob id Æthiops etiā nigros existere, cum, eodem teste Aristotele, omnium animalium sperma, hoc est semē genitale, album sit. De Venere, & cœlo deiecta, mari procreata sit, scribūt poætæ, et meminit Ausonius his uersib. Orta salo, suscepta solo, patre edita Cœlo, Æneadū genitrix hic habito alma Venus. Gratia

rum choro.] Gratia, quas Charitas Græco uocabulo appellitant, in comitatu Veneris esse produntur. Ex quo est illud Horatianum: Feruidus tecum puer, & salutis Græce genis properent; nymphae. Nuda Gratia, & sine nodis in deo figurantur: quia amici animos solutos ac nudos & apertos inter se habere debeant. Quidam Gratias Liberi & Veneris filias esse tradunt: nec immerito. Gratia enim per horum ferè numinum munera conciliantur. Quarum una auersa pingitur, duæ nos respicientes: propterea quod profecta à nobis gratia, duplex solet reuerti. Docet Seneca, quare tres Gratia, & qualiter sorores sint, & quare manibus implexis, quare ridentes, quare iuuenes, & quare uirgines soluta ac perlucida ueste. Alij quidem uideri uolunt unam, quæ det beneficium: alteram, quæ accipiat: tertiam, quæ reddat. Alij tria beneficiorum genera, promerentiũ, reddentium, simul & accipientium reddentiumq;. Consertis manibus in se redeuntium chorus ob hoc est, quia ordo beneficij per manum transeuntis nihilo minus ad dantem reuertitur, & totius speciem perdit, si unquam interruptus est: pulcherrimus, si cohaerit & uices seruat. Hilares sunt, quales solent esse qui dant uel accipiunt beneficia. Iuuenes, quia non debet beneficiorum memoria senescere. Virgines, quia incorrupta sunt, sincera, & omnibus sancta. in quibus nihil alligati esse decet, neq; ascripti: solutis itaq; tunicis utuntur. perlucidis autem, quia beneficia conspici uolunt. Hesiodus Aglen, maximam natu appellat, à splendore: mediã Euphrosynẽ, à laticia: tertiam Thaliã, à uiriditate. Homerus uni nomen mutauit, Pasitheim appellando, lib. Iliados 14. Chrysippus ait Gratiã tres Iouis & Eurynomes filias esse. ætate autem mino

faciant mendacē, qui in Aphorismis prodidit, fœminis nec capillos de fluere, nec pedes laborare. uerū natura fœminarum mutata non est: sed uita, sed uictus, sed ingluuius in causa est, ut caluescant fœminæ, contra Hippocratis sententiam. quod & Galenus refert. Natiua specie.] natiuo decore, & pulchritudine capillorum, qui homini congeniti sunt. In homine enim pili partim simul, partim postea gignuntur: hos congenitos appellant, qui (ut auctor est Plin.) non desinunt, sicut nec fœminis magnopere. Licet illa cœlo deiecta.] Sensus est: Si Venus calua foret, & comæ honestamento uiduata, haudquaquam placeret, foretq; inamabilis: adeo capillamenti decor fœminam decet. Venus autem ex spuma maris orta, & cœlo deiecta effertur. Aiunt mythici, Saturnum Cœlij patris pudenda abscidisse: quibus in mare deiectis, Venerem procreatā: quæ à spuma, unde coaluit, à πρῶτον nomen accepit. ἄρρητον nim græci spumam uocant. Hoc autem ideo fictū esse creditur, quia dicunt phisici sudorem salsum esse, quem semper elicit coitus. Aristot. uerò, cuius inuentis nec ipsa natura dissentit, libro de Generatione animalium secundo, attumatur genituram esse spumofam: ideoq; deam quæ rei ueneriæ præest, ab ipsa spuma Aphroditem nominatam. An notandum est, Herodotum, Græcæ historiæ principem, errore fredo lapsum esse, qui scripsit lib. 3 Historiarum, genituram Æthiopum esse nigram, & ob id Æthiopas etiā nigros existere, cum, eodem teste Aristotele, omnium animalium sperma, hoc est semē genitale, album sit. De Venere, & cœlo deiecta, mari procreata sit, scribūi poeta, et meminit Ausonius his uersib. Orta salo, suscepta solo, patre edita Cœlo, Æneadū genitrix hic habito alma Venus. Gratia

rum choro.] Gratia, quas Charitas Græco uocabulo appellitant, in comitatu Veneris esse produntur. Ex quo est illud Horatianum: Feruidus tecū puer, & salutis Græce genis properentq; nymphe. Nudæ Gracia, & sine nodis i deo figurantur; quia amici animos solutos ac nudos & apertos inter se habere debeant. Quidam Gratias Liberi & Veneris filias esse tradunt; nec immerito. Gratia enim per horum ferè numinum munera conciliantur. Quarum una auersa pingitur, duæ nos respicientes: propterea quod profecta à nobis gratia, duplex solet reuerti. Docet Seneca, quare tres Gratia, & qualiter sorores sint, & quare manibus implexis, quare ridentes, quare iuuenes, & quare uirgines soluta ac perlucida ueste. Alij quidem uideri uolunt unam, quæ det beneficium; alteram, quæ accipiat; tertiam, quæ reddat. Alij tria beneficiorum genera, promerentiū, reddentium, simul & accipientium reddentiumq;. Consertis manibus in se redeuntium chorus ob hoc est, quia ordo beneficij per manum transeuntis nihilo minus ad dantem reuertitur, & totius speciem perdit, si unquam interruptus est; pulcherrimus, si cohaeserit & uices seruat. Hilaris sunt, quales solent esse qui dant uel accipiunt beneficia. Iuuenes, quia non debet beneficiorum memoria senescere. Virgines, quia incorrupta sunt, sincera, & omnibus sancta. in quibus nihil alligati esse decet, neq; ascriptis solutis itaq; tunicis utuntur. perlucidis autem, quia beneficia conspici uolunt. Hesiodus Aglen, maximam natu appellat, à splendore; mediā Euphrosynē, à laticia; tertiam Thaltiam, à uiriditate. Homerus uni nomen mutauit, Pasitheim appellando, lib. iliados 14. Chrysippus ait Gratias tres Iouis & Eurynomes filias esse. ætate autem mino-

trario Lacedæmonij coluerunt Venerem armatam, quam Græcè dicunt ἀρματισμένη, ex historia mulierū quæ Messenios hostes fuderūt, armatæq; obuiam exiuerunt uiris. Hinc illud Ausonij: Armatam uidit Venerem Lacedæmone Pallas.

Illucet.] resplendet & radiat. Ecce solis.] Corrigo, Et contra solis aciem.

Grauem.] Lego gratiam. In mellis umbram.] Sūt capilli, in quibus mellis color placet, umbroso quasi fulgore perspicui. Galenus in microtechnè ait, capillos flauos et rubentes, crisposq; significare bonā corporis constitutionem. Domitius uero, capillos coniugis suæ Poppeæ succinos appellabat, à succini colore, qui in melle cognoscitur. Co-

Quid cū capillis color gratus, & nitor splēdidus illucet. Et contra solis aciem uegetus fulgurat, uel placidus renitetur. At in contrariam gratiam uariat aspectum, & nunc aurum coruscans in mellis lenem deprimitur umbram: nunc cornuina nigredine cæculus columbarum collis flosculos æmulatur: uel cū guttis Arabicis obunctus, & pectinis arguti dentate tenui discriminatur. Et postea uersum coarctus, amatoris oculis occurrens, instar speculi reddit imaginem gratiorem. Quid, cum frequenti sobole spiritus cumulat uerticem? uel prolixa serie porrectus dorsa permanat? Tanta deniq; est capillamenti dignitas, ut quamuis auro, ueste, gēmis, omniq; cætero mundo exornata mulier incedat, tamen nisi capillū distrinxerit, ornata non possit uideri.

luderi. Sed in mea Fortide, non
operosus, sed inordinatus or-
natus addebat gratiam. Vbe-
res enim crines, leniter emis-
sos, & ceruice depēdulos, ac de
inde per colla dispositos, sen-
simq; sinuato patagio residen-
tes, pauliper ad finem conglo-
batos, in summum uerticem
nodus adstrinxerat. Nec diu-
tius quivi tantum cruciatum
uoluptatis eximix sustinere:
sed pronus in eā, qua sine sum-
mum cacumen capillus ascen-
dit, mellitissimū illud sauium
impresi.

ruina nigredine.]
Capillus coloris
nigricātis expeti-
tur à matronis, cū
illa nigritia non
parū uenustet fa-
ciem candicantē.
In dæmonio So-
cratis: Cum duo,
inqt, colores præ-
stabiles forent, pi-
ceus & nuens,
quib. inter se nox-
cum die differūt:
utranq; colorem
Apollo suis aliti-
bus donauit, can-

didum olori, nigrum coruo. Cæruleus.] Cæruleus color ui-
ridis est, & subnigere, qualis in mari conspicitur: unde cæ-
rula maria à poetis dicta. Ob id Thalassicus quoq; nuncu-
patus, quasi marinus, à Plauto: Græci glaucum appellant,
quo & nostri utuntur. Latinis ueteribus cæsia dicta est,
quæ à Græcis Glaucopis dicitur: ut Nigidius ait, de colore
cæli, quasi cælia. Ferrugineus color cæruleus est, super quo
in lib. Annotationum plura. Columbarum collis.] Colum-
barum pluma, quæ in collo est, radians in sole, uarij colo-
ris incertiq; conspicitur. modò enim rubra, modò uiridis,
& uarietate quadam mutat colores: sicut & pauonis cau-
da, super qua re Lucretius lib. 2. luculenter scribit. cuius hi
sunt uersus: Pluma columbarū quo pacto in sole uidetur,

Qua sita ceruices circum collumq; coronat. Namq; alias fit uti claro sit rubra pyropo, Interdū quādam sensu fit uti uideatur Inter cæruleū uiridis miscere smaragdos. Hinc Arcefilas nobilissimus philosophus, uarietate ista columbini coloris motus, asserere cœpit ἀναράσσειν, id est incomprehensibilitatem. Et hoc est quod intelligi uoluit Martianus lib. de nuptijs philologie: Arcefilas collū intuens collū binum, dubitabat. Hieronymus quoq; rei huiusce cōmeminit. Seneca li. primo quæstionum: Columbarum ceruix speciem falsi coloris & sumit & ponit, ubicunque deflectitur. De quo Nero Caesar discretissime lusiit: Colla Tiberiæcæ splendent agitata columbæ. Plin. in 10. tradit, columbis inesse quendam gloriæ intellectum, ut nosse credantur suos colores, uarietatemq; dispositam. Nunc Apuleius colorem in capillis gratum esse & amabilem significat, quā uarietate illā colli columbini imitatur, & reddit. Gut-
tis Arabicis. Iunguento nardino: uel potius myrrhæ lachryma, quæ in Arabia laudatissima progignitur. Sudat autē myrrhæ sponte, priusquam incidatur, guttam, stacten dictam, cui nulla præfertur. auctor Plin. in 12. A uerbo Græco stazo, quod significat stillo, stactē nominata, quā dictione gutta siue lachryma liquoris significatur. de qua in expositione Psalmorum Hieronymus sic scribit: Stactē id est stillam uel guttā exhibent Domino. Narrant & qui aromatum nouere uirtutes, stacten florem esse myrrhæ. Huius quoq; meminit Columella in carmine de cultu hortorum. Myrrhæ unguento, hoc est stactes liquore, capilli ungebantur causa deliciarum. Ouidius in epistola Sapphus, Non Arabo noster rore capillus oletid est, unguento myrrhæ, de quo Plin. noster in 13. Myrrha & per se unguentum

guentium facit sine oleo, stacte duntaxat. Arabia peculiaris sunt multa odorata, et ad unguenta pertinentia: ut thus, myrrha, massice, ladanum, & alia compluscula: propter quæ felix appellatur, græco uocabulo Eudæmon dicta. Discriminatur.] distinguitur, digeriturq; , positura quadam uenustiore. Discrimen uocant diuisionem capillorum, quo mulieres in primis utuntur: de quo Ouid. Compositum discrimen erit, discrimina lauda. Discerniculum dicitur acus, quæ capillos mulierum ante frontem diuidit atq; discriminat: dictum à discernendo. eo enim discernitur capillus: sicut dente pectinis explicatur. quem argutū appellat, uel quasi paruum & breuitate elegantem: uel quasi sonorum, dum pectitur coma. Et ponē.] à tergo, in ceruice. Solet enim post ceruicem coma nodari, & nodo quodam in summa parte constringi. ex quo fit, ut capillus spissior densiorq; fulgorē reddat specularē. Virg. de Camilla: Vt fibula crinem Auro internectat. Idem de Didone: Crines nodantur in aurum. Græci *λεπιδάριον* appellāt retiolum illud, siue reticulum, quod comam cōtinet: quod, ut ait M. Varro, à rete dictum est. Capital quoq; ueteres dixerunt fasciolam, qua capillum in capite colligarent. Spirifus.] Corrigo spissus. nam densitas & spissitudo capillorum gratiam augent, sicut raritas est debonestamēto. Dorsa permanat.] decurrit, explicaturq; per humeros, et spinam dorsualem. Antiqui doffum dicebant, quod nunc dorsum: & ita uulgo usurpatur. Inde doffuaria iumenta à M. Varrone dicta, quæ doffo uehūt. Dorsualia appellāt uelamenta, siue operimenta, quibus boum & equorū dorsa conuelantur. Iulius Capitolinus: Processerunt etiam alitrinsecus centeni albi boues, cornibus auro iugatis, & dorsualibus

fualibus sericis discolorib. præfulgentes. Capillamētī.] ca-
 pilli, siue capillitij & comæ. scribit Plin. setorū capillamē-
 ta innasci quibudā hominū in uestica. Idē auctor est, tube-
 ra nullis fibris nixa, aut saltē capillamētū gigni. Idē nouis-
 simo uolumine, inter uitia gemmarū numerat capillamētū
 q. rimæ simile sit. Cætero mūdo.] ornatu muliebri. Mun-
 dus enim ornatus muliebris dicitur, nomine à mūdicia du-
 ctō: ut docet M. Varro. de quo Vlpianus sic scribit: Mūdus
 muliebris est, quo mulier mūdior sit. Cōtinentur eo & spe-
 cula, matula, unguēta, uasa unguētaria, et si qua similia di-
 ci possūt. Unguēta uerō, quib. ualitudinis causa unguimur,
 mundo non continentur. Liuius lib. 34: Mundicia ornatus
 & cultus hæc fœminarum insignia sunt, his gaudent &
 gloriantur, hūc mundum muliebrem appellauerunt maio-
 res nostri. Lucilius mundum neutro genere appellauit, non
 masculino, ut cæteri, illo uersus: Legauit quidam uxori mū-
 dum omne, pœnumq;. Illud adde, mundum quo omnia con-
 tinentur, à perfectā absolutaq; elegantia mundum à no-
 stris dici, quem Græci cosmon nomine ornamenti appella-
 uerunt. Distinxerit.] quasi discerniculo digesserit, &
 decenti positura discreuerit. Non operosus.] Capillus in-
 terdum inordinatus incompositusq; in fœmina luculentus,
 gratiores est & amabilior, quàm operosus, hoc est, multa
 opera concinnatus. Sicut enim pulchra fœmina nuda est,
 quàm purpura, pulchrior: ita capillus quoq; passus, proli-
 xus, circa caput reiectus negligenter, ut ait Teren. in for-
 moso corpore decentior est, quàm compositus discrimina-
 tusq;. Vberes.] Spissus namq;, ut dudum dictum est, capil-
 lus densitate fit commendatior. sic autem textius ordina-
 tur: Nodus astrinxerat uberes crines, & per colla dispo-
 sitos.

fitos. Sinuato patagio.] Patagium aurea eblamis est, quæ preciosis uestibus immitti solet. Inde patagiata scæmina à Plauto in Epidico dicta, quæ patagio induta est. & ab eodem in Aulularia, Patagiary, artifices patagii nominati. Neuius: Pallis patagijs crocatis malacis. In codicibus Nonianis, pro malacis mendose scriptum est manicis. Malacum autem appellant uocabulo græcanico, molle & delicatum. malacum pallium dixit Plautus in Bacchidibus, pro molli & delicato, & mollicino. Verbum uetus est malacissare, quod significat mollire, mitigare, mansu facere. Idem ait: Malacissimus es, id est mitigandus, molliendusq;. Sinuatum appellat à sinu uestimenti, quasi flexuosum & crispum. Festus ait patagium id dici, quod ad summam tunicam assui solet: quæ & patagiata dicitur. Quod & uideatur uerius, tanquam sit patagiū id ornamenti genus, quod mulieres in summa camisæ parte circa ceruices assuunt crispissimum, & (ut inquit) sinuatum. Patagus uero morbi genus est. Mellitissimum illud sauium.] Significat, capilliose Fotidis impressisse basium illud dulcissimum, quod cōdimentis Veneris conditum, & (ut inquit Catullus) dulcius Ambrosia est. Tria autem sunt osculandi genera, auctore Donatoro sculum, basium, & sauiū. Oscula officiorum sunt, basia pudicorum affectuum, suauia libidinum uel amorum. In pronomiibus autem magnum est dicendi pōdus, magnusq; ex his intellectus nascitur. nā dicēdo illud sauiū, uult intelligi illud dulcissimū, illud quod amator amicæ ardentèr infigit, illud quo labellæ labellis ferrumis nantur, illud quod Venus quinta parte sui nectaris imbuit denique illud, quod libidinis est suscitabulum & subantis anteludium.

Limis.] obli-
quantibus, et trās-
uersis. nam limis,
ut docet Donatus,
significatur trās-
uersus. Vnde limē
quoq; dicitur ino-
stio, q̄ ingrediēti-
bus egrediētib; q̄;
transuersum est:
& limi dicuntur
obliqui generaliter.
hoc tamē pro-
priē de oculis di-
citur, ueneris sci-
licet, & amassys.
Plautus in Milite:
Aspice limis o-
culis. Scribit Solinus
de leonibus: Nun-
quam limo uidēt,
minimeq; ita se uo-
lunt aspici. ubi li-
mo significat, ob-
liquis oculis &
transuersis. quod
Plinius apertius di-
xit, & planius, cū
ait: Nec limis in-
quētur oculis, aspi-

Tum illa ceruicem intorset,
& ad me cōuersa, limis & mor-
ficantibus oculis: Heus tu scho-
lastice, ait, dulce & amarum gu-
stulum carpis. Caue ne nimia
mellis dulcedine, diutinam bi-
lis amaritudinē trahas. Quid
istic, inquam, est, mea festiui-
tas? cum sim paratus, uel uno
basiolo interim recreatus, su-
per istum ignem porrectus as-
fari. Et cum dicto arctius eam
cōplexus, corpi sanuari. Iamq;
æmula libidine in amoris pari-
tatem congermanescenti me-
cum, iam parentis oris inhala-
tu cinnameo, & occurrentis lin-
guæ illisu nectareo, prona cu-
pidine adlubescere: Pereo, in-
quam, immo iam dudum pe-
rii, nisi tu propitiaris. Ad hæc
illa rursus me de osculato: Bo-
no animo esto, inquit. nā ego
tibi mutua uoluntate mancipa-
ta sum. nec uoluptas nostra
differetur ulterius, sed prima
face in cubiculum tuum ade-
ro. Abi ergo, ac te compara: ro-
ta enim nocte tecum fortiter,
& ex animo præliabor. His &
talibus

talibus obgannitis sermonib. ciq; simili modo
inter nos discessum est. nolunt. Limare,

uerbum uetus est,

quod significat coniungere, ut apud Plautum : Nunquam
cum illa limaui caput. & Turpilius in Leucadia : Veritus
sum ne amoris causa cum illa limasses caput. Morsicantiis
bus.] Significatissimo uocabulo uim uenustorum oculorum
expressit, qui illices sunt Veneris, & potentissimum amo-
ris incitamentum: quorum fulgor et amabilis intuitus, quo-
dam quasi morsu uitalia populatur, & morsicatum me-
dullas depascitur. Expertus loquor, sensi ipse, nec dissimu-
labo. Sensi inquam oculos in Panthia & Martia morsu-
cantes, quibus nihil uenustius, amabilius, speciosius nouit
uetustas: nec noscet ipsa posteritas. Natura exhaustit cum
Eta narthecia, & omnes pulchritudinis pyxidiculis in for-
mandis duabus mulieribus, quas Zeufis uel singulas contem-
tus fuisse inspicere, qui Crotoniatarum uirgines nudas, ut
M. Tullius: uel Agrigentinarum, ut Plin. sentit, inspicere
uoluit, picturus Helenæ simulachrum: ut quod in quaq; lau-
datissimum esset, pictura redderet. Scholastice.] Schola-
stici diminutiuum est scholasticulus: qua dictione signifi-
catur, qui scholæ operam dat, & in scholasticis controuer-
sis exercetur. Plinius secundo Epistolarum: Annum sexa-
gesimum excedit, & adhuc tantum scholasticus est. Dul-
ce & amarum.] Sententia Plautina ex Cistellaria: Amor
& melle & felle est fecundissimus, Gustu dat dulce, ama-
rum ad satietatem usq; aggerit. Bilis amaritudinem.]
Per antitheton decētissimum significat, in amore plus esse
amaroris quam dulcedinis. sicut enim mel dulcissimum est,
ita bilis amarissima. Ex felle, ut phisici tradunt, & me-

morat Plin. noster, bilis est, & magnum in hac parte uir-
 tus ibi in mores crimen bilis nomine, cum se findit in
 animum. De atra bili, quam Græci melancholiam uocāt,
 de citrina, uittellina, prasina, adusta, scripsimus in commen-
 tarijs Tusculanarum quaestionum, & copiose dissertant
 Plato, Galenus, Alberius magnus, ceteri. Super hunc i-
 gnem.] Cum de igne elementalī, quo cœna à Fotide co-
 quebatur, loqui simpliciter uideatur, nō infestiuiter refer-
 ri potest ad ignem meretricium, iuxta illud Terentianum:
 Accede ad ignem hunc, iam calefces plus satis. ibi enim no-
 mine ignis meretrix Thais significatur. id genus locutio-
 nis per acyrologiam fieri autumat Diomedes. à Virgilio
 quoq; decenter dictum est, At mihi sese offert ultro meus
 ignis Amyntas. Assari.] torreri, uri, excoqui, sicut assæ
 carnes percoquuntur. Primò, ut auctor est M. Varro, fuit
 assa caro: secundo elixa, tertio iurulenta. Dictum assum,
 quod id igni assuedescit: sudando enim assum distillat calo-
 rem. Alij assum dici interpretantur, quasi solum: quoniam
 in obsonijs sine pigmento saporis alieni assæ carnes infere-
 bantur, antiqui enim assum, solum dixerunt: unde assa uox
 dicta, non admixtis alijs musicis concentibus. Laudes ma-
 iorum assa uoce cantabantur: id est, ore prolata, & sine
 mixtura musices. Ab asso, assaturæ dictæ. Flavius Vopiscus
 scribit, Aurelianum imperatorem conuiuium de assaturis
 maxime dedisse. Cibaria iurulenta, hoc est iure cōdita, au-
 ctore Corn. Celso, magis alunt quàm assa: magis assa,
 quàm frixa. Cum dicto.] cum hæc dicerem, & loque-
 rer. Locutio Apuleij propè peculiaris, & frequens. Sa-
 niari.] basiare, osculari. Catullus: Os oculosq; suauior.
 Tria sunt, ut proxime diximus, exosculandi genera: oscu-
 lum

lum scilicet, suauium, & basium: oscula officiorum sunt, basia pudicorum affectuum, suauia libidinum & amorū.

Congermanescenti.] Vetusro uerbo congermanescens libido dicta, quæ compar est, & quadam quasi germanitate consimilis. Alij à congerminando id deducere malūt, quod non placet, nam congermanescere est coalescere, & consociari: unde congermanescens libido, eleganter pro coalescenti & consociata usurpatur. Quadrigarius: Facit exempla eorum, ut uos cum illis congermanescere sciat. Inhalatu cinnameo.] anima & anhelitu odoris suauissimi, qualis est cinnami. amator enim, amicæ animam anhelitumq; suaueolentia quadam fragrantem, & odora mentis commixtum esse sensit. Et nos olim osculum Panthiæ præconio suaueolentiæ extollentes, sic lusimus in idilio: Cinnama quod fragrant, quod olet Cynireia myrrha. Illi su nectareo.] Oppidò quam festiuiter expressit mores amasiuorum, qui linguam linguæ inter osculandum illidere consueuerūt: quæ suauitatio mellitissima est, & nectaris dulcedine perfusa, necnon maximum quoq; Veneris suscitabulum. In hanc sententiam est illud Plautinum: Fac pro serpente bestiam me, duplicem ut habeam linguam.

Adlubescere.] Adlubescere, uerbum uetus: quod significat, placet, aut placere incipit. Plautus in Milite: Hercle uero iam adlubescit primulum palestro. Sicut à lubet lubescit, ita & adlubescit dicitur. Pere o inquam.] Verba deprompta ex intimo amoris promptuario, quib. amantes in complexu amicorum subinde uti consueuerunt. Propitiaris.] placata sis, & propitia. Ego.] sis. Mutua uoluntate.] Mutuum in amore dicitur, ubi par uoluntas accipitur, & redditur. Mancipata. Jobnoxia, & quodam

quasi mancipi nexu obligata, tanquam addicta. Prima face.] Horam uespertinam significat, qua faces accenduntur. Macrobius in primo Saturnaliū scribit, quod post uesperam prima fax dicitur, deinde cōcubia. Præliabor.] prælio scilicet uenereo, de quo Virgilius: At non in uenerē segnes, noēturnaq; bella. & Epigramatista: O' quæ prælia, quis utrinq; pugnas Felix lectulus & lucerna uidit. Sua est amoris militia, ut Marti sua prælia, sui bellatores; & ut inquit ille, Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido. Obgannitis sermonibus.] immurmuratis, magisq; clara uoce enunciatis. Gannire enim, & obgannire, obmurmurare est. unde & gannitio, canum querula murmuratio significatur.

Commodum.]

tunc tunc, id hoc, eo momento: ut sæpè diximus. Mittit xeniola.] Morē signat priscorum, qui hospitibus munera esculentamissabant, quæ xenia, id est hospitalia appellauerunt. nam, ut auctor est Vitruuius in sexto, cum fuerint Græci delicatiores, et à fortuna opulentiores,

Commodum meridies accesserat, & mittit mihi Byrrhena xeniola, porcum optimum, & quinque gallinulas, & uini cadum in ætate preciosi. Tunc ego uocata Fotide: Ecce, inquam, Veneris hortator & armiger Liber aduenit ultro: uinum istud sorbeamus hodie omne, quod nobis restinguat pudoris ignauiam, & alacrem uigorē libidinis incutiat. hæc enim sitarchia nauigio Veneris indiget sola, ut in nocte peruigili, & oleo lucerna, & uino calix abundet, diem cæterum la-uacro,

uacto, ac dehinc cenæ dedim⁹.
Nam Milonis boni concinna-
ticiam mensulam rogatus ac-
cubueram, quàm pote tutus
ab uxoris eius aspectu, Byrrhe-
næ monitorum memor: & per
inde in eius faciē oculos meos
ac si in Auernum lacum formi-
dans deieceram, sed assiduè re-
spiciens præministrantem Fo-
tidem, inibi recreabar animi.

hospitibus adue-
nientibus instrue-
bant cubicula &
triclinia, & cum
penu cellas: pri-
moq; die ad coenā
inuitabant: poste-
ro mittebant pul-
los, ova, olera, po-
ma, reliquasq; res
agrestes, quae xe-
nia ab hospitibus

appellauerunt. *ἔνις* enim Græcè hospes, *ἐνὶ* & hospitalis.
quo cognomento Iupiter colitur, ut meminit Dion. de quo
intellexit poeta, cum ait: Iupiter, hospitibus nam te dare iu-
ra loquuntur. Hinc xenia, munera dicta hospitalia, & ὡς
πικρὰ καὶ ξενία xeniola. Xenia, ut inquit Ecclesiastes, exca-
vāt oculos iudiciū. Iuriscōsultus, xenyς nō in totū abstineādū
esse præcipit. Martialis celebrat xenia & apophoreta. ubi
annotadū, apophoreta nō tā dici munera quæ remittuntur
ab his qui xenia accipere, q̄ uasa & id genus alia, quæ com-
uiuijs apponebantur, ut secum post cōuiuīū ea auferri, do-
noq; haberent: hæc enim apophoreta vocabantur, ut au-
ctor est Athenæus: & apud nostros diuus Ambrosius id
plenissimè enarrat in libro de cohortatione virginum, scri-
bens hæc: Qui ad conuiuium magnum mutantur, apopho-
reta secum referre consueuerunt, ad hunc intellectum re-
ferri debet illud Suetonij ex Caligula: Agitatori Citico co-
messatione quadam in apophoretis uicies sesterterium con-
tulit. Scio me aliter tradidisse in commentary: sed cum li-

ceat quotidie meliora inuenire prateritis, & posteriores cogitationes prioribus sint sapientiores, uolui obiter retrahere id quod in Tranquilli commentarijs poteram uideri dormitans, conuiuentibusq; oculis inspexisse: uerum id a me aliubi quoq; fiet, quotienscunq; repastinandi reformandiq; editos iam commentarios in meliorem sententiam dabitur occasio. Homines enim sumus: nec ullus inuentus est ἀναιδής, hoc est impeccabilis. Hippocrates errores suos ingenue confessus est: Augustinus libro retractationū maculas priorum uoluminum repurgauit: & M. Tullius non dubitauit aliquot iam editos libros alij postea scriptis ipse damnare. Sed ad propositum. Idem Ambrosius apophoreta accipere uidetur pro muneribus, cum de Vuali et Agricola martyribus scribens ait: Hæc apophoreta quidē plena sanctitate & gratia mecum detuli. quod tamen per translationem de uasis dictum uideri potest. In ætate preciosi.] Vina generosa uetustate censentur: phalerni ætas media à quintodecimo anno incipit, ut docet Plin. in 23. Solomon in Ecclesiastico: Vinum nouum inueterascet, & cū suauitate bibes illud. & Plautus quoq; in Casina inquit: Qui utuntur uino uetere, sapientes puto. idem in Penulo, Vinum edentulum eleganter appellat, quod uetuslum intelligi uult, & ob id preciosum: sicut senes ob uetustatem seniumq; edentuli sūt, hoc est sine dentiibus. Veneris hortator Liber.] hoc est Bacchus, cuius nomine uinum significatur, maximum baud dubie est libidinis incentiuum: ut merito armiger & hortator Veneris dici mereatur. Fabulatur antiqui, filium Liberi ac Veneris Priapum fuisse ducti comædura uerisimili: propterea quod qui uino indulgeant, sint natura ad Venerem propensiores: ut autem Vulcanum

Vulcanum pro igne per tropicam locutionem vulgo usurpamus: sic & Venerem pro coitu, Liberum & Cererem pro uino & pane, non minus decenter quàm licenter dicimus: quod & Quinul. refert in 8. Hinc illud vulgatissimum, Sine Cerere & Libero friget Venus. Apostolica sententia interdicitur sacerdoti uinum, in quo est luxuria: & qui altari seruit, uinum & siceram bibere prohibetur. uenter enim mero astuans facile despumat in libidines. Sicera autem, ut inquit Hieronymus, et in decretis canonicis repetitum est, Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, qua quis inebriari potest. Liberum autem Bacchum ex eo dictum autumat Seneca, quia liberat seruitio curarum animum, assertūq; & audaciorem in omnes conatus facit. Quidam ob licentiam linguæ & libertatem loquitandi Liberum dici opinantur, tanquam ex ebrietate fiant homines linguæ liberioris, petulantiorisq;. Si Plutarcho credimus, Liber ex eo dictus est, quod pro Græciæ libertate pugnavit. Augustinus, quod annotatum dignum est, libro 6. de ciuitate Dei, Liberum ex eo dici refert, quod mares in coeundo per eius beneficium emissis seminibus liberentur. Hoc idem dicunt in fœminis agere Liberam, quam etiam Venerem putant. & hinc Libero uirilem corporis partem in templo poni, fœmineâ Liberæ. & ob hoc addunt, mulieres attributas Libero, & uinum propter libidinem concitandam. Diem festum dicatū Libero patri, liberalia uocant, à græco uocabulo Dionysia. Pudoris ignauiam.] Inuerecundus deus Liber nuncupatur à priscis, ex eo quod inuerecundi per uinolētiam homines fiant. Horat. Simul calentis inuerecundus deus feruidiore mero arcana promorat loco. Hæc enim sitarchia nauigio.]

gio.] Emunctior lectio & tersior est. Hac enim sitarchia nauigium Veneris indiget sola. ut sit sensus per metaphoram à nauigantibus ductus, Venerem egere hac sola annona & alimento. Sitarchiam enim dici uoluerunt pro com meatibus & re annonaria, ut illud ex lib. Regū primo: Panis defecit in sitarchijs nostris, & sportulā non habemus. dictio ex græco ducta: siquidem apud Græcos σίτην cibis, σίτην & frumentū, σίτην esculentis significat, ut Hier. in libello quem condidit de captiuo monacho, apertius id explicat his uerbis: Ascensis camelis, et noua sitarchia in anno na refocillati. Ut autem sitarchia, id est com meatus ratio cum primis habetur in nauibus à nauticis, sic Veneris nauigium eget uino et oleo perinde ac sitarchia. Nam uino libido extimulatur, oleo lucernæ lumen. aliter, quæ amatores gaudent: tanquam pleniores sint uoluptates nocturnæ, quas lucerna ardente oculis quoque usurpāt. nam, ut inquit ille, Si nescis, oculi sunt in amore duces. & ab Epigrammatista dictum est, o quæ prælia, quas utrinque pugnas, Fœlix lectulus & lucerna uidit. Boni.] Ironicos. sic Terentius: Virum æquum Parmenonem. Hinc uirtutes pro uitijs interdum usurpamus. Concinnaticiam mensulam.] Breuiculam, modicam, deparcam. Concinnare enim est, aptè conficere: & quasi in arctum breueque colligere. unde concinnaticium deducitur, pro breui & collecto & aptè cohibito. Suprà dixit, exiguum grabatulum. Lucianus Græcè ait, λειψίστην γυναικα, id est, lectulum siue mensulam concinnaticiam. Quàm pote tutus.] id est, quantum fieri poterat. Inibi.] aspectu Fotidis. Recreabar animi.] Elocutio uetus & usitatissima. Ita pendeo animi, fœlix animi, & præstans animi frequenter dictum.

Aderit

Cum ecce iam uespera lucer
nā intuens, Pamphile, Quā
largus (inquit) hymber aderit
crastino. Et percontanti mari-
to, quī comperisset istud? Re-
spondit, sibi lucernam prædi-
cere. Quod dictum ipsius Mi-
lo risu secutus, Grandem (in-
quit) istam lucernæ Sibyllā pa-
scimus, quæ cuncta cæli nego-
cia, & solem ipsum de specula
candelabri cōtuerur. Ad hæc
ego subiiciens: Sunt, aio, pri-
ma huiusmodi diuinationis
experimenta: nec mirum, licet
modicum istum igniculum, &
manibus humanis laboratum,
memorem tum illius maioris
& cælestis ignis, uelut sui pa-
rentis, quid esset editurus in
ætheris uertice, diuino præ-
sagio, & ipsum scire, & nobis
enunciare. Nam & Corinthi
nunc apud nos passim Chal-
deus quidam hospes miris to-
tam ciuitatem responsis, turbu-
lenta & arcana fatorum stipi-
bus emerendis edicīt in uul-
gum, qui dies copulam nuptia-
lem adfirmet, qui fundamenta

Aderit crasti-
no.] Eam diuina-
tionem magicæ
artis significat,
quæ per lucernas
fit, de qua intelligi
uoluit Plinius, c. 30
lib. 30 sic inquit:
Species magicæ
plures sunt, nāq;
ex aqua et sphae-
ris, & ex aere et
stellis & lucernis
ac peluibus, secu-
ribusq; & multis
alijs modis diuina
promittit. Quod
autem ait Plin. ex
peluibus & secu-
rib. promitti, di-
uinationem à ma-
gica signat leca-
nomantiam &
axinomantiā, de
quibus diximus in
principio Cōmen-
tariorum. sic græ-
cè dicitur diuina-
tio quæ fit per pe-
lues & per secu-
res,

res. *ἄνατον* enim
πελουμ, & *ἀξίνον*
σεcurim dicunt.
 hinc apud Strabo-
 nem libro 16. leca-
 nomantici acci-
 piuntur pro ma-
 gis Persarum, per
 secures siue dolas
 bras diuinatibus.
 Prasagia autem
 siue prognostica

ex ignibus terrenis fieri nemo non nouit, & obseruant e-
 ruditi: unde orta pyromantia, & quæ nostri uocant igni-
 spicia, quæ Amphiaræus primus inuenit. nãq; pallidi mur-
 murantesq; ignes, tempestatum nuncij sentiuntur. pluuiæ
 etiam, si in lucernis fungi si flexuose uolitet flamma, uen-
 tos prasagant: & lumina cum præ se flammæ elidunt, cū
 in ea pendentes coaceruantur scintillæ, uel cum tollentib.
 ollas carbo adhærescit, item cum carbo uehementer per-
 lucet. Lucernæ Sibyllam.] id est diuinatricem. Sibyllas
 enim dici fœminas deo plenas, uaticinasq;, tradunt omnes.
 Parcimus.] Lego, pascimus. De specula candelabri.]
 Attende, candelabrum & lucernam indifferenter usurpa-
 ri, cum propriè candelabrum à candela dictum sit. Li-
 cet modicum istum igniculus.] Ignis iste terrenus, qui
 in usu est mortalium, cognatione quadam igni cœlesti &
 æthereo copulatus, potest nobis enūciare, quid diuinus ille
 portendat. theologorum enim & philosophorum una uox
 est, mundum hunc inferiorem superioribus motibus esse
 conti-

contiguum, & hæc crassiora per corpora subtiliora regit
atq; moueri. unde dubium non est, igni illi cœlesti ignicu-
lum hunc terrenum elementariumq; ancillari & subserui-
re. Quod autem ignis hic noster immortalis illius & cœle-
stis ignis cognatus sit, argumento est institutum priscorū,
qui, ut auctor est Plutarchus, ignem in lychno non extin-
guiebant, sed per se languescere ac emori permittebāt: qua-
si inextinguibilis ætherei ignis cognatissimum. De sympa-
thia, hoc est cognatione & concordia quæ est rebus terre-
nis cum cœlestibus, subtiliter scribit Proclus Platonius.
Corinthis.] Ciuitas est in Pelopōneso, Achaia caput, Græ-
ciae decus: inter duo maria Ionium & Egæū quasi specta-
culo exposita, quam Romani (ut inquit M. Tullius) diutem
dam esse censuerunt, perinde ac præpotentē, & aliquan-
do Romano imperio nocituram. alio nomine Ephyre di-
cta, unde æra Ephyreia pro Corinthia apud poetas, ut sus-
præ diximus. Chaldaeus.] Assyriorum magi ex gentis vo-
cabulo Chaldaei nominantur, qui diuturna obseruatione sē-
derū scientiā putātur effecisse, ut prædici posset quid cuiq;
enēturum, et quo quisq; fato natus esset. Chaldaeorū astro-
nomicorum genera multa sunt. nam quidam Orcheni di-
cuntur, quidam Borsipeni, & alij cōplures: qui per sectas
distincti sunt. Hi per omnium uitam philosophantur, mul-
ta futura prædicentes: qui tum augurijs, tum sacris, tum
alijs quibusdam incantamentis & mala auertere ab homi-
nibus, & bona asserre, somnia insuper & prodigia inter-
pretari consueuerunt: de quibus non parum multa Diodo-
rus, Strabo, & M. Tul. Aduersum Chaldaeos, qui & ge-
nethliaci appellantur, Phauorinus philosophus olim disse-
ruit egregia atq; illustri oratione. Vulgus, ut inquit Gellius,

quos gentilitio uocabulo Chaldaeos dicere oportet, mathematicos dicit. De his Poeta satyricus: Chaldaeis sed maior erit fiducia. quicquid Dixerit astrologus, credent à fronte relatum Hammonis. In Chaldaico sermone se etiam laborasse testatur diuus Hieronymus, in tantum, ut uix posset anhelantia & stridentia uerba proferre. Ciuitatem.] Corinthum. Turbulenta.] Lego turbulentati: ut uerbum sit, quod significat perturbat, uexatq;. Stipibus emerendis.] lucro parando, & nummis congerendis. Stipē enim nummum, à stipando appellauerunt. nam cum asses librales essent, eos in aliqua cella stipabant: id est, componebant, ut inquit M. Varro, quo minus loci acciperent. Hinc stipulari & restipulari. hinc stipendiarij dicti, qui stipem pendebant. erant autem stipēs arcae: cuius nummi ponderandi pensatores, auctore Plinio, libripendes dicuntur. Dies nuptiarum.] Plena sunt, inquit Augustinus in enchiridio, conuenticula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum à mathematicis accipiunt. iam uero ut aliquid inchoetur aut edificiorum, aut huiusmodi quorumlibet operum, diebus quos Ægyptiacos uocant, saepe etiam nos moneri non dubitant. Hinc in decretis canonicis 26. quaestione 7. praecipitur, ne obseruentur dies qui dicuntur Ægyptiaci, ne tempora aut lunæ cursus: quia quicumq; has diuinationes obseruat, aut consenti obseruantibus, inutiliter sine causa magis ad sui damnationem quam ad salutē tendit. idem Augustinus uolumine quinto de Ciuitate dei, uaniloquia mathematicorum illudens: O' Stultitiam, inquit, singularē relinquitur dies, ut ducatur uxor. credo propterea, quia potest in diem nō bonum nisi eligatur incurri, & in iustitiam duci, à nonnullis praedicatur, quod quidā sapiens
horam

horam elegit, qua cum uxore concuberet, unde filium mirabilem gigneret. Persuasum fuit ueteribus ex uana quadam superstitione, menscm Maium copulae nuptiali esse infelicem ac infausum. hinc illud poeticum, prouerby uice celebratum, Mense malum Maio nubere uulgius ait. B-
 cōtrario mensis Iunius nubentibus felix et accommodus existimabatur. causa autem huiusce superstitiosae obseruationis illa fuisse uidetur, quod cum Maius à maioribus natu nominatus sit, Iunius uerò à iunioribus, nuptijs haud dubiè accommodatiores sunt iuniores quàm seniores. nam, ut inquit poeta, Frigidus in uenerem senior: quod & Plutarchus refert in Problematis. Fundamenta mœnium.] Ita sua sunt ciuitatibus fata, si ut & hominibus. & antiqui non solum diem, sed & horam & momenta captabant in auspicanda urbiū ædificatione. Quod satis liquet exemplo Seleuci, à quo acciti sunt magi, qui diem & horam, qua fundamēta urbis Seleuciæ iaceret, eligerent: qui horam ementiti sunt, uerum incumbenti fatali hora, qua ciuitas illa erat exædificanda, opifices à nullo commoniti, ultro ad opus aduolarunt, urbis fundamēta iacentes. Tūc magi cognito uim fati esse ineffugibilem, à Seleuco rege ueniam deprecantes, Fatalem (inquiunt) sortem ô rex, siue bonam siue malam, neq; hominis neq; urbis fas est permutare: quedam enim urbium, quemadmodum & hominum, fors est. auctor Appianus in Syriacis. Qui negotiatori cōmodus.] Solē negotiatores, uiatores, nautici, negotiationē, iter, nauigationē auspicaturi, cōsulere mathematicū super hora felici, tanquam alij dies & horæ alijs sint fortunatiores, infortunatioresq; hinc prognostica illa Maroniana: Ipsa dies alios alio dedit ordine luna Felices operū. &

mox paulo: Septima post decimam scilicet & ponere uites,
Et prensos domitare boues, et licia tela Addere. nona fugæ
melior, contraria furtis. Hesiodus quoque; nouissimam men-
sis diem feriata esse præcipit, & genialem: quarta die uxo-
rem ducendam: octauam scilicet esse castrationi, nonam
plantationi, undecimam putationi: compluraque; id genus cõ-
memorat, ex cuius racemis uberibus uindemiam sibi suc-
culentam fecit Maro noster. Oppidò mira. Iualde mi-
randa. Incredendam fabulam & libros me facturum.]
Signat sibi à Chaldaeo prædictum fuisse, quod in asinum
ex homine transfiguraretur, & quod libros hosce de hac
historia componeret: quæ res haud dubiè incredibilis est,
& uix apud posteros inuenit fidem.

Renidēs. Iridēs.

ita Catullus: Reni-
det usquequaque.
Lucretius Papinij
interpres, renidēs
exponit prolabra
contrahens. Por-
phyrio commen-
tator Horatianus,
enarrans illud ex
Sermonibus, Na-
sū nidore supinor:
exponit nidorem
prorsū, unde, inquit,
fit renideo. aliàs
renidere est splēde-
scere. Habitudo

Ad hæc renidēs Milo: Qua,
inquit, corporis habitudine
præditus, quo' ue nomine nun-
cupatus hic iste Chaldaeus est?
Procerus, inquam, & suffuscu-
lus, Diophanes nomine. Ipse
est, ait, nec ullus alius. Nam &
hic apud nos multa multis si-
militer effatus, non paruas sti-
pes, imò uerò mercedes opti-
mas iam cõsecutus, fortunam
seueram, an sæuam uerius di-
xerim, miser incidit. Nam die
quadam, cum frequentis po-
puli circulo septus, coronæ cir-
cūstantiū fara donaret, Cerdò
quidam

quidam nomine, negociator accessit eum, diem commodū peregrinationi cupiēs. Quem cum electū destinasset illi, iam deposita crumena, iam profusis numulis, iam dinumeratis centum denarijs, quos mercedem diuinationis auferret, ecce quidam de nobilibus adolescentulus à tergo adrepens, eum lacinia prehendit, & conuersus, amplexusq; exosculetur arctissimè. At ille ubi primum consauatus eum, iuxta se ut assideret effecit, attonitus est repentinæ uisionis stupore.

ne.] *Habitus corporis, ut ante dictum, est corporatura. Suffusus.] facie nigranti, & cum temperamento modicè declinante in fuscum colorē. hæc enim particula sub, in compositione, ut sæpe diximus, significat temperamentum.*

Ait.] scilicet Milo. Optimus.] lege Optimus. signi-

ficat enim, Diophanem suis prædictionibus opulentis mercedes & uberes diuitias consecutum esse. Seueram an seuam.] Annominatio elegans, ex dictionum proximitate, quæ est inter seueram & seuam. Circulo septus.] corona populari circumdatus, sicut sæpe uidemus circumforaneos homines & phar macopolas atq; uaticinos circumuallari turba ulgi, sat agentis ad huiusmodi uaniloquia et præstigias, quibus subinde illudantur, & cum dispendio. Fata donaret.] tãquã fata in manu sint et potestate Chaldei, ut illa disponere possit prout uelit. Quod longè secus est, si philosophis credimus: qui tradunt, fatum esse immutabile, inexorabile, ineffabile, quod sit & Iupiter ipse. uel expone Fata donaret, id est prædicaret singulis quæ fa-

ta tam bona quam mala sint futura singulorum. Cerdo.] Græcè cerdos lucrum dicitur. unde cerdones dicti, qui latino uocabulo lucriones nominantur. Sunt autem artifices sordidi, quorum frequens mentio apud poetas & oratores. uulgo cerdonem uocitāt suturem ueterum calceorum, quem à Tranquillo diximus nuncupari ueteramentariū. Nomine negociator.] tanquam hoc nomine appellaretur, ab excellentia negotiationis, sic enim solent aliquanti uulgo negociatores nuncupari, quo nomine non secus quam proprio noscitantur. Centum denarij.] Denarius ex argento erat, & ut inquit Plin. placuit pro decem libris æris, sicut quinarius pro quinq; postea Hannibale Romanos urgente, placuit, denarium 16 asibus permutari, quinarium octonis: in militari tamen stipendio semper denarius pro 10 asibus, datus est. Notæ denarij argentei fuerunt, bigæ atq; quadrigæ: et inde bigati quadrigatiq; dicti. Fuit & uictoriatu nummus argenteus, Victoriæ nota insignitus, unde & nomen. Hoc ideo annotaui, quia mentionem sæpe fieri inuenies uictoriati apud scriptores idoneos.

Quos mihi cedem.] Corrige mercedem. significat enim, pro mercede diuinationis dinumeratos fuisse denarios, quos Chaldaeus auferret. Lacinia.] parte uestis, de qua iā dictum est. Conuersus.] Lege, & conuersum amplexus. est enim sensus, Conuersum esse chaldaum ex pressione laciniæ, quem amplexatus est adolescentulus.

Præsentis ne-

gocij oblitus.] Inopinatus amici su peruentus sæpe caussa est, ut præsen-

Et præsentis negocij, quod gerebat, oblitus, infir ad eum: Quam olim equidem exoptatus nobis aduenis? Respon-

dit

dit ad hæc ille alius: Commo-
dum uespera oriente. Sed ui-
cissim tu quoq; frater mihi me-
mora, quemadmodum exin-
de, ut de Euboea insula festi-
nus enauigasti, & maris & uiæ
confeceris iter. Ad hæc Diopha-
nes ille Chaldaus egregius,
mente uiduus, necdum saus:
Hostes, inquit, & omnes inimi-
ci nostri, tam diram, imò uerò
Vlyseam peregrinationem in-
cidant. Nam & nauis ipsa, qua
uehebamur, uarijs turbinibus
procellarum quassata, utroq;
regimine amisso, ægrè ad ulte-
rioris ripæ marginem detrusa,
præcipitio demersa est: & nos,
omnibus amissis, uix enataui-
mus. Quodcūq; uel ignotorū
miseratione, uel amicorum be-
neuolentia extraximus, id om-
ne latrocinialis inuasit manus,
quorum audaciæ repugnans
etiam nomine Arisuatus, uni-
cus frater meus, sub istis ocu-
lis miser iugulatus est. Hæc eo
adhuc narrâre mæsto, cerdo
ille negociator correptis nu-
mulis suis, quos diuinationis

tis negocij, quod
gerimus, obliuiscamur. quod accidit
Chaldaeo, qui at-
tonitus stupescit
Etusq; uisione re-
pentina amici a-
dolescentuli, obli-
tus est pecuniam
capere, quam cer-
do dinumerauerat.
Infit.] lo-
quitur. aliàs inci-
pit. Virg. Infit, eo
dicente, deum do-
mus alta silescit.

Ille alius.] Ado-
lecentulum signi-
ficat, qui lacinia
prehenderat Chal-
daum, qui dixit se
aduenisse hora ue-
spertina tunc pri-
mum exoriente.
hoc enim signifi-
cat Commodum
super qua di-
tione iam satis
ac super. Fra-
ter.] Nomen affe-

Etus et charitatis.

Certe quoties blā
diri uolumus ami
cis, nulla adulatio
procedere ultra
hoc nomē potest,
ut fratres uoce-
mus. Euboia in-

mercedi destinauerat, proti-
nus aufugit. Ac dehinc, tūc de-
mum Diophanes expergitus,
sensit impudentiæ suæ labem:
cum etiam nos omnes circum
secus adstantes, in clarum ca-
chinnum uideret effusos.

[Bæotia auulsa Euboia est, ante uocitata Chalcodo-
tis & Macris, ut Dionysius & Ephorus tradūt: dicta quo-
que Chalcis est, ære ibi primū reperto, quod græcē chal-
cos dicitur, à poetis Abantias nominata. Mēte uiduus.]
pro uiduatus, id est priuatus. significatur autem impos mē-
tis, insensatus ac brutus. compar elocutio est illa Horatia-
na, Viduus pharetra Risit Apollo. Vlyssæam peregrina-
tionem.] Inter duras & ærumnosas peregrinationes im-
primis memoratur Vlyssis peregrinatio, qui diutino erro-
re uexat⁹, pertulit illa omnia decēnali peregrinatione, im-
mō (ut uer⁹ loquar) naufraga iactatione, quæ in Odyssea
canit Homerus: ut meritō Vlysses exemplum sit toleran-
tiæ & laborum, & Vlyssæa peregrinatio pro laboriosa ac-
cipiatur, ac plena periculorum. Turbinibus procellarū
quassata.] Ventus circumact⁹, & eundem ambiens loc⁹,
ac se ipsum uertigine concitans, turbo est: auctor Seneca
lib. 5. quæstionum. Apuleius noster in Cosmographia bre-
uius: Turbo, inquit, dicitur qui repentinis flabris prosilit,
atq; uniuersa perturbat. de quo Plin. Turbinem uocāt pro-
xima quæq; prosternentem: procella uerō fit ex flatibus
ui maiore contortis, quæ uocatur à Græcis Ecnepbias, de
qua Aristot. in 3. Meteororū, Plin. & ceteri. Procellā ab

eo quòd omnia procellat, dictam esse autumant grammatici: quæ à Servio definitur, uis uentorum cum pluuia. qui & turbinem exponit, uim esse uentorum. Sed hæc ex secretarijs philosophorū magis eruēda sunt, quàm ex promptuarijs grammaticistarum. Vtroq; regimine.] remorum & uelorum. hoc enim duplex est nauium regimen. Clauus quoq; quod gubernaculum est nauigij, quem rector tenet, regimen est nauticorum. ex quo illud: Dum clauum rectū teneam. & illud, Sedebamus in puppi, clauumq; tenebamus. Detrusa.] Trudes uocant, quibus inherens saxo nauigium trudi & retrorsum reuocari potest. de quibus poeta: *Æratasq; trudes & acuta cuspide contos Expediunt.* Vel ignotorum miseratione.] Ex affectu dictum, cum etiam ignoti & alieni homines miseratione quadam prosequantur naufragos, & liberalitate resoueant. tunc enim, ut saluberrimè præcipit Persius: *De cespite uiuo Frange aliquid, largire inopi, ne pius oberret Cærulca intabula.* Quorum audacia.] Attende elocutionem. nam cum præmiserit Miseratione latrocinalis manus, subiunxit, quorū, intelligi uolens latronum, Econtrariò Salustius: Sed ante item pauci coniurauere cōtra rempub. in quibus Catilina fuit, de qua quàm uerissimè potero dicam. nam cum dicere debuisset, de quibus, scilicet coniuratoribus dicam: subintulit, de qua, scilicet coniuratione. Sub istis oculis.] Cum oculorum sensus acerrimus sit, acerbiora impediunt quæ uidemus, quàm quæ audimus. Hinc illud, Quæq; ipse miserrima uidi, Et quorū pars magna fui. Expergitus.] excitatus & euigilans. Circumsecus.] ex omni parte circumstantes. Sensit labem.] Ex hoc cōmonefacit nos Apuleius, astrologis & Chaldaeis non esse credendum, qui in

alienis negocijs uideri uolunt oculatissimi, cum in suis reb.
fini hebetes & talpæ. qui dum abdita fata scrutantur, quæ
sunt ante pedes non prospiciunt, fiuntq; ridiculi.

Luci.] Ait Mi

lo ad Apuleium,
se optare ut illi
Chaldaeus uera di
xerit, & ut Apu
leiana peregrina
tio sit felix et for
tunata. Luci autē
uocatiuus est ca
sus, quem antiqui
salutatorium di
xerunt. Nomina
tur autē Apuleius:
siquidem honoris
ficientior appella
tio fit per prænomen,
quā per nomen.
hinc illud Horatianum: Quinte
puta, aut Publi,
gaudent prænomen
molles Auriculae. Liber, ut
inquit Quintil. in
7. habet prænomen,
nomen, cognomen: quib. ca-

Sed tibi planē, Luci domine,
soli omnium Chaldaeus ille uer
ra dixerit, sisq; felix, & iter dext
erum pergas. Hæc Milone
diutine sermocinante, tacitus
ingemiscebam: mihiq; non me
diocriter succensebam, quod
ultra inducta serie inopportu
narum fabularum, partem
bonam uesperæ, eiusq; gratiss
imum fructum amitterem. Et
tandem deniq; deuorato pudore,
ad Milonem aio: Ferat
suam Diophanes ille fortunā,
& spolia populorum rursus
conferat mari pariter ac terræ:
mili uerò fatigationis hesternæ
etiam nunc saucio, da ueniam,
maturius concedam cubitum.
Et cum dicto faceffo, & cubiculum
meum contendo. Atq; illic deprehendo
epularū dispositiones satis concinnas.
Nam & pueris extra limen, credo
ut arbitrio nocturni gannitus
ablegarentur, humi quā pro-

procul distractum fuerat grabatulum meum, assistit mensula cenæ totius honestas reliquias tolerans: & calices boni, iam infuso latice semipleni, solam temperiem sustinentes: & lagena iuxta, orificio sensim dehiscente patescēs, facilis hauritu: prorsus gladiatoria Veneris antecœnia.

ret servus. ideoque Persius, cū de libertate per manumissionem facta loqueretur, satyricè dixit: Memento temporis exit Marcus Dama. & mox paulo: Marcus dixit ita est, assigna

Marce tabellas. Servus enim manumissus repente prænomine patroni insignitur, nominaturq;. Lucius autem prænomen est apud Romanos frequēs, à luce dictum. nam qui luci natus esset, Lucius: sicut qui manē, Manius dicebatur: auctor M. Varro. Gens Domitia prænomina nulla præter quā Cnei & Lucij usurpavit. nam primum, secundūq; ac tertium, Enobarborum, Domitiorum, Lucios continua serie nominatos accepimus. Domine.] Honoris causa dominum appellat. Augustus tamen, ut in commentarijs Suetonii annotavimus, Domini appellationem, ut maledictum & opprobrium, semper exhorruit, Dominumq; se scribē uel loco appellari prohibuit. Alexander quoque Romanus imperator, dominum se dici vetuit. Et sanē dominatio & principatus diuersa natura sunt, ut docet Plin. panegyrista: Nec alijs est princeps gravior, quā qui maxime dominum grauentur. Scribit Seneca in epistolis moralibus, quod relatu sciūq; dignum est, obuios saluari à nobis dominos solere, si nomen nobis non succurrit. Ex quo doctis uidetur sensus ille Epigrammatarij poetæ: Cum te non
noſcens

nossem, dominum regemq; uocabam. Porrigas.] Lego pergis. optat enim, ut pergat iter dextrum, hoc est prosperum & faustum. dextrum enim passim usurpatur pro fausto & prospero. Succensebam.] irascebar mihi ipsi. Succensere, irasci est iusta de causa. Vespera.] horæ uesperinae. Fructum.] concubitum, complexumq; Fotidis significat. Conferat mari ac terræ.] Cum ait mari, refertur ad naufragium, quo in mari Diophanis nauis turbinibus procellarum quassata, rebus omnibus amissis demersa est. terræ uerò inquit, propter latrocinalem manū, quæ in terra inuasit reliquias Diophanis bonorum. Fatigationis saueio.] Noua locutio, ut dicas Saucius fatigationis hesternæ, pro eo quod est, defessus labore peregrinationis pridianæ. Medici, & Plinius noster, acopa appellant medica menta lassitudinis, imposito ex re uocabulo. Hinc acopi quoq; gemma dicta est, cum qua oleum sufferuefactū perunctis lassitudinem soluit. Faceffo.] abscedo in cubiculum, Aliàs faceffere pro faccrent illud, iussa faceffunt.

Nam & pueris.] Sensus est, Seruis instratum fuisse lectulum extra limen cubiculi sui, sibi uerò procul ab his, ne illi subauscultare possent nocturnas coeuntium uoces. Ex Luciano sumptum, qui Græcè ait; τῷ μὲν παιδί τῷ ὕπνῳ τῷ ἰδίῳ, id est, seruo extrinsecus stratus erat lectus. Appellatio ne aut puerorū seruos significari, quis ignorat? ex quo illud Plautinum, Pueri mensam apponite, et illud, Puere pulta, inde apud priscos marcipores & publi pores nominati, quasi pueri, hoc est serui Marci & Publij. Arbitrio.] speculatu, contēplatuq;. Arbitrari enim est spectare. Plautus: Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant. Hinc arbitrium uocamus iudicem, qui totius rei habeat arbitriū & facultas

facultatem: quia scilicet arbitratur, hoc est spectat & explorat diligenter controuersiam litigatorum. & arbitriū dicitur sententia, quæ ab arbitro statuitur: & arbitriū, cum adhuc res apud arbitrum geritur. Quidam, qui non legere quæ à Luciano scripta sunt, pro pueris emendarūt prius. Alij, ut pueri: sed malè, cum sententiæ Luciani, unde hæc mutuatur, nostra lectio ad amussim quadret. Potest et hoc de pueris extra limen, non indoctè neq; ineleganter referri ad seruulos liminis custodes, quos liminarchas uocant: de quibus sensisse uidetur Silius in primo Punicorū, Famuli turbato ad limina somno Expauere truce[m] per uasta silentia uocem. Vbi famuli ad limina, signantur liminarchæ, hoc est liminis præfecti, cubiculiq; custodes. Attamen apud iurisperitos tit. de muneribus & honoribus, liminarchæ ponuntur pro militib. qui imperij limitib. atq; confinio præficiuntur: quos limitarchas dicere possis, quasi limitum præfectos, qui & limitanei nominantur ab historicis. Volumine quoq; Codicis imperatorij 12. mentio fit de limitaneis militibus, & limitaneis agris. ubi limitanei agri dicuntur, qui sunt in limitibus, hoc est, collimitio atque confinio collocati. Limentinum deum uocant, qui limini præest. Quam procul distractum.] Videtur legendum distratum: ut à sternendo distratum intelligas, non à distrahendo distractum. ut sit sensus: Stratum fuisse lectum & mensam pueris quam procul à grabato Apuleij. Assit mensula.] Lego mensula. ut sit rectus casus, & hoc totum colon cum inferioribus iungendum: Grabatulū meum assistit mensula. Est enī sensus: grabatulo assistebat mensula, cum reliquijs cœnæ et poculis. ex Luciano totum, quā sic scribit, ἡ δὲ τῆς ἐν τῷ κλινῇ παρατεταμένη, πρὸς τὸν ἵππον,

ἡγεῖσθαι αὐτὸ παρίηκετε, καὶ ὅλως ἵταμεν καὶ ψυχρὸν καὶ
 θερμὸν. hoc est, Mensula iuxta lectum astabat, poculū ha-
 bens, & uinum adiacebat, & aqua frigida atq; calida e-
 rat in promptu. Latice.] Latex dicitur omnis liquor.
 unde & latex uini, latex aquæ, olei, absinthij, apud poe-
 tas frequentissime. Hic laticem pro uino accipimus. signis
 fiat enim, calices bonos, hoc est capaces, semplenos fuisse,
 infuso uino praparatos ad temperiæ aquæ sustinendæ.
 mos enim fuit ueterū, modò frigida, modò calida aqua mix-
 ta portiones temperare. Ex quo illud Epigrammatarū: Fri-
 gida non desit, non deerit calda petenti. uen: Me conui-
 ua leget mixto quincunce, sed ante incipiat positus quare
 puisse calix. & apud Satyrographū: Calida gelidaq;
 minister. M. Offilius comædiarum histrio, cum in cæna
 calidā potionem in pultario poposisset, repente expira-
 uit, rigens nullo sentiente: donec accubantium proximus
 repescere potionem admonet. Lagena.] ἡράριον, id est
 poculum significat & hoc est, uas uinarium. Quint. Occidif-
 semus te, nisi nos lagena defecisset. Diminutiuum est lagun-
 cula. Plin. in Epistolis: Proinde cum uenabere, licebit au-
 ctore me, ut panarium & lagunculam, sic etiam pugilla-
 res feræ. Officio cessin.] Mendosissimus locus: qui ut sen-
 tio, ita emendandus est: Orificio sensim debiscente pate-
 scens. Significat enim lagenam fuisse in orificio, et in sum-
 ma parte patentiorem, in imo angustiore: sicut sunt ple-
 raq; id genus uasa uinaria, ex quibus facilius est haustus.
 Igitur patebat lagena, & patula fiebat summo orificio
 debiscente, id est sese expandente atq; aperiente: sensim ta-
 men, ob uenustatem. Orificium autem dicimus, ut opifio-
 rium, ab ore, est enim summum os, & hiatus ac pator.

Scribit

scribit Macrobius duo esse uentris orificia, quorum superius erectum, recipit, deuoratq; & in follem uentris recondit: inferius uero demissum, intestinis adiacentibus inscribitur, & inde uia est egeredi. Antecœnia.] Nouator uerborum non minus eleganter quàm licenter appellat lagenam Veneris antecœniam, tanquam prægustatio quædã sit & præludium ac præparatio ad palæstram Veneriam exercendam. Vinum enim subsequitur libido, nam sine Cerere & Baccho friget Venus. Vnde Horatius scituissimè crateram uini, sodalem Veneris appellat. Dicitur autem antecœnia, quasi ante cœnam sumpta, dictione composita ex integro & corrupto: sicut Marcial. finxit Domiceeniũ, quod domiceanare significat. Veneris gladiatoria.] tanquam palæstra Veneris sit pugna quædam gladiatoria, & amatores in concubitu præliantur atq; confligant.

Commodũ.]

uix, tunc primũ.

Rosa ferta.] Lu-

cianus: τὸν ἑρπῆ
μύταρ γυναικῶν πρὸς
τὰ λυγρὰ αἶσα. id
est, rosa multæ p
strata spargeban
tur. Tuberan
te.] tumescen

Rosa enim soluta
in sinu & gremio
extuberare ac tu
mescere uidentur.

Proverbium ue-

est

Commodũ cubueram: &
ecce Fotis mea, iam domina cu
bitum reddita, iacta proximat
rosæ ferta, & rosa soluta in sinu
tuberante. ac me pressim deo
sculato, & corollis reuincto,
ac flore prospero, arripit pocu
lum: ac desuper aqua calida in
iecta, porrigit ut bibam: idq;
modicum, prius quàm totum
exorberem, clemēter inuadit.
Ac relictum paululatim label
lis minuens, meq; respiciens,
sorbillat dulciter, sequensq;

tus obiter referendum est, quod erit, Nec mulieri nec gremio credi oportere: cum et illa incerti & levis animi sit, & plerūq; in gremio posita cum in obliuionem uenerūt exurgentium prociat. *Pressim.* cū pressura, quod amantium est, ut scilicet oscula infigat imprimatq; pressis labellis ad uerbium est. *Corollis reuincto.* Hoc totum amatoris specimen est & argumentū, ut coronis amator ab amica reuinciatur, ac floribus.

oppleatur. Sutes coronæ, ut auctor est Plin. solennes in cœnis fuerūt, et in potu atq; hilaritate præcipue usurpabatur. Interdū & coronas ipsas bibeāt, q. exēplo Cleopatra satis liquet, quæ in conuiuiali hilaritate inuitauit Antonium, ut coronas biberet. strophæ antiqui appellarūt, unde

APVLEII

& tertium inter nos uicissim & frequens alternat poculum. Cum ego iam uino madens, nec animo tantū, uerū etiam corpore ipso ad libidinem iniquies alioquin, & petulans, etiam saucius, paulisper inguinum sanè lacinia remota, impatientiam ueneris Fotidi me monstrans, Misere (inquā) & subueni maturius. Nam, ut uides, prælio, quod nobis sine finali officio indixeras, iā proximante uehementer intentus, ubi primam sagittam sæui Cupidinis in ima præcordia mea delapsam excepi, arcum meū & ipse uigore tetendi, & oppido formido ne neruns rigoris nimietate rumpatur, sed ut mihi morem plenius gesseris. ineffusum laxa crinem, & capillo fluente undanter ede complexus amabiles.

nata strophiola. Cum uerò ex floribus fierent *serta*, à *serendo* seruicæ appellabantur: à coronis corollæ, diminutiuo uocabulo propter gracilitatem nominatæ. Vnde & corollaria, de quibus apud Tranquillum copiosius, & mox suo loco dicemus. Aqua calida iniecta.] Dudù diximus, quod mixtura calidæ pocula temperabatur. Omnem decoctam aquam utiliorem esse conuenit: item calefactam magis refrigerari, subtilissimo inuenta: ut tradit Plin. noster lib. 312 Neronis principis inuentū est, detorquere aquā, ulroq; de missam in niues refrigerare. Ita uoluptas frigoris continu sine uitij niuis. hinc illa in desperatione apud Suetoniū uox, Hæc est decocta Neronis. Paulatim.] minutatim, et (ut inquit Plautus) ductim: quod cum quadam inter bibendum cunctatione à potoribus fieri solet. Sorbillat.] sorbillo haurit, Plautus in Penulo: Hem mihi, iam uideo prope uicti tantum sorbillo. hoc est, sorbitione. Ex animatib. alia fugiūt, alia labiūt, alia sorbent. Appius Aufertius repenti morte obiit, cum sorberet ouum. Oui sorbile uel molle imbecilissimæ materiæ est, ut inquit Celsus: qui crassiores quoq; pituitam fieri tradit ouis sorbilibus. Sequens, & tertium.] Prima uiri cratera ad sitim pertinet, secunda ad hilaritatem, tertia ad uoluptatem, quarta ad insaniam. nihil sic inflammat medullas, & tuillat membra genitalia, sicut uinum: cui natura est exhausto accendendi calore uiscera intus: quo nihil est perniciosius, si modò absit. Gloriam bibendi uirtute Partibi quærant. famā hic apud Græcos Alcibiades meruit. Cicero, M. Ciceronis illius inelytissimi oratoris filius, audissimè apprehendit gloriam ebrietas, qui binos congios simul haurire solitus erat: à quo olim marcido ac temulento scyphus impactus est M. Agrippæ.

Prouerbiū uetus est, Sapientiā uino obūbrari: quo nīl illo
 test esse scēdius, cū uino mens hominis obbrutescat, & uer-
 tiginē caliget. Libet interdū talia transcurso intersperge-
 re, ad castigandos non paucos, qui ad uina perdenda ge-
 niti sunt: qui ob hoc tantum se natos esse arbitrantur, ut bi-
 bant. Quod olim de Bonoso imperatore Romano Aurelia-
 nus dictitabat: Non ut iuiuat, inquit, natus est, sed ut bibat
 qui bibit quantum hominum nemo. in quo fuit hoc mirabi-
 le, ut quantum bibisset, tantum mingeret. qui cum laqueo
 uitam finiūisset, talis extitit iocus: Amphoram pendere, nō
 hominem. Fuit quidam ex numero phagorum siue comē-
 donum, quo uehementissime delectatus est Aurelianus: qui,
 ut refert Clauius Vopiscus, bibebat infundibulo plus orca.
 Est autem infundibulum, ut id quoq; transeunter annota-
 mus, instrumentum uinariū, quo uinum in dolum in-
 funditur. Præcipit Cato, ut uillicus habeat infundibula
 duo. Legitur et monumentis Hebræorum, quosdam es-
 se ex his qui audiunt sapientem, similes infundibulo: ita
 les nihil continere, qui sicut infundibulum, quantum hau-
 ruerit, tantundem transmittunt. Orca autē uis est ficariū,
 teres atq; uniformi specie, dicta à similitudine orca marī
 nae beluæ. Præcipit Columella, in orcas picatas meridiano
 tempore calentem ficū condi, & calcari diligenter opor-
 tere. Plin. quoq; in 15. Vbi copia, inquit, ficoꝝ abundat,
 implentur orca. M. Varro orcam capit pro uase uinari-
 o, cum in primo de Re rustica sic scribit: Quod sope ubi con-
 ditum nouum uinum, orca, ut in Hispania, feruore musti
 rupta: nec non & dolia, ut in Italia, ne uinum prolucret.
 Apud Persium pro uase salsamentorum capitur, illo uera-
 su: Menāq; quod nondū prima defecerit orca. & hac na-
 tiora.

tiora. Illud remotius, orcam dici uasculum aleatorium, quod coniectæ agitatur; tesserae & tali mittuntur in aleam, ad euntandas aleatorum imposturas. à Martiali dicitur turricula, ab Horatio pyrgus. In hoc significatu accipitur apud Persium sic scribentem: Angustæ collo non fallier orca.

Vbi grammatici meras nugæ effutiunt. Huic sententiæ nostræ euidenter astipulatur illud Pomponij: Iterum dum cōtemplor orcam, taxillos perdidi. Corpore ipso.] Aliquando, ut inquit uerissime Augustinus, cum in animo concupiscentia ferueat, friget in corpore, & ille libidinis motus destituit inbiantem. ex quo fit, ut libidini libido non seruiat. Nunc ait Apuleius, & animo & corpore sese ad libidinem fuisse incitatisimū. Inquies.] Lege inquietus, uelinquies, ut antiq̃ dicebat: quo uocabulo idē significatur q̃ inquietus. & est adiectiuū. Liuius: Id sibi satis gloria quæsitū, et potuisse se desinere, nī animus inquietus pasceretur operibus. à Plinio dicitur inquietus pro inquietudine, si modò fas est latino homini inquietudinē usurpare. sic enim inquit in 14. Furiales somni & inquietus nocturna. Saucius inguinū.] pro inguinibus, figuratē locutus est. Veteres enim genituum pro ablatiuo frequenter usurpant: ut, præstans animi, felix animi. ita & Saucius inguinum dicitur oppidū quam eleganter, habens inguina tumentia. Sicut enim mēbra in homine saucio intumescunt, sic saucius inguinum dicitur, cuius turgent genitalia ex libidinis desiderio. Horat. Tument tibi cum inguina. Sine.] Tersior lectio est Sane. Sine finali officio.] tanquā nullus finis ueneris prælii esset futurus. Quidam legunt sine feriali officio: quod perinde est ac si dicas, sine cessatione. Verbum est iurisperitorū, ut in causa finali. Arcum meum.] Perstat in translatio-

ne. Nam cum præmiserit, sagittam Cupidinis qua ille amatores ferit: merito subintulit, Arcum tetendit: quod plane referendum est ad genitalia, quæ uigore nervi instar arcus tenduntur. scribit Plin. camelino genitali arcus intendi à populis Orientis. Ad consimilem significantiam allusit Ouid. cum ait in carmine obsceno: Nemo meo melius nervum tendebat Vlysse: Sive illud laterum, seu fuit artis opus. Item in Amorum uoluminibus: Penelope uires iuuenis tentabat in arcu: Qui latus argueret, corneus arcus erat. Nam cum de arcu simplicius loqui uideatur, quæ proci tendere nequiuerit, & solus Vlysses tetendit, prout latissimè canit Homerus: tamen occultè allusit ad arcum & nervum genitalium, de quo nervus Horat. Cuius in indomito cōstantior inguine nervus. Et oppidò formido.] ualde timeo. Ineffusum laxa crinem.] Petit à Fotide, ut comam soluat, ut capillos habeat effusos, dissolutosq; , qui undanter fluant. uerbum est imperantis, Laxa.

Lacinijs renu data.] exutis uestimentis omnibus, etiam interula, siue camisia depofita. In amore enim uix ulla etiā nuda, sat nuda est. In speciem Veneris reformata.] Laus magna Phœtidis, cuius nude formam compa-

Nec mora, cum omnibus illis cibarijs, uasculis raptim remotis, lacinijs cunctis suis renudata, crinib; & dissolutis ad hilarem lasciuiam, in speciem Veneris quæ marinos fluctus subit, pulchrè reformata, paulisper etiam glabella formina, uel rosea, palmula potius obumbrās de industria, quàm tegens uerecunda: Præliare, inquit, & fortiter præliare. nec enim

enim tibi cedā, nec terga uor-
 ram. cominus in aspectum, si
 uir es, dirigere, & grassare gna-
 uiter, & occide moriturus, ho-
 dierna pugna non habet mis-
 sionem. Hec simul dicens, in-
 scenso grabatulo, super me sen-
 sim residens, ac crebrè subfi-
 liens, lubricisq; gestibus mobi-
 lem spinam quatiens, pendu-
 læ Veneris fructu me satiauit:
 usq; dum lassis animis, & mar-
 cidis artubus defatigati, simul
 ambo corruimus, inter mu-
 tuos amplexus animas anhe-
 lantes.

rat Veneri, quæ
 nuda subit mari-
 nos fluctus, et nu-
 da illinc exit: ut po-
 te ex maris spuma
 genita. Venerem
 nudam è mari ex-
 ceutè pinxit Apel-
 les, quæ Anadyo-
 mene uocatur:
 quo opere nihil
 absolutius iudicāt
 eruditi. Anadyo-
 mene autem græ-
 ca appellatione di-
 citur emergens, sicut
 ue exiens, siue e-

grediens ex mari. Glabella.] delicata, & leuore cutis ue-
 nusta. Glaber, & per diminutionem glabellus dicitur, le-
 uis, politus, & sine pilis. Verbum uetus est deglabrare, quod
 significat depilare, & glabrum facere. Glabreta antiqui
 loca dixerunt, quasi caluata, quæ fruticibus nuda sunt, ut-
 pote nihil gignentia: quæ Græci phalacras uocāt, à simile
 tudine caluitij, quod phalacron dicūt. Vnde phalacrocora-
 ces, calui corui. Hinc apud Suctonium uicini, in quo natus
 est Vespasianus, Phalacrinc nomen duxisse uideri potest:
 quod ea loca essent phalacra, hoc est calueta siue glabre-
 ta, id est fruticibus uiduata, & penitus sterilia. quamuis in
 commentarijs coniectatoriè tradiderimus, nomē Phalacrē
 ne inditum uideri posse ex eo, quod homines calui illic na-

ſceretur, quos Græci φαλάκρας uocant. De glabretis aut Co-
 lumella: Et glabreta ſignis adhibitis notari cōuenit, ut ſuo
 tempore eiſmodi uitis medeamur. Ab eodem decenter di-
 citur, glabreſcit arca: pro eo quod eſt, ſit glabra, & ſine
 herbis. Quam tegens uerecundia.] Lego uerecunda. ut
 ſit ſenſus: Photidem manu expanſa non tam texiſſe, quàm
 obumbraſſe uerecunda, hoc eſt genitalia: qui mos eſt mu-
 licibus propè peculiaris, ut pudenda conſpici nolint, quorū
 membrorum nuditas erubescenda: & (ut auctor eſt
 Auguſtinus uolumine 14. de ciuitate dei) omnes gentes a-
 deo tenent in uſu pudenda uelare, ut quidam barbari illas
 corporis partes nec in balneis nudas habeant, ſed cum ea-
 rum tegumentis lauent: apud Romanos nudi iuuenes cor-
 pora in cāpo exercētes, pudenda operiebant, unde ita ſuc-
 cinctos uulguſ campeſtratos appellat. Præliare.] con-
 greſſu ſcilicet & pugna uenerea. Nec terga uortam.]
 Trāſlatio à bellatoribus, qui cominus & aduerſo pectore
 depugnant, neq; tergiuerſantes, neq; cedentes: cum eiſ ſit
 terga uertere, qui timidus eſt, & fugere malit quàm mo-
 ri. Miſſionem.] Hoc eſt quod ſuprà dixit, prælium nobis
 ſine finali officio indixerat. perſtat in metaphora prælii
 militaris. Graſſare gnauiter.] ſtrenuè depugna. Graſſa-
 ri antiquitas ponebat pro adulari modo latrocinale uer-
 bum eſt. nam graſſari dicuntur latrones uias obſidentes, ut
 delictet ab impetu gradiendi. Vnde graſſatores dicti, &
 graſſaturæ. Mars & luna in 8. ab horoſcopo loco ſimul
 collocati, graſſatorem efficient, qui latrocinantiè manum
 profuſione ſanguinis cruentabit. Interdum graſſari hone-
 ſta ſignificatione ſignificat ire & gradi. ut illud Siliij Itali-
 ſi, Graſſandū ad clara Periclis, et Saluſtij: Animus ubi ad
 gloriā

gloriā virtutis uia grassatur, abūde pollēs potēsq; et clarus est. Gnaute aut dicitur industrie, strenue, celeriter: q; & nauiter. cuius contrariū est, Ignauiter. Nauus aut, celer ac strenuus, à nauū celeritate dictus. grāmatici protēsin figurā appellāt, quādo appositio quēdā litera fit ad principiū dictionis: ut gnatus pro natus, gnauus pro nauus, gnaute pro nauiter. Noti, inq; M. Tul. crāt et naui, et nari, quib. eū in rāponi debet dulciūsum est ignoti, ignaui, et ignari dicer, quā ut ueritas postulabat. Crebrā.] crebro, nomen pro aduerbio. Virg. Et pede terram Crebrā ferit. Mobilem spinam quatiens.] In re uenerēa exigitur motus & agitatio: ut illa meritō damnentur, quæ immobiles iacent. habet enim mobilitas illa nescio quid incentiuum & illicitum, efficitq; uenerem uiris concinniorē. Ex quo est illud Epigrammatistæ: Nec motu dignaris opus, nec uoce iuuare. Cōtrā Sappho Ouidiana inquit: Crebraq; mobilitas, aptaq; uerba ioco. Lucretius motū illum cōcubitus efficere ait uenerem concinniorē, qui tamen sit causa ne fœminæ concipiant. sic enim refert in quarto: Idq; sua causa consueuerunt scorta moueri, Ne cōplerentur crebrō, graui deq; iacerent, Et simul ipsa uiris uenus ut concinnior esset. Spina autem dorsualis à medicis longum cerebrum uocatur. ex spinali medulla pudendis, atq; etiamatrici, ut suū ministerium impleant, nerui ministrantur. Pendulae ueneris.] Eleganter pendulam uenerem uocat, quæ fit à fœmina superstante. de quo concubitu inquit Ouid. Parua uenabatur equo: quod erat longissima, nunquam Thebais Hectorē nupta resedit equo. Plerisq; quadrupedum, ut inquit Plin. fœminæ in coitu superueniunt. Artubus.] lauentibus membris. Quid est, inquit Aristoteles in proble-

matris, quod homo inter cætera animantia à cōcubitu dissoluitur et languescit? An quod semen pro sui corporis proportionē plurimum emittit? qui uerò multum genitura sine spermatis emittit, pallescit ac debilitatur, nō secus quā debilitaretur, si quadrupes tantum de sanguine emitteret. Quod ideo fit: quia sperma siue genitura gignitur ex sanguine optimè digesto, quarta nouissimāq; digestionē: auctor Albertus magnus. Dicere solebat Pythagoras, tunc aphrodisia, id est uenerea exercenda esse, cum teipso infirmior fieri uis. Venerem damnat Democritus, cuius raritatem utiliore esse uerissimè sentit Plinius noster. & ante Plinium dixerat Cor. Celsus propè ex oraculo: Concubitus rarus corpus excitat, frequens soluit. Ab artubus membrorum, deriuatur artuatus: quæ dictio significat dissipatum, & quasi per artus laceratum. Maternus in quinto: Ut sic artuatis uiscerum partibus, membra omnia crudelis artificij præsidio proferantur. Fit & uerbum deartuare, quod est quasi per artus cōcidere. Plautus: Deartuatus sum miser. Simul ambo corruimus. Illa est omnibus numeris solida uoluptas, qua uir & fœmina coeuntes simul commoriuntur. Ouid. Ad metam properate simul: tunc plena uoluptas, Cum pariter uicti fœmina uirq; iacēt. Vulgo creditur ad concipiendum necessariam esse utriusq; coeuntis cum uoluptate, pariq; cōcursu seminis profusionem: quod negat Aristoteles, qui lib. 1. de generatione animalium, fœminas sæpenumero cōcipere affirmat, sine ea quæ per coitum fit uoluptate, quod & reliqui Peripatetici testantur.

Collutationi
bus.] tanquam pa
lustra quadā &

His & huiusmodi collu-
stationibus ad confinia lucis
usq;

usq; peruigiles egimus, pocu-
lis interdum lassitudinem re-
fouentes, & libidinem incitan-
tes, & uoluptatem integran-
tes. Ad cuius noctis exemplar
similes astruximus alias plu-
sculas. Fortè quadam die me-
cum magnopere Byrrhena cõ-
tendit, apud eã cœnulæ inter-
essem. & cum impendiò excu-
sarem, negauit ueniam. Ergo
igitur Fotis erat adeunda, deq;
nutu eius consilium, uelut au-
spicium petendum. Quæ quan-
quam inuita, quod à se ungue
latius digrederer, tamen comi-
ter amoris militiæ breuem
commeatū indulxit. Sed heus
tu, inquit, caue regrediare cœ-
na maturius. nam uæfana fa-
ctione nobilissimorum iuue-
nū pace publica infecta, pas-
sim trucidatos per medias pla-
teas uidebis iacere. Nec præsi-
dis auxilia longinqua leuare
ciuitatem tanta clade possunt.
Tibi uerò fortunę splendor in-
fidias, contemptus etiam pere-
grinationis poterit asferre. Fac
sine cura, inquã, sis Fotis mea.

luctatio sit Ve-
neris concubi-
tus. Ideoq; Domi-
tianus clinopalem
uocabat libidinis
assiduitatem, ue-
lut palæstram le-
cti, & exercitas
mentum, Libi-
dinem incitantes.]
Isoclon est, qua
figura propè pec-
culiariter ubiq; lo-
corum utitur Apu-
leius; Latine dici-
tur compar. Im-
pendiò.] ualdez
aduerbium est.
Negauit ueniã.]
Dixit se mihi non
ignoturam, nec ue-
niam daturam, ni-
si promississẽ me
apud eam cœna-
turum. Consis-
lium uelut auspici-
um petendum.]
Quemadmodum
præsides & ma-
gistratus regun-

etur auspicijs, sine
quibus nihil militis
vie domiq; ageba-
tur. Ita mihi, in-
quit, consiliū erat
petendum à Foti-
de, ut magistratus
auspicia ab auspi-
cibus petere con-
sueuerūt. Plin. de

gallis gallinaceis scribens sic refert: Hi magistratus nos-
tros quotidie regunt, domusq; ipsi suas claudunt aut rese-
ranti hi fasces Romanos impellunt aut retinent: iubent ac-
cies aut prohibent, uictoriarum omnium toto orbe parta-
rum auspices. Vngue latius. Unguem latum, ac digitum
transuersum, prouerbialiter usurpam⁹, ad significandū in-
teruallū oppidō quam pusillū: quāta scilicet est latitudo un-
guis & digiti trāsuerſi. Plau. in Aulularia: Digitū trans-
uersum, aut unguem latū excesseris. Hieronymus & Cice-
ro hac prouerbiali locutione decenter utiūtur. Comiter.]
bilare ac libenter, ut exponit Varro: aduerbium est. Co-
mes (ut inquit Cicero) dicimus homines, faciles & benio-
gnos. Amatorie militie.] Ouid. Militie species amor
est, discedite segnes. item, Militat omnis amans, & habet
sua castra Cupido. Vesana factio.] Malorum consensus
& conspiratio dicitur factio. aliā factio signat opulen-
tiam: ut illud Plauti ex Aulularia: Istas magnas factiones
nihil moror. olim factio honestum erat uocabulum: unde
factiones histrionum & quadrigariorum dictæ. modò no-
mine factionis seditiō & arma uocātur, & homines fa-
ctiosi

Etiosi dicti. Salust. Brat Cn. Piso eodem tempore adole-
 scēs nobilis, summæ audaciæ, egenus, factiosus. Tertullian⁹
 in apologetico: At ē contrario illis nomen factionum ac-
 cōmodandum est, qui in odium bonorum & proborū con-
 spirant. Insecta.] Lego infecit: hoc est, polluit, fœdauit,
 perturbauit. Per medias plateas.] non clam, sed palam
 & in propatulo, cædes à factione uesana fieri solitas signi-
 ficat. Platea autem media producta enunciatur, si Donat⁹
 to credimus, qui enarrans illud Terentianū, In hac platea
 dicunt habitasse Chrysidē: hoc innuit, cum ait, Græci πᾶσι
 τῶν δεικνύοντων dicunt, quā nos plateam dicimus: secundū formam
 eiusmodi πᾶσι τῶν δεικνύοντων & medeam, πᾶσι τῶν δεικνύοντων & spondeū scri-
 bimus: tamē apud Horat. & Ausonium platea profertur
 media correpta. sic enim in epistolis Horatij legitur: Puræ
 sunt plateæ, nihil ut meditantibus obstat. Præsidis auxi-
 lio.] Cōgruit bono & graui præsidi, ut Vlpiani uerbis us-
 tar, curare ut pacata & quieta prouincia sit quam regit:
 quod non difficile obtinebit, si sollicitē agat, ut malis homi-
 nibus prouincia careat, eosq; conquirat, nam & sacrile-
 gos, latrones, plagiaros, fures conquirere debet: & prout
 quisq; deliquerit, in eū animaduertere, præsides prouinciæ,
 ut inquit Paulus, in sua prouincia tantum imperium ha-
 bet, & habet interdum imperium aduersus extraneos ho-
 mines, si qui malum commiserint. nam & in mādatis prin-
 cipum est, ut curet is qui prouinciæ præest, malis homini-
 bus carere prouinciam. præsidis aut nomen generale est,
 quo omnes prouinciis regentes appellantur. Quod autem
 dixit Vlpianus, plagiaros conquiri à præside debere: scito
 nomine plagiarij non tam cum significari qui surripit alie-
 nos seruos, ut autumat Accursius, quā cum qui liberum
 hominem

hominem asserit in seruitutem: quicquid hominem emit, quem
sci liberum esse: & qui huiusmodi hominem sciens uendit,
aut pro seruo tenet. Dicitur plagiarius, quod lege Phania
plagis damnatus esset: ipsa uero lex plagiararia, crimen pla-
gium uocatur. Martial. decenti metaphora plagiarium ap-
pellat furem librorum suorum, qui illos tanquam suos te-
net in seruitute. Ego opinor potius plagiarium à uocabulo
Græco duci, id est *πλαγιον*, quod significat obliquum &
transuersum: & *πλαγιάζω* dicitur obliquo. nam qui pla-
giarius est, quasi ex obliquo & transuerso in seruitutē tra-
hit illum qui liber sit. præterea in plagiario syllaba prima
corripitur, in plaga producitur. Contemptus peregrina-
tionis.] Peregrini dum contemnuntur, insidijs magis ob-
noxij sunt: cum naturaliter ciuibus nostris magis quam
peregrinis saueamus. Cuius rei argumento est exemplū il-
lud Agoracriti & Alcamenis Atheniensis. nam cum duo
hi sculptores, in marmore sculpendo clarissimi, Venerem
fecissent: uicit Alcámenes nō opere, sed Atheniensium sus-
fragijs, qui contra peregrinum suo fauerunt. præcipit Pla-
to lib. 8. de Legibus, peregrinos post exactos 20 annos, al-
ligatis sarcinulis, ex ciuitate in qua habitauerint migrare
debere. Idem lib. 9. peregrinum ob homicidium maiori
multa afficiendum esse quam indigenam. Item libro 11. iu-
bet, ut peregrini duntaxat & aduenæ cautionarijs ex-
ercitationibus faciant. Contemptus ponitur pro contemptio-
ne. Nec incomitatus.] Comes fidelissimus est gladius,
quoque comitatum iturum sese spondet Apuleius. Gladios
lo.] Quidam ex ueteribus gladia neutraliter dixerunt, ge-
nere excidētes, ut notat Quin. Gladiola dixit Messala. Gla-
dium, à clade, C in G commutato, dici autumat M. Varroz
quia

quia fit ad hostium cladem. Lacedæmonij primi, auctore Plinio, gladium inuenerunt. Altrinsæcus.] altiore corporis parte. Aduerbum est. uel ab altero latere: sic enim machærophori gladium ad latus alterum alligatum gestare consueuerunt. Cænæ.] ad quam scilicet inuitaues rat me Byrrhena.

Frequens ibi numerus epulorum, & (utpote apud primatam forminam) flos ipse ciuitatis, opipares citro & ebo-
re nitentes lecti, aureis uestib. in-
tecti, ampli calices: uarię quidem gratiæ, sed preciositatis unius. Hic uitrum affabrè sigillatum, ibi crystallum impietū: argentum alibi clarum, & aurum fulgurans, & succinū mirè cauatū, & lapides ut bibas: & quicquid fieri non potest, ibi est. diriuiores plusculi, splēdidè amicti: fercula copiosa, scitulè subministrata: pueri calamistrati, pulchrè inclusiati, gemmas formatas in pocula uini uetusti frequēter offerre. Iam illatis luminibus epularis sermo percrebuit: iam risus adfluens, & ioci liberales, & ca-
uillus hincinde.

Epulonum.] conuiuiarum. Ab epulis epulones dicti, & pro conui-
toribus accipiuntur. Antiqui epulones dicebant, quos nunc epulones dicunt, & significabantur hi qui habebant indicendi epulas io-
ui ceterisq; dy-
potestati. pontifices ueteres, auctor est M. T. in 3. de Oratore, tres uiros epulones esse uoluerunt, a quibus fieret ludorū epulare sacrificium. Mox numerus epulonum auctus, & pro tribus septem

septem esse coeperunt: de quibus intelligi uoluit Lucan. illo
 uersu, Septem uirq; epulis festus, Titijq; sodales. Plin. quoq;
 iunior scribit, Marium Bethicum fuisse septemuirum epu-
 lonum. Sodales autem Titij (ut id quoq; transciuntur attin-
 gam) apud Lucanum significantur sacerdotes, dicti ab ii-
 ijs auibus, quas in augurijs certis obseruare solent. Coepu-
 lonus Plauto dictus conuictor, & ijsdem epulis uescens, sic
 enim ait in Persa: O mi Iupiter terrestris & coepulonus
 compellatiuus. Vbi annotandum, quod copulatiuus, quam
 copellatiuus, emendatiuus quadrat Plautinae sententiae. Pri-
 sci scitissimi e facitissimeq; epulones deos parasitos Iouis ap-
 pellauerunt, & ad illius mensam constituerunt. Lex con-
 uuiualis praecipit, ne in conuiuio epulones, hoc est conuiuae
 plures sint quam nouem, nec pauciores quam tres. oportet
 enim numerum conuiuiarum a Gratiarum numero incipe-
 re, & progredi ad Musarum: id est, proficisci a trib. &
 consistere in nouem: nam multos esse, inquit, M. Varro, non
 conuenit, quod turba plerumq; est turbulenta. Notissimum
 dictum est de numero conuiuiarum, prout meminit Iulius
 Capitolinus: Septem conuiuium, nouem uero conuicium.
 Archestratus poeta Graecus: Conuiuae, inquit, aut tres aut
 quatuor, aut non plures quinque sunt, alias mercenariorum
 & rapti uiuentium conuentus fuerit. Athenaeus quoque
 auctor est, olim non plures quinque in conuiuium adhiberi
 solitos. Opipares lecti.] Dicimus opipares & opiparos,
 ut exanimos & exanimos, ut inermes & inermos, in se-
 cundo & tertio ordine. Opiparum autem antiqui dicebant
 magnarum opum apparatus, ut opiparum conuiuium.
 a Plauto in Persa, opiparae Athenae dictae, pro opulenta
 & magnifica. a quo opipare, abundanter, copiose. hic
 lecti

et ip pares significantur mensæ magnificæ ac precio-
 se, ut poit ex citro & eboie confectæ. nam, ut inquit Plin.
 mensis citreis nihil erat preciosius. Olim Cæbегus men-
 sam citream permutauerat fundi taxatione. Rotundæ ca-
 rant & orbiculatæ. Mensis citreis præcipue dos in uena
 crissis: uigrinæ & pantherinæ uocabantur. nisi color in
 his maxime probabatur: de quib. Lucanus, Mari. Iuuen-
 lis, Seneca, scriptores omnes. Harum mensarum pedes ex
 ebore fiebant, ob id dixit Plinius: Eodem ebore nammum
 ora spectari, & mensarum pedes. Iuuen. Latos nisi susti-
 net orbes Grande ebur. Epigrammatarius poeta: Tu Liby
 eos Indis suspendis denub. orbes. Hic uitrum fabre sigilla-
 tum.] Vtrum aliud flatu figuratur, aliud torno teritur, a-
 liud argenti modo celatur. Sidon officinis quondam uitrea-
 rys nobilis. usus uitri ad potandum argenti metalla & au-
 ri pepulit. Ferunt Tyberio principe excogitatum uitri tem-
 peramentum, ut flexibile esset, & totam officinam eius ar-
 tificis abolitam. ne aris, argenti, auri, metallis: precia de-
 traherentur. auctor Plin. lib. 36. Græci hyalon uitrum uo-
 cant. unde Hyalinus color, uitreus. Virg. Carpebant hyali
 saturo fucæ a colore. Galien⁹ imperator aspernatus est ca-
 lices uitreos, dicens, Nil uitro communius. Fabre, elegan-
 ter, & ad admissim celatum. Crystallum impictum.]
 Crystallum glaciem esse certum est: unde & nomen Græ-
 ci dedere. *κρυσταλλος* enim græcè glacies, & *κρυσταλλω-
 δης* glacialis. hinc illud in obsceno carmine: Rigetq; di-
 ra barba uincta crystallo. auctor est Xenocrates, uis am-
 phorale ex crystallo uisum. Poculis crystallinis maxima au-
 ctoritas. Nero amissarum rerum nuncio accepto, duos ca-
 lices crystallinos in suprema ira fregit illisos. Mater fami-
 lia

lias olim mercata est trullam crystallinam sextertijs cen-
 tum quinquaginta millibus. Impictum autem crystallum
 appellat, uel quasi non pictū, & sincerum, quale dicitur
 asynibetō; uel quia pingi solitum est, quod & Plin. refert,
 scribens ex crystallo tingi smaragdos, aliasq; transluce-
 tes gemmas. In frigido potu maximē crystallina commen-
 dantur, cum materia illa sit caloris impatiens. Argen-
 tum alibi clarum.] Argentea suppellex, et argentea uasa
 in apparatus mensarum regiarum usurpantur, utpote pre-
 ciosissimus. Lances ex centenis libris argenti super quin-
 gentas numero Romæ fuisse constat, Cornelius Nepos tra-
 dit, triclinia Romæ argentea fuisse. repositorijs argentum
 addi sua memoria cœptū, Fenestella dicit. Leſos operuisse
 argēto totos prim⁹ traditur Carbilus Pollio, eques Roma-
 nus: qui aureos fecit. Vasa coquinaria ex argento Calvus
 orator fieri queritur. Anaglypha uocant uasa, quæ in aspe-
 ritatem excisa sunt: ut Plin. ostendit in 33. de quibus epi-
 grammatista: Et mensis anaglypta de paternis. Dixit Ma-
 ro, cymbiaq; ex auro perfecta atq; aspera signis. Interpre-
 tatur Seruus anaglypha significari. In argento autē clario-
 rem colorem esse quā in auro, magisq; diei similem, tra-
 dit idem Plin. Ideoq; militaribus signis familiariorē, quo-
 niam is longius fulget. Græci ἀργυρον argentum uocant,
 unde argyraspides à clypeis argentatis dicti milites Alexā-
 dri. & Apollo argyrotokos apud Homerum cognomina-
 tus, ab arcu argenteo. & gemma argyrodamas, quam &
 androdamanta uocant, quoniam impetus hominū & ira-
 cundias domat. Aurum fulgurans.] Querit Plin. cur au-
 rum prælatum sit cæteris metallis: quia, inquit, rerum uni-
 nihil igne deperit. quinimo quo sapius arsit, proficit ad bo-
 nitatem

nitatem: auriq; experimento ignis est. Idq; ipsum obryzum
 uocant, quasi sincerum, quod ualde preciosum est: idq; ec-
 clesiastici scriptores ophir appellant, ut docet Fortunatus.
 Altera causa precij maior in auro est, quod minimum usus
 d'eterit. super cetera, non rubigo ulla est, non ærugo, non
 aliud ex ipso quod consumat bonitatem, minuatq; pondus.
 Messala orator prodidit, Antonium triumuirum aureis u-
 sum uasis in omnibus obsecrnis desiderijs. Ptolemæus olim
 mille conuiuias totidem aureis poculis saginasse fertur, im-
 mutans uasa cum ferculis. Succinum mirè cauatum.]
 Prisci crediderunt, succum arboris succinum esse: & no-
 men argumento est, ut auctor est Plinius. à Germanis ap-
 pellatur glessum, & ob id insularum una in septentriona-
 li Oceano Glessaria nominata. Liquidum primò distilla-
 re, indicio sunt quædam intus translucentia: ut formica,
 culices, lacertæ. Candidū odorē præstantissimi, fuluo ma-
 ior auctoritas: summa laus Phalerno, ita à uini colore di-
 cto. Attritu digitorum accepta uī caloris, attrahit in se pã-
 leas & folia arida, ut magnes lapis ferrum. unde harpaga
 à rapiendo uocitarunt. Taxatio succini in delicijs maxi-
 ma est, in tantū ut hominis quamuis parua ex succino effi-
 gies uiuorum hominum, uigentiumq; precia superet. Do-
 mitius Nero princeps capillos uxoris suæ Poppeæ succinōs
 appellabat. Alio nomine electrū appellant à sole, ex fabu-
 la uulgatissima. uocant & electrū metallum ex auri ar-
 gentiq; mixtura, cui auctoritas fuit apud priscos, Homero
 teste, qui Menelai regiam electro fulgere tradit. Helena in
 templo Minervæ sacrauit calicem ex electro, mamma suæ
 mensura. Iurisconsultus: Si quis, inquit, electrū ex alieno
 auro argentoq; miscuerit, Iulius Capitolinus auctor est,

Cor. Macrum pateram electrinam habuisse, quæ per cœ-
 uuius circumferretur, in cuius meditullio effigies Alexan-
 dri expressa uisebatur. quod idcirco posui, quia dicuntur ue-
 uari in omni actu suo, qui Alexandrū expressū uel auro ge-
 stitāt, uel argento. Cauatū.] scilicet in pocula electrina.
 Et lapides.] Significat uel lapides preciosos in cōuiuio Byr-
 rhænæ fuisse excauatos ad pocula, uel calices potorios lapi-
 dib. et gemmis ornatos. de quib. Martialis: Gemmatū Sey-
 thicis ut luceat ignibus aurū, Aspice quot digitos exiit iste
 calix. & Satyrographus: Nam uiro ut nulli gemmas ad
 pocula trāsferat A' digitis. Plin. quoq; sic inquit: Turba gē-
 marum potamus, & smaragdis teximus calices. Quod au-
 tem ex lapidib. pocula figurarētur, docet idem Plinius, qui
 tradit uasa potoria ex onochyte lapide, & ex murra esca-
 ria facta. Aliorum quoq; lapidum commemorat rex, qui-
 bus pocula fierent. Quinetiam M. T. in Verrinis autumat,
 trullam ex una gemma excauatam fuisse. Diripitores
 plusculi.] Antiqui diribitorum appellatione intelligi uo-
 luerūt ministros, distributoresq;: qua dictione præter Apa-
 leium usi sunt Ammianus Marcellinus & Cicero. In anti-
 quissimo latino lexico scriptum legitur: diribitorii, à diri-
 bendo, hoc est distribuendo nominatum fuisse locum, in
 quo stipendia militibus numerarentur. Fortassis hinc no-
 cabulum diribitoris, super qua dictione non pauca anno-
 tauimus in s. Suetonii cōmentario, sic scribentis: Cū Ami-
 liana pertinacius arderet, in diribitorio duabus noctib. mā-
 sit. Scitule.] decēter & pulchre: in cōuiuio enim hoc ma-
 xime spectatur, ut fercula non tā sint copiosa, quā elegā-
 ter & nitide mēsis importata, illataq;: ubi structores ex-
 arte structoria decenter fecerint alilia & pisces. Scitus, ele-
 gans;

gans: et pulchrè apud priscos dicitur diminutiue scitulus:
 apud Plaut. in Rudente: Sunt facie scitula. inde aduerbia,
 Scite & scitule. Pueri calamistrati.] Calamistrum est
 acus maior, quæ calefacta torquet capillos: unde calamis-
 tratus puer, pro crispulo cirratoq;: & calamistrata co-
 ma, quâ M. T. probro dat Gabinio. Delicatorum enim est,
 & mollium, capillos inurare calamistro. Tales, ut inquit
 uerissimè Seneca, sua mallent rempublicam turbari, quàm
 comam. M. Varro refert, calamistrum parari ob ornatum,
 quod calefactum in cinere capillos ornat. qui calamistrum
 ministrabat à cinere, cinerarius & cinisus est appellatus.
 Cinisum meminit Horatius. apud Plautum probroso con-
 uicio dictum est, Cinæde calamistrate. hinc ministri signifi-
 cantur, crispa coma & anulatis calamistro capillis con-
 spicui: quales in coniuijs regum esse decet. Papinius, cele-
 brans Domitiani Saturnalia, ita laudat ministerium: Idæos
 totidem putes ministros. Pulchrè inclusiati.] Hoc est, ele-
 ganter uestiti. Legere malo Indusiati. est autem inclusum,
 uel potius indusium, uestimentum corpori adhaerens, quasi
 intusium. Plautus in Epidico: Intusiata patagiata cal-
 tula, aut crocula. quo uersu significatur uestis indusium et pa-
 tagium, de quo supra diximus. Caltula uero nomine, et cro-
 cula, demonstratur uestis coloris caltæ et croci, ab herba cal-
 ta, cuius color luteus est, caltula dicta, de qua Virg. Molli-
 luteola pingit uaccinia calta. Hinc ab eodè Plauto in Au-
 dularia dicti indusierij & caltuarij patagiarij, pro consu-
 etoribus horum uestimentorum. quamuis in Plautinis co-
 dicibus non caltuarij scriptum sit, sed cerinarij: quasi à co-
 lore ceræ nominati. M. Varro intusium dicere maluit, quàm
 indusium. qui de indutu siue amictu scribens, sic inquit: Vnum

quod foris ac palam, pala: alterum, quod intus, à quo intus-
 sum. Offerre.] pro offerebant. In finitius pro indicati-
 uo, quo historici & poeta utuntur. Epularis sermo.]
 Ex præscripto legis conuiualis oportet conuiuas nec loqua-
 ces esse, nec mutos: quia eloquentia in foro, silentium uero
 in cubiculo esse debet. Sermo autem epularis hic est, qui in
 ter epulas scribitur: & debet esse iucundus atq; inuitabilis, &
 cum quadam illecebra & uoluptate utilis. Dum uescimur,
 tunc tacendum est: ob hoc dixit Gellius: Interea puer uene-
 rat, & olla deferbuerat, tempusq; esse caperat edendi &
 tacendi. Ioci liberales.] Non dicteria omnia & scom-
 mata accommodata sunt conuiuali hilaritati, sed ioci minus as-
 pèri, & dentate beluæ morsus in conuiuio dici & debet.
 & solent. Apud Græcos lædoria & scommata nominantur
 ioci mordaciores, & urbanitas amarulenta. Sapiens, ut in-
 quit Macrobius, inter mensas & pocula præcipue exercet id
 scommatis genus, hoc est morsum figurarum, quod urbani-
 tate tegitur, nec semper ad amaritudinem pergit. Veteres
 nostri iocos dicteria dicebant. Plautus comicus, & Tul-
 orator, iocorum uenustate cæteris præstitisse memoratur.
 Tyro Tullius Ciceronis libertus libros tres de patroni iocis
 composuit. Iocū id accipimus, ut docet Quintilianus in
 6, quod est contrarium serio. M. Tul. in primo de Officijs:
 Duplex, inquit, est iocandi genus: unum illiberale, petulans,
 flagitiosum, obscænum: alterum elegans, urbanum, ingenio-
 sum, facetum. Illiberali ioco abstinere, ingenuo uti debe-
 mus. Tunc autem ioco uti licet, cum serijs rebus satisfeceri-
 mus. Cauillus hinc inde.] Ex omni parte conuiuij cauil-
 lationes resonabant: est enim cauillus, sine cauillatio, irria-
 tio & iocosa calumniatio: ut supra diximus.

Tum inquit ad me Byrrhena:
 Quam commodè uersaris in
 nostra patria? quod sciam, tem-
 plis & lauacris, & cæteris ope-
 ribus, longè cunctas ciuitates
 antecellimus. utensilium præte-
 rea pollemus affatim. certa li-
 bertas, ociosa: & negociosa
 quidem, adueniente Romana
 frequentia. modesto uerò ho-
 spiti quies uillatica, omniq; de-
 niq; prouinciæ uoluptarij se-
 cessus sumus. Ad hæc ego:
 Vera memoras, nec usquã gen-
 tium magis me liberum quàm
 hic fuisse credidi. sed oppidò
 formido cæcas & inuitabiles
 latebras magicæ disciplinæ. nã
 ne mortuorum quidem sepul-
 chra tuta dicuntur: sed & bustis
 & rogis reliquæ quædam, &
 cadauerum præsegmina, ad e-
 xitiabiles uiuentium fortunas
 petuntur. Et cantatrices ani-
 culæ in ipso momento chora-
 gij, funeris perpeti celeritate
 alienam sepulturam anteuor-
 tunt. His meis addit alius: imò
 uerò istic nec uiuentibus qui-
 dē ullis parcitur. & nescio quis

Tēplis & lau-
 acris.] Cōsimiliter
 Sidonius Apolli-
 naris, Narbonæ
 Galliæ ciuitatem
 à delubrorum &
 thermarum ma-
 gnificentiā com-
 mendat. Polle-
 mus affatim.] co-
 pia utensilium ab-
 undam. Affatim
 aduerbiū est, quod
 admodum, abun-
 danter & copio-
 se significat, ut
 grammatici autē
 manticius dictio-
 nis syllaba prima
 acuitur, et ita Pro-
 bus grammaticus
 & ueteres pro-
 nunciabant: &
 testis est Gel. Cō-
 iungitur ferè sem-
 p cū genitiuo: ut
 affatim lignorū,
 affatim copiarū,
 affatim pecuniæ.
 est apud eruditos
 6 3 fre.

frequentissimū, et
nos in superiorib.
ānotauim⁹. Cer

ta libertas.] Law illa est maxima ciuitatis, in qua sit liber-
tas certa, aequa; tam ciuib. quā peregrinis. Vult, inquit
Arist. lib. 4. Politicorum, lex popularitatis pares esse diui-
tes & pauperes, & utrosq; iuxta aequales, popularis enim
libertas est, ut idem in 6. refert. propositū popularis rei-
pub. est libertas, quā, ut iuriscōsulti memorant, inestimabi-
lis res est, de qua Plautinus leno sic: Ad pol libertas lepi-
da res. Prisci festiuitatem Libertatis colebāt, Eleutheria,
quasi dicas liberatoria appellantes. Plautus in Persa: Eas-
lic agito Eleutheria. Ociosa.] Pulchrior sensus est, si le-
gas, Ocioso & negociosa quidem aduenā, hoc intelletur:
Ociosis hominibus in Hypata est certa libertas: negocia-
toribus uerō aduenis, qui frequentia gaudent, hic uidetur
esse tam frequens multitudo, quā Romā conuēnitur, uel
quod Hypatam negotiatores quoq; Romani frequentes co-
lerent, nihil tamen immuto ex priori lectione, cuius sensus
subsistit. Quies uillatica.] Mirificum optimā urbē prae-
conium, in qua hospites & alienigenā ea quiete & ocio
degunt, quā in uilla perfruantur. Officium autem pere-
grini & incolae est, ut praecipit M. T. nihil praeter suum
negocium agere, minime in aliena esse Repub. curiosum.
Prouincia.] Thessaliam significat, ubi erat Hypata. Ma-
gna.] Lego magis. Oppidū.] ualde. ueteres anigerio di-
cebant, in eadem significatione. Sed uerba quā ab ultimis
& iam oblitteratis sunt repetita temporibus, ea omittere
debemus, si Quintiliano praecipienti credimus, qui ait, ni-
hil esse odiosius affectatione. Ex bustis & rogis.] Bu-
stum

stum proprie est locus, in quo mortuus est combustus & sepulchrum. Dicitur bustum, quasi bene uisum. Aliquando busta sepulchram uocamus. Ser. pyras, busta & rogos ita discriminat: Pyra, inquit, est lignorum congeries, rogi cum ardere coeperit, bustum uero iam exustum uocatur. quem ordinem seruat Virg. dicens: Ter circum accensos decurrere rogos. item, Semiuistaq; seruant busta. Donatus uero sic refert in 11. *Æneidos* commentario: Busta sunt, inquit, loca in quibus busta arserunt, primò enim pyra dicuntur, & rogi: postea busta uocitantur, ubi arserunt. Apud Solonem pœna ex lege constituta est, si quis bustum uiolauerit, decerit. Bustum putat appellari M. Tul. quod græci tumbæ uocant. A busto, bustuarij gladiatores dicti, qui ante sepulchra depugnare solebant. Cadauerum.] Apud Lucanum Erichto, margarum formosissima, ossa ardentia ex medys rogis rapit: ferales quoq; uestes colligit, eadem desecuit in artus defunctorum, Immergitq; manus oculis, gaudetq; gelatos Effodisse orbes, & sicca pallida rodit Excrementa manus. Vbi annotandum, à Lucano excrementa manus dici, quæ alij resegmina uocant, & præsegmina: hoc est, excrementa purgamenta, quæ ex unguibus eminulis subinde rescantur. Magi, ut tradit Plin. lib. duodecimo: resegmina unguum ex pedib. manibusq; cera permixta, tertianæ uel quartanæ febri mederi dicunt. Idem iubet, resegmina unguum ad cauernas formicarum abijci, eamq; quæ prima cepit trahere correptam subnecti collo, & ita discuti morbum febris. idem Plin. ait, magos omnia esse persecutos usq; ad resegmina unguum. Plaut. in Aulularia: Quando ipsi pridem tonsor ungues dempserat, colligit omnia, abstulit præsegmina, Præterea Democritus cōmen-

tatus est. & Apollonius scripsit, ossa defunctorum esse effusa
 cecissima ad quosdam morbos. Artemo ait: Caluaria inter
 fecti aquam fontanam si quis propinet, comitialibus mor-
 bis mederi. quidam ex eadem caluaria suspendiosi hominis
 catapotia fecerunt, contra canis rabidi morsus. Chora-
 gij su, apparatus funebris. Pensitata diligenter et solerter
 significatione huiusce uocabuli, animaduerti, choragium
 generali uocabulo dici instrumentum atque apparatus. unde
 choragium gloriae in 4. Rhetoricorum ad Herenium: cho-
 ragium scenae, apud Festum: choragium funeris, apud Apul.
 pro instrumento scilicet apparatus. Fulgentius Placiades non
 satis scienter & recte choragium accipit pro uirginali fu-
 nere, super quo copiosius in secundo Suetonij commenta-
 rio. Choragus autem significatur praefectus choragij, pro
 expensae suppetitor, choreae princeps, necnon chori con-
 iunq; magister. ut apud Plaut. in Persa scribentem: Orna-
 menta ab chorago sumito. item in Trinummio: Ipsa orna-
 menta ab chorago sumpsit suo periculo. Apul. in apologia,
 choragium thymelicum appellat: intelligi uolens instrumē-
 tum scenicum & histrionicum apparatus. Vitruuius in
 5. de architectura, praecipit porticus post scenam consti-
 tuendas esse, ut cum imbres repentini ludos interpellau-
 rint, habeat populus quod se recipiat ex theatro: Choragia
 laxamentum habeant ad comparandum, uti sunt porticus
 Pompeianae. Perpeti.]perpetua, continua, durabili. per-
 petem enim ueteres pro perpetuum dixerunt. Plautus in
 Amphitryone: Nisi item unam uerberatus quam perpendi
 perpetem, sed hoc in loco legere malim praepeti celeritate,
 quasi ueloci & strenua: sicut à Virg. dictum est, Praepetis
 pennis. item alibi, Praepetis omnia pennae, quod uoca-
 bulum

pulum augurale est, ut Higinus tradit. Præpetes enim uo-
 catur aues, quæ uolatu futura prædicunt, quasi superiora pe-
 tentes: quæ cum sint boni augurij, ut docet Ser. ideo dixit
 Maro præpetibus pennis, pro felicibus. Higinus ait, præpe-
 tes aues ab auguribus appellari, quæ aut opportunè præuo-
 lant, aut idoneas sedes capiunt. Locos quoque præpetes, quod
 idonei felicesque sint, augures appellant. Et Ennius in an-
 nalib. dixit, Præpetib. bilares sese pulchrisque locis dant. Itē,
 Brundisium pulchro procinctum præpete portu. Trimastius
 poeta Victoriā uolucrem præpetem appellauit, hoc uer-
 su. Dum dat uincenti præpes Victoria palmam. Discre-
 pant à præpetibus auib. inferæ aues, auctore Nigido Fi-
 bulo: ex quo est coniectare, ut Auli Gellij uerbis utar, præ-
 petes appellatas, quæ altius sublimiusque uolitent. Homer.
 præpetes alites appellat πτερυγίας, id est ingentibus ala-
 lis patulus atque porrectis. Anteuortunt.] Sensus est, Ani-
 cula magia pollentes, celeritate quadam perniciosissima, dum
 apparatus funebris instruitur, dum necessaria ad funeran-
 dum præparantur, præripiunt anticipantque alienam sepul-
 turam. Istic.] Hypatæ, & in tota Thessalia. Nescio
 quis.] De ignoto homine, & ignobili, sic loqui consueui-
 mus. Plautus: Certè enim hic nescio quis loquitur. M. Tul.
 in Orationibus: Nescio quis iste Ligus, additamentum ini-
 micorum meorum. Omnifariā.] ex omni parte: aduer-
 bium est. omnifariæ disciplinæ dicuntur omnis generis, si-
 cut & multifariæ. Multifariā dixerunt Antiqui, quod uide-
 licet in multis locis fari poterat. Deformato.] debonestato,
 deuenustato, deculpato: aliàs formato, figuratoque. De-
 formare enim modò est polluere, & dedecorare: aliàs per son-
 os designare, ut apud Victruuium oppidò quàm frequē-

ter in hac significatione. Cicero in 3. de Oratore, deforma-
tā Rempub. dixit. Virg. Horrida uultū Deformat macies.

Licentiosis ca-
chinnis.] solutio
re risu, & sonā-
tione. Obtutus.]
oculi. Secubantem.] seorsum,
seiuñctimq; cubā-
tem. Id enim signi-
ficat secubare. A-
matores secubāt,
hoc est seiuñctim
disseparatimq;e
dormiūt, causa re-
ligionis et castita-
tis. Ouid. Secubat
in uacuo sola puel-
la toro. Liuius:
Nolle eam mira-
ri, quod per ali-
quot noctes secu-
basset. Obsti-
natione.] id est,
aspectu obfirma-
to & immobili.
Indigna murmu-
ratus.] ob in-
dignationem mur-
murans, archais-

Inter hæc, conuiuium totū
in licentiosis cachinnis effun-
ditur, omniumq; ora & obtu-
tus in unum quempiam angu-
lo secubantē cōferūtur, qui cū
ctorū obstinatione cōfusus, in-
digna murmuratus, cum
uelleret exurgere: Imō, mi Tele-
phron, Byrrhena inq̃t, & substi-
ste paulisper, & more tuæ urba-
nitatis fabulā illam remetire,
ut & filius meus iste Lucius les-
pidi sermonis tui perfruatur
comitate. At ille: Tu quidem
domina (ait) in officio mones
sanctæ tuæ bonitatis, sed feren-
da non est quorundam inso-
lencia. Sic ille commotus. Sed
instanti Byrrhenæ, quæ cū ad-
iuratione suæ salutis ingratis
cogebat effari, perfecit ut uel-
let. Ac sic aggeratis in cumulū
stragulis, & effultis in cubitū,
subrectisq; in torum, porrigit
dexteram, & instar oratorum
conformat articulū: duobusq;
infimis conclusis digitis, cate-
ron

ros eminus porrigens, & infesto pollice clemēter subrigēs, infit Telephron.

mos est. Murmurabundus autem, ut alibi docuimus, non tam dicitur

murmuranti similis, quā immodice & intemperanter murmurans: sicut nomina inbundus desinentia ferē semper demonstrant largam copiam, & fluentem, & quasi abundantiam rei unde inclinamur. Subsiste paulisper.] Cum Telephron uellet exurgere, merito dixit matrona Byrrhena, subsiste: hoc est, cohibe te & contine. Remetire.] renarra, repete. Translatio ab his quæ pondere & mensura metiri solemus, ac remetiri. dixit Virg. Pelagoq; remenso Improvisi aderunt. Filius meus.] Nomen amoris & affectus. Lucius.] Apuleium intelligit. Sic ille commotus.] sic Telephron dixit, indignatione percitus, & bile commotus. Ingratis.] nō ultro, & nolentem, & quasi reluctantem adegit, ut fabularetur. Ultronea, ut inquit Donatus, grata sunt: ingrata, quæ ab inuitis fiunt, ac recusantibus. Ingratus dicitur inuitus & coactus, ut apud Teren. in Eunuchis: Opus faciam ut defatiger, usq; ingratius ut dormiam. Effultis in cubitum.] Mos est sermocinatur in conuiuiis, ut sese componat ad dicendum, ut aggerē quasi quandam faciat ex ueste stragula & mensali, cubitumq; effulciat. sicut apud poetam: Aeneas medio stans aggere fatur. Conformat articulos.] Manus oratoris, sine quibus (ut inquit uerissime Quintil.) trunca est actio ac debilis, innumeros motus habens, ipsam uerborum copiam persequentes, immo (ut ita dicam) ipsæ in oratore manus loquuntur: cuius gestus ille maxime comis est, quo medius digitus in pollicem contrahitur, explicitis tribus: duo quoq; medi

medij digiti sub pollicem ueniunt. & est hic adhuc priore gestu instantior, principio & narrationi accommodatus. interdum tres contracti pollice premuntur: digitusque ille index nominatur, qui est pollicis proximus (qui in exprobrando & indicando, unde & nomen est, potissimum ualet) explicari solet: quo usum optime Crassum Cicero dicit. Nunc Lucius noster ait, ita conformatam oratoris manum, ut duo digiti infimi, minimus scilicet & minimo proximus clauderentur, cæteris discapedinatis et exporrectis. nam talis quoque gestus dicturo cõuenit. In festo pollice.] erecto, & quasi minante. pollet enim plurimum in tota manu pollex: unde & nomen, ab eo quod polleat, accipit. apud Græcos *αὐτίχης* uocatur, quasi manus altera. Præcis pollicib. militia remouetur, ut inutiles. hinc apud Rhetores oratores famigerata est illa *achromos*, id est sine colore controuersia: Decem milites belli tempore pollices sibi amputauerunt, ne militare possent: Rei sunt læsæ reipublicæ. scribit Ammianus Marcellinus, quod nemo ex Gallis pollicem sibi præcidit unquam, munus Martium pertimescens. hos ioculariter murcos appellant, quasi ignauos, ut opinor, et desides. namque & prisca Murceam deam uocauerunt, quæ faceret hominem (ut ait Pomponius, & narrat Augustinus) murcidum, id est nimis desidiosum. Olim, ut apud Historicos scriptum legimus, Athenienses pollices præcidi iusserunt Æginetis, ut rei nauticæ inhabiles redderentur: classe enim ualebant. Infit,] Modò incipit, modò loquitur significat. Virg. Infit, eo dicente Deum domus alta silescit. Itē, Et Venulus dicto parens ita farier infit. apud Plautum in Rudetibus Infit lenoni suadere.

Mileto.] Cis

Pupillus ego Mileto profectus

etus ad spectaculum Olympi-
cum, cum hæc etiam loca pro-
uinciæ famigerabilis adire cu-
perem, peragrata cuncta Thes-
salia, fuscis auibus Larissam ac-
cessi. Ac dum singula perer-
rans, tenuato admodum uiati-
co, paupertati meæ fomenta
conquiro, conspicio medio fo-
ro procerum quædam senem.
insistebat lapidem, claraq; uo-
ce prædicabat: Si qui mortuū
seruare uellet, de precio licere-
tur. Et ad quempiam præter-
euntium: Quid hoc, inquam,
comperior? hiccine mortui
solent aufugere? Tace, re-
spondit ille. Nam oppidò
puer, & satis peregrinus es, me-
ritoq; ignoras Thessaliæ te cō-
sistere, ubi sagæ mulieres ora
mortuorum passim demorfi-
cant: eaq; sunt illis artis magi-
cæ supplementa. Contrà ego:
Et quæ tu, inquam, dic sodes,
custodela ista feralis? Iam pri-
mum, respondit ille, perpetem
noctem eximie uigilandum
est, exertis & inconuersis ocu-
lis semper in cadauer inten-

uitas est Ionie ce-
put, Lelegeis an-
tea & Anactō-
ria nominata, su-
per octoginta uir-
biū genitrix. Ex
Mileto fuerunt
Thales, unus de se-
ptem sapientibus
& Anaximāder,
& Anaximenes.
Item Hecateus hi-
storicus, et Æscbi-
nes orator. Pro-
uerbium est apud
Aristophanē, &
græcos, de Mile-
sijs, πρὶ ἀνδρῶν
μυῖσσι, olim for-
tes fuisse Milesijs:
cum amplius non
essent, ut pote lu-
xu emolliti, eners-
uatiq;. Altera quo-
que parcemia cele-
bratur eius μὴ
εἶναι, id est, domi
Milesiæ: de his qui
delicias intempe-
stiuiter, neq; ubi
con-

conuenit, ostentant. nam cū Aris-
tagoras Milesius
Lacedæmonē ue-
nisset, rogans fer-
re suppetias Ioni-
bus bello Persarū
pressis, conciona-
batur indutus ue-
ste delicata & pre-
ciosa. Tunc unus
ex Laconib. epho-
ris, ad illum uersus
dixit, *σινετὰ μιλύε-
σια*, hoc est, Domi-
deliciæ Milesiæ u-
surpandæ sunt, nō
apud nos, quando
uidelicet cupitis im-
petrare auxilium.
non enim conuenit
calamitosis, delica-
tus apparat. Ad
spectaculum olym-
picum.] Olympia.

cis ludis apud scriptores ferē omnes nihil celebratius, de
quibus copiose apud Suetonium perscripsi: ideoq; in præ-
sentia supersedendum. Famigerabilis.] Clarus & incly-
tus, hoc uocabulo significatur: sicut & famigeratus. fami-
generatores uerō dicuntur hi, qui famam rumifculosq; disse-
minant

tis, nec acies usquam deuertent
da, immō ne obliquanda qui-
dem: quippe cū deterrimē uere-
sipelles, in quoduis animal ore
conuerso, latenter obrepant,
ut ipsos etiam oculos solis &
iusticię facile frustrentur. Nam
& aues, & rursus canes & mu-
res, imō uerō etiam muscas in-
duunt. Tunc diris cantamini-
bus somno custodes obtrunt:
nec quisquam definire pote-
tit, quantas latebras nequissimæ
mulieres pro libidine sua
cōminiscuntur. nec tamen hu-
ius tam exitiabilis operæ mero-
ces amplior, quā quaterni
uel seni fermē offerūtur aurei.
Ehem, & quod penē præteries-
ram, si qui non integrum cor-
pus manē restituerit, quicquid
inde decerptum diminutumq;
fuerit, id omne de facie sua de-
fectum sarcire compellitur.

minant ac circūferunt, uanidici & mendaciloqui, quos senex Plaut. in Trinummo, malo & damno dignos censet. Fuscis aubus.] malo augurio, & improspere. fuscae enim aues nigriq; coloris ominosae ferè sunt, & infortunium portendunt: sicut e contrario, candidae aues accipiuntur pro bonis, & felicitatem praedicunt. In hanc sententiam Horatius: Mala soluta nauis exit alite, dixit pro infelici & diro augurio. Cornix, coruus, bubo, nigro colore & fusco, inter auspicas aues numerantur à Plinio in 10 Naturalis historiae. Larissam.] ciuitatem Thessaliae clarissimam, unde Achilles Larissaeus dictus est: & Larissa Argiuorum arx, Cyclopium opus, qui gastrocheres, id est uentrimani appellantur: ut ante diximus. Larissa quoque Ossae locus est, pensilis nominata. Est & alia in Creta, fuit & Larissa in Asia, iuxta Cymam. in agro quoq; Attico Larissa, & Trallibus uicus nomine Larissa. Insistebat lapidem.] Praeconem fuisse significat. siquidem ex more pristino solebant pracones ex lapide facere praconium, ubi mancipia quoq; uenalia, praconis uoce uenalia proclamabantur. Ob id seruos de lapide emptos, dici reperies. Plautus in Bacchidibus: o stultie, nescis nunc uendi te atq; in eo ipso adstas lapide, ubi praeco praedicat. M. Tullius in oratione contra Pisonem, translatione decenti tribunos de lapide emptos esse ait: quia, ut interpretatur Asconius Pedianus, mercede id faciebant. De hoc genere seruorum qui de lapide empti sunt, intelligi uoluit Columella his uerbis, quae ex libro quarto agricolae subiecit: Non tamen excedunt septem iugera unius operam uinitoris, quem uulgus quidem parui aris, uel de lapide noxium posse comparari putat. Hic de lapide noxiis, haud dubie significatur uenalis, de

lis de lapide emptus. Corrector Columellæ, uir alioquin eruditus (quem nominari in hac parte, in qua reprehenditur, inhumanum est) in Annotamentis quæ in scriptores agricolationis annotauit, de lapide noxium interpretatur, de Capitolino lapide deiectum, errore non dubio: cum, ut alia omittam, emi non possit is qui ob noxiam de saxo Tarpeio ad mortem præcipitatus sit. Nō inficior, de saxo Tarpeio solitos deenci ob atrox delictū fontes: ut olim T. Manlius, & alij: sed ad sententiam Columellæ hoc adeo nō pertinet, ut sit penitus contrarium. De precio liceretur. Indicare precium faceret, quantum sibi dari uellet, qui mortui cadauer sese seruaturū esse promitteret. Hoc enim præconiū illis fieri solebat, ad defendēdas scilicet magarū præstigijs, quæ mortuis irrepentes sub habitu bestiolarū corpora demorsicabant, & frustra amputantes subducebantur. Liceri autem proprie est, precii deferre pro re emenda, ut sibi potius quàm alteri uenalia addicantur. Vlpianus: Si res eius uenerit, & existat qui plus liceatur, an integrum propter lucrum restituendum sit. Præceptum est M. Tulij in Officijs, ne licitatore uenditor, nec contra se qui liceatur emptor apponat. Apud Curtium Alexander in epistola ad Dariū: Impia, inquit, bella suscipitis, & cū habeatis arma, licitamini hostium capita: hoc est, precii offertis pro capite meo. Darius enim Persarum rex pro capite Alexandri mille talenta percussori daturum sese promiserat. Plautus in Stichō: Iocos ridiculos uendo, age licea mini. Cōperior.] Pleraq; uerba utroq; modo, faciēdi scilicet & patiēdi, apud priscos efferebātur: ut luxuriatus luxuriat, fluctuatus fluctuat, assētiō assentio, cōperior cōperio. auctor Quin. in 9. Oppidō puer.] ualde puer, puerilitatis

tatis in scititia præditus. Talia meritiò dicuntur ad ignarum
 Thessalici moris. Saga.] incantatrices, & scientes ar-
 tis magicæ. super qua dictione in primo commentario sa-
 tis ac super. Dic sodes.] Dictione comica est: & ut au-
 ctor est M. Tul. in Oratore, ex copulatis uerbis coagmen-
 tata. dicitur enim Sodes, pro si audes: sicut sis, pro si uis.
 Custodela feralis.] mortui custodia. diminutiuum est:
 cui consimilia sunt fugela, cautela, axela, mandatela, um-
 belæ, & huiusmodi alia: de quibus Priscianus in 3. Fere-
 lis.] ad mortuos pertinens. feralia dixerunt, dis manibus sa-
 crata festa. Perpetem noctem.] nocte perpetua & inte-
 gra perpetem enim, ut supra diximus, perpetuum dici uo-
 luerunt. Exertis oculis.] uigilantibus, & inconni-
 uentibus. Sicut enim exertum dicitur, quod denudatum
 est: ita exertus oculus eleganter appellatur, apertus &
 uigilans. talis enim denudatus, intectusque est. Acies.] scilicet
 oculorum. Versipelles.] Magas siue sagas intelligit,
 quæ potentia magica transfigurantur in uarias effi-
 gies animalium. Versipelles enim dicti sunt, quolibet gene-
 re sese commutantes. Plautus in Amphitryone: Versipellẽ
 sese facit quando lubet. Plinius ex opinione fabulosa homi-
 nes tradit in lupos uerti, rursusque restitui sibi dicit. inde fa-
 ctum esse, ut in maledictis uersipelles habeantur. Ocu-
 los solis et iusticiæ.] Nihil sole oculatius est: quippe qui o-
 mnia intuens, omnia etiam exaudiens esse dicitur ab Ho-
 mero et Plinio. Ambrosius in Hexamero, solẽ esse ait mun-
 di oculum, iucunditatem dici, cœli pulchritudinẽ. A' Græ-
 cis πᾶν ὁρῶν, id est omnia uidens. Osiris, qui est sol, inter-
 pretatur multioculus: ut Diodorus & Eusebius prodidere.
 Iusticia quoque oculatissima esse fingitur, oculo uergetissimo,

acie perspicaci, & cuncta perspiciente: quam Chrysippus fieri solitam esse prodidit aspectu formidabili, luminibus oculorum acribus: neq; humilis, neq; atrocis, sed reuerenda cuiusdam tristitia dignitate. Plaut. uolumine de legibus nono, Iusticiam omnium speculatricem atq; iudicem appellat, & ita dici à priscis sacerdotibus tradit. Lucius nonster itidem in tertio, iunctim ponit; Solis & iusticiæ testatus oculum. Quod autem quidam dicunt, de oculo iusticiæ mentionem fieri à Diodoro, & inter sacras Ægyptiorum literas referri, id haud utiq; uerū est: etenim Diodorus in 4. Bibliothecæ, differens de literis Hieroglyphicis, ait, in illis oculum hominis scribi, qui significat iusticiæ seruatores, & totius corporis custodem: nulla facta mentione de oculo iusticiæ. Lege & pensata diligenter uerba Diodori, apertissimè cognosces ita esse & significare, uti nos docuimus. Muscas induit.] in muscas & aues transfiguratur. inducere autem est, in aues transformari. A Virgilio dictum est, Induit mucronem, pro mucrone confoditur. Penè præterieram.] Sic Plinius: Penè præterij, quod minime prætereundum fuit. Corpus.] defuncti, quod custodiendū receperit. Mane.] hora matutina. Sarcire compellitur.] tanquam talionis pœnæ subijciatur, quæ oculum pro oculo, dentē pro dente, membrū pro membro reposcit.

Commasculo.]

roboro, firmo, & mascula quadam uirilitate perfuscio. nam quæ mascula sunt, ualentiora sunt, & ro-

His cognitis, animum meū commasculo. & illico accedē præconem: Clamare, inquam, iam desine, adest custos paratus, cedo præmium. Mille, inquit, numi deponētur tibi. Sed heu

Neus iuuenis, caue diligenter,
principum ciuitatis huius filij
cadauer à malis harpyis pro-
bè custodias. Ineptias, inquā,
mihi narras, & nugas meras:
uides hominem terreū, & in-
somnem certè, perspicaciorem
ipso Lynceo, uel Argo, & ocu-
leum totum. Vix finieram, & il-
lico me produxit ad domum
quampiā, cuius ipsis foribus
obseptis, per quandam breuē
posticulam intro uocat me, &
conclauē quoddam obseratis
liminibus, umbrosum demon-
strat cubiculum, matronā fle-
bilē, fusca ueste cōtectā. Quā
propter adstans: Hic, inquit,
auctoratus ad custodiam ma-
riti tui fidēter accessit. At illa
crinibus antependulis hincin-
de dimotis, etiā in mœrore
luculentam proferens faciem,
meq; respectans: Vide, oro, in-
quit, quā expergitè munus
obeas. Sine cura sis, inquā,
modò corollarium idoneum
comparas. quo placito, ocyus
surrexit, & ad illud me cubi-
culum inducit.

busiora. Vndemā
sculum pro forti
& uehementi uo-
surpat antiquitas,
ut testatur Nonius.
Arboribus, immo
potius omnib. quæ
terra gignit, her-
bisq; etiā, utrūq;
sexum esse, diligen-
tissimi scriptores
tradunt: mareq;
in omni genere for-
tiores esse, prætera-
quam in pantheris
& ursis. Mascule
scere uerbum Pli-
nianum est, pro eo
quod est masculinū
fieri. Masculeta
quoq; in uineis di-
cta, cum palmites
induruerūt per pe-
damenta propaga-
ti. Adest custos
parato. Id est, ego
adsum: nam de no-
bis, ut auctor est
Quintil. loquimur
tanquam de alijs.

ut, Dicit Seruius, negat Tullius: pro eo quod est, Ego Seruius dico, Ego Tullius nego. Cedo.] dic. da praeuium. Verbum comicum, & apud Plautum frequentissimum. Clamare desine.] Tadiu clamat praeo in re aut uendenda aut locanda, quadiu non adest emptor uel condutor: quo parato, clamare desistit. Cadaver a malis harpyis.] Praecipit praeo, cadaver illud primarij iuuenis solerter custodiendum esse a nequissimis mulieribus, quas scitum appellat malis harpyias, quoniam instar harpyiarum rapiebant, & raptu immundo suis uicibus cuncta prophanabant. Harpyias Iouis canes dictas esse tradunt, quas Apollonius duas esse dixit, alij tres, quas poeta inclutus luculentis uersibus ita describit: Virginei uolucrum uentus, fixidissima uentris Proluuias, uncaeque manus, & pallida semper Ora fame. Ab ἀγρία, quod est rapio, harpyias nominari autumant: quas quidam Neptuni filias esse prodiderunt, quia ferè prodigiorum omnium pater est. Alij dicunt harpyias filias Thaumantis & Electrae. Nomine harpyiarum, rapaces furifici auari significantur. Hominem ferreum.] Semetipsum Telephron signat, qui loquendi modus est usitatissimus. Insomnem.] peruiilem, ac sine somno. Insomnia dicitur uigilia, & insomnis uigil. Unde apud Virg. grammatici ita legunt: Anna soror, quae me suspensam insomnia terret: ut insomnia generis faeminini, & numeri singularis, uigilia significet. Ipso Lynceo.] Valerius Flaccus in primo Argonauticon, Lynceum memorat in catalogo Argonautarum: quod dicit fuisse oculatissimum perspicacissimamque mortaliu, his uersibus: Fluctibus et medij terras dabit ille magistro, Et dabit astra rati, cumque aethera Iuppiter umbra Perdidit, solus transibit nubila Lynceus. Autumat Plin. fabulam cernendi Lynceo inde oriamur quod

quod nouissimam primamq; lunā in ariete primus eadem die conspexerit: quod nullo alio in signo cōtingit. De Lynceo sic scribit Hieronymus contra Iohannē Origenistam: Lynceus, ut fabulæ ferunt, uidebat trans parietē. hinc pro uerbialiter Lynceus pro oculatissimo, & acutissimi uisus usurpatur. M. Tullius: Quis est tam Lynceus, qui in tantis tenebris nihil offendat? Horat. Non oculo possis quantum contendere Lynceus. Item: Ne corporis optima lyncis Contemplerē oculis. Quidam oculos lynceos à lyncibus, quæ clarissime omnium quadrupedum cernūt, falsò deducūt. Argo.] Argum totum stellatum oculumq; fuisse, nullus ignorat, qui uel illud Nasonis notissimum legerit: Centum luminibus cinctum caput Argus habebat, huic custodi Ioanis uigilantissimo, Mercurius falcato ense caput amputauit: cuius oculos excepit Iuno, eosq; collocans in pennis pauiōnis, caudam geminis stellantibus implet. hinc Argiphontes poetis dictus Mercurius, quasi Argi peremptor. mysticè autem Argus est, cælum stellarum luce distinctum, quibus inesse quædam species cælestium uidetur oculorum. Cælum autem Argum uocari placuit, à candore & uelocitate, hic ergo ambitus cæli stellarum luminibus ornatus, existimatur enectus esse à Mercurio: quia sol, qui & Mercurius est, diurno tempore obscurando sidera ueluti enecat, ut luminis sui conspectum eorum auferendo mortalibus. Illico.] Statim. Obseptis.] oclusis, obfirmatisq;. Posticulam.] hoc est, per postes tergo relictos, & posteriorem domus partem, quod & posticum dicitur: diminutivè posticulum. Plautus in Trinummio: Posticulum hoc recipit, cum ædes uendidit. Seruius grāmatus ait posticam feminini generis à postico differre, eo quod postica uer-

bum augurale sit, & ad augures tantum pertinet, quæ in
 cælo designatur. de qua M. Varro Templi in cælo qua-
 tuor partes dicuntur: Sinistra ab oriente, dextra ab oc-
 casu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem. Anno
 tauimus in Tranquilli commentarijs, pseudothyron per-
 quam eleganter & scite pro postico usurpari ab Ammia-
 no Marcellino, M. Tullio, Paulo Orosio, alysq; scriptoris
 bus luculentis. Conclauē quoddam.] Conclauia dicen-
 tur loca, quæ una clauē clauduntur. Conclauata quoq;
 dicebantur apud ueteres, quæ sub eadem erant clauē. Mart.
 In omnibus Vacerra quod conclauibus. Fusca ueste.]
 Nigra uestimenta lugentibus accommodata sunt. à Varro
 ne amiculum nigellum dicitur, uestitus lugubris. Priscian
 tracinum nigrum dici uoluerunt anibrax enim græcè car-
 bo appellatur, unde antracina lugentium uestis. Illud no-
 tabile, quod tradit Plutarchus in problematis: mulieres sci-
 licet in luctu albis uestibus indui solitas, ut quemadmodū
 mortui corpus albis uestibus uelabatur, idem & propin-
 quos facititare uoluerunt. Alba autem ueste idcirco cada-
 uer exornabant, quia solus albor, color sincerus ac purus,
 minimeq; inquinatus est, & ob id mortuis aptissimus. De
 nigris autem uestibus non minus quàm purpureis illud dici
 meritò potest: Doloræ uestes, dolosi colores. Propter.]
 prope, iuxta, ut Virgilius, Propter aquæ riuum. Aucto-
 ratus.] Id est, auctoramento obligatus, & mercede con-
 ductus, & precio emptus ad custodiendum cadauer. In-
 terpres Horatianus illud ex Sermonibus, Auctoratus eas,
 haudquaquam inscite interpretatur tali interpretamēto:
 addictus, condemnatus, qui se uendunt ludo, auctorati uo-
 cantur. In tertio Suetonij commentario non parum multa
 pers

per scripti super auctoramento, & auctoratis gladiatoribus. Porphyrio signans gladiatorem, inquit: Auctorabitur in ludum. illud adde, quod auctorandi potestate, hoc est uouendi consecrandiq; nisi patres, non habebant. est enim auctorare, obligare: auctoratus, obligatus. quod nomen maxime ad gladiatores refertur, qui auctora natio & mercedis obligatione addicuntur, mancipanturq; gladiatura: & proprie auctorati ad periculum conducuntur. contra ex auctorati dicuntur milites, quasi ex obligati solutiq; a militari consecratione, obligationeq; quod interdum per ignominiam contingit, ut legiones ex auctorentur ab imperatore: nonnunquam circa ignominiam. Plin in 14. Vindemitem auctoratum decenter dixit, mercede conductum, & sublimitate uitis periclitantem. Item 36. populum Rom. decenter auctoratum appellat, in spectaculis periclitantem instar gladiatorum, qui auctorati, id est, conducti sunt ad mortem. De auctoramento mentio est apud Senecam, M. Tullium, & Suetonium. in hanc ferme sententiam Lilius in 37. Eo uero pigrore uelut auctoratum sibi proditorem ratus est. Pampus poeta Bononiensis, scriptor Attellinarum, fabularum scripsit cui tit. est Auctoratus, cuius testimonia grammatici eidem aduocant. Quint. quoq; senior in declamationibus unam condidit, quae inscribitur Auctoratus. ubi hoc legimus: illum maiores prohibuerunt theatro, qui uilitate, qui gula se auctorasset. Crinibus antependulis. Caproneas dici uoluerunt ueteres, capillos, qui ante frontem sunt, quasi a capite pronos: qui alio nomine antix nominantur, quos in praesentia Apuleius antependulos uocat, quos alibi anteuentulos dixit, & propendulos. In Floridis: Iam primum, inquit, crines eius premulsis antijs, promulsis ca-

proneis anteuentuli & propenduli. Etiam in mœrore luculentam.] Mira profectò & exuperantissima esse creditur formositas illa, quæ etiam in mœrore & ægritudine luculenta cõspicitur. Quàm expergitè munus obcas.] ut uigilanter officiũ iniunctũ peragas. Obire munus, est officiũ facere. Nãq; hac præpositione Ob, antiqui sunt pro ad. ut ob os, ad os; obmoueto, pro admoueto; occensos dixit Ennius, pro accensos, et in Iphigenia; Acherontẽ obibo, inquit, pro adibo. Item, ob Romam dixit, pro ad Romã, illo uersu, Ob Romam noctu legiones ducere cœpit. Obire diẽ significat mori, quãsi ire ad diẽ fato destinatũ. Apud Suetonium & M. Tullium obire diẽ significat adire diẽ, & in tempore esse ad munus obeundum de præstituto. Modò corollarium.] Sensus est: omnem curam exue, & sollicitudinem missam facito, o matrona: modò mihi præpares aliquod quasi auctarium & munusculum, præter legitimam constitutamq; mercedulam. nam corollarium dixerunt antiqui, id quod additũ foret legitimo pramio ac mercedi, præterquàm quod debitum. uocabulum à corollis ductum: quòd hæc, cum placuerũt auctores in scena, dari sunt solitæ: auctor M. Varro. Scribit Suetonius quòd Augustus corollaria pramia, in alienis quoq; muneribus ac ludis crebra & grandia de suo offerebat. quo loco pauca quædam annotauimus. Apud scriptores idoneos corollarij mentio fit in hoc significatu, ut accipiatur pro quodam additamento & re tenuissima, cum corollæ, quæ & ipsæ corollariæ nominantur, minimi ob gracilitatem precij dari solcãt histrionibus, de quibus Plin. hæc in 21. Paulatim & Romæ subrepsit appellatio, corollis inter initia propter gracilitatem nominatis, mox & corollarijs. Itẽ in 9, Corollarium præ

pro re minimi precij usurpauit: sicut M. Tullius corollarium nummorum dixit in Verrinis, quasi (ui ita dicā) pro accessorio atq; appendicula, infra Apuleius festiuiter appellat puerile corollarium, præpositum concubitum. Plinius neceteros, operæ theatrialis corolaria posuit pro mera cedula & premio laboris theatri.

Ibi corpus splendētibus lineis coopertū, introductis quibusdam septem testibus, manu releuat: & diutine uisu præfeto, obtestata fidem præsentium, singula demonstrat anxie, uerba concepta de industria quodam tabulis prænotante: Ecce, inquit, nasus integer, incolumes oculi, saluæ aures, illibata labia, mentum solidum. Vos in hanc rem, boni Quirites, testimonium perhibetote. & cum dicto, consignatis illis tabulis facessit. At ego: Iube, inquam, domina cuncta quæ sunt usui necessaria, nobis exhiberi. At quæ, inquit, ista sunt? Lucerna, aio, prægrandis, & oleum ad lucē luci sufficiens, & aqua cum cœnophoris & calice, cœnarumq; reliquijs discus ornatus. Tunc illa ca-

Splendentibus lineis.] Suprà diximus, quod color albus ob sinceritatem, puritatemq; defuncti est accommodatissimus. uelamenta quoq; lineæ non modò indutui & amictui et sanctissimis Ægyptiorum sacerdotibus, sed opertui quoq; in rebus sacris usurpantur. In euangelio scriptum legimus, corpus Domini sindone indutū fuisse: quo uocabulo significatur lineum uelamentum. Septem testibus.] Alludit ad numerū testium, qui ex constitutione

stitutionibus leguntur, & edito prætoris adhiberi solent & debent faciendis testamentis, quorum signacula & subscriptiones necessariae sunt. Possunt autem septem testes omnes signare uno annulo testamentum. Quod si quis sine scriptis uoluerit or-

dinare testamentum iure civili, septem testibus adhibitis, & sua uoluntate coram eis nuncupata, sciat hoc perfectissimum esse testamentum. Reuelat.] discooperit, renudat, reteggit. Vsu perfleto.] Legendum Visu, hoc est diffleto oculis. Verba concepta.] Dicimus uerba concepta, quæ prout enunciantur, ita perscribi solent: nec aliquid præpositum dici fas est. Sæpe iusiurandum offerri solet conceptis uerbis. Plautus in Asinaria: Vbi uerbis conceptis sciens periuraris. Tabulis prænotante.] Notarium siue tabellionem significat, quem & libellionem uocant. Papinius in Syluis, De capsâ miseri libellionis. Ex eodem ordine uidentur esse nouata, quorum meminit Horatius illo uersu De re communi scribæ magna atq; nouata. Titulus est apud Iurisconsultos de nouationibus, unde & nouatis nomen. Ecce natus integer.] Matrona coram testibus mentis defuncti integra assignat custodi: quæ illi ex pacto in
tegra

pire quassanti, Abi, inquit, fatue, qui in domo funesta cernas & partes requiris, in qua totiugis iam diebus ne fumus quidem uisus est ullus. An istuc comestatum te uenisse credis? quin sumis potius loco congruentes luctus & lachrymas? Hæc simul dicens, respexit ancillam, & Myrrhene (inquit) lucernam & oleum trade confestim, & incluso custode cubiculo protinus facesse.

tegra & illibata debet representare, peracta custodia.
 Illibata labia.] integra labra. Labia & labiis neutro &
 fœminino genere indifferenter apud antiquos usurpata re-
 peries. proinde quidam inanem facere discretionem uo-
 luerant, ut uirorum labra, mulierum labia esse dicerent.
 Antiquus uersiculus est memoratu dignus, qui ait, Anima
 ægra & fascia cucurrit ad labias mihi. Donatus in Eunie-
 chum: Labra, inquit, sunt superiora, labia inferiora, la-
 bia asinorum propriè dicuntur. Mentum.] Nulli præ-
 ter hominem mentum est. Antiquis Græciæ in supplicando
 mentum attingere mos erat: auctor Plin. De feris quoque
 dici mentū posse, scripturæ canonicæ testantur, apud quas
 libro Regum primo scriptum legimus: Leo & ursus con-
 surgebant aduersum me, & apprehendebā mentū eorum,
 & suffocabam interficiebamq; eos. Vetus prouerbiū est,
 inter manum & mentum: idem ferè significans quod il-
 lud, Inter os & offam, de quo suprà diximus. Consi-
 gnatis.] signo scilicet septem testium. Facebat.] abit, rece-
 dit, uerbum comicum. Oleum ad lucem sufficiens.] Pee-
 tit tantum olei sibi exhiberi ad noctem illuminandam, lu-
 cemq; in loco tenebroso faciendam, quantum per totā no-
 ctem durabile sit usq; in lucem matutinam. Decenter au-
 tem dictum, Ad lucem luci diei uenientis: alterum ad lu-
 cem illuminationis, quam facit lucerna. Oenophoris.]
 uasis uinarijs. œnophorum enim, ut nominis argumento li-
 quet, significat uis uinarium, apud Lucianum & Marti-
 reliquosq; Augustinus in 7. de Ciuitate dei auctor est, in
 Liberi æde œnophorum fieri solere: quod significaret ui-
 num, per id quod continet, id quod continetur. Praxiteles
 inter cetera opera quæ percenset Plin. fecit & œnopho-
 rum

rum: quod, ut opinor, nō tam uas uinariū significat, quā
 ministrum uini poculum inferentem. Discus.] Discum uo
 cant uas escarium: unde discophoros dictus, qui in disco, in
 mensa prandium refert: Dicit Hieronymus discophorium
 scito elegantiq; uocabulo appellat Abacuch, quia scilicet
 prandium Danieli deportauit, in lacum leonum coniecit.
 Legimus in euangelio, caput Ioannis Baptistæ allatum in
 disco, & puellæ datum fuisse. Apud antiquos aristophorū
 quoq; dicebatur uas, in quo prandium offertur. Alias di-
 scus pro massa plumbi siue ferri accipitur: quod genus est
 ludi, quo iuuenes in ludo contendebant. Disco perijt Hia-
 cynthus, deliciolum Apollinis. Poetæ frequenter disci me-
 minerunt: aliter possinaculum uocant. Inde discobolos di-
 ctus, qui discum iaculatur. in quo significatu accipitur a-
 pud auctores, scribentes discobolon factum esse à Myrone,
 alijsq; artificibus. Capite quassanti.] Indignāis specimē
 est ut apud Virg. de Turno in 12. Ille caput quassans. &
 apud Plautum Trinummio: Quid quassas caput? Partes.]
 Significanter locutus est: nam partes dicuntur eduliorum
 in mensa, quæ amoris testificandi causa solent principes
 conuictoribus dare: ut apud Suetonium & Xenophontē
 legimus, & infra apud Lucium quoq; euidenter ostendi-
 tur. Græcè *μῆσις* dicuntur. Scribit Dicearchus, nō fuisse
 moris apud antiquos in cænis partes distribuere: postea
 obtinuit cōsuetudo, ut deficientib. edulys partes uiritim da-
 rentur, cum prius potentiores infirmorum alimenta corri-
 perent: & inde contingeret, ut ex uoratrina suffocarentur.
 Vnde factum est prouerbiū, *μῆσις ἐ πνίγει*, id est, Pars
 non strangulat. Hæc ex monumentis Græcorum, secretas
 rrsq; deprompsimus, studiosorum utilitati consulentes, qui
 fre-

frequentem legent, partes in cena dari solitas. Totijugis dieb. Id est, tot dieb. nā qua forma multijuga pro multis, eādem totijuga pro tot usurpamus. & sicut in posiliminio & legitimo, illud liminium & illud timum nihil significat, sed pro nominis supplemento ponuntur: ita multijuga & totijuga & horum nominum opinor esse producta, ut iuga pro additamento superuacue ponatur. In apologia: Legisti Aristotelis multijuga uolumina. M. T. ad Atticum scribens ait, se multjugas literas acceperisse. Comestatur.] conuiuatum, epulatum, compotatum, ut scilicet & gula uentriq; genialiter indulgeas. De comestationibus & comestatoribus scripsi effatim in nono Suetonij commentario, ubi id quoq; annotauimus, comestari proprie dici, post cenam epulari & compotare. Myrrhene.] Nomen ancillæ, *μύρρινα* græcè dicitur myribus, *μύρρινα* muræna. Custode.] Isto scilicet Telephrone, qui se custodē cadaueris futurum spondidit. Faceffe.] abi, discede.

Desolatus.]

Desolatus, ad cadaueris solatium, perfrictis oculis, & ob armatis ad uigilias animum meum permulcebam cantationibus. Cum statim ecce crepusculū, & nox prouecta, & nox altior, & deinde cōcubia altiora, & iam nox intempesta, mihiq; oppidō formido cumulatior quidē, cū repentē introrepens mustela contra me constitit, obtutumq; acerrimū in

quasi solus, solitariūq; relictus. Perfrictis oculis.] Moris est oculos digitis perfricare, ad somnum repellendū, quando reuelantes & inuitos placidissimus ille deorum cogit conuiuere, & ramum letheo roromadens.

madentem supra
capita dormitan-
tiu quassat. Cre-
pusculum.] Post
occasum solis dici-
tur tempus illud
crepusculū, à cre-
pero, quod uoca-
bulo Sabino signi-
ficat dubiū: à quo
res dubiæ dictæ
creperæ. & à Lu-
cretio dictum est,
Creperi certami-
na belli. Est enim
crepusculū id tem-
pus, quo dies sit an
nox, est dubium.
Crepusculi apud

antiquos nominati, qui eo tempore erant nati: ut Lucij, qui
prima luce, Manij, q̄ hora matutina. à Sidonio Apollinari
crepusculascens hora eleganter dicta est pro uespertina,
temporeq; crepusculi. Altior.] profundior. Concubia.]
apud Macrobiū dies ita diuiditur, ut post uesperam prima
fax dicatur, deinde concubia, & inde intempesta, quæ nō
habet idoneum tempus gerendis rebus. M. Varro nō tem-
intempeſtam ab alijs, concubiū appellari docet, ab eo quod
ferè omnes cubent: ab alijs, quod sileretur, silentium no-
tis: quod idem tempus conticinium Plautus uocat. Hinc
apud historicos, maximeq; apud Liniū, identidem leges,
silens,

me destituit, ut tantillum ani-
malis præ nimia sui fiducia mi-
hi turbauerit animum. Deniq;
sic ad illam: Quin abis, inquā,
incurata bestiola, teq; ad tui si-
miles musculos recondis, an-
tequam nostri uim præsentā-
riam experiaris? quin abis? Ter-
ga uortit, & cubiculo protinus
exterminatur. Nec mora, cum
me somnus profundus in imū
barathrum repente demergit,
ut ne deus quidem Delphicus
ipse facile discerneret, duobus
nobis iacentibus quis esset,
magis mortuus, sic inanimis
& indigens alio custode, penē
ibi non eram.

silentio noctis eductas copias. ubi accipe pro nocte intem-
 pesta siue concubia, super quare in superiorib. quoq. non
 indiligenter scripsi. Scio autem me non tam ex obliuione
 quam animi sententia, non parū multa bis terq. repetere,
 ut scilicet satisfactam ueteri prou-erbio, quod inquit, *dis*
xi tpiis tō nati, quo significatur, quæ pulchra sunt, bis et
 ter & sapius dici oportere. Mustela.] Significatur ma-
 ge, quæ in mustelam transfigurata, introrepsit intra cubi-
 culum. Placita magorum, uel potius uaniloquia, existimāt
 ui magica homines, potissimumq. mulieres transformari
 in mustelas, mures, feles, & id genus bestiolas. quod &
 uulgus credit, cui id quoq. persuasum est, fœminas certis
 quibusdam diebus equitare super bestiolis, & cum Dia-
 na siue Nerodia de silentio noctis loca multa peragrarē.
 Cui rei mētio fit in decretis canonicis 26. questione 5. Cæ-
 terum hæc omnia falsa esse, confidenter existimare debeo-
 mus. etenim ut docet diuus Augustinus, non potest homo
 immutari in aliam effigiem: sed illusiones sunt, & phan-
 tasmata dæmonum, qui ludificatores sunt mortalium: qui
 instar Protei omnia trāsformant sese in miracula rerum,
 quibus homini præstigiæ difficiles esse non possunt. Den-
 que huc referunt ecclesiastici scriptores omnia illa, quæ
 de Circe, quæ socios Vlyssis mutauit in bestias: quæ de Ar-
 cadibus, qui in lupos transfigurabantur: quæ de his qui in
 iumenta uersi annonam batulabant, memorantur. Sed ad
 propositum: Mustelarum duo sunt genera. distant magni-
 tudine, Græci uocant *intidas*. dicitur & *γάρδος*. est quædā
 mustela domestica, quæ in domibus nostris oberrat, &
 catulos suos (ut auctor est Cic.) quotidie transfert, mutatq.
 sedem. ob hoc dixit Plaut. in *Sucho*: Certum est mustela
 posthas.

posthac nunquam credere: nam incertiore nullam noli
 bestiam, quin & ipsa decies in die mutat locum. Plin. &
 Solinus tradunt, mustellarum virus exitio esse basiliscis,
 quos interficiunt in cauernis sola tabe. necantur illi simul
 odore, commoriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt.
 Fel stellionum tritum in aqua, mustelas congregare dici-
 tur. Scribunt grammatici, mustellam dici, quasi murem
 longum, à longitudine, unde & telum dictum. Genitalia
 ossa sunt mustelis. Catulus mustelæ efficax est contra ma-
 la medicamenta. Tantillum animalis.] Elegantiùs dici-
 mus tantillum animalis, pro parua bestiola, quàm tantil-
 lum animal. Ita enim enuntiatur, refertur ad contemptum.
 Annotat Donatus, hac elocutione per obliquum, ut quid ho-
 minis, quid mulieris, contemptum significari: quod si recto
 casu proferatur, non esse contumeliosum. Incurata bes-
 tia.] impura, maculosa, fœda. impurus aliquo uitio macu-
 latus dicitur & improbus. Plautus, Incurate leno. Muscu-
 los.] tanquam & mustela ipsa ex musculorum genere
 sit. Iecuscula musculorum bruma dicuntur augeri: auctor
 M. Tullius in 2. de Diuinatione. Inter ea quæ neq; placida
 sunt, neq; fera, sed mediæ inter utraq; naturæ, numeran-
 tur à Plin. mures domorum incolæ: qui tradit, musculis in-
 esse præsagia, ut scilicet ruinis imminetibus præmigi-
 rent. Hinc festiuiter M. Tullius: Reliquæ tabernæ rimas
 agunt: itaq; non solum inquilini, sed mures migrauerunt.
 Scitum est illud M. Catonis. Consultus à quodam, qui sibi à
 soricibus siue musculis erosas caligis diceret, respondit, il-
 lud monstrum nō esse: sed monstrum illud habendum fuisse,
 se, si sorices à caligis roderentur. De musculis, quàm in ho-
 mine sint innumeri, suo loco mox plura dicentur. Præsen-
 tariam.]

tariam.] quæ nunc & in præsentia sine procrastinatione exhibebitur. præsentaria remedia, quæ illico sanant: et præsentaria pecunia, quæ præsens numeratur. uenenum non præsentarium ab A. Gellio dictum, quod non statim necaret, mortēq; in diē proferret. Plautus in Mostellaria: Vbi id erit factum, à me argentum petio præsentarium. Plin. remedia præsentissima identidē ea uocat, quæ ocyssimè auxiliantur. Somnus profundus.] Intelligi uult, hunc somnum altissimum ui magica immisum esse ab illa maga, quæ sub specie mustelæ introrepens, fuerat exterminata, eiecta q;. In imum barathrum.] in ipsam quasi mortis & manium profunditatem. Poetæ celebrant barathrum pro inferorum profunditate. propriè apud Athenienses barathrum locus erat, in quem noxij præcipitabantur. Cuius meminit Diomed. ad quē referendum est illud Plautinum ex Bacchidibus: ô barathrum ubi nunc es, ut ego usurpem te lubens. per translationem ad alia quoque decenter usurpatur: ut apud Mart. femineum barathrum, pro locis muliebribus. Aliubi et pro stomachi profunditate, cum ait: Extremo ructus cum uenit à barathro. Barathrū pro uoragine & uentre usurpat Horatius, cum ait in secundo Sermonum: Quid enim refert, barathro ne Dones quicquid habes, an nūquam utare paratis? Male literati grammaticæ barathrone legunt, ut una sit dictio tantum: cum sciunt legendum sit, Barathro ne, hoc intellectu: an barathro, id est uentri & gulæ dones patrimonium. Inde barathrones dicti, qui bona sua lacerant: id est, in barathrū gulāq; demittunt. Apud eundem Horat. legere malim Menedici, mimæ, barathrones, hoc genus omne: quàm ut uulgo legitur, balatrones, quos à balatu & uaniloquētia dici in

terpretantur interpretes Horatiani. De barathro & barathronibus, etsi iam dictum sit, tamen non ab re est iterum dixisse: nunquam enim nimis dicitur, quod nunquam satis. Deus delphicus.] Apollo, qui deus est diuinationis. Delphis fuit clarissimum in terris oraculū. Apollinis, sub monte Parnaso, ubi medium & umbilicus terrarum esse traditur: quod negat Varro. Inanimis.] quasi sine anima & spiritu, hoc est exanimis. M. Tul. in Hortensio, solertia effici dicit, ut, in anima quæ sunt, uiuere et spirare uideantur.

Commodū.] iam iam, illo horæ momento: ut sæpè diximus, ad uerbum est. Cætus cristatæ cohortis.] Gallos gallinaceos significat, qui, ut Plin. noster eloquenter tradit, uigiles nocturni sunt, atque excitandis in operamortalibus, rupendoq; somno geniti. norunt fidera, & ternas distinguunt horas, quartaq; castrensi uigilia ad curas

Commodum noctis inducias cantus perstrepebat cristatæ cohortis. Tandem expertus, & nimio pauore perterritus, cadauer accorro: & admotolumine, reuelataq; eius facie, rimabar singula, quæ cuncta euenerunt. Ecce uxor missella flens, cum hesternis testibus introrupit anxia, & statim corpori superruēs, multūq; ac diu deosculata, sub arbitrio luminis recognoscit omnia. & conuersa, Philodespotum requirit autorem: eiq; præcipit, bono custodi redderet sine mora præmium. & oblato statim: Summas, inquit, tibi iuuenis gratias agimus: & Hercules ob

ob sedulum istud ministeriū,
inter ceteros familiares de-
hinc numerabimus. Ad hæc
ego insperato lucro diffusus in
gaudium, & in aureos reful-
gentes, quos identidem manu
mea uenti labam, artonitus:
Imò inquam domina, de fa-
mulis tuis unum putato: &
quoties operam nostram desi-
derabis, confidenter impera.
Vix hæc effatū, me statim fami-
liares omnifariam exertis ra-
ptim cuiusq; modi telis, inse-
quuntur. Pugnis ille malas
offendere, scapulas alius cubi-
tis impingere, palmis iniectis
hic latera sustodere, calcibus
insultare, capillos distrahere,
uestem discindere. sic in modū
superbi inuenis Adoni, uel
mustelatis peplis laceratus at-
que disceptis domo pturbor.

laboremq; reuo-
cant. Ambrosius
in 5 Hexameri,
de galli cāu hæc
refert: Est galli cā-
tus suavis in nocti-
bus: nec solum sua-
uis, sed etiam uti-
lis: qui quasi bo-
nus cohabitator,
& dormientem
excitat, & solli-
citu admonet, &
uiantem solatur,
processum noctis
canora uoce pro-
testans. Hinc tem-
pus post mediam
noctem, auctore
Macrob. gallici-
nium dictum. No-
ctis inducias non
minus scite quā
elegantem appella-

lat, horas nocturnæ quietis, quibus per quasdam quasi in-
ducias animantes tuto dormiunt, quiescunt, recreantur:
id quod inducijs datis fieri solet. induciæ autem sunt, ut do-
cet M. Var. pax castrensis paucorum dierum. Item alio
in loco: Induciæ, inquit, sunt belli feriæ. Donatus, inter
grammaticos classicus, atq; emunctanaris, Inducias dici

ex eo autumat, uel quòd in diem dentur: uel quòd in dies ocium præbeant. Aliter Aurelius Omilies, et A. Gel. super induciarum etymologia. Græci *inixagias*, ab abstinendis manibus appellarunt. nam per cessationem istam pugna pæfictiam non pugnatur, & manus cōhibentur. Inducias primus inuenit Lycaon. Expergitus.] euigilans. Apud antiquos expergere accipitur pro expergefaceret & excitari. iidem dicebant expergisceret, pro expergisceretur. Pomponius: Ut si quis dormitaret, expergisceret. Reuelata.] reuēta, discooperta. Rimabar.] curiose scrutabar. Rimari enim est scrutari, & quærere. Rimari propriè dicuntur fues, ut grammatici tradunt, cum pascentes cibi gratia glandes rimantur de rimis terrarum: unde rimari significat pascere. Virg. Dulcib. in stagnis rimantur præta Caystri. Hesternis.] qui hesternò die euocati introducti; fuerant, ab heri hesternus, non ab extra. Sub arbitrio luminis.] sub speculatu & inspectione, quæ facta est adhibita lucerna. Philodespotum.] Nomen propriū est, ex duabus dictionibus græcis compositum: quod significat domini, sine dominæ amatorem. Hercules.] Iusiurandum est. Sedulum.] nauum, diligens, industrium. Sedulo aduerbium est, quod significat sine dolo & impense: auctores Donatus & Nonius. Identidem uentilabam.] frequenter agitabam. Signate locutus est, ita enim facere solemus, ut nummos manu tractantes quasi uentilemus. Columella præcipit, ne frumenta in horreo uentilentur. Notissimum illud, Ventilat æstiuum digitis sudantibus aurum. Omnifariam.] ex omni parte. aliquotfariam dixit Varro in primo de Re rustica: pro eo quod est, in aliquot partibus & locis. Tradit Festus, antiquos dixisse multifariam, quod

quod uidelicet in multis locis fari poterat. omnifariam doctrinam uocant omnigenam, & omni disciplinarum genere confarcinatam. Exertis.] educlis, expositisq;. Exertare enim denudare est. Claud. Quadrigarius: Gallus irridere coepit, atq; linguam exertare. Peculiare fuit & gentilitium Cethegorum, ut humero exerto irent in expeditionem: unde nudi poetico epitheto appellati. Silius: Ille humero exertus gentili more parentum. Offendere.] pro offendeat: infinitiuus pro indicatiuo, apud historicos & poetas frequentissimus. Impingere.] impingebat, contundeatq;. Hieron. Impegi nouissime in Daniele. In modum Adoni.] Adonis Myrrhae filius, Veneris delictum, formositate praeclens, apri dente sub inguine percussus, laceratusq; prosternitur leto, ut canunt nostri. Graeci uero tradunt, Martem sub specie apri ob zelotypiam id fecitasse. Venus miserata, in florem Adonidem transformauit, qui sanguineo est colore. scribit Plin. in 21. Adonium florem esse aliosum. ubi annotandum, dici aliosum id quod frigore infestatur, & algorem ferre non potest. M. Varro pecus caprinum aliosum esse ait. Ob interfectum ab apro Adonim, suillum genus inuisum Veneri esse prodiderunt, Adonis in mysterijs arcanis symbolum est frugum, & fructus perfectos significat; auctor Eusebius in 3 Praeparationis euangelicae. Adonia antiqui dixerunt diem festum, & solennia Adonidi dedicata, quae cum planctu colebantur, ob planctum Veneris representandum, hinc ait Venus apud Ouid. Luctus monumenta manebunt Semper Adoni mei. Ezechiel quoq; propheta: Ecce, inquit, tibi mulieres sedebant plangentes Adonidem. Physici tradunt, Adonem esse solem: ab aproq; interemptum fingunt, Herculis

imaginem in hoc animali figurantes, quod scilicet aper
 hispidus et asper gaudet locis brumalibus, proprio hyema
 li fructu pascitur glande. Hyemis autem ueluti uulnus est
 solis, quæ & lucem eius nobis minuit, & calorem. Auso
 nius Adoneum uocat, atq; eum hoc nomine coli à gente
 Arabum, qui idem sit Osiris & Bacchus & Dionysius.
 De his Ammianus Marcellinus uolumine 22 sic refert: E
 uenerat iisdem diebus, annuo cursu completo, Adonia ritui
 ueteri celebrari, amato Veneris, ut fabulæ fingunt, apri
 dente ferali deletor: quod in adulto flore sectarum indicium
 est frugum. Adon dicitur Fulgentio, recto casu, qui à cate
 ris Adonis, à Plauto Adone. Adon græcè suauitas dicitur:
 & quia myrrha odore suavis est, Adonem dicitur genuisse.
 ideo autem Venerem amasse dicunt, quod hoc genus pi
 gmenti sit ualde feruidum. Lego apud Lucianum in libro
 de dea Syria, Adonin fluiuium ex Libano monte profluen
 tem, singulis annis sanguinolentum fieri: per eos dies ma
 ximè, quibus Adonis fuit interfectus: & sanguinem in a
 quam profluentem, immutasse fluminis colorem. Idem tra
 dit, Orgia fieri in honorem Adonidis: quibus cæduntur,
 lamentantur, & capita radunt. Apud Græcos prouer
 bium est, ἀναγνῆτις & ἀσ ἀδώνιδος & λυγρῶν: id est, infru
 ctuosior es quàm Adonidis hortus: de his, qui nil pariunt ge
 nerosum. Hortorum Adonidis meminit Plato in Phædro.
 Attamen Plin. noster tradit, antiquitatem miratâ esse hor
 tos Adonis & Alcimoi. Extat apud eosdem Græcos epita
 phion siue nenia de morte Adonidis, cuius principium est
 αἰὲς τῆς ἀδωνίδος, ἀπὸ τοῦ καλὸς ἀδωνίς. Mustelatis pile
 is.] Lego mustelatis peplis, hoc intellectu, ut dicat: uesti
 menta quibus erat indutus, sanguine suo perfusa, fuisse ad
 instar

instar mustelini coloris. Peplum uestem dici, nullus ignorat: qua dictione scatēt libri graecorū et latinorū. hinc Homer. *ἄνδρες ἰππᾶς* uocat fœminas, uestes trabentes. Autumat Seruius, peplum proprie dici pallam pictam fœmineam, Mineruæ consecratam: hodie tamen multi abutuntur hoc nomine. Mustellaris autem dixit, à colore mustelino. Teren. Senex ueternosus colore mustelino. Vbi exponit Donatus, mustelinum colorem dici subliuidum ac lentiginosum. Talis color fieri solet uestibus, quæ sanguineis guttis inspersæ, quasi lentiginosæ fiunt, & maculosæ. In uetusto codice manuscripto emendatius legitur, Musæ uatis Pimpleidos, quæ læstio probabilis est, referturq; ad Orpheum, hoc intellectu puro & cōgruente: Ego domo perturbor, laceratus discerptusq; in modum Adonis, quē aperdiscepsit: & ad instar Orphei, quem à fœminis diuulsum dilaniatumq; frustatim sciunt omnes, & canunt poætæ. Ita ergo legetur, disceptus in modum uatis Musæ Pimpleidos: id est Orphei, filij Musæ Calliopes, ex græcâ loquendi formula. Illis enim familiare est sic loqui, ut dicāt, *Ἰάσωνος υἱὸς* & *Ἰάσωνος υἱὸς*, id est Cleombrotus Pausaniæ, & subintelligatur filius, *Λεωνίδας υἱὸς Ἀναξάνδριδος*, Leonidis Anaxandridæ, scilicet filius. *Εὐδαμίδης υἱὸς Ἀρχιδάμου*, Eudamidæ Archidami, uidelicet filius. Ita & hic, uates Musæ dicitur Orpheus, musæ scilicet filius. Pimpleidis autem uocari Musas, poetico nomine, quis ignorat? siue à loco Pieriæ regionis, siue fonte Musis dicato, ubi & Calliope Orphea genuisse fertur.

Improuidi ser

monis.] Quo sci
licet impuratâ be
stians

stiam mustelā ap-
pellauerat, eiq;
uim præsentiā,
ni abiret, fuerat
cōminatus. Vlti-
mum conclama-
tus.] ultimo cla-
more & nouissi-
mis lachrymis de-
ploratus. Nā per
interualla mortui
identidem concla-
mabantur, et post
ultimam tandem
conclamationem
efferebantur, cre-
mabanturq;, ut an-
tē diximus. De-
fletus.] Partici-
piū est, ut inquit
Serui. ab eo quod
est fleor: si tamen
inueniatur, aliās
sine uerbi origine
esse dicemus. Vir.
Fit gemitus, tum
membra thoro de-
fleta reponunt.
Processerat.] ef-
ferebatur. Ritu na-

improuidi sermonis mei seriō
reminiscor, dignūq; me pluri-
bus etiam uerberib. fuisse me-
ritō consentio, ecce iam ultie-
mum defletus atq; cō clamatus
processerat mortuus, rituq; pa-
trio (utpote unus de optima-
tibus) pompa funeris publici
ductabatur per forum. Occur-
rit ad latus quidā mœstus, in la-
chrymis genialem caniciem
reuellens senex, & manibus
ambabus inuadens torum, uo-
ce contenta quidem, sed assie-
duis singultibus impedita: Per
fidem uestram, inquit, Quiri-
tes, per pietatem publicam, pe-
rempto ciui subsistite, & extre-
mum facinus in nefariam sce-
lestamq; istam mulierem seue-
riter uindicate. Hæc enim, nec
ullus alius, miserum adolescen-
tem, sororis meæ filium, in a-
dulteri gratiam, & ob prædam
hæreditariam, extinxit uene-
no. Sic ille senior, lamentabi-
les questus singulis instrepe-
bat. Sæuire uulgus interdum,
& facti uerisimilitudine ad cri-
minis credulitatem impelli,
concla-

conclamant ignem, requirunt
fata, paruulos ad exitium mu-
lieris hortantur. Emeditatis
ad hæc illa fletibus, quâq; san-
ctissimè poterat, adiurans cum
cæta numina, tantum scelus ab-
nuebat.

turæ, ut auctor est
Plin. capite homi-
nè gigni mos est,
pedibus efferrî.
Hinc Persiarum
illud, In portam
rigidos calces ex-
tendit. Pompa

funeris.] Vlpianus titulo de religiosis: Sumptus funeris pro
facultatibus uel dignitate defuncti faciendos esse præci-
pit. Per forum hodieq; ducuntur funera nobilium: & an-
tiquitus duci solita signat Horatius, cum ait: Plaustraq; du-
cant, Concurrantq; foro tria funera, magna sonabit. Ad
anxius.] ualde anxius. quidam codices habent ad latus, lu-
cidior sensu. Inuelleras.] Corrige reuellers. hoc enim in
tellectu, fieri solet ut crines reuellant, & caniciem turpēt.
iuxta illud Virgilianum: Caniciem immūdo perfusam pul-
uere turpans. Genialem appellat, uel quasi uoluptuariam,
tanquā senex canicie gaudeat, perinde ac ex illa uenerabi-
lis. uel Genialem expone pro ingenitam, quasi genitalem.
Contenta.] exerta & clamosa, unde cōtentio uocis apud
scriptores: & contentio, ut in Rhetoricis traditur, est ora-
tio acris, ad confirmandum & confutandum accommo-
data. Subsistite.] opem ferte, & succurrite. Istam mu-
liorem.] Vxorem signat defuncti, cuius pater eam arguit
ueneno filium extinxisse, ut adultero gratificaretur, &
hereditatem mariti occuparet. hæc enim proxima sunt,
& quadam quasi cognatione connexa, ut mulier quæ im-
pudica est, eadem quoq; sit uenefica. Nam M. Cato: Nul-
lam adulteram nisi eandem esse ueneficam dixit. Quod e t

Quint. tradit in 5. Istam autē dixit, pessimam intelligi uolens, nam in pronomini. ut antē dictum est, maximū est pondus. Sēuire.] sēuebat. locutio usitatissima. Credu.] Emenda, Credulitatem. Narratio enim quæ probabilis est, & uerisimilis, facit criminis credulitatem. Emedi tatis fletibus.] Fœminarum hoc propē peculiare est, ut fletus & lachrymas habeant paratas, ac uelut in promptuario positas, ut cum uelint præsto sit secundus lachrymarū fons, iuxta illud : Vberib. sēperq; lachrymis in statione sua paratis. Abnuebat.] negabat, inficiabatur, depellebat, cōtrouersie enim & lites constant ex intentione & depul sione. Intentio est, quod accusator proponit, quæ facit litē ut Occidisti Aiaccē. Depulsio est, quod defensor respondet ut, Non occidi. Id græci uocant apophasin, quasi dicas abnuentiā criminis eius quod accusator intēderit. auctor Fortunatianus. Merito ergo dixit, abnuebat, quasi per ἀνίσταται, id est abnuentiā crimē obiectū inficiabatur ac negabat.

Aegyptius propheta.] Aegyptij diuinorū omnium conscij dicuntur, à quibus clarissimū in studijs literarum disciplinas ingenuas hauserunt. Apud hos sacerdotes fuerunt & prophetae rerum cœlestium scientia præcellētes,

Ergo igitur senex ille: Veritatis arbitrium in diuinā prouidentiam reponamus. Zacharias adest Aegyptius, propheta primarius, qui mecum iamdudum grandi præmio pepigit, reducere ab inferis spiritum, corpus quæ istud postliminio mortis animare. Et cum dicto iuuenem quempiā, linteis amictulis intectum, pedesq; palmeis baxeis indutū, & adusq; derafo

deraso capite, producit in medium: huius diu manus deosculatus, & ipsa genua contingens: Miserere, ait, sacerdos: miserere per cœlestia sidera, per inferna numina, per naturalia elementa, per nocturna silentia, & adepta coptica, & per incrementa Nilotica, & arcana Memphitica, & sistrâ Phariaca: da breuem solis usuram, & in æternum conditis oculis modicâ lucē infunde. Nō solum timur, nec terrę rē suā denegamus: sed ad ultionis solatiū, exiguū uitæ spaciū deprecamur.

qui mystici erāt, & ut græci dicunt, ἀνεύθυντοι, id est incommunicabiles: qui cum arcana doctrinarum occultarent, uix pauca quædā cōmunicarunt cū Platone & Eudoxo, qui annos 14 in Ægypto cōmorati sunt. Pythagoras quoq; Ægyptias disciplinas petiisse memoratur, atq; ibi à sacer-

dotib. ceremoniarū incredēdas potentias didicisse. Apollonius ille Tyaneus Ægyptios prophetas accessit eruditionis causa. Hermes Trismegistus Ægyptiū uocat cœli imaginē. Zachlas.] Nomē propheta. apud Plin. Zachlias Babylonius celebratur, qui in libris quos scripsit ad regem Mythrīdatē, humana gemmis fata attribuit. in canonicis scripturis Zachariæ propheta nomen est celeberrimū. Post liminio mortis.] reuersione à morte, et post mortem. nam postliminium ex notatione nominis ita clarescere potest, auctore Boetio, ut quia sēper post id significat quod retro relinquitur, postliminiū uocabulo quædam reuersio significetur. quod & Seruius probat, qui ex aduerbio post uiminis interpretatur: reliquam uocabuli partem protractionem

Etationem solam esse significans. nam in eo quod est post-
 liminium, ex eo quod post dictum, interpretationem nomi-
 nis sumit. Liminium uero putat esse productum ea forma
 qua meditullium, legitimum, editumum dicunt. illud enim
 tullium & timum nihil omnino designant. Alij postlimi-
 nium à post et limine deduci uolunt: ut qui extra limina,
 hoc est, terminos provinciae in captiuitate detentus, rursus
 ad propria limina reuertatur, is iure postliminii in statum
 pristinum restitutus esse dicatur. Paul. iurifcon. tit. de post-
 liminio reuersis: postliminiū, inquit, est ius amissae rei recu-
 perandae. Postliminio redeunt, homo, nauis, mulus clitella-
 rius, equus, equa, quae frena recipere solent edomita. Quae
 genera rerū ab hostibus ad nos postliminio redeunt, eadē
 genera rerum à nobis ad hostes redire possunt. Dux spe-
 cies postliminii Papinianus esse autumat, ut aut nos reuer-
 tamur, aut aliquid recipiamus. In bello & in pace postli-
 minium est, ut docet Triphon iurifcon. Illectum.] Le-
 go intectum, ut significet sacerdotem linea ueste & candi-
 da indutum, ab integendo dictum. Amicula autem, ab ami-
 ciendo, uestimenta nominamus, quibus linteis sacerdotes
 uestiuntur. est enim lincum textum purissimum, rebus di-
 uinis uel amentum: quod non modò indutui & amictui san-
 ctissimis Aegyptiorum sacerdotibus, sed opertui quoq; in
 rebus sacris usurpatur. idq; ex Orphei & Pythagorae de-
 cretis. Hinc apud Iuuenalem, Martialem, Ouidium, cetero-
 ros, linigeri dicti sacerdotes Aegyptij, quasi gerentes linea
 uestimenta. Apollonius Tyaneus apud Philostratum accu-
 satur, quod uestitu linteo amiciatur. seq; inibi ratione red-
 dita defendit. erat enim Pythagoricus, & ad Pythagorae
 praescripta uiuebat. De Isiacis sacerdotibus, qui lineo ami-
 ctu ue-

Hu uestiebantur, affatim in Suetonij commentarijs. Pal
 meis balxeis.] Baxeæ sunt calciamenta, de quibus Plautus
 in Menechmis: Quis iste est peniculus, qui extergentur ba
 xææ. mendosæ in codicibus Plautinis impressum est bexæ.
 Peniculo quoq; ut id transeûter attingâ, baxeæ ex tergi di
 xit, alludens ad spongiam nomine peniculum, qua & ad
 mensas calceosq; extergendos utebantur. De baxeis ait in
 Floridis: Vestem de texterna emere, baxeas istas de suter
 na præstinare. Vbi annotandum, texternam pro textri
 na, suter nam pro sutrina, præstinare pro emere decenter
 usurpari. Item in ultimo huius operis docet, baxeas esse cal
 ceos propriè philosophorum. Indutum.] calciatû. Plin.
 consimiliter in secundo: Diuus Augustus læuum prodidit si
 bi calceum præposterè indutû. Dicimus, ut ait Seruius, in
 duo illa re, & illam rem. Catachresticòs dixit Virg. in 10.
 An sese mucrone ob tantum dedecus amens Induat? Quidâ
 illud Plinij indutum, legunt inductum: quoniam & calcei
 induci dicuntur. Adusq;.] Licenter adusq; & abusq; usur
 pantur, ut notant grammatici. Virg. Atrides Protei Mene
 laus adusq; columnas. Derafo capite.] Sacerdotem desi
 gnat, cuius uertex deradi solet. ob hoc ait Satyrographus:
 Qui grege limigero circûdatus, & grege caluo. Scribit Pli
 nius, sacerdotes Ægypti derafis capitibus mœrere, & in
 luctu esse ex morte Apidis, qui in Ægypto numinis uice
 colitur. Auctor est Herodotus in Euterpe, sacerdotes Ægy
 ptios totum corpus eradere, uestem tantum lineam induere,
 calceos papyraceos gestare. hinc opinor fluxit ritus no
 strorum sacerdotum, qui iubentur caput radere, & comâ
 nutrire prohibentur. Hieronymus (quod & in decretis ca
 nonicis 22. questione 1. scriptum legas) rasionem capi
 tis &

tis & coronam designare autumat temporalium omnium
 depositionem. Capilli uero qui remanent, designant alio
 qua sacerdotibus esse retinenda ad sustentationem. Paulus
 apostolus in Cenchris totondit comam, rasit caluicium, co
 nsercuit nudipedalia. Genua.] utpote misericordiae conse
 crata. Homini, inquit Plin. genibus quaedam & religio in
 est obseruatione gentium: hæc supplices attingunt, ad hæc
 manus tendunt, hæc ut aras adorant. Per nocturna silen
 tia.] quæ scilicet plena sunt uenerationis. alludere uidetur
 ad illud Virgilianum: Loca nocte silentia latet. et, Tacita
 per amica silentia lunæ. Præterea noctu cuncta silent, ut
 idem inquit: Tunc tacet omnis ager, pecudes, pictæq; uolu
 cres. Aristoteles in Problematis tradit, ideo per noctem me
 lius quæcunq; audiri quam per diem, quia tunc nullus est
 strepitus, & (ut Anaxagoras ait) aer qui interdum stri det
 à sole concalescens, noctu requiescit: præterea tempus id
 nocturnum, quod quidam concubium, alij intempestam no
 ctem appellant, silentium noctis uocauerunt, ab eo quod
 id temporis sileretur, ut docet M. Varro. In hoc significatu
 silentium noctis frequenter à Lilio usurpatur. Dicitur &
 silentium in auspicijs, quod omni uitio caret: quod intelli
 gere perfecti auguris est. Silet cælum, Plinio significat, se
 renum & tranquillum: sicut Columella, Silet herba, quæ
 non germinat. Coptica.] Sic enim legendum est. signifi
 cat autem aggerem hirundinum, quem scilicet in Ægypto
 iuxta oppidum Copton hirundines muniunt, opere inexpu
 gnabili, palea & stramento rostro firmantes continuatis
 per triduum noctibus tanto labore, ut multas in opere emo
 ri constet: eaq; militia illis uerna est, & cū anno redit sen
 per eadem hirundines molem continuatione nidorum eua
 ganti

ganti Nilo inexpugnabilem opponunt, stadij fere unius
spacio: quod humano opere perfici non posse, auctor Plin.
in 10. Ob hoc dixit Papinius in Syluis: Ripam Nili luto Ce-
cropio, id est nidis hirundinis signatam esse & coercitam:
quod & in libro Annotationum copiose explicavi. Nunc
Apuleius adepta coptica vocat, illud incrementum & opus
quod muniunt hirundines iuxta Copton, quæ res reli-
gione quadã prædita esse videtur. Illud adde, quod legimus
in libris Iurisperitorum, ubi Ulpianus ad titulum de ex-
traordinarijs criminibus scribit: Commata dici aggeres,
qui oppositi sunt coercendo euaganti Nilo: quos qui rupe-
rit extra ordinem, plectitur. Mendosæ sunt dictiones in
uoluminibus impressis, in quib. passim legitur: Aggeres so-
lent aquam in otitiam contingere. tu uero lege, Solent a-
quam Niloticam continere. ideo enim illi aggeres ex tru-
untur, ut aquam Nili euagantis coerceant atque contineant:
Per incrementa Nilotica. Nilus coloni uice fungens, quo-
tannis euagatur à solstitio: à primo leniè crescit, deinde
uehementius, quam diu sol in Leone est: mox pigrescit, sole
in uirginem transgresso. in totum reuocatur intra ripas, in
libra, ut tradit Herodotus. centesimo die, incrementa eius
per puteos mensuræ notis deprenduntur: Nilometria uo-
cant. iustum incrementum est cubitorum 16, minores aquæ
non omnia rigant: in duodecim cubitis famem sentit Ægy-
ptus, in tredecim etiamnum esurit: quatuordecim cubita hi-
laritatem afferunt, quindecim securitatem, sexdecim deli-
cias. maiora incrementa maiores prouentus denunciant,
minora sterilitatem. Causas huiusce incrementi uarias pro-
diderunt: sed maxime probabiles, ex repercussu Etesiarum,
qui ueniunt anniuersarij. De incremento Nilotica, &
causis.

causis, affatim scripsere Herodotus, Diodorus, Plinius, Strabo, Seneca, & carmine luculentissimo Lucanus: qui multijugas causas explicaturus ex philosophorum secretariis depromptas, sic cecinit in 10. Sic iussit natura parens discurrere Nilum, Sic opus est mundo. Philosophi uero qui de Nilotico auctu scripserunt, ferme sunt hi: Thales, Anaxagoras, Democritus, Ephorus, Agatarchides, & Timæus mathematicus. Memphitici quoque philosophi rationem huius incrementi reddere conati sunt, magis quod non reprehendi quam quod probari possit, referentes. Dixerunt enim, Nili fontem esse in zona nobis opposita: ubique hyemem esse, nobis aestatem agentibus. ideoque ingentem aquarum uim eo tempore manantem, causam præbere incremento. Arcana Memphitica.] Memphitici sacerdotes arcana cærimoniarum mysteriorumque cum nullo communicant: ob id ἀνεῳκνύστοι, id est incommunicabiles dicti. ob hoc ipsam inuida Memphis dicta Papinio in Syluis. est autem Memphis ciuitas magna & populosa, & post Alexandriam secunda, ubi multe pyramides fuerunt, regum sepultura. Plinius Memphim quondam arcem Egypti regum fuisse tradit. Sistra Phariaca.] Sistrum instrumentum est stridulum & sonabile, Isiacorum peculiare: qui ob id sistrati nominantur. Martialis: Linigeri fugiunt calui, sistrataque turba. Isis maxima Egyptiorum dea, sistrum in dextra gerens figuratur, quo Nili accessus significatur. Valerius Flaccus in quarto Argonauticō, de Iside scribens sic inquit: Aspide cincta comas, & ouanti persona sistro. & Ovid. Isin deam describens, cecinit in nono: Cornua fulserunt, crepuitque sonabile sistrum. Phariaca appellat à Pharo Egypti, notissima Caesaris dictatoris colonia, olim iuncta ponte

ponte Alexandria: ubi fuit turris, & ipsa Pharos nominata, à Ptolemæo rege facta talentis 800. cuius structuræ architectus fuit Sostratus, quæ nocturnis ignibus cursuum nauium nocturnum regere solebat. Tales turres in compluribus locis extructæ priscis temporibus uidebatur, quæ Pharos uocant: de quibus scripsimus affatim in Propertii, & mox Tranquilli commentarijs. Egesippus autumat, Pharon dici quasi phanon, quia procul appareat. [Usuram.] usum. M. Cicero: Huic latroni unius diei usuram non dedissem. item audita Vatinij morte, cuius parum certus dicebatur auctor: Interim, inquit, usura fruar. Vxorem usurariam dixit Plautus, cuius usuram & usum capiebat Iupiter. In æternū conditis.] morte perpetua clausis. Virg. In æternam conduntur lumina noctem.

Propheta sic propitiatus, herbulam quampiam ter ob os corporis, & aliam pectori eius imponit. Tunc orientem obuersus, & incrementa solis augusti tacitus imprecatus, uenerabili scena, facies & studia presentium ad miraculū tantum certatim adrexit. Immitto me turbæ socium, & ponē ipsum lectulum editiorem quendam lapidem insistens, cuncta curiosis oculis arbitrabar. Iam tumore pectus extolli, iam salubris uena pulsari, iam spiritu

Propitiatus.] placatus, exoratus: quæ illæ tres lineolæ significat. Ter.] ternarium autem numerum Pythagorici potentissimum esse prodiderant, eoq; ad ceremonias deorum utebantur, ut docet Aristot. lib. 1. de Cælo & mundo. Idem numerus in rebus magicis plurimū polle-

pollebattet, ut au-
 ctor est Plin. ter-
 na despuere depre-
 catione in omni
 medicina mos est,
 atq; effectus adiu-
 uare. hinc Tibul-
 lus: Ter cane, ter
 dictis despuere car-
 minibus. & poe-
 ta in cantamen-
 tis amatorij ceci-
 nit: Ne te tribus
 nodis ternos Ama-
 rylli colores. Mar-
 tianus, Plutar-
 chus. ceteri, trias-
 da siue ternionē,
 hoc est, ternariū
 numerum, qui ma-
 sculus est, & effi-
 cax, extollunt.
 Herbulam quam-
 piam.] De qua
 herba loquatur,
 ambigi potest, cū
 eam nominatim
 non designet. For-
 san intelligit ba-
 lin, qua Xanibus

A P V L E I I

corpus impleri, & adsurgit ca-
 dauer. & profatur adolescens:
 Quid oro, me post lethæa po-
 cula, iam Stygijs paludib. inna-
 tantē, ad momētariā uitę redu-
 citis officia? define iā, precor,
 define, ac me in meā quietem
 permitte. Hæc audita uox de
 corpore. sed aliquāto prophæ-
 ta commotior: Quin refers,
 ait, populo singula, tuæq; mor-
 tis illuminas arcana: an nō pu-
 tas, deuotionibus meis posse
 diras inuocari posse tibi mem-
 bra lassā torqueri? Suscipit il-
 le de lectulo, & uno congestu
 populum sic adorat: Malis no-
 uæ nuptæ peremptus artibus,
 & addictus noxio poculo, to-
 rum repentē adultero manci-
 pavi. Tunc uxor egregia capite
 præsentem audaciam, & men-
 te sacrilega coarguenti marito
 resistens altercat. Populus æ-
 stuat, diuersa tendētes: hi, pes-
 simam fœminam uiuentem fra-
 tim cum corpore mariti sepe-
 liendam: alij, mendacio cada-
 ueris fidem non habendam.
 Sed hanc contationem sequēs
 ado-

adolescētis sermo distinxit. nā historiarum auro
 rursus altius ingemiscens: Da etor tradidit occi-
 bo, inquit, dabo uobis inte- san draconis ca-
 meratae ueritatis documenta tulum, reuocatum
 perlucida, & quod prorsus alijs ad uitam à paren-
 nemo cognouerit indicabo. te: eademq; Chilo-

nem, quem draco
 occiderat, restitutum saluti. & Iuba, in Arabia herba ho-
 minem reuocatum ad uitam tradit pleriq; existimant, ni-
 hil non herbarum ui effici posse. Ab Herophilo dictum fe-
 runt, quasdam etiam calcatas herbis prodesse. Orpheus
 de his herbis curiosius aliqua prodidit: post eum Musaeus
 Pythagoras quoq; & Democritus de magicis herbis uo-
 lionina composuerunt, de quibus & Plinius noster non pa-
 rum multa in 24. Orientem obuersus.] Adoratoris hoc
 proprium est, ex mystica religione, ut in adorando ac sa-
 lutando Deo, ad orientem conuertatur, totumq; corpus cir-
 cumagat, sic enim apud antiquos factitabant adoratores,
 ad solem respicientes. mundi enim ortus à laeua est, unde
 sinistrum & laeuum fulmen inter prospera est. In caelo tē-
 plum est locus auspicii, cuius partes sunt quatuor: sinistra
 ab oriente, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica
 ad septentrionem. Hermes Trimegistus praecipit, cum quis
 Deum orare uoluerit, respiciendum esse in austrum sole oc-
 cidente: sole uero oriente, in eum qui sub solanus dicitur.
 Augusti.] uenerabilis & sancti. Solem mundi totius ani-
 mum, ac planius mentē & principale naturae regimen ac-
 numē, pleriq; credidere, opera eius existimantes: unde merita-
 to augustus dictus, quasi sanctus, diuinusq;. Tacitus ima-
 precatus.] Non uoce, sed corde orandum deum esse, praeci-

cipit diuus Hieronymus. et in decretis canonicis, distinctio
 ne ultima, de consecratione, scriptum legimus: Non uer-
 bis, sed corde adorandus deus est. Cyprianus in expositione
 illa orationis Dominicæ luculenta, secretè adorandū esse
 ex Dominico præcepto demonstrat, in abditis & secretis
 uel semotis locis: quia Deus nō uocis, sed cordis auditor est:
 nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes uidet.
 Hoc declarat scriptura diuina, que dicit: Loquebatur in
 corde suo, & labia eius mouebantur, & uox eius non au-
 diebatur: & exaudiuit eam Deus. Item legimus in psalmis:
 Dicite in cordibus, & in stratis uestris, & transbungi-
 ni. Hieremias quoq; hoc idem docet dicens: In sensu tibi de-
 bet adorari Deus. Imprecatus.] In bonam partem hic ac-
 cipitur imprecatus: cum aliubi ferè semper malum signifi-
 cet. Scena.] apparatu & spectaculo. Pone.] post: ad
 uerbiū est. ita Virg. Pone subit coniunx. Lectulum.]
 in quo defunctus iacebat. Arbitrabar.] spectabam ac ri-
 mabar. Extolli.] extollebatur. Significat autem, defun-
 ctum illum potentia Egyptij propheta animatum reuiu-
 scere coepisse, ita ut pectus iam intumesceret ex anhelatio-
 ne pulmonis. Vena pulsari.] Medici recentiores uenas
 pulsatiles appellant, quibus pulsus exploratur: quas anti-
 qui ἀρτηρίας uocant. Sunt autem arteriæ spiritus semita,
 sicut uenæ sanguinis riui. Arteriarum pulsus gubernacula
 uitæ temperat. Herophilus medicinæ cōditor subtilissimus,
 descripsit leges & modulos, quibus pulsus per ætates cita-
 tior aut tardior moueatur. qui euident index ferè morborū
 est. græcè dicitur σφυγμός. Letheæ pocula.] Animæ mor-
 tuorum, ut Poeta nobilissimus canit, Letheæ ad fluminis un-
 dam, Securos latices & longa obliuia potant. Cui succinit
 silius

Silius uersu consimili, Lethæos potant latices obliuia mentis. Philosophi autumant, animam, cum cæperit in corpus descendere, potare stultitiam & obliuionē, aliās uerò magis, aliās minus. Ideoq; qui minus obliuionis hauserunt, hi magis uerum inueniunt. & hoc est quod ueteres Lethæum fluium uocauerunt, ut eleganter & scite refert Macrobius in somnio Scipionis. Apud antiquos in funeribus indictiuis dicebatur, Olys letho datus est, quod significat, illum qui mortuus est, datum esse ὄλῳ, id est obliuioni. Momenta rite uitæ.] temporariæ, & breui momento duraturæ: uide licet, tantisper dum enunciet ipsius mortis causam, & auctores. Deuotionibus.] magico cantamine. Deuotiones enim execratoria sunt carmina: uulgo accipimus in bonā significationem. Deuotum quoq; pro detestabili & execrando: de hoc aliubi plura. Dir. 15.] Virg. in 12. Dicuntur geminæ pestes, cognomine Diræ. hæ unā cū furys uno eodemq; partu ex intempesta Nocte progenitæ sunt. Diras dici autumant grammatici, qui non nisi ante iratum Iouem uidentur. præterea diras dici uoluerunt imprecationes quasdam horrendas, quibus deos quosdam inauditos & formidandos inuocabant: quib. quicumq; deuotus damnatusq; fuisset, eum maximo infortunio affici necesse erat. quamobrem nō temere in quenquā, nec leui de causa, dirarum uti obnunciatione consueuerunt. Atteius trib. plebis Crassum ad expeditionem Parthicā properantem, hisce dirarum imprecationibus denotauit (auctores, Plutarchus & Appianus) quod & Lucanus signat in 3. sic scribens: Crassumq; in bella secutæ sæua tribuniciæ uouerunt funera diræ. Adorat.] alloquitur. Orare enim dicere est: unde et adorare, alloqui. Malis nouæ nuptæ.] Significat

defunctus, se perisse ueneno ab uxore sacrilega sibi propriato, ut ita adultero liberior potiretur. nam quæ impudica est, eadem uenefica esse solet: ut dicebat M. Cato. Adductus.] coactus. Nitidor lectio est, addictus. Quidam exponunt adductus, quasi ad Adin, id est Plutonem ductus. quod etsi sententiæ quadrat, tamen elegantia Latina non conuenit. Egregia.] Ironicòs pronunciandum. Altercat.] altercatione repugnat. Apud Quintil. caput est de altercatione, ubi præcipitur, ne altercator sit clamorosus, neue iracundus. Diuersa tendentes.] iuxta populi uulgiq; consuetudinem. nam, ut illo uersu notissimū est, Scinditur incertum studia in contraria uulgi. Figurata autem locutio est, populus diuersa tendentes. Adolescentis.] defuncti.

Me demon-

strans.] de seipso loquitur Telephron, à quo omnia ista dicuntur. Exertam.] insomnem, sedulam, oculisq; inconniuentibus perspicacissimam. Reformata.] transfigurata in mustelas, et alias bestiolas impuratas. Ciere.] uocare. Soporē mortuus.] Sua præ dixit Tele-

Tunc digito me demōstrās:
Nam cum corporis mei custos
hic sagacissimus, exertam mihi
hi teneret uigiliam, cantatrices
anus, exuijs meis imminentes,
atq; ob id reformare frustra
sæpius, cum industriam
sedulam eius fallere nequiuis-
sent, postremum iniecta somni
nebula, eoque in profundam
quietem sepulto, me nomine
ciere non prius desiere, quam
dum hebetes artus & membra
frigida pigris conatibus ad ar-
tis magica nitantur obsequia:
hic, utpote uiuus quidem, sed
tantum

tantū sopore mortuus, quod eodem mecum uocabulo nuncupetur, ad suum nomen ignarus resurgit. Et in exanimis umbræ modū ultroneus gradiens, quanquam foribus cubiculi diligenter occlusis, per quoddam foramen profectis naso prius, ac mox auribus, uicariā pro me laniēnam suscitauit: utq; fallaciæ reliqua conuenirent, ceram in modum profectarum formatam aurium, ei applicat examulsum, nasosq; ipsius similem comparant. Et nunc adstitit miser hic, præmiū non industriæ, sed debilitationis consecutus. His dictis perterritus, tentare aggredior: iniecta manu nasum prehendo, sequitur: aures pertracto, derunt, ac dum directis digitis, & detortis nutibus præsentium denotor, dum risus ebullit, inter pedes circumstantium frigidus sudore defluens euado: nec postea debilis, ac sic ridiculus, lani me patrio reddere potui: sed capillis hinc inde laterum deiectis, aurium uulnera

phron, se somno profundo in imū baratrum repente demersum, uix discerni posset, quis ex duobus iacētibz esset magis mortuus. Eodem uocabulo.] Significat ambos fuisse cognomines, & eodem Telephronis uocabulo nūcupatos. Vicariā pro me laniēnam.] Significat defunctus, Telephronem uiuum laniatum mutilatumq; fuisse uice ipsiusmet à cantatricibus aniculis. uicaria enim laniēna dicitur, opopidō quā eleganter, laniatus siue laniatio in alienā uicem substituta. Propriē laniēna significat locū ubi

caro uēditur, uulgo macellum uocant: cum macelli significantia sit la-

tior, & ad omnia esculenta uenalia extendatur, ut alibi docuimus. Lanienam dici locum ubi caro uenit, sicut ubi pelles pellesuinam, ubi calcei sutrinam, docet M. Varro, lib. de analogia primo. Examusim.] examine, decenter, optime. Est enim amusis, regula fabrorū, quam architecti, cum opus probant, rubrica illinunt. hinc amusitatum deriuatur, quod significat examinatum, probatumq; Plautus in Milite: In hoc amusitata sua sibi ingenua indoles. In Plautinis codicibus pro amusitata, perperam legitur amusitata, dictione elegantissima contaminata, interpollataq;: quem locum alibi non insubtiliter perpendimus. Sequitur.] Quia cere^{us} erat nasus, facilisq; ob hoc sequela. cere enim lenta sequaxq; est materia. Risus ebullit.] feruescit cachinnatio. Linteolo agglutinato.] Quosdā uidi, qui cum essent denasati, nasum subditicium agglutinauerant tam decenter, ut uerus uideretur.

Posuit.] finiuit, deposuit, desinuit. Oratorū proprium est, causam ponere: ut apud rhetoricos frequenter. Bibere solitarium.] ex more et ex solito bibere. a solito enim,

Cum primū Telephron hanc fabulam posuit, compositores uino madidi, rursus cachinnum integrant. Dumq; bibere solitarium possulant, sic ad me Byrrhena: Solennis, inquit, dies à primis cunabulis huius urbis conditæ crastinus aduenit, quo die soli mortaliū sanctissimæ

sanctissimum deum Risum, hilario atq; gaudiali ritu propitiamus: hunc tua praesentia nobis efficiet gratiorem. Atq; uti nam aliquid de proprio lepore lætificum honorando deo comminiscaris, quo magis pleniusq; tanto numini litemus. Bene, inquam: & fiet, ut iubes. Et uellem hercules materiam reperire aliquam, quam deus tantus effluenter indueret. Post hæc, monitu famuli mei, qui noctis admonerat, iam & ipse crapula distentus, protinus exurgo: & appellata properè Byrrhena, titubante uestigio domuitione capeffo. Sed cum primam plateam uadimus, uento repentino lumen, quo nitebamur, extinguitur: ut uix improuidæ noctis caligine liberati, digitis pedum detrunsis ob lapides, hospitium defessi rediremus.

bibere solitariū, noua dicendi elocutione deducit: alioqui solitarius, à solitate ac solitudine dictus, iuxta illud Ciceronis: *Natura nihil solitarium amat.* A primis cunabulis.] à primordia li origine, Sunt enim cunabula, leculi & cunæ, in quibus infantes iacere consueuerūt: uel loca in quibus nascuntur, quasi cunabula. nam *λύειν* græcè est eniti. inde cunabula, pro primordiis aliarum quoquerum usurpantur: ut apud Fortunatianū, qui cunabula uerbo-

rum decenter dixit, pro originibus. Apud iurisperitos cunabula legum, pro institutionibus & primitiis legalibus. Quinam deam prisca coluerūt, quæ infantium cunis siue

cunabulis præsidebat. Deum Risum propitiamus.] Anti-
 qui, quod & Augustinus memorat, singulis rebus singu-
 los deos attribuerunt: ut Vagitanum, infantiū uagantibus:
 ut Murceam, quæ faceret hominem murcidum: ut Ageno-
 ream, quæ ad agendum excitaret: ut à Stimulū, Stimulam.
 consimiliter hilaritatis præsidem & gaudij Risum uocas-
 uerunt, quem græcè Gelota nuncupant. Legimus apud
 scriptores idoneos, Hilaria quoq; festa solennia à ueterib.
 celebrata fuisse, qui dies erat ad 8. Kal. Aprilis, tanquam
 tunc cuncta hilaritate mulceantur, quò primum tempora
 sol diem longiorem nocte protendit. Hoc intellectu acci-
 piendum est illud Flauij Vopisci, sic scribentis in Aurelianus:
 Hilaribus, quibus omnia festa & fieri scire debemus,
 & dici, impletis solennibus. Herodianus insinuat, Hilaria
 matri deūm dedicata fuisse: quo die postea omnibus luden-
 di licentia, lasciuiendiq; permissa. Igitur ut ad propositum
 redeamus. Risus deus hilaritate & gaudio ac ridiculis re-
 bus erat propitiandus: illiq; ad festiuitatem celebrandam
 meritò uocabantur, qui urbanitate & salibus pollentes,
 ad risum facile prouocarent. Ille tamen risus est cauendus,
 qui græco prouerbio dicitur σαρκώτης & γέλως, Sardonicus
 risus, ab insula Sardinia, in qua nascitur herba quædā apia-
 stro similis, nomine Sardonia: quæ si in edulio fuerit, ner-
 uos contrahit, diducit ora risu: et ita γινώσκουσιν πρὸς σπασ-
 μόν & γέλωτον & ἀποθνήσκουσιν, id est, gustantes cum spasmo
 & risu moriuntur. Hinc illud Ciceronis ex epistola ad Fa-
 bium Gallum: Rideamus γέλωτα τὸν σαρκώτην. Græci πα-
 γερμίου, id est prouerbum de risu Sardonio uariè interpre-
 tantur. nam Æschylus tradit, incolis Sardinia colonos ex-
 titisse Carthaginensium: ideoq; Saturno immolasse senes,
 qui

qui annos septuaginta excessissent. Idq; fecisse ridētes, seq;
 inuicem amplexantes, tanquam indecorum foret lachry-
 mare & lamentari. unde simulatus risus dictus est Sardo-
 nius. Aliter Timæ⁹, aliter Simonides, aliter quoq; alij pro-
 diderunt: uerū illud de herba Sardonia tā nostris quā
 Græcis usurpatū, uidetur probabili⁹. De proprio lepō-
 re.] genuina et natua urbanitate. Pronūciandū est media
 producta, ab eo quod est lepos. Catull⁹, de uersiculis, qui tū
 deniq; habent salem ac leporem, si sint molliculi, ac parū
 pudici. Item: Est leporū Disertus puer ac facetiarum. In-
 de lepidus dictus. quamuis Donatus lepidum, qui politus
 est, dici uelit à λείρις, id est lama siue squama. de quibus Plī-
 nius in 34. Excutiuntur, inquit, uelut milij squamæ, quas
 uocant lepidas. Latificum.] quod læticiam faciat. Aliās
 mortiferum, quod letum, id est mortem afferat. Numini li-
 temus.] Risum deum propitiemus. Litare enim proprie
 est deum propitiare, & sacrificio factō numen placare:
 auctores Macrobius & Nonius. hinc illud Plautinum ex
 Penulo: Tum me Iupiter faciat ut semper sacrificem, nec
 unquam litem. Deus tantus.] scilicet Risus. Noctis ad-
 monebat.] quia a duesperascere iam ac noctescere signifi-
 cabat. est enim uerbum uetus noctescere, quod significat
 noctem fieri, & in noctis modum obscurari: quod Furius
 uetus poeta primus finxisse creditur, illo uersu, Omnia no-
 ctescunt tenebris caliginis atræ. Distentus.] uino ciboq;
 fartus ad saturitatem. Prosperē.] Lego properē: ut di-
 eat, se statim & festiuiter allocuta Byrrhena, domum re-
 petisse. Titubante.] lapsante, uacillante, nutabundo:
 quod proprium uinolentorum est. nam, ut inquit scite &
 eleganter Plautus, Vinū luctator dolosus est, pedes captat
 primū

primulū. Domuitionem capesso.] id est, itionem ad domum capio, est enim dictio composita, quasi domus itio, ab eundo domum: non tam Apuleianū uocabulū, quā Ciceronianum. Namq; ante Apuleium M. Tullius in primo de Diuinatione sic scripsit: Sed Rhodiorum classi propinquum reditum ac domum itionem dari. à Martiale domesticenium eleganter fictum est uocabulū, pro eo quod est cenare domi. Detunsis.] contusis, obliis, impactis. Ob lapides.] ad lapides. Ob enim pro ad antiqui dixerunt. nam præpositionem Ob pro ad antiqui ponebant, ut testis est Ennius, cum ait: Ob Romam noctu legiones ducere coepit.

Vastulis.] uastis, & enormib. ac magnis: sed cū mediocritate. Tantillū.] minimum, paulumq; aduerbiū est. Ad hoc usq;.] id est, usq; in id temporis momentum. Codex manuscriptus habet Ad hos usus. ut sit sensus, se eduxisse gladium, quē ad tales usus paratum habuerat, & domo secum eduxerat. Colluctā

Dumq; iam iunctim proximamus, ecce tres quidam uergetis & uastulis corporibus fores nostras, & summis uiribus irruentes, ac ne præsentia quidem nostra tantillum conterriti, sed magis magisque cum æmulatione uirium crebrius insultantes, ut nobis, ac mihi potissimum, non immerito latrones esse, & quidem sæuissimi uiderentur. Statim denique gladium, quem ueste mea cinctum ad hos usus extulerā, sinu liberatum arripui: nec cunctatus, medios latrones inuadens; ac singulis, ut quemq; col-

luctans

luctantem! offenderam, altissimi
me demergo: quo ad tandem
ante ipsa uestigia mea, uastis &
crebris perforati uulneribus,
spiritum efflauerint. Sic præ-
liatus, iam tumulu eo Fotide
fuscitata, patefactis ædibus an-
helans, & sudore perlitus, in re-
po: meque statim, utpote pugna-
tium latronum in uicem Ge-
ryoneæ cædis fatigatum, lecto
simul & somno tradidi.

tem.] compugna-
tem, concertans
temque ac resistentem. Perlutus. I
madēs, aspersusque.
Quidam codices
habent Perlutus:
alterum à perluor,
alterum à perli-
nor inflexum est.
Geryoneæ cædis. I
Ita, inquit, fatis-
gatus sum pugna-

trium latronum, sicut Hercules tergemini nece Geryonis.
Geryones enim tricorpor fuisse fingitur: quia tribus insu-
lis præfuit, Balearibus duabus & Ebuso. aduersus hunc
terna arma mouenda, ter leto sternendus erat: quæ Hercu-
les extinxit. qui ideo fingitur ad eum olla ærea transue-
ctus esse, quod habuit nauem fortem, & ære munitam.
Historici autumant, ideo triplicis naturæ fuisse Geryonem,
quia fuerunt tres fratres bellatores, robustissimi: tantaque
inter se concordia, ut uno animo omnes geri uiderentur,
ut pro tribus unus nominaretur. Geryonis armenta specio-
sa, illo extincto Hercules abegit: ut tradunt Diodorus, Lu-
cretius, Lilius, Virgilius, cæteri omnes. Hinc Plautinum il-
lud, Ex genere Geryonaceo.

ARGUMENTVM TER- tij libri.

Exorto die, magistratus cum ministris domum Apuleij
petunt

petunt: eumq; tanquam homicidam, in iudiciū trahūt. Turba populi confluentis, & cuncta stipantis describitur. Accusator homicidę reum agit reus innocentiam suam tutatur, causamq; agit argumētis oratorijs. Inter hæc anus aduentat, tanquam parens necatorum: quos iussu magistratus reuelat Lucius, ut res esse apparent. Exoritur cachinnus immodicus: & sic dei Risus celebrata cum hilaritate solennia, Photis causam docet facti utricidę. Mox adhibet Lucium spectatorem Pamphiles, in quem se transfiguratis, unguine magico delibata. qui & ipse tali desiderio flagrans, dum in bubonem gessit immutari, per errorem pyxididis unguentarię in asinum transfiguratur. In calce laticinale furtum refertur, quo asinus cum ceteris iumentis onustus gaxis Milonis hospitis abducitur.

Commodum.] Chronographia est. describit enim horam matutinam, qua solet aurora cubili croceo surgens, oculum inquietare, almamq; lucē afferre mortalib. Mythici fabulantur, auroram bigis p̄ cælū uehi, iuxta illud Maroniani: Aurora in roseis fulgebat luteabigis. Ob id appellat Apuleius phaleris Aurora punican-tes, ob colorē scilicet

Commodum punican-
bus phaleris Aurora ro-
seum quatiens lacertū,
cælum inequitabat: & me secu-
ræ quieti reuulsum, nox diei
reddidit, estus innuadit animū,
uel uespertini recordatione fa-
cinoris. Complicitis deniq; pe-
dibus, ac palmulis in alternas
digitorum uicissitudines su-
per genua connexis, sic graba-
tum cōssim insidens, ubertim
flebam.

debam: iam forum & iudicia,
iam sententiam, ipsum deniq;
carnificem imaginabundus.
An mihi quisquam tam ami-
cus, tamq; beneuolus iudex ob-
tinget qui me tetræ cædis per-
litum cruore, & tot ciuium sati-
guine delibutum, innocentem
pronunciare poterit? Hanc il-
lam mihi gloriosam peregrina-
tionem fore, Chaldaus Dio-
phanes obstinatè prædicabat.
Hæc identidem mecum repli-
cans, fortunas meas eiulabam.
Quati fores interim, & fre-
quenti clamore ianuæ nostræ
perstrepî: nec mora, cum ma-
gna irruptione patefactis ædi-
bus, magistratibus, eorumq;
ministris, turbæ miscellanæ cū
cæta completa. statimq; lictores
duo, de iussu magistratuū, im-
missa manu trahere me sanè
non renitentem. Ac dum pri-
mum angiportum insistimus,
statim ciuitas omnis in popu-
lum effusa, mira densitate nos
insequitur. Et quanquam capi-
te in terram, immò ad ipsos in-
feros iam deiecto, mæstus in-

cet croceū, q in ex
ortu aurora cōspi-
citur. nam puni-
ceus color ruffi co-
loris species est,
quem græci ποικί-
λιν vocant, exube-
rantiam splendo-
remq; ruboris si-
gnificans. auctor
Gellius in 2. Com-
modum autem ad-
uerbium est, eo si-
gnificatu dictum,
quo antea perse-
pe. Roseum la-
certum.] Poetica
magis quàm ora-
toria locutio: allu-
dit ad epithetū Au-
rora, quæ ab Ho-
mero dicta est πο-
ικίλινος, quasi
roseos digitos ha-
bens talis enim co-
lor exorientis au-
rora conspicitur.
Ælius.] agitatio
curarū: ita Virg.
Et magno curarū
fluctuat

fluctuat æstu. trās-
latio à maritimis
æstibus ducta.

Vespertini.] ho-
miciidij sub horam
uestertinam fa-
cti, quo scilicet tres

inſtar latronum irruentes obtruncauerat. Complicitis pe-
dibus.] Expreſſit habium, quo ſe conformare ſolet homo
anxiuſ. ſollicituſq;. In alternas digitoru uiciſſitudines.]
Significat digitos pectinatim iunctos, de quib. Plin. in 28.
ſic ſcribit: Aſſidere grauidis, uel cum remediũ alicui adhi-
beatur, digitis pectinatim inter ſeſe amplexis, ueneficoru
eſt: idq; compertum tradunt, Alcumena Herculem parien-
te. peius, ſi circa uinum amboũe genna, item poplites ala-
ternis genibus imponi. Ex hac Pliniana ſententia iam ſa-
tis liquet, id quod ab Ouid. non minus ſcite quã decen-
ter dictum eſt lib. 9. Metamorphoſeos: Dextroq; eſt popli-
te læuum Preſſa genu, digituſq; inter ſe pectine iunctis Su-
ſtinuit partus. Dixit poeta digitos pectine iunctos, quod
Plin. pectinatim inter ſe amplexos: & nunc Apuleius, in
alternas digitorum uiciſſitudines connexas manus. Coſ-
ſim inſidens.] pro in coxas ſedens: aduerbiũ, eſt dictũ qua-
ſi coxin, id eſt, in coxas. Pompon. Hoc ſciunt omnes quan-
tum eſt qui coxin cacant, hoc geſtu ſutores ſarcinatoresq;
ſedere ſolent. Ad hoc referri poteſt Plautinum illud: Quasi
claudus ſutor, domi ſedet totos dies. Vbertim.] large &
abundanter. Sic Catullus: Vbertim thalami quas intra
limina fundunt. Imaginabundus.] imaginatione & men-
tis uifione conſpiciens, An mihi quiſquam.] Hæc, inquit,
animo

cederem, obliquato tamẽ aſpẽ-
ctu, rem admirationis maxime
conſpicio. Nam inter tot milia
populi circumſedentis, nemo
procluſus, qui non riſu dirum
peretur, aderat.

animo meo uolutabam, mecumq; ruminabar. Perlitū.]
 inspersum, perfusumq; : à perlino nascitur perlitum, sicut
 à delino delitum, ab obliño oblitum, subliño sublitum. Ci-
 cero: Tuli molestē, q; literæ delitæ sunt à te mihi redditæ.
 Idē in Verrinis: Tabulæ sunt in medio, quæ se interlitas et
 oblitæ esse clamant. Delibutum.] madentem. e contrariō
 dicimus unguento delibutū, pro unctum. Solinus: Nam &
 proconsul Africæ Flavianus imperator eum contigit un-
 guentis, et delibuit. dixit Teren. in Phormione: satin est. si
 te delibutum gaudio reddo. Vbi scitē exponens Donatus
 inquit, Ad animum transtulit, quod est corporis: nam deli-
 butus, unctus dicitur. Pronunciare.] Verbum forense est:
 nam propriē iudices pronunciare dicuntur, cū sententiā di-
 cunt. Quintil. in 4. Nisi forte etiam tam hebes futurus est
 iudex, ut secundum id pronunciet, quod sciet narrare te uo-
 luisse. Hæc identidem.] hæc frequenter. Eiulabam.] cū
 eiulatu & lamentatione prosequer. Eiulatum & eiulo-
 nationem dixerunt gemitum flebilem. Eiulatus, ut inquit
 M. T. in 2 Tusculana, ne mulieri quidem concessus est. &
 hic nimirum est fletus, quem 12 Tabulæ in funeribus adhi-
 beri uetuerunt, quem lessum uocant: super quo in 2. com-
 mentario Tusculanarum quæstionum copiose scripsi. un-
 de & ab Horatio dictū est in Epodo: Hinc & illa non ui-
 rilis eiulatio. Quati.] quatiuntur, siue quatiebantur: tem-
 pus pro tempore, frequens apud auctores elocutio. Per-
 strepi.] perstrepunt, siue quatiebātur. Turbæ miscella-
 neæ.] Miscellaneam turbam eleganter uocat indiscretē,
 apparitoresq; magistratuum, qui colluione uariarū gen-
 tium commixti esse solent. A. Gellius miscellam doctrinam
 nuncupat oppidō quā decenter, quæ multifaria est, &

ex mixtura multijugarum disciplinarum quasi cōfusanea.
 De miscellis ludis, apud Tranquillum in quarto commen-
 tario scriptum leges, ad quos referendum est illud satyro-
 graphi poetæ: Sic ueniunt ad miscellanea ludi. M. Varro
 miscellum appellat genus columbarum, quod ex agresti-
 bus columbis & domesticis mixtū est. Quidam codices ha-
 bent, turbæ n miscellaneæ, nomine à miseria ducto: misera
 enim & misella, & consequenter miscellanea esse solet tur-
 ba eorum qui apparent ac præsto sunt iuridicis magistra-
 tibus: quales hoc quoq; tempore prætorum familie conui-
 suntur, familia scilicet & pannosæ, & ex miseriæ gurgis-
 stio erutæ. Misellæ uuæ dicuntur Catoni & Varroni pro
 nigris. Trahere.] trahunt, uel trahebant. Angipor-
 tum.] Quod exitum non habet, ac peruium non est, ang-
 giportum appellarunt. Ab angendo & portu, ut interpre-
 tatur M. Varro. Sententiæ Varronianæ astipulatur illud
 Terentianum ex Adelphis: Id quidem angiportum nō est
 peruium. Vbi Donatus, angiportum exponit pro angusta
 & curua uia. Alij, quod inter portus sit locus angustus,
 hoc est inter domos, quas portus ueteres dixerunt. Immo
 ad ipsos inferos.] Correctio est, per hyperbolem, quæ cum
 etia uero maiora facit. nam correctio exornatio est, quæ
 pro eo quod dictū est, id quod magis idoneum uidetur repo-
 nit. quæ, ut lib. 3. Rhet. ad Herennium tradiur, rem facit
 insigniorem.

Lustralib. ex Tandem pererratis plateis
 piamentis.] Sic omnibus, & in modum co-
 gnificat se circum rum qui lustralibus piamen-
 ductum fuisse per tis minas protentorum ho-
 angulos omnis, si- stis circumforaneis expiant,
 circum-

circumductus angulatim, forum, eiusq; tribunal aditior. Iamq; sublimo suggestu magistratibus residentibus, iam præcone publico silentium clamante, repente cuncti cōsona uoce flagitant, propter cœtus multitudinem, quæ pressuræ nimia densitate periclitaretur, iudicium tantum theatro redderetur. Nec mora, cum passim populus procurrent, caueæ conseptum mirā celeritate compleuit. Aditus etiam, & tectum omne fatim stipauerant. Pleriq; columnis implexi, alij statuis dependuli, nonnulli per fenestras & lacunaria semiconspicui, miroramen omnes studio uisendi pericula salutis negligebant. Tunc me per proscenium medium, uelut quandam uictimā publica ministeria perducunt, & orchestræ mediæ sistunt. sic rursum præconis amplo boatu citatus accusator quidam senior exurgit, & ad dicendi spacium uasculo quodā in uicēcoli graciliter fistulato, ac per

cut hostiæ circumduci solent in amburbiali sacrificio et ambaruali, quādo scilicet urbes Argiæ lustratur. Namq; ambaruale sacrificium id appellauerunt, quæ arua ambiat uictimā. De quo intelligi uoluit poeta in Georgicis illo uersu, Terq; nouas circum fœlix eat hostia fruges. Fieri autem sepe consueuerat de porca fecunda & grauida. Portius Cato hoc sacrificiū signat, cum præcipit, Quid facere debemus si agrū lustraueris: ubi solitaurilia circumagi solita docet, & porco præcipuefundum lustrandum expiandumq;.

cuius uerba pre-
catoria sunt hæc
ad Deum: Vti uis

hoc guttatim defluo, infusa a
qua populum sic adorat.

duertatem uastitudinemq; calamitates intemperiasq; pro
hibeßis, defendas, auerrücesq; ubi uidertas significatur
calamitas, ex eo dicta quod bonis uiduet. sicut Auerrunca
re significat auertere, propulsare, depellere. unde & auer
runcus deus dictus, quod mala auerrücaret, hoc est auerte
ret, abigeretq;. super qua re in notis Seruij scripsimus non
indiligenter. Amburbale uero siue amburbium dicitur sa
crificium, quod urbem circuit & ambit uictima. Lucanus
amburbium signat, cū sic inquit in primo Pharsaliæ: Mox
iubet & totam pauidis à ciuibus urbem Ambiri, & festo
purgantes mœnia lustris. Hinc piamenta lustralia dicun
tur, quibus expiatorijs lustramus, id est, expiamus agros ur
besq;. Lustrare enim expiare est. unde & lustratus, pro ex
piatus. Liuius in primo, lustrale sacrificium refert: apud
Plin. lustrata urbs sæpe, et lustratum Capitolium. Lustra
lia uero exta apud Vir. & Statiū, significantur pinguis
moris enim fuerat, ut grammatici annotauerunt, comple
to lustris, id est quinquennali tempore uictimas sacrificari,
id est, perfectæ ætatis: & ob hoc pingues. Homerus quoq;
dixit, βούρ πινυτάς τε, id est bouem quinquennem, quem
lustralem uocant. Minus portentorum.] quicquid diri
portenta minantur, ac denunciant. Hostijs circumfor
aneis.] Circumforaneæ hostiæ dicuntur, quæ cir
cum agros & urbes in ambaruali amburbaliq; sacrificio
circumducuntur, circumagunturq;: à circumferendo di
ctæ. M. Tul. in oratione pro Cluentio, pharmacopolā uo
cat circumforaneum, qui circuit fora, & circumagitur
quales

quales complasculi in nostro foro quotidie conuiscuntur, ho-
 mines scilicet nugatores, impostoresq;. Item Hieronymus:
 Garrulum nescio quem rumigerulum circumforaneum.
 Angulatim.] per omnes angulos. aduerbium est, ea forma
 factum qua oppidatim, uicatim, regionatim: quæ signifi-
 cant, per oppida, per uicos, per regiones. Templatim di-
 xit Tertulianus, quasi per templa. Astitutor.] ad tribu-
 nal iudiciale sistor, statutorq;. Suggestu.] pulpito. Si-
 lentium clamante.] Plautus in Penulo: Exurge præco, fac
 populo audientiam. nam dicere solet præco: Silete, & ta-
 cete, atq; animū aduortite. Pressuræ.] pressio: sub-
 stantivum est. sic Lucanus: Corycij pressura croci. Peri-
 elitaretur.] Historici prodiderunt, Clodiam Appij Cæci fi-
 liam iactatam & male habitam esse, turba undiq; conflu-
 entis confluentantisq; populi in theatro. quin & ad Cæsa-
 ris dictatoris spectacula tantum undique confluisse ho-
 minum fertur, ut præ turba elisi exanimatiq; plurimi sint.
 Caueæ conseptum.] theatri confessum significat. Cauea
 enim in theatro est, ubi spectat populus: ut docet Seruius su-
 per illud Virgilianum, Confessu caueæ magnis circensibus
 actis. Plautus in Amphitryone: Eant per totam caueā spe-
 ctatoribus. Alias cauea dicitur septum, quo animalia inclu-
 sa continentur. Idē Plautus in Curgulione: Quia enim in ca-
 uea si forent inclusi, itidem ut pulli gallinacei. Plinius au-
 ctor est, Augustum ostendisse tygrum Romæ in cauea man-
 suefactam. Cauea theatri Scauri, eodem teste, caput homi-
 num 80. milia. Fertim.] cōfertim, stipatim: à farciendo
 deriuatum aduerbium. Columnis implexi.] Evidentiæ
 est, siue repræsentatio, quæ græco uocabulo dicitur enar-
 gia. Res enim ita clare describitur, ita tota imago uerbis
 y 3 quasi

quasi depingitur, ut cerni uideatur. Semiconspicui.] Expressit significanter ac decenter, id quod in spectaculis fieri uidemus; ut scilicet dimidiati homines, & (ut hic noster ait) semiconspicui, ex fenestris appareant, uisendi studio interdum periclitantes. Proscenium.] Locum qui est ante scenam, proscenium dixere, quasi ante scenam: auctor Diomedes. Ex proscenio actores fabulis agebant. Publica ministeria.] publici ministri: quales sunt apparitores, lictores & accensi. Apud Lacedaemonios, Elotæ uocabantur publica famulicia: apud Thessalos penestiae, de quibus Plutarchus, Aristoteles, Dionysius. Orchestra.] Locus in theatro, ex quo senatores & legati honorationum gentium spectare consueuerant. De orchestra affatim in Suetonij commentarijs. Boatu.] sonitu, & clamorosa uoce. Boare enim clamare est: unde uerbum ductum esse autumant etymologici, à uerbum boando, hoc est uerū sonādo. Virgilius, Reboant syluæq; et magnus olympus, dixit, pro resonant, resultant, remugiant. M. Varro à boue boantes dici tradit, alij à uerbo græco deducunt. Præcones autē solent & dicuntur esse *μυαλοφωνότατοι*, id est uocalissimi, & uoce sonantissima boantes: unde à præcanendo, id est ualde canendo nominati. Vasculo quodam.] Clepsydra signat, est autē clepsyda uasculū uitreū, per quod guttatim defluit aqua inclusa, stillicidioq; exhauritur. nomine ducto *ἀνὶ τῆς λυγνείας*, quod significat furari et abscondere, *ἢ τῆς ὕδατος*, id est aqua. Consimilia clepsydri sunt uascula illa apud nos usitatissima, quæ spacia horaria metiuntur puluisculo per foramen angustū minutatim delabente. Tale est illud, quod affabrefactū & ex argento preciosum nuperrimè ad me misisti dono, munifice Antistes: qui

ut ceteris uirtutib. fulges, ita liberalitate quoq; clarissimus
 es. & profecto nihil per æquē exornat extollitq; opulētos
 Antistites, quā munificentia, qua homines dñs simillimi
 efficiūtur, qua cunētis mortalibus fiunt amabilissimi, qua
 literati præcones excitātur. Sed ad propositum. Apud ue-
 teres actoribus causarum forensium præscribebatur oran-
 di tempus, datis clepsydri: quibus exhaustis, amplius dico-
 re utebantur. quod institutum damnat Plinius in episto-
 lis, scribens paucioribus clepsydri causus præcipitari, quæ
 antiquitus pluribus diebus explicabantur. inde illa incre-
 buit passim inualuitq; consuetudo, binas uel ternas clepsy-
 dras, interdum & dimidias & dandi & petendi. Item a-
 liubi: Dixeram horis penē quinq;. nam tribus clepsydri,
 quas spaciosissimas acceperā, sunt additæ quatuor. Clep-
 sydrā, ut inquit Seneca, non extremū stillicidum exha-
 rit, sed quicquid antē defluit. Relege quæ scitu digna anno-
 tauimus in secundo commentario Tusculanarum, super
 clepsydra. Sensus Apuleij est: Accusatori definitum dimen-
 sumq; esse dicendi spaciū, ad modulum uasculi aquarij,
 hoc est clepsydre: ut scilicet tantisper oraret, donec efflue-
 ret aqua, cuius exhaustu actio finiretur. In uicem coli.]
 Cola uasa sunt lintea, à colando dicta: per quæ scilicet ui-
 num defluens percolatur. Virg. Cola q; prælorum sumosis
 deripe tectis. Martialis: Frigidior colo non salit unda tuo.
 Idem colum uinariū celebrat in apophoretis. Figuratur
 autem colum, à summo patulum & satis latum: in imo au-
 tem fastigiatur in acutam gracilitatem, quasi in metæ mo-
 dum. Tali figura dicit fuisse uasculum, quod accusatori
 datum est, ad tempus dicendi præfiniendū. Guttatim.]
 per guttas cunctanter fluentes, & quasi per stillicidium.

Adorat.]alloquitur. Adorare apud antiquos significabat agere. unde & Legati oratores dicti, quia mandata agunt.

Quirires.] Ex more Romano scriptum, ubi oraturi ad populum Quirites appellantur: ut in orationibus Ciceronis sæpissimè. sic Persius: Quod deinde loquere Quirites. Quiritare dicitur is, qui Quiritum fidem clamans implorat. Vt quirita re urbanorum est, sic iubilare rusticorum. Totam ædium lamen.] Mendosus locus, & deformatus, qui in pristinam elegantiam sic reformari potest: Tot ædium lameniam. Hoc intel lectu, ut dicat accusator: providen

Nec parua res, ac præcipue pacem ciuitatis cunctæ respiciens, & exemplo serio profutura tractatur, Quirites sanctissimi. Quare magis congruit, sedulo singulos atque uniuersos uos pro dignitate publica providere, ne nefarius homicida tot ædium laniens, quam cruentè exercuit, impunitè commiserit. Nec me putetis priuatis simultatibus instinctu, odio proprio scire. sum namque nocturnæ custodiæ præfectus: nec in hodiernum credo quenquam peruigilem, diligentiam meam culpæ posse: rem denique ipsam, & quæ nocte gesta sunt, cum fide proferam. Nam cum ferè iam tertia uigilia lapsa diligentia cunctæ ciuitatis hostiatim singula considerans circumirem, conspicio istum crudelissimum iuuenè mucrone districto passim ædibus operantem. Iamque tris numero scuitia eius interemptos,

ptos, ante pedes ipsius spirantes adhuc corporibus in multo sanguine palpitantes. Et ipse quidem conscientia tanti facinoris meritò permotus, statim profugit: & in domum quandam præsidio tenebratum elapsus, perpetem noctē delituit. Sed puidētia deūm, quæ nihil impunitum nocentibus permittit, priusquam iste clandestinis itineribus elaberetur, manē præstolatus, ad grauißimum iudiciū uestri sacramentum eum curauit pro ducere. Habetis itaq; reum torcēdibus impiatum, reum coram deprehensum, reum peregrinum. Constanter itaque in hominem alienum ferre sententias de eo crimine, quod etiam in uestrum ciuem seueriter uindicaretis. Sic profatus accusator acerri-mus, immanem uocem repressit.

dum est, ne Apuleius, utpote nefarius homicida, impune commiserit lanienam, id est, laniatū scuitiāq; triplicis cædis. est enim laniena; locus ubi caro uenditur: ut docet Varro. quinetiam accipitur pro laniatione ipsa, & trucidatione. uide-tur laniena à laniando dici: unde & lanij siue laniiones, qui laniāt pecora: et laniſtæ, qui laniandis præ-sunt gladiatorib. Legato laniionis instrumento, mensæ, pondera, ferra-menta, & alia quoq; quæ laniandæ carnis causa pa-

rata sunt, contineri, docet Paulus iurisconsultus. Nefarius dicitur sceleratus, à farre, quo scelerati uti non debeant. hinc, qui indigni sunt qui uiuāt, nefarij uocantur: au-

Flores M. Varro & Nonius. De nefario sic scribit Asco-
 nius: Nefarium est, quod sacra polluit, farre pio solita cele-
 brari. Ergo nefarij, sacrilegi. Simulatibus.] inimicitijs
 et odijs. Simultas dicta est ex contrario, quia minime sunt
 simul, inter quos odium est. potest & à simulatione dicta
 existimari, quia simulata loquuntur adinuicem. No-
 cturnæ custodiæ præfectus.] Ex disciplina militari, idonei
 & probatissimi eliguntur, qui uigilias nocturnas circum-
 eant, & renuncient si qua emerferit culpa: quos circito-
 res appellabant. At nunc, auctore Vegetio, militiæ factum
 est gradus, & circitores uocantur. Apud iurisperitos scri-
 ptum legimus, triumuiros nocturnos esse, ab eo quod ex ci-
 uibus agebant nocturnos dictos. hosce omnis nocturnæ cus-
 todia præfectos intelligere merito possumus. Fuit et præ-
 fectus uigilum, de cuius officio titulus est lib. 1. Digestorū.
 ad quem pertinet quæstio de urbis custodibus, qui per totā
 noctem uigilare debet. & oberrare calciatus cum armis
 & dolabris. Cum fide proferam.] Oratio est ex præ-
 ceptione rhetorica, oratorijs numeris composita. nam post
 exordium subiuncta narratio est, quæ (ut rhetorici docto-
 res præcipiunt) debet esse dilucida, breuis & probabilis.
 Tertia uigilia.] Vegetius & Modestus tradunt, uigilias no-
 cturnas in quatuor partes diuisas fuisse, ut non amplius
 quàm tribus horis nocturnis necesse sit primos uigiles ui-
 gilare. à tubicine omnes uigiliæ committuntur, & finitis
 horis à tubicine reuocantur. Apud historicos frequens men-
 tio est de prima, secunda, tertia, quarta uigilia. Hierony-
 mus in expositione Psalmorum: Nox, inquit, in quatuor ui-
 giliis diuiditur, quæ singulæ trium horarum spacio sup-
 putantur. Apud Lucanum secunda uigilia significatur illo
 uersu,

uersu, Tertia iam uigiles cōmouerat hora secundos. et hæ
 uigilie castrenses nominātur. Plin. in x. de gallis loquens,
 sic inquit: Cum sole eunt cubitū, quartaq; castrensi uigilia
 ad curas laboremq; reuocant. Hic per tertiam uigiliam si-
 gnificatur tempus id quod à media nocte mox incipit.
 Lapsa.] Al. scrupulosa. Hostiatim.] Quasi per singula
 hostia. Quint. Eloquentia hostiatim petenda. Mucrone
 districto.] educto gladio. prosa oratio mucronem pro gla-
 dio, & tectū pro domo recipit, auctore Quintiliano. Pro-
 prie autem mucro est cuspis teli: hinc dixit Seruius, Cuspi-
 dem abusiue posuisse Virgilium pro hastæ mucrone. Hinc
 mucronatum deriuatur, pro eo quod est acutum, & mu-
 cronis habens effigiem. Plin. lib. 32 scribit, inter pisces xi-
 phiam, id est gladium rostro mucronato esse, à quo naues
 perfoſsæ mergūtur in oceano. Interemptos.] Repete uer-
 bum illud Conspicio. zeugma est, à superiori praesidio tene-
 brarum. Consimiliter Virg. Defensi ienctris & dono no-
 ctis opacæ. Perpetem.] perpetuam, ac totam. Perpetem
 pro perpetuo dixerunt ueteres, & annotant grammatici.
 Pacuius: Fac ut cœpisti hanc operam mihi perpetem ocu-
 lis traxerim. Nihil impunitum nocentibus.] Verbum ue-
 tus est, deos iratos pedes lanatos habere: quia nonnunquā
 tardè ueniunt nocentibus. hinc illa apud Valerium uul-
 gata sententia: Lento gradu ad uindictam sui diuina pros-
 cedit ira. Ex quo satis liquet, deorum providentiam nocen-
 tes nunquam impunitos dimittere, etsi interdum serò pu-
 niant: ideoq; scripsit Horat. Rarò antecedentem scelestum
 Deferunt pede pœna claudo. Cæsar quoq; in commentarijs
 auctor est, consueſſe deos immortales, quo grauius homi-
 nes ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eo-

rum ulcisci uelint secundas interdum res, & diurnam impunitatem concedere. Græcè *πρόνοια* dicitur prouidentia deorum, qua Stoici dicunt cuncta regi. prouerbium Græcorum est, *ὅς θεῶν ὠτα ἔχει*, id est, ad aures deorum accedit. quod dicitur de hominibus, qui non latent deos in suis actionibus. Clandestinis itineribus.] occultis & deujs. Clandestinum penultima longa enunciandum est, ut Silius Manliusq; notificant. Mane præstolatus.] matutinâ auroram expectans. præstolari enim est expectare, uel manere. aliàs præstolari est, præsto esse, & apparere: hoc est obsequi, ut docet Donatus. Coniungitur cum datiuo & ablatiuo. Teren. Quæ præstolare Parmeno. M. Tul. Qui tibi ad forum Aurelium præstolentur. Impiatum.] pollutum, maculosumq;. Reum.] Epanaphora est, siue anaphora: quam nostri repetitionem dicunt siue relationem, quæ fit, quotiens per singula membra eadem pars orationis repetitur, hoc modo: Verres calumniatores apponebat, Verres de causa cognoscebat, Verres pronuntiabat. auctores Martianus: Diomedes, & M. Tul. in Rhetoricis ad Herennium. Peregrinum.] Tanquam peregrino minus fauendum sit quam ciui, & alienus constanter damnari debeat. nam ut docet M. Tullius in primo de Officijs, Proprior est societatis gradus eiusdem nationis & linguae: arctior uero colligatio est, eiusdæ esse ciuitatis. hinc scribit Plin. in 36. Agoracricum Parium & Alcamenem Atheniensem, Phidia discipulos, inter se amicos certauisse in Venere facienda: uicisseq; Alcamenem non opere, sed ciuitatis suffragijs, contra peregrinum ciui suo fauentis. Atqui peregrinos tamen despiciere non debemus: quin immo, ut præcipit Plato lib. 8. de legibus, peregrini ui-

ginti annos in aliena ciuitate permaneant artium aliquam
exercētes, sine uectigalium solutione. cum autem 20. anni
exacti fuerint, accipiant rem suam, & abeant. Lex quoq;
Mosaica præscribit, ἀλλογενῆς (sic enim græco uocabulo
peregrini dicuntur) non esse uexādos: Nam et uos, inquit,
peregrini fuistis in alieno solo.

Ac me statim præco, si quid
ad ea respondere uellem, iube-
bat incipere. At ego nihil tunc
temporis amplius quàm flere
poteram, non tam mehercules
truculentam accusationem in-
tuens, quàm meam miseram
conscientiam. Sed tamen ob-
orta diuinitus audacia, sic ad il-
la: Nec ipse ignoro, quàm sit
arduum, trinis ciuium corpo-
ribus expositis, eum qui cæ-
dis arguatur, quamuis uera di-
cat, & de facto confiteatur, ul-
tro tamen multitudini tantæ,
quod sit innocens persuadere:
sed si paulisper audientiam pu-
blicam mihi tribuerit humani-
tas uestra, facilè uos edocebo,
me discrimen capitis non meo
merito, sed rationabilis indi-
gnationis euentu fortuito, tan-
tam criminis inuidiam frustra

Nec ipse igno-
ro.] Defensio est
cuius status siue
constitutio iuridi-
cialis, siue qualita-
tis nuncupatur.
non enim factum
quod obicitur ne-
gat, sed id iure fa-
ctum esse demon-
strat. ut in causa
Horatij sororici-
de intentio accus-
satoris est, Sororẽ
occidisti: de pulsio
defensoris, Occi-
di, sed iure occidi.
Quæstio est, Nũ
iure occiderit. insi-
diatorem autẽ cũ
occidere fas sit:
& quod quisq; ob-
tutelam corporis
sui fecerit, id fe-
cisse

cisse iure existi-
metur, tris à se in-
fidiatores iure cæ-
sos argumētatur.
Orditur autem à
pronomine, quo-
niam magna uis
est in pronomini-
bus. *Expositi.*]
neci datis. Sensus
autem est: Scio es-
se difficile, eū qui
confiteatur cri-
men, de quo ara-
guitur, uelle tamē
persuadere sese
esse innocentem.
Audientiam.] Ita
Plautus, Exurge
præco, fac popu-
lo audientiam.
Euentu fortuito.]
Cædes enim illo-
rum trium fortui-
tō, non consultō
fuerat perpetra-
ta. *A cœna.*]
Foris enim apud
Byrrhenam cœna
uerat, ut superius

sustinere. Nam cum à cœna me-
serius aliquanto reciperem, po-
tulentus alioquin, quod planē
uerum crimen non diffitebor:
ante ipsas fores hospitij (ad bo-
num autem Milonem, ciuem
uestrū, deuorto) uideo quosdā
sæuissimos latrones aditum
tentantes, & domus ianuas
cardinibus obtortis euellere
gestientes: claustrisq; omnib;
quæ accuratissimē adfixa fue-
rant, uiolenter euulsis, secum
iam de inhabitantium exitio
deliberantes. unus deniq; &
manu promptior, & corpore
uastior, his affatibus cæteros
incitabat: Heus pueri, quā
maribus animis, & uiribus ala-
cribus dormientes aggredia-
mur. Omnis contatio, ignauia
omnis faceßat ē pectore, stri-
cto mucrone per totam domū
cædes ambulet: qui sopitus ia-
cebit, trucidetur: qui repugna-
re tentauerit, feriat: sic salui
recedemus, si saluum in domo
neminem reliquerimus. Fa-
teor, Quirites, extremos latro-
nes (boni ciuis officium arbi-
tratus:

tratus: simul eximie metuens
& hospitib. meis, & mihi) gla-
diolo, qui me propter huius-
modi pericula comitabatur,
armatus, fugare atq; pro terre-
re aggressus sum. At illi barba-
ri prorsus, & immanes homi-
nes, neq; fugam capeffunt: &
cum me uiderent in ferro, ta-
men audaciter resistunt, dirigi-
tur praeliaris acies. Ipse deniq;
dux & signifer cæterorum, ua-
lidissime aggressus, illico ma-
nibus ambabus capillo abre-
ptum, ac retro reflexum, efflige-
re lapide gestit, quem dum sibi
porrigi flagitat, certa manu
percutsum feliciter prosterno.
Ac mox alium, pedibus meis
mordicus inhærentem, per sca-
pulas ictu temperato: tertiūq;
improuide occurrentem, pe-
ctore offenso perimo. Sic pa-
ce uindicata, domoq; hospitis
ac salute cōmuni protecta, nō
tantum impunem me, uerū
etiam laudabilē publicē crede-
bam fore, qui ne rātillo quidē
unquā crimine postulatus, sed
probē spectatus, apud meos

demonstrauit. E-
locutio Pliniana
est, à cœna, à ci-
bo, à somno. pro
eo quod est, post
cœnam, post cibū,
post somnum. De
ui & significatio-
ne huius particu-
læ à, super Suetō-
nium affatim. Se-
rius.] hora serio-
re, tardiorq;.
Potulentus.] uino
lentus, et bene po-
tus, apud Plautū,
uitium uini atque
amoris, noxam
commissam pur-
gat. Verum cri-
men.] Non nega-
bo, inquit, me e-
brium temulen-
tumq; fuisse. De
uorto.] Dicimus
deuortor & de-
uorto, in eodem sē-
gnificatu. nam et
deuortor in præte-
rito actiuam ha-
bet de-

bet declinationē
deuerti, ut docet
Phocas. uerbum
autē est propriē ho-
spitale. Plautus in
Pseudulo: Ego
deuortor extra
portam in taber-
nam tertiam. item
in Trinumo: Insa-
num est & malū,
in hospitium de-
uorti ad cupedi-
nē. M. Tullius in

secundo Rhetoricorum: Quare cum in quandā tabernā
deuortissent, simul cœnare, & in eodem loco somnum ca-
pere uoluerunt. Gestientes.] cupientes. gestire enim mo-
dò cupere est, aliàs lætum esse. Corpore uastior.] ma-
ior, enormior, horrentior. uastum enim dicitur magnum;
horrens et ferox. Velus uerbum est Vastescere, quod signi-
ficat desertum & uastum fieri. Vasticies & uastitudo &
uastitas, pro horrore & desolatione & cōtagio accipiunt
tur apud scriptores idoneos. Affatibus.] alloquio &
uerbis, quæ magnum persæpe habent incitamentum in uo-
tranq; partem, tam ad scelus capeffendum, quàm ad uir-
tutem percolendam. Horatius: Hortari cœpit eundem Ver-
bis, quæ timido quoq; possent addere mentem. Maribus
animis.] masculinis, & planē uirilibus. Cunctatio.]
Hortabatur comites, ut moram omnē cunctationēq; ejice-
rent ab sese, exterminarentq;: sæpe enim cunctatio dispen-
diōsa

diosa est. Ex quo illud Silij: Pelle moras, brevis est magni
 fortuna favoris. Persæpe uero utilem curationem tarditas
 temq; esse percipimus. unde ait idem Silius: In rem contari
 fuerit. & Fabius ob id Cunctator dictus, qui cunctando re
 stituit rem. Dictum uetus est, cuius Sidonius quoq; com
 meminit, Persæpe moram esse meliorem. & ut auctor est
 Marcellinus, cunctatio præcipuum bonum est in magnis
 ductoribus. Faceffat.] recedat, abeat. ut illud, Faceffite
 hinc omnes, aliàs faceffere est facere, ut Virgilius: Impe
 rio læti parent, ac iussa faceffunt. Fateor Quirites.] Ex
 ritu oratorum Romanorum, qui ad Quirites concionan
 tur. Extremos latrones.] Ita ordinandus est textus: Ag
 gressus sum gladiolo fugare extremos latrones, tanquam
 id officium foret boni cuius. Extremos autem appellat, in
 telligi uolens perditissimos, nequissimosq; sic ab A. Cello
 extrema malitia dicta est, pro maxima, & ea ultra quã ni
 hil sit. Dux & signifer.] Vexillarium, antesignanumq;
 ac ueluti principem latronum significat. Certa manu.]
 Dicitur manus certa, cuius ictus non aberrat: sicut incer
 ta, quæ nõ semper ferit destinata. Quintilianus in quarto:
 Vt certa manus uno telo possit esse contenta, incertæ plu
 ra spargenda sunt, ut sit & fortunæ locus. Neq; fugam
 capeffunt.] Narratio credibilis, & planè oratoria, in quã
 ex præcepto Quintiliani non fuerit in utile semina quædã
 probationum spargere, nõnunquam etiam argumento ali
 quo confirmabitur: cum aduersarij dicuntur fuisse robu
 sti, armati, contra infirmos: plures, contra unum. Aliquan
 do confitebimur uix esse credibile, quod factum est: nos ta
 men id uerum esse probaturos, sicuti nunc uix uidetur esse
 credibile, tres ab uno peremptos fuissetam autem subtili

APVLEII

ter narrat, tam probabiliter, ut qui audit, statim credat.
 Mordicus, morsu, et dentibus: aduerbiū est mordicius quo
 que ueteres dixerunt in eodem significatu. Plautus in Au-
 lularia: Asinu me mordi-ūs scindant. boues incurserint co- n-
 bus. à morsu etiam morsificatim ludunt. Per scapulas.]
 Scapulae posteriores dorsi partes & humerorum signifi-
 cantur. Hin- interuallum illud medium inter scapulas, in-
 ter scapulum dictum. In Floridia: Cum interscapulum cra-
 tes retexisset. Quidam interscapilium legere malunt. apud
 Higinum crebra mentio est interscapili, à quo inf- apulo
 quoque usurpatur pro interscapilio, siue pro in- scapulis.
 Impuam.] impunitum, & pœna exortem. declinatur
 impunis, ut immunis. Hospit-] Milonis. Prote- sta.]
 defensa. Ne tantillo quidem.] ne minimo quidem. Po-
 stulatus] arcusius. Titulus est apud iur-consultos, de po-
 stulando. Caesar, ut scribit Tranquil. Dolobellam repetun-
 darium postulauit. Reatum.] accusationem. Messala ora-
 tor primus reatum dixit, ut docet Quintilianus in 8. Reus,
 unde reatus ducitur, non solum est is qui causam dicit, &
 item qui quid promissu, spondu- ue, ac debet: uerum etiā
 qui cum altero litem contestatam habet, siue is egit, siue
 cum eo actū est. Reus, ut scribit Gallus H. lius. stipulando
 est idem qui stipulator dicitur: sicut reus est promittendo,
 qui suo nomine alteri quod promissit. M. Antonius apud Ci-
 ceronem in 2. de Oratore: Reos, inquit, appello nō eos mo-
 dō qui arguuntur: sed omnes quorum de re disceptatur.
 Reum fieri a fconio nihil aliud est, nisi apud prætorem le-
 gibus interrogari. Agi dicitur reus, cum accusatur: peragi
 quando damnatur. Plinius in epistolis: Interea dum pape-
 tur reus, Vipianus ad legem Iuliam de adulterijs sic refert:
 Nisi

Nisi reum peregerit, peregrisse autem non al'is quis uide-
tur, nisi & condemnerit. Idem ad legem Iuliam maiesta-
tis: Is, inquit, qui in reatu decedit, xinguitur enim crimine
mortalitate. Re'is apud Priscos moris fuit, summittere cas-
pillum, & uestem sordidam in publico habere, ad misero-
cordiam conciliandam. Proprias inimicitias.] Malefi-
cium sine causa susceptione ferme esse non solet, ut rhetori-
ci doctores prodiderunt, qui præcipiunt, in omni lite cau-
sam potissimum spectari oportere. causa autem omnis aut
impulsiva est, ut ira, odium: aut ratio: inatua. lucrū, here-
ditas. Impulsivam Græci uocant ἐπεντικὴν αἰτίαν: ratiocina-
tivism uero, τὴν λογικὴν αἰτίαν. Præterea causa est aut
efficiens, cum dicimus: illa ratione prouocatus est, quod
πονητικὴν αἰτίαν Græci uocant. aut adiuuās, ut cum dicim⁹.
& iam illa causa accessit: quod ὑπαρκτηρικὴν αἰτίαν uocant.
aut prohibens: ut, imò habui causam non faciendi, ne ad
inimicum meum hæreditas perueniret: quod ἀνταρτικὴν αἰ-
τίαν Græci uocant. Nunc Apuleius impulsivam causam si-
gnat, cum ait, inimicitias non præcessisse: ratiocinativam
uero, cum negat ulla prædæ cupiditate admissum esse fla-
gitium. Cupidine.] cupiditate. Horat. At bona pars bo-
num decepta cupidine falso.

Hic profatus rursu in lachry-
mis obortis, porrectisq; in pre-
ces manibus, per publicam mi-
sericordiam, per pignorum cha-
ritatem, mæstus tunc hos, tūc
illos deprecabar. Cumq; iam
humanitate commotos, mise-

Porrectis in pre-
ces manib⁹.] Ado-
rantes manus at-
tollimus, ut docet
Quintilianus. Si-
ne manibus trun-
ca est actio ac de-
bilis. Cætera par-
te 2 2 109

tes eloquentē ad-
iuvant: hæc pro-
pē est, ut ita dicā,
ipsa actio. manib.
enim loquimur,
manibus posci-
mus, minamur,
supplicamus: ma-
nus uouentium le-
uiter pandata est.
Pignorum.] filio
rum. sunt enim fi-
lii ueluti pignora
charitatis inter cō-
iuges: & ut 32.
quæstione 2. scrip-
tum legimus, cō-
iugij præmium et
gratia nuptiarum
est partus. Obse-
cratio autem illa
iudicum per cha-
rissima pignora
utilis erat, ut inqt
Quint. in 6. lu-
sticiæ oculum.] In
secundo dictū est,
Ipsos etiam oculos
solis & iusti-
ciæ facile frustrē

ricordia fletuū affectos omnes
satis crederem, solis & iusticiæ
testatus oculum, casumq; præ-
sentem meum commendans
deūm providentiæ, paulo altio-
us aspectu relato, conspicio
prorsus totum populum: risu
cachinnabili disfluebāt: nec se-
cus illum bonum hospitem,
parentemq; meum Milonem,
risu maximo dissolutum. At
tunc sic tacitus mecum: En fi-
des, inquam, en conscientia.
Ego quidem pro hospitis salu-
te & homicida sum, & reus ca-
pitis inducor. At ille non con-
tentus, quod mihi nec adstiten-
di solatium perhibuit, insuper
exitium meum cachinnat. In-
ter hæc quædā mulier per me-
dium theatrum lachrymosa &
flebilis, atra ueste cōtectā, par-
uulum quendam sinu tolerans
decurrit: ac ponē eā anus alia
pannis horridis obsita, pari-
busq; mœsta fletibus, ramos
oleaginos utraq; quatientes,
quæ circumfusus lectulum, quo
peremptorum cadāuera con-
tectā fuerant, plangore subla-
to se

to se lugubriter eiulantes: per publicam misericordiam, per cōmune ius humanitatis, aiūt, miseremini indignè cæso- rum iuuenum, nostræq; uidui- tati ac solitudini de uindicta solatium date: certè paruuli hu- ius in primis annis destituti fortunis succurrite, & de latro- nis huius sâguine, legib. uestris & disciplinæ publicæ litate.

tur. ubi de oculo iusticiæ & solis non indiligenter annotauimus. Ri- su cachinnali.] So- noro, soluto, ma- ximo, qualis est ca- chinus. Paren- tem.] Nomē est reuerētiæ. Reus capitis.] Cuius cau- sa capitalis est, is

reus capitis dicitur: ut reus furti, reus maiestatis, qui de fur- to & maiestate accusatur. Assistendi.] patrocinandī, fauendiq;. Assistere enim quandoq; significat defendere, patrocinari, adesse: quod prisca adesse & superesse dicta- uerunt. sic enim eleganter & scitè loquimur: Tibi adsum, tibi supersum: pro eo quod est, aduocatus tibi sum, cau- samq; tuam defendo. Cachinnat.] cachinno risuq; solus- tiore prosequitur. Atræ ueste.] Nigra uestis est lugen- tium. Pullatos dicimus & atratos, qui lugent, & uestibus nigris obsoletisq; luctum testantur. Apud antiquos ne- fas erat, atratum accūbere in epulo. Hinc M. Tullius Vati- nio probro dat, qd̄ tōgā pullā, id est nigra in epulo Quin- ti Arij accubuerit, & quod cœnauerit atratus. Antraci- nus color dicitur apud ueteres, niger, quasi carbonarius. Anthraces enim carbones latine appellantur. M. Varro, Amiculum nigellum appellat lugubrem uestem. Pone.] post. Virg. Pone sibi coniunx. Pannis obsita.] Ita Te- ren. Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisq; ob- situm.

situm. à Virgilio dictus est obsitus auro. pro senex: & ut in-
 terpretatur Donatus, obsitum dicimus metaphora ab a-
 gro sumpta. Oleaginos.] olearios. ab olea oleaginus de-
 ducitur. sicut à faba fabaginus. Sic à Catone acus fabagi-
 num dictū. pro purgamento quisquilysq; fabarū. qui uem
 precipit, tales oleaginas trepedanea esse decidendas. Idē.
 codicillos oleaginos amurca perspergi iubet: ita neq; fumo
 fierūt, & bene ardebūt. Ramus olearum pacis signum est:
 arbor enim pacifera est olea. Virg. Placitam paci nutritor
 oliuam. hinc à Græcis elæa dicta, quia græcè ἐλεῖν miser-
 eordia est: quæ quia contingit eis quibus pax datur, ut in-
 quit Probus grammaticus, olea pacis signum est. Lugu-
 briter eiulantes.] flebiliter lamentantes. Eiulatus & eiula-
 tio. flebilis est lamentatio. Eiulare est. flebiliter more scæ-
 mineo complorare. In legib. decemurilibus lessum dicitur
 hæc lugubris eiulatio. Legi uerba sunt hæc: Mulieres ge-
 n. u. ne radunto, ne uel lessum funeris ergo habento. quibus
 uerbis, ut Lelius interpretatur, tollit lex lamentationem.
 Id totum à nobis laum explicatum est in 2. Tusculanarū
 commentario. Paruuli huius.] Magis naturaliter mo-
 uent exempla, quàm uerba. Hinc Sergium Galbam acce-
 pimus euasisse iudicij flammā, miseratione excitata, dum
 non suos modò liberos paruulos in concione produxerat,
 sed Galbæ etiam supplicis filium, suis etiam manibus cir-
 cumtulera. & ut auctor est Quint. non solum dicendo,
 sed etiam faciendo lachrymas mouemus: unde & pro-
 ducere illos qui periclitentur, squalidos atque deformes
 & liberos & parentes, institutum est. Latronis.]
 Inuidiose latronem Apuleium ipsum appellat. Li-
 bate.] sacrificate, & quasi parentate. Quid litare

☞ sacrificare inter se differant, sapius diximus.

Post hæc magistratus, qui natu maior, adsurgit, & ad populū talia infit: De scelere quidem, quod seriō vindicādum, nec ipse qui commisit, potest diffiteri: sed una tantum subsiciua sollicitudo nobis relicta est ut cæteros socios tanti facinoris requiramus. Nec enim uerisimile est hominem solitariū, tres tam ualidos euitasse iuuenes. Prohinc tormentis ueritas eruenda. Nam & qui comitabatur eū, clāculo profugit: & res ad hoc deducta est, ut per quæstionem, sceleris sui participes indicet, ut tam diræ factionis formido funditū pe- rimatur. Nec mora, cum ritu Græciensī ignis & rota, tum omne flagrorum genus inferuntur. Augetur oppidō, imō duplicatur mihi mæsticia, quod integro saltem mori non licuerit. Sed anus illa, quæ fletib. cuncta turbauerat: Prius, inquit, optimi ciues, quam latro nem istum miserorum pigno-

Diffiteri.] negare, ☞ inficiari. Subsiciua sollicitudo.] reliquæ ☞ sola. Subsiciuam enim id uocant, quod quasi reliquum, subdu- ctum, subtractūq. est. Mar. Varro: Ab hoc principio mensores nōnunquam dicunt in subsiciuum esse unciam agri aut sextantem. quidā Subsiciuum quasi à subsecando, aliq. quasi à succidendo deducere malunt, eodem tamē intellectu ☞ significatu. A. Gellius, M. Tul. Plinius, tempora suscisiua appellant, quasi dicas subsecata subductaq. à negotijs quæ lite-

ris sunt impartien-
da. In primo de
legibus ait M. Tul-
lius: Subsciuia quæ
dam tempora in-
currunt, quæ ego
perire non patior.
Apuleius infra quo
que dictionē hanc
decenter usurpat
in significatione
confinili. Eui-
tasse.] uita spo-
liasse. Euitare es-
nim uerbum est
uetus, nec omnib.
obuium, quod si-
gnificat uita pri-
uare. & ita lege-
re malim, quàm
enecasse: quod qui-
dam, insolentiam
huius uerbi refor-
midantes, fecerūt.
sed elocutioni A-
puleianæ magis
congruit euitasse,
quam enecasse:
cum alterum sit
oppidò quàm cru-

rum meorum peremptorem
cruciandum adfigatis, permittite
corpora necatorum reue-
lari, ut & formæ simul, & ætatis
contemplatione, magis ma-
gisq; ad iustam indignationē
arrecti, pro modo facinoris sæ-
uiatis. His dictis applaudi-
tur: & illico me magistratus iu-
psum iubet corpora, quæ le-
cto fuerant posita, mea manu
detegere. Luctantem me, ac
diu renitentem, præcedens fa-
cinus instaurare noua offensio-
ne, lictores iussu magistratuum
quàm instantissimè cōpellunt:
manū deniq; ipsam eregionē la-
teris tundentes, in exitium suū
super ipsa cadauera porrigūt.
Euictus tandem necessitate
succumbo: & ingratus licet, ar-
repto pallio, retexi corpora.
Dij boni, quæ facies rei? quod
monstrum? quæ fortunarum
inearum repentina mutatio?
Quanquam enim iam in pecu-
lio Proserpinæ, & Orci familia
numeratus, subito in contra-
riam faciem obstupescactus hæ-
si: nec possum nouæ illius ima-
ginis

ginis rationem idoneis uerbis expedire. Nam cadauera illa iugulatorum hominū erant tres utres inflati, uarijsq; secti foraminibus: & ut uespertinū praelium meum recordabar, his locis hiantes, quibus latrones illos uulneraueram. Tunc illis quorundam astu paulisper cohibitus risus, liberè iam exarsit in plebem. Hi gaudij nimietate gratulari, illi dolorem uentris manuum compressione sedare. Et certè læticia delibuti, meq; respectantes, cuncti theatro faceffunt.

ditum, alterū protritū. Item Aelius poeta apud Ciceronem in 3. Tusculana: Hæc omnia uidi inflam-mari, Priamo uitam euitari: id est, uitalitate spoliari. Tormentis ueritas eruenda. Inter probationes quas Græci ἀρίστα, nostri inartificiales uocāt, tormenta sunt. apud rhetoricos docto-

res communis locus est A' tormentis dicere, & contra tormenta: cum pars altera quæstionem uera fatendi necessitatem uocet, altera autem sæpe causam uel falsa dicendi. Plenæ sunt orationes ueterum oratorum huiusmodi quæstionibus. Apud maiores nostros, quæstiones, tormenta de seruis habebantur. Diuus Augustinus, ut auctor est Vlpianus, non esse à tormentis incipiendum constituit: neq; ideo fidem quæstioni adhibendam. est enim quæstio, res fragilis & periculosa, & quæ ueritatem fallat. nam pleriq; patientia siue duritia tormentorū ita tormenta contemnunt, ut exprimi ab eis ueritas nullo modo possit. alij tanta sunt impatientia, & adeo recentes in dolore, ut in quouis mentiri quàm pati tormenta malint. De mi-

nore quatuordecim annorum questio habenda non est, ut
 diuus Pius Cecilio rescripsit. Tormenta, ut docet Arcadius
 iuriconsultus, habenda sunt non quanta accusator postu-
 lat, sed ut moderata rationis temperamenta desiderant.
 Sed senatus consulto Syllaniano ex Vlpiani præceptione,
 impuberes torqueri non debent, sed terreri tantum, & ha-
 bena uel serula cadi. aliâs tormētia significant machinas
 bellicas. Scribit Plin. Cretas inuenisse in tormētis scorpione
 mē. Per quæstionē.] Quæstionē, ut inquit Vlpianus, sic acci-
 pimus, nō tormētia tantū, sed omnē inquisitionē & defen-
 sionē. Aliæ sunt quæstiones oratorū & dialecticorū. Ris-
 tu græciēs.] Ea forma dicitur Græciēs qua Hispaniēs,
 Corinthiēs, Romaniēs: quæ in ueterū libris diligēs lectōr
 frequenter inueniet, & nos hisce commentarijs inspersi-
 mus: & apud Suetonium non indiligenter annotauimus,
 quid differat Hispaniēs ab Hispano, & alia id genus.
 Ignis & rota.] Inter tormenta antiquorū sunt crucēs, eccu-
 lei, carcer, uncus, & adactus per meci in hominem stipēs,
 & tunica alimentis ignium illita & intexta, quam mole-
 stiam uocant: de qua intelligi uoluit Satyrographus, cum
 ait, Ausi quod liceat tunica punire molestia. & Epigram-
 matus illo uersu, Nam cōdicatur tunica præsentē molestia.
 Ungula, quod tormenti genus est, meminit Cyprianus. Eu-
 sebius, Tertullianus: qui & asias et runcinas inter instru-
 menta sæuitiæ percenset. Præterea inter cruciatus est ignis
 & rota, utrunq; non minus notum quā crudele suppli-
 cium. tormentum rotæ Germanorum propè peculiare est.
 apud quos noxi rotæ inferuntur, & membratim radij
 rotarum cōuulsi, lentitudine mortis cruciabiliter perimū-
 tur: de quo scripsimus in commentarijs Tusculanarum. in
 decimo

decimo quoq; huius operis uolumine sic scriptum est: Nec
 Pota uel eculeus more Græcorum tormentis eius apparatus
 iam deerant. Flagitiorum.] Corrige flagrorum: ut sit si-
 sus. Omne genus flagellorum uerberumq; illatum impu-
 ratumq; fuisse. Oppidò.] ualde. Immo duplicatur.] Ex
 ornatio est, quam correctionem uocant. ut illud ex libro
 quarto Rhetoricorum ad Herennium: Quod si iste suos ho-
 spites rogasset, immò uenisset modò, hoc facile perfici pos-
 set. Integro.] timebat enim, ne laceratio discriptoq; per
 cruciatus corpore, mutilatus, truncus, minimè integer mo-
 reretur. Iuuenalis: Hoc cruciatus Lentulus, hac pœna ca-
 ruit: cecidiq; Cethegus Integer, & iacuit Catilina cadaue-
 re toto. Pignorum peremptorem.] filiorum meorum in-
 terfectorem. pignora enim filios dici, sat notum, & supe-
 rius explicatum est. Reuelari.] detegi, denudari. Pro
 modo facinoris.] Pœna facinori par irrogari & solet &
 debet. nam ut docet Marcianus iurisconsultus, respiciendū
 est iudicātū, ne quid durius aut remissius cōstituitur, quàm
 causa deponit. nec enim aut seueritatis aut clemētiæ gratia
 affectanda est: sed perpenso iudicio, prout quæq; res po-
 stulat, statuendum est. Planè in leuioribus causis pronio-
 res ad lenitatē iudices esse debēt, in grauiorib; pœnis seue-
 ritatē legū cum aliquo tēperamēto benignitatis subsequi.
 Renitentē.] recusantē. Præcedens facinus.] Triplex ho-
 micidiū. Eregione lateris.] Eregionē aduerbialiter dici-
 mus, ex opposito, & ex parte contrā respiciente. hic signi-
 ficat, ex parte laterali percutientes liētores impulsisse, ut
 manum super cadauera porrigeret. Ingratus.] id est, in-
 uitus & coactus, & contra animi mei uoluntatem. sic To-
 ren. Opus faciam, ut defatiger usq; ingratus ut dormiam.

Vlronea enim, ut inqt Donatus, grata sunt; ingrata, quæ
 ab inuitis fiunt, ac recusantibus. Retexi.] reuelavi, ape-
 ruiq;. Repentina mutatio.] ut qui prius triplicis homici-
 dij reus mihi uidebar, nunc utricida conspicerer. In pec-
 culio Proserpinæ.] Oppidò quàm eleganter dicitur, quem
 piam numeratum esse in peculio Proserpinæ, qui fuit pro-
 ximus morti, & iam iam iturus ad manes, & aucturus fa-
 miliam Plutonis. nam sicut peculium dicitur, quod seruus
 seorsum à rationibus dominicis separatum habet: ita pecu-
 lium Proserpinæ & Orci familia, translatione decentis-
 sima significantur animæ defunctorū: hæc enim sola sunt
 deorum infernorum bona, & opulentia. Afferunt poeta,
 mortuorum capita furiarum lampade lustrari, & earum
 nomina à Proserpina in inferorum poste conscribi. Pecus-
 lium propriè seruorū est, sicut patrimoniū et bona patris
 familias. unde seruale peculium à iurisconsultis dictum
 & res peculiares, ad peculium pertinentes. Peculiosum ap-
 pellat Plautus, opulentum, seruū suffarcinatumq; peculio.
 Orcum autem Plutonem dici quis ignorat? Hinc Orcinias
 na sponda apud Epigrammatistam, usurpatur pro lecto
 funebri. Verrius Flaccus, Vragum ab antiquis dictum ait,
 quem Orcū dicimus, quasi ab urgendo: quod is deus maxie
 me nos urgeat. ab Orco orcinus libertus, ut opinor, dictus:
 qui fit ipsius testatoris defuncti, & in orci familiam ascrip-
 ti De orcino liberto meminerunt iurisconsulti, titulo de
 fidei commissarijs libertatibus, & lib. 2. Institutionū. Vires
 inflati.] Querit Aristoteles in problematis, cur utres infla-
 ti ualeant fluitare, qui inanes deorsum, inflati supernè fe-
 rantur. hoc autem ideo cōtingit, quod ab aere sustinentur.
 Scribit Plin. Hircini utris uinary cinere sanguinem fissi.
 Vtribus

Vtibus inflatis incubantes barbari, flumina transnatante
 quod apud historicos frequentissimum est. Hiantes.]
 aperti, patētesq; sic Papinius, Vulnus hiat. Plus est hiscere
 q̄ biare, si Diomedii credimus. hiat enim, qui ore patulo est,
 uel tacitus: hiscere uerò est, incipere loqui. Veteres hietari
 & hietare dixerunt. Laberius, Hietātur fores dixit: pro eo
 quod est, hietant, id est patent. Cohibitus.] compressus,
 coercitus, suffrenatus. Liberè exarsit.] Natura compa-
 ratum est, ut risus aliquandiu coercitus, mox obijcibus re-
 fractis liberrimè erumpat. quod Cleophanto accidisse scri-
 bit Aristot. ut scilicet aliquātisper risum cohibisset, mox
 in largissimū sonorūq; cachinnū effunderetur. Gratula-
 ri.] gratulabātur. Sedare.] sed abāt: frequentissima locutio.
 Dolorem uentris.] Expressit id quod ex naturali affectio-
 ne prorumpit. namq; ex nimio risu dolor uentris interdum
 exoritur, quem manuum compressione mitigare solemus.
 Læticia delibuti.] Ad animum transtulit, quod est corpo-
 ris. nam delibutus, unctus dicitur: sic & Terentius delibut-
 um gaudio dixit. Faceffunt.] abeunt, recedunt. Lacia-
 niam.] Pallium signat, quo cadauera illa fuerant conucla-
 ta, contactaq;.

At ego, ut primū illam la-
 ciniam prehenderam, fixus in
 lapide steti gelidus: nihil se-
 cus, quā una de cæteris thea-
 tri statuis uel columnis: nec
 prius ab inferis emerſi, quā
 Milo meus hospes accessit, &
 iniecta manu, me renitentem,

In lapide.] tã-
 quam lapideus fa-
 ctus, obſtuporem.
 Theatri statuis.]
 Moris fuit apud
 antiquos, theatra
 statuis exornare.
 M. Scaur⁹ tria mi-
 lia signorum ad or-
 natum

natum tempora-
ry theatri posuisse
se memoratur: cui
triplex fuit scena,
aliudine ccc
lx columnarum,
summae olivae
tabulis inauratis
spectabiles uisiba-
tur. Promicanti-
bus.] mananti-
bus, profluenti-
busq; promicare,
ut inquit Nonius,
est porro iacere
& extendere. Na-
uius: Si quid loqui-
uis, non perdoce-
re, multa longe
promicando oras-
tio est. Clemen-
ti uolentia.] De-
clamauit à contra-
rio, nam cum uio-
lentia inclemen-
ter fiat, tamē hic
clementem uolen-
tiam suē dixit: in-
telligi uolē quan-
dam quajū uilem,

lachrymisq; rursum promican-
tibus crebra singultientem cle-
menti uolētia secum attraxit:
& obseruatis uia solitudinib;
per quosdam anfractus domū
suam perduxit: mox tu mēq; me,
atq; etiam tunc trepidum ua-
rijs solabatur affatibus. Nec ra-
men indignationem iniuriæ,
quæ inhæserat altius meo pe-
ctori, ullo modo permulcere
quiuit. Ecce illico etiam magi-
stratus ipsi cum suis insignibus
domum nostram ingressi, tali-
bus me monitis delinire ge-
stiunt: Neq; tuæ dignitatis, uel
etiam prosapiæ tuorum igna-
ri sumus, Luci domine, nam &
prouinciam totam inclytæ ue-
stræ familiæ nobilitas cōple-
ctitur. Ac ne istuc, quod uehe-
menter ingemiscis, contume-
liæ causa perpeffus es, omnem
igitur de tuo pectore præsen-
tem tristitudinem mitte, & an-
gorem animi depelle. Nam lu-
sus iste, quam publicē gratissi-
mo deo Ri ui per annua reuer-
tacula solenniter celebramus,
semper cōmenti nouitate flo-
rescit.

ascit. Iste deus auctorem suū
propitiū ubiq; comitatur a-
manter, nec unquam patietur
ut ex animo doleas, sed fron-
tem tuam serena uenustate læ-
tabit assidue. Ac tibi ciuitas o-
mnis pro ista gratia honores
egregios offeret. Nam & pa-
tronū scripsit, & ut in ære stet
imago tua decreuit.

tamen & beneuo-
lam. Apuleiū tra-
ctum esse à Milo-
ne, qui hostiti pro-
desse uolebat, non
obesse. Inbæse-
rat alius.] Pro-
uerbialis illa sen-
tentia est: Cui dos
let, meminit: cui
placet, obliuisci-

tur. Iniuriarum enim memoria sempiterna est, cum bene-
ficij recens sit obliuio. hinc illud caratissimum: Manet alo-
ta mente repositum iudicium Paridis. Cum suis insigni-
bus.] Magistratuum penè singulorum insignia quasi pecu-
laria sunt: uerbi causa, lictores, & uirgarum fascēs, cum
securibus, & prætexta uestis, insignia sunt Consulū: tu-
nica palmata, & togæ picta, cum quadrigis albis, trium-
phantium: diadema regibus, paludamenta imperatoribus,
galerum pontificibus, lituus auguribus insignia sunt. Lu-
ci domine.] Verba sunt magistratuum, ad Lucium Apu-
leium: quæ in nomine domini, & pronomine Lucij, ho-
noris causa compellant. nam (ut inquit Horatius) gaudent
prænomine molles Auriculæ. Prouinciā totam.] Thes-
saliam significat, ubi originis maternæ Apuleianæ fundæ
menta à Plutarcho & Sexto Plutarchi nepote prodita,
gloriam Apuleio faciebant. Tristitudinem mitte.] tri-
sticiam omnem mœroremq; procul abige. tristitudo enim
pro tristitia, sicut mœstitudo pro mœstia, et latitudo pro
læticia usurpatur. Angorem.] Angor est, ut docet Ni-
Tul.

Tul. ægritudo premens. Per annua reuerticula.] Idem
 in Floridis: Siderum, inquit, obliqua curricula, solis annua
 reuerticula. quodam enim circuitu tempora anni recur-
 runt, reuertunturq; ad pristinas metas: & ut inquit poe-
 ta, in se sua per uestigia uoluitur annus. Ex hoc ueteres an-
 num uertentem uocauerunt, qui confit ex solis uertigine,
 dum ad id signum se denuò uertit, ex quo digressus est. At
 totius Capito annum à circuitu temporis putat dictum. M.
 Varro annum significare circum autumat, unde parui cir-
 culi annuli dicuntur. Commenti.] inuentionis, excogita-
 tionisq; Deus.] Ritus. Auctorem suum.] scilicet eum
 quiritidendi iocandiq; materiam suppeditauerit. Leta-
 bit.] Nouè dictum, pro eo quod est hilarabit, lætifica-
 bitq;, ac læta faciet. sic enim ueteres locuti sunt. Liuius in
 Fegisto: Iam'ne oculos spe lætauisti optabili? Accius in
 Pelopidis: Et te triplici lætare bono. Ciuitas.] Hypata.
 Patronum scripsit.] Mos fuit ueterum, ut unaquæq; ciui-
 tas patronos peculiares Romæ haberet: ut docent Dionys-
 & Apul. hinc apud Sueton. annotaui, Bononienses fuisse
 in clientela Antoniorum, Lacedæmonios in clientela Clau-
 diorum. Fab. quoq; Sanga patronus Allobrogum Romæ
 fuisse memoratur: per quem Catiliniæ coniurationis in-
 dicium factum. sic & Siculi patronos Marcellos habue-
 runt, & Scipiones. Ut in ea restes.] Mendosus locus, quæ
 sic emendo, perpensis curiose literis, te sensu: Ut in ære stet
 imago tua decreuit. significat enim decreuisse Hypatenos
 statuam ex ære dicendam Apuleio, perinde ac patrono: nã,
 ut auctor est Plin. sic clientes instituerunt colere patronos
 quib. statuas ex ære dicabāt in domibus atq; in atrijs, cum
 in municipijs ornamentum fori statue esset.

Adhæc dicta, sermonis uicē
refero: Tibi quidem, in quam,
splendidissima & unica Thes-
salia ciuitas, bonorum talium
parem gratiā memini. Verūm
statuas & imagines digniori-
bus, meisq; maioribus reserua
resuadeo. Sic pudenter allo-
cutus, & paulisper hilario iul-
tu renidens, quantumcunq;
poteram latiore me refin-
gens, comiter abeuntes ma-
gistratus appello. Et ecce qdā
intrō currens famulus, Rogat
te (inquit) tua parens Byrrhe-
na, & conuiuij cui te serō de-
sponderas iam appropinquan-
tis admonet. Ad hæc ego for-
midans, & procul perhorres-
cens etiam ipsam domum e-
ius: Quā uellem, inquam, pa-
rens iussis tuis obsequium cō-
modare, si per fidem liceret id
facere. hospes enim meus Mi-
lo per hodierni diei præsentis-
simum numen adiurans effe-
cit, ut eius hodiernæ cœnæ pi-
gnerarer: nec ipse discedit, nec
me digredi patitur. prohinc e-
pulare uadimonium differa-

Gratiā memi-
ni.] Quasi dicat:
Habeo quidem ti-
bi gratiam tantā,
quantam meren-
tur hæc tua in me
ultronea benefi-
cia: sed me tali ho-
nore haud equidē
dignor, cum sta-
tuæ honoratori-
bus dedicadæ sint.
Meisq; maiorib.]
malim legeremei,
ut sit sensus: sta-
tuas reseruandas
esse his qui maio-
res fuerint, dignio-
resq; ipso Apu-
leio. Renidens.]
subridens. Catula-
lus: Renidet usque
quaq;. Renidere
est, labra contra-
here, auctore Lu-
cretio grammati-
co: labra autē con-
trahi solere à sub-
ridentibus, palam
est. Latiorē me
A refin-

refingēs.] Quāuis
 cecinerit poeta,
 Cōsiliū uultu tegit
 & spē frōte sere
 nat: attamen diffi
 cillimū homini est
 tristi et mæsto, læ
 tiorē uultū induce
 re: & cum intrin
 secus anim⁹ anga
 tur, forinsec⁹ ostē
 tare læticiā. Co
 miter.] hilarē, lu
 benter, benignē,
 suauiter. Comes,

benigni, suauēs, faciles homines dicūtur: auctores M. Var
 ro, & M. Cicero. Appello.] familiariter alloquor. Pa
 rens.] reuerentiæ maternæ nomen: nullum enim uenera
 bilius est quā parentum nomen & appellatio. Despon
 deras.] quasi per desponsionem obligaueras. Ad cœnam,
 inquit Seneca, ibo, quia promisi, etiam si frigus erit, non
 quidem si niues cadent. Numen.] Risum deum signifi
 cat, cuius hilaria solennia illo die celebrabantur. Pigne
 rarer.] quasi manciparer, obligarerq;: quemadmodum
 subinde promittimus nos ituros ad cœnam, uel pignore de
 po sito. Oppignerare est, pignus dare fœneratori, ob pecu
 niam mutuaticiam: sicut repignerare, pignus recipere est,
 resoluta cum fœnore pecunia, quo uerbo utuntur iuricon
 sulti. Epulare uadimonium.] Qui uadimonium promisit,
 solet ad tempus sistere. Vadimonium sponsio est, & actio

ad certum diem se sistendi in iudicio: id est comparandi,
 quod non sine causa deferri debet, aut differri solet. Hinc il-
 lud Plinianum: Inscriptiones propter quas uadimonium
 deferri possit. Seneca: Vadimonium, inquit, promittimus,
 & tamen deferitur. Quintil. in declamationibus: Nisi ta-
 men ad uadimonium legate negasses, non multorum die-
 rum commeatum habeamus. apud Ciceronem in oratione
 pro Quintio, longa est dissertatio de uadimonijs desertis
 ac dilatis. Sicut ergo in forensi causa & iudiciali uadimo-
 nia interdum differebantur, ita oppidò quàm decenter per
 ueniam translationem petit Apuleius, ut uadimonium
 epulare differatur: id est, ut cœna ad quam iturum sese spo-
 nderat, & quasi uadimonium promiserat, differatur.
 Differre uadimonium epulare est hoc modo, ut exēpli cau-
 sa res colliquefeat. Promisi iturum me ad cœnam, mox uel
 pœnitentia ductus, uel negotio distentus, dico conuiuato-
 ri, ut cœna condicta in crastinum uel perendinum diem
 differatur, sicut differt uadimonia prætor. Ad hanc de ua-
 dimonijs formulam, referenda est ferè illa Plautina trans-
 latio ex Curgulione: Vbi tu es qui me conuadatus uenerijs
 uadimonijs? ubi tu es qui me libello Venerco citasti? ecce
 me sisto, ades, cōtrā sisto ego tibi me, et mihi cōtrā itidē ut
 sistas suadeo. Balnearibus.] nō tā balneatorib. quàm bal-
 neariū utensilibus. Balnearia autem generaliter significāt
 omnia ad usum balneorum pertinentia: ut strigiles, ampul-
 la olearia, lintea, & alia hoc genus: quæ omnia iussit Mi-
 lo se subsequi, ducentem Apuleium ab balneas proximas.
 Fabricaueram.] cum ipse fuerim auctor risus illius solu-
 toris. Oblectus.] delitescens, & quasi oculos, nutus, ris-
 sum obuiorum fugitans. Deuotatus.] lege Denotatus: id

est designatus, demonstratusq;. Impos animi.] quasi uersus, attonitus, alienata mente, ob uerecundiam, animiq; stuporem.

Paupertina cœnula.] Sic Sidorius: Angulus iste pater, paupertis nusq; recessus. Inacusserat.] natura lem expressit affectum, quo ex lachrymarum ubertate dolor capitis concitatur. Cubitum.] dormitum eo. Villicus, ut præcepit M. Cato, primus cubitu surgat, postremus cubitus eat. Cubitu.] lectulo, et ut ita dicam cubatione, ubi mollior cubaret. Sui longe dissimilis.] mœsta scilicet & uultuosa, q̃ alioqui letabunda erat, et hilaris. Vultuosam frōtē.] Vultuosam triste signifi-

Raptim deniq; paupertina Milonis cœnula perfunctus, curatusq; capitis acrem dolorem, quem mihi lachrymarum assiduitas incusserat, cubitum uenia facile tributa concedo: & abiectus in lectulo meo, quæ gesta fuerant singula mœstus recordabar: quoad tandem Fortis mea, dominæ suæ cubitu procurato, sui longè dissimilis aduenit. Non ex læta facie, nec sermone dicaculo, sed uultuosam frontem rugis insurgentibus, asseuerabat constanter ac timidè. Deniq; sermone prolato: Ego (inquit) ipsa confiteor ultro, ego tibi causam huius molestiæ fui. Et cum dicto lorum quempiam sinu suo depromit, mihiq; porrigens, Cape, inquit, oro te, de perfracta muliere uindictam: immò uerò licet maius quoduis supplicium sume: nec tamen me putes, oro, sponte angore istum tibi concinnasse. Dū mihi melius,

lius, quàm ut mei causa uel tantillum scrupulum patiare: ac si quid aduersi tuum caput respicit, id omne protinus meo luitur sanguine. Sed quòd alterius rei causa facere missa sum, mala quædam mea fors in tuâ recidit iniuriam. Tunc ego familiaris curiositatis admonitus, factiq; causam delitescentem nudari gestiens, suscipio: Omnium quidem nequissimus, audacissimq; lorus iste, quem tibi uerberandæ destinasti, prius à me cõcisus atq; laceratus interibit ipse, quàm tuam plumeam lacteamq; cõtingat cutem. Sed mihi cum fide memora, quod tuum factum scuiras consecuta, in meum conuertit exitium. Adiuro enim tuum mihi charissimũ caput, nulli me prorsus, ac ne tibi quidem ipsi adseueranti posse credere, quòd tu quicquam in meam cogitaris perniciem. Porro meditatus innoxios, casus incertus, uel etiam aduersus, culpæ non potest adijcere.

cat. M. Tullius in oratore: Ne quid ineptum sit, aut uultuosum. Donatus identidem ait: Hoc est uultuose pronũciandũ: quæ si dicas, uultu indignabũdo, et tristi. Pronũciatio uultuosa et gesticulat[i]onib[us] molesta, in oratore reprehẽditur à Quint. in ii. Assueuerat.] seueritudine contraherebat. Et ut ueteres dicunt capiebat. Constanter.] Primò, inquit, Fortis constabunda ac meticulosa conticuit, mox sermonẽ protulit qui subsequitur. Lorũ quem piã.] Multa sunt apud nos uocabula neutri generis, quæ apud priscos masculin-

masculino genere dicebantur: ut guttur. ex quo illud Plautinum etiam, Næ obturat inferiorem gutturem. ut corius, ut collus, qua dictione tormenti quoq; genus è corio significatur. idè Plaut. Collus collaria caret. sic lorus pro lorũ, masculine dicitur. pari modo diuerso genere dicebāt, hæc ludus, hæc metus, hæc amnis, hic frons. Lupum fœminam dixit M. Varro, Ennium & Fabium Piclorem secutus. A loro uerbum loreare ductum est, quod significat loro loreisq; uerberibus conscribillare, signareq;. Plaut. in Milite: Ego uestra faciam latera loreale. à loro lorarij dicti, in scenicis fabulis serui, qui loro uinciebant aut uerberabant, quos erant iussi uincire aut uerberare. M. Cato id genus homines Brutianos dixit, his uerbis: Decemuiros Brutiani uerberauere. Causa autem nominis hæc est. Cum Brutij, primi totius Italiæ populi ad Hannibalem descisissent, id Romani ægrè passi, postquã Hannibal Italia decessit, superatiq; Pœni sunt, Brutios ignominie causa magistratib. in prouincias euntibus parère & præministrare seruorũ uice iusserunt: et quia ex Brutys erant, appellati sunt Brutiani. Concinnasse.] molestiam anxietatemq; confecisse. Vel tantillum scrupulum.] Dy procul, inquit Phoib, auertant, ut tu uel minimã anxietatem ægritudinemq; propter me patiaris. Meo luatur sanguis.] Consimile est illud Virgilianum, Quod dy prius omen in ipsum Conuertant. & olim Camillus, ut historici tradunt, precatus est deos, ut si cui hominũ deorũq; nimia sua fortuna populisq; Romani uideretur, ut eã inuidiã luere suo priuato in cõmodo liceret. Luere, soluere est: reluere, resolvere: quib. uerbis utitur frequẽter iuriscõsulti. Familiaris curiositatis.] Signat se curiositate quadam prope peculiari praditum fuisse. Aut Fir-

micus Maternus: Quicunq; oriente capræ sidere nati erūt,
 curiosos omnium rerum fore, ut semper noua quæq; curio-
 sa desiderij cupiditate sectentur. Plautina sententia ex Sti-
 cho est: Curiosus nemo est, qui non sit maleuolus. Nuda-
 ri gestiens.] operiri, demonstrariq; cupiens. Suscipio.]
 loquor. Lorus iste.] Masculino genere dixit, ut paulo an-
 te. Plautus corios dixit masculino genere pluraliter, in Pe-
 nulo: Heri in tergo meo tris facile corios contriuiisti bubu-
 los. Plumeam lacteamq;.] ob molliciem & teneritudi-
 nem plumea, ob candorem lactea cutis dicitur. Sæui-
 tas.] Nō tā crudelitas significari uidetur, quā sinisteritas,
 et aduersa fortuna. Sæuū siue scæuum, quasi scæon, id est si-
 nistrum dici autumant: & uulgus scæuum in bona atq; in
 mala reuocat. quæ autem scæua sunt, id est sinistra, ea no-
 xia esse creduntur. quamuis in auspiciando sinistrum auspi-
 cium, pro læto & prospero apud antiquos accipitur, de
 quo alibi copiosius. Adiuro tuum caput.] Iusiurādū græ-
 corum est, iurare per caput. Homerus: πατριὸν κεφαλὴν μὲν
 γὰρ ὀρνεύει ὁ νόμος. hinc illud Satyrographi: Nōdum græcis
 iurare paratis Per caput alterius. a Virg. quoq; dictum est.
 Per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat. Euange-
 lica præceptio interdicat, ne per caput nostrū iuremus, cū
 ait: Neq; per caput tuum iuraueris. quod græcè dicitur, μὴ
 τὴν τῆς κεφαλῆς σου ὀρκισθῇς. Meditatus innoxios.] Sensus
 est, cogitationes innoxie, etiam si male, euentuq; con-
 trario ceciderint, non esse criminosas, neque culpæ con-
 fines existimandas: cum non semper euentus rei sit spe-
 ctādus, sed cōsultatio. quāuis, ut docet M. Tullius, hoc ple-
 runque faciamus, ut consilia euentis ponderemus: ut
 quod male cecidit, id male consilium putemus. Medita-

his autem expone, pro meditationes, accusatio casu,

Vdos.] lachry
mis madētes, mar
cidos. Bacchus
optimo epitheto
marcidus nomina
tur, quasi ebrius:
& uina marcida,
& marcētes uue
poetis dicta. Sta
tius: Marcidus edo
mito bellum refe
rebat ab Hemo Li
ber. Lucretius Pa
pinij interpres,
marcidū pro lasso
atq; ebrio expo
nit. item in primo
Sylvarū: Illi mar
cida uina largiun
tur. & apud Epi
grammatistā, Mar
centes tibi porri
gentur uue. sic et
oculi marcidi, qua
si ex uinolētia pro
pensi, languidu
liq; in libidinem
ueneriam. Sym
pathia autē qua-

Cum isto fine sermonis, o
culos Fotidis meæ udos ac tre
mulos, & pronā libidine mar
cidos, iam iamq; semiadoper
tulos admissis & sorbillantib.
suauis sitienter hauriebā. Sic
illa laticia recreata: Patere, in
quit, oro, prius fores cubiculi
diligenter occludam, ne ser
monis elapsi profana petulan
tia, committam grande flagi
tium. Et cum dicto pessulis in
iectis, & uncino firmiter im
misso, sic ad me reuersa, colloq
meo manibus ambabus imple
xa, uoce tenui, & admodū mi
nuta: Pauco, inquit, & formi
do solidē domus huius opera
ta detegere, & arcana dominae
meæ reuelare secreta. Sed meli
us de te, doctrinaq; tua præsū
mo, qui prater generosam na
taliū dignitatem, prater sub
lime ingenium, sacris pluribus
initiatu, profectō nosti san
ctam silentij fidem. Quaecunq;
igitur commiserō huius reli
giosi pectoris tui penetralib.
seme

semper hæc intra cōseptū clau-
sa custodias oro: & simplicita-
tem relationis meæ, tenacitate
taciturnitatis tuæ remunerare.
Nam me, quæ sola mortalium
nouī, uis amoris, quò tibi te-
neor, indicare compellit. Iam
scies omnem domus nostræ
statum: iam scies dominæ meę
miranda secreta, quibus obau-
diunt manes, turbantur fide-
ra, coguntur numina, seruiunt
elementa: nec unquam magis
artis huius uiolentia nititur,
quàm cum scitulæ formæ iuue-
nem quempiam libenter aspe-
xit: quod quidem ei solet cre-
briter euenire.

dam est oculis cū
genitalibus, &
(ut inquit Ari-
stot.) sedes oculo-
rum maxime om-
nium locorum ca-
pitis spermatica
est. Semiadoper-
tulos.] talis oculo-
rum habitus ma-
xime uenerius est,
& libidinis pro-
luuium designat.
Sorbillantibus sa-
uis.] Eleganter
expressit amantis
affectum, qui im-
pressis basys qua-
si sorbet & hau-

rit puellæ osculationes, instar eius qui ouum scienter exor-
bet. & profectò, ut inquit Plin. oculos eū osculamur, ani-
mum ipsum uidemur attingere. Pessulis.] ianuæ clau-
stris, de quib. suprā. Vncino.] Vncinus curuatura sua fir-
miter continet occlusas fores. Implexa.] implicata, &
(ut inquit ille) lasciuiis hederis ambitiosior. Incitatus.]
sacratu, & religionibus imbutus. initia sunt mysteria, de
quibus suo loco mox plura. Sanctam silentij fidem.] Or-
pheus, ab his quos initiabat, exigere solebat, ne prophæ-
tis auribus religiones proderentur. Platonici quoq; secre-
tarum disputationum ueneranda cōmenta imperitis pro-

di nolunt. Pythagoras & Porphyrus animos scētorum
 silentio religioso consecrabant. M. Varro & Augustinus
 auctores sunt, Græcos mysteria taciturnitate parietibusq;
 clausisse. Tertul. in apologetico: Silenti fides religionibus
 debetur. Intra conseptum.] intra sepimentum & clau-
 stra pectoris. Cōseptum enim id dicimus, quod undiq; clau-
 sum, munitum ac septum est. Liu. in 10. Ibi medqs ferē ca-
 stris locus est conseptus cratibus, pluteisq; & linteis conte-
 ctus. sepire significat circumdare, munire, intercludere: du-
 ctum a sepibus, quæ obiectæ intercludunt: unde septum,
 conseptum, & circumseptum inclinantur. Simplicita-
 tem.] qua simpliciter & aperte, citra dolum & stros-
 pham subdolum cuncta profiteor. Hinc mulierum mores
 denotantur, quæ suapte natura nihil occulunt, nihil occul-
 tant, sed omnes ferme largiloquæ sunt & multiloquæ. ex
 quo illud Plautinum in Aulularia: Nam multum loquaces
 merito omnes habemur, nec mutam profectō repertam ul-
 lam esse hodie dicunt mulierem ullo in seculo. item in Ci-
 stellaria, sub fœminæ persona: Largiloquæ exēplo sumus,
 plus loquimur quā fas est. Proinde Portius Cato non im-
 merito dicebat, se pœnitudine duci, si mulieri quicquāli
 quādo credidisset. Æsopus ille egregius fabulator, salubri-
 ter monens ita præcipit: τὴν γυναῖκα μηδὲ πρὸς τινα λόγον
 ἀνέχεσθαι: id est, mulieri nullatenus arcana concedito. ὅτι
 γὰρ τὸ τῶν γυναικῶν ἔστι φύλον: Leue est enim genus fœ-
 minarum. Vetus prouerbium est, quod sic ait: Nec mulieri,
 nec gremio credi oportere. quod & illa incerti & leuis
 animi sit: & plerunq; in gremio posita, cum in obliuionē
 uenerint exurgentium, procidant. Ad hoc de gremio pro-
 uerbium nimirum referendum est illud totum Catullianū,

Vt missum sponsi furtiuo munere malum Procurrit casto
 virginis e gremio: Quod misere oblita molli sub ueste loca
 ti, Dum aduentu Martis profilit, excutitur. Obaudiāt.]
 audiēdo obsequuntur ac obediunt. nam, ut docet Festus, obe
 dire obaudire est. sic et Ecclesiastici scriptores hoc uerbū
 frequenter usurpant. Coguntur numina.] Itidem Lu-
 can. An habenti hæc carmina certum Imperiosa deum: quī
 mundum cogere quicquid Tegitur ipse potest. Artis hu-
 ius.] scilicet magica. Scitula,] uenustula, elegantioris.

Boëtium.] No

Nunc etiam adolescentem
 quendam Boëtium summē de
 corum efflictim deperit, to-
 tasq; artis manus, machinas
 omnis ardentem exercet. Audi-
 ui uesperī, meis his inquam au-
 ribus audiui, quod nī celerius
 sol cælo ruiisset, noctiq; ad ex-
 ercendas illecebras magiæ ma-
 turius celsisset, ipsi soli nubilā
 caliginem, & perpetuas rene-
 bras comminantem. Hunc iu-
 uenem, cum ē balneis rediret,
 ipsa tōstrina residentem, he-
 sterna die fortē conspexit. Ac
 me capillos eius, qui iam cæde
 cultrorum defecti humi iace-
 bant, clanculō præcepit ferre.
 quos me sedulō ac furtim col-
 ligentem tonsor inuenit: &

men est propriū:
 uel ex Bæotia ho-
 minem significat.
 Annotandum obi-
 ter est, Boëtia qui-
 dem uulgo usur-
 pari, cum Bæotia
 scribendum sit, et
 pronunciandum,
 ex græca ratione,
 apud Græcos e-
 nim Βοιωτία Bæo-
 tia scribitur, nec
 unquam aliter: et
 ita ueteres scripti
 tarunt. Sed con-
 suetudo perperā
 loquentium, et cō-
 sensus indoctorū
 inualuit & irro-
 borauit.

borauit, ut Boetia
 pro Bæotia et Boe
 ty pro Bæoty pas
 sim usurpētur à do
 ctis indoctisq; per
 æque. Efflictim
 deperit.] uche
 menter deamat.
 in Apologia: Effli
 ctim te amabat.
 Artis manus.] ma
 giæ apparatus &
 potestatem. No
 mine enim man⁹,
 plerunque uis &
 potestatis significa
 tur. Lucanus: In
 manibus uestris
 quantus sit Cæsar
 habetis. Dare ma
 nus, est cedere, &
 fateri se uictum
 esse. Cæsar: Tan
 dem dat manus
 Cotta. His auri
 bus.] Pelonasmus
 est: quæ sit, cum su
 pernaculis uerbis
 oratio oneratur.
 Ut, Ego oculis meis

quod alioquin publicit⁹ ma
 leficæ disciplinæ perinfames
 sumus, arreptam inclemēter in
 crepat: Tu ne ultima non celsa
 subinde lectorum iuuenū
 capillamenta surripere? quod
 scelus, nisi tandem desines, ma
 gistratibus te incontanter obij
 ciam. & uerbum facto secutus,
 immissa manu scrutatus ē me
 dijs papillis meis, iam capillos
 absconditos iratus arripuit.
 Quo gesto grauitè affecta, me
 cumq; reputans dominæ meæ
 mores, quod huiusmodi repul
 sa satis acriter cōmoueri, meq;
 uerberare sæuissimè consue
 uit, iam de fuga consilium tene
 bam. Sed istud quidem tui con
 templatione abieci statim. Ve
 rum cum tristis inde descēde
 rem, ne prorsus uacuis manib.
 redirem, conspicio quendam
 forficulis tondentem caprinos
 utres: quos cum probè constri
 ctos, inflatosq; & iam penden
 tes cernerem, capillos eorum
 humi iacentes, flauos, ac per
 hoc illi Bæotio iuueni consi
 miles, plusculos aufero: eosq;
 dominæ

dominae meae, dissimulata ueritate, trado. Sic noctis initio, priusquam cœna te reciperes, Pamphile mea, iam uecors animi, tectum scandulare conscendit; quod altrinsecus ædiū patore perslabili nudatum, ad omnis orientales ceterosq; aspectus peruium, maximè his artibus suis commodatum secretò colit, priusq; apparatu solito instruxit feralem officinā omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis literatis, & in foeliciū nauium durantibus clauis defletorum, sepulcorum etiam cadauerū expositis multis admodum membris: hic nares & digiti, illic carnosī clauipendentium: alibi trucidatorum seruatus cruor, & extortadentibus ferarum trunca caluaria.

uidi, & meis aurbus audiui. sat enim est dicere, & uidi & audiui. Ruisset.] Confisemiliter Virgilius: Ruit oceano nox. Noctiq;] nox secūda operum est, pulchraq; accommoda fraudi: ut inquit Papinius. & nox in primis idonea est ad exercēda magia secreta, quæ minimè inuulganda sunt: siquidem magia res est plerunq; noctibus uigilata, & te nebris obstrusa, & arbitris solitaria, & carminib. murmurata: cui

paucissimi adhibeantur. Balneis rediret.] Ita distinguas: cum ē balneis rediret ipsa. ut sit sensus, Pamphilē cū rediret ex balneis, ritu uetusto spectasse iuuenem Bæotium in tonsrina ociose residentem. Cæde cultrorum.] Ut cædes sit hominum cæterarumq; animantium: ita decenter dicitur fieri cædes capillorum, cum ferramentis tonsorij, forficu-

forficulisq; capillorum præsegmina succiduntur. Cultrorum.] Ferramenta tonsoria intelligit, de quibus Plin. lib. 7. Primus omnium radi quotidie instituit Africanus. sequens, diuus Augustus, semper cultris usus est. Horatius quoq; cultrum tonsorium intelligi uoluit, sic scribens in Epistolis: Abrasum quendam uacua tonsoris in umbra, Cuius lo proprios purgantem leniter unguet. Præcipitauerunt.] præcipitauerunt & raptim iussit surripere, atq; ad se deferre. Sedulo.] industrie, ac nauiter: aduerbium est, quasi sine dolo, dictum. Publicitus.] publice. Pomponius: Dat fullonibus publicitus cibaria. Malefica disciplina.] Magiam signat, quæ malefica ars est, & legibus interdicta. unde et magi uulgo malefici dicuntur, hodieq; fœminæ quæ infames habentur, ob huiusmodi maleficas artes uulgo in maledictis striges uocantur. Tunc ultima.] ultima sortis fœmina, infamissima scilicet perditissimaq;. Talis à Græcho dicitur postremissimus, qui in oratione ad populum scribit: Biennium fui in prouincia, si meretrix domum meam intravit, aut cuiusquæ seruulus propter me sollicitatus est, omnium nationum postremissimum nequissimumq; æstimatote. In apologia quoq; scriptum legimus, Cum adolescentulis postremissimis inter scorta agitatur. Subinde.] frequenter & crebro: aliàs accipitur subinde pro eo quod est deinde, mox, & statim. Capillamenta.] capillos. scribit Plin. tuberosa nullis fibris capillamentisq; nixa esse. Idem: Refert Horatius, quædã nisi capillamentis, &c. Scelus desines.] Elegans & absoluta lectio est, Desinere artem, desinere scelus, pro dimittere, omittereq;. M. Tul. in epistola ad Caium Marium: Libenter me hercule artem desinerem, tecumq; & cum similibus nostri uiuerẽ. A. Gellius: Ea res cum percrebuisse,

crebuisse, omnium tum Atheniensium consensu disciplina
tibijs canendi desita est. *Constanter.*] animo constanti
& firmo. *Fidelior lectio inconstantem*, hoc est sine conta-
tione & mora. *Affecta.*] tristis, mœsta. *Affecta res fami-*
liaris à Liuo eleganter dicta, pro attenuata, debilitataq;
Proper. Iuppiter affecta dixit. pro languenti, & grotan-
tisq; sic apud Celsum: Lien afficitur. pro languet & male
habitus est. *Verbū factō secutus.*] iuxta proverbiū græ-
cum, *μὴ λόγῳ ἀλλὰ ἔργῳ.* *Repulsatis.*] Emendo, repulsa sa-
tis, isto intellectui quod domina Pamphile satis acriter in-
flammanterq; cōmoueri soleret ex talib. repulsis. *Istud.*]
scilicet consiliū de fuga. *Inde.*] A' tonstrina. *Forfi-*
culis.] ferramenta sunt ad tondendum accommodata: for-
cipes uerò ferramenta sunt fabrilia, ex eo dicta quod his
forua, id est calida capiuntur. Iam pendentes.] Vitres
ubi inflati sunt, penduli fiunt. nam (ut inquit Aristot. in pro-
blematis) inflati fluitant, propterea quòd ab aere sustinen-
tur, cum inanes deorsum ferantur. *Vtrem uentosisimum*
aliubi appellat utrem illum Homericum, quo uenti inclusi
dati sunt Vlyssi. *Capillos eo.*] pilos utrius. *Capillum non*
solum de homine dici, sed pro pilis aliorum quoq; anima-
lium usurpari, testantur scriptores idonei: ut Gellius, qui ca-
pillum pro hœdino pilo decenter ponit, sic scribens: Nam
si ouium lacte hœdi, aut caprarum agni alerentur, constat
fermè in his lanam duriores, in illis capillum gigni tene-
riorem. *Cœna reciperes.*] Antequam domum redires à
cœna Byrrhenæ. *Tectū scandulare.*] Scandulæ sunt ta-
bulæ angustæ & oblōgæ, in laminas quasi crassiores scis-
sæ, ex magnis arborib. à scindendo dictæ, quasi scindulæ, ut
quidam autumant ego existimo scandulas à scandendo de-
duci,

duci, quoniam scilicet in culminibus tectorum ad tegulis
 imbricesq; sustinendas collocantur, quò ascendentes scan-
 dere solemus. Inde tectum scandulare dictum, pars domi-
 cilij superior, quod scandulis communitum est, & quò sca-
 lis scandimus. Cor. Nepos auctor est, Romam fuisse scan-
 dula contectam usq; ad bellum Pyrrhi. Scādula, ut inquit
 Plin. è robore aptissima. mox glandiferis alijs, fagoq; : fas-
 cillimæ ex omnibus quæ resinam ferunt, sed minime du-
 rant, præterquam è pino. lingua uernacula nostrates Lam-
 bricias uulgo nominant, ex eo opinor, quod imbricibus
 fulciendis arhibeantur, & accommodatæ sint. Alurise
 cus ædium.] in altiore ædium parte: aliàs, ex utraq; parte.
 Patore.] apertura, siue apertione latissima, & omnium
 uictorum flatui exposita. Hac quoq; tempestate talia tecta
 in ædium fastigio extruuntur, patentia, peruiaq; ad om-
 nes mundi partes, in quibus fœ minæ lintheamina elota ex-
 plicare siccareq; consueuerunt. His artibus.] magicis sci-
 licet. Apparatu solito.] Apparatus, instrumentumq; ar-
 tis magicæ significatur. Feralem officinam.] Officina fe-
 ralis eleganter dicta, pro loco in quo instrumenta magica
 parantur, conficiunturq; : quæ omnia nimirum feralia sunt,
 pestifera, exitialia. Omne genus arom.] Sic ordinanda
 constructio: Instruxit officinam aromatis, hoc est aromati-
 bus omne genus: id est omnis generis, elocutione uetusta et
 per æquè eleganti. est enim aromatis hoc in loco septimus
 casus, quod apud antiquos usitatissimum, qui epigramatis,
 poematis, problematis, et mille alia hoc genus usurpât, pro
 epigramatib. poematib. problematibus. nãq; ut auctor est
 Priscianus, in neutris nominib. tertiæ declinationis, a fini-
 in; antiqui frequenter protulerunt datiuum & ablatiuum plu-
 rales

rales in is. ut Cic. frequenter in Verrinis dicit toreumatis, & peripetasmatis, & emblematis, pro toreumatibus, peripetasmatibus, emblematibus. Sunt autem toreumata, ut uelut in transcurso, Cic. uerba explicentur, opera celata, sculptaq; ^{ἀνὰ τὸ τορεῦμα}, quod sculperet & celare significat, ducto uocabulo. Vnde ars toreutice dicta, quam Phidias primus aperuisse atq; demonstrasse iudicatur. Peripetasmata aulaea sunt & uela, quibus subicula & triclinia ornatus causa conteguntur: quæ alio nomine peristromata nominantur, & Attalica. Emblemata uero ornamento sunt uasorum, quæ in meditullio cum insignibus inserta conspiciuntur, ^{ἀνὰ τὸ ἐμβάλλω} dicta, quod significat immitto, interferoq;. Vnde & instructuris pauimentorum, & in opere tignario emblemata nuncupantur, quæ inserta sunt, intextaq; graphice & decenter. Verres emblemata omnia ex uasis Siculorum reuelabat, auferebatq;. Scribit Plin. Pitheam fecisse phialam, in cuius emblemate erant Vlysses & Diomedes palladium surripientes. Iam minus.] Corrige Laminis, hoc intellectu: Pamphilum apparasse inter cætera magiæ instrumenta laminas æneas, siue ferreas, literis magicis, & ob id ignorabilibus prænotatas, quas non minus eleganter quàm scitè literatas appellat. sic & Plaut. in Rudente, urnam literatam decenter dixit, quæ literis inscriptum nomen domini continebat. Sūt autem laminæ tessellæ quædā, & quasi folia metallica in star bractearum, quæ interdum oblonga effigie formantur: quibus propriè bractææ subtiliores sint, laminæ crassiores. Dicitur gradatim lama, lamina, lamella. Horat. Inimice lamæ Crispe Salustii. Alias lama pro uoragine accipitur. idem Hor. Viribus uteris. per cliuos flumina lamæ. un-

de & Lamia uoratrices puerorum dictæ, de quibus supra
 copiosius. Durantibus.] Reliquias intelligit naufragorū,
 quibus Pamphile instruxerat feralem officinam. Democritus commentationes condidit, quibus prodidit, ossa hominis
 noxij ex capite plus prodesse ad alia remedia, amici uero & hospitibus ad alia. Arthemion caluaria interfecti,
 igneque cremati, propinauit aquam e fonte noctu, comitiis
 libus morbis. Antheus ex caluaria suspendiosi cataplasma
 fecit, contra rabidi canis morsus. Apollonius efficacissimum esse scripsit, gingiuus in dolore scarificari dente hominis
 ui interempti. Denique magorum sunt commenta, membra hominis esse medicatissima in magicis ueneficijs, quare
 segmina unguium quoque ex pedibus manibusque humanis,
 tertianæ uel quartanæ uel quotidianæ febris remedium esse
 tradunt. Hic nares & digiti.] Subintellige, extrinsecus
 erant, uel uisibantur. Aliquid tale Erichthio magica artis
 consultissima apud Lucanum, ora rapit rogis, oculos eruit
 defunctis. Excrementa manus unguium pallentia rodit,
 Laqueum nodosque nocentes Ore suo rupit, pendentia
 corpora carpit, Abraditque cruces, percussaque viscera nimbis
 Vellit. Clauis pendentium.] Clauus genus est ulceris,
 qui nonnunquam etiam alibi, sed in pedibus maxime nascitur,
 precipue tamen ex contuso, quamuis interdum aliter:
 doloremque etiam si non alias, tamen ingredienti mouet.
 Clauum subinde deradere, commodissimum est. nam sine
 ulla ui sic emollescit: ac si sanguinis quoque aliquid emissum
 est, sæpe moritur. Tollitur etiam, si quis cum circumpurgat,
 deinde imponit resinam, cui miscuit pulueris pauli,
 quem ex lapide melari contritum fecit. auctor Cor. Cel. in
 s. Clauo perijt Silus Italicus. Pedum clauos (ut scribit Plin.)
 circum

circumfasciatus ferro, laser ceræ mixtū extrahit. Sunt
quidam clavi pedum, qui vulgo morticini appellantur: qui
bus idem laser medetur, nitro mixto. In alia significatione
clavus est uestis senatoria, qui & latus clavus dicitur: unde
de laticlavio senator, super quo copiose in Tranquilli cō-
mentarijs. Quinetiam clavus navis gubernaculum signifi-
cat, de quo est illud notum: Dum clavum rectum teneamus.
M. Tul. in Catone: Ille autem clavum tenens, quietus sedet
in puppi. Sunt & clavi caligares, nominati à caligis mili-
taribus, quibus suffigebantur. Agomencolus Alexandri
magni prefectus, clavis aureis crepidas suffigebat. Plin. de
ferro scribens: Aliud, inquit, breuitate sola placet, clavus q̃
caligarijs. Item in nono: Existunt squamis conspicui cre-
bris atq; præacutis clavorum caligarium effigie. de hoc ca-
ligari clavo intelligendum est apud Iuvenalem illo uersus
In digito clavus mihi militis hæret. et alibi quoq;: Offende-
re tot caligatos Militæ clavorum. Visuntur & hac tempe-
state calciamenta Turcarum clavis talibus suffixa. Auctor
est Festus, calciamenta clauata dici, clavis confixa: sicut
clauata nominantur uestimenta, clavis intexta. Ex hoc in-
tellectu illud est Martialis, Et lato uariata mappa clauo.
Fuit apud præscos clavus Annalis cognominatus, qui fige-
batur in parietibus sacrarum ædium per annos singulos,
ut per eos numerus colligeretur annorum. Legimus apud
Luuium, dictatorem creatum fuisse causa tantum figendi
clavi, ad pestilentiam sedandam. Plin. in 17, Theophras-
tus in 4. de plantis, memorant oleam infestari clavo moro-
bo, quem alij fungum, alij patellam dicere malunt. Clavos
quoq; naribus innasce, testis est idem Plin. qui in 24. ait,
clavos in naribus purgari succo pixacanthi. Pendentium.]

suspendiosos & laqueo pendulos signat. Trucidatorum
 cruor.] sanguinem gladiatorum bibunt, auctore Plin. ut
 bibentibus populis procul sint comitiales morbi. magi ex
 homine ipso sorberi efficacissimū putant calidum, spiran-
 temq;. Faustina Antonini Pij filia, Marci imperatoris uo-
 xor, gladiatoris amore succensa, ex consilio Chaldaeorum
 lauit corpus sanguine adamati gladiatoris, quem occidi
 iusserat maritus. atq; mox ita cum uiro concubuit. quo fa-
 cto solutus est amor, natusq;. Commodus, qui nō tam prin-
 ceptus fuit quā gladiator. Caluaria.] Os capitis superius
 caluaria nominatur: quā, ut docet Cor. Cels. in 8. interio-
 re parte concava est, extrinsecus gibba, utrinq; laevis, sim-
 plex ab occipitio & temporibus, duplex usq; in uerticem
 a fronte est. Artemō ex caluaria interfecti hominis, igne
 cremati, propinauit aquam ē fonte noctu comitialib. mor-
 bis. ex eadem suspendio interempti catapotia fecit An-
 theus, contra rabidi canis morsus. Refert Plin. terram ex
 caluaria psilothrum esse palpebrarum. est autem psilo-
 thrum medicamentum depilatorium. alio nomine nuncu-
 patur calua, ut testatur Caper grammaticus, sic scribens:
 Calua uocatur, uel cranion, licet Celius & Varro calua-
 riam dicant. Liuius: Caluam auro calauerūt, idq; sacrum
 uas est quo solennibus libarent: ὑγῖον & siue ὑγῖον græ-
 cè dicitur. hinc Hemicranea morbus, quo dimidia parte ca-
 pitis laborant: quemadmodum cephalæa, quo totum caput
 infestatur. Plin. heterocranas memorat, talem uidelicet di-
 midiatum capitis morbum significans.

Decantatis.]

incantamentis, et
 deuotionibus ma-

Tunc decantatis spirantib.
 fibris, litat uario latice, nunc
 rore

rore fontano, nunc lacte uac-
cino, nunc melle monrano. li-
bat & mulsa: sic illos capillos
in mutuos nexus obditos, atq;
nodatos, cum multis odorib.
dat uiuis carbonibus adolen-
dos. Tunc protinus inexpu-
gnabili magicæ disciplinæ po-
testate, & cæca numinum co-
ætorum uiolentia, illa corpora
quorum fumabant stridentes
capilli, spiritum mutuuntur hu-
manum, & sentiunt, & audiūt,
& ambulant: & qua nidor sua-
rum ducebat exuuiarum ueni-
unt, & pro illo iuvene Bæotio
aditum gestientes, fores insi-
lunt. Cum ecce crapula ma-
dens, & obscuræ noctis dece-
ptus caligine audacter mucro-
ne districto, in insani modum
Aiæcis armatus, non ut ille ui-
uis pecoribus infestus, tota la-
niauit armenta: sed longè for-
tius, qui tres inflatos caprinos
utres exanimasti, ut ego te pro-
stratis hostibus, sine macula
sanguinis, non homicidam
nunc, sed utricidam ample-
cterer.

gicis consecratis.
Decantare enim
fibræ dicitur ma-
ga, quando canta-
mine magico in-
halat & imbuit:
ut ita uim quandā
arcanam concio-
pian, magicis ar-
canis congruen-
tem. Fibræ spi.]
Vir. Spirantia cō-
sulit exta. Fibræ
sunt iocineris &
pulmonis in extis
extremæ partes.
Lactæ uac.] Lac-
uaccinum siue bi-
bulū meraius est
caprino, quo al-
uus maximè solui-
tur. phthifici syn-
thecticiq; lac uac-
cinum bibunt, pe-
rinde ac medica-
tissimum, ut tra-
dit Plin. in 28. Syn-
thectici autem si-
gnificantur, ex-
hausti uiribus, de-
bilita-

bilitatiq; quos & defectos latino elegantiq; uocabulo erudi-
 ti frequenter appellant. ipsa quoq; defectiones synthexes
 dicta. Idem Plin. in 22. Tali sorbitionis genere emenda-
 dantur synthexes. Firmicus Maternus tradit, hominem in-
 teriturum dysenterio & synthexi, si Saturnus per quadra-
 tum cum sole fuerit inuentus. ubi synthexis accipitur pro
 ægritudine absconsa & latente, sicut et dysenterium, quo
 nomine intestinorum morbus & tormina significan-
 tur. *Mulsa.*] Septimus casus. Est autem mulsa, aqua
 melle concocta. cuius duo esse genera prodidit Plinius: al-
 terum recentis, alterum inueterate. tepentia despumata
 melle, præclaram utilitatem habet in cibo ægrotan-
 tium leui. Inuenio apud auctores, hunc potum bibendum
 alsiosis, item micropsychis. Sunt autem alsiosi, qui algore
 ferre nõ possunt, & frigore infestantur: ut apud Plin. amo-
 brotonum & adonium alsiosa esse memorantur. M. Var.
 caprinum pecus stabulari melius ait, ad hybernos exortus
 si spectat, propterea quod est alsiosum. Micropsychos quo-
 que, ut & id obiter attingam, animi humilis & præparci
 dixerit. Mulsa, ut ad propositum reuertamur, longa uet-
 state transit in uinum. tussientibus utilis tradiitur, calefa-
 cta incitat uomitiones. mulsum uero ex uetere uino & rea-
 centissimo melle utilissimum incorporatur, aluum mollit,
 corpora auget. multi senectam longam mulsi tantum nu-
 tricatu tolerauere. Pallionem Romanum centesimum an-
 num excedentem, cum diuus Augustus interrogasset, qua
 ratione uigorem illum animi corporiq; custodisset, respo-
 disse ferunt: intus mulso, foris oleo. Plaut. mulsam appel-
 lat puellam, à mellea dulcedine. Frequenter leges adiectio-
 nis nomine dici lac mulsum, acetum mulsum, quod scilicet
 mellea

melle concinnatur. Obditos.] stipatos, colligatos, im-
plexos, connexionibus quasi uncinatis. Obdere est operire,
& opponere. Adolendos.] cremandos, urendosq;. Virg.
in Bucolico ludicro: Verbenasq; adole pingues & ma-
scula ibura. uerbum est proprie sacra reddentium. Viuis
car.] prunis ardentibus. Græcè anthrax dicitur carbo: un-
de anthracinus color, pro nigro & lugubri. Si tollentis-
bus ollis ex foco carbō adhærescit, item si carbo uehemen-
ter perlucet, tempestates præsagat. In carbonibus tan-
ta firmitas est, ut nullo humore corrumpatur, nulla ætate
uincantur: usq; adeo, ut eos infodere soleant, qui limites fi-
gunt, ad conuincendum litigatorem, si quis post quantalibet
tempora exiiterit, fixumq; limitem non esse contenderit.
auctor Augustinus in 21. Cæca.] occulta & ignorabi-
li. Coctarum.] Antè dictum est, nomina quæpiam cogi
magico cantamine. Auctor est Proclus Platonicus, commi-
xione rerum plurimarum nomina euocari, attrahi-
que supernos influxus: & ita sacerdotes per mutuam rerum co-
gnationem demones euocabant. Illa corpora.] Vires
bircinos intelligit. Stridentes.] flammæ crepitu. Ni-
dor.] uis trina, & uredinis uirus. in idore existimat Porphy-
rio duci uerbum renidere. Insiliunt.] quasi saltu impetiuq;
irruunt. Crapula madens.] uinolentus & ebrius.
In insani Aiæcis.] Aiæcem furor egit in mortem, ira in fu-
rorem, cum in iudicio Achillis armorum impatienter fer-
ret sibi Ulysseni esse præpositum, quæ ex re furor percip-
tus præueniunt inuasiq;, armenta loro cædebat, existimans
Græcos se cadere. Duos uero eximios tauros, uel ut abj tra-
dunt, arietes alligatos flagellabat, dictitans alterum esse
Ulysseni, alterum uero Agamemnoni. Ex hoc argumento

tragedia condita est à Sophocle, cui titulus est αἰας ἡρώδης, id est, Ajax scuticam ferens. Hinc illud Horatianum: Mille ouium insanus letho dedit, inclytū Vlyssē Bt Menelaum, unā mecum se occidere clamans. Hinc & illud alterius satyrographi: Hic boue percusso mugire Agamemnona credit, Aut Ithacum. Cor. Cels. tradit in 3. insanix genus esse, quā affecti imaginibus, non mente falluntur: Quale, inquit, insanientē Aiacem uel Orestem poetarum fabulæ ferunt. Ajax postquā rescivit quæ fecisset per insaniam, gladio incubuit. Cuius rei Rhetorici quoq; doctores meminerunt. Prouerbiū est apud Græcos, αἰας ἱλάσθαι, id est risus Aiæ: de his qui insipienter rident. Ajax enim, ut antè dictum est, duos maximos arietes apprehendit, alligauitq; perinde ac Agamemnonem & Menelaum, quos cum flagro caderet, deridebat, uidelicet furens & insanies. Vtriciam.] Eleganter formatum uerbū ab utribus cædendis, eodem inclinatu quo homicida, patricida, matricida, sororicida, et alia id genus inclinatur.

Cauillatus.] illusus, irrisusq;: uel potius ludēs, irridēsq;: ut ætius si gnificationis sit. q. aut fuerit Apuleij cauillum, sequentia demonstrat. Virt. ador.] Sensus est: possum istud meū facinus comparare ærūnis

At ego sic lepidō sermone Fotidis inuicem cauillatus: Ego igitur iam & ipse possum, inquam, mihi primam istā uirtutis adoriā, ad exemplum duodeni laboris Herculei numerare, uel trigeminā corpori Geryonis, uel triplici formæ Cerberi totidem peremptos utres cœquando. Sed ut ex animo tibi uolens omne delectum,

lictum, quo me tantis angoribus implicasti, remittam, praefra quod summis uotis exoptulo: & dominam tuam, cum aliquid huius diuinæ disciplinæ molitur, ostende, cum deos inuocat: certè cum reformatu uideam, sum namq; coràm magiæ noscendæ ardentissimus cupitor: quanquam mihi nec ipsa tu uideare talium rerū rudis, uel expers. Scio istud, & planè sentio: cum semper, alioquin spretorem matronalium amplexuum, sic tuis istis micanibus oculis, & rubētibus bucculis, & renidentib. crinibus, & hiantibus osculis, & flagrantibus papillis, in seruilem modum addictum, atq; mancipatum teneas uolentem. Iam denique nec clarem requiro, nec domuitionem paro, & nocti isti nihil antepono. Quàm uel lem, inquit illa, præstare tibi ô Luci, quod cupis: sed propter inuidos mores, in solitudinem semper abstrusa, & omniū præsentia uiduata, solet huiusmodi secreta perficere, Sed tuum

Herculis. nã uille et tergeminiū Geryonē, et tricipitē Cerberū letho detrita ego quoq; tres utres uno confluētu exanimauī, et ita uicissim Apuleius cum Fotide cauillabatur. Adoriā, laudē siue gloriā dixere, qā gloriosum eū putabāt esse, q adorei, id est farris copia abūdaret. Plin⁹: Gloriā deniq; ipsā à farris honore adoriā appellabāt. Hora. in carmine lyrico: Qui prim⁹ almarisit adorea. Vbi exponit Porphyrio, adoriā dici laudem bellicā: fortassis quòd adorandi sint, qui laudem ex bello reportant. Duodenila.] Duode

cini labores Herculeos, siue ærumnis famigeratas, inclucasq; nemo ignorat: quibus poeta omnes eorum mythistoriæ, id est fabulose historiæ scaturiunt.

Trigemino corpore.] De Geryone iã uulgata sunt omnia, quæ tricorporem finxit antiquitas, armentis nobilibus copiosum, quæ Hercules domino inter-

fecto fertur abduxisse. Trogus, Diodorus, & alij, ideo Geryonem trigeminum fabulis proditum fuisse autumant, quia tres fratres Chrysei filij extiterunt in Hispania, tantæ cōcordiæ, ut uno animo omnes regi uiderentur: quos substituit Hercules, abactis armis. à Plinio Geryones pluraliter dicti, cum ait in quarto: In Erythra Geryones habitasse à quibusdam existimantur, quorum armenta Hercules abduxerit. Plautus facetè ludens dixit: Senis manibus genere Geryonaceo. opinatur Seruius Maronianus interpretes, Geryonem Hispanum regem ideo fingi tergeminum, quia tribus insulis præfuerit. Sane sciendum est, declinari hic Geryones Geryone, tanquam primi ordinis nomen, ut Anchises

postulatum præponam periculo meo, idq; obseruariis opportunis temporibus sedulo perficiam: modò, ut initio præfata sum, rei tantæ fidem glentiumq; tribue. Sic nobis garentibus, libido mutua & animos simul & mēbra suscitāt, omnibus abiectis amiculis. Hactenus deniq; inteçti bacchamur in uenerem. Cum quidem mihi iã fatigaro, de propria liberalitate Fortis puerile obtulit corollarium. Iamq; luminibus meis uigilia marcidis infusus sopor, etiam in alium diem nos attinuit.

Anchisa, unde est illud, Tergemini nece Geryonæ. Alij uero Geryon geryonis secundum formam tertij ordinis inflectunt. Triplici formæ Cerberi.] Poetæ fabulantur, tricipitem cerberum esse canem apud inferos, tartari custodem, qui latratu trifauci manes perterreat. Physici aiunt cerberum dici terram, quæ in tris partes diuisa, consumptrix corporum est: unde & Cerberon dici, quasi λεπίβορ, id est, carniuorum. hunc ab inferis Hercules traxit implicitum. Ex animo.] sinceriter, uerè, & ex animi sententia. Catullus: Atq; id sincerè dicat, & ex animo. Remittam.] condonem. Diuinæ disciplinæ.] uidelicet magicæ. Coram.] ut non tam audiam, quam præsens uideam. Certior aure arbitrer est oculus, & (ut inquit Plautinus miles) plurius est oculatus testis unus, quam auriti decem. Matronaliū amplexu.] Ex præcepto Horatii, sic monentis: Desine matronas sectari, unde laboris Plus haurire mali est, quam ex re decerpere fructus. Rubentibus bucculis.] genis non tam purpurissimis, quam rubenti nativo colore purpurantibus. Infra malas in homine sunt buccæ, et per diminutionem buccula, hilaritatis et risus indices: ut Plin. tradit, quas feminæ purpurisso & medicamine inficiunt. tanta est decoris affectatio. In epistolis ad Atticum: Scribe (inquit Cicero) quicquid in buccâ uenerit. Vbi bucca pro ore, sicut uultus, usurpatur. Fulvia, Marci Antonij uxori, bucca altera erat inflationum docet Terentius in libro de grammaticis. A bucca bucculentus Plautus dictus, cuius bucca tumentes sunt. ab eodem buccones dicti, quasi buccis enormibus præditi. & pro stultis accipiuntur. Renidentibus.] plerumque dicantibus. Horat. Ut puro renidet luna mari. Alias renidere ridere est. Hiantibus osculis.] basijs, ore patulo &

riētū peruiō impressis. Semihulcum suauium dixit eleganter ille qui scripsit, Dum semihulco sauiō meum puellum sauior. Addictum.] deuinctum, obligatum, obnoxium: in istar eorum qui pratoris sententia creditoribus addicūtur, de quibus alibi copiosius & explicatius annotaui. Domuitionem paro.] reuersionem ad lares domesticos, dictio composita ex domo & uiro, ut antē diximus. Nocti isti.] noctem, qua est in complexu Photidis, beatissimam iudicat, utpote plenam solida uoluptatis. O' Luci.] Lucium Apuleium intelligit. Ut immo.] Corrige, ut initio. Garrigentibus.] mutuo quasi garritu sermocinantibus, inuicemq; obstrepentibus. Garrire est, ineptē strepere. Cic. ait philosophos in gymnasijs garrire cœpisse. Gannire uerō propriē canes dicuntur, unde & gannitio dicta, canū que rula murmuratio. M. Varro asinos rudere, canes gannire, pullos pipare dixit: quāuis in mendosis codicibus nō gannire scriptum legas, sed garrire. Humanam quoq; uocem nonnulli gannitum uocauerunt: & gannire pro maledicere usurpatum est. Afranius; Gannire ad aurem nunquam didici. Membra.] Speciatim genitalia membrorum nōmine significantur, ut suprā steterunt membra quæ iacebāt antea. Hinc Priapus in obscæno carmine membrostior æquo est dictus. Poeta quoq; in serio opere, incautus dixit: Placidumq; petiuit Coniugis infusus gremio per membra soporem. Abiectis amiculis.] Intelligi uult, tunicā quoque interiorem, quam camisiam uocant, sese abiēcisse, ut nudi ueneriæ palæstræ oblectarentur, nam, ut inquit ille, At mihi nuda satis nulla puella patet. & Propertius, meram nuditatem in amore expetens, & omne uelamentum fastidienti, minatur se uestem Cynthia discissurum, laniaturumq;

turumq; cum ait: Quod si pertendes animo uestita cubare, Scissa ueste meas experire manus. Inteli.] denudati, & sine ullo tegumento. Bacchamur. [furore quodam quasi Bacchico extimulati ruimus in coitum, & subantes libidinamur. Puerile corolarium.] Symbolicòs & uere eundè signat posticum concubitum, & auersam uenerem, & puerile diuerticulum sibi à Fotide oblatum fuisse, uelut pro auctario quodam. Corrolarium enim, ut scienter docet Varro, id est, quod mercedi & manu precio additur, præterquam quod debitum: à corollis factum est, quod hæc, cum placuerant actores, in scena dari solitæ sint. Vnde & corrolarium apud Cic. & Tranquillum pro munusculo ultra legitima præmia exhibito, & quodam quasi additamento debitæ mercedis. Cum autem id genus corrolaria precij haud magni sint, hinc factum est, ut corrolarium pro re leuiori ac appendicula usurpetur. Plin. in 9. At illa, corrolarium id esse, consumpturumq; ea in cœna taxationem confirmans. Idem corrolaria coronas dici auctor est in 21. cuius uerba sunt hæc: Paulatim & Romæ subrepsit appellatio corollis inter initia propter gracilitatem nominatis, mox & corolarijs, postquam è lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

Ad hunc modum transactis uoluptariæ paucis noctibus, quadam die percita Fortis, ac satis trepida, me accurrit: indicatq; dominam suam, quod nihil etiam tunc in suos amores cæteris artibus promoueret,

Percita.] com-
mota, excita. Nihil
promoueret.]
nihil proficeret,
& efficaciter pol-
leret, ad amores
suos conciliandos,
& amasium pelli-
ciendum,

ciendum. Plumaturam.] sumptis plumis reformaturam. Capitū.] amasium. Proin.] M. Tul. in oratore; Dein etiam sepe, & exin, pro deinde & exinde dicimus. sic & proin pro proinde, frequens est: quod significat ideo, itaq; Speculam.] contemplatum & speculationem. locus unde speculamur, uocabulo quam eleganti Cypriano dicitur speculatorium. Primam uigiliam.] primis nocturnis horis. De quatuor uigijs noctis, quæ ex militari disciplina sunt, & singula trium horarū spatio supputan-

nocte proxima in auem sese plumaturam, atq; ad suum cupitum sic deuolaturam. proin memet ad tantæ rei speculam cautè præpararem. Iamq; circa primam noctis uigiliam, ad illud superius cubiculum, suspensio & insono uestigio me perducit. Ipsa per rimam hostiorū quampiam iubet spectare; quæ sic gesta sunt Iam primum omnibus lacinijs se deuexit Pamphile: & arcula quadam reclusa, pyxides plussculas inde depromit, de quibus unius operculo remoto, atq; indidem egesta unguedine, diuq; palmulis suis adfricta, ab imis unguibus sese totam adusque summos capillos perlinit: multumq; cum lucerna secreto collocata, mēbra tremulo succussu quatit. quibus leuiter fluctuantibus, promicant molles plumulae, crescunt & fortes pinnulae, duratur nasus incuruus, coguntur ungues adunci, fit bubo Pamphile. sic edito stridore querulo, iam sui periclitabunda, paulatim terra resultat: mox in altum

tum sublimata, forinsecus totis alis euolat. Et illa quidē magnis suis artibus uolens reformatur. At ego nullo decantatus carmine, praesentis tantum facti stupore defixus, quiduis aliud magis uidebar esse quā Lucius. Sic exterminatus animi, a tonitus in amentiam, uigilans somniabam: defrictis adeo diu pupulis, an uigilare, scire querebā. Tandē deniq; reuersus ad sensum praesentium, arrepta manu Fortidis, & admoda meis luminibus: Patere, oro te, inquam, dum dicat occasio, magno & singularis me affectionis tuae fructu perfrui, & impartire nobis unctulum indidem: per istas tuas papillas, mea mellitula: tuūq; mancipium irremunerabili beneficio sic tibi perpetuo pignera: aciam perface ut mea Veneris Cupido pinnatus assisistā tibi.

tur, dixi affatim in superioribus.

Superius. Id ante scandalare appellauit. In sono. I minime obstrepero, nullūq; sonum faciente. in sonum enim, quasi sine sono & strepitu dictum: sicut & ab sonum dici sine sono, Non. interpretatur. De uestigio sonoro dixit Tibul. Neu strepitus terrete pedum.

Arbitrari. I spectare, rimari. Interdum pro auscultare accipitur. Plaut. in captiuis. Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant. Veteres arbitro dicebant.

Idem in Stichos: Probiores uero arbitrabunt, si probis narraueris. Arbitrari apud iuriconsultos accipitur pro iudicare, & sententiā dicere: sicut & arbitriū, pro arbitri sententia. Lacinijs. I uestimentis. Se deuexit. I despoliat, exuitq;.

exuitq̃. Depromit.]educit, extrahitq̃: inde promus dictus, qui præst cellæ promptuariæ, ex qua penora expromuntur usionis causa. cui contrarius est condus. Plautus: Sum promus condus, procurator peni. apud Horatium: Foris est promus. Ausonius: promusq̃; quàm condus magis. In apologia, promus librorum dictus, qui præst libris expromendis. Idem Plaut. festiuiter scitaq̃; translatione cellâ promptuariâ usurpat pro carcere, in Amphitryone, cum ait: Inde cras ex promptuaria cella depromar ad flagrum. Promptuarium à Boetio & Ausonio decenter dictum pro conditorio literarum, & ingenij cella, unde eruditio promittitur. Pyxides,]uascula, quæ ferme ex buxo sunt. unde & nomen: pyxos enim græcè buxum significat. Attamen.] Quintil. in 8, ait pyxides dici cuiuscunq; materia. Nouissima est illa apud Lactantium sententia: Medicorū tituli remedia habent, pyxides uenena. A pyxide uenoris si uis fit pyxidecula. Inde pyxidatū quoq; deducitur. Plin. in 31. commissuris pyxidatis, ita ut superior intret calce uina, ex oleo laeuigatis. Arcula.] Lucianus λυβώτιον uocat. De quibus.] de quibus. Opercula.] tegumento, ab operculo fit uerbum operculare, quod est operculo tegere. Columella: Ab eo tempore quo primum dolia operculaueris. ab eodem uis operculatum dictum, operculo clusum. Indidit.] ex ea pyxide, egesta unguedine, educto, deprompto medicamento. Unguedo, unctio, unctura, unguen, ab unguendo omnia deriuata. Virg. Et odoras unguine ceras. Adfricta.] quasi frictione quadam contracta. Perlinit.] inspergit, perungit. Virg. in Georg. Ardentes auro & paribus lita corpora guttis. Lita exponit Seruius, pro illita & distincta. à lino cōposita sunt, illino, perlino et relino: quod

quod recludere significat, & aperire, & regypsare, apud Terent. Releui dolia omnia, serias omnis. cōtra dixit Horat. Conditū leui clatus in theatro Cū tibi plausus: pro eo quod est, gypsauī, clausi, operculauī. Ab eodem fit collino, quod est fædo & inquino. Plautus in Penulo: Pulchrum ornatum turpes mores peius cæno collinūt. Lucianus græce, *κρίτου ὄλα*, id est, ungitur tota. Ab imis unguibus.] Lucianus, *ἀπὸ τῶν ἐνὶ πόσιν ἀγγαυίων*, id est, ab unguibus incipiens. Succussu.] excussione, agitatione q̃. Succussare enim est frequenter excutere: unde succussus, pro succussione, id est excussione: et succussator caballus, et succussor dictus, qui inter dū succutit, uexatq; fessorē. Quis.] quib. Promiscat.] prorūpūt, exiliunt, extendūtur. Pinnulæ.] Separauit distinxitq; pinnulas à plumis, scitē & significāter. Pinnæ enim sunt duriores, plumule uerò molliores, delicatioresq; præterea interiores sunt plumæ, exteriores pinnæ. Duratur.] durefcit, durus fit. Lucian. *μύνητος, λιγερὴν καὶ ὑπερὶ ἐγίγντο*, id est, fit nasus cornes et incuruus. Ex Luciano hoc totū: qui scribit, se spectasse dominā Palæstræ suæ, nudato corpore itus ardēi lucernæ imposuisse, & stantē multa cum lucerna collocatā esse. Intellectus autem huius scē rei refertur ad eam magiæ speciem, quæ ex lucernis futura promittit: cuius meminimus in præfatione. Fit bubo.] Quæ auis ab Apuleio dicitur bubo, à Luciano nominatur *λόγας νυκτερίως*, tanquam bubo & corax nycteris nos idem sit. Sed si uerbum ex uerbo græco ductum expremere uelis, coruus nocturnus significabitur, *λόγαν* enim coruum, & *νυκτερίως* nocturnum dici, quis ignorat? Quid ergo, dicet quispiam, nesciuit Apuleius bubonem à coruo differre? Id mihi doctē & scienter (ut omnia) eruisse uidetur.

detur ex secretarijs interiorum literarum: seculuq; illos
 esse scriptores, qui nycticoraca bubonem significare con-
 tendunt. uaria est enim super hac re apud doctos discre-
 pantia. in psalmis Dauidicis illud est cantatissimu: *Faci-
 sum sicut nycticorax in domicilio.* in Hebræo pro nyctico-
 race uerbum hoc scriptum est, quod Aquila & Septuaginta
 interpretes & Theodotion nycticoracem interpretati
 sunt. Symmachus upupā esse auumat. Sexta editio nycti-
 coracem noctuam interpretatur, quod & diuus Hierony-
 mus sequitur scribens: *Vbi apud launos et graecos legitur
 Faci sum sicut nycticorax in domicilio, apud Hebræos
 dicitur, Faci sum sicut noctua in ruinā.* Plerique, quod
 idem quoq; memorat, putant bubonem significari: quos
 hoc in loco sequitur Apuleius noster, qui ait Pamphilem fa-
 Etiam esse bubonē, qui Luciano est λέγας νυκτιγίως. Inter-
 pres Luciani fœdē labitur, qui nocturnam cornicem inter-
 pretatur. nam corax græcē non corax, sed λέγων νομι-
 natur. Idq; adeo liquet, ut res probatione non egeat. Bubo
 autem funebri abominatusq; est, publicis maxime auspi-
 cys. deserta incolit, nec tantum desolata, sed dira etiam, et
 inaccessa: noctis monstrum: nec cātu aliquo uocali, sed ge-
 mitu. itaq; in urbibus, aut in luce uisus, dirum ostentum est.
 Quid. Ignauus bubo, dirum mortalibus omnē. Refert Plin.
 bubonem olim intrasse cellam Capitolij, propter quod
 urbs lustrata est. Inter portentosa magica uanitatē mēda-
 cia hoc quoq; tradunt magi: cor bubonis impositum man-
 ſe mulieris sinistrae, efficere ut omnia secreta pronun-
 ciet. Sui periclitabunda.] de semetipsa periculum facie-
 experimentum capiens, an in aue demutata uolitare pos-
 set. Periclitari enim est, præter notam significationem, ex-
 perimenta

perimentum facere. Sifenna: Periclitantur tormenta ac tela, multaq; genera machinamentorum. Volens.] cum libuit. Reformatur.] in pristinam figuram & humanam formam reuertitur. Decantatus carmine.] nullo cantamine siue incantamento deuotus, pressusq;. Quiduis aliud.] Accidit Apuleio ex miranda rei nouitate, id quod plerisq; omnibus solet accidere, ut ex inspectione eorum quæ paradoxa sunt, hoc est inopinabilia, supraq; fidem, attoniti stupentesq; adeo fiant, ut alia quaecumq; potius esse uideantur quam id quod sunt, nec sibi ipsis satis credant. Exterminatus animi.] impos, amens, & animo quasi extra terminos suos abalienato. Vigilans somniabam.] Ita Plautus, Vigilans somniat. Item in Penulo: Certè hæc mulier cantharidum ritu astans somniat. quem locum Plautinum ita legere soleo, ut cantarino pro cantharidum emendem, illo intellectu: sceminam somniare astantem ritus canthari, uasis uinary: qui ea forma figuratur, ut relictus astet, consistatq;. Quæ de cantharidibus uermiculis produntur, futilia sunt, & nihil ad Plautinam elegantiam. Descriptis pupillis.] perfrictis oculis multa frictione, quod facere solemus ad somnum excutiendum. Lucianus: Ἐγὼ δὲ ὡς περὶ ἐν αὐτῷ οὐδέν τι ἐγὼ, τοῖς Ἀνδρῶν τοῦ ἰατρῶς ἔλεγε, ὡς περὶ ἡν ἰατρῶν. hoc est, Ego somnium illud uidere me existimans, digitis palpebras oculorum meorum perfricabam. Est autem pupula, & per diminutionem pupilla, oculorum media: in qua uis speculi adeo absoluta est, ut totam imaginem reddat hominis. Fæminas omnes ubiq; uisu nocere, quæ duplicis pupillis habeant, auctores sunt Plin. Cicero, Solinus, hinc illud Nasonis. Oculis quoq; pupula duplex Fulminat. Dictat occasio.] præscribit, suadet,

suadet, commonet. Aliàs dictare est componere, altero ascribente, accipienteq; Quintil. dictandi delicias improbat, cum impropria effluant, & alia in commoda subsint. Quanta autem occasionis uis sit, & temporis opportunitas polleat in rebus obeundis, nemo est qui nesciat. Græcè dicitur *ὥκαιρία*, quod & M. Tullius docet primo de Officijs. Dixit Liuius non minus uerè quàm eleganter in 25. si in occasionis momento, cuius præteruolat opportunitas, cū status paulum fueris, nequicquam mox omissum queraris. & statim: Nam occasione comes est metancoxa, id est pœnitentia. Super qua re nobile est Ausonij epigramma. Piitacus Mitylenus, unus ex septem sapientibus, dicere solebat *ὥρῃ καὶ χρόνῳ*, id est, nosse et tempestiuitatem, siue occasionem, quæ rerum omnium potissima est, super quo latissimè disserui in libello septem sapientum. Impartire.] impartias. Dicimus impartio & impartior in actiua significatione indiscriminatim. est autem impartire, participare, et partē dare. Hora. Siquid nouisti rectius istis, Cādidus impertii: si non, his utere mecū. Annotāt grāmatici, partio et impertio usurpari pro partior et impertior. Lucil. Sufficeat, impertit salutem plurimam & plenissimam. Indidem.] inde, ex eadem pyxide. Papillas.] Obsecrans est. Papillæ capitula mammarum dictæ, quod papularum sunt similes: & pro māmīs usurpantur. Mellitula.] Blaudimenti nomen, quo Fotidem appellat, quasi dulciculum. Pignera.] obliga, & pignore quasi quodam debitorem concilia. Pignoratus assiste tibi.] Ego ita corrigo: Ut meæ Veneri Cupido pinnatus assiste tibi. Ut sit sententia, mūditer pureq; explicata hoc intellectu: Perfice, inquit, ut ego ita hoc unguine transfigurer in auem, sicut Pamphile in bu-

in bubonem reformata est, ut ego pinnatus alatusq; fiam
 apud te haud secus quam Cupido Veneri pinnatus assistit.
 optat enim pinnatus & uolaticus factus, assistere Foti-
 di, perinde ac suae Veneri, sicut Cupidines alati praesto
 sunt matri,

Ain.] Ais'ne.

Ain, inquit, uulpinaris ama-
 sio, meq; sponte asciam crurib.
 meis illidere compellis? Sagi-
 ner meum, ipsa lupulis conser-
 uo Thessalis: hūc alitem factū
 ubi quæram? Videbo quando?
 At mihi scelus istud depellant
 cœlites, inquam, ut ego quam
 uis ipsius aquilæ sublimis uo-
 latibus roto cœlo peruius, &
 supremi Iouis certus nuncius,
 uel latus armiger, tamen non
 ad meum nidulum post illam
 pugnarum dignitatem subin-
 de deuolem? Adiuro per dulcē
 istum capilli tui nodulum, quo
 meum uinxisti spiritū, me nul-
 lam aliam mea Fotide malle.
 Tunc etiam istud meis cogita-
 tionibus occurrit, cum semel
 auem talem perunctus induer-
 o, domus omnis procul me
 uitare debere. Quam pulchro
 enim, quamq; festiuo matronę

Vulpinaris ama-
 sio.] Vulpinari ue-
 tus uerbum est, &
 significat fraudi-
 bus & mendacijs
 uera peruertere,
 ac fraudulentē ag-
 gere: dictū à frau-
 dulentia uulpium,
 cursuq; intorto. unde
 de uulpinaris ama-
 sio eleganter di-
 ctus, amator frau-
 dulentus, subdolus
 ac impostor. incli-
 natur autem ama-
 sio amasionis, pro
 amasius & amas-
 tor. Vulpionē quo-
 que ueteres dixe-
 re pro dolofo &
 palpatore, ac uete-
 ratore, quod uoca-
 bulum lingua quo
 C 3 que

que uernacula re-
tinemus. Apuleius
in *Magia*: Etiam
cum matri bladis-
rere, tamen iam
tum uulpionem et
impiū fuisse. Vul-
pe nullum animal
solertius, nullum
fraudulētius, *Peso-
pi* fabulæ testan-
tur, & uulgo quo-
que creditur. ob
hoc ait M. Tut. in
primo de *Officijs*:
Cum duobus mo-
dis, id est aut ui-
aut fraude fiat in-
iuria, frans quasi
uulpecula, uis leo-
nis uidetur. Scitu-
dignum, nec rela-
tu indignū est ille-
lud *Lysandri* La-
cedæmonij, qui ad
eos à quibus cula-
pabatur quod plu-

rima fallacy ageret, doloq; maximè falleret, subridens di-
xit: *Et ita bat*: Quò leonis pellis peruenire nō posset, uulpinam
pellem assuendam esse. *proverbium est Græcorum*, de his
qui

perfruentur amatore bubone?
Quid quòd istas nocturnas a-
ues, cum penetrauerint larem
quempiam, sollicitè prehen-
sas forib. uidemus adfigi, ut quòd
infaustis uolatibus familia mi-
nantur exitium, suis luant cru-
ciatibus. Sed quod sciscitari pe-
nè prateriui, quo dicto, facto
ue rursus exutis pinnulis illis,
ad meum redibo Lucium? Bo-
no animo es, quod ad huius
rei curam pertinet, ait. nam mi-
hi domina singula monstrauit,
quæ possunt rursus in facies
hominum tales figuras refor-
mare. Nec istud factum putes
ulla beniuolentia, sed ut ei re-
deunti medelam salubrē pos-
sem subsistere. Specta denique
quàm paruis, quàmq; futilibus
tanta res procuretur. Hercu-
les, anethi modicum cum lau-
ri folijs immixtum, rōre fon-
tano datur lauacrum, & po-
culum.

qui dolosi, dolosos fallere aggrediuntur. Est & illa de vulpe parœmia, Vulpes munere non capitur: de his qui non facile donis capiuntur. Vulpes solerti auditu esse tradunt: obseruatumq; eam aure ad glaciem apposita, coniectare crassitudinem gelu. Asiam.] Emendo asciam, ut sensus ex illa uulgata usitataq; sententia eliciatur: Vis ut ego met mihi met malum conficiam, simq; ipsa auctor mei doloris: si enim te fecero uolaticum pinnatumq;, tuq; mox alio deuolaueris, quem potero tunc ego incusare, nisi me ipsam, de infortunio meo? Nam qui sibi suisq; met cruribus suapte sponte asciam impingit, illiditq;, neminē nisi se potest accusare: cum ipse crurifragij sibi met auctor extiterit. est enim ascia ferramentum fabricæ materiariæ, quam primus inuenit Dædalus, ut docet Plin. qua solet interdum materiarius faber per incuriam sua ipsius crura cōcidere. Hieronymus asciam eleganti uocabulo dolatorium nuncupat, à dolando scilicet, læuigandoq;. Ab ascia exasceatum opus dixit Plaut. pro perfectum, expolitumq;. In hanc ferme sententiam est illud Plauti ex Milite: Temere haud edolis tabulam tuis nunc cruribus. Siginer.] Dicitio inusitata, ignobilisq;, & ut sentio, nullius significatus. pro in legere malim saginer, quasi à sagina & pinguitudine ducto uocabulo, ut amatorem hoc nomine condecenter appellet, quasi saginatum, pauloq; habitio rem, curatio rem. nam & supra ostendit Apuleius, se fuisse succulentum. Lupuli.] meretricibus. & allusi ad lupo feris, quæ opimiora saginataq; cibaria sectantur. Aut mihi.] Lego, à me. Cœlites.] Dy cœlites in ipso æthere puriore sunt, nec admodum eos mortalium uota sollicitant: apathes perhibentur, hoc est, sine passionū turbelis. auctor Marcius.

Pugnarum.] Lego, pinnarum. est enim sensus: *Dij, inquit, à me prohibeant tantum scelus, ut ego non mox reuolem ad meum nidulum: hoc est, ad meam Fotidem, post illam uolaturam, pinnatamq; deformationem.* Etiam, inquit: si aquila fierem, & altiora cœli peterem, tamen ad te, o mea Fotis, uellem remeare. Armiger.] Quis nescit, aquilam nuncium & armigerum supremi Iouis nominari? uel ob fabulam, qua in bello aduersus Titanas Ioui in auspiciu aduolasse fertur: uel, ut Plin. tradit, quia nūquam fulmine exanimatur. Vinxisti.] Quia præmisit, Nodulum capilli, ideo uinxisti subiunxit congruenter & decenter. Spiritus enim noster propriè uinculo quodam insolubili uincitur, alligaturq; amatae puellæ: et, ut inquit Plautus, Amica anima est amanti. Mea Fotidi.] Attendenda noua elocutio, qua significat nullam se magis uelle quàm Fotidem. Perunctus.] Illa scilicet unguedine magica, & ui transfigurationis præpollente. Quanquā festino.] Lege, quāq; festius: Ironicos pronunciandum. Larem quempiam.] In aliquod domicilium. Foribus uidemus affigi.] Inter nocturnas aues sunt noctuæ, bubo, ululæ. sunt & uespertilio nes, quibus à uespertino tempore inditum nomen. Ouid. Nocte uolant, seroq; trabunt à tempore nomē. Græci quoque à nocte, hoc est ἀπὸ τῆς νυκτός, νυκτερίδας uocant. Nocturnæ aues, auctore Plin. uncos ungues habent. noctis mōstrum est bubo. magi tradunt, uespertilionem, si sit circumlatus domui uiuus, & per fenestram inuerso capite infigatur, amuletum esse. Significat autem amuletum, omne genus remedij aduersus cuncta mala medicamenta, ab amolendo nominatum. Græci ἀπορροιαῖα hæc uocant, ἀπὸ τῆς ἀπορροιας, quod est amoliri, submouere, depellere. Amuletum

letum dictio apud Plinium frequens, in hoc significatu, ac
 propè peculiaris, nec apud scriptorem alium facilis reper-
 tu. Suis luant cruciatibus.] Causam subnotat, propter
 quam nocturnæ aues foribus affigantur: ut uidelicet in eas
 regeratur, quicquid dirû domib, illæ portendû, in quas pene-
 trauerint. Dicimus, ut annotât grāmatici, luo pœnā et luo
 peccatum: pro eo quod est, pendere pœnas & soluere pro
 noxa. Reluere dicebant antiqui pro resolvere, & repigne-
 rare. Ad meum Lucium.] reuertar, reformaborq; in pri-
 stinam mei ipsius Apuleij formam. Es.] sis. Subsistere.]
 suppeditare, & opitulari. frequens uerbum apud Apuleiū
 in hac significatione. Futilibus.] friuolis, nugatorijsq;.
 Futilis dicuntur homines, qui silere tacenda non queunt
 sic & uasa futilia à fundendo dicta, quæ lato ore, fundo
 angusto sunt, quibus in sacris Vestæ utebantur, propterea
 quod aqua ad Vestæ sacra pertinenens in terra non poni-
 tur. quod si fiat, piaculum est. Vnde excogitatum uas quod
 stare non posset, sed positum statim funderetur. Hercu-
 lis.] lege Hercules: ut sit asscueratio, per Herculem, qua-
 le est illud, mehercules, & mediusfidius. Anethi modis-
 cum.] Anethū ructus mouet, & tormina sedat, singulius
 cohibet. semē anethi seruēs olfactu sumptū, ex aqua, sedat
 cruditates, oculos & geniturā hebetat. Rore fontano.]
 Aqua fontana rores neq; gelu, neq; ardorib. neq; uētis, nec
 nisi serena nocte existere tradunt, roscidas æstate Aphricæ
 noctes esse autumat Plinius. Pluuia & ros, ut inquit Ari-
 stoteles in primo Meteororum, sermē idem sunt: sed alte-
 rum copiosum, alterum modicum. Ros nocturnus humor
 est, quem serenitas tenuiter spargit: ut docet Apuleius in
 Cosmographia. græcè drosos nominatur. Lauacrum &

poculum.] Sensus est: Quicumq; uult reformari in pristinum habitum, opus est ut uel corpus lauet, uel bibat ex hoc liquore laurinis folijs & anetho concinnato. laurus autē, ut docet Proclus Platonius, igneam solis naturam imitatur, & in magia pollet ad custodiam numinis.

Abiectionis laci-
nijs.] Ex desiderio immodico signat se repente non tam exuisse uestimenta omnia, quam abiectionis: ut statim nudus perungi posset, unctulo illo magico & demutatorio.

Haurito.] hausto, educto, deprompto. Similem.] scilicet bubonem, in quam Pamphilus fuerat transfigurata. Plumulae.] quæ sunt molliores. Pinnulae.] illæ duriores.

Crassantur.] Hoc est, crassescunt, durescuntq;. Insetis.] pilos asini-

Hæc identidem adseuerās, summa cum trepidatione irrepit cubiculum, & pixidem depromit arcula: quam ego amplexus, ac deosculatus prius, utq; mihi prosperis faueret uolatib. deprecatus, abiectionis prope lacinijs totis, auidē manus immersi: & haurito plumulo uncto, corporis mei membra perfricui: iamq; alternis conatibus, libratis brachijs, in auem similem gestiebam. nec ullæ plumulae, nec usquam pinnulae: sed planē pili mei crassantur in setas, & cutis renella duratur in corium: & in extremis palmulis perduto numero, toti digiti coguntur in singulas ungulas. & de spine meæ termino grandis cauda procredit. iam facies enormis, & os prolixum, & nares hiantes, & labia pendula; sic & aures immodicis

modicis horripilant auctibus.
 Nec ullum miseræ formatio-
 nis uideo solatium, nisi quod
 mihi iā nequeunt tenere Fori-
 dem, natura crescebat: ac dum
 salutis inopia cuncta corporis
 mei considerans, non auē me,
 sed asinum uideo: querens de
 facto Foridis, sed iam humano
 gestu simul & uoce priuatus,
 quod solum poteram, postre-
 ma deiecta labia humidis cum
 oculis, obliquū respiciens,
 ad illam tacitus expostulabā.
 Quæ ubi me primū talem
 aspexit, percussit faciem suam
 manib. infectis, & Occisa sum,
 misera clamabat: me trepida-
 tio simul & festinatio fefellit,
 & pyxidum similitudo dece-
 pit. Sed bene, facilius quod re-
 formationis huius in edela su-
 peditat. Nam rosis tantum de-
 morficatis exhibis asinum, sta-
 timq; in meum Lucium postli-
 minio redibis. Atq; utinam de
 more uesperis parassē nobis co-
 rollas aliquas, nec moram ta-
 lem patereris uel noctis unius:
 sed primo diluculo remedium

nos significat. sūt
 enim setæ ulli
 crassiores, ut equo-
 rum. Plin. refert,
 elephanto fectariū
 nullum tegumētū
 esse. Idem, caudā
 ueterinis setosam
 esse tradit. sunt au-
 tem ueterina, ani-
 malia omnia quæ
 uehere quid pos-
 sunt: unde ueteri-
 narius dictus, ue-
 terinorum medi-
 cus, qui græco uo-
 cabulo ληναίης πορ
 dicitur, quē Firmi-
 cus Maternus mu-
 lomedicum inter-
 pretatur: uulgo
 Marechalchum
 nuncupant. refert
 idem Plin. omni-
 bus in genere ue-
 terino animalibus
 eosdē morbos esse,
 qui homini sint.
 Cribrorum gene-
 ra ex setis equorū
 à Gallis

2 Gallis inuenta,
idem memorat li-
bro duodeuigesi-
mo. Coguntur.]
contrahuntur.

Extimis.] Digi-

tos, qui in extrema parte palmularum, hoc est manuum, si-
gnificat coactos esse in ungulis asini. est enim asinus ex ge-
nere solidipedum. sic eruditi appellant animalia, quorum
ungula est solida. Veterino tamen generi, ut inquit Plinius,
ungula renascuntur: sues in Illyrico solidas habet ungulis.
Solida ungula & bicornis nullum est animal: extimæ au-
tem palmule significantur extremæ, summæq; partes ma-
nuum. Apuleius alibi: In extimo mundi tergo degit. Cauda.]
Caudæ, præter hominē ac simias, omnib. ferē animalib. se-
tosæ, ut equis. boi caudis longissimus caulis, idē asinis longio-
res quā equis. Enormis.] immodica & prægrandis. Lu-
cianus dixit τὸ πρῶτον μὴν. Hiantes.] patulæ, & sol-
licantes. Labia pendulæ.] Dicimus labia & labias, ut
balnea & balneas, ferē indiscriminatim. hinc elegans ille
uersiculus: Anima agra & saucia cucurrit & ad labias
mibi. A. Gellius: Labias sensim primores emouemus. Qui-
dam uirorum labra, mulierum labia, discretionē uanissi-
ma, esse existimant, A labris labeones dicti, ut docet Plin.
& hoc uerius est, quā quod Priscianus prodidit, qui la-
beonem inde deduci autumat: chilones antiqui dixerē ho-
mines enormibus labijs præditos, græcè τὸ χῆλον labrum.
Æsopus fuisse dicitur πρὸς χῆλον, hoc est labro timenti, pro-
minuloq;. Horripilant.] horridiore asperioreq; pilo fru-
stificant. Auctibus.] incrementis. Natura crescebat.]
Sym-

Symbolicòs & opertè genitalia significat, quæ in asinis
sunt enormia & immodica. Querens.] conquerens,
missansq;. Postrema labia.] posteriore parte labri infe-
rioris. Lucianus, τὸ δὲ χαλκὸς ὑγερὸν κατὰ. Humidis.] Quas
lachrymis ex indignatione profusis. Obliquū.] Oblique;
hoc est, toruo obliquoq; aspectu: nomen pro adverbio.
Expostulabam.] conquerebar, accusabamq; Fotidem. græ-
cè dixit Lucianus, ἐπιώμην, id est accusabam. Expostulare
est, querelā apud eū ipsum deponere, de eo ipso qui fecit in-
iuriam: postulare aut, querelam dicere de altero apud alte-
rum: auctor Donatus. Hinc apud iuriscōsultos titulus de po-
stulando. Terent. in hāc sententiā: Ut cum eo hanc iniuriā
expostulem. Misera.] Græcè, τάλαινά ἐστιν ἰγὺς. Pyxis
dum similitudo.] Signat pyxidas adeò fuisse consimiles, ut
eas internoscere non quiverit: quarum altera contineba-
tur unguedo ad transfigurandum in avem, altera in asinū
deformandum. Facilior medela.] πᾶσι δ' αὖτ' ἐπιφανέα.
Rosis dimorsificatis.] Lucian. πόδια γὰρ μέγαν ἐκ φάγος ἀπὸς
ἀνθρώπων αὐτὴν τὸ νῆενος. id est, si rosas tantū esitaueris, sta-
tim exues iumentum. Postlimixio.] postea, ex interual-
lo: adverbium est. super qua dictione in superioribus co-
piofissimè disserui. Corollas.] Signat coronas ex rosa: cu-
ius usus (ut inquit Plin. in 21.) in coronis propè nimius est.
Hinc rosæ genus quoddam accepit nomē coroneolæ. Ceterū
foliam rosam Cepio negavit in coronis addi. Diluculo.]
Græci ἐσπερον uocant. Sic mærebat.] sic tristabatur, que-
rebaturq;. Aliàs merere prima correpta significat milita-
re. Interdū meret pro meretur usurpat antiquitas. Plautus:
Incultus fit, ut meret. Sensem humanū.] Lucianus quoq;
asserit se in asinum deformatum, mentem pristinam &
sensum

sensum humanum retinuisse. sic enim inquit: *ἔγω γὰρ μὴ ἀλλὰ ἵππῳ ἔμμεν, τὰς δὲ φρένας καὶ τὸν νόον ἀνθρώπων ἔχοντες* *ἀνθρώποι δὲ ἔσμ' ὅτι φρενῶν.* id est, Ego quidem cetera asinus eram, animo autem & mente homo. Lucius ille citra uocem. Augustinus, quod memoratu scituq; dignum est, libro 18. de ciuitate Dei refert: uiatores à mulieribus quibusdam stabularijs in iumēta præsigijs magicis deformatos fuisse, & onera baiulasse, in quibus tamen non mens uigeret brutalis, sed rationalis humanaq; seruarietur: sicut Apuleius in libris quos asini aurei titulo inscribit, sibi ipsi accidisse, ut accepto ueneno, humano animo permanente, asinus fieret, aut indicauit, aut finxit.

Mordicus.]

morsu & dentibus aduerbiū est. Salutares suppetias.] Auxilium rosarum salutare significat, quo errat cariturus Foti de interempta. Quassanti capite.] Indignationis & iracundiae specimen est concutere caput. sic et Virgilius in 12. Ille caput quassans, Non me tua feruida terrent

Diu deniq; ac multum mecum ipse deliberavi, an nequissimam facinorosissimāq; foeminam illam spissis calcibus feriens, & mordicis adpetens necare deberem. Sed ab incerto temerario melior me sententia reuocauit, ne morte mulctata Foride, salutares mihi suppetias rursus extinguerem. De iecto itaq; & quassanti capite, ac demussata temporali contumelia, durissimo casui meo seruiens, ad equum illum uestorem meum probissimum in stabulum concedo, ubi alium etiam Milonis quondam hospi-

tis mei asinum stabulantē inue-
ni. Atq; ego rebar, si quod in-
esset mutis animalibus tacitū
ac naturale sacramentum, agni-
tione ac miseratione quadam
inductum equum illum meū,
hospitium ac loca lauta mihi
præbiturum. Sed proh Iupi-
ter hospitalis, & fidei secreta
numina: præclarus ille ue-
ctor meus, cum asino, capita
conferunt, in meamq; perniciē
illico consentiunt: & uerentes
scilicet cibarijs suis, uix me præ-
sepio uidere proximantem, de-
iectis auribus iam furentes, in-
festis calcibus insequuntur: &
abigor quā procul ab ordeo
quod apposuerā uesperī, meis
manibus illigatissimo famu-
lo. Sic affectus, atq; in solitudi-
nem relegatus, angulo cōces-
seram stabuli. Dumq; de inso-
lentia collegarū meorum me-
cum cogito, atq; in alterū diem
auxilio rosario, Lucius denuō
futurus, equi perfidię uindictā
meditor: respicio pilæ mediæ,
quæ stabuli trabes sustinebat,
in ipso ferē meditullio Hippo-

Diēla ferox. De
muffata contume-
lia.] Tacitē me-
cum. & cum mur-
muratione cōque-
stus. Terent. in
adelpbis: Accipiē-
da & musitana
da iniuria adoles-
centiū est. ubi ex-
ponit Donatus, pa-
tienda, & cum si-
lentio perferen-
da. musitare enim
propriē, dissimulā-
di causa tacere
est: dictum uel à
muto: uel ab M,
quæ litera est ni-
mium pressæ uo-
cis, ac penō nulli.
hinc demuffata cō-
tumelia eleganter
& scitē dixit, pro
dissimulata, &
cum silentio indi-
gnationeq; trans-
missa. Vecto-
rem.] qui me ue-
bere solebat. aliās
uector

uector pro eo qui
uehitur accipitur.
ut apud Lucanū:
Causa est hæc so-
la timoris Vectore
nō nosse suū. sic iu-
ris consulti uecto-
res appellant eos,
qui nauibus uectā-
tur. Probiſſi-
mum.] Ironicōs.
Stabulantem.] Di-
cimus stabulo &
stabulor, ut gram-
matici tradunt.
Virgil. Centauri
in foribus stabu-
lant, dixit: pro ha-
bitant, & stabu-
lantur. Iupiter
hospitalis.] Græ-
ci xenion hospita-
lem Iouem uocāt,
qui ab Ouidio ho-
spes dictus est: de
quo poeta intelli-
gi uoluit illo uer-
ſu Iupiter, hospiti-
bus nam te dare
iura loquuntur.

nae deæ simulachrum residens
ædiculae, quod accuratè corol-
lis roseis equidem recentibus
fuerat ornatum. Deniq; agni-
to salutari præsidio pronus
spei, quantum extensis priori-
bus pedibus adniti poteram,
insurgo ualidè, & ceruice pro-
lixa, nimiumq; porrectis la-
bijs, quanto maximè nixu po-
teram, corollas appetebam.
Quod me pessima scilicet for-
te conantem, seruulus meus,
cui semper equi cura fuerat mā-
data, repentè conspiciens, in-
dignatus exurgit: & Quousq;
tandem, inquit, cantherium pa-
tiemur istum, paulo ante ciba-
rijs iumentorum, nunc etiam
simulachris deorum infestum?
quin iam ego istum sacrilegū,
debilem claudumq; reddam.
& statim telum aliquod quati-
tans eruere, fascem lignorum
positum offendit, rimatusq;
frondosum sustem, cunctis ua-
stiorem, non prius miserū me
rundere desit, quàm sonitū ue-
hementi, & largo strepitu præ-
cussis ianuis, trepido etiam ru-
more

more uiciniae conclamantis la Fidei secreta nua
trones, profugit territus. mina.] Sic Silius
de fide: Iusticiae

consors, tacitumq; in pectore numen. Videtur alludea
re ad Fidei simulachrum, quod in Capitolio uicinum Ios
uis optimi maximi, ut in Catonis oratione, maiores nostri
esse uoluerunt. De Fide Ennius: o Fides alma, apta pinngs,
& iusiurandum Iouis. Præterea fidei mysteria, ut reliquo
rum deorum, sunt in operto, nec inuulgari fas est. Fides ut
sticiae fundamētū est, ut inquit M. Tul. Fides, ut docet Quin
tilianus in declamationib. supremū rerū humanarū uincie
lum est, sacra inter hostes sacra inter piratas. Numa Pōpi
lus, auctore Liuius, sacrariū & sacerdotes fidei instituit.
Capita conferūt.] quasi cōsilia cōmunicaturi. Hoc fieri
solet ab his, qui inter se soli seductiq; consultant, ne arbi
tri arbitrari queant. Lucian. itidem scribit, equum suum
et Hipparchi hospitis asinum tā ὅρα κλινάρισ, id est aurē
bus deiectis, timentes scilicet ne fœnum ipsis paratum præ
riperetur, calcibus promptos ipsum incurfasse. Abigor.]
amoueor, propulsor. Hinc abigei dicti, abactores alieni
gregis: & abigeatus, ipsum crimen. Apud iurisperitos
fusiū uberiusq; ista tractantur. Illigatissimo.] solutissi
mo: uel lege, illi gratissimo, ut sint duæ diēctiones. Famulum
autem gratissimum appellat ironicōs, equum uectorem il
lum suum. Affectus.] malè mulctatus, calcibusq; contu
sus. Collegarum.] Festiuiter collegas suos uocat iumen
ta, asinum scilicet & equum, tanquam in eodem magistē
rio officioq; cōsociatos. sic Statius Stellam (ut opinor) col
legam nominauit, quia eodem poeticae disciplinae studio te
neretur. Neratius iurisperitus tres facere collegium exi
mat.

stimat. apud oratores duo collegium faciunt. hinc à Livio
 & Ammiano Marcellino collegium consulum duorum est
 dictum. Pila mediæ.] Signat in medio stabulo fuisse pilam,
 hoc est columnam, stabuli contignationem & cameram
 fulcientem. In hoc significatu syllaba pile prima produ-
 citur, cum aliàs corripitur. A'pila pilatim adverbium fit,
 quasi per pilam: quo uitur Vietruuius. Inde oppilare dedu-
 ci quoq; autumo, tanquam pilarum oppositu obfirmare,
 occludereq;: sicut à M. Tul. oppilate tabernæ dicuntur. De
 pile Virg. Saxea pile cadit: & Horatius: Nulla taber-
 na meos habeat neq; pile libellos. Græci *οἰκον* appellant
 columnam. Catullus: A'pileatis nona fratribus pile. ubi no-
 mine pile taberna significari uidetur. Meditullio.] me-
 dio. Meditullium à medio dictum autumant eruditi, & in
 primis Boetius, qui illud iullium quasi productione quan-
 dam esse uult: sicut in postliminio. Hieron. contra Pelagia
 nos scribit, hominē in meditullium positum esse, ut de uirtu-
 tum culmine ad uitia labatur, & ex uitij^s ascendat ad sub-
 limit. Hipponæ deæ sim.] Hippona equorum & stabuli
 dea est. argumento est nomen: hippos enim equus. Teru-
 lian. in Apologetico: Vos tamen non negabitis, & iumen-
 ta omnia & equos canterios cum sua Hippona, coli à no-
 bis. Illud scitu dignum est, & annotatu, deos esse quosdā,
 quos antiqui Semonas dici uoluerūt: quos nec celo dignos
 ascriberent, ob meriti paupertatem: nec terrenis eos depu-
 tare uellent, pro gratiæ ueneratione. quo in numero sunt
 Priapus, Hippona, & Vertumnus. auctores M. Varro &
 Placitades. apud Iuuen. uersus est ille uulgatissim⁹, iurat so-
 lam Hiponam, & facies olida ad præsepia pictus: quem
 uir seculi nostri doctissimus ita legit, Solā Hippo. ut sicut
 Dido,

Dido, & Manto, pro Didonē et Mantonem: ita pro Hippo-
ponem Hippo, accusatiuo casu dicamus, ex formula uidell
cet græca declinationis. Ego de magnorum uirorum iudi-
cio, quorum auctoritas pro ratione habenda est, ut nihil
ausim temere pronūciare: ita illud asserere non dubitem,
quod Hippona, ut Pomona, ut Bobona, secundum formu-
lam primi ordinis, usurpatur apud scriptores idoneos. &
dicula.] appellatione & dicula significatur receptaculū,
& quoddam quasi loculamentum ac repositorium, quo si
mulachra deorum contineri solent. In hanc sententiam Plī-
nius in 36. & dicula eius tota aperitur, ut conspici undique
possit effigies deæ, fauente ipsa (ut creditur) facta: nec mi-
nor ex quacunq; parte admiratio est. Satyrographus quo-
que dixit, Si quis in & dicula deus unicus. Fuerat or.] Scri-
bit Plin. quod coronæ deorum honos crant, & larium pu-
blicorum ac priuatorum, & sepulchrorum & manium.
Pronus spei.] Sic fœlix animi, securus amorum, & mille
alia similiter. Nixu.] conatu. Canteriū patiemur istū.]
Pronunciatione adiuuandum est, ut uultuose & indignan-
ter à seruo dictum uideatur. Canterius autem significat
equum, & eum proprie cui testes abscissi sunt: sicut maia-
lis distat à uerre, capus à gallo, ueruex ab ariete, ita can-
terius distat ab equo. hæc enim omnia testiculis amputa-
tis castrata sunt. Plaut. in Captiuis: Qui aduehuntur qua-
drupedanti crucianti canterio. Idem in Aulularia: Ego fœ-
xim muli precū, qui superant equos sicut uiliores Gallicis
cāterijs. canterij quoq; in ædificijs nominātur, de quib. Vi-
truius. quin etiam canterius Columellæ & Plinio est ge-
nus uinæ, quæ simplici iugo constat, ordine porrecto: O-
prima hæc uino, quando sibi ipsa non obumbrat, assiduoq;

sole coquitur, & afflatum magis sentit, & celerius rorem dimittit. Cauterium uero ferramentum ignitum dicitur, quod ui caustica ulcera & putridas carnes curat. Hinc illud apud Hieronymum prouerbiale: Putridæ carnes ferro curantur & cauterio, à Palladio cauterēs nominantur, quos habendos esse in instrumento rustico præcipit. Inde cauteriata conscientia, ab Apostolo dicta. Simulacbris infectum.] Propter roseas corollas hoc dicit: quas quanto maximo nixu poterat, appetenter inuaserat, nullo habito deæ respectu. Sacrilegium dicit, qui coronas deæ dedicatas surripere contenderat. Apud Quintilianum & Rhetoricos doctores ex statu finitionis queri solet, quid sit sacrilegium, quid ue sacrilegus. Quidam ita finiunt: Sacrilegium est, surripere aliquid de sacro. Alij sic: Sacrilegium est, surripere aliquid sacri. Hinc quæstio, an is qui priuam pecuniam de templo surripuerit, sacrilegij reus fieri possit. Emere.] Lego erucere, hoc est educere, expromere, & quasi ex abdito efferre. Vlciniæ conclamantis.] Iunctim legendū, uiciniæ conclamantis latrones: illo intellectū, quod tota uiciniā cōclamare cœpit, latrones adesse, ut ita cuncti accurrerent suppetiaum.

In patefactis.]

Corrigo, ui patefactis. Ignis & mucro.] Hoc dixit propterea, quod gladijs ac facibus coruscantibus instructi latrones, inuaserant Milo-

Nec mora, cū ui patefactis ædibus, globus latronum inuadit omnia, & singula domus membra cingit armata factio. Ex auxilijs hinc inde conuolantibus, obsistit discursus hostilis. cuncti gladijs ac facibus instructi noctem illuminant: corus

coruscat in modum ortus so-
lis, ignis & mucro. Tunc hor-
reum quoddam satis ualidis
claustris obseptū, obseratūq;
quod medijs ædibus constitu-
tum gazis Milonis fuerat refer-
tum, securibus ualidis aggres-
si diffindunt: quo passim reclu-
so totas opes uelunt, raptimq;
constrictis sarcinis singuli par-
tiuntur. Sed gestaminum mo-
dus numerum gerulorum ex-
cedit. Tūc opulentia nimia ni-
mio ad extremas incitas dedu-
cti, nos duos asinos, & equum
meum, productos ē stabulo,
quantum possunt grauioribus
sarcinis onerant, & domo iam
uacua minantes baculis exi-
gunt. unoq; de socijs ad specu-
landum, qui de facinoris inqui-
sitione nunciaret, relicto, nos
crebrò rudentes, per auia mō-
tium ducunt concitos. Iamq;
rerum tantarum pondere, &
montis ardui uertice, & proli-
xo satis itinere, nihil à mortuo
differebam. Sed mihi serò qui-
dem, seriò tamen subuenit, ad
auxilium ciuile decurrere: & in

nis domum. Hor-
reum.] Non solū
frumenti & fru-
gum repositorium
est horreum, sed
aliarum quoq; re-
rum: sicut hoc in
loco, & apud ido-
neos auctores acci-
pitur. Iuriconsul-
ti titulo de em-
ptione & uenditi-
one: Clauib. tra-
ditis, ita mercium
in horreis condita-
rum possessio tra-
dita uidetur, si cla-
ues apud horrea
traditæ sunt. Item
Paulus: Dolia in
horreis defossa, si
non sunt nomina-
tim in uenditione
excepta, horreo-
rū uenditioni ces-
sisse uideri. Item ti-
tulo locati: Domi-
nus horreorū es-
fectis & com-
pilatis horreis nō
tens-

tenetur inamq; ut
scriptum legimus
lib. 4. Codicis, do
minus horreorum

terposito uenerabilis principis
nomine, tot ærumnis me li
berare.

periculum uis maioris, uel effraeturam latronum, condu
ctori præstare nõ cogitur. Autumant grammatici, & me
morat Fortunatianus in lib. de Dialectica, horreum ab or
do mutata litera nominatum. antiqui farreum, à farre di
xerunt. Diuus Augustinus quid sit horreum planissimè ostē
dit. sic scribens in libro de Opere monachorum: Apothe
ca uel horrea uerbum ex uerbo repositoria dici possunt.
Ab horreo horrearius elegāti uocabulo dictus est, qui pro
horreorum conductore poni uidetur apud iurisperitos,
tit. de his qui deiecerunt, his uerbis: Si horrearius aliquid
deiecerit, uel effuderit. Romæ fuerunt Sempronia horrea,
ad custodiam frumenti publici. Entheca quoq; eadem pe
nè significatione ponitur, qua apotheca & horreum, uide
licet pro loco, gazæq; repositorio. Idē Augustinus in libro
de uita clericorum: Enthecam nobis habere non licet, non
est episcopi seruare aurum. & post paulò: Non habeamus
enthecā. Hæc Augustini uerba in Decretis canonicis 12.
quæstione 1. percensentur. Ab entheca, enthecatum deriua
tur, pro eo quod in repositorio conditum, & cellario in
clusum. Enthecam memoriæ, pro thesauro & cella ponit
Fulgentius. Gazis.] Gaza lingua Persica significat diui
tias. Gaza, ut scribit Pomponius Mela, ciuitas est in Pale
stina, ex eo dicta, quod sic Persæ ararium uocant. nam cū
Cambyses armis Ægyptum peteret, huc belli & opes &
pecuniam intulerat. hinc gazophylacium, gazæ reposito
rium dictum: de quo apud Ecclesiasticos scriptores mentio
creberria

ereberrima. Iudæi carbonam uocant, sacrum thesaurum: Iosephus, Eusebius, Hieronymus. Recluso.] patefacto, & aperto. Gerulorum.] Maior, inquit, erat copia rerū gerendarum, quā quibus geruli illi numero exigui sufficerent. Græci βατάφοροι uocant, quos nostri batulos dicunt, & gerulos. Ad extremas incitas.] extremam necessitatem, egestatemq;: sic enim antiqui loquebantur. uerbum est apud Plautum frequentissimum. Lucianus scribit, latrones Hipparchi domum ingressos, ipsum unā cum Palæstra ancilla & seruo suo comprehensos colligasse, domum expilasse, pecuniis, uestes, equum et asinum alterū, se quoque sarcinis onerasse; baculis mox ferientes impulsisse usque in montes. Per auiā montium.] Per montes inaccessos, inuiosq;. Lucianus ἀργυροπίασιν dixit. Exemplum prosonomastie est apud Rhetoricos doctores: Auium dulcedo auium ducit, nam & loca auiā dicuntur, in quibus uia est nulla, uel infrequens: & homo auius dictus, à uia rationis aberrans. Lucret. Auius à uera longè ratione uagaris. Subuenit.] in mentem uenit, succurrit. Ad auxilium ciuile.] implorando scilicet Cæsaris auxilium, ad quod perinde ac asylum ciuilitate decurrere solent. Ex quo est illud. Prouoco ad Cæsarem, & appello Cæsarem, usitatissimū. Lucianus quoq; Cæsaris nonē maxima se uoce inclamasse significat: quo ruditu absono offensis latronum auribus effectum est, ut ob hoc ipsum magis uapularet, tanquam ita proderet nocturnos fures.

Cum deniq; iam luce clarissima, uicum quempiam frequentem & nundinis celebrē

Nundinis celebrem.] Significat emporium, forūq; nundinarium illud fuisse.

fuisse. *Gemino sermone.*] *Lego, genuino sermone; hoc est, nativo ac peculiari. Augusti.*] *uenerabile. Græci augustum* *οὐρανίου* *uocant: unde Sebastia ciuitas, Augusti nomini & numini dedicata. Et, ô qdē.*] *p uocatiuū casum inuocantes quēpiā, frequēter ô præponim⁹; ut ô Cæsar, ô princeps, ô Auguste, et mille huiusmodi. Significat se illud primum ô, planē ac disertē enunciasse, cum asini rudentes suo ruditu ô potissimum rudere uideantur. Disertum.*] *planum, apertum, explanatum. Clamorem absonū.*]

præteriremus, inter ipsas turbulas Græcorum, gemino sermone nomen augustum Cæsaris inuocare tentauī, & O quīdem tantum disertum ac ualidum clamitauī, reliquum autē Cæsaris nomen enunciare nō potui. Aspernati latrones clamorem absonum meum, cædentes hinc inde miserum corium, nec cribris iam idoneum relinquunt. Sed tandem mihi inopinatam salutem Iupiter ille tribuit. Nam dū multas uilulas & casas amplas præterimus, hortulum quendam prospexi satis amœnū, in quo præter cæteras gratas herbulas, rosæ uirgines matutino rore fluebant. his inhians, & spe salutis alacer ac lætus, propius accessi: dumq; iam labiis undantib. affecto, consiliū me subit longe salubrius, ne si rursus asino remoto prodirem in Lucium, euident exitium inter manus latronum offenderem, uel artis magicæ suspicione, uel indicij futuri criminatione. Tunc igitur à rosis, & quidē necessariorō,

riò, temperavi: & casum præ- uastum, asperum-
sentem tolerans, in asini faciē que, & sine le-
fœna rodebamus. gitimo sono. Ab
sonum enim id

propriè est, quod non tam sine sono est, quàm quod soni
duri & absurdi. Vnde absoni uoce dicti M. Tullio, quibus
nulla in pronunciando suauitas inest. Nec cribris iam
idoneum.] Insinuat se tot ictibus fuisse confossum, con-
scissumq;: ut nec quidem cribris faciendis coriū suum foret
idoneum. Cibra enim ex pellibus corioq;: asellorum confi-
ci, quis ignorat? uetus uero græcè dicitur. unde coscinomano-
tia diuinatio, quæ per cribrum fit. Galli ex setis equorum
cribra inuenerunt. Ægyptij ex papyro atq; iunco, Hispani
ex lino excussoria et pollinaria. Sunt autem pollinaria,
quibus pollen, qui est tritici flos purgator excernitur. Vnde
& pollintor dictus, qui pollinem facit, & farinam. Alias
pollinctor accipitur pro cadaueris curatore, quasi pol-
lutorum, id est mortuorum unctor. Rosæ uirgines.] illis
batæ, intactæ, incorruptæ. sic à Martiale uirgo cartha ac-
cipitur, pro ea quæ nondum contrectata, inuulgataq; est.
Plinius terrā uirginem dixit, sinceram, intactam, neq; à
metallicis refossum, attaminatamq;. Iosephus ait, terram
quæ uirgo est, esse rubentē. Oratio philosophorū, auctore
M. Tul. casta est, uerecūda, uirgo incorrupta quodāmodo.
Hinc uerbū fit Deuirginari, q. est corrūpere. unde puella
deuiginata, quæ de florata cōstuprataq; exiit uirginitas
tē. Alias deuirginati dicebātur pueri, cū ex ephebis decesse-
rāt: & deuirginatū puerū dixere, ex ephebis excedentem.
His inhiās.] rosas sitiētē appetēs. Dicimus, inbio huic rei,
et hanc rē. Statius, fraternos inhiantē obitus. Plaut. Hæc

reditatē inibat, quasi esuriēs lupus. Vndatib.] Labia undā
tia decenter dixit, pro mobilia, flexibilia, & undarum in
star sinuosas: qualia esse solent ex appetentia & deside-
rio. Prodirem in Lucium.] id est, reformarer in pristina
nam hominis formam, fieremq; iterum L. Apuleius. Vel
indicij futuri.] Sensus est: Salubrius consilium mihi ui-
sum est, ab esu rosarum ad præsens temperare, ne à lauro
nibus interficerer: uel dum me magum suspicarentur, uel
dum uererentur ne indicium facerem illorum forti & ex-
pilationis. Fœna rodebamus.] Pabulum iumentorum
est fœnum, græci χέρον uocant. à fœtu dictum: quotan-
nis enim nouum parit & fœtificat. fœnum cordum uocat,
autumnale & serotinum: fœnifex, qui fœnum secat, nun-
cupatur. Plin. in 18. Igitur cornu propter oleum ad crus li-
gato fœnifex incedebat. Columella: Necubi ferramentū fœ-
nifeci possit offendere. Sicilire est secare, quæ fœnifeces
præterierūt, fœnifeciū tempus sectionis, & pro ipsa sectio
ne accipitur Plinio, Columellæ, cæteris. metas fœni appella-
nt Struces, ita figuratis, ut ab imo latiores in angustū uer-
ticem exacuantur, qualis est metæ forma. Columella stri-
gam in fœno nominat ordinem, & quandam quasi con-
nexionem, coarctationēq; à stringendo ducto uocabulo.

HYPOTHESIS SIVE AR- gumentum libri Quarti.

Demutatus in asinum Apuleius, arumnas laboriosas &
loquenter enarrat, quas sub asinina forma, humana men-
te retenta, peregrinatione multiplici perpeffus est. inter-
feruntur tempestiuiter uarij latronū casus: describitur &
ille, qui effigiem ursæ subiens, instruxit apparatus gladi-
torum.

torum. De industria inserit fabulam *Psyches*, quæ & uoluptate & eruditione est refertissima, cuius mysticus intellectus suo loco explicabitur.

DItem fermè circa mediũ, cum iam flagrantia solis caleret, in pago quodam apud notos ac familiares latronibus senes diuertimus. Sic enim primus aditus & sermo prolixus, & oscula mutua, quamuis asino sentire præstabant. Nam & rebus eos quibusdam dorso meo depromptis munerabantur: & secretis gannitibus, quòd essent latrocinio paratæ, uidebantur indicare. Iamq; nos omni sarcina leuatos, in pratũ proximũ passim libero pastui tradidere: nec mecum asino uel equo meo com-pascuus cæcus attinere potuit, adhuc insolitum alioquin prandere fœnũ. Sed planè ponè stabulum prospectum horulũ iam fame perditus, fidenter inuado: & quamuis crudis oleribus, affatim tamen uentrem sagino. Deosq; comprehensus omnes, cuncta prospe-

Apud notos diuertim⁹.] Latine & elegãter dicitur, deuerto ad te, et apud te. *Plautus* in *Pseudulo*: Ego deuortor extra portam in tabernam tertiã, apud anum illã dolia-rem, claudã, crassam *Chrysiã*. De uortor, ut inquit *Phocas* grãmaticus, in præterito facit deuorti: sicut actiua & neutra proferuntur. Primus aditus.] access⁹ et introitus. Quamuis asino.] Consimile illud, Vt quamuis auido paterent arua colono. Sensus est: Ego etsi asinina tarditate & bruta-

ali stupore præ-
ditus eram. tamen
facile sentire po-
teram ex mutuis
osculis, & proli-
xo sermone et lar-
gitione, senes illos
ad quos deverti-
mus, fuisse familia-
res ac notos latro-
nibus nostris, qui

stabam loca, sicubi fortè con-
terminis in hortulis candens
reperirem rosarium. nam & i-
psa solitudo iam mihi bonam
fiduciam tribuebat, si deuius
& protectus absconditus, sum-
pto remedio, de iumentu qua-
drupedis incuruo gradu rur-
sum erectus in hominem, in-
spectante nullo, resurgerem.

nos abegerant. Munerabantur.] donabant, & muneri-
bus prosequabantur. Vnde & remunerari, pro munera
rependere, & gratiam referre. Catullus: Te quòd hū sup-
plicijs remunerabor. græco uocabulo infrequenti quidem,
sed elegantissimo, Antidora dicuntur remunerationes. Vle-
pianus inter iuriscōsultos eloquentissimus, tit. de petitione
heredit. scitè & decenter utitur hac dictione, sic scribēs
Planè si antidora acceperunt, dicendum est eatenus locu-
pletiores factos, quatenus acceperunt, uelut genus quoddā
hoc esset permutationis. prouerbiū græcorum scitu rela-
tuq; dignum est, ἡχθρῶν δῶρα δὲ δῶρα, οὐκ ἐν τῷ οὐρανῷ, id est,
inimicorum dona non sunt dona, minimeq; utilia. Dixit
& Euripides ἡ ἀνὰ δὲ δῶρα δὲ δῶρα, οὐκ ἐν τῷ οὐρανῷ, Improbi
uiri donum minime inuat. Ex hac paræmia ductum est il-
lud Maronitanum, Timeo Danaos et dona ferentes. Dor-
so meo.] Se sarcinosum & præda onustum fuisse signifi-
cat. Gannitib.] susurris & murmurillis, ut dixit Plaut.
idem in Asinaria inquit, Quin cēties eadem imperem atq;
ogganiam. Paria.] acquisita & parata. partum pro
parato

parato dixerūt. M. Tul. in 2. Antoniana: Vi est apud poetā
nescio quem, Male parta male dilabūtur. Poeta autem ille
fuit, si id scire desideras, Neuius: quod grammatici docent.
Consimile est illud Plautinum ex Penulo, Male partum ma-
le disperit. Libero pastu.] libera passioni, ut soluti exo-
neratq; pascereamus. Compascuus coetus.] Agrum com-
pascuum dixerunt, communem vicinis ad pascendum, in
quo mihi atq; vicino simul pascere liceat pecus. Hinc apud
Ciceronē in Top. & Quint. & Boetiū ex coniugatis duci-
tur argumentū: ut si compascuus est ager, cōpascere liceat.
hoc modo: hic de quo quæritur ager compascuus est, in cō-
pascuo autem licet compascere: compascere enim & cō-
pascuū cōiugata sunt: in hoc igitur agro licet compascere,
quia compascuus est: & ita à coniugatis sumptum est ar-
gumentum. Nunc scitē & festiuiter compascuus locus dici-
tur ab Apulcio, qui sibi cum aliero asino & equo commu-
nis erat ad pascendum, & in quo simul compascere pote-
rant. Coetus autem dicitur, quasi communis locus. Quidam
codices habent cōpascuus locus, intellectu simpliciore, ac
peritioreq;. Pone stabulum.] post stabulum. Sic Virg. Po-
ne subit coniunx. Lucian. ὁ γὰρ λατὸν ἐπὶ τῷ τῷ αὐτοῦ: ui-
deo, inquit, hortum pone diuersorium. Affatim.] large,
abundanter, admodum: quod aduerbium prima acuta, nō
media, Ammianus poeta pronunciabat in literis oppido
quā peritus. & ita ueteres locutos, ac grammaticū Pro-
bum, testis est Gellius. Oleribus crudis.] Lucian. ἀπὸ λα-
χέων πολλὰ ἄγχι λαχὰ: Habebat, inquit, hortus olera mulo-
ta & decora. Candens rosarium.] albicans, à candore
dictum, alias ignitam. Differunt rosæ multitudine foliorū,
asperitate, lauore, colore, odore. Alabandica rosa albican-
tibus

tibus est folijs. Celeberrima rosarum genera fecere nostri scriptores Prænestinam & Campanā. Addidere alij Mileſiam, cuius ardentissimus color est. Rosa à numero foliorum dicta centifolia, nec odore nec specie probabilis. Oleum ex rosis rhodinum uocant. græcè enim rhodon, rosa nominatur. Rhodini, hoc est rosacei olei meminit Plinius in 15. Idem in 13, celebrat unguentum rhodinum, tradens diuulgata maxime unguenta esse ex rosa. rosarium dicitur græcè ῥοσῶν, locus rosis consitus: quod & rosetum quoque appellant, ut lilietum, & citretum, Palladio dictum, qui præcipit rosaria mense Martio esse percolenda, si rosam tempus habere uolueris, aqua calida bis rigabis in die. De uis.] à uia publica & loco frequenti semotus, sequestratusque. De iumentis quadrupedis.] id est asini. Appellatione iumentorum an omne pecus contineatur, querit Vlpianus ad edilitium editum: aitque boues hac appellatione non contineri. iumentum, ut inquit Gellius, non solum animalia significat, sed uectabulum etiam quod à iunctis pecoribus traheretur. ueteres enim nostri iumentum à ingendo dixerunt. Columella à iuuando iumenta dici autumat, ex eo quod nostrum laborem uel onera subuectando uel arando iuuat. quo dicto dissentire uidetur ab Vlpiani sententia, tanquam iumentorum appellatione boues quoque contineri possint, qui nos arando maxime iuuant. asinum autem inter iumenta numerandum merito censemus, qui subuectando onera, laborem mortalium iuuat. Cuius rusticarum rerum auctores in emendis tuendisque, iumentis præcipuam rationem uolunt esse. plagarum & penuriam tolerantissimum est. quin & omne rus tanquam maxime necessarium instrumentum desiderat asellum, qui pleraque utensilia & uebera

ferre in urbem. & reportare collo uel dorso cōmodè potest. M. Varro lib. 1. de Re rustica, eleganti uocabulo dosuaria iumenta uocat, quòd onus dorso ferre possint. Idem asellis dosuarius comportati refert oleum, uinum, itemq; frumentum, aut quid aliud. Portius Cato præcipit, in uillatico instrumento habendos esse & asinos clitellarios, & plostrarios, & molarios. Græcè iumētum ἵμῆρ & nominatur. inde κτηνίατροι, medici iumentorum, quos nostri ueterinarios appellant, & mulomedicos: & medicinam pecorum, ueterinariam, apud Varronem & Columellam.

Salo fluctua-

Ergo igitur cum in isto cogitationis salo fluctuarem, aliquanto longius uideo frondosi nemoris conuallem umbrosam, cuius inter uarias herbulas & latissima uireta, fulgentium rosarum minius color reuidebat. Iamq; apud mea non usquequaque ferina præcordia, Veneris & Gratiarum lumen illum arbitrabar: cuius inter opaca secreta, floris genialis regius nitor relucebat. Tūc inuocato hilario atq; prospero euentu, cursu me concito propinquo, ut herculè ipse sentirem non asinum me, uerū etiam equum currulem nimia uelocitate resectum. Sed agilis atque

re.] Translatio à mari, quod semper fluctuat, & aestibus reciprocis fluit, refluitq; sic Virg. Magno curarū fluctuat æstu. In demonio Socratis tradit, demonis salo æstus fluctuare.

Vireta.] loca plena uiridis, uirentiumq; herbarū, uireta nominant. Maro: Deuenerē locos latos, &

amena

amœna uireta. ubi Seru. exposuit uirentia. Minius color.] Rosa, ut auctor est Plin. paulatim rubescens debiscit, ac sese pandit, in calicis medio sui stantibus complexa luteos apices. Inter genera rosarum quedam sunt ardentissimi coloris, minioq; simillimi ut rosa Mulesia. miniū inter pigmenta magnæ auctoritatis est. auctor est Verrius, Iouis simulachri facie diebus festis minio illini solitum, triumphantiumq; corpora: sic Cæciliū triumphasse. Censores in primis Iouem miniādū locabāt. Æthiopum populi, maxi

præclarus ille conatus fortunę meæ salutatem anteire nō potuit. Iam enim loco proximus, non illas rosas teneras & amœnas, madidas diuinis guttis rosis & nectaris, quas rubi scælices beatæ spinæ generant: at ne conuallem quidem usq; iā, nisi tantum ripæ fluuiialis marginem densis arboribus septū uideo. Hæ arbores in lauri faciem prolixè foliatæ, pariunt in modum floris in odori porrectos caliculos modicè punictis: quos equidem fragrantis, minimè rurestri uocabulo uulgus indoctum rosas laureas appellant, quarumq; cuncto pecori cibus lentalis est. Talibus fati implicitus, etiam ipsam salutem recusans, sponte illud uenenum rosarium sumere gestiebam. Sed dum contranter accedo decerpere, iuuenis quidā, ut mihi uidebatur, hortulanus, cuius omnia prorsus olera uastaueram, tanto damno cognito, cum grandi baculo furens decurrit, abreptumq; me totum plagis obrundit ad usq;

usq; uitæ ipsius periculum: nisi tandem sapienter alioquin ipse mihi tulisset auxilium. Nā lumbis eleuatis in altum, pedū posterioribus calcibus iactatis in eum crebriter, iam multato grauiter, atq; iacente, contra procliuē montis attigui fugā me liberaui.

meq; proceres, totum minio iungebatur: ut refert Plin. Milton uocant Græci miniu. Hōmerus dixit *ῥῶας μιντοπλάας*; nā ues minio siue rubrica tinctas. Miniarium metallū

in Bética celeberrimum olim fuit. Minium in uoluminum quoq; scriptura usurpatur, clarioresq; literas uel in auro uel in marmore facit. Arena, ex qua fit, cocci colorem habet. Cocci color in rosis micat: gratius nihil traditur aspectu. Renidebat.] Splendebat. aliās ridebat, ut ante dictū est. Veneris & Gratiarum lucum.] Nemoris amœnitatem significanter expressit, dum inquit, se credidisse locum illum Veneris fuisse & Gratiarum, quibus luci amœni, conualles gentiles, uireta letissima, & omni parte uoluptuaria summè conueniunt. Claudianus graphice uenustèq; describit Veneris & Cupidinum mansionem, omnibus deliciarum amœnitatumq; numeris absolutissimam. Genialis.] Voluptuarij, & decentis. Regius nitor.] Alludere uidetur ad flores, qui inscripti nomina regum nascuntur in pratis: qualis est hyacinthus, & adonium. Amaraeus quoq; regius puer fuisse fertur, qui in amaracum siue sansucum herbam odoratissimam uersus esse traditur: unde amaracina unguenta dicta. est & Iouis flos, cuius meminit Plin. in 21. qui colore commendatur ac placet. Inuocato euentu.] Inter duodecim deos qui maxime agricolarum

larum duces sunt, quos Cōsenies uocant, est Euentus deus.
 hinc M. Varro in primo de Re rustica: Necnon precor bo-
 num Euentum, quoniam sine successu ac bono eueniū mi-
 sera est agricultura. Plin. in 36. refert, Romā fuisse boni
 Euentus & bonæ fortunæ simulacra in Capitolio, Praxi-
 telis opera. Colitur autem Eucnius, ut omnia nobis eue-
 niant prosperè & feliciter. unde Donatus exponens Tes-
 rentianum uerbū Eucni: Proprie, inquit, euenit: idci &
 bonorum euentus dicitur. Proprio.] Lego proripio: uer-
 bum est. concitato enim cursu sese proripuisse designat.
 Equum currulem.] perniciem scilicet, & cursu uolantē
 quales equi in curruli certamine conspiciuntur. Saui-
 tam.] sauitiam, asperitatem, & ut ueteres dixerunt saui-
 tudinem. Guttis.] Virg. in Idyllio cui titulus est Rosa, Ro-
 saria roseida cognominat: quasi rore madētia, & rosido
 humore gaudētia. Rubi.] Spina. Plin. in hanc senen-
 tiam: Rosa nascitur spina citius quē frutice, in rubo quo-
 que proueniens. Rubi, auctore Plinio, propaginem docue-
 runt. namq; curuati gracilitate, & simul proceritate ni-
 mia, defigunt rursus in terram capita, iterumq; nascuntur
 ex sese repleaturi omnia, ni resistat cultura, prorsus ut pos-
 sint uideri homines terræ causa geniti. Rubi mora ferunt,
 & alio genere similitudinem rosa. græcè uocatur cyno-
 batos, hoc est rubus caninus, siue (ut interpretatur Colum-
 mella) sentis canis. ex rubo uiua sepes durabilis efficitur.
 Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat. Margi-
 nem septam.] Masculino & fœminino genere marginem
 dici, testis est antiquitas, & docent grammatici. significat
 autem cuiuscunq; rei extremitatem. Inde uerbum margi-
 no, quod est exantia in extremo tollere, recidereq;: sicut
 medica-

medicamentis excrescentes in extremis paribus carnes
tolluntur. Plin. in 28. Item equarum, præterquam uirgi-
num, erodit, emarginat ulcera. In lauri faciem.] Lu-
cian. agrian daphnen uocat hanc arborem, id est sylvestrē
laurum: cuius cibus letalis sit equo & asino. Lu. iani uero
ba sunt in hanc sententiam: οὐκ ἔστιν ῥόδον καὶ λειψὸν τὰ δὲ, ἀλλ'
ἐν τῇ ἀγγίᾳ ἀδύναμις φέρειν ῥόδον ἐνείνα, δὲ φέρειν αὐτὸν
καλοῦσιν αὐδὲρωπον, καὶ οὐκ ἀρίστην οὖν ταῦτα πάντα καὶ ἐν
πρῶ. id est, non erant rosæ ueræ, sed ex sylvestri lauro pro-
creta rosæ illæ. laurum ipsam uocant homines, pettiseri
cibum omnibus asinis & equis. Plin. uerò rhodi daphnen
appellat, cum Apuleio ad amussim congruens. Idem enim
est græco uocabulo rhododaphne, quod latino rosa laurea.
Alio nomine rhododendron quoq; nominatur, quasi rosæ
arbor. Plin. in 16. eadem memorans quæ Apuleius & Lu-
cianus, tradit rhododaphnen, hoc est rosam laureā iumen-
tis caprisq; & ouib. uenenu esse, e contrario homini reme-
dium aduersus uenena serpentium. Huic arbori folia nun-
quam decidunt, quæ rosæ similitudine representant. Strā-
bo in 15. quadam tenus meminisse uidetur rosæ laureæ his
uerbis: Erat arbor lauro similis, qua gustata, iumenta o-
mnia cum spuma in morem comitialis morbi emoriebā-
tur. Floris inodori.] carentis odore, minimeq; odorati.
Inodorus flos, inodorum pomum dicitur, quod sine odore
est. Inora dicuntur animalia sine ore, quales sunt Astomi
Indiæ populi, balitu tantum uiuentes & odore. Calicu-
los.] In fruticibus satis multis quidam quasi calices, & per
diminutionem caliculi conspiciuntur, de quibus mentio fre-
quens apud Plinium: nec quispiam existimet inter Plinia-
nam Apuleianamq; sententiam esse dissidiū, ex eo quod

Plin. dixit hanc arborem caulibus esse fruticosam, tanquā caliculis potius legendum sit. nihil enim obstat, eandem arborem fruticosam esse caulibus fecundam, tanquam eadem in stipite & in imo fruticibus exuberet, & caliculis inter frondes & in summo sit copiosa. Punicantis.] rubentes colore puniceo, purpureoq;. Rurestri.] rustico cano. Illud uenenum rosarium.] Id quidem uenenum est, ut iam diximus, iumentis & cuncto pecori: uerū homini contra uenena remedio. Gestiebam.] cupiebam. gestire enim modò cupere est, modò letari. Contanter.] cū quadam contatione & mora. Hortulanus, Græcè κηρύπιος, ἡ κηρύπιος, dicitur enim κήπος hortus. Vnde, & cepurica hortensia, id est olera hortorum: de quibus Plin. in undecimo. Sabinus librum scripsit Cepuricon, id est de hortensibus, quem Meccenati dicauit. Qui habuerint horoscopum in 13. parte aquarij erunt hortulani: ut docet Firmicus Maternus. Baculo.] Lucian. ξύλον ἡγήσασθαι, baculum siue lignum rapuit. Plagis obtundit.] Lucian. μὴ σκώπτῃς ξύλον, μὴ τε πλῆγῶν φοβῆσαι, & μὴ τι μὲν, id est, me baculo contudit, neq; costis neq; femoribus parcens. Multato grauius.] Significat se crebris calcibus male multatū hortulanum, ad terram prostratum deiecisse, ita saluti fuga consuluisse. Montis attigui.] proximi: ab attingendo dictus attiguus, ut à contingendo contiguus. Ouidius: Contiguas habuere domos. Veteres attingere dicebāt pro contingere. Plautus: Ne attingas puerum ista causa, quādo fecit strenuē.

Illico.] statim.
Pagani.] rustici & agrestes.

Sed illico mulier quæpiam, uxor eius scilicet, simul eū prostratum & semianimem ex edito de-

to despexit, ululabili cum plan-
gore ad eum statim profilit, ut
sui uidelicet miseratione mihi
præsens crearet exitium. cun-
cti enim pagani fletibus eius
exciti, statim conclamant ca-
nes: utq; ad me laniamdum ra-
bie perciti ferrent impetum,
passim cohortantur. Tunc igi-
tur proculdubio iā morti pro-
ximus, cum uiderem canes mo-
do magnos, & numero mul-
tos, & ursis ac leonibus ad cō-
pugnandum idoneos, in me
conuocatos exasperari, ē re na-
ta capto consilio, fugam desi-
no, ac me retrorsus celeri gra-
du rursus in stabulum, quō de-
uerteram, recipio. At illi cani-
bus iam ægrè cohibitis, arre-
ptum me, loro quā ualido ad-
ansulam quandam destinatū,
rursus cædendo confecissent
profecto, nisi dolore plagarū
alius arctata, crudisq; illis ole-
ribus abundans, & lubrico flu-
xu faucia, fimo fistularim ex-
cussio, quosdam extremi li-
quoris aspergine, alios putore
nidoris foetidi à meis iam

E

aliās pagani dicti
urbici, q̄ sacramē-
to militari astricti
nō sunt. super quo
apud Suetonium
copiosius: ubi ex-
plicatū leges uer-
sum illum Satyro-
graphi: Citius fal-
sum producere te-
stem Contra pa-
ganum possis. De
paganis qui ciues
sunt, nec militant,
frequens mentio
apud iuriconsul-
tos. Conclamāt
canes.] Rustico-
rum mos est, con-
clamare canes, et
canibus defensori-
bus sese tutari ad-
uersus inimicos.
Fidelissimi ante o-
mnia homini ca-
nes sunt. Propter
bella Colophonij,
item Castabalen-
ses, cohortes canū
habuere. hæc erāt
fidiſſima

3

fidissima auxilia, quassis scapulis abegissem.
 nec stipendiorum
 indigna. Canes defendere Cymbros, pugnasse aduersus la-
 trones canem pro domino, testis est Plin. qui de canibus no-
 parum multa memoriae prodidit. Canes, ut inquit Cato, in-
 terdiu clausos esse oportet, ut noctu uigilantiores & alac-
 ciores sint. Canum genera duo esse tradit M. Varro: unum
 uenaticum, quod pertinet ad feras: aliterum pastorium,
 quod custodiae causa paratur, & pertinet ad pastorem.
 Columella trifariam canum genera diuidit: unum uillati-
 cum, quod uillam, qua quae iuncta sunt uilla custodit: aliterum
 pastorale, quod domi obseruat stobulum, foris pecora pas-
 centia: tertium uenaticum. probantur canes, qui semper
 excalescant in externos. Pecuarius canis neque strigosus, ne-
 que pernix nimis debet esse, sed robustus ac strenuus. Stri-
 gosum autem intelligimus macrum & male habitum, qua-
 si strigosum: eo quod is morbus corpora stringit, aut fa-
 me, ut alia uis causa, apud Liuium strigiosiores equi, apud
 Gellium strigosus equus, apud ueteres scriptores dictio fre-
 quentissima. Praecipit Columella, ne nominibus longissi-
 mis canes appellentur, quo celerius quisque uocatus exau-
 diat: qualia sunt canum nomina, κυλαξ, ferox, Lacon, ce-
 ler, tigris. A canibus ductum est uetus uerbum catulire,
 quod significat libidinari, & cupidine ueneris gestire, &
 coitum sitienter appetere. M. Varro: Foeturae principum
 admittendi faciunt ueris principio, tum etiam dicunt catu-
 lire, id est ostendere se uelle mariari. Aristoteles in 6. de
 Animalibus: Canes, inquit, eodem illo modo affecta cani-
 re dicuntur. Latinius, purius, significantius dixisset inter-
 pres catulire, quam canire. Hinc Laberius, lupam catu-
 litem

lientē dixit, pro libidinantē, & maritali desiderantē. Lucianus in hanc sententiam ἀνὴρ καὶ λύγρι τοῦς κυνῶσι: Exclamauit ut canes solu ventur. Leo ubi idoneos.] in Albania canes tam generosi spiritus nascuntur, ut leones elephantēq; prosternant. Clarissimum est Alexandri Magni exemplum, qui canem Albanum obiecit elephanto, quem assidua rotarum uertigine afflixit, ad cuius casum tellus concussa est. Pertinacia canis leoni mordicis inherens, luculentē perscribitur à Quinto Curtio. E're nata capto consilio.] Vetus proverbiū est, in arena gladiatorem capere consiliū, & ut sapienter monet Seneca, Debet consiliū sub die nasci: & hoc quoq; tardū est nimis, sub manu quoque, quod aiunt, consiliū nascatur, & cum consilio res aptentur. Hinc eleganter dicitur, e're nata consiliū capi, quod significat, prout res contigerit, consiliū esse capiendum. Quint. in 4. Multum gratiæ exordio esse autumat, quod e're natum est. Item: Pleraq; gratiora sunt, si inuenta subito, nec domo allata, sed inter dicendum e're nata videantur. Item Quintil. in 5. ex re sua consiliū tradit. Nihil in omni uita prius esse consilio. M. Tul. dixit pro re nata, scribens ad Atticum: Antony colloquium cum heroibus nostris pro re nata non incommodum. Quam ualido.] ualidissimo, subtilis grammaticorum observatio perualidū dici uult, quod & ualidissimum, ut hæc particula quam se perlatiuo semper copuletur. Verum ista confusē licenterq; usurpari apud auctores idoneos curiosus lector reperiet, grammaticali illa scrupulositate posthabita, super quo alibi annotamenta confecimus. Ad ansulam.] uacerrā antiqui dicunt stipitem, ad quem equi religantur. M. Tul. in Lelio: Quin etiā necesse erit cupere et optare, ut quam

sapissime peccet amicus, quo plures det sibi tãquam ansis
 ad reprehendendũ. Ab ansa, ansata uasa dicta: & festiuiter
 apud Plautum in Persa, Ansatus homo, qui gloriose ambu-
 lat brachijs subnixis, & instar ansarum extatibus, eminen-
 tibusq;. Carchesium, inquit Macrobius, uas est ansatũ me-
 diocriter, ansis à summo ad infimum pertinentibus. De-
 stinatum.] deligatum, ut supra. Confecissent.] extin-
 xissent, interemissentq; : inde confectores ferarum dicti,
 qui feras contrucidant. Aluus.] per quam excre-
 menta emittuntur. Aly sunt, ut inquit Celsus, aluo astri-
 cta, aly soluta. Interdum aluus pro ipsis excrementis ac-
 cipitur: ut apud eundem Celsum. Alui nos quoq; & coelia-
 cos nũcupant, profluuium alui affectos. fluxura ipsa uentris
 & solutio eleganti uocabulo græco dicitur κοινωρία, quo
 utitur & M. T. in epistolis ad Atticum. Fimo fistulatum
 excusso.] Expressit in re quidem obscena, id tamen quod
 usuuenire solet ab aluo lubrica & cita: ut scilicet quasi
 per fistulã & syphonem stercora liquidiora egerantur, et
 quasi eiaculentur. Foriolus ab antiquis dictus, qui soluti uen-
 tris est. Foria, stercora liquidiora. Laberius: Foriolus esse
 uideris, in coleos cacas. Feram quæ bonasus uocetur, apud
 idoneos scriptores inuenio, inter fugiendum reddere fimũ,
 interdum & trium iugerum longitudine: cuius contactus,
 sequentes ut ignis aliquis comburati: & ita sibi excremen-
 tis auxiliari. A fimo fimeta dicta, quæ alio nomine stera
 quilinia. Plin. fimeta sub diuo concauo loco intercta stra-
 mēto, ne in sole arescāt, palo ē robore de pacto fieri iubet.
 De multiplici fimi differentia apud eundem, atq; Columel-
 lam & ceteros rerum rusticarum conditores. Illud adde,
 quod sinini pulli finium, quod primum edidit, poleam siue
 pollon.

pollon uocat: cuius medica uis lienem sedat. Aspergine.] aspersione. Nidoris.] graueolentia stercoris, excrementi q̃ significatur. fœtorem nidoris dixit Lampridius in Cōmodo. Alexander Aphrodisius querit in Problematis, cur stercus siue finus hominis maximè fœtidi odoris sit: cum quorundam animalium, & maximè caprarum, aromaticam suaueolentiam fr̃agret: quoniā, inquit, homines multiformi & humecto cibo affatim uestuntur, minusq; exerceantur. Ideoq; non bene concoctum, tetri odoris cum primis est,

Nec mora, cum iam in meridiem prono iubare, rursus nos, & præcipue me longè grauius onustum producant illi latrones stabulo. Iamq; confecta bona parte itineris, & uiæ spacio defectus, & sarcinæ pondere depressus, ictibusq; fustiū fatigatus, atq; etiam ungulis ex tritis iam claudus & titubans, riuulū quēdā serpētis leniter aque propè insistens, substitit occasione feliciter nactus, cogitabam totum memet flexis scitè cruribus pronom abijcere, certus atq; obstinatus, nullis uerberibus ad egrediendū exurgere: imò etiam paratus non fusti tantum, sed machæra

iubare.] sole, qui iubas lucis effundit. aliàs iubaris nomine Lucifer significatur: auctor M. Varro, & Seruius. à Pacuuiō dictum est. Exorto iubare nō estis decurso itinere. Pacuuiū imitatus poeta inquit, ut portis iubare exorto delecta iuuentus. Defectus.] exhaustus ac languēs. Defectos uocat Plī. resolutos, debilitatos, et sine uiribus: quos græci dicunt

ci dicūt *πᾶσι τοῖς*,
 qui & *συντεκτι*
*νο*cantur: quorū
 mentio est apud
 eundem Plinium,
 qui & *συντεκ*
τες uocat ipsas descen-
 siones. *ἰσθίβ*
υσ fustum.] Suppli-
 cium fustum ele-
 gantī uocabulo fa-
 siuarium appel-
 lant M. Tul. &
 Liuius. Ungulis
 extritis.] Plautus
 in *Asinaria*: nem-
 pe hos asinos prae-
 dicis uetulos clau-
 dos, quibus subtri-
 ta ad fœmina iam
 erant ungulae.
 Scitē.] pulchrē et
 condecenter. Ma-
 chæra.] gladio. nā
machæra græco
 uocabulo, & lati-
 nis usitatissimo,
 gladius nomina-
 tur. *Μαχαροφ*
φους, ensifer: mas-

percussus occumbere. rebar e-
 nim iam me prorsus exanima-
 tum ac debilem mereri causæ
 remissionē: certē latrones par-
 tim impatientia moræ, partim
 studio festinatæ fugæ, dorso
 mei sarcinam duobus cæteris
 iumentis distributuros, meq;
 in altioris uindictæ uicem lu-
 pis & uulturibus prædam reli-
 cturos. Sed tam bellum consi-
 lium meum præuertit sors de-
 terrima. nāq; ille alius asinus,
 diuinato & ante capto meo co-
 gitatu, statim ementita lassitu-
 dine, cum rebus totis effundi-
 tur: iacensq; in modum mor-
 tui, non fustibus, non stimulis,
 ac ne cauda quidē & auribus,
 cruribusq; undiq; uersum ele-
 uatis tentauit exurgere, quo-
 ad tandem posthumæ spei sati-
 gati, secumq; collocti, ne tam
 diu mortuo, imō uerō lapideo
 asino seruientes fugam mora-
 rentur, sarcinis eius mihi es-
 quoq; distributis, districto gla-
 dio poplites eius rotos ampu-
 tant. Ac paululum à uia retra-
 ctum, per altissimum præceps
 in

in uallem proximam etiam nū
spirantem præcipit. Tūc ego
miseri commilitonis fortunā
cogitans, statui iam dolis ab-
iectis, & fraudibus, asinum me
bonæ frugi dominis exhibere.
Nam & secum eos animaduer-
teram colloquentes, quod in
proximo nobis esset habenda
mātio, & totius uia finis quie-
ta, eorumq; etiam sedes illa &
habitatio.

charopæus, faber
gladiatorū. M. Tul.
Machærophoris
centum sequenti-
bus, miros risus
nos edere. Pater
Demosthenis, au-
ctore Plutarcho,
machæropæos est
cognominatus, ab
officina gladio-
rum, quam Athe-
nis exercuit. Hinc

illud Satyrici poetæ de Demosthene scribētis, Quem pater
ardētis massæ fuligine lippus, A carbone & forcipib. gla-
diosq; parante Incude et luteo Vulcano ad rhetora misit.
Causæ remissionē.] Corrigo causariā missionē, & ita ali-
quot abhinc annis corrigendū docui, cū priuatim intra cu-
biculū discipulis familiariorib. Apuleiū e. arrarē. Sunt e-
nim tria missionū genera: honesta, causaria, ignominiosa.
honestā est, quæ militiæ tēpore impleta datur: causaria, cū
quis uitio animi uel corporis minus idoneus militiæ renun-
ciatur: ignominiosa, cum quis propter delictum sacramen-
to soluit. Auctores iurisperiti, titulo de re militari, et tit.
de his qui notantur infamia. Hinc causarij dicti, ualetu-
dinarij. Plin. in 25. scribit, elleborum minime dandum esse
sanguinem excreantibus causarijs, uel latere uel faucibus.
Liuius in 7. Tertius, inquit, exercitus ex causarijs seniori-
busq; à Tito Quintio conscribatur, qui urbi mœnibusq;
praesidio sit. Vbi causarij significatur milites, qui propter
ualetudinem

ualitudinē à laboribus militiæ soluti missiq; sunt. & Spar-
 tianus quoq; in Hadriano: Post hæc, inquit, profectus in
 Gallias, omnes causarios liberalibus subleuauit. Dicitur et
 causaria nomine substantiuo, pro ipsa missione simplici-
 ter, lib. Codicis 12. ubi sic scriptum legimus: Causaria mis-
 sus nulla existimationis macula aspergitur. Sensus est Apu-
 lej: Opinabar, inquit, me cum essem uerberibus fatigatus,
 ungulis extritus, claudicās, inualentia debilitatus, mereri
 missionem causariā: quam scilicet milites ualitudine impe-
 diti consequi solent, a laboribus militaribus feriat, renun-
 ciantq; militiæ ueluti minus idonei. Palladius causationem
 posuit pro uitio interiore, & ægritudine, cū ait in primor:
 Si saluo capite in pulmonibus ac thorace, aut nulla est, aut
 rara cantio. Moræ.] contationis, quæ plerunq; maxi-
 meq; latronibus detrimentosa est. Distributuros.] id est,
 rebar, hoc est opinabar. Bellum consilium.] scitum ele-
 gansq; ironicōs. Præuertit.] præuenit, anticipauitq;.
 Antecapto cog.] cū anteuenisset, præoccupassetq; id quod
 ego mecum cogitaueram. Ementita lassitudine.] Cum
 lassitudinem itineris, & fatigationem sarcinæ ementire-
 tur. Cauda quidem.] Sic fieri solet, ut scilicet cauda, au-
 ribus, cruribus comprehensis, iacentes asini exurgere cogan-
 tur. Posthumæ spei.] Sicut posthumus dicitur, qui post
 mortem & humationem patris natus est: sic eleganter
 & scite spem posthumam appellat, serotinam nimis &
 tardā, & quasi post mortem iumentum irritam & cassam.
 Verbum posthumare Tertiulliano est pro post nasci, & po-
 steriorem esse, Sic enim scribit in Apologetico: Cateri quo-
 que propheta, etsi Moyse posthumant: id est, post Moysen
 nati sunt, & illo posteriores existunt. Posthuma quoq; a-
 tas dea

tas decentissime dicitur Sidonio, pro futura & postera, sic
 scribenti in epistolis: Sciat ætas uolo posthuma, nihil tua
 fide firmitus. Lapideo.] qui immobilis permanebat ut la-
 pis, simulacrumq; lapideum. Lucianus, ἵκαστο δὲ ὡς πρὶς λίθου
 & iacebat ut lapis. Districto.] educto, et, ut dicitur, eua-
 ginato. Poplites.] nervos crurū posteriores, flexurasq;
 suffragiū. Elephas, ut auctor est Plin. poplites intus flectit,
 hominis modo, cætera animalia in diuersum. Lucianus
 idem memorans, τῶν εὐφραίνειν ὑποτέμνεσθαι τὴν σπίναν: Gladio,
 inquit, crura amputarunt. Altissimum præceps.] id est,
 præcipitiū, quod græci λεπτὸν uocant. Lucian. ὠδὸς οὐκ
 εἰς τὸ λεπτὸν, id est, impellunt in præcipitiū. Commili.]
 asini eodem commilitio iumentario mecum sociati. commi-
 lites dixit Plin. pro commilitones, & unā militantes. Bo-
 næ frugi.] Utilem & bonū cum laude dicimus, hominem
 esse frugi bonæ, & quasi probum, utilem & necessariū.
 Frequens est locutio Ad bonam frugem redire, hoc est ad
 bonos mores, probitatemq;.

Clementi deniq; transmis-
 so cliuulo, peruenimus ad lo-
 cum destinatum: ubi rebus to-
 tis exolutis, atq; intus condit-
 is, iam pondere liberatus, las-
 titudinem, uice lauacri, pulue-
 ris uolutaribus digerebam.
 Res ac tempus ipsum locorū
 & speluncæ illius, quā latrones
 inhabitabant, descriptionē ex-
 ponere flagitant. Nam & meū

Clementi cli-
 uulo.] modicē cle-
 menterq; surgen-
 ti: tales cliuos non
 ascendere nos, sed
 ascendisse cogno-
 scimus. Pulueris
 uolutaribus.] uo-
 lutationibus. iumē-
 tis uolutatio in pul-
 uere uicem lauac-
 ri & balneariū
 repre-

representat, id q
quotidie passim
conspicimus. Plin.
in 17. Veterina, in
quit, à uigo, & ca
nes à cursu uolu
tatio iuuat. idem
in 10. Solidipedū,
inquit, propria est
uolutatio. M. Var
ro tradit, fues in
luto uolutari. hæc
enim illorum re
quies, ut lauatio
hominis: ideoq;
uolutabra à Virg.
dicta loca, in qui
bus se apri uolu
tant, cum ait in
Geor. Sæpe uolu
tabris pulsas sylue
stribus apros. Ve
tus prouerbiū est
apud Hieronymū,
& in decretis ca
nonicis relatum,
Suis lota est in uo
lutabro luti. Hera
clitus ait, fues cœ
no, cohortales a

simul periclitabor ingenium:
& faxo uos quoque, an mente
etiā sensuq; fuerim asinus, se
dulò sentiaris. Mons horri
dus, syluestribusq; frondibus
umbrosus, & in primis altus
fuit. huius per obliqua deue
xa, qua saxis asperrimis, & ob
id inaccessis cingitur, conual
les lacunosæ cauæq; nimum,
spinetis aggeratæ, & quaqua
uersus repositæ, naturalem tu
telam præbentes ambiebant.
De summo uertice fons afflu
ens bullis ingentibus scaturi
bat, perq; prona delapsus eno
mebat undas argenteas. iamq;
riuulis pluribus dispersus, ac
ualle illas omnibus stagnanti
bus irrigans, in modum stipa
pati maris, uel ignaui fluminis
cuncta cohibebat. Insurgit spe
luncæ, quæ margines mona
næ desint, turris arduo caule
firma, solidis cratibus, ouili sta
bulatione cōmoda, porrectis
undiq; lateribus. ante fores exi
gui tramites, uice structi parie
tis attenduntur. Ea tu bono cer
tè meo periculo, latronum di
xeris

elucescit, & elegantia manifeste cognoscitur, dum locus graphice speciosusq; descriptus sub oculos ita subiicitur, ut cerni magis quam legi uideatur. Fa-
xo.] faciam. Se-
dulo.] Studiose

& diligenter: dictum, quasi sine dolo. Deuexa.] procliu-
tates, inclinationesq;. conuexa quoq; de montibus & collo
dicuntur. Lacunosa.] Lacuna sunt fossae, in quibus colle-
cta aqua stare consuevit, à lacu dicta, quas alij lamas uo-
cant. Horatius: Viribus uteris per cliuos, flumina, lamas.
Cum autem in conuallibus crebrae sint huiusmodi uora-
gines & lacunae, merito lacunosa nuncupantur. M. Tula-
lius oppidò quàm decenter dixit lacunam in auro factam:
intelligi uolens exinanitionem auri, & quasi uoraginem
quandam ex furto & rapina. & alibi: Vt illam, inquit, la-
cunam rei familiaris expleret. Naturalem.] Spineta in-
terdum naturali tutela sepiunt loca, redduntq; tutissima: in-
terdum de industria fiunt. Vetusti autores uiuam sepe
appellant, quam (ut inquit Columella) struētili praetule-
runt, cum diuturnior permaneret. Ea fit ex uastissimis spi-
nis, maximeq; ex rubo et cynosbato: nos sentem canis ap-
pellamus. Columella & Palladius praecipunt, hoc sepi-
mento hortos esse claudendos. Bullis.] bullantibus a-
guis. Sunt enim bullae tumores qui in aqua fiunt, & repente
euane-

num probè calicibus effica-
tis affluenter immissum, & ex
more calida tumultuario lau-
cro uestro praeparata. In fine
sermonis huius, statim sese de-
uestiunt: nudatq;, & flammæ
largissimæ uapore recreati, ca-
lidaq; perfusi, & oleo peructi,
mensas dapibus largiter instru-
ctas accumbunt.

evanescent. Hinc illud apud Varronē proverbiū, Homo bulla est: quo significatur, hominem bullæ instar momento deficere ac emori. Verbum est bullare, quod signat bullas facere, Cor. Celsus inter notas malæ valetudinis ait esse, si urina bullat, & male olet. Diminutivum bullæ est, bullula. idem: Si quasdam quasi maculas representat, aut si bullas excitat. Bullantes aquas appellant Calphurnius & Plinius, quasi bullis tumentes, scaturientesq;. Bullatas nugas dixit Persius, pro charactere tragico, tumentis & sufflatis: Alias bulla ornamentum est ingenuorum puerorum, de quo apud Suetonium copiosius. Bullæ quoq; sunt, quibus fores ornantur, & ualvæ. ut apud Plautū in Asinaria: Iussin' in splendorem dari bullas has foribus nostris? M. Tul. probro dat Verri, quod bullas aureas ex ualvis templi ob precium abstulerit. Argenteas.] A nitore & perspicuitate argenteas dixit. argenti enim color candidissimus est: & ideo, ut inquit Plinius, militaribus signis familiarior, quam auri: quoniam is longius fulget. In modum stipati maris.] Signat fontem per riuos plures dispersum, ualles illas adeo repleuisse, ut maris quædam quasi effigies uideretur, cuncta cohibentis. Caula firma.] Caulas dicunt munimenta ouium, & septa. Virgil. Cum fremit ad caulas uentos perpeffus & imbres. ubi caulas, ut interpretatur Donatus, dixit ambitum ipsum, quo tutæ oues aduersus infidias continentur. Græcū nomen est, c littera detracta. nam Græci αἰῶνες uocant animalium receptacula, quas nostri caulas: quod & Seruius docet. Quidam caulas à cauo dictas autumant: antiquitus enim, ante usum tectorum, oues in atris clauderantur: sic Lucretius, Caulas corporis & caulas palati, ponit pro caua & foramina. Solitis cratib.]

Lego solidis, hoc est firmis et robustis. à crate dictus craticus paries, quo utimur in structura rusticiæ edificij. Palladius meminit craticiorum podiorum, quibus granaria discernenda præcipit. Attenduntur.] Obtenduntur, opponunturque. signat enim, ex craticibus factum parietem: quæ ob id craticium appellant scriptores idonei. Ba tu bono.] Prouerbialis locutio, hoc intellectu: me duce & auctore poteris illa latronum atria nominare. et si quid ex hoc periculi urget & noxa, id meum sit. cõsimiliter in libro de dæmonio Socratis: Haud scio an bono, certe quidam meo periculo poteris genium uocare. sicut aut atria in nobilium domibus dicuntur, ita hæc latronum atria dici possunt, ex similitudine. Canulis cõiecta.] Palladius cannicia cameras uocat, in agrestibus ædificijs ex canna constructis. Plin. in 16. Tegulo arundinum, inquit, domos suas septentrionales populi operiunt: in reliquo uero orbe & cameras leuissimè suspendunt. Ob id ait Epigrammatarius poeta, Texantur reliqua tecta palude tibi, Canneo cum uocant locum cannis confitum, quæ Palladius mense Februario ponenda præcipit. Græcè donax dicitur barum do. hinc apud Plin. calamus fructuosissimus donax dictus est: & tibialis calamus, quæ auleticon uocant. græcè enim αὐλὴ & tibia. unde monaulon apud Martialem, pro una tibia: cuius inuentorem Mercurium fuisse, testis est Plinius. Speculatores.] Græci episcopos uocant. Speculatorum significationem Troiano bello Sinon inuenit. Speculatorum Cypriano locus eminens, accommodusque ad speculandum. M. Tullius scribit, se episcopum à Pompeio destinatum esse oræ Campanæ & maritimæ, in principio ciuili bellis: hoc est, exploratorem, speculatoremque. idem ait quadam ad Atticum epistola: Cõscendi in phaselum episcopum. Corrigo,

episcos

episcopium: significat enim, se nauem exploratoriam con-
 scendisse, quæ græcis uocabulis dicitur episcopium & cas-
 tascopium: qua dictione Cæsar & Aul. Gellius utuntur.
 Destinatis.] deligatis iumentis: quo in numero erat Apule-
 ius. Curuatam grati senio.] Silicernios dici uoluerunt,
 senes iam incuruos, quasi silices ex incuruitate cernentes.
 Silicernium uerò dicitur cæna feralis, ex eo quidd silentio
 bus, hoc est defunctis exhibetur. M. Varro: Ad sepulchrum
 antiquo more silicernium confecimus. Alij tradunt, silicer-
 niū esse genus farciminis, quo fletu familia purgatur: quia
 cuius nomine ea res instituebatur, is iam silentium cerne-
 ret, hoc est mortuus esset. Cecilius: Credidi silicernium eius
 me esse esurum. apud Terentium cum contumelia dictum
 est in Adelphis: Sane te exercebo hodie ut dignus es silicer-
 nium, quod exponens Donat. ait, silicernium cænam esse,
 quæ Dys manibus infertur, quod ea silentes cernant, id est
 umbræ possideant. silicernium sit senex, qui iam iamq; si-
 lentibus, umbrisq; cernendus sit. nec probat silicernium di-
 ci senem, quasi silicem cernendo incuruus est. at Placia-
 des id probat, silicerniq; uocabulum inde deducit: quod sa-
 ne etymon probatur. Infesti.] infensi, & male anima-
 ti. Compellant.] Verbis obiurgatorijs alloquitur. Sic au-
 tem ordinandus est textus: Latrones alloquuntur anum,
 cui eorum aula & curatio commissa erat. Busti cada-
 uer.] Probra latronum sunt congruentia, in uetulam cada-
 uerosam, atq; annis obsitam, tanquam polychronia femi-
 na annosissima ac busto digna, sit uitæ dedecus, & Pluto-
 nis fastidium: cum alioquin Pluto gaudeat manibus defun-
 ctorum ad ipsum commigrantibus. Lusitabis.] ludes, &
 per desidiā iocaberis. frequentatiuum uerbum est. Lucia

nus. ὅπου τὸν ἄνθρωπον, διὰ τὴν ἴστω λαβὴν, καὶ τὴν παρανομίαν αἰσθάνεται. Sic interrogabant anum: Cur sic sedes ociosa, nec prandium paras? Derepsissent.] in caulam, latronū speculuncam quasi repentes introissent. De tam sera refectiōne indignantur latrones, sibi post exhaustos labores prastolari non esse prandij solatium, qua refectiōne uires recreantur, & corpus refouetur. Vetus uerbum est, à lasso rixam querere; item, à sitiēte & esuriente. sumpto autem cibo, omnis animi impetus molliuitur. Auiditer ingurgitare.] Apud Plautum anus merobiba & multibiba, ingurgitat in se merum auiditer faucibus plenis, & quasi in barathrum effundit. Ingurgitare dictum est, quasi in gurgitem atq; uoraginem immittere. A. Gellius: Crebris & ingentibus poculis omne ingenium ingurgitabat. Vocula.] attenuata uoce. Hospitatores.] Emendatione unius literæ lego Sospitatores. sic enim purior est intellectus. Dicimus autem sospitatores, qui nos sospitant, faciuntq; incolumes, quibus uitam acceptam ferimus. Affatim.] largè, copiosè, affluenter. Panis numerosus.] Apud Lucianū sic inquit anus: ἄπτοι πολλοί, οὐκ ἀπὸ παλαιῶν πίβει, καὶ τὰ κρία διὰ τῶν τὰ ἄγρια συνάσσει ἔχει. id est: panes copiosi, uini ueteris dolia, carnes & syluestres uobis præsto sunt. Et calicibus efficitis.] Ex præcepto Horatij, qui ait in Epistolis: Nec non & cantarus & lanx Ostendat tibi te. Item alter satyrographus: Hic lauet argentum, uasa aspera tergeat alter. Consimiliter Plautinus leno facete inquit: Vt offendam parata, uorsa præstergastrata, lauta coctaq; omnia fient. Ex more calida.] Priscorum is mos fuit penè quotidianus, ut antè coenam in balneis lauarentur. nam, ut docet Vitruuius architectus, tempus lauandi à meridiano ad uesperum est

est maxime constitutum: abena supra hypocaustum, hoc est (ut ego interpretor) uaporarium, tria sunt componenda: unum caldarium, alterum tepidarium, tertium frigidarium: & ita collocanda, uti ex tepidario in caldarium, de frigidario in tepidarium aqua influat. Laconicum sudationesq; sunt coniungendæ tepidario, ex aduerso Laconici caldam lauationem collocandam esse præcipiunt, est autem Laconicum in thermis, structura orbiculata: sudatoriū, in quo sudor sicco calore elicitur: quod & Cor. Celsus insinuat libro 2. his uerbis: Sudor autem duobus modis elicitur: aut sicco calore, aut balneo. siccus calor est & arenæ calidæ, & laconici. Dion laconicum dicit appellatum ex eo, quod Lacedæmonij nudi, unctiq;, præ cunctis exercebantur, in hisce sudatorijs cruditatem coquebant, & cænatoriæ fami præparabantur. Quod & Columella apertissime indicat, sic scribens in luxum ganeonum: Mox ut apti ueniamus ad ganeas, quotidianam cruditatem laconicis excoquimus, & exusto sudore sitim quærimus. Non solum calida lauacra, sed & ardentes balneas placuisse prius, seuerissime reprehendit Plin. cuius uerba opera precium fuit subtexere ex libro undetrigesimo, quæ hæc sunt: Illa prodidere imperij mores, illa quæ sani patimur: luctatus ceromata, ceu ualeitudinis causa instituta: balneæ ardentes, quibus persuasere in corporibus cibos coqui: ut nemo non minus ualidus exiret, obedientissimi uerò efferentur. idem in 25 aiti Antè non erat mos nisi calida tantum lauari, sicut apud Homerum etiam inuenimus: Antonius Musa Augusti medicus & Euphorbius fratres, instituere à balneis frigida multa corpora astringi. Charmis quoq; Mæsilen sis damnatis balneis calidis, frigida etiam hybernis tempo-

ribus lauari persuasit: ac mersit egros in lacus. qua de re extat etiam Ancei Senecæ astipulatio, qui psychrolutrem sese nominat, quasi frigidis balneis utentem. super quo in appendicula Suetonij commentariorum annotaciunculam condidimus. Tumultuariò.] raptim, festinanter, & tumultu quasi quodam preparato. sic apud Liviū tumultuarius exercitus, & apud Gellium tumultuariū studium, apud alios pleraq; consimiliter usurpata: quod & supra enarratum est. Deuestiunt.] uestes exuunt & despoliāt. Vapore recreari.] Communia sunt, ut inquit Cor. Celsus, omnibus post fatigationem cibum sumpturis, si balneum non est, calido loco, uel in sole, uel ad ignem ungi atque sudare. Scribit Plin. in tertio Epistolarum, Spuriā in sole solium nudum ambulare, ubi hora balnei nunciata esset, quæ hyeme erat nona, æstate octaua: dein lotum ac cubara, apposita cæna non minus nitida quàm frugi. Et oleo peruncti.] Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi, intus uini, foris olei: oleo natura est tepescere corpus, & contra algores munire. usum eius ad luxuriam uertere Græci, uitiorum omnium genitores, in gymnasijs publicando. Oleo multo apud ueteres perungebatur corpora in balneis, leniterq; perfricabantur. Crebra mentio est apud Celsum de usu olei in balneo: qui præcipit, in tepidario sudandū, ibiq; inungendum: mox in solium descendendum, quod uis est balneariorum.

Commodū.]

uix tunc, iam iā.
Incontanter.] si-
ne contatione &
mora: nā res illæ

Commodū confederant,
& ecce quidam longè plures
numero iuuenes adueniunt
alii, quos incontanter adque
latro-

latrones arbitrarere: nam & ipsi prædas aureorum argenteorumque nummorum ac vasculorum, uestisque sericæ & intextæ filis aureis inuehebant. hi simili lanacro resecti, inter foros sociorum sese reponunt. Nunc sorte ducti, ministerium faciunt. Estur ac potatur incōditè, pulmentis aceruatim, panibus aggeratim, poculis agminatim ingestis: clamore ludunt, strepitu cantillant, conuicijsiocantur, ac iam cætera semiferis Lapithis, Thebanis, Centaurisque similia. Tunc inter eos unus, qui robore cæteros anteibat: Nos quidem, inquit, Milonis Hypatini domum fortiter expugnavimus, præter tantam fortunæ copiam, quā nostra uirtute nacti sumus, & incolūmi numero castra nostra petiuius: & si quid ad rem fecit, octo pedibus auctiores remeauimus. At uos qui Bætorias urbes appetistis, ipso duce uestro fortissimo Lamatho diminuti, debilem numerum reduxistis, cuius salutem meritò sarciri

quibus erant onusti, haud dubiè demonstrabant eos esse latrones, & exercere latrocinium. Adæque.] peraque & parit r. Plaut. in Casina: Neque est, neque fuit me senex quāquam amator adæque miser. Intextæ filis aureis.] Aurum intexere uestibus, in Asia inuenit Attalus rex: unde nomen attalicis. colores diuersos picturæ intexere, Babylon maxime celebrauit, & nomen imposuit. babylonica enim dicta sunt. plurimis uerò licijs texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit. græcè enim πῶλον μίτον.

tum, *negi* iuris *fi*
lum & licium:
unde polymita-
ris in Exodo, signi-
ficatur textor uesti-
tis polymitæ. A-
cum facere Idai
Phryges inuene-
runt: indeq; Phry-
giones appellati
sunt. Quorū men-
tio apud Plautum

in Menæchmis. Vestem intextam filis aureis signat Virg.
illo uersu, Fert picturatas auri subtegmine uestes. idē Phry-
gionum artificium innuit, cum ait, Et Phrygiam Asca-
nio chlamydem, nec cedit honori, Textilibusq; onerat do-
nis. refert Plin. uidisse sese Agrippinam Claudij principis
uxorem indutam paludamento, auro textili, sine alia ma-
terie. Sericæ.] De serica ueste alibi copiosius, unde &
Holoferica, quæ tota serica est. Scribit Flavius Vopiscus, Ta-
citum Romanū principem interdixisse uiris omnibus holo-
sericam uestem. est & subserica, quæ non ex toto textura
serica cōtextitur. Alexander Romanus imperator (auctore
Lamprido) uestes sericas raras habuit, holofericas nūquā
induit, subsericam nunquam donauit. Refoti.] recreati,
refocillati, calefacti. fomenta (ut auctor est Festus) & fo-
cillationes, à focendo, id est calefaciendo dicuntur. Fo-
ros.] sedilia. proprie autem foros dicimus in nauibus, se-
dilia nautarū, & tabulata: quo in significato apud Virg.
M. Tullium, Lucanum, cæteros inuenitur. aliās fori signi-
ficantur

nis istis quas aduexistis, omni-
bus certē antetulerim. Sed illū
quidem utcumq; nimia uirtus
sua peremit: inter inclytos re-
ges ac duces præliorum tanti
uiri memoria celebrabitur. E-
nimuerō uos bonæ frugi la-
trones inter furta parua atque
seruilia, timidiculē per balneas
& aniles cellulas reptātes scri-
tariam facitis.

ficantur circensia spectacula, quorum meminit Liuius in primo. Quidam non foros legunt, sed choros, intra tot cœtus & turbam. Tunc sorte ducti,] Quando inter æquales uni pluribus ue iniungendus est labor, sorti res committitur, ut ita omnis querela tollatur: sic apud Virg. Dido Partibus æquabat iustis, aut sorte trahebat. Faciunt ministeriū,] ministrāt, & ministrorū fungūtur officio. Ministeriū pro ministris usurpāt scriptores: ministeriū quoq; Plinio est pro ipsis ministris, cum scribit in 12. Quindecim cōuiuuarum ac ministerij capax fuisse tricliniū. Estur.] id est: edunt ac potant incompōsitē, inordinateq;. Imper sonale uerbum est, ab edendo. nam (ut docet Diomedes) instans tempus impersonalis est estur. dicimus à comedor, comestum & comestum. Didymus ait comesta patrimonio, à Valgio dictum comesa patina. Inconditē.] incompōsitē, nullo ordine, nulla concinnitate seruata. sic apud Virgilium, Liuium, cæteros. Inconditum dicimus, incompōsitum & incultum. inconditum carmen, incondita oratio. in hanc sententiam ait M. Tul. in secunda Antoniana: Ab hora tertia bibebatur, ludebatur, uomebatur. Plumentis acruatim.] Exornatio est, scriptori huic propē peculiaris, compar siue isocolon nominatur: ex eodem genere sunt Homioteleuton & homioptoton, id est, similiter desinens, & similiter cadens. Scitamenta huiusce locutionis fugienda præcipiunt rhetorici doctores: & Gellius monet exemplo Luciani, si immodicē fiant, insipida & propē puerilia iudicari: uerū si modicē & tempestiuiter interserantur, orationem reddunt uenustiore atq; concinniore. Clamore ludunt.] M. Tul. in Antoniū: Personabant omnia uocibus ebriorum, natabant pauimenta, uino

madebant parietes. Lucianus, ὅρ ἀριστον ἀσφιδίς, ἡ γὰρ
 πένδς ἐν τῷ συμπόσιῳ τὸ ἀνδραγαθὺν ἔστι, Erat prandium
 copiosum, & multus sermo in conuiuio homicidarū. Po-
 culis agminatim ingestis.] Ex lege conuiuali, à tribus ad
 nouem poculorum numerus produciuntur. Ausonius in Gry-
 pho: Ter bibe, uel totiens ternos: sic mystica lex est, Vel
 tria potanti, uel ter tria multiplicanti. Verum in cena la-
 tronū & cœtu intemperantissimorū, nō tria, nō ter tria, sed
 ter nouena pocula singulis uix sufficiunt: cum faciāt quod
 Parthi, de quibus est illud scitū: Quanto plus biberint, tan-
 to magis sitire Parthos. Consuetudo enim auget bibendi
 auiditatem. Cantilant.] canunt. in Floridis: Anacreon-
 teum amicitiae gratia cantilat. Conuicijs iocantur.] Cū
 potus loquaces efficiat, meritō inter pocula & mensas la-
 tronum conuicia & ioci petulantiores efferuescere cœ-
 perunt. Scōmata & lœdoria græcis uocabulis dicuntur hu-
 iusmodi contumeliosæ exprobrationes & morsus, figu-
 rati quidem, sed amarulenti: quibus facilis est ad iracundiā
 prouocatio. ideoq; scriptores clarissimi suadent, in conui-
 uio bonorum abstinendum esse scommate, quod tectā in-
 tra se habet iniuriam, cum lœdoria ad directam contume-
 liam tendat. est enim lœdoria huiusmodi: Oblitus ne es,
 quod falsamenta uendebas? Scommma autem, in quo calata
 contumelia est: Meminimus quando brachio te emunge-
 bas. nam cum res eadem utrobq; dicta sit, illud tamen lœ-
 doria est. quod aperte obiectū exprobratūq; est: hoc scomm-
 ma, quod figuratē. Lycurgus instituit, ut adolescentes scomm-
 mata sine morsu dicere, & ab alijs in se dicta perpeti dis-
 cretent. Lapithis.] Talia, inquit, agebantur in mensa la-
 tronum, qualia in conuiuio Lapitharum & centaurorum
 per

per furorem & uinolentiam agitata esse canunt poetae: ubi conuicia & rixæ, mox pugna atrox & cædes, ubi pericula & mensæ telorum uicem repræsentabant. & ut inquit Flaccus, crateres mensæq; uolant, aræq; deorum. Semiferos appellat à crudelitate & forma, quos ex equo & homine compactos ferunt: quales natura copulare non quit. Lucretius dixit de centauris: Qui neq; sunt usquam, neq; possunt esse profectò. Autumat Diodorus, Lapithû ac Cætaurum Apollinis filios fuisse, à quibus Lapitharum ac Cætaurorum propagatum sit genus, & ductum nomen, atq; hinc natam fabulam. Grammatici tradunt centauros dici ἀπὸ τοῦ λυτταίου τὸς ταύρος, quòd gregem taurorum sagittis confixerint, semiferos esse, quia primi equitare, & equos inscendere ausi sint. Plin. quoq; auctor est, Centauros primos pugnare ex equo docuisse. Lapithæ Pelethronij dicti à loco, qui subiectus est Pelio monti, ab eo quòd medicamentorum magna uis ibi nascatur, quæ Græci glossematia ci δρῶνα uocant. Pelion autem est eadem lingua luridum. Sed occurrit scopulosus locus, ex quo uix datur enataret quid sit, quod ait Telamibus. Quidā emēdarūt Thebanis, tanquā Lapithas à loco Thebanos nominet. Ego uideo, si coniectatoriæ res agenda est, non duriter nimis legi posse Telamonibus ut comparatio sit triplex, Lapitharum scilicet, Telamonum & Centaurorum. Telamonos autem dicuntur Gigantes, ab Atlante: de quo Ouid. Quantus erat, mons factus Atlas. hunc Latini Telamonem uocant, quod Seruius docet in quarto Æneidos cōmentario. hinc in ædificijs telamones appellant signa, quæ uirili figura mutulo sicut coronis sustinent. Viētruius existimat rationem ex historijs nō inueniri, quid aut quare dicantur tales statuæ

Tela-

Telamones. Demiror uirū eruditissimum id nescisse, quod grammaticī non ignorauerūt. Græci hos Atlantes uocant, ex eo quòd Atlas mundum sustinere deformatur à pictoribus & statuarijs. Atlas autem & Telamon idem est. Super hoc loco diu me torſi, nec adhuc melius quippiam inueni. debebo hīs qui ingenij bonitate ueriora excogitarint, communicauerintq̃. Dicam quod Origenes & Augustinus ingenuē fatentur: ignorantiam nostram nō ignoramus: nec pudet me fateri nescire, quod nesciam: elaborataq̃: nō abscōdimus, sed in propatulū deprominus: lōgē ab illis dissentientes, qui pauca aliqua nouere, et ea recondūt in secretario, perinde ac arcana mysteria, uidelicet inuidēs bona mortalibus: quib. ut inq̃t Plin. noster, neminē docere in auctoritatē scientiæ est. Anteibat.] Aliās legitur antiſtabat. Noſtra uirtute.] Cū uirtus in malos nō cadat, hic nomine uirtutis audacia & temeritas latrocinialis designatur. Hypatini.] Hospes Apulej significatur. ab Hypata Hypatinus & Hypatēſis deducitur. Octo pedib. auietiores.] propter duo ſcilicet iumēta. namq; aſinus, Apuleius, & eius equus significatur. Bæotias urbes.] Suprà annotauimus, ex Græca eruditione pronūciandū ſcribendūq̃: eſſet Bæotiam, non Boetiam: & Bæotias urbes, nō Boetias. Illud adde, prouerbium eſſe Græcorū, βρωτία ἀνιγνώσκειν, hoc eſt Bæotia ænigmata: de his quæ minimē intelliguntur, uidelicet propter ænigma Sphingos, quod illa Thebanis proponebat, quod Oedipus enodauit. erat autē tale. Quod 'nam animal eſſet' τριγώνους, δύνους καὶ πέντε ποδῶν: id eſt, quadrupes, bipes, & iterum tripes. eſt autē homo. Inter inclytos.] Annotandum, dici inclytiſſimum in ſuperlatino, cum comparatiuū haud facile reperiuntur.

A. Gellius. in clytissimum poetarum Homerum uocat. à Columella in clytissimus dux dictus M. Regulus. Scribi autem debet per ypsilon, cum græcè scribatur λυόν. Memoria celebratur.] Sententia Plautina est: Qui per uirtutem peritat, non interit: & uita mortuorum (ut inquit Cicero in nona Antonianarū) in memoria uiuorū est posita. Mortuorum memoria celebratur ob uirtutem, non paucorū ob flagitium: & qui tramite uirtutis angusto grassari non potest ad immortalitatem, is uia uitiorum latissima præceptus fertur: ut Herostratus, qui Dianæ Ephesiae templum, inter septem spectacula mundi numeratum, ob id solum incendit, ut nomen eius per totum orbem terrarum diffunderetur: ut Pausanias, qui Philippum regem interemit, ut ita clarus euaderet, & gloriam apud posteros consequeretur. Vos bonæ frugi latrones.] Ironicos pronunciandum uidetur. est autem castigatio ad latrones, qui bonæ frugi uoluerint uideri, & furtis minutulis contenti abscesserint: id quod minimè est ex more & disciplina latrociniali, cum latronibus nihil unquam in rapinis sit modi aut modestiæ. Per balneas reptantes.] Fures balneares, furti nequaquam luculenta preciosaq; conficiunt, sed furtim rituq; seruili uestimenta & id genus uilia subducunt. In Trinummo Plautinus seruus sibi in thermopolio condylium fuisse ereptum à furibus graphice conqueritur. ubi thermopolium significatur taberna siue caupona, ubi cibaria calida ueneunt. condylium uero annulus est, quem & condylum & symbolum & ungulum prisci uocitabant. Scribunt iuriconsulti, præfectum uigilum iudicem esse constitutum aduersus capsarios, qui seruanda in balneis mercede uestimenta suscipiunt: ut si quid in seruandis uestimentis fraudulen-

ter amiserint, ipse cognoscat. Apud eosdem titulus est de furi-
 bus balnearijs, ubi scribit Vlpianus, fures balnearios ex-
 tra ordinem esse puniendos. Miles quoque qui in furto bala-
 neario deprehensus est, ignominia mitti debet. Locus in bala-
 nearis ubi loturi exuebant uestimenta, dicitur apodyterion:
 quod latine spoliarium interpretamur. cuius meminit Ma-
 Varro in 2. de Re rustica: & Plin. in Epistolis ait: inde a-
 podyterion balinei laxum & hilare excipit cella frigida-
 ria. Reptantes autem dixit, quasi furtim ac latenter irre-
 pientes: quod latrunculorum est. Scrutariam facitis. Id
 est, more furunculorum minuta quæque & uilia furtim an-
 gulatimque percuritis: cum egregius latro non tam scruta-
 ri latenter soleat, quam diripere uiolenter. Veteres scruta-
 to dicebant, nos scrutor, quod est inquirere & uestigare
 etiam minutissima. Plautus in Aulularia: Postremo hunc
 iam perscrutari. Hinc scrutaria dicta, ipsa scrutatio uestigia-
 tioque: ut sagaria, ut canaularia, ut lintearia, & alia eodem
 pluscula eodem inclinatu formata.

Licet.] quamo-
 uis. Familia.]
 frequens famulia-
 tium. Famuli ori-
 go ab Oscis de-
 pedit, apud quos
 seruus famel no-
 minabatur: unde
 & familia uoca-
 ta. Seruitium pri-
 mi inuenere Lace-
 demonij, qui Blo-

Suscipit unus ex illo poste-
 riore numero: Tu ne solus i-
 gnoras, longe faciliores ad ex-
 pugnandum domus esse maio-
 res: quippe quod licet numero
 sa familia latis diuerferetur ædi-
 bus, tamen quisque magis suæ sa-
 luti quam domini consulat o-
 pibus: frugi autem & solitarij
 homines, fortunam paruum,
 uel certe satis amplam dissimu-
 lan-

tanter obrectam, protegunt
acrius, & sanguinis sui pericu-
lo muniunt. Res ipsa deniq; fi-
dem sermoni meo dabit. Vix
enim Thebas Heptapylos ac-
cessimus, quod est huic disci-
plinæ primarium studiū. Sed
dum sedulo fortunam inquire-
bamus popularem, nec nos de-
niq; latuit Chryseros quidam
numularius, copiosæ pecuniæ
dominus, qui metu officiorū
ac munerum publicorum, ma-
gnis artibus magnam dissimu-
labat opulentiam. Deniq; so-
lus ac solitarius, parua, sed sa-
tis munira, domuncula con-
tentus, pannosus alioquin ac
sordidus, aureos folles in-
cubabat.

tas siue Elotia sua
appellant mancia-
pia, Cretenses Pe-
rucos: quorum me-
minit Aristot. in
Politicis: Galli
Ambactos seruos
gallicæ nomināt.
Hinc Caesar in 6.
commentario lo-
quens de Gallis in-
quit: Eorum ut
quisq; est genere
copiosq; amplissi-
mus, ita plurimos
circum se amba-
ctos clientesq; ha-
bet. Magis suæ
saluti.] Vetus uer-
bum est, Omnes si-
bi melius esse mal-

le quàm alteri. & ut inquit Plaut. in trinummo, Tunica
pallio propior est: παρρησία quoq; Græcorum celebratur,
γένυ λυγρὰν ἔχον, Genu crure propius est: de hominibus
magis se quàm amicos amantibus. Præterea in prouerbio
est, Quot serui, tot hostes: tanquam dominus quilibet toti-
dem domi habeat hostes, quot habet seruos. Sed, ut inquit
Seneca, non habemus illos hostes, sed facimus, dum illis nō
tanquam hominibus, sed tāquam iumentis abutimur. At
qui Sisinius Capito (quod annotatu dignum est) de hoc
pro-

proverbio existimat, errorem hominibus intervenisse, primis præposterè enunciantibus. uero enim similis esse dictum initio, Quot hostes, tot serui: ex eo quòd captivi hostes ferè ad severitatem adducebantur: unde etiam dicta mancipia. Frugi.] parci. Horatius; Parcus hic uiuit, frugi dicatur. Quid sit frugalitas & frugi, & unde ductum nomen, copiosissimè annotavi in tertio Tusculanarum commentario. Dissimulanter oblectam.] Dixit Seneca libro de Beata uita ad Gallionem: quòd sapiens nec diuitibus iactabit, nec abscondet, quorum alterum infruniti animi sit, alterum timidi & pusilli. Infrunitus autem, ut id quoque transeunter attingam, is dicitur, quem Græci uocant ἀνέγκαιρος, id est insolentè, & ἀπρόσφρων, id est imprudentem. Infrunito opponitur frunitus, id est prudēs & modestus: quæ dictione antiqui, & cum primis Cato, usi sunt. Thebas Heptapylos.] Thebæ Bæotiæ significantur, duorū numinum Liberi atq; Herculis patria. nec cedentes, ut inquit Plin. Athenis claritate. à numero portarum cognominatur Heptapyli, quas septem habuisse traditur hæc ciuitas. Statius Hemoloidas Thebanas portas celebrat illo uersus: Per ingentes Hemoloidas exeat Hemon. Interpres Statij frequenter Thebas Heptapylos, quasi septem portarū cognominatis refert. una ex septem Ogygia porta nuncupabatur, ab Ogyge rege in Ægypto. Fuerūt Thebæ Hecatompyli, hoc est centum portarum, Homeri præconio inclytæ. hinc illud satyrographi: Atq; uetus Thebæ centum iacet obruta portis. Tradit Plin. hoc totū oppidum pensile fuisse. Idem meminit Thebarum Lucanarum in Italia, quas interisse, Cato auctor est. & Thebæ in Cilicia memorantur, patria Andromaches, ex qua ciuitate capta fuit Chryseis:

seis: auctores Strabo, Homerus, cæteri. Disciplina.] scilicet latrociniali. est enim disciplina τὸν μισθόν. unde discipulosus in reprehensione dictus gladiator, à Catone. Chryseros nummularius.] Nomen conveniens nummulario, uidelicet ab auro ductum, quod græcè χρυσός dicunt. Munerum publicorū.] Timebat ne munera oneraq; publica ipsi, ut diuiti, iniungerentur. Liuius lib. ii. refert omnia in dices à pauperibus inclinata onera fuisse: ut ordinatio ne Seruij Tulij. Munerum ciuiliū, ut scribit Hermogenes iurisconsultus, quædam sunt patrimonij, ut rei uelut laris, item nauicularis. Munus aut publicum, aut priuatum est. Publicum munus est, ut docet Callistratus, quod in administranda Republica cum sumptu sine titulo dignitatis subimus. Grammatici, oratores, medici & philosophi, uocationem habent munerū ciuiliū. Domuncula.] casuola. diminutiuum à domo. Munita contentus.] Prouerbium apud Græcos celebre est, ἀνδρὶς ἰ καὶ οὐτῷ, id est timide sunt diuitiæ: quoniam scilicet diuites domos muniunt, & canes formidandos alunt, & multis adhibent custodias. metus enim plurimum confert ad diligentiam custodiendi. Merito ergo Chryseros diues fœnerator domū munierat, diuitias dissimulabat, folles aureos incubabat, uidelicet ne uspiam furtificæ manus irreperere, nec grassator insidiari, nec harpax quicquam intus harpagere posset. Pannosus.] Consimile est illud Terentianum: Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisq; oblitum. Pannicula appellat iurisc. onfulti, tit. de bonis daminatorum, ea quæ in custodia receptus secum attulit spolia: quibus uidetur est, cum quis ad supplicium ducitur, ut & ipsa appellatio ostendit. Peniculamentum à ueteribus pars uestis dice-

tur. Aureos fol.] Follem, præter alias significationes, pro marsupio, crumena, receptaculoq; nummorum accipiuntur Iuuenal. Si radat ueterem cum iota arugine follem. item: Tēso folle reuerti, pro plena crumena, dixit hinc solutus eleganti uocabulo d. Etus à Plaut in Epidico. pro bene nummatus opulentusq; & solibus nummarijs suffarcinatus. Pediano Asconio numerantur inter pecuniarum receptacula, sportula, sportella, sacci, sacculi, sacelli, crumena, uelut s. ortea, mantica, marsupia, fisci, fisma, fiscoella, sportea, loculi quibus adde & folles, & bulgas. Sicut aurum folles ex numero pilarum uēto tumescunt, ita crumena pecunia turgentia qua similitudine inditum nominem. ex disciplina militari, decem folles, hoc est decē sacci, ut Vegetij uerbis uia, per cohortes singulas exponebantur, in quibus militum pecunia continebatur. Aug. lib. de ciuitate Dei nouissimo. folles non tam pro repositorijs nummorum. quàm pro ipsis nummis ponere uidetur: scribens, Hipponensem quendam senem, eo quo uendidisse piscem pro grandē folibus trecentis, in cuius uentriculo anulus aureus est inuēsus. Incubabat.] Expressit auari mores, qui incubat gazam & nummos, qui gratius intuetur aurum quàm solē, cuius mens semper aurum uidet. Cōsimile illud Augustini ex 2. de ordine: De fossa pecuniæ incubat macer & scabiosus scenerator. Trāslatio sumpta ab auib; quæ incubatu fouent oua, & excludunt fœtus. incubationi galinarum datur initium post nouam lunam. plus uicenaquidam incubāda subijci uetant. Aliās incubare dicitur hi, qui in tēplis dormiūt ad accipiēda responsa: super quo fusiuss in Suetonij cōmentarijs.

Concepta.]

Ergo placuit, ad hunc primum

num ferremus aditum, ut con-
cepta pugna manus unicæ, nul-
lo negotio cunctis opibus o-
ciosè potiremur. Nec mora, cū
noctis initio foribus eius præ-
stolamur, quas neq; subleuare,
neq; dimouere, ac nec perfrin-
gere quidem nobis uidebatur,
ne ualuarum sonus cunctam
uiciniam nostro suscitaret exi-
tio: tunc itaq; sublimis ille ue-
xillarius noster Lamathus, spe-
ctata uirtutis suæ fiducia, quā
clauis immittendæ foramen
patebat, sensim immissa manu
claustrum euellere gestiebat.
Sed dudum scilicet omniū bis-
pedum nequissimus Chryse-
rōs uigilans, & singula rerum
sentiens, leuem gradū & obni-
xum silentium tolerans, paula-
tim adrepit, gradūq; clauo ma-
num ducis nostri repentē nixu
fortissimo ad hostij tabulam
offigit, & exitiabili nexu pati-
bulum relinquens, gurgustio-
li sui tectum ascendit, atq; in-
de contentissima uoce clami-
tans, rogansq; uicinos, & unū
quemq; proprio nomine ciēs,

G

Cōcipi dicitur pu-
gna, cum manū
conferuntur. &
hæc purior lectio,
quā si legas con-
tempta: tanquam
unicæ manus, id
est, tantum unius
hominis pugna cō-
temnenda sit, neq;
metuendum ad-
uersus unum de-
pugnare. Nullo
negotio.] nulla
difficultate. Vea-
tus uerbum est, ne-
gocium facefferet
pro eo quod est,
molestiam exhi-
bere, quod græcè
dicitur, πᾶντα
παίχην. Plautus
in Casina: Anim-
uero πᾶντα
πᾶντα παίχην id est
negocium mihi fa-
cebis, & mole-
stiam exhibes. In
hoc significatu ac-
cipitur apud iu-
riscon-

risconsultos, sic
scribentes in eū qui
calūniæ causā ne-
gocium faceret. id
est molestiam al-
teri exhiberet: Itē
pecuniam accepe-

rit ut faceret negocium, uel non faceret. Leguleij tam non
intelligunt, quā intelligere non curant, quid sit facere
negocium, quibus de intellectu uerborum nulla est cura.
qui illud iactantiusculē dictant: Scire leges est nō earū uer-
ba tenere, sed uim & potestatē. Atqui sæpissime nō magis
in uerbis q̄ in percipiēda legū potestate cæcuerūt & hallu-
cinātur. Forib. eius præstolamur.] præsto sumus ad fores.
Dicimus præstolor tibi et præstolor te, ut grammatici do-
cent. est autem præstolari, præsto esse & expectare. præ-
stolor tibi, præsto sum tibi, appereo, obsequor: præstolor
te, expecto te. Valuarum sonus.] Valuæ sunt, ut dicit Var-
ro, & repetit Seruius, quæ resoluuntur, & se uallant. Fo-
res propriè dicuntur, quæ foras aperiuntur: sicut apud ue-
teres fuit usitatum. inde Forculus deus dictus, qui præst fo-
ribus: sicut Cardea cardini, Limentinus lumini. Sonus.]
Sic Virg. Foribus cardo stridebat ahenis. Vexillarius.]
ductor ac signifer: uerbum militare. Vexillationes, equitū
alæ sunt Vegetio. Ordo in Romana militia, sexagenos mi-
lites, duos centuriones, uexillarium unum habebat: ut do-
cet Liu. lib. 8. Tribus ex uexillis constat ordo, primum ue-
xillum triarios ducebat, secundum rorarios, tertium accen-
sos. Sunt autem rorarij milites, qui leui armatura primi
prælium committebant: dicti à rore, quò dferē ante rorat
quā

& salutis communis admonēs
diffamat, incendio repentino
domum suam possideri. Sic
unusquisque proximi periculi
confinio territus, suppetiatum
decurrere anxij.

quàm pluit. Vexillum rosci coloris erat, quo pedites euoca-
batur: cæruleū uerò, quo equites. autumat Seruius, vexillū
dici à ueli diminutione. contrā M. Tūl. in Oratore, uelū
ex uexillo factum contractione uerbi docet. literam enim
uastiore, ut uerbis eius utar, ex maxillis & axillis, & ue-
xillo & pauillo, consuetudo elegans Latini sermonis co-
uellit. Omnium bipedum nequissimus.] Ex illo Salustia-
no ducta elocutio: Iugurtha homo omnium quos terra su-
stinet sceleratissimus. Plin. in epistolis: Regulus, inquit, o-
mnium bipedum nequissimus. Ab alijs dicitur de homine
improbo: Non solum bipedum, sed etiam quadrupedum ne-
quissimus. Obnixum silentium.] omni nixu conatuq; cie-
loditum, sine ullo sonitu, & anhelatione cohibita. Ni-
xu.] conatu & impetu. Offigit.] affigit, connectitq;.
Ob enim pro ad, in frequenti usu est eruditorum. unde obo-
ritur, pro adnascitur: & ob os, ad os: & obmoueto, pro
ad moueto dicebatur. Omnes occisi occensiq; dixit Ennius,
pro accensi. Patibulum relinquens.] id est, ita affixum,
quemadmodum in patibulo affigi fontes solent. Patibulū
est crux, uocabulo notissimo. Salustius: Patibulo eminens
affigebatur. aliās patibulum ferra significatur, qua hostiæ
occluduntur: ex eo quòd hæc remota, ianue pateant. Hoc
significatu accipi uidetur à Catone, cum ait: Fisci nas, cor-
bula, quala, scalas, patibula omnia, quis usus erit, in suo
quaq; loco ponito. Vbi quala intelligit canistra. Curgu-
stoli.] tuguriunculi, & domuncula, de quo supra. Plau-
tus ligellum dixit pro tuguriolo, in Aulularia, hisce uerbis:
Tu à ligello fuisti, qui exis foras. Id Plauti testimoniū ad-
uocat Nonius, quod nusspiā extat in Plauti codicibus: nisi
forsan legebatur in uersu in ea parte fabulæ, quæ interci-
dit. est

dit. est enim Aulularia mutilata. Ego existimo uerba hæc Plautina à Nonio citata, esse illa quæ uulgo sic leguntur: Chamat continuò fidem, de suo tigillo sumus si quæ exit foras. nam si syllabatim perpendas singulas dictiones, facile liquebit inuersa esse, & deflexa uerba ab archetypo. & illa protigillo, legentis ligello in Plautina fabula: si Nonio credimus. Contentissima.] sublatissima, uocalissima. Duplex uis orationis est: altera contentionis, altera sermonis. Contentio quæ acrior est & concitatio, tribuitur actionibus forensibus: sermo in circulis congregationibusq; familiarium uersatur. contentionis rhetorum præcepta sunt, nulla sermonis, quanquam M. Tullius quædam uelut præcepta dat in primo de Officijs. Salutis communis,] Horatius: Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet. Diffamat.] diuulgat. Suppetiatum.] auxilium. Suppetias auxilium dicimus: de quo uerbo supra affatim, & apud Suetonium.

Mediū.] Cor
rige, remedium.
E' re nata.] ex oc
casione rei præ
sentis capto consi
lio, ut iam dictum
est. Cōmisimus.]
Legō comminisci
mur, id est excogi
tamur, inuenimus.
Antesignani.]
quem superius ue
xillarium nomina

Tunc nos in accipiti pericu
culo constituti, uel opprimen
di nostri, uel deserendi socij,
medium è re nata ualidum, eo
uolente, commisimus. Antesi
gnani nostri partem, qua ma
nus humerum subit, ictu per
articulum medium temerato,
prorsus abscindimus: atq; ibi
brachio relicto, multis lacinjs
offulto uulnere, ne stillæ san
guinis uestigium proderent,
cæterum Lamathum raptim
repor-

reportamus: ac dū trepidi regio
 nis urgemur graui tumultu, &
 instantis periculi metu terre-
 mur ad fugā. nec uel sequi pro-
 perē, uel remanere tutō potest,
 uir sublimis animi. uirtutisq;
 praeceps, multis nos affati-
 bus, multisq; precibus querēs
 adhortatur per dextram Mar-
 tis, per fidem sacramenti, bo-
 num commilitonem cruciatu
 simul & captiuitate liberare-
 mus. Cur enim manu, qua ra-
 pere & iugulare sola posset, for-
 tem latronem superuivere? sat
 se beatū, qui manu socia uolēs
 occumberet. Cumq; nulli no-
 strū spontale parricidiū sua-
 dens, persuadere posset, manu
 reliqua sumptum gladium
 suum, diuq; deosculatus, per
 mediū pectus ictu fortissimo
 transadigit. Tunc nos magna-
 nimi ducis uigore uenerato,
 corpus reliquum ueste linea
 diligenter conuolutum, mari
 calandum commisimus. &
 nunc iacet noster Lamathus
 elemento toto sepultus. Et il-
 le quidem dignum uirtutibus

ui, modo antesi-
 gnanum appela-
 lat, uo abulo per-
 aquē militari an-
 tesignanos enim,
 ut uerbo ipso de-
 claratur, milites
 dicunt, qui ante si-
 gna sunt, quos tan-
 quam duces reli-
 qui sequuntur. a-
 pud Vegetium an-
 tesignani dicuntur
 Campigenti: ideo
 si nominati, quia
 eorum opera atq;
 uirtute exercitiū
 genus crescit in
 campo. Temera-
 to.] Corrige tem-
 perato, quasi tem-
 peramento quo-
 dam librato. Per
 articulū mediū.]
 Ex disciplina se-
 ctionis ita mem-
 bra absceduntur
 ferramento, per
 articulum tempe-
 rato, ut reliquum

corpus seruetur suis uitæ terminum posuit.
 incolume. Ideoq;
 chirurgus, ut scire præcipit Celsus, esse debet adolescent,
 manu strenua, stabili, nec unquam intremiscente. Archæ-
 gathus Peloponnēsis, à seuitia secādi urendiq; uulnerarius
 uocatus fuisse fertur. Multis lacinjs.] Signat uulnus obli-
 gatum obuolutumq; fuisse, atq; constrictum multis pan-
 nis, linteolisq; ne guttæ sanguinis ad terram procidentes
 facinus detegerent, & secutoribus proderēt uestigia. Ca-
 terum.] sine brachio truncum, truncatumq;. Religio-
 nis.] Purior lectio est Regionis. consimiliter Virgil. Ignari
 hominumq; locorumq; Erramus. Affatibus.] allocutioni-
 bus. Virg. Quo nam ambire furem Audeat affatu. Per-
 fidē sacramēti.] sacramēto militari obligati milites iurāt,
 omnia se strenuē facturos quæ præcepit imperator, nun-
 quam deserturos militiam, nec mortem recusaturos pro
 Romana Repub. Hinc sacramenta pro militibus usurpant
 eruditi, Iuuenalis: Cōmoda nunc alia atq; alia emolumen-
 ta notemus Sacramētorū. Autumāt eruditi, militiam corū
 propriē legitimā esse, qui singuli iurabant pro Repub. se
 cuncta facturos: nec discedebāt, nisi completis stipendijs:
 idq; sacramentum uocabatur. nunc parili sacramento la-
 trocinæ societas obstringitur. Comilitonem.] Com-
 milites & commilitones dicti unā militantes: Commā-
 pulones quoq; quasi eiusdem manipuli: & commanipu-
 latio dicta, societas commanipulorum. Spartianus: Idem
 ob unius gallinacii direptionem decem commanipulones,
 qui raptum ab uno comederant, securi percussit iussit. Item:
 iussit ut tota in expeditione, in commanipulatione nemo
 focum faceret. Mann.] pro manui. declinatio uetus, &
 frequens.

frequens. Hinc apud Varronem, Cōcubitu indulgent: Teq̃
 aspectu ne subtrahere nostro. Est autem sensus: Se nolle su-
 peruiuere, nec superstitem esse manui pramortuæ, abscis-
 sãq̃; à reliquo corpore, sine qua mancus est homo. nam, ut
 Aristoteles & ceteri tradunt, manus est organum organo-
 rum, instrumentum instrumentorum. Anaxagoras dicere
 solebat, hominem prudentissimum omnium animalium esse,
 quoniam unus omnium manuatus esset. contra Aristoteles
 lib. 13. de animalibus: Recta, inquit, ratio exigit, ut quoniã
 prudentissimus omnium est homo, ideo manus receperit.
 Quid dicam, inquit Lactantius, de manibus, rationis ac sa-
 pientie ministris, quas solertissimus artifex planas ac mo-
 dice concavo sinu fictas, ut si quid tenendũ sit, apte possit
 insidere in digitos, terminauit. Manus, ut auctor est Gale-
 nus libro primo de Iuuamentis membrorum, datæ sunt ho-
 mini uice omnium instrumentorum & armorum, quibus
 utitur in omnibus artificijs. Occumberet.] moreretur.
 Spontale.] ultroneum, & sponte nostra factum. à sponte
 enim spontale deducitur, cuius rectus casus est spons, ut do-
 cet Auson. illo uersu: Sponte ablatiui casus, quis rectus e-
 rit? spons. & apud Cor. Celsum scriptũ est: Sanus homo,
 qui & bene ualeat, & suæ spontis est, nullis se obligare le-
 gibus debet. græcè spōtalis mors dicitur *αὐτὴν αὐτὴν* & *λαὸν*
 &c. Transadigit.] transmisit, trāsodit, traiecit. Virg.
 Transadigit costas. Magnanimi.] Magnanimum ap-
 pellat, quasi mortis contemplorem. nam & Aristoteles in
 4. Ethicorũ: Magnanimus, inquit, cum in periculo uersa-
 tur, uitæ suæ non parcat, quasi non sit dignũ omnino non
 uiuere. Vigore uenerato.] adorata uirtute. sic Virg. uer-
 uerata sacerdos passiue dixit. Toto elemẽto.] scilicet ma-

ris. Dixit disertè Maccenas: Non tumulum curo, sepelit nātura relictos. Dy boni, quā multorū sepulchrū est mare! quāti quotidie mortales in mari moriūtur. & in mari sepe liūtur? Propertius: pro tumulo Carpathiū omne mare est.

Alcimus.] No-
men propriū est,
à fortitudine du-
ctum. Alcimos eo-
nim græcè fortis
est. Abducere.]
subducere, subtra-
here, eripere. ab-
ducimus inuitos,
ducimus uolentes.
Oblisis faucib.]
suffocatis. oblide-
re enim et elidere
est uolentes præ-
focare, strangula-
re q̃. M. Tul. pro
Scauro: Libertus
patronum non oc-
cidit, sed duobus
digitulis gulā ob-
lisit. Interstin-
guere.] penitus
extinguere. Fo-
rinssecus.] foris,
extrinssecus. eadē
quā forma in-

Enimuero Alcimus solerti-
bus cæptis, tamen sæuū for-
tunæ nutum non potuit abdu-
cere. qui cū dormientis anus
perfractō tuguriolo conscen-
disset cubiculum superius, iāq̃
protinus oblisis faucibus in-
terstinguere eā debuisset, prius
maluit rerum singula per latio-
rem fenestram forinssecus no-
bis stylis rapienda dispergere.
Cumq̃ iam cuncta rerum gna-
uiter emolitus, nec toro quidē
aniculæ quiescētis parcere uel-
let, eaq̃ lectulo suo deuoluta,
uestem stragulam subductam
scilicet iactare similiter destina-
ret, genibus eius profusa sic ne-
quissima illa deprecatur:
Quid oro, fili, paupertinas,
pannosasq̃ reculas miserimę
anus donas uicinis diuitibus,
quorum hæc fenestra domum
prospicit? Quo sermone, calli-
do deceptus astu, & uera quę
dicta

dicta sunt credens Alcimus, uerēs scilicet ne & ea quæ prius miserat, quæq; postea missurus foret, non socijs suis, sed in alienos lares iam certus erroris abijceret, suspendit se fenestra, sagaciter perspecturus omnia: præsertim domus attiguae, quam dixerat illa, fortunæ arbitraturus. quod cū strenuè quidem, & satis improvidè conantem, senile illud facinus, quanquam inualido, repente tamen, & inopinato pulsu nutantem ac pendulum, & in prospectu alioquin attonitum, præceps inegit: qui præter altitudinem nimiam, super quendam etiam vastissimum lapidem propè iacentem decidens, perfracta diffusaq; crate costarum, riuos sanguinis uomens, primitus narratis nobis quæ gesta sunt, non diu cruciatus uitam euasit. quem prioris exemplo sepultura traditum, bonum secutorem Lamatho dedimus.

insecus, extrinsecus, forinsecus, al-
trinsecus, & alia
hoc genus dicuntur. Gnauius.
Strenuè & ueloci-
ter. contrariū est
ignauiter, à nauis
uelocitate nauis
dictus, et gnauius:
cuius contrarium
est ignauus. Ani-
culæ.] uetula, et
per simplex n. scri-
bitur, prima cor-
repta: aliàs anni-
cula geminato n.,
dicitur unius an-
ni. Vestem stragulam.] qua sci-
licet instratus e-
rattor. Genus
profusa.] ad
genua Alcimi pro-
cumbens: ea enim
sunt misericordie
cōsecrata. Genua
supplices attin-
gunt, ad hæc ma-
nus tendunt, hæc ut aras adorant. Paupertas.] Penultima

tima producta pronūciandum esse docet Sidonius, qui ait:
 Angulus iste placet, paupertinusq; recessus. Reclusus.]
 Legendum reculas, ex auctoritate Prisciani, qui scri-
 bit, nomina quintæ declinationis fœminina, abiecta s,
 assumere cula, & facere diminutiva: ut dies, inquit, diecu-
 laires, recula. Plautus in Cistellaria: Siquidē imperes pro
 copia, pro recula. Nomine recularum pannosarum ex-
 prebit significanter tenniculum patrimonium, & supel-
 lectilem oppidō quā pusillam. Nā appellatione rei opes
 significantur. Horatius: Vi rem facias, rem Si possis recte
 si non, quocunq; modo rem. & apud Ausonium: Non au-
 xi, non minui rem. Præterea nomine rei notatur imperiū,
 lis & coitus. Ausonius: Imperium, litem, Venerem, cur
 una notet res. Refert M. Tul. nondum inter iurisperitos
 esse constitutum, utrum rem an litem dici oporteat. Calli-
 do astu.] astucia uasfricaq; anili. Græci uocant ἀστυ ciui-
 tatem. unde illud Terentianū: Iam in astu uenit. inde astus
 pro astutia, & astuti homines dicti: quoniam qui habitāt
 in urbibus, hi callidiores ferme sunt rusticis rupiconibus.
 Astu pro astute aduerbio usus est Terentius in Eunuchō,
 ut interpretatur Donatus. Socijs suis.] qui forinsecus ex-
 cipiebant, quæ ab Alcimo deijciebantur. Suspendit.] li-
 brauit, & ueluti suspensum ac pendulum sese fecit, causa
 perspiciendi. Attigua.] proxima & coniuncta. For-
 tunis arbitraturus.] opulentias diuitiasq; inspecturus, cō-
 templaturusq;. arbitrari enim est interdum speculari, una
 de arbitri dicti spectatores. Plautus: Ne arbitri nostri di-
 cta nostra arbitrari queant. Senile illud facinus.] Aspe-
 rius significantiusq; appellauit senile facinus, quā si uetu-
 lam facinorosa dixisset. sic Lucilius: Carcer uix carcere
 dignus.

dignus, sic & Epigrammaticus poeta: Non uitiosus homo es Zoile, sed uitium. Præceps inegit.] egit in præceps atq; præcipitiū, præpositionem addidit uerbo, quæ nomini fuerat copulanda. Diffusa.] Corrige diffissa. signat enim costas Alcimi decidētis fuisse disruptas, dissipatasq;. Crate costarū.] Virgil. Et cratem pectoris ense Transadigit. Ouid. quoq; in 12. Quæ laterū cratem perrupit. Costæ homini tantum octonæ sunt, subus denæ, cornigeris 12, serpentibus triginta. Pectus homini tantum latum, reliquis carinatum, quod costarum quasi crate nominatur. Vitā euasit.] mortuus est. Prioris exemplo sepultura.] Denotat Alcimum quoq; in mare deiectum fuisse, habuisseq; sepulturam Lamathi sepulturae comparem. ut inquit Horatius, Exitio est auidum mare nautis.

Tunc orbitatis duplici plaga petiti, iamq; Thebanis conatibus abnuētes, Plateas proximam conscendimus ciuitatem: ubi fama celebrem quendam nomine Democharē munus editurum gladiatorū deprehendimus. nam & genere primarius uir, & opibus pluribus, & liberalitate præcipuus, digno fortunæ suæ splendore, publicas uoluptates instruebat. Quis tantus ingenij, quis facundiæ, qui singulas species apparatus multijugi, uerbis

Duplici plaga.] Ob iacturā scilicet duorum, Lamathi & Alcimi. Petiti.] percussi. unde & cornupeta boues dicti, qui cornu petunt, id est feriūt, appetuntq;. & petitiones dicimus impetū, insultusq; gladiatorum. M. Tul. Quas ego tuas petitiones ita cōiectas, ut uiteri nullo

nullo modo pos-
sent, leui declina-
tione defugi. Ab
nuētes.] Quasi di-
cat, lā dānātes co-
nat⁹ nostros apud
Thebas, ut in pro-
speros, infaustosq;
profecti sumus ad
ciuitatem pro-
ximam Platearū.
Sūt enim Plateæ
in Boeotia, sub Ci-
therone monte,
haud longē The-
bis: quis iuuc⁹s,

id est singulari numero protulit Homerus. à latitudine re-
morū Plateas appellatas autumat Strabo, atq; Plateenses
remigationis quæstu uelitare: cui subscribere uidetur Pli-
nius, qui ait Plateas inuenisse remi latitudinem: nam græ-
cè πλάτην remus, πλάτη & latitudo: inde πλάταια platea di-
cta, quia lata. interdū mediā plateā syllaba productē pro-
nunciatur, interdum corripitur: ut apud Horat. Puræ sunt
plateæ, nihil ut properantibus obstet. Hinc Ausonius festi-
uiter ludens dixit, nomen plateas perdere: cum significare
uellet, plateas, quæ à latitudine nomen mutuuntur, prætur-
ba angustas fuisse & arctas, aded ut nomen suum, hoc
est latitudinis, perdere uiderentur. Munus editurum gla-
diatorum.] Editores spectaculi gladiatorij scito uocabu-
lo munerarij nominantur: quia & id munus uocatur, tan-
quam

idoneis possit explicare? Gladiatores isti famosæ manus, uenatores illi probatæ pernicitatis, alibi noxij, perditæ securitate, suis epulis bestiarum faginas instruentes, confixilis machinæ sublicæ turres tabularum nexibus, instar circumforaneæ domus, floridæ picturæ, decora futuræ uenationis receptacula, qui præterea numerus? quæ facies ferarū? Nam præcipuo studio forensi, etiam aduexerat generosa illa damnatorum capitum funera.

Quāco spectaculo perinde ac munere donoq; gratissimo populus capiatur, deliniaturq;. Scribit Lactantius lib. 6. diuinarū institutionū, uenationes Saturno attributae esse, quae munera uocantur. Apud scriptores omnes haec loquēdi elegātia usurpatur, ut munerū nomine spectacula ferarū, & ludu gladiatorū significēturi super quo apud Suetonium satis multa. Cyprianus perorās in ludū gladiatorū: Homo, inquit, occiditur in hominis uoluptatē. Disciplina est, ut perimere quis possit; & gloria est, quod peremit. Celebritatē hāc gladiatorā omni solitudine aut esse tristiorē. Tertullianus quoq; dānās ethnicorū mores: De uestris, inq̃t, semper bestiae signantur: de uestris semper munerati noxiōrū greges pascuntur. Editurū aut pro exhibiturū, perditurūq; dixit significāter. cū munerarū exhibētes ludos edere dicantur. unde editores dicti, qui exhibē ludos. Suetō. in Caesare: Editit spectacula uarū generis. Spartianus: Edita munera, in quib. elephātos et corocētas exhibuit, itē centū leones una missione edidit. Quod aut ait corocētas exhibit as, corrige crocutas. est enim crocuta Plinio, Solino, ceteris, fera nascens in Aethiopia, dentibus omnia frangens, protinusq; deuorata uentrali calore conficiens: ex cane & lupo concipitur. Formā.] Purior lectio & cōgruentior est, fortuna, quā formā. Multiyugi.] multiplicis et uarū: multiyuga enim dicimus multa & numerosa. ubi annotandū, sicut in postliminio, meditullio & legitimo, illud liminiū & tullium & timum nihil omnino designant: sic in multiyugo, prima pars multiū significat, reliqua uocabuli pars protractionem solam esse demonstrat. Eadem forma dixit Ausonius triyuga milia pedum, pro tria milia pedum metricorum. Famose manus.] Proprium gladiatorum est, ut sa-

ut famosi dicatur: quod magis ad infamiam quam ad famam refer-
tur. tales enim (quod et iuriscōsulti docent) notatur infa-
mia. Sunt autem in gladiatoribus manus quæ secundæ uocantur,
si prima ad euocandum aduersarij ictum prolata erit: si-
unt et tertiæ et quartæ, si geminata captatio est. Hinc
apud Plinium secundanus et tertianus accipiuntur ab re-
centioribus, pro gladiatoribus secundarum et tertiarum
manuum: ex eo uidelicet, quod fessis primis secundi, secun-
dis tertij, in gladiatura succederent. Gladiatorum autem
multa genera et uaria nomina produntur. namque alij myr-
millones, alij thraces dicti: qui inter se proprie opponun-
tur. quod et Ausonius docet illo uersu: Quis myrmilloni
contenditur æquimanus Thrax. à thrace gladiatore, thre-
cidicus gladius, et arma threcidica dicuntur. Obiter cor-
rigendus est, explicandusque apud Ciceronem locus, qui in
7. Antonianarum ita scribiti Myrmillo in Asia depugna-
uit, cum ornasset Threcidiis comitem, et familiarem suum.
Proximo anno cum publice profiterer luculentas illas ora-
tiones, comonui auditores, ut meo quidem periculo pro theci-
ditis emendarent Threcidicis: ac dixi, à M. T. taxari L. An-
toniū, quæ myrmillonē uocat, hoc est gladiatorem Asiaticū
quod threcidicis, id est gladiatorijs armis et armatura gla-
diatorū, quæ thraces peculiari uocabulo nominantur, ornaue-
rit comitem et familiarem suū, eūque mox in gladiatoria pu-
gna iugulauerit. Astipulatur huic opinioni nostræ idē ipse
Cicero, qui in superiore Philippica in eundem L. Antoniū
dixerat: O impudentiam incredibile, tantum ne sibi sum-
psit, quia Mylasius myrmillo Thracem iugulauit, familia-
rem suum? interpretes Philippicarum per incuriam labun-
tur. Ausonius scribens de Commodō imperatore, qui fuit
gladiat-

gladiator, inquit: Threcidico princeps bella mouens gladio. Præterea in ordine gladiatorum secutores, retiarij, harrenarij, bestiarij, meridiani nominantur. Bestiarum saginas.] Damnatos ad bestias designat, de quibus Paulus iuriconsultus sic scribit: Ad bestias damnatos fauore populi præsidēs dimittere non debent. Sunt & gladiatores quidam bestiarij nominati, ex eo quod aduersus bestias in spectaculis depugnanti auctor est Vlpian. eos qui operas locauerunt ut cum bestijs depugnarent, notari infamia. Bestias autem accipere debemus ex feritate magis quam ex animalium genere. Tertullianus in apologetico: Non publice liberalius discumbo, quod bestinarijs super me cœnantibus mos est. Ludus erat apud ueteres. in quo bestiarij erudiebantur ad pugnam bestiarum. Scribit Seneca, quod dignum scitu est, in 10 Epistolarum in ludo bestiariorum, unū cum ad matutina spectacula pararetur, cecidisse ad exonerandum corpus: ibiq; lignum id quod ad emundanda obscœna adhaerente spōgia positum est, totum in gulam farsisse, & ita præclusis faucibus spiritū emisisse. Apud Appionem, qui Polybistor appellatus est, historia luculentè graphiceq; explicatur, Andronodori serui, qui ad pugnam bestiarum à domino datus est. Nati sub fidere caniculæ, erunt uenatores, arenarij, parabolarij, et qui sub conspectu populi in caueis cum feris pugnent: auctor Iulius Firmicus in 8 Matheseos: apud quem uerbum illud parabolarij existimo legendum esse pyrobolarij, u-nius tantum literæ immutatione: ut significantur iaculatores pyrobolorum. sunt autem pyroboli tela ignita & ardentia, quæ cum flamma mittuntur: quorum meminit Plinius in Dione, scribens, pyrobolorū incendio cōplures

extinctos. Qui ad bestias damnabantur, largiore cibo implebantur, ut pingues & saginati instruerent saginam ferarum. Hinc illud Cypriani: Impletur in succum cibus fortioribus corpus, & aruina. totis membrorum moles robusta pinguescit, ut saginatus in pœna carnis pareat. Quintilianus quoq; in gladiatore, in hâc sententiam: Alebar, inquit, deuotum corpus, prauior omni fame sagina. In quarto Propertij commentario scripsi, uersum illum ad hûc intellectum esse referendum: Qui dabit immunda uœnalia fata saginæ. sagina autem pinguitudinem significat, & saginare, pinguefacere. saginarium apud Varronem accipitur pro auario, locoq; saginæ: ubi aues incluse saginantur, & saturitate pergliscunt. Sagena uerò genus est retis piscatorij, cuius mentio fit in Euangelio. Confixilis.] Barat, inquit, machina sublicis siue longurij compacta, confixaq; & ob id confixilis dicta. Sublicas autem perticas uocamus, & palos ligneos. unde pons Romæ sublicius dictus, qui ex sublicijs structus, totus erat ligneus sine ferro clauonita compactus, ut trahes sine fulturis eximerentur: quod factû esse uideri uult Plin. posteaquam Horatio Coclite defendente agrè reuulsus est. Casar in descriptione Rhenani pontis inquit: Non sublicæ modo directæ ad perpendicularum, sed pronæ ac fastigiatæ, ut secundum naturam fluminis procuberent. Circumforaneæ domus.] Circumforaneæ domus à circumferendo dici uidetur, accipiturq; pro ea quæ mobilis & ambulatoria est, facilisq; ad circumferendum, uel uersatilis in circuitum. Circumforanei uerò homines dicuntur, qui circa fora & conciliabula uagantur, fuci & strophis captantes quæstum: quales sunt pharmacopola. M. Tullius in oratione pro Cluentio;

lio: Tum repente Anconitanum quendam L. Clodii, phar
 macopolana circumforaneū, qui casu tum in Latium uenisset,
 aggreditur. Hieronymus quoque in epistola ad Domitio
 nem scribens inquit: Nescio quem de triuio, de compitis, de
 plateis circumforaneum monachum rumigerulum concio
 nari aduersum me. Præterea numerus.] Pronunciatio
 ne adiuuandum est. Significatur enim quantus, & quam
 copiosus. Studio forensi.] Sensus est: Demochares munere
 rarius secum aduexerat reos, sententia iudicum damnatos
 in actione forensium causarum, ut eos mox exhiberet ad
 gladiatoriam pugnam. uel, quod uerius puto, intelligit gene
 rosos etiam damnatos aduectos esse à Demochare, dum il
 le tenetur præcipuo studio forensi, hoc est gladiatorij spe
 ctaculi desiderio trahitur: Quod studium forense appel
 lat, propterea quod in foro talia munera dabantur, quod
 Vitruuius & Peditius Asconius docent.

Sed præter cæteram specio
 si muneris supellectilem, to
 tis utcumque patrimonij uiribus
 immanis ursæ comparabat nu
 merum copiosum. Nam præ
 ter domesticis uenationib. ca
 pras, præter largis emptionib.
 parras, amicorum etiam dona
 tionibus uarijs certatim obla
 tas, tutela sumptuosa sollicitè
 nutrebat. Nec ille tam clarus,
 tanque splendidus publicæ uo
 luptatis apparatus, inuidiæ no

Muneris supel
 lectilem.] appa
 ratum ludi gladia
 torij. Immanis
 ursæ.] pro imma
 nium ursarum, sin
 gularis pro plura
 tiuo: quod genus
 elocutionis est usi
 tatissimum. Par
 ras.] paratis. Pu
 blicæ uoluptatis.]
 Talia enim spe
 ctacula ad uolupta
 tem

ptatem maximè
publicam periti-
nent, & plebecu-
la oculos pascūt.
Vnde & Demo-
charis nomē scitè
fictū uidetur, quo
gratis populi signi-
ficatur. Inuidia
oculos.] Ouidius
toruos oculos &
aciem obliquam
dat inuidia: quæ,
ut ipsius uerbis
uitar, Non fruitor
somnia, uigilanti-
bus excita curis

Sed uidet ingratos, intabescitq; uidendo Successus hominū,
carpitq; et carpitur una. Inuidia nomē dictū esse autumat
M. Tul. à minus intiendo fortunam alterius. ex quo illud
Actianum: Quis nam florē liberū inuidit meum: pro eo
quod est, quis nam flori inuidit meorum filicrum. Veteres
enim ut uidere, sic inuidere florem, rectius dici existima-
bant, quàm flori. quod & Quint. annotat, & nos in ter-
tio Questionū Tuscul. commentario explicauimus. est e-
nim inuidia, siue inuidencia, ægritudo ex alterius rebus se-
cundis. Distat ab odio, quoniam odimus malos, inuidemus
fortunatis: odisse nos palàm profiteamur, inuidiam dissimi-
lamus: odium ex alieno uitio, inuidia ex aliena uirtute &
bonis exoriuntur: odium cadit in brutas animantes, inui-
dia in

xios effugit oculos. Nam di-
utina captiuitate fatigata si-
mul, & æstiuā flagrantia ma-
cerata, pigra etiam sessione
lāguida, & repentina correpte
pestilentia, penè ad nullum re-
diere numerū. passim per pla-
teas plurimā cerneret iacere se-
miviuorum corporum ferina
naufragia. Tunc uulgus igno-
bile, quos inculta pauperies si-
ne delectu ciborum, tenuato
uentri cogit sordentia supple-
menta & dapes gratuitas con-
quirere, passim ad iacentes e-
pulas acurrere.

dia in hominē tantū, ut subtiliter disparauit distinxitq; Pletarchus in libro de inuidia et odio. *ἠδὲν* Græci appellāt. Olim Apelles imaginē inuidiæ graphicē & sciētē pinxit in tabula: cuius rei Lucianus quoq; cōmeminit, & nos mētionē fecimus in libello de Optimo statu. *Æstiuā* flagrantia.] calore *æstiuo* et *æstu* flagrantissimo uēxatæ, flagrantia autē caloris corpora macerari, dissoluq; testatur & Galenus in cōmentario Aphorismorū: et nos quotannis experimur. nam cum hyeme & in frigidis temporibus sum habitior, *æstiu* caloris impatiēs fio emaciatus: sentioq; id esse uerissimum quod Galenus, & ante Galenum Cor. Celsus, prodiderunt: *æstatem* iuuenibus esse inimicitiorem, senibus amiciorem: sicut econtrariō hyems senibus inimica, iuuenes fouet & roborat. Sessione languida.] dum sedendo & ociando in cauea continentur, languorē contraxere. ignauia enim (ut inquit uerissimē Celsus) corpus hebetat: & ut auctor est Galenus, impossibile est corpora sessione desidiaq; torpentia diu bene ualere: adeo exercitatio necessaria est cunctis non solum hominibus, sed etiam brutis animalibus, quæ cuncta conualescunt. & (ut refert Vegetius) plus quotidiana exercitia ad sanitatem creduntur prodesse quàm medici. et econtrariō ocium & desidia langorem prognerant, iuxta illud: Cernis ut ignauū cor rumpant ocia corpus. Nil igitur mirum, si ursæ, quarum natura alioqui agitabilis est, captiuitate & æstu, nec non ex sedentaria ignauia lāguentes, pestilentia extinctæ sunt. Scribit Plinius noster, urfos ueterno pinguescere. Inualidissimum urso caput, ideoq; sape in arena colaphis exanimantur. Annotauere annales, Domitium *Ænobarbum* in edilitate urfos Numidicos centum in circo dedisse. Cor-

repta pestilentia.] Obseruatum est, pestilentiam magnam
ex parte incipere à brutis animalibus. sic apud Virg. Ouis-
dium, ceteros, prima strages bestis populatur. ita apud
Homerum primò canes, mox reliqua conficiuntur pestilen-
tia. Causa autē pestilentiæ plures traduntur. namq; aut ira
dei, aut intemperie cœli, aut corruptis aquis, aut noxia
terra halitu exoritur pestilentia, nimietatem frigoris aut
caloris, uel humoris uel siccitatis, pestilentias gignere, Phi-
losophi & illustres medici prodiderunt. Pandemos appel-
latur species luis siue pestilentia, quæ efficit in aridioribus
locis agentes caloribus crebris interpellari; & Loimodes,
quæ temporaria quidem est, sed uolucris uelocitate letabi-
lis. Lucretio pestilens dicitur pestilentia, in quam anima
lia, præter homines, cetera proniora sūt: ut inquit Ammi-
nus Marcellinus. Ferina naufragia.] Decenti translatio-
ne ferina naufragia dixit stragem ursarum, quæ pestilen-
tia correpta animam agebant semiuivis uixq; spirantibus
corporib; sicut naufragi subinde periclitantur. Inculta pau-
peries.] Egestas duris in reb; urgens cogebat egestos, ser-
didamq; plebeculam accurrere ad cadauera ursarum ia-
centium, & inde dapes ineptas uentri esurienti latrantiq;
ingerere. Talis enim pastus est mendicitatis, & eorū quos
Plautus appellat hominum mendicabula. Pauperies signi-
ficat egestatem, mendicitatemq;. paupertas uerò honesta
parsimonia nomen est, quam in apologia Apuleius noster
praconia laudis extollit. Horat. pauperiem immundā co-
gnominat, eamq; deprecatur illo uersu: Pauperies immun-
da domus procul absit. apud Græcos πτωχὸς significat pau-
periem, πτωχία uerò mendicitatem pauperiemq;. Hinc
scite Aristophanes in Pluto, πτωχὸς ὡς γὰρ θεὸς πτωχὸς
μᾶλλον

παύσις ἐχούσα, τοῦ δὲ πένουτος ἢ πενέσιος: Mendici, inquit, vita quidem est, nihil habentem uiuere; pauperis uero, uiuere ad parsimoniam. Alias pauperies damnum dicitur, ut apud iuriconsultos liquet, & iam dictum est. Epulas accurrere.] ad epulas currebant.

Tunc è re nata subtile consilium ego & iste Babulus tale cōminiscimur. ursam, quæ cæteris sarcina corporis præualebat, quasi cibo parandam portamus ad nostrum receptaculum, eiusq; probè nudatū carnibus corium, seruatis sollerter unguibus, ipso etiam bestię capite, adusq; confinium ceruicis solido relicto, tergum omne rasura studiosa tenuamus: & minuto cinere perspersum, soli siccandum tradimus. Ac dum cœlestis uaporis flammis examurcatur, nos interdū pulpīs eius ualenter saginantes, sic instanti militiæ disponimus sacramentum: ut unus è numero nostro, nō qui corporis adeo, sed animi robore cæteris antistaret, atq; is inprimis uoluntarius, pelle illa contentus, ursæ subiret effigiem, do

Tunc nacti.] id est excogitantes. Sed ego legere malim, Tunc è re nata: quæ locutio Apuleiana est, & sententiæ congruens, de qua superiorius scripsi.

Babulus.] nomen proprium latronis. Quid si legas Bardulus, ducto à tarditate nomine. Bardus enim stultus appellatur, diēctione inflexa à græco: illi enim βάρδης dicunt. Quid si barbulus, à barba, tanquam barbatulus. nam & Barbula Romani consulis nomen est, apud Liuium.

uium. Quasi ci
bo parando.] ut
ex ea cibum para
remus, & urfino
pastu saginare
mur. Adusq; cō
finium.] usq; ad
confinium. sic Vir
gil. Atrides Pro
thei Menelaus ad
usq; columnas. Ad
usq; autem sic est
dictū, quēadmodū
abusq;. nā cū præ
positio præpositio
ni nunquā coha
reat, abusq; & ad
usq; licenter ad
missum est. Ra
sura.] ut tonsura,
sic rasura dicta,
pro ipsa (ut ita di
cam) rasiōe.
Tergum.] pellem
& coriū. Virgil.
dixit, Tergora di
ripiūt costis: pro,
coria & pelles
detrabunt. Caper

grammaticus tergum à tergo sic distinguit: Terga, in
quit,

munq; Democharis illatus,
per opportuna noctis silentia
nobis ianuæ faciles præstaret
aditus. Nec paucos fortissimī
collegij solers species ad mu
nus obeundum arrexerat: quo
rum præ ceteris Thrasileon fa
ctionis optione delectus, anci
pitis machine subit alcem. Iūq;
habili corio, & mollitie tracta
bili, vultu sereno sese recōdit.
Tunc tenui acumine summas
oras eius adæquauimus, & iū
cturæ rimam, licet gracilem, se
tæ circumfluentis desitare sepi
mus. ad ipsum confinium gu
læ, qua ceruix fuerat execta,
Thrasileonis caput subire co
gimus: paruisq; respiratui, cir
ca nares & oculos datis for
minibus, fortissimū sociū no
strum prorsus bestiā factū, im
mittimus caueæ, modico præ
stinatæ precio, quam constan
ti uigore festinus irrepsit ipse.
Ad hunc modum prioribus in
choatis, sic reliqua fallaciæ per
egimus.

quit, hominis sunt: tergum singulariter facit. Quadrupedum erit tergus: pluralis tergora, id est coria. quod si uera est Capri obseruatio, tergum pro tergo anseris, id est improprie posuit: sed finitiones grammaticas usquequaque ne spectaueris, quas non minus scite quam uere scit utinas et praerancidas appellat candidissimus scriptor Aul. Gellius. auctoritas enim summorum in eloquentia uirorum, qui indiscriminatim talia usurpant, pro ratione habenda est, et ad eam ueluti ad anchoram confugiendum. Examurcat.] repurgatur, siccescit, sanie ac madore saniosa quasi amurca exiit, liberatur. Examurcare enim uerbum est commenticium, et perinde elegans, oleo conueniens, quod examurcari dicitur, quando ab amurca liquatur, defecatumque fit. Amurca autem, quam super omnia celebrauit laudibus Cato, sanies olei est. Amurca fit ex aquis, ideo scitatis minima, riguis copiosa. Plin. ait, oleum in amurca deterius fieri: et fratribus, quae sunt oliuarum carnes: ideoque saepius in die decapulandum. Est autem decapulare Plinio, ut id in transcurso annotemus, deplere, debaurire, euacuare, a capulis ducto uerbo, quae sunt uasa ansata. Vnde et capulator Catoni et Columellae, qui concha et capulis oleum deplet ac tollit in torculario ex labris plumbetis, quod uasis genus est, et in labra fictilia diffunditur. apud Columellam uerbum est Exaniatur, quale hoc examurcamur neque intellectu absimili. est enim exaniri, exudando siccare. sic enim ait in 13. Compositis supra tabulatū tergoribus aut frustis uasta pondera imposito, ut exaniatur: hoc est, quasi sanie salurae expurgetur. Cor. quoque Celsus in quinto ait, Sanie exaniare uulgus: pro eo quod est, sanieeducta siccare. Sacramentum.] Sicut in legitima militia ob-

stringebantur ita sacramento latrociniali obstrictos dispo-
 fuisse quid agendum foret. Instanti.] presenti, imminen-
 ti. Grammatici instans tempus appellant, praesens. Non
 qui corporis.] Ad magna negocia obeunda non iam opus
 est corpore robusto, quam animo firmo, intrepidoq; iuxta
 illud Virgilianum. Nunc animis opus Aenea, nunc pecto-
 re firmo, etenim animi robur omni telo praestantius est,
 omnibusq; viribus corporis anteponendum. Antistaret.]
 praestaret, antecelleret. Catullus: Antistas mihi militibus
 trecentis. Anustitium eleganti uocabulo dicitur excellen-
 tia quasi quaedam, & fastigium dignitatis. Martian. Ca-
 pella: Antistitio praeminebat Athanasia. Noctis silen-
 tia.] Nox, ut inquit Papin. fecunda operum est, & pul-
 chra accommoda fraudi. Disponunt latrones inter se, ut co-
 coetu animosior sub ursae specie uelut ursa dono deferatur
 ad Democharem, cupitorem talium ferarum: ut mox no-
 ctu ianuam repandat socijs, ut ita impune furari possint.
 Collegij.] scilicet latronum: est enim collegium *αἰσῶν*. a-
 pud iurisperitos titulus est de illicitis collegijs, ubi Mar-
 tian. sic inquit: Collegia si qua fuerint illicita, m'adatis &
 constitutionibus & Senatusconsultis dissoluantur. Inibi
 quoq; sodalitia interdiciuntur, quo uerbo significatur, opi-
 nor, comestationes & conuiuia socialia, qualia erant a-
 pud Cretes Syssitia, quorum meminit Strabo in 10. nam
 graece *συσιτία*, & latine sodalis. & hoc est quod dixit Ca-
 ius iurisperitus eodē titulo: Sodales sunt qui eiusdē colle-
 gij sunt, quos Graeci *συνίτας* uocant. in libris iurisperito-
 rum uocabulum pro graeco barbarum fuit substitutum,
 nullo intellectu. Quidam codices integrum spaciū ha-
 bent, inani loco & lacunoso. Attamen non semper sodali-
 tia

tia sunt inhonesta, illicitaq;: nec enim dixisset Ouid. iure
 sodalitij qui mihi iunctus erat. Notum est illud Catullia-
 num, Fraternum uere dulce sodalium. Cato apud M.
 Tul. narrat, se epulari solitum cum sodalibus, sodalitatesq;
 se quaestore constitutas esse, in quibus mutare: quod uer-
 bum Gellianum est, super quo alibi annotamenta copio-
 se conscripsimus. Thrasileon.] Nomen audacissimo latro-
 ni congruentissimu. græci enim θράσος appellant temeri-
 tatem & ferociam: unde & Thrasillus, temerarius et au-
 dax, super quo in commentarijs Tusculanarum explica-
 tus locus. Ille Ouid. Busta Thrasilli. Turpilius comicus fa-
 bulam condidit titulo Thrasileonis, cuius testimonium ad-
 uocant grammatici. Factionis optione.] electione colle-
 gij latronum. Est enim factio malorum consensus, & con-
 spiratio, alias factiones opulentias fortunasq; dicimus, ut
 apud Plautum frequenter leges. Optare uero interdum eli-
 gere, unde optio dicta: in alia significatione, quæ remotior
 est, optio dicitur miles, quasi optatus, hoc est electus, ascī-
 tusq;: sibi adiutor dabatur centurioni à Trib. militū. Ex hoc
 intellectu dictum illud Plautinum in Asinaria: Optionem
 tibi sumisq; Leonidam. Autumant eruditi, optionem dici
 quoq; accensum. De optione milite dictum est illud à iu-
 risconsulto, titulo de poenis damnatorum: Ita neq; speculas
 tores ultro sibi uendicent, nec optiones ea sibi desiderent.
 Subit aleam.] Thrasileon non recusans sub ursæ speciei et
 ferino habitu grandia moliri, subit periculum & disci-
 men machinæ, ut periculosa: ut pro homine transfigura-
 tus in ursam, in cauea ad Democharem munerarium per-
 inde quasi bestia deportetur. Subire aleam, est periculi-
 ri, & obiectare sese fortunæ dubiæ & ancipiti: ex trans-
 latione

latione aleatorum, qui in alea foroq; aleatorio uarie agie-
 tantur, & repente uictores, repente uicti dubio euentu ex-
 animantur. Liuius: In dubiam seruitij imperijq; alea immi-
 & apud Lucanum: Placet alea fati Alterutrum mersura
 caput. Aleatores à ueteribus aleones dicti. Catullus: Quis
 hoc potest uidere, quis potest pati, Nisi impudicus & uo-
 rax & aleo. Ita apud Salustium legendum est illud ex Ca-
 tilina: Quicūq; impudicus adulter, ganeo, aleo, manu, uen-
 tre, pene, bona patria lacerauerat. Sincerior enim le-
 ctio est, & tersior, ut legatur aleo, quàm alea: sicut in per-
 uulgatis codicibus scriptum inuenitur. Recondit.] induit
 ursinam faciem, corio ursæ tectus, uestitusq;. Acumine.]
 Quidam codices habent sarcimine: quod graphice qua-
 drat, signat enim, oras, hoc est extremas corij partes, sutu-
 ra quadam tenuissima fuisse connexas, compositasq;, ut uix
 uestigium sectionis internosceretur. Sarcimine autem po-
 situm est pro sutura, quasi à sarciendo. Vnde sarcinatores
 dicti, & sarcinatrices: quamvis non desint qui sarcinatri-
 cem non tam à sarciendo, quàm à sarcinis dictam uelint.
 Sartores quoq; non solum à sarciendo, uerùm etiam à sar-
 riendo dici autumant scriptores idonei. quo intellectu illud
 Plauti ex Captiuis est accipiendum: Sartor sarrorq; scele-
 rum & messor maxime. sarrire autem est fodere, & ape-
 rire, quod in agricolatione utilissimum esse docet Colu-
 mella, & reliqui rusticationis conditores. Respiratui.]
 Scribit Hippocrates in libro de flatibus, adeò necessarium
 esse corpori spiritum, ut sine respiratione ad breuissimum
 tempus uix uiuere possit: intercepto enim spiritu animan-
 tes illico pereunt. Idem autumat causam ægritudinum esse
 spiritum, cuius illud celeberrimum est, spiritum parentem
 esse

esse & auum morborum omnium. Merito ergo foramina parua ait esse data respiratui, hoc est respirationi, ne obturato meatu & intercepto spiritu strangularetur. Bestiam factū.] in ursam reformatum. Cauea.] receptaculo ferarum. Prædestinata.] Lege præstinata, hoc est emptæ, super quo uerbo supra satis multa. signat autē, latrones emisse paruo precio caueam, qua inclusus Thrasi-leon, tanquam ursa, ad Democharem deferretur. Reliqua fallaciæ.] reliquam fallaciam. elocutio ueteribus usitatissima. Plin. Exequamur reliqua propositi.

Sciscitanti nomen cuiusdam Nicanoris, qui genere Thracio proditus, ius amicitiae summum cum illo Demochare colebat, literas assingimus, ut uenationis suæ primitias bonus amicus uideretur ornādo muneris dedicasse. Iamq; prouecta uespera, abusi præsidio tenebrarum, Thrasilonis caueā Demochari cum literis illis adulterinis offerimus. Qui demiratus bestiae magnitudinē, suiq; contubernalis opportuna liberalitate latatus, iubet nobis protinus gaudiū sui gerulis, decem aureos, ut ipse habebat, e suis oculis ad numerari. Tūc, ut nouitas consuevit ad repen-

Nicanoris.]

Nicator, et Nicanor, nomen est à uictoria ductum Seleucū celebrāt historici, qui à uictoriarum felicitate Nicator cognominatus est, quasi dicas uictoriosus : à quo & Nicephorion & Nicopolis ciuitates conditæ sunt, uocabulo à uictoria ducto. Demochares quoq; nomen ex re & caussa fictitium est, quo significatur popu-

popularis & gra-
tiosus: *ἄνθρωπος* e-
nim græcè popu-
lus, *ἡ χάρις* gra-
tia: tanquā is qui
spectacula exhibet
populo, nomi-
nandus meritò sit
Demochares.

Proditus erat.] in-
quit: hic Nica-
nor oriundus ex
Thracia, stemma
te generis prodit-
us, uel traditus,
uel propagatus.
prodere enim in-
terdū protēdere,
propagare, pro-
latare est. Virg.
Genus alto à san-
guine Teucris Pro-
deret, ac totum
sub leges mitteret
orbem. Dixit Te-
ren. in Andria,
Ut nuptijs aliquot
prodat dies: pro-
differat, prolatet,
proferat. Affis

tinās uisiones animos homi-
num pellere, multi numero mi-
rabundi ad bestiam conflue-
bant: quorum satis callenter
curiosos aspectus Thrasileon
noster, imperu minaci frequen-
ter inhibebat: consona q̄ ciuū
uoce satis fœlix ac beatus De-
mochares ille sæpe celebratus,
quod post tantam cladem ferā-
rum nouo prouentu, quoquo
modo fortunæ resisteret, iubet
noualibus suis cōfestim be-
stiam ire, iubet summa cum di-
ligentia reportari. Sed susci-
piens ego: Caueas, inquā, do-
mine, flagrantia solis & itinē-
ris spacio fatigatā, ceterui mul-
tarum, & (ut audio) non recte
ualentium committere ferā-
rum. quin potius domus tua
patulum ac perflatilem locū,
immo & lacu aliquo conter-
minum refrigerantemq̄ pro-
spicis? an ignoras, hoc genus
bestiæ lucos consitos, & spe-
cus roridos, & colles frigidus,
& fontes amœnos semper in-
cubare? Talibus monitis De-
mochares perterritus, nume-
rumq̄

rumq; perditorum secum re-
tensens, non difficulter adsen-
sus, ut ex arbitrio nostro caueā
locaremus facile permisit. Sed
& nos, inquam, parati sumus
hic ibidem pro cauea ista excu-
bare noctes, ut æstus & uexa-
tionis incommodo bestiae fati-
gata & cibum tempestiuum,
& potum solitum accuratius
offeramus. Nihil indigem⁹ la-
bore isto uestro, respondit ille.
Iam penē tota familia per diu-
rinam consuetudinem nutrien-
dis ursis exercitata est.

gimus.] adulteri-
nis fœlici; q; cō-
municimur, perin-
de quasi à Nicas-
nore ad Demo-
charem scriptas.
Muneri.] specta-
culo ferarum.
Prouecta ueste-
ra.] cum iam ma-
gis ac magis incia-
pit noctescere, et
uespertinum tem-
pus in noctē ob-
scuriorem uerti.

Abusi.] Quasi in

malam partem. De usu & abusu quid proprie significens
& quantum inter se distent, alibi copiose diligenterq; an-
notauiamus: cum usus sit earum rerum quæ nobis utentibus
permanent, abusus earum quæ nobis utentibus pereunt.
Cui legatus est bonorum usus, illi non est legatus abusus:
sunt enim hæc inter se contraria. Adulterinis.] falsis, fœ-
licitijs, & alieno nomine compositis. hinc & adulterinus
denarius dictus, falsus & reprobus. interdum, ut inquit
Plin. denarius adulterinus emitur pluribus ueris denarijs.
Et enim facta est ars probandi denarios, dum falsi dena-
rii spectatur exemplar. Adulterare Plinio frequentissimū
est pro corrumpere & uitiare: quod Lucia. græcè dixit do-
mestica, hoc est aduteratur. Lege Cornelia cauetur, eum
qui nummos argenteos falsos conflauerit, falsi crimine te-
neri.

neri. Demiratus.] ualde miratus. De enim ualde significatur deamo, & defessus, apud Terentium, pro ualde fessus, ut Donatus exponit. Contubernalis.] Nicanoris, tanquam inter Democharem & Nicanorem contubernalitas esset, iusq; sodalitatis. Opportuna.] pro opportuna liberalitas omnis grata: illa gratior, quæ opportuna & tempestiua est. ex quo fit, ut numus uel iunus tempestiuiter datus, pro beneficio sit. Hinc parasitus Plautinus gloriatur, quod commoditatis omnes articulos probe nouerit. Seneca in libris de Beneficijs: Panis, inquit, unus esurienti datus beneficium est. Ex suis oculis.] Ita Suetonius Galbæ refert, choraula mire placenti denarios quinque donasse, prolato manu sua, ex peculiaribus oculis suis: sunt enim oculi, quod notissimum est, receptacula pecuniarum, de quib; apud omnes mentio. Soter, hoc est Seruator noster, Iudæe oculos pecuniarum, quas pauperibus erogaret, commisit, ne uideretur aut quasi in honoris, aut quasi egenus dominum prodidisse. Loculamenta Columellæ & Vitruius sunt receptacula, & quasi thecæ. M. Varro loculatis piscinas eleganter nuncupat, quasi oculis siue loculamentis distinctas, ubi dispares disclusi haberi pisces possint. De oculis & locellis, pro repositorijs pecuniarum, extant disticha Epigramatistæ. Pellere.] Lego pellicere, pro pellicebat, ut sit sensus: Animos hominum pellectos esse, tractosq; ad uisendam ursam enormem: id quod in rebus nouis accidere solet. ad noua enim conueniunt homines, ad noua cōcurrunt, ut inquit Seneca in Declamationib; idem in Quaestionibus ait: Naturale est magis noua quam magna mirari. hinc illud notissimum: Est quoq; cunetarum nouitas gratissima rerū. Pellicere autem est, illicere: quod

& per-

perlicere dicitur, usitatissimum Liviō. Pellicationem Cato dixit à pellicendo, quasi inuitamentum, & (ut inquit M. Varro) illicitum, ab illiciendo. Mirabundi be-
stia.] ualde mirantes magnitudinē ursæ adulterinæ. Cal-
lenter.] astute, solerter, callidē. aduerbium est: sic raren-
ter, pro raro: & ualenter, pro ualidē. ueteres quoq; iracun-
diter, inimiciter, temeriter, munditer, duriter, & id genus
sexcenta similiter desinentia dixere. Curiosos inbibebat.] impetu minaci Thrasileon cauebat, ne quispiam ni-
mis curiose aspectans, dignosceret se hominem esse, non ur-
sam, quam ementiebatur. Noualibus suis.] Iussit Demo-
chares Thrasileonem sub bestię corio delitescere, depor-
tari in noualia rusticāq; prædia, ut illic diligenter alere-
tur. Nouale est, ut Plinij uerbis utar, quod alternis annis
seritur. Seruius noualia interpretatur, noua rura, quæ per
singulos annos renouantur per semina: quod totum Plinia-
næ diffinitioni, hoc est ipsi ueritati contrarium est. & er-
rore fœdissimo labitur Virgilianus interpres. agrū enim,
qui per singulos annos renouatur, seriturq; sine intermis-
sione, restibilem uocant rei Rusticæ scriptores: noualem
uero, qui intermittitur, & alternatim seritur. M. Varro-
nis uerba hæc sunt ex libro primo latinæ linguæ: Ager res-
tibilis, qui restituitur ac seritur, quotannis: contra, qui in-
termittitur, à nouando noualis ager. Coctui multarū.]
In pestilentia nihil æquē salutare est, quàm loci mutatio,
& gregis separatio, cum contagione pecus maximè ue-
xetur. Hinc Columella præcipit, gregem pecoris ouilli in
lacinias separatim particulatimq; distribuendum esse. sic
enim facilius cōualecit: quia ipsius morbi halitus minor est
ex exiguo numero. Idē censet, in omnib. morbis ac pestib.

mutandas esse regiones: maximeq; salutare praesensq; re-
medium esse asseuerat, si pabula mutemus, & aqua in nos
totius regionis: si alium atq; alium quæramus statum cæli.
Hic ergo dehortari uolens Demochares, ne in noualia mit-
teret bestiam, cauendum esse ait, ne coctui multarum fera-
rum languidarumq; committatur, propterea quod ex con-
tagione morbus uulgari poterit, atq; infestare recentem
bestiam. Patulum ac perflatilem locum.] Loco perflatili
ac patente aer agitabilis uersabilisq; purior hauritur, &
sincerior. Ideoq; talis cæli status maxime salutaris est, &
aduersus pestilentiam efficax medela. Auicenna docet,
quomodo obuiam eundum sit pestilentiae ex corrupto cæli
tractu prouenienti: odoramenta cum primis probat, tan-
quam plurimum conducentia ad aeris contagionem pro-
pulsandam. Sic & olim Commodus imperator, auctore
Herodiano, pestilentia intra ciuitatem Romanam sauien-
te, Laurentum secessit: quod frigidior ea regio, syluisq; lau-
rorum opaca sit. ualere enim plurimum aiebant medici ad
aeris euitandam contagionem, tum odores laurorum, tum
amenitatem umbrarum. In ipsa quoq; urbe, de Medico-
rum sententia, pleriq; unguentis suauissimis nares atq; au-
res opplebant: qui suffitu & odoramentis assidue ute-
bantur: quod meatus sensui odoribus illis occupati, haud-
quaquam admittant aera tabificum. Lucos consitos.] O-
pacitas umbrarum recreat ursas, & id genus bestiarum.
Recreat, maxime iuuat. Præcipit Columella, si ex calore et
æstu concepta pestis inuasit, ut opaca rura: si inuasit ex
frigore, ut eligantur aprica. Fontes incubare.] Aqua fon-
tana alijs melior, salubriorq; est, ut docet Auicenna. Putre-
scam aquam improbat, tanquam noxiam, comparatione
fontium.

fontium. Contra Plinius maximè probabilem esse censet
 equam puteanam, ex his potissimum puteis quibus exerci-
 tationis ratio crebro haustu contingit, & illa tenuitas co-
 lante terra. Vitruvius aquam quæ ex umbris colligitur,
 salubriores habere virtutes autumat: eo quòd collecta ex
 fontibus, per aeris exercitationem percolata, tempestas-
 bus liquefcendo peruenit ad terram. Sunt nonnulli f. ntes
 calidi, ex quibus profluit aqua sapore opimo, in potione
 suauissima. Philosophi non pauci, & sacerdotes Ægyptio-
 rum, ex potestate aquæ omnes res constare crediderunt:
 & profectò aqua non solum potus, sed infinitis aliis usui
 animantium præstat utilitates. est enim maximè necessa-
 ria & ad uitam & ad delectationes, & usum quotidiana-
 rum. Aquarum salubrium sapor siue odor nullus esse de-
 bet: ex glacie, niuib. grandine, pestilentissimum potum
 esse conuenit: & ex uitio aquarum morbi plurimi proue-
 niunt, & in primis guttura intumescunt. unde gutturosos
 Alpinos, Apenninicosq; frequentissimos, quotidie visi-
 tamus. Ex quo illud Satyricum: Quis iumidum guttur mi-
 ratur in alpibus? Refert Vlpianus: Si quis natura gutturo-
 sus sit, non uideri morbosum uel uiciosum. Ad sensus.]
 Tota una dictio. Significatur enim, Democharem facile
 assensisse, iuisseq; procliuiter in sententiâ latronum. Dici-
 mus assentio & assentior, indifferenter. Caueam.] Qua
 Thrasileon sub ursæ specie continebatur. Locaremus.]
 collocaremus, poneremusq;. M. Varro: Locus est, ubi quid
 locatum esse potest, ut nunc dicunt. collocatum ueteres id
 dicere solitos, apparet apud Plautum: Filiam habeo gran-
 dem, cassam dote, atq; illocabilem, neq; eam quæo locare
 cuiquam. Locari dicitur, precium quod datur in stabulo

& tabernaculi, idelicet à loco, ubi locare, hoc est, te collocare possis. Pro cauea.] Vel pro defensione caueæ, in qua est urbs: uel ante caueam. pro enim interdum significat ante, ut grammatici annotant, & innuit Virgilius scribens: Soli pro portis Mæsupus & acer Atinas sustentant acies. Vnde & proscenium, locus dictus ante scenam. aliàs significat in: ut cum dicimus, pro rostris, pro tribunali. Excubare.] excubias agere atq; euigilare, inde excubitores dicti. Autumat Seruius, excubias esse diurnas, uigilias nocturnas: quod an rectè dictum sit, ipse uiderit: cum excubias non minus nocturnas quàm diurnas apud eruditos inuenias. Cibum tempestiuum.] opportunum medicamentum est, ut inquit Cornelius Celsus, opportune cibus datus. Potum solitum.] Aristoteles in problematis, cibi & aquæ mutationem grauem esse & noxiam tradit, propterea quòd aqua corporibus alimento est. Hinc peregrinatoribus ægrotudo metuenda est, cum in aquis uarijs uersari contingat: præterea mutatio aquarum pediculos gignit, efficitq; ut qui nullos pediculos habebat, multos iam habere incipiat. Respondit ille.] Demochares.

Post hic.]

Post hæc, usitatissima Apuleij locutio. Vale factum.] Verbum est discedentium. Ausonius: Dicto aue dic uale, & actum redi. Monumentum.] Hic si-

Post hic uale factum, discessimus: & portam ciuitatis egressi, monumentum quoddam conspiciamus procul à uia, remoto & abdito loco positum. ibi capulos carie & uetustate semirectos, quis inhabitabant puluerem & iam cinerosi mortui, passim ad futura prædæ receptacula referamus,

feramus, & ex disciplina sectæ
 seruato noctis illumino tem-
 pore, quo somnus obuius im-
 petu primo corda mortalium
 ualidius inuadit ac premit, co-
 horrem nostram, gladijs arma-
 tam ante ipsas fores Demo-
 charis, uelut expilationis uadi-
 monium sistimus. Nec secius
 Thrasileon examussim capto
 noctis latrociniali momento,
 prorepit cauea: statimq; custo-
 des, qui propè sopiti quiesce-
 bant, mox ad unum omnes, e-
 tiam ianitorem ipsum, gladio
 conficit: clauisq; subtræcta, fo-
 res ianuæ repandit, nobisq;
 promptè conuolantibus, & do-
 mus alueo receptis, demonstrat
 horreum, ubi uespera sagaci-
 ter argentum copiosum recon-
 di uiderat. quo protinus per-
 fracto, confertæ manus uio-
 lentia iubeo singulos commi-
 litonum asportare quantum
 quisq; poterat auri uel argen-
 ti, & in illis ædibus fidelissimo
 rum mortuorū occultare pro-
 perè, rursus concito gradu re-
 currètes sarcinas iterare. quod

gnificatur non tã
 sepulchrū, quàm
 sepulchretū: hoc
 est, septum conce-
 ptaculumq; plu-
 rium sepulchro-
 rū. Monumentū
 generaliter res
 est, ut iuriscōsulti
 uerbi utar, memo-
 riæ causa in poste-
 rum prodita: in
 quā si reliquiæ uel
 corpus inferatur,
 fieret sepulchrū:
 si uerò nihil horū
 inferatur, erit mo-
 numentū memo-
 riæ causa factum:
 quod græci cenota-
 phium appel-
 lant, est autē cenota-
 phium græca di-
 ctione, sepulchrū
 uacuum. Cenota-
 phium signat poe-
 ta, cum ait, Hecto-
 reum ad tumulū,
 uiridi quō cespite
 inanē. munimen-

tum uerò sepulchri, id esse diuus Hadrianus scripsit, quod munificenti eius loci causa factum sit, in quo corpus impositum sit. Monumentum, si purum est, non uidetur esse religiosum; poteritque et hoc uendere & donare: sicut & cenotaphium uenire, hoc est uendi posse dicendum est.

Portam egressi.] Ex ritu priscorum, & præscripto legum, extra urbes cadauera sepeliebantur. Lex 12. tabularum: In urbe, inquit, ne sepelito, ne ueurito. Iurisperiti pluribus in locis ostendunt, sepulchra in agris fuisse. Plato iubet, in ea parte agri sepulchrum fieri, ubi sit sterilior. Ibi capulos referamus.] sepulchra repandimus, aperimusque. Capulum sepulchrum dici ueteres uoluerunt, ab eo quod corpora capiat. Dicitur & capulus feretrum, quo cadauera efferuntur: sicut grammatici annotauerunt. inde capularis senex dictus, quasi capulo uicinus. Reos quoque capulares dixerunt, qui capulo digni essent. Alias capulum accipimus pro manubrio gladij, nullus ignorat. Carie semites. Etos.] Ausonius: Muremur perisse homines, monumenta fatiscunt; Mors etiam saxi nominibusque uenit. Caries est ue-

enim ex usu foret omnium, me solum resistentem pro domus limine, cuncta rerum exploraturum sollicitè, dum redirent. Nam & facies uris, medijsque diebus discurrentis, ad proterrendos si qui de familia fortè uigilassent, uidebatur opportuna. Quis enim, quamuis fortis & intrepidus, immani forma tantæ bestiae, noctu praesertim uisitata, non se ad fugam statim committeret? non obdito cellae pectus loquax & trepidus, sese cellula coliberet?

tuestas, uel putrilago: unde cariosus dictus, uetustate corro-
sus, & carie putridus. Aphranius: Nemo uiuit illa carie ca-
riosior. Cariem uetustatemq; non sentiunt, ut Plin. refert,
cupressus, cedrus, buxus, iuniperus, olea. Idem remedia tra-
dit ad cariosos dentes. Cinerosi mortui.] Vulgatissima eccle-
siastica monitionis illa sententia, qua monetur homines,
meminisse sese esse cinerem & puluisculum, & in cinerem
reuersuros. Cui subscribit illud Persianum: Cinis & ma-
nes & fabula fies. & illud Horatianum: Pluuies & umbra
sumus. Quid est homo, inquit Seneca: quasi uas & fragile,
nudum, et sua natura in erme, alienae opis indigens, ad om-
nem fortunae contumeliam proiectum: frigoris, aestus &
laboris impatiens. Vis noscere hominis fragilitatem? exitum
specta: quem modo uidisti florentissimum, mox fato con-
sumptum, eundem uidebis puluerem ac cinerosum: & ta-
men cum nec miserius nec fragilius homine sit quicquam,
eodem nihil est superbius. Tu qui corporis uiribus fidis, tu
qui fortunae munera amplexaris, tu qui te deum credis, ali-
quo successu tumens: tu cui animus carnifex est, & mens
tyrannica: cinerosus fies, & uelis nolis in puluisculum reo-
digeris. Nam, ut inquit ille, Mors sola fatetur Quatula sunt
hominum corpuscula. Inquit Phocylides apud Graecos:
ἀνθρώποι νόμις σμῆναι: id est, soluti sumus puluis. Prisci cinefa-
ctum elegantissime dixerunt, in cinerem dissolutum. Lucilius:
Cinefactum te propè cubet. Ex disciplina sectae.] scilicet
latrocinialis. Sicut enim sectae philosophorum sua habent
dogmata, peculiaremq; quampiam disciplinam: sic in sec-
ta collegioq; latronum est quaedam ueluti uernacula ac
peculiaris disciplina, sine dogmate. nam sunt sectae, quas
secundo, id est tenendo dictas Grammatici tradunt: eo

quod propositum teneant. alij à sectando, hoc est sequen-
do. unde & sectari Philosophos dicuntur discipuli, & cõ-
sentanei eiusdem sectæ sectatores. Est autem disciplina rã
μίστρον, & tam malæ artis quàm bonæ. unde disciplinosus
gladiator dictus à Catone, uidelicet ab arte disciplinaq;
gladiatoria. Illumino tempore. Obscuro, & sine lumi-
ne: quod tempus maleficijs occultandis accommodum est.
à Plin. in epistolis illunis nox dicta, pro obscura ac tene-
brosa, quasi sine luna, & omni lunari splendore uiduata.
Somnus obuius. Illam noctis horam significat, qua pri-
mo somno mortaliũ corda ualidissime premuntur: de quo
Virgilius: Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono diuini gratissima serpit. Velut expila-
tionis uadimonium sistimus. Nos, inquit, cohortem no-
stram latrocinalem præsentem exhibemus. sistimusq; ante
fores Democharis, ad domum eius expilandam: sic ut in iu-
dicio præsentem sisti solemus ad uadimonium. & hoc locu-
tionis honestissimæ genus ex foro & iure medio totum
decenter translatum est. Vadimonia enim sponsiones sunt
sistendi se in iudicio, id est comparendi, ut citati sistant se
aduersario ad præstilitam diem: de quo mentio frequens
apud auctores. Vadimonium promissum deserere, neq; id
obire, scelus est maximum. hinc illud Plinianum: Inscri-
ptiones propter quas uadimonium deferri possit. Significan-
ter autem & scite dicimus, sisto uadimonium, & sistitur
uadimonium. M. Tul. Venit Romam Quintius, uadimoniũ
sistit. M. Cato: Quod si uadimoniũ capite obuoluto stitif-
ses. ubi annotandum, uerbũ Stitiffes dictum à Catone, tan-
quam ductũ à sistendo, non à stando: quoniam sisteretur
uadimonium, non staretur. Plaut. quoque per consimilem
transla-

translationem decenter dixit in Curgulione: Vbi tu es qui
me conuadatus Veneris uadimonij? Vbi tu es qui me libel
lo uenerio citasti? Ecce me sisto: ades contra: Sisto ego ti
bi me, & mihi contra itidem ut sisas suadeo. Sicut ergo
uadimonia sistuntur uariorum criminum, uariarumq; cau
sarum: ita hic inquit, uadimonium sistimus expilationis,
perinde quasi citati præsto esse uelint ad expilationem di
reptionemq; domus opulentæ peragendam. Apud iuricon
sultos mentio est expilatæ hæreditatis, & expilatorum. Sūt
autem expilatores, docente Vlpiano, atrociore fures. nam
cōpilare, suppilare, ab eodem significatu haud longè disti
dent. significat enim diripere, deprædari, furari: quasi ne
pilum quidem in corpore relinquere. Scribit Maternus,
siluna à Mercurio defluens, feratur ad martem in diurna
genitura, faciet effractores, fures, & qui templa semper
sacrilego furore expilēt. Præterea illud quoq; adde: quod
sistere sana dicebant ueteres, pro eo quod est constituere
loca in oppido sanorum futurorum. Antistius Labeo ait,
sana sistere esse, lectis lernia certis locis & dijs habere.
Nec secius. Nec minus, nec tardius. uidetur enim à seco du
ctū secius, ut Actius in Amphitryone: Si forte paulo quàm
ueniam secius. Secus uero, aliter significat. Examusim. I
regulariter, examinate, diligenter: aduerbium est usitatiso
simum, ab amussi deriuatum. Amusis enim regula fabro
rum est, quam architecti, cum opus probant, rubrica illi
nunt: uel, ut alij uolunt, ferramentum, quo in poliando u
tuntur. hinc amussatus quoq; deducitur, quasi examina
tus, probatusq;. Plautus in Milite: Inest hoc amussata sua
sibi ingenua indoles. A. Gellius, iudicium esse factum ad
amusim dixit, significare uolens perfectum relictumq;, &
quasi

quasi ad regulam exploratum. Græcè amussis dici potest *ταλμυ*, unde apud Græcos paræmia est siue adagium, *ἰν αλευνῷ αλευνῷ ταλμυ*, in albo alba linea: de his qui nihil intelligūt, discernunt' ue. Nāq; in lapidibus albis albæ lineæ siue fila nihil queunt demonstrare, sicut facit filum rubricæ illitum. Ex hoc prouerbio fluxit illud Gellianum ex nouissimo uolumine: Græci multa & uaria lectitantes, in quæ res cunq; inciderant, alba (ut dicitur) linea, sine cura discriminis, solam copiam sectati conuertebant. Male literati incuriosiq; si rogentur, Quid sit alba (ut dicitur) linea: fient similes hallucinātibus. Huiusce prouerbij meminit Plato quoq; in Charmide his uerbis: Profecto perinde sum erga honesta indole claros, ac album filum in lapide albo. In Platonicis codicibus, pro filum perperam legitur filium. Ad unum omnes. Id est, omnes, ne uno quidem excepto: historica loquutio. Cōficit.] trucidat. Reparat.] aperit. Domus alueo.] Sicut nauis & fluminis alueus dicitur, ita domus alucum eleganter usurpat pro receptaculo, & parte interiore, penitiorēq;. Horreum.] Suprà docui copiose, horreum non tam frugum dici repositarium, quàm omnis gazæ. Conferta manus.] densæ frequentisq; multitudinis. sic & Liuius confertissimā aciem dicit, pro densissima, frequentissimaq;. Aedibus mortuorum.] Capulos intelligit, & sepulchra, quibus mortui cinerosi (ut dudum diximus) inhabitabant. Iterare.] iterū repetere. Horat. Cras ingens iterabimus æquor. Pro domus limine.] ante limen domus, uel in limine. utraq; enim significatio quadrat. Ego, inquit, dixi me pro uestibulo consistentem, singula diligenter exploraturum: & quod ex usu, hoc est commodo & utilitate foret, curiose per-

se perfecturum. De familia.] scilicet Democharis. Visitata.] conspecta, uisâq. Obdito pessulo.] immisso oppositoq; claustris & repagulis. Obdere enim, opponere est: quod & Festus Pompeius indicat. Apud Horat. obditi positi sunt pro obitu atq; offert, illo uersu: Nulli latus obditi apertum. De pessulo supra copiosius.

His omnibus salubri consilio recte dispositis, occurrit factus euentus. namq; dum reduces socios nostros suspensus opperitur, quidam seruulus, strepitus scilicet diuinitus inquietus, proserpit leniter: uisâq; bestia, quæ liberè discurrens totis ædibus cōmeabat, premens obnixum silentium, uestigium suum replicat, & utcunq; cūctis in domo uisâ pronunciat. nec mora, cum numerosæ familiæ frequētia domus tera completur: rædis, lucernis, cereis, sepacis, nocturni luminis instrumentis clarescunt tenebræ: nec inermis quisquam de tanta copia processit, sed singuli fustibus, lanceis districtis, deniq; gladijs armati, muniunt aditus: nec secus canes etiam uenaticos, auritos

Suspensus.] sollicitus & anxius. Virg. Suspensi Buryphylæ sciatur oracula phœbi Mitimus. Opperitur.] expecto. Strepitus inquietus.] id est, qui ob strepitum excitatus quiescere non poterat. Casu genituo dictio hæc strepitus enunciat: figura archaismos. Proserpit.] more reptilium, & eorum quæ sine pedibus serpunt. Comeabat.] ultro citroq; ibat. Obnixum silentiū.] Expressit morem eorum

eorū qui aliquid
clanculum fur-
timq; molientes si-
lentium premūt,
& anhelitum co-
hibent omni nixu
conatuq;, ut nec
eos quidem ex res-
piratione quis-
piā persentiscat.
Replicat. Id est,
per eadem uesti-
gia retrō cedit, re-
calcans easdē pe-
dum notas, repe-
tensq; uestigia.

Tædis.] Domum
Democharis si-
gnat, euestigio cō-
pletam fuisse nu-
merosa multitudi-
ne, quæ accensis
uarijs luminū ge-
neribus, noctur-
nas tenebras illu-
minabat. Tede
sunt lumina paga-
norum, ut docet
Ausonius illo uer-
su, Fumantes olis

illos & horricomes, ad cōpri-
mendā bestiam cohortātur.
Tunc ego sensim, gliscente ad-
huc illo tumultu, retrogradi
fuga domo facesso: sed planē
Thrasileonem mirē canibus re-
pugnantem, latens ponē ia-
nuam ipse prospicio, quanquā
enim uitæ metas ultimas obi-
ret, non tamē sui, nostriq;, uel
pristinæ uirtutis oblitus, iam
faucib. ipsis hiantis Cerberi re-
luctabat. scenam deniq; quam
sponte sumpserat, cum anima
retinens, nunc fugiens, nunc
resistēs, uarijs corporis sui sce-
nis ac motibus, tandem do-
mo prolapsus est. Nec tamen
quamuis publica potitus liber-
tate, salutem fuga querere po-
tuit. Quippe cuncti canes de
proximo angiportu satis feri,
fatisq; copiosi, uenaticis illis,
qui commodū domo simili-
ter insequentes processerant,
sefe commiscunt agminatim.
Miserrum funestumq; spectatū
aspexi, Thrasileonem nostrum
cateruis canum sauientiū cin-
ctum atq; obsessum, multisq;
nume-

numero morfibus laniatum. dum paganica lu-
minatædis. Apud

Plin. in 16, teda sextum genus est arborum, quæ picem gis-
guunt: abundantior succo quam reliqua, flammis ac lu-
mini etiam sacrorum grata: inde faces factæ nominantur
tedæ: & tædiseri, qui ferunt faces, quos Græci daduchos
vocant. Tedæ decoctæ in aceto, dentium dolores efficaci-
ter tollunt, ut docet idem Plinius in 14. Cereis.] Discre-
tim separatimq; singula enuncianda. Cereos autem quis
nescit nocturni luminis uicem repræsentare? Vnde & il-
lud epigrammatarij: Hic tibi nocturnos præstabit cereus
ignes. Aras Saturnias prisce excolebant accensis luminis
bus: inde mos per Saturnalia missitandis cereis cæpit. Qui-
dam cereos non ob aliud inter Saturnalia munera mitti
putant, quam quod Saturno principe ab incomi & teneo-
brosa uita, quasi ad lucem & bonarum artium scientiam
editi sumus. Solis autem ditioribus cereos missitabant in
Saturnalib. tenuiores: quod instituit Publicius Tribunus ple-
bis. In usu pauperum candelæ, locupletum uero cerei. In de-
cretis canonicis, dist. 21, acolythi dicuntur, quos ceroferari-
os uulgò appellant, à deportandis uidelicet cereis, quan-
do euangelium legendum est. item 23. Acolythus, inquit,
accipiat ceroferarium cum cereo, ut sciat se ad accenden-
da lumina mancipari. Vbi ceroferarium accipitur pro eo
instrumento, quo cereus fixus continetur. Corsi, teste Li-
uio, à Romanis subacti, obsides dederunt, & ceræ centum
milia pondo. Quomodo fiat cera, Plinius & Columella de-
monstrant. Optima est Punica: proximæ bonitatis sul-
ua, odorisq; mellei. candida fit cera insolata, & post insola-
tionem recocta. Græcè dicitur λῦψ, & κρηπὶς fauus:
quo

quo nomine quidam libros suos inscribere, à dulcedine ut
 delictet mellea rerum suauissimarum. Est & cerion ulce-
 ris genus, à faui similitudine nominatum. Sepaceus instru-
 mentis.] A' sepo, quod & seuum dicunt, sepacius deriua-
 tur. sebum autem, siue seuum fit ex adipe ruminantium, ut
 inquit Nonius Marcellus: quod uerum est, & Pliny aucto-
 ritate fulcitur, qui in 28 sic refert: Quæ ratio adipis, eadē
 in his quæ ruminant seui est. perficitur omne exemptis ue-
 nis, aqua marina, uel salsa lotum, mox in pila tustum, asper-
 sum urinæ: crebro postea coctu, donec omnis aboleatur o-
 dor. Mox assiduo sole ad candorem reducitur. A' renibus
 omne laudatissimum est: auctor est idem Plinius in 11. Se-
 uo pinguescere cornigera, & quæ in pedibus talos habet
 bisulca scissis 'ue in digitos pedib. & nō cornigera adipe. à
 seuo fit seuosum, quasi seuo plenum: seuosa est cornigeris
 medulla. Inde quoq; fit uerbum seuare, quod significat se-
 uo concinnare. Columella in secundo i Ferys ritus maiorū
 etiam illa permittit, far pinsere, faces incidere, cā delus se-
 uare. Ausonius mercis sepacæ meminit, illo uersu: Alben-
 tis seui globulos & pingua ceræ Pondera. Munient a-
 ditus.] sepiunt, claudunt exitus omnis & introitus, ne quis
 ingredi, ne quis egredi possit. Canes uenaticos.] Autumat
 Columella, uenaticum canem nihil pertinere ad uillaticam
 professionem, tanquam agricolam auocet, desideriq; ab
 opere suo reddat. separatq; cum à uillatico cane, & pasto-
 rali. Auritos.] Modò auribus magis præditos: ut Virgi-
 lius, Auritosq; sequi lepores. Aliàs sensu audiendi præcellē-
 tes, ut Horatius: Et auritas fidibus canoris Ducere quer-
 cus. M. Varro: Canes, inquit, debent esse capitibus & au-
 riculis magnis ac flaccis. Vbi flaccæ aures, significantur
 lan-

languentes ac pendula. Ab his, ut inquit Plinius, Flaccorū
 sunt cognomina. Flaccere, est languere ac deficere. Apu-
 leius in Apologia: Cur uestra oratio rebus flaccet, strepi-
 tu uiget. Hinc & flaccidum, languidum, molle, ac sine ui-
 ribus. Horricomes.] uillis quasi comarum inhorrentes
 ac formidolosos. Gliscenie.] crescente. Gliscere, crescere
 est. Plautus in Asinaria: Pulchrè hoc gliscit praelium? Vir-
 gilius: Gliscit uiolentia Turno. Silius: Gliscit Eliseo uiolen-
 tia tyranno. Autumāt grammatici, glires a gliscendo
 dici, eo quod somno gliscant, & pingues efficiantur. Co-
 lumella quoq; de gallinis farciendis scribens: Quæ, inquit,
 prima luna saginari cæpta est, uigesima pergliscit. hoc est,
 ut ego interpretor, ad summam pinguitudinem excrescit,
 & quasi extuberatur. Idem ait, quod turtur per hyemem
 difficulter gliscit, pro pinguescit. quæ enim prapinguia
 sunt, adolescunt, crassescuntq;. Hinc prisca uocabulo gli-
 scere dicta mensa lautæ, & pluribus ferculis opulentæ,
 quasi gliscētes id est, crescētes, per instructionē scilicet epu-
 larum. Retrogradi fuga.] Nomen est, quasi dicas retro
 gradienti, & cessim eunti. Cessim enim ire significat re-
 gredi, & retro cedere, retro redire. Iustinus in secundo e-
 pitomes: Commissio praelio ite cessim, inbibete remos, & a
 bello discedite. Impressi codices habent, ite cessum. Ego ue-
 riorem lectionem puto, ite cessim. sicut & apud iurisco-
 sultos, tit. ad legem Aquiliā, illud legitur: In cliuo Capito-
 lino duo plaustrea onusta mulæ ducebant. prioris plaustri
 muliones conuersum plastrum subleuabant, quo facile
 mulæ ducerent. interim superius plastrum cessim ire cœ-
 pit. Acursius sciēter exponit cessim, id est, retro: quod equi-
 dem demiror, cū interpretatione uocabulorū fere sem-
 per

per soleat non accurrere, sed tardigradus recurrere, & stupens allucinari. Faceſſo.] diſcedo. Pone ianuam.] poſt hoſtium. Obiret.] adiret, accederet. Vitæ metas.] id eſt, ad extremum vitæ finem, curriculumq; iam aduentaret, & morti proximus eſſet. De metis copioſe diſſerui in cõmentarijs Tranquilli & Propertij. Metâ ex translatione ſpectaculi currulis decenter uſurpamus pro ſine et termino. Silius: Tormētis finem, metamq; laboribus orat. Meta uiuendi, inquit Macrobius, creditur, cum decas heptadi iungitur: id eſt, aut decies ſeptem, aut ſepties deni anni computantur. A poeta dictum eſt, Hic labor extremus, longarum hæc meta uiarum. Hiantis Cerberi.] Ex ſigmento poetico, tanquam Cerberus triceps triſauci latratu & ore paulo exicipiat animas morientium: cui relictatur is qui mori reſiſtit, nec fato ſuccumbit. Reluctabat.] Archaismus eſt. nos reluctor dicimus. Non diſſimiliter à Plauto dictum eſt contẽples, pro cõtẽpleris: à Virg. populat, pro populatur: à Varrone ſortirẽt, pro ſortirẽturi: & polliceres, pro pollicereris. id enim habitum eſt, ut inquit Gellius, in oratione faciendâ elegantiæ genus, ut uerba mutuo inuenterentur. Scenam retinens.] effigiem, & ſcenicam quaſi perſonam ac habitum uſinum. ſic biſtrio in ſcena & actione fabulæ, quam perſonam induit, eam retinet ad extremum. Scena pro apparatu, ut ſuprà: & apud Auſonium, Scena timoris. Scenis.] mutationibus, & quaſi ad umbrationibus ac fraudibus. namq; apud græcos οὐρανὸν dicitur ſcena, tentorium, inumbratio, fraus. Angiportu.] Secundum quartam declinationem inſlexit. ſicut Horatius: Flebis in ſolo leuis angiportu. Alias angiportum neutro genere, ſecundiq; ordinis uſurpatur. De angiportu ſuprà

præfatis ac super. Feri.] truculenti, & ferino impetu truces. In quocunq; genere animalium est ullum placidum, in eodem inuenitur & ferū, Aristotele & Plin. auctoribus. Commodum.] tunc tūc, iam iam. Spectatū.] Nuidior lectio est, spectaculum, tanquam Thrasileon morsu canum lania tūc præbuerit spectaculum miserum prorsus ac suneſtum.

Turbulis.] A

Deniq; tanti doloris impatiens, populi circumfluentis turbulis immisceor, & in quo solo poteram cælatum auxiliū bono ferre commilitoni, sic in daginis principes dehortabar: O grande inquam & extremū flagitium, magnā & uerē preciosā perdimus bestiā. Nec tamen nostri sermonis artes in felicissimo profuere iuueni. Quippe quidam procurrens ē domo, procerus & ualidus, in cōtanti lanceam medijs iniecit ursæ præcordijs: nec secus alijs. & ecce plurimi iam timore discussi certatim gladios, & iam de proximo congerunt. Enimuero Thrasileon, egregium decus nostræ factionis, tandem immortalitate digno illo spiritu expugnato, magis quā patientia, neq; clamore,

turba diminutuum fit turbula, & tertio gradu turbella. Cælatum.] occultū, ne scilicet in manifesta noxa reus deprehenderer. Indaginis.] inquisitionis. trēsatio sumpta à uenatorib. qui feras inquirentes, uestigantesq; saltus indagine cingunt. Indaganter, aduerbiū apud Columellam.

Dehortabar.] dissuadebam, reuocabamq;. hortari enim & dehortari contraria sunt. M. Cato:
K Multa,

Multa, inquit, me
dehortata sunt
huc prodire: anni,
aetas, uox, uires,
senectus. Ennius
in 13. Annalium:
Hannibal audaci
dum pectore de-
hortatur, Ne bel-
lum faciam. hæc
enim particula
De, interdum in-
tensionem signifi-
cat: ut de amare,
quod est uehemen-
ter amare: & de
magis, ualde ma-
gis, interdum mi-
nutionem, ut dedi-
scere, depudescere,
& dehortari.
Artes.] doli et as-
stutiae. Incontan-
ter.] sine conta-
tione & mora.
Lanceam.] M.
Varro & Gellius
lanceam dixere
non Latinum, sed
Hispanum uerbū

ac nec ululatu quidem, fidem
sacramenti prodidit. sed iam
moribus laceratus, ferroq; la-
niatus, obnixo mugitu & feri-
no fremitu, præsentem casum
generoso uigore tolerans, glo-
riam sibi reseruauit, uitam fa-
to reddidit. tanto tamen terro-
re, tantaq; formidine cætum il-
lum turbauerat, ut usq; dilucu-
lum, immò & in multū diem,
nemo quisquam fuerit ausus,
quamuis iacentem bestiam uel
digito cōtingere: nisi tandem
pigrè ac timidè quidam lanus
Patilo fidentior, utero bestia
resecto ursæ magnificum de-
spoliavit latronem. Sic etiam
Thrasileon nobis perimitur,
sed à gloria non periuit. Con-
festim itaq; constrictis sarcinis
illis, quas nobis seruauerant
fideles illi mortui, Plateæ ter-
minos cito gradu deferentes,
istud apud nostros animos in-
dentidem reputabamus, meri-
tò nullam fidē in uita reperi-
ri, quòd ad manes iam & mor-
tuos odio perfidiæ nostræ de-
migravit. Sic onere uecturæ, si
mul

mul & asperæ uia: toti fatigati, esse. Lanceati & tribus comitum desideraris, Iulio Firmico dicuntur, icflu lancea uulnerati.

Uulneratio quæ est lancea.

ceola. Libro quarto Regum proditum est, Prophetas lucorum lanceolis semet incidisse, donec sanguine perfunderentur. Apud scriptores idoneos lancearum usurpantur pro stipulatoribus, lancea; in bello pugnantibus. Vrsæ præcordijs.] Thrasyleon significatur, qui sub specie ursæ per præcordia confossus occubuit. Præcordia alio nomine exta dicuntur, græci phrenas uocant. Cornelius Celsus: Quæ græcè ab Hippocrate hypochondria nominantur, ea præcordia interpretatur. In præcordijs uitalitas maximè consistit. Nec secus alius.] Exemplo unius prouocati sunt alij, qui et ipsi ursam telis impetere cœperunt. Nostræ factionis.] latrocinialis scilicet. Significanter autem & scitè locutus est, cum factio consensus malorum & conspiratio proprie dicatur. Neq; clamore.] Laudat Thrasyleonis patientiam, atq; animi fortitudinem, qui laniatus ferro, laceratus canum morsu, constanter silenterq; necem pertulit, fidentiq; latrocinialis sacramenti nullo clamore, nulla ululabili uoce prodidit. Obnixo.] obluctanti, & quasi nixu quodam cohibito atq; coercito. Obniti est, contra aduersa obluctari, unde aduerbium obnixè, apud Terentiū. Gloriam reseruauit.] tanquam post mortem futurus gloriosior, nominatiorq; cum uiuentium gloria obscurior sit. generosa mors homini gloriæ ianuam repandit: & ut inquit Plautus, Qui per uirtutem peritat, non interit. Multum diem.] in multam diæ partem. Quamuis iacentē.]

Ita Virgilius: Vt quamuis auido parerent arua colono.
 Lanius.] Laniones & lanij dicuntur, qui exercent lanienā,
 à laniatu scilicet animalium. Patilo.] Lege: paulo fiden-
 tior. A gloria non periuit.] sic Plautus in Captiuis: Qui
 per uirtutem peritat, non interit. Fideles mortui.] Capu-
 los signat, quibus pro receptaculo prædæ usi sunt: quos fi-
 deles optimo ex re epitheto dixit, cum quantum accepe-
 rant, tantum reddiderint. Plateæ.] Suprà pluraliter
 declinauit Plateas, quod nomen est ciuitatis, ut iam dixi-
 mus. Quod ad manes demigravit.] Sensus est, cū animis
 nostris recogitabamus, ac ruminabamur, quod nulla fides
 apud uiuentes reperiretur: utpote quæ iam à superis mi-
 grauerit, descenderitq; ad inferos, odio scilicet perfidiæ
 mortalium: tanquam fides relictis nobis habitet apud ma-
 nes: Quod totum ex eo scite' introducendum est, quia prædi-
 cit, sarcinas à fidelibus mortuis fuisse fideliter seruatas,
 custoditasq; cum fides inter uiuentes sublesta sit & fluxa.
 apud Silium in secundo Punicorum ait Fides, liquisse sese
 terras ob fraudes hominum, & innumera flagitia mor-
 talium. Tribus desideratis.] scilicet Lamatho, Alci-
 mo, & Thrasylione. Desiderantur enim amissi: uerbum
 historicum est. Quas uidetis.] Dicticōs est.

Vino mero.]

sine aquæ mixtu-
 ra: quoniam in sa-
 cris uinum mera-
 cum adhiberi so-
 let & debet. præ
 libare dijs nefa-
 stum habetur ex

Post istum sermonis termi-
 num, poculis aureis memoriæ
 defunctorum cōmilitonum,
 uino mero libantes, dehinc cā-
 tics quibusdā Marti deo blan-
 diti, paululum conquiescunt.
 Etenim nobis anus illa recens
 ordeum

ordeum affatim, & sine ulla
 mensura largita est: ut equus
 quidem meus tanta copia, &
 quidem solus potitus, saliares
 cœnas crederet. Ego
 uerò quanquam aliàs ordeum
 tunsum minutatim, & diutina
 cogitatione uirulentum sem-
 per eserim, rimatus angulum,
 quo panis reliquiae totius mul-
 titudinis congestae fuerant, fau-
 ces diutina fame saucias, & a-
 raneantes uehementer exer-
 ceo. Et ecce nocte promota, la-
 trones expergiti castra com-
 mouent: instructiq; uariè, par-
 tim gladijs armati, in lemures
 reformant, concito se gradu
 proripiunt. Nec me tamen in-
 stanter ac fortiter māducantē,
 uel somnus imminens impedi-
 re potuit. & quanquam prius,
 cum essem Lucius, unico uel se-
 cundo pane contentus, mensa
 decederem: tunc uentri tam
 profundo seruiens, iam ferme
 tertium qualum rumigabam.
 huic me operi attonitum cla-
 ra lux oppressit. Tandem de-
 niq; a finali uerecūdia ductus,

uino imputate ui-
 tis, & fulmine ta-
 ctæ. itē nefas est
 libare, uino græ-
 ca uuae: quoniam
 aqua habeat. Pli-
 nius autor est, Ro-
 mulum lacte, non
 uino libasse. Lu-
 cius Papirius im-
 perator aduersus
 Samnites dimica-
 turus, uotum fe-
 cit, si uicisset, Ioui
 pocillum uini.

Quod Plinius ait,
 pocillum uini uo-
 uisse Papirium: Li-
 uius in 10, pau-
 xillum mulsi di-
 xit: quare aut hic
 legendum erit Po-
 cillum mulsi, aut
 illic Pauxillum ui-
 ni, ut in dictione
 conueniant. Mar-
 ti deo.] Significat
 latrones hymnū
 cecinisse ad Mar-
 tem, quem ueluti

præsidentem ac tutelarem deum uenerabantur. In hym-

egerrimè tamen digrediens, riuulo proximo sitim leuo.

nus Homericus est hymnus Marti dicatus. Affatim.] largè, copiosè. Saliarès cœnas.] lautas & opulentas. à Salijs sacerdotibus saliarès cœnæ appellantur amplæ & esculentæ, amplissimiq; apparatus: quia per dies festos Salijs luxuriosas cœnas facere dicebantur. unde in prouerbio est, saliarès cœnas dicere opiparas & copiosas: quarum mentio apud omnes. Ex eodem genere sunt cœnæ adijciatiles, pontificales, dubiæ nominatæ: de quibus plura aliubi. Cyprianus epularès cœnas pro affluentibus dixit, & saliaribus. in prouerbio Græcorum est οὐραγίτιμος τραπέζα, id est Sybaritica mensa. pro lauta & saluari, ex eo quod Sybaritæ οὐραγίτιμοι, id est, in luxu nutriti sunt, delicijsq; notabiles. Illud quoq; alterum cõsimile est adagiũ, οὐρανὸς τραπέζα, id est, Syracusana mensa, quoniam Syracusani deliciariorès in uictu, lautioresq; alijs omnibus fuisse traduntur. Honestà autem locutio est, cœnauì cœnam, prandii prandium: sicut uiuò uitam, seruiò seruitutem, pugno pugnam. Cogitatione.] Emenda agitatione, uel refectione. Virulentum.] Significare uolens ordeì cibatum sibi asino parum gratum fuisse, dixit uirulentum, quasi ingratum, iniucundiq; saporis: imò quasi uenenatum. Virus enim uenenum est: unde uirulentum ductum nomen, quod proprium est serpentium, ut uirulenti dicantur, quasi uenenati. A. Gellius tradit, Marsis hominibus ingenitũ esse, ut serpentum uirulentorum domitores sint. Idem orationem Æschini uirulentã appellat, criminosam, & quasi ueneni plenam, ac maledicentiæ, atra enim hominum maledico-

ledicorum seu serpentium lingua uibrat, ut inquit Plin. Non placet ut hoc in loco legas iurulentum, tanquam iure madens. Virus Plinio ponitur modò pro aspero odore, modò pro acerbò sapore, modò pro ui genitali. Fauces araneantes.] Non potuit famelicus, inanis, esuriens significantiùs denotari. nam fauces araneantes ex esuritione con- sunt, ut uidelicet quædam quasi araneæ tela intra oscitan- tis hiatum & esurientis os patulū extendi uideatur. Plin. uomitus araneosos uocat, quos intelligi uult quasi plenos tela araneorum, quales subinde coniusuntur excrementis uomitionum. parasitus Plautinus ad esuritionem parafiti cam significantissimè exprimendam sic inquit: Perij, pro- spicio parum, os amarum habeo, dentes plenos, lippiunt fauces fame. Expergiti.] somno exciti atq; euigilantes. Castra commouent.] Ex translatione rei militaris dictū, in qua imperatores castra mouent identidem. Virg. Nos castra mouemus. Præcipiunt doctores bellicæ disciplinæ, castra sæpius loco mouenda, eo quòd ex frequenti mu- tatione castrorum morbus prohibetur, quem multitudo militum, in eisdem locis diutius consistens, ex contagione & odore fœditatis faciliè contrahit. Laudat Liuius Fabiū & Decium Consules Romanos, qui spacio quinq; men- sum totum Samnium euaslarunt, cum quadraginta & quinq; locis Decij castra fuerint, Fabij sex & octoginta. Lemures reformant.] transfigurant se in simulachra ma- niū, & terriculamenta laruarum, ad maiorē terrorem mortalibus incutiendum. Lemures enim umbræ defuncto- rū uagantes dicuntur. Lemures dici putāt, quasi remures, à Remo, cuius occisi umbras frater Romulus cum placare uellet, Lemuria instituit, id est parætalia, quæ mense Maio

per triduum celebrari solebāt. auctores Ouidius, Porphyrio, ceteri. de Lemuribus in demonio Socratis sic refert. Animus humanus exutus & liber, stipendys uitæ corpore suo abiuratis. hunc uetere latina lingua reperio Lemurem dictitatum. Martianus lemures appellari dicit manes, qui post uitam iisdem corporibus delectantur, & cum his manent, qui si uitæ prioris adiuti fuerint honestate, in lares urbium domorumq; reuertuntur: si autem deprauantur, ex corpore, larvæ perhibentur, ac maniae. Augustinus in nono, animas hominum lares uocari tradit, si meriti boni sunt: lemures, si mali. Manducantem.] A mandendo deriuatur manducare, ut docet M. Varro: à quo in Attelælanis fabulis uocant manducum obsonium. unde manducænes dicti, comedones, belluones, gulones. Tertium quædum rumigabam.] Verba non pauca sunt uernacula ac plebeia, atq; in opificum sermonibus usitata, quæ cum honesta deculpataq; uideantur, tamen latina sunt, & in usu quoq; eruditorum frequentantur, quo ex genere est istud rumigare, quod & rustici & fæminæ usurpant, quod ferme idem significat quod ruminare, & quod Quintilianus ait remandare, quod & Plin. noster usurpat, sic scribens in 10. Pontici mures simili modo remandunt. eidem Plinio commanducatus cibus dicitur, multa iteratione mollius, ac propè liquefactus: quem mansum Quintilianus uocat. & commanducare honesto uerbo est idem ferme, quod rumigare, & ut uulgari uerbo utar, mastigare: propriū autem asinorum est, ut lentissimè mandant, ideoq; auctore Columella, sterco asinum optimum existimatur agrorum in sterco ratione: quia asinus lentè mandendo facilius concoquit, & benè confectum atq; idoneū protinus agros
fumum

finum reddit. Qualum autem dicunt uas, & per diminutionem quasillum, qui & alio nomine calathus appellatur: uas utiq; lanificijs aptum, ut grammatici tradunt. Unde qualum metonymicòs pro lanificio dixit Horat. mulieres, ut inquit Porphyry. *ὡς τοῦ λανθάνου* uasculum hoc usurpant, quasillum dicentes: hoc autem est, in quo pensa uel trama uoluuntur. Hic qualum accipimus pro canistro & panario, hoc est uase quo panis seruatur. ut enim granarium dicunt, ubi granum frumenti condunt: sic panarium, ubi panem seruant, ut docet M. Varro. Cana dicunt græci uasa, quæ nos canistra, & per diminutionem canistella. Unde canephorum in sacris dicti sacerdotes, quasi cistiphoræ: de quibus suo loco plura. Asinali uerecundia.] Ioculariter dictum, cum in asino nullus sit pudor. Leuitio.] Purior leuitio est, leuo, uel lenio, pro eo quod est mulceo & sedo. Asinis, auctore Plin. aquarum tædium maximè est. ideoq; asinæ fœtæ per ignes ad fœtus tendunt: at si riuus minimus intersit, horrent, ita ut pedes omnino caueant tingere, nec nisi assuetos potant fontes: & quamuis sitiant, tamè si mutantur aquæ, ut bibant cogendæ sunt, exonerandæ uel

Fæctionis.]

Nec mora, cum latrones ultro anxij atq; solliciti remeant, nullam quidem prorsus sarcinam, uel omnino licet uilem laciniam ferentes, sed tantum gladijs, totis manibus, immò fæctionis suæ cunctis uiribus, unicam uirginem filo liberali, & ut matronatus eius indica-

diatoriæ scilicet & latrocinialis.

Filo liberali.]

A. Gellius forma atq; filo uirginali dixit imaginem iustitiæ fieri solitam. idem tradit, Pythagoram

K

§

explor

explorare solitum
discipulos, ex to-
tius corporis filo
atq; habitu. trās-
latio est à textori-
bus, qui telam te-
nuissimo filo can-
didissimoq; texen-
tes, probatissimā
laudatissimamq;
conficiunt. Hone-
sta hæc locutio,
quæ & ad descri-
ptionē quoq; trās-
fertur. idem Gelo-
lius: Amaui, in-
quit, in utriusque
epistola breuitatis
elegantissimæ fi-
lum tenuissimum.
Idem ait, uocum
filo tereti & can-
dido fabulam A-
rionis scriptā esse
ab Herodoto. Ac-
cipimus hoc loco
filum pro lineæ
mentis faciei, &
uenustate pulchri-
tudinis: quæ libe-

bat summam eius regionis,
puellam mehercules & asino
tali concupiscendam, mœren-
tem, & crines cum ueste sua la-
cerantem, aduehebant, eam si-
mul intra speluncam, uerbisq;
quæ dolebat minora faciētes,
sic alloquuntur: Tu quidem sa-
lutis & pudicitiae secuta, bre-
uem patientiā nostro compen-
dio tribue, quos ad istā sectam
paupertatis necessitas adigit.
parentes autē tui de tanto lua-
rum diuitiarum cumulo, quan-
quam satis cupidi, tamen sine
mora parabunt scilicet idoneā
sui sanguinis redemptionem.
His et similib, blatteratis, nec
quicquā dolor sedatur puellæ.
Quid ni? quæ inter genua sua
deposito capite, sine modo fle-
bat. At illi intro uocatæ anui
præcipiunt, assidens eam blan-
do, quantum posset, solaretur
alloquio. Scq; ad sectæ sueta
conferre. Nec tamē puella qui
uit ullis aniculæ sermonibus,
ab incœptis fletibus auocari.
Sed altius eiulans sese, & assi-
duis singultibus ilia quatiens,
mihi

mihi etiam lachrymas excus-
sit. At sic, An ego (inquit) mi-
sera, tali domo, tanta familia,
tam charis uernulis, rā sanctis
parentibus desolata & infœli-
cis rapinæ præda, & mancipiū
effecta, inq̃ isto saxeo carcere
seruilit̃ clausa, & omnib. de-
licijs, quīs innata atq; innutri-
ta sim, priuata, sub incerta salu-
tis & carnificinē laniena, inter
torac tales latrones & horren-
dum gladiatorum populum,
uel fletum desinere, uel omni-
no uiuere potero? Lamentata
sic, & animi dolore, & fauciu
tendore, & corporis lassitudi-
ne iam fatigata, marcētes ocu-
los dimisit ad soporem. Iam
commodū conquierat: nec
diu, cum repentē lymphatico
ritu somno recussa, longēq; ue-
hementius afflictare sese, & pe-
ctus etiam palmis infestis tun-
dere, & faciem illam luculentā
uerberare incepit: & aniculae,
quanquam instantissimē cau-
sas noui & instaurati mœro-
ris requirenti, sic adsuspirans
altius infit.

ram decet, & in-
genuam. Lucianus de eadem lo-
quens, sic ait: *μὲντοι δὲ παρβύσιον
ὡπαίαν, ἀφ' ὧν καὶ
αὐτὸν, καὶ αὐτοῦ, καὶ
λατρίων ἀπαρτίζοντο
τὸν ἰδιώτην καὶ τὸν
ἐκὸν, id est, duce-
bant unicam uir-
ginem luculenta
& ualde honesta
facie, fletem, lac-
cerantemq; uestē
& capillos. Ma-
tronatus.] digni-
tas matronalis, et
grauitas. nomē est
quarti ordinis: di-
citurq; matrona-
tus, ut patronatus,
concubinatus.
Asino tali.] Sub
cuius effigie late-
bat homo, qui fue-
rat elegans spe-
ctator formarū,
& puellaris for-
mæ appetentissi-
mus.*

mus. *Maerentem.*] *flentem.* *Pudicitia securae.*] *Consolatio latronum, quae puellae pudicitiam illibatam impollutamque futura pollicentur, cuius foemina cum primis debet esse obseruatissima: sine qua, ut inquit Hieron. omnis uirtus in foemina ruit. Nec mirum latrones uim nullam inferre puellae castitati, utpote quos libido praedae quam pudicitiae magis laceffat, proritetque: qui non tam uenerem quam lucrum inhiant.* *Compendio.*] *lucro.feras, inquit, patienter hanc captiuitatem, ad breue saltem tempus. quoniam ita futura es nobis quaestiuosa, & diuitiarum conciliatricula, quas scilicet parentes tui afferrent nobis pro filiae redemptione. Sui sanguinis.*] *filiae, qui parentum sanguis dicitur.* *Virg. Projice tela manu sanguis meus.* *Blateratis.*] *iactatis, & cum clamore dictis. Blaterare est, stultie et percupidie loqui. Camelos quoque cum uocem edunt, blaterare dicimus.* *Horat. sine c, prima correpta profert, cum ait in Sermonibus: Magno blateras clamore, fugisque, exponit Porphyrius. latras, uel furiose clamas: hinc blaterones insigniter dixerunt homines in uerba prouectos, quos & locutulesios & loquaces appellant.* *Quid ni.*] *Comicum est, significans certe, uidelicet, quare non.* *Ad sectae sueta.*] *Hoc est, praedas grassaturasque faciendas. haec enim sueta sunt & usitata sectae latronum atque grassatorum.* *Euocari.*] *abduci, remoueri.* *Alius eiulans.*] *ritu foemineo ex intimis praecordiis eiulationem ciens, est autem eiulatus proprius foeminarum, & dicitur gemitus flentis.* *M. Tul. ait in secunda Tusculana: eiulatum nec mulieri quidem esse concessum, tanquam erubescendum. interpretaturque, esse flentium, quem 12. Tabulae in funeribus adhiberi uetuerunt: quod & foeminae nominabatur, de quo saepe diximus. Illa quatuor.*]
inmo.

immodicus fletus concitat singultū, cuius agitati ilia qua-
 tiuntur. Singultus, ut inquit Celsus, sternutamento finitur.
 ideoq; docet Plato in Symposio, nares esse extimulandas,
 ut sternutatio irriteretur. ita enim singultum sedat. Idem re-
 fert, singultum desitutum, si quis spiritum cobibeat, uel si
 aqua multa fauces intus foueat. An ego misera.] Quer-
 monia est & lamentatio puella, qua suam infelicitatem
 conqueritur. Ex bonorum priuatione, & malorum co-
 pia, ut inquit Seneca, tristiores uidebis, quos fortuna desi-
 tuit, quā quos nunquam aspexit: heu quam miserum est
 discere seruire, ubi sis doctus dominari. Saxeo car.] Do-
 micilium latronum, saxeum carcerem appellat emphati-
 cōs, ad conditionem, in qua erat, detestandam. ita Virg.
 Clauso uentorum carcere regnet. Sub incerta salutis.]
 Legere malim, sub incerto: quasi in dubio salutis, in incer-
 to. Sub carnificinae laniena.] Ex apparatu latrociniali
 gladiatorioq; coniectat, quibus in malis sit posita. nam cū
 ante oculos habeat horrendum quasi carnificis & carni-
 ficinae instrumentū, de uita desperat, ne laniena & ex-
 carnificatio ipsi misera impendeant. Nam, ut inquit Cy-
 prianus, nemo satis tutus, periculo proximus. Viuere po-
 tero.] Percunctatiue pronunciandum: quasi dicat, inter
 gladiatoriam turbam, neq; lachrymarum pausam facere
 potero, nec diutius uiuere. male enim conuenit uirgo inge-
 nua latronum contubernio. Faucium tendore.] Fauces
 ex lamentatione & eiulatu tenduntur ac diuexantur. Ten-
 dor autem nomen est nouē dictum, pro extensione: ut cal-
 dor, mador, leuor. est enim Apuleius noster uerborum opē
 fex elegantissimus, & in uerbis oppidō quā audaculus.
 Talis fuit apud priscos Laberius, qui machimonium dixit
 pro

pro adulterio, & depudicauit pro stuprauit, & manuum
 rium pro fure, & gubernium pro gubernatore, & pla-
 num pro sycophanta: quo M. Tul. usus est: & Horat. in
 epistolis, cum ait: Fracto crure planum. ubi Planus scurræ
 significat, siue sycophantam. qui locus à recentioribus in-
 terpretibus magis contaminari solet, quam enarrari. Et
 quoniā incidimus in Laberiana uocabula, obiter illud an-
 notandum est, quod pro inferno Catonium usurpat illo uer-
 su: Tolle bona fide uos orcus nudas in Catonium. Fuit tem-
 pus cum existimarem legendum esse, In caconium, quasi
 malorum domicilium: sed uerius Catonium. nam uerbum
 ductum est, ut opinor, ab aduerbio græco *κάτω*, quod si-
 gnificat infra: ut catoniū quasi infernum interpreteris, si-
 cut catogeon subterraneum domicilium. Pensitemus & il-
 lud in presenti a apud Spartianum in Adriano: Doctores
 bonorum suorum, si suæ auctoritatis essent, catomidiari in
 amphitheatro & dimitti iussit. Quid sit catomidiari, quid
 ue significet, ingenue nescire me fateor. uerbum inauditū,
 illectum, inusitatum. Ego opinor legendum esse Catonuda-
 ri, & pro doctores bonorum, corrigo decoctores. ut sit sen-
 sus: Hadrianum iussisse decoctores patrimonij catonuda-
 ri, id est inferiori parte corporum nudata ostentari, uel in
 ima amphitheatrali sede nudari: quod siue hoc, siue illomo-
 do, probrosum sanè erat, & ignominiosum. Decoctores
 autē dici eos qui bona ac patrimonia comminuunt, ut sola-
 uendo non sint, quis ignorat? Decoctoribus (ut ait M. Tul.
 in Antoniana) certus in theatro locus erat lege Roscia
 constitutus: qui scilicet fortunæ uitio, non suo decoxis-
 sent. Ad hunc intellectum referendus Ciceronis in Epistolis lo-
 cus mendosus, tenebricosusq; qui me duce ita emendari et
 illustras

illustrari potest. in epistola ad Fabium Gallum sic scriptum
legitur: Vereor ne in Catocatoninos mi Galle. Tu meo pe-
riculo emenda: Vereor ne in catonium Cato nos mi Galle.
hoc intellectu: Timeo ne nos Cato tradat in catonium, &
quasi præcipitet ad orcum, sitq; causa calamitatis. Aspergi-
tur autem sal facetosus ex nominis similitudine, tanquam
à Catone sit catonium. Dij boni quæ portenta, quis nugas
blaterant commentatores, & effutiunt grammaticæ tri-
uiales super hoc loco: quem in lucem (absit inuidia uer-
bo) ut sexcenta alia, primus protuli, & in posterum profe-
ram, si modò Deus uitam suppeditauerit: quam tantisper
mibi opto prorogari, dum ero utilis huic negociationi lita-
rarum, poteroq; studiosis eloquentiæ & candidatis doctri-
narum in commune consulere. Marcentes oculos.] lan-
guetēs. Sōno recussa.] pro excussa. Virg. utroq; recusso
dixit, pro cōcusso: ut sit præpositio pro præpositione, sicut
exponit Serui. Excutitur aut, siue recutitur quis somno, cū
terrifica somniat, aut strepitu obstrepero tumultuarioq; ex-
citatur. sic Virg. Excitior somno. quod, ut inquit Ser. ter-
roris est, non satietatis. Lymphatico ritu.] more furen-
tium insanientiuq;. namq; lymphati dicuntur, furore per-
culsi, & insanientes. Memoriae proditum est, quicumq; effi-
giem nymphæ, quæ & lympa dicitur, uiderit, furendi
finem non facere. Vnde apud poetas identidem lymphati
pro furentibus, & commotæ mentis hominibus accipiun-
tur. Græci νυμφολέντες appellant. inde fit lymphare uer-
bum, quod significat lymphatico furore corripere: ut a-
pud Flac. Deus ancipitem lymphauerat urbem. & apud
Statium, ut lymphante deo. Tales quoq; sunt ferè hi qui ce-
riti & laruati dicuntur, quasi Cereris ira aut laruarum

occursatione uexati. Apud Plaut. certe, Laruatus es, aut tēritus. & alibi, Iube hanc pro cerita circumferri. De lymphaticis ait Plin. in 25, scribens belleborum mederi melancholicis, insanientibus, lymphaticis, elephantia & tetano. est autem tetanos, ut uerbum Plinianū obiter explicemus, ceruicis morbus, qui rectam & immobilem ceruicem rigore neruorum intendit, ex quo genere quoq; sunt opisthotonos & emprosthotonos. opisthotonon Plin. dolorem ceruicis inflexibilem uocari tradit: qui proprie fit, quādo caput scapulis annectitur, sicut econtrario emprosthotonos dicitur, ubi mentum pectori ex neruorum rigore annexū est. *ἰνὰ δὲ* græcè retro dicitur, *ὑπὲρ δὲ* ante, *ὑπὲρ τὴν* contentio. unde opisthotonos & emprosthotonos. Quidā non tam subtiliter quā platicè indiscretis his nominibus utuntur. Elephantia uero morbus est diu in Italia ignotus, quo summa pars corporis crebris maculis, crebrisq; tumoribus deformatur. de quo Celsus et Auicēna. elephas à Q. Sereno nominatur, sic referente: Est elephas morbus tristis quoq; munere dirus. Plin. elephantiasim appellat: aitq; ante Pompey Magni ætatem non accidisse in Italia, à facie sæpius incipientem, Ægypti peculiare malum, & cum in reges incidisset populis funebre. quippe in balneis solia temperabantur humano sanguine, ad medicinam eam. Pensitatis curiosè interspectisq; solertiter Pliny & Cor. Celsi uerbis, facile adducor ut credam, uideri elephantiasim esse morbum illum, qui haud pridem totam ferme inuasa sit Italiam: quod malum uulgo Gallicum appellāt. nam à facie sæpius incipit tanta fœditate, ut quæcūq; mors præferenda sit: quo mirabilius quid potest reperiri? aliqua gigni repente uitia, & ea quidē ignota medicis. uix enim
hui

huic morbo medelæ salutare inueniuntur. ut uerum illud à Plinio, perinde quasi ab oraculo dictum sit, medicinas morborum nouitatibus subinde uictas esse. Non fuit hæc lues apud maiores patresq; nostros: sicut mentagra etiam morbus fuit incognitus æuo priscorum, quem & lichenas appellaueret qui primū Tiberij Claudij Caesaris principatu irrepsit in Italiā, quodam Perusino equite Romano ex Asia contagionem eim inportante: nec sensere id malum fœminæ, aut seruitia, plebeyq; humiles: sed procures, uel ei transitu osculi. quoniam autem à mento ferè oriebatur, mentagrā appellauere, occupantem multis & intuitus totosq; uultus, oculis tantū immūibus: descendentem uerò & in colla, pectusq; ac manus, fœdo cutis fursure. Hic uero Gallicus morbus maculis luridis et enormibus fœdat faciem, & corporis cutem pustulis deformat, interdū circa dolorem ullum: sed sæpius cum cruciatu, qui articulos torquet, & uitalia populatur: idq; potissimum noctu, adeo ut nulla quies detur, noctesq; insomnes agantur, & cum euilatione. lentus est, & lenta habitudine corpora conficiens, iuxq; ullo tempore aut medicamento sanescit. Quidā hunc morbum non elephantiasim asserunt appellandū, sed speciem psoræ & lepræ, & inter epidimias & pustularum genera numerandum esse contendunt. ego nihil nec reselo nec affirmo, ut dogmatistes: sed coniectatoriè, ut opinator, ista subtexui. Ceterū quocunq; nomine morbū hunc pestiferum, fœdum, diuturnū appellari libeat, libet exclamare, Dy prohibetè minas, dytalem auertite pestem. nā leat abeatq; dira hæc lues, omni pestilentia pestilentior, in barathrum & catonium: nos Deo iuuante uegeti & incolumes, & à teterrimo hoc malo immunes, institutos Com

mentarios peragamus. *Pectus tundere.*] Dolentis & se
afflictantis specimen. *Virg.* Vnguibus ora soror fœdans, et
pectora pugnis. *Palmis.*] à palma fit speciosum uerbum,
de palmare, quod est manu uerberare. *A. Gellius* : Nera-
tium seruus sequebatur, crumenam assium portitans : &
quęcunq; de palma uerat, numerari statim secūdam 12. ta-
bulas quinq; & uiginti asses iubebat. à palma, palmipes
des dictæ aues : uti sunt anseres, & aquaticæ ferē omnes.
Luculentam.] pulchram, splendidam, formositate conspi-
cuam. à luce dictum *luculentum*, sicut à luto *lutulentum*,
quod pro cœnoso & sordido accipitur : *luculentitatem* di-
xerunt ueteres *pulchritudinem* & *splendorem*. *Laberius*
Dominus tua *luculentitate* captus.

Hem nunc cer-
tē.] *Fœmina*, ut
docet *Aristot.* lib.
de historia anima-
liū 9. desperatio
res sunt quā ma-
res, ac pauidiores
& hæc quasi des-
sperantis puellæ
lāmētatio est, qua
de semetipsa actū
esse prædicat. Ver-
ba sunt desperan-
tibus accommoda-
tissima. *Laqueus*.] *Ausonius* :
Hæc laqueum te-

Hem nunc certē, nunc maxi-
mē funditus perij : nunc spei sa-
lutiferæ renunciaui : laqueus,
aut gladius, aut certē præcipi-
tium proculdubio capeſſendū
est. Ad hæc anus subiratior, di-
cere eam sæuiore iam uultu iu-
bebat, quod malum fleret : uel
quid repētē postliminio præ-
stæ quietis lamentationes licen-
tiosas refricaret. Nimirum, in-
quit, tanto compendio tuæ re-
demptionis defraudare iuue-
nes meos destinās : quod si pe-
ragis ulterius, iā saxo lachry-
mis istis, quas parvipendere
latro-

latrones consuerere, insuper
habitis, uiua exurere. Tali
puella sermone deterrita, ma-
nuq; eius exosculata: Parce, in-
quit, mi parens: & darissimo
casui meo, pieratis humanæ
memor, sublitte paululū. Nec
enim, ut reor, aucto longiore,
maturè tibi in ista sancta cani-
cie miseratio prorsus exaruit.
Specta deniq; scenam meæ ca-
lamitatis. Speciosus adolescens
inter suos principales, quem fi-
dium publicum omnis sibi ciui-
tas cooptrauit, meus alioquin
consobrinus, tantulo triennio
maior ætate, qui mecum pri-
mis ab annis nutritus & adul-
tus, indiuiduo cōtubernio do-
muscule, immò uerò cubiculi
thoriq; sanctæ charitatis affe-
ctione mutuo mihi pigno-
ratus, uotis que nuptialibus
pacto iugali pridem destina-
tus, consensu parentum, tabu-
lis etiam maritus nuncupatus
ad nuprias, officio frequenti
cognatorum & affinium sti-
parus, templis & ædibus pu-
blicis uictimas immolabat. do-

net, hac speciem
mucronis inanem
ingerit, illa cauos
amnes, rupemq;
fragosam. Phe-
dra laqueo se pe-
remittit, Dido necesse
sibi gladio consci-
uit, Hero se præci-
pitè dedit ex turre
sestiacæ, Sappho
ex petra Leucate
desiliit. apud Ho-
ratiū puella Euro-
pe, de mortis gene-
re eligendo despe-
rante agens, sic
ait: Quid mori
cessas? potes hac
ab orno Pædulū zo-
na bene te sequi.
ta Lædere collū:
Siue te rupes &
acuta letho Saxa
delectant, age te
procellæ Crede
ueloci. Quod ma-
lum.] Interiectio
est indignantis, ut
docet Donatus.

apud M. Tullium:
*Quæ, malū, est ista
 ratio, apud Plautum in Menæch-
 mis: Quæ hæc, vici-
 lum, impudentia
 est? Honestæ locus
 tio, & frequens
 apud scriptores
 idoneos. Possili-
 minio quietis.] Id
 est, post quietem.
 Possilunini] uoca-
 bulo quædam re-
 uersio significa-
 tur: quia semper
 post id significat,
 quod retro relin-
 quitur. De possili-
 minio insupiorib.
 copiose differui.
 Refricaret.] trās-
 latio ab obducta
 eicatrice, qua re-
 fricando recrudescit uulnus. M. Tullius in Philippicis: Cū
 autem illam pulcherimam facti memoriā refricat. Cō-
 pendio.] lucro, quod ex redēptione tua cōficeretur. Tu
 uenes.] Ex modestia & officio ministerij maluit iuuenes
 dicere, quàm de honesto ueroq; uocabulo latrones. Insu-
 per habitis.] posthabitis, spreitis, neglectis. Exurere.] eo*

mus tota lauris obsita, tēdis lu-
 cida constrepebat Hymenēū.
 Tunc me gremio suo mater in-
 scelix tolerans, mundo nuptia
 li decenter ornabat: mellitisq;
 fauis crebriter ingestis, iam
 spe futura liberorum uoti an-
 xius propagaticum inruptio-
 nis subitæ gladiatorum impe-
 tus ad belli faciem sauiens, nu-
 dis & incertis mucronibus co-
 ruscās, non cædi, non rapinæ
 manus afferunt: sed denso con-
 globatoq; cuneo, cubiculum
 nostrum inuadunt protinus.
 nec ullo de familiaribus no-
 stris repugnante, ac ne tantu-
 lum quidem resistente, misce-
 ram, exanimem sæuo pauore,
 trepido de medio matris gre-
 mio rapuere. sic instar Athra-
 cis, uel Pirithoi, uel Protefilai,
 despectæ, disturbatq; nuptiæ.

Exurere.] eo
 xurere,

xurēris, cremaberisq;. Mi parens.] mea mater. nomē reo
 uerentiæ est, & blandimenti. ita Hieronymus : Mi domi-
 na, mi Eustochium. Subsiste.] Inusitatē dictum pro suc-
 curre, & opem fer. Alibi quoq; dixit : Tu meis iam nunc
 extremis erumnis subsiste. Nec temerē inuenies id uerbum
 in hoc significatu. Pietatis memor.] Iuxta illud comicū,
 Homo sum, nihil à me humani alienum puto. Maturæ ti-
 bi.] senescenti & uetulæ nomen est. ita enim maturitas
 quædā ætatis est, ut fructuū & maturus dicitur homo ma-
 gno natu, ut poma in arborib. matura. Sancta canicie.]
 uenerabili senectate tanquā canicies afferat senescenti æta-
 ti nescio quid uenerationis. tamen dixit apud M. Tullium
 Cato, quod non cani, non rugæ repente auctoritatē affer-
 re possunt. Callistratus iureconsultus tit. de iure immu-
 nitatis : Semper, inquit, in ciuitate nostra senectus uenera-
 bilis fuit. namq; maiores nostri penē eundem honorem se-
 nibus quem magistratibus tribuebant. Canicies, quæ græ-
 cè *καταρῆς*, ex inopia & exilitate coloris trahitur. Sene-
 ctus autem cum frigida sit & sicca, meritō canescit. Cani-
 cies homini tantū, & equis. Ruffi homines celerius quā
 nigri canescunt; auctores Aristoteles, Plinius, Albertus ma-
 gnus, cæteri. Tempora primō canescunt. ideoq; Homerus
μόρον ποταμός uocat, quasi temporibus canescentes. quod
 & Maro noster scienter signat, cum ait : *Æmula necdum*
Temporibus geminis canebat sparsa senectus. Scenam.]
 spectaculum, imaginem, apparatus, ut supra diximus. Fi-
 lium publicum.] Laus adolescentis, qui ob speciem & pul-
 chritudinem adeo fuerit amabilis, ut esset publicus amor,
 & ab omnibus perinde ac filius diligeretur. Gordianus à
 se natu filius est dictus; eundem milites filium appellarunt,

quem omnis populus deliciis suis nominabat. Non absimile illud Persianum: Hunc optent generum rex & regina, puellæ Hunc rapiant. Plato præcipit, matrimonia non priuatim maritanda esse, sed fieri communia: curantibus magistratibus, ne dispares inter se copulentur. Ex hac confusione promiscua utilitatem illam prouenturam autumat, ut patres, dum suos liberos nesciunt, omnes quot uiderint eius ætatis, suos credant, & ueluti communium liberorum omnes omnium sint parentes. Hoc totum transtulisse uidetur Plato ex institutis Lycurgi legum conditoris, qui sanxit, uxores compluribus communicandas esse, filiosq; non proprios patrum, sed cōmunes ciuitatis habendos. Cooptauit.] quasi adoptione quadam asciiuit, delegitq; uerbum est, ad electionem magistratuum proprie pertinens. M. Tullius in 13. Antoniana: In paternum auguratus malo cū cooptatione cooptabo. Idem in Bruto, cooptatū se ab Hortensio in collegium augurum refert. Consobrinus.] Consobrini ex duabus editi sororibus dicuntur, ut tradit Nonius. & Caius iuriscōsultus probat ut. de gradibus: qui consobrinos dici tradit quasi consororinos, qui ex duabus sororibus nascuntur: amitinos uerò, qui ex matre & sorore propagantur: sicut patrucles, qui duob. ex fratribus progenerantur. sed uulgus ferè omnes istos communi appellatione consobrinos uocat. Sobrini uerò uocantur, cōsobrinorum filij. uerū ut alij putant, & memorat Donatus, de sororibus hi sunt sobrini, quasi sororini dicti. Tantulo.] paruo, trienni spacio. tantulum enim & quantulum minutionem paruitatemq; significant. M. Tul. Ex fici tantulo grano. Plautus in Penulo: Quantæ ex quātulis iam sunt sata. Plinius noster de apibus scribens: Quantulum tamen esse

esse in tāulis potest. Individuo cōubernio.] inseparabili
 sodalitate, & indiuisa cōubernalitate. De cōubernio ca
 strēsi, et cōubernalib. apud Suetoniū satis multa. Domu
 scula.] pusilla domus. Thori.] signat se cū illo adolescē
 te in eodē lectulo cubitare cōsueuisse. Sanctaecharitatis,
 ad amouēdā adulterij suspicionē dixit hoc. Pignoratus.]
 mācipatus, & quodā quasi pignore coniugali deuinctus: si
 cut anuli pronubi arrabone obligātur, oppignoranturq;
 maritus et uxor. Tertullianus: Cū aurū nulla norat prāter
 unico digito, quem sponsus oppignorasset pronubo anulo.
 Pacto iugali.] quos coniuges copulantur, de hoc Iuuenal.
 Conuentum tamen & pactum & sponsalia nostra Tem
 pestate parus. quae omnia sunt uerba legitima. Titulus est
 apud iurisconsultos, de pactis dotalibus: ubi dicitur, quod
 pacto conuento stari oportebit. Alludere uidetur ad uincu
 lum iugale, de quo Virg. Ne cui me uinclo uellem sociare
 iugali. auumant grammatici, uinculum iugale & pactū
 iugale ideo dici, quia iugum imponebatur matrimonio con
 iungendi: unde etiam Iuno iuga dici creditur, de qua mox
 plura. Destinatus.] uerbum conueniens nuptijs. ita Vlpia
 nus: proinde si patronus sibi desponderit aliam, uel destina
 uit. Consensu parentum.] Ex praescriptio legum nuptiae
 legitima non sunt, nisi ex consensu parentum fiant, in quo
 rum potestate sunt liberi: praeterea, ut inquit Vlpianus tit.
 de regulis iuris, nuptias non cubitus, sed consensus facit.
 Tabulis.] dotalibus. Nuncupatus.] nominatus, pronun
 ciatus, siue promissus: nam pecunia nuncupata, ut ait Cina
 eius, dicitur nominata, certa, nominibus proprijs pronun
 ciata. Sanebra libro secundo de uerborum antiquitate, uo
 ta nuncupata significare ait, nō tam nominata quā pro
 missa.

missa, & quasi testificata. Officio frequenti.] Officium
 generali uocabulo appellatur omnis honesta actio, ad u-
 numqueng; conueniens pro conditione personæ: quasi ef-
 ficium dictum. Peculiariter officium dicimus, id quod nu-
 ptiali festiuitati impenditur, Iuuen. Officium cras Primo
 sole mihi peragendum in ualle Quirini. Quæ causa offi-
 cij? quid quæris? nubii amicus. Suetoni9 in Caligula: Liuiæ
 Orestilam C. Pisoni nubentem, cum ad officium & ipse
 uenisset, olim Atherius orator, ut apud Tranquillum anno-
 tauimus, cum defenderet reum libertinum, cui obijcieba-
 tur, quod patroni concubinus fuisset, dixisse fertur: Impu-
 dicitia in ingenuo crimen est, in seruo necessitas, in libero
 officiū. ex eo impudici & obsceni aliquandiu officiosi uo-
 cati sunt. Perfectum officium, quod cadit in solum sapien-
 tem: græco uocabulo catorthoma nominatur. de medijs
 officijs philosophi, et maxime M. Tul atq; Ambros. copio-
 sissime differuerunt. ubi annotandū, quod cum Panatius
 wipi rō laobuovt &, id est de officio libros luculentos in-
 scripserit, uisa est M. Tullio inscriptio plenior de Officijs
 pluraliter inscribere, q̄ de officio singulariter. Lauris ob-
 sita.] Hac quoq; tēpēstate domus nuptiales auleis exornā-
 tur: lauro, hedera, alysq; frondibus uestiuntur fores, et ue-
 stibula coronantur. Iuuenal. Necte coronā Postibus, &
 densos per limina necte corymbos. Item lauros adhiberi
 solitas causa gaudiorū & festiuitatis, indicat, cum ait: Po-
 ne domi lauros, duc in Capitolia magnū Cretatūq; bouē.
 Tertul. quoq; sic inqt: Cur die leto nō laureis postes obū-
 bramus? Plin. lib. 15. Laurus, inqt, proprie triumphis dica-
 tur: uel gratissima domib; ianitrix Casarū pōtificūq; quæ
 & sola domos exornat, & ante limina excubat. Roma-
 nis

nis præcipue lætitiæ uictoriarumq; nūcia fuit laurus. adde-
batur militū laccis pilisq;: addebatur & literis, quæ ob id
laureatæ nominantur apud historicos: super qua re diligē-
ter opinor & sciē scripsimus in Trāquilli comētiarijs. Fa-
ces quoq; imperatorum lauro decorabantur: quin etiam
in gremio Iouis optimi maximi deponēbatur, quotiens ui-
ctoriam nouam attulisset. Laureati milites triumphantem
sequebantur, & ipsum laureum ramum tenentem, co-
ronamq; lauream capite gestantem. Græci daphnen uo-
cant, et daphnena lauretum: unde chamædaphne à Plinio
dicta, humilis laurus. Obsita. Inuoluta, coronataq;: apud
Teren. Pannis annisq; obsitum. apud Virg. Ibat rex obsi-
tus æuo. metaphora est ab agro, ut inquit Donatus: expo-
nitur Seruio obsitus æuo, pro inuolutus ætate. Teda: J
facibus: quia nocturna lumina adhibentur, & in nuptiis
peculiariter usurpatur. Scribit Plut. in problematis, quina-
que facies in nuptijs accendi solitis, propterea quod pen-
tas, id est, quinquarius numerus, ex omnibus unus potissi-
mum nuptialis sit, tanquam ex mare & femina con-
stans: uel quia mulier nō plures quā quinq; geminos uno
partu gignere potest. cui sententiæ astipulatur Aristot. qui
finem multijugæ partitionis quinq; esse dixit: neq; plures
unquam sim ul genitos. Tradit Plin. noster in 16. facies nu-
ptiarum ex pinu alba fieri solitas, tanquam auspiciissi-
ma: quoniam inde fecerint pastores, qui rapuerunt Sabi-
nas. hinc illud Catullianum, Spineam quate tedam: quæ
lectio apud Catullum purior & uerior uidetur, quā si le-
gus pineam, sicut uulgo legitur. Pueri tres patrini & ma-
trini (ita enim uocantur, qui patrem habent, et matrem)
adhibebantur ab antiquis: unus qui facē præferret ex spina

alba, quia noctu nubebant. quæ qui nubentem tenebant, fax autem illi rapi mox solebat ab amicis sponſi & ſponſæ, ne aut uxor eam ſub lecto uiri ea nocte poneret, aut uir in ſepulchro comburendam curaret: quo utroq; mors propinqua alterutrius putabatur. Hymeneum.] nuptialem deum, & nuptiale carmen. Gremio mater.] Rapi ſimulabatur uirgo ex gremio matris, cum ad uirum ducebatur: quod uidelicet ea res feliciter Romulo ceſſit, Sabinas in ſpectaculis rapienti. Mundo nuptiali.] ornatu, quo noua nupta ornari ſolet. Mundus muliebris eſt, quo mulier mundior fit, eo continentur (ut inquit Vlpianus) ſpecula, unguenta, uafa unguentaria, & ſiqua ſimilia dici poſſunt: ſe paratq; ornamenta muliebria à mundo muliebri, tanquàm quam mulier poſſit eſſe munda, nec tamen ornata. ut ſolet contingere in his quæ ſe mundauerint lotæ in balneo, neq; ſe exornauerint. & contra eſt aliqua ornata, nec tamen mundata. Sed (quod cum honore multo Vlpiani dictū ſit) argutius hoc uidetur eſſe quàm uerius. appellatione enim mundi muliebris apud oratores, hiſtoricos, poetas, non ſolum illa quibus mundior fit mulier, ſed ea quoq; quibus ornatior, ſignificantur: quod & nomen indicat. nam quem coſmon græci nomine ornamenti appellauerunt, eum nos à perfectæ abſolutaq; elegantia mundum. Liuius: Non autem modo his, ſed & poſtremo uestem mundūq; omnem muliebrem ademit. Lucilius neutro genere appellauit his uerſibus: Legauit quidam uxori mundū omne, penumq; Quod mundum atq; penum? nam quis diiudicet iſtuc? Sauijs.] ſaiſys. diminutiuum eſt ſaiuolum, quo utitur Catullus: Saiuolum dolci dulcius ambroſia. Tria ſunt, ut inquit Donatus, oſculandi genera: oſculum, baſium, & ſuauium. oſculū

oscula officiorum sunt, basia pudicorum affectuum, suavia
 libidinum uel amorum. Incertū.] Lego insertis. Nucro-
 nes enim Strideli inseruntur, ingerunturq; à machætopho-
 ris. Cuneo.] Multa sunt uocabula militaria à rebus ipsis
 translata, quarum in acie instruenda imagines ostendun-
 tur: ut globus, forfices, serra, cuneus. nam cum cunei (quod
 instrumentum est ad ligna sciendenda excogitatum) figura
 sit in summo acutior, in imo latior: inde multitudo pedum
 cuneus dicitur, quæ prima parte angustior, deinde latior
 procedit, & aduersariorum ordines rumpit. Simplicitas mi-
 litaris porcinum caput appellat: auctores Marcellinus &
 Vegetius. Contra cuneum opponitur ordinatio quam for-
 ficem uocant: globus autem, qui à si à acie separatur, uago
 superuentu incurfat inimicos: cōtra quem aliter populosior
 uel fortior immittitur. Item serra nominatur, quæ à stre-
 nuissimis directæ, ante frontem opponitur hostibus, ut tur-
 bata acies reparetur. hinc serra praliari dicitur, cum assi-
 due acceditur & receditur, neq; ullo tempore consistitur.
 Ca odere militari: Siue forte opus sit cuneo, aut globo, aut
 forfice, aut serra, uti adoriare. Cuneo quoq; in theatro gra-
 dus & ordines significantur, de quibus Iuuenalis, Martia-
 lis, Tranquil. cæteri. hinc theatrum cuneatum à poeta di-
 ctum. Docet Vitruuius in quinto, quemadmodum cunei in
 teatro diuiduntur. Tantillum.] minimum. Sic instar
 Atbracis uel Protefilai.] Historia siue fabula obscurior fi-
 gnatur, quæ (ut ingenue fatear) nondum mihi liquet, nec
 de ea satis constat. ideoq; amplius querendum est. Sed ui-
 deo diuisionibus solerter pensatis, locum hunc conducen-
 ter & congruenter sic corrigi posse: Instar atbracis uel
 Pirithoi. ut sit sensus, disturbata esse puellæ captivæ nu-
ptias,

ptias, sicut olim Hippodamiae & Pirithoi disturbatae fuerunt. Pirithous enim cum uxorem duceret Hippodamen, centaurosq; ad nuptias inuississet, illi uinolentia libidineq; simul extimulati, nuptias disturbarunt: ex quibus Eurythos Hippodamen rapuit, alij alias. hinc inter mensas nuptiales atrox pugna pugnata, qua centauri sunt partim in fugam puls. rem canit Ouidius luculenter in 12. Hippodame dicta est Athracis figura patronymica, à patre Athrace, qui primus artem magicam apud Thessaliam constituit. hinc ars Athracia pro magia dicitur Papinio, cum ait, Athracia rubet arte labor. Oui. quoq; Athracida hæc appellat scribens: Athracis Æmonios traxit in arma uiros. instar ergo Athracidis expones, instar Hippodames, siue Hippodamiae Athracis filia. Est & Athrax oppidum in Thessalia Plinio, Ptolemæo, cæteris. hanc nostram emendationem plausibiliter probat Codrus, collega meus in professione literaria, homo impense doctus, & utriusque linguae callens: qui plus habet in recessu quam ostendet in fronte, qui in pensitandis tam priscorum quam recentiorum libris iudicio est præcellenti præditus: cui hæc mea, qualiacunq; sunt, probari uehementer gaudeo. pluris enim facio iudicium unius eruditi, quam sexcentorum male litigatorum: contentus doctis præconibus, imperitorum rumusculos & uituperonum linguis liuoris cote acuminatas flocci non facio. Sed ut domum repedamus, quo modo Protefilai nuptiae disturbatae sint, non dispicio: nec usquâ (quod equidem meminero) scriptum legi. de Protefilai quidem obitu, & Laodomiæ eius coniugis amore exuperantissimo, non pauca traduntur, & ea quidem cognitissemus: sed de disturbatis nuptiis nihil adhuc compertum. erit ergo

ergo hic locus ita castigandus, ut castigandum docuimus, dijs hominibusq; plaudentibus: aut fabula remotior querenda, sicut A. Gellio historia oraculi arietini ob Plautinos uersus fuit uestiganda, inquirendaq;.

Sed ecce suauissimum omnium, nunc etiam redintegratur, immò uerò cumulatur infortunium meum. Nam uisa sum mihi de domo, de thalamo, de cubiculo, de toro denique ipso uiolenter extracta, per solitudines auias infortunatissimi mariti nomen inuocare, eumq; ut primum meis amplexibus uiduatus est, adhuc unguentis madidum, corronis floridum, consequi uestigio me pedibus fugientem alienis: utq; clamore percito formosæ raptum uxori conquerens, populi testatur auxilium, quidam de latronibus importunæ persecutionis indignatione permotus, saxo grandi pro pedibus abrepto, misellum inuenem maritum meum percussum interemit. Talis aspectus atrocitate perterrita, somno funesto pauens excussa sum.

Visa sum. In somnis scilicet, et per quietem. Inter genera insonnorum, unum est quod Cicero uisum uocat, Græci phantasma. est et uisio, cum id quis uidet, quod eodem modo quo apparuerat, eueniet. Græci ὄραμα uocant. Auia. Inaccessus, et penitus remotas. Homo quoq; dicitur auia, à uia recta deuius. Lucretius: Auia à uera longè ratione uagaris. Hinc illa annotatione apud Quintilianum, et in Rhetoricis ad Herennium, Auia dulces

dulcedo ducit ac-
tuum. Vidua-
tus.] priuatus, spo-
liatusq;. Pedibus
alienis.] Hoc som-
nium proprie ui-
sio est: uidet enim
quod euenturum
est. nam pedibus
asini Apuleiani
mox fugiet. Ra-
ptum.] rapinam.
Interuenit.] inte-
remisse usus est.
fomni exitus erit
hic, ut puellæ spo-
sus ab amico pera-
fidiosissimo lācea
consoffus interi-

matur. Pro pedibus.] ante pedes. Annotauimus iam scilicet
pe, particulam Pro modo in, modò ante significare. Aspe-
ctus.] uisionis. Mehercules.] Annotanda est impro-
pria, nec foeminae congruens adiuratio: namq; si credimus
A. Gellio, sicut uiri non deierant per Castorem, ita mulie-
res per Herculem non deierant. causa minime obscura.
Herculano enim sacrificio abstinent, quod apud Proper-
tium in quarto commentario copiosissime explicatur. nusa
quam enim, ut Gellianis uerbis utar, scriptum inuenire est
apud auctores idoneos, aut mehercules mulierem dicere,
aut mrecastor uirum. tamen Apuleius inter scriptores non
prole-

Tunc flertibus eius adspirans
anus, sic incipit: Bono animo
esto mehercules, nec uanis
somniaeum figmentis terrea-
re. Nam praeter quod diurnae
quietis imagines false perhibe-
tur, tam etiam nocturnae ui-
siones contrarios euentus nō
nunquam pronunciant. De-
niq; flere & uapulare, & non
nunquam iugulari, lucrosū
prosperumq; prouentum nun-
ciant: contra ridere, & melli-
tus dulcioli uentrem saginare,
uel in uoluptatem ueneriam
conuenire, tristitia animi, lan-
gori corporis, damnistq; ceteri-
us uel anxiatum iri predicant.

proletarius, sed classicus, morosa illa diligentia haudquaquam observata, non tam inscite quam eleganter scemiam per Herculem adiuratam inducit. Somniorum fingentis.] Philosophi tradunt, somnijs non esse credendum. Quod idem asserit Hieronymus, ostendens illud vulgatissimum, quod indocti pro oraculo quotidie aduocant, somnium fuisse, quo iuravit in caeli consistorio, se libros seculares nunquam deinceps lecturum: cum illi obijceretur, quod Ciceronianus foret magis quam Christianus. namque in apologia contra Ruffinum apte indicat, id fuisse somnium: docensque inibi ex prophetarum auctoritate, somnijs minime esse credendum, subaccusat Ruffinum, quod a se somni exigat sponsonem. Quidam olim somniavit, siue is Alexander magnus fuerit, siue alius, ne somnijs crederet. ex quo scholastica controuersia proponi solet in genere a systato, quod inconsistens nostri dicunt. si enim crediderit, tamen sequitur ut non sit credendum. si autem non crediderit, tamen sequitur ut credendum sit. sic inducitur declamatio sibi repugnans, sequi dissoluens. Versiculo græco somniorum fides eleuatur. cui cōcinit illud Tibulli: Somnia fallaci ludunt temeraria nocte: & apud maximū poetarum scriptum est, Sed falsa ad superos mittunt insomnia manes. Somniatores dicti sunt interpretes somniorum. In Deuteronomio scriptum est, Non audies uerba somniatoris. insomniosus dicitur Catoni, qui multum somniat. Omnis, inquit, qui insomniosus est, hac eadem curatione sanū facies. M. Tul. lib. 2. de Diuinatione, somnia somniorumque significationes illudit. Fateturque, nihil adeo somnijs significari. Homerus tamen dixit in primo Iliados, τ' ὄναρ ἐν Διὶ κεν ἴριτο, id est, ex Ioue sunt somnia. Græci enim ὄναρ somnium uocant.

uocant. Hic locus, ut Plinij uerbis utar, diuersis est refertus documentis: utrum ne sint aliqua præcitta animi quiescentis, qua fiant ratione: an fortuita res sit, ut plerq;: & si exemplis agatur, profectò paria fiant à uino, & à cibis proximatq; in redormitione uana esse uisa, propè esse cõuenit. Imagines falsæ.] Ex academica disciplina hoc dictum est, quæ nihil affirmat: ideoq; Academici philosophi ~~empruoi~~ nominati, quasi ambigentes, dubitantesq; nihil enim comprehendere putant: & imaginibus, quas phantasias uocant, mortales falli asserunt. Super qua re apud philosophos & Augustinum de academicis, & Ciceronẽ in Hortensio subtilissimè argutissimeq; differitur. si igitur diurnæ imagines fallunt, quanto nocturnæ uisiones fallaciores uariioresq; uideri debent? Galenus improbat incomprehensibilitatem Academicorum, asserens credi oportere oculis & palato, & ut ipse inquit: an hoc pomum, hanc ficum, esse non credis? Contrarios euentus.] Plinius in epistolis: Refert, inquit, euentura soleas an contraria somniare. interdum enim diuina uisiones portendunt felices euentus. Ex hac sententia anis puellam solatur, tanquam triste somnium ex contrario euentu denunciet meliora, sitq; futurum auspiciatius. sicut interdum homo somniat se iugulari, uerbisq;: quod mox portendit lucrum & felicitatem. sicut e contrario, dum somniamus nos uesci dulcioribus cibarijs, uel rei uenerere opera dare, ex somnio optabili afficimur uigilantes anxietate, sumusq; in calamitatibus. Pleriq; liberos de obseruatione somniorum composuerunt, tanquam leges somniorum statui possent: quos irridet Synesius Platonicus, iudicans prodesse perparum: qui in lib. de somnijs neq; insubuliter neq; indiligenter docet, leges insomniorum statui

statui handquaquam posse, cunctis æque cōmunes: quas
 Phemonoe & Melampus definire se posse & ordinare
 professi sunt. sed debet potius unusquisq; seipsum quasi ar-
 tis habere materiam, & in memoria scribere potest, quæ
 lia uisa in quales euentus inciderint, & ita quisq; penes se
 ipsum multas homini artis regulas cumulabit. nā sicut qui
 frequenter nauigant, si quando scopulū aliquem obuium
 habet, in quem ascendentes urbem aliquam inde prospici-
 unt: quotiens eundem scopulum uiderint, eandem agno-
 scunt demonstrāq; ciuitatem: eadem ratione homo som-
 niās, inq; eandē uisionem sapiens incidens, sibi designare
 potest quem potissimum euentum portenderit. præter ho-
 minē somniare equos, canes, boues, pecora, capras, palāms
 est. Creditur & somniare omnia uiuipara, id est, quæ ani-
 mal pariunt. de ouiparis, id est, his quæ oua gignunt, incer-
 tum est, quamuis dormire ea certum sit. Circa ridere.]
 Corrige, Contrā ridere. ut exponās, ē contrario risum in-
 somnis significare mœrorem. Mellius dulcioli.] Lege
 mellitis dulciolis: ut referatur ad cibaria, quæ mellita nō
 nātur, à mellis cōditura: de quib. apud Suetoniu in Nero-
 ne, itē apud Varronē, Macrob. Gel. est illud memoratissi-
 mū: bellaria ea max: mē sunt mellita, quæ mellita nō sunt.
 dulcibus enim cum pepsi societas infida. quo dicto signifi-
 catur, cibaria melle concinnata non facere ad stomachū,
 neq; satis conducere concoctioni, quam Græci uocant
 πικρῶν. unde dispepsia Catoni, pro mala digestionē.

Prædicant.] portendunt, denunciantq; animi tristitiam,
 corporis langorem, & c. fortunæ detrimenta. Ve-
 laxatum iri.] Legendum puto Anxiatum, quasi ab anxie-
 tate, siue ab angore ducto uocabulo. Quod si legas

uexatum: latinum id quoq; uerbum est, & quadrat.

Anilibus fabulis.] Mos est anicularum, ut fabellas alumnis communiter denarent, quibus illorum mentes mulcentur, & puerilis tristitia discutitur. Quint. fabulis nutricularum proximo loco succedere debere & sopi fabellas præcipit. Cum autem senectus sit natura loquacior, & senilis sit propriè macrologia, seruat scitissime τὸ μέγιστον & decorum Lucius noster, ut macrologiam, id est multiloquium det aniculæ linguaci & loquaci, eamq; inducat fabula longe

giore & lepida mulcentem puellæ lamentantis maestitudinem.

Sed ego te narrationibus lepidis, anilibusq; fabulis profinus euocabo. & incipit. Erant in quadam ciuitate rex & regina. hi tres numero filias, forma conspicuas, habuere: sed maiores quidem natu, quâuis gratissima specie, idoneq; tam celebrari posse laudibus humanis credebantur. At uerò puellæ iunioris, tam præcipua, tam præclara pulchritudo, nec exprimi, ac ne sufficienter quidem laudari sermonis humani penuria poterat. Multi deniq; ciuium, & aduenæ copiosi, quos eximij spectaculi rumor studiosa celebritate congregabat, inaccessæ formositatis admiratione stupidi, & ad mouentes oribus suis dexteram, priore digito in erectum pollicem residente, ut ipsam prorsus deam Venerem religiosis adorationibus uenerabantur.

ne. Euocabo.] delectabo, mulcebo: uel lege Auocabo, pro
eo quod est abducam amoueboq; à tristitia, quam concepe
rat uisione somniorum. Brani in quadam ciuitate.] Fa
bula est, oratio ficta, uisibili dispositione imaginem exhi
bens ueritatis: qua usi sunt uetustissimi auctores, ut Hesio
dus, Archilochus, Horat. Hesiodus quidem lusciniæ, Archi
lochus uulpis, Horat. muris. nominantur autem ab inuene
toribus, omnes tamē cōmuniter Æsopiæ nuncupatæ: quo
niam in conuentibus frequenter solebat Æsopus his uti. Fa
bula quæ moralis est, & ad uitæ utilitatem maximè per
tinens. dicitur apologus, à quo ex præcepto M. Tul. ad He
rennium exordietur orator. si erūt iudices audiēdo defessi.
Festiuos delectabilesq; apologos commentus est Æsopus
fabulator, quibus (ut inquit A. Gel.) res salubriter ac pro
spicienter animaduersus in mentes animosq; hominū cum
audiendi quadam illecebra induit. Plaut. in Stichor. Perge
obsecro, præsens hic quidem est apologus. Quidam non sa
ne recepto in usum nomine apologationem uocant, quod
docet Quintil. in 5. Fabula græcè *μῦθος* & dicitur, et fabula
tor *μυθοποιός* ἢ *ῥητορ*. Macrobius, mythicos uocat re
rum fabulosarum scriptores, qui fictionibus historias ob
uoluunt. Quidam scripserunt mythistorias, hoc est fabula
res historias. Spartianus citat testimoniū ex mythistorijs.
Epimythion nominatur in fabulis Æsopijs particula no
uissima, qua utilitas ipsius fabulæ retegitur: quod nostri
affabulationem interpretantur. apud oratores fabula est,
in qua nec uera nec uerisimilis res continetur. Argumentū
uero est ficta res, quæ tamen fieri potuit. quales sunt Plau
tina Terentianaq; comædiæ. & hoc est quod ait Quin
til. Nam & fabulæ ad actum scenarum compositæ, argu
mentis

menta dicuntur. Ego igitur.] Inducitur anus consolatrix, referens puellæ captivæ fabulam lepidissimam, non minus scienter quàm eleganter concinnatam, de Psyche et Cupidine, cuius interpretamenta extant Fulgentio, viro apprimè docto, cōposita, qui ex physica subtilitate & sensu allegorico illam commentatus est: à quo hæc tota res ad animam refertur, quæ græcè dicitur *ψυχή*. Scribit enim in mythologis, civitatem poni pro mundo, regem & reginā pro deo & materia, qui tres filias habebant: id est, carnē, libertatem arbitrij, & animam. quam ideo iuniores voluerunt, quod corpori iam factō post inditam esse dicebāt: eandem ideo pulchriorem, quod et à carne nobilior, & libertate superior. Huic invidet Venus, quasi libido: quæ ad illam perdendam cupidinem mittit. sed quia cupiditas est boni & mali, cupiditas animam diligit, & ei velut coniunctione miscetur: quam persuadet, ne suam faciem videat: id est, ne cupiditatis delectamenta discat, ne' ue suis sororibus, id est carni & libertati de suæ formæ curiositate perdiscenda consentiat. sed illarum impulsu percito, lucernam de sub modio eiecit, id est desiderij flammam in peccatore absconsam depalat & inuulgat: uisam taliter dulcè amat, quam ideo lucernæ ebullitione dicitur incendiisse, quia omnis cupiditas, quantum diligitur, tantum ardescit, & peccatricem suæ carni configit maculam. ergo quasi cupiditate nudata Psyche, ex potenti fortuna eruitur, & periculis iactatur, & regia domo expellitur. mox post ærumnosos labores exanclatos, Cupidini cōnubio copulatur: (ut inquit Marciānus Capella) Psyche lopima muneribus deorum adamantinis nexibus à Cupidine detinetur. idem auctor est, psychen à Philologia expolitā fuisse.

quinta

quinetiā Aristophanes Athenæus fabulam hanc Psyches
 enormi uerborum circuitu discere cupientiūbus prodidit:
 & sanē ecclesiastici conditiores in canonicæ scripturæ in-
 terpretamento arcana mysteria allegorico inuolucro in-
 uoluta repandunt, ac renascent: qui tradunt, multiplicem
 esse intellectum scripturarum: historicum siue literalem,
 tropologicum siue allegoricum, & spirituale siue anas-
 gogicum. in historia, eorum quæ scripta sunt ordo serua-
 tur: in tropologia, de litera ad maiora consurgimus, &
 quicquid carnaliter factū est iuxta morālē interpretamur
 locū: in spirituali *διωπά*, qui & anagogicus dicitur sen-
 sus, ad sublimiora transimus, terrena dimittimus, de futu-
 rorum beatitudine & cœlestibus disputamus. & ut res
 exemplo magis colliquescat, Hierusalem historicē si-
 gnificat ciuitatē Iudææ metropolim, allegoricē ecclesiā,
 moraliter animam, spiritualiter cœlestem ciuitatē, ad quā
 cunctorum uota suspirant, & illius coloni effici concupi-
 scunt. Sed nos non tam allegorias in explicatione huiusce
 fabulæ sectabimur, quā historicum sensum: & rerum
 reconditarum uerborumq; interpretatione explicabimus.
 ne philosophaster magis uidear quā commentator. In-
 accessæ formositatis.] Sicut locus inaccessus dicitur, ad
 quem nullus accedit, quiq; inaccessibilis est: sic formositas
 inaccessa eleganter nominatur, ad quam propter exupe-
 rantiam nullus accedit, quæ propter reuerentiā & quan-
 dam quasi maiestatem mortalibus inadibilis est: qualia sunt
 numina deorū, dearūq;. Oribus dextrā admoventes.] De
 signat tanta formositate fuisse præditam puellam, ut ab
 omnibus perinde ac dea Venus adoraretur. Nos enim ado-
 rantium est, & is quidē est usitatus: ut manū dextrā

ori admoueat, in ueneratione deorum & cultu. in Apologia in hunc sensum sic scribit: Si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratia manū labris admouere. Plin. in 28. In adorando, inquit, dexterā ad osculum referimus, totumq; corpus circumagimus. idem in 11. refert, religionē quandam esse in dextra, quæ in fide porrigitur, quæ oculis auersa appetitur: & nūc quoq; solent principes, & antistitio sacerdotali præcellentes, dextram auersam aduentibus religiose osculandam porrigere. Hieronymus callens linguae Hebraicæ ueritatē, in Psalterio quod dicitur, Deosculamini; interpretatus est, adorete: quia (ut eius uerbis utar) qui adorant, solent de osculari manum, & capita summittere. quod se beatus Iob elementis & idolis fecisse negat, dicens: Si uidi solem cum surgeret, & lunam incedentem clare, & latatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo: quæ iniquitas maxima est, & negatio contra Deum altissimum. & Hebraei, iuxta linguae suæ proprietatem, deoscultationem ponunt pro ueneratione. Priore digito.] Quint. in 11. diuersos esse gestus referens, ait, adorantes attollere manus. pacificator quoq; habitus in statuis est, manū infesto pollice prætendens: quinetiam uouentium manus leuiter pandata est. Hic gestus ille significatur, quo in adoratione digitus index super pollicem residens, crucem quasi figurat, eumq; exosculari solemus.

Attiguas.] finitimas, proximas: ab attingendo ductum nomē: sicut à contingendo, cō-

Iāq; proximas ciuitates & attiguas regiones fama peruerserat, deam, quam cæculū profundum pelagi peperit, & ros spumantium fluctuum educauit,

uit, iam numinis sui passim tributa uenia, in medijs conuersari populi cœtibus: uel certè rursum nouo cœlestium stellarum germine, non maria, sed terras, Venerem aliam uirginali flore præditam pullulasse. sic immensum procedit in dies opinio: sic insulas iam proximas, & terræ plusculum, prouinciasq; plurimas fama porrecta peruagatur. Iam multi mortalium longis itineribus atq; altissimis maris meatibus, ad seculi specimen gloriosum confluebant. Paphum nemo, Cnidum nemo, ac ne ipsa quidam Cythera ad conspectum deæ Veneris nauigabant. Sacra deæ proferuntur, templa deformantur, puluinaria proferuntur, cerimonix negliguntur, incoronata simulacra, & aræ uiduæ frigido cinere fœdantur. puellæ supplicatur, & in humanis uultibus deæ tantæ numina placantur: & in matutino progressu uirginis, uictimis & epulis Veneris absentis nomen propitiatur. Iamq; per pla-

M

tiguum. *Quam cœrulum profundum.*] Venerem periphrasticòs describit, quam fabulæ tradunt ortâ esse maris spuma, & pudendis Cœlij in mare deiectis, quæ ob id apud Græcos Aphrodite nomen accepit. aphron enim spumam dicunt. quod ideo fictum à mythicis, id est fabulatoribus, autumat Aristot. in 2. de Generatione animalium, quia scilicet genitura spumosa est. *Tributa uenia.*] Sensus est: fama inuulgauerat Venerem e cœlo descendisse in terras, & sui numinis cunctis mortalibus sub specie puellæ

4

puellæ

puellæ iam facere potestatem, uel potius alteram Venerem terrenam uisiderali esse procreatam. *Germine stellarum.*] Ex opinione philosophorum hoc dictum est, qui opinantur cuncta in terris prognerari uis stellarum, & siderali positura, ac radiatione. nam, ut inquit Plin. noster, decidua sunt ex cælo rerum omnium semina, & inferiora superioribus ancillantur. *Pullulasse.*] prognerasse. pullulare dicuntur arbores, quando pullulos emittunt & germina. unde & repullulare. Tradunt auctores, arbores quasdam cæsas nunquam repullulare. Plinius pullulos appellat in arboribus, solem pullulantem. *In dies.*] quotidie magis. *Specimen gloriosum.*] Omnes, inquit, confluebant ex diuersis orbis partibus, ad uisendam hæc, quæ propter pulchritudinem Venus haud dubie credebatur. *Paphon.*] Nullus amplius ea petebat loca, in quibus Venus colitur: sed ad hanc cuncti adhibant, perinde ac uiuentem Venerem, est enim Paphos oppidum Cypri, cuius nomen & regina est Venus. Vnde Paphia à poetis dicta. *Gnidos quoque insula est Veneri dicata.* Horat. *ô Venus regina Gnidi Paphique.* Praxiteles statuarium Venerem fecit ex marmore, quam Gnidi, utpote Veneris cultores, emeruit: quo signo Gnidos nobilitata est, ut inquit Plin. *Feruit amore capium quendam, noctu simulachro cohasisse, eiusque cupidi-*

cupiditatis esse indicem maculam. Cythera.] insula est
 Veneri cōsecrata. unde Venus Cytherea poetis dicta, nomi-
 ne notissimo. Dicimus autem hanc Cythera in plurali, sicut
 hanc Solyma & Artaxata. Virg. Est Amathus, est celsa mi-
 bi Paphos, atq; Cythera. inde Cyberiacum nectar, pro
 suauitate ueneria. Sacra deæ proferuntur.] Adeo, in-
 quit, pulchritudo Psyche erat uenerabilis, adeo species a-
 doranda, ut Venus præ Psyche maiestate contemneretur,
 ut sacra Veneris negligerentur. Nam sacra deæ profe-
 runtur duplici intellectu; uel quod procrastinatur, differun-
 turq; per contemptionem: uel quod publicantur, et in pro-
 patulum educuntur. quod fieri nefas est, cū in arcano clu-
 sa conditaq; sacra sint habenda. Proferre enim ambisariā
 dicitur, pro educere & ostentare, & pro differre ac pro-
 crastinare. Hinc iocus ille Plautinus in Captiuis: Vbi res pro-
 latae sunt, cū rus homines eunt, similiter prolatae res sunt no-
 stris dentibus. Puluinaria proferuntur.] Lectuli, inquit,
 simulachris Veneris dicati habentur neglectui, nec cū san-
 ctitudinis reuerētia in secretarijs custodiuntur, sed palam
 & contempti depromuntur. De puluinariis alibi plu-
 ra. Incoronata.] sine coronis: & intrinsecus subintelligē-
 dum est uerbum Sunt. Simulachra autē deorum coro-
 nari solent cultoribus religiosis, quæ irreligiosi sine coro-
 nis per irreligiositatem neglecta & inculta destituunt.
 Plin. in 21, coronas referunt deorum honorem fuisse, & La-
 rium publicorum priuatorumq; & sepulchrorum & ma-
 nium. Plauti senex testatur, se coronas floreas emisse ad co-
 ronandos lares. Aræ uidua.] orbata, desertæ, derelictæ:
 translatio sumpta à foemina uidua, quæ solitaria est. per
 abusum dixit Horat. Viduus pharetra Risit Apollo. In
 M 5 humanis

humanis uultibus.] Venus, inquit, colitur & numen deæ placatur in uultibus Psyche, perinde ac Psyche Venus ipsa sit, quæ in terras descenderit, & mortales conspectu suo dignata sit, atq; sub humana effigie coli uelit. Veneris absens.] Venus quidem est absens: sed tamen ueluti præsens propitiatur, Psyche progrediente, quam ueluti Venerem adorationibus prosequuntur. Commeantem.] gradientem, incedentem, inambulantem. Floribus certis.] Lege sertis, flores enim sertis dicuntur, in coronamentis cõtexti. Lucan. Accipiunt sertis nardo florente coronas: et, ut auctor est Plinius, cum ex floribus fierent sertis, à serendo seruicæ appellabantur. Apud priscos coronæ fuerunt partim pastiles, partim sutiles dictæ. summa auctoritas pastili coronæ habita est. sutiles, in cœnis solennes extiterunt. Serti flores dicuntur quasi iuncti, contextiq;: nam serere apud antiquos iungere est: unde fruges seri dicuntur, quia terræ iunguntur: & sertorem pro assertore dixerunt, & serendo, id est competendo aliquem serat in libertatē, id est, iungat. hinc serilla quoq; nauigia appellari autumat Verrius Flaccus, quæ sparto ac lino cõdensantur, à conserendo & contexendo dicta. Immodica translatio.] Prælatio alterius, ut inquit uerissime Tertul. procedere non potest sine alterius contumelia: tanto magis translatio cœlestis honoris ad cultum alterius bilem mouet, & animum incendit. Itaq; merito uera Venus indignatione succensa est, & stimulo exaeandescentiæ incitata, cum honores sibi debitos immodicè nimis transferri uideret ad cultum Psyche, & adorationem. nam (ut ait Sulmonensis poeta) Vnicus est de quo sollicitamur honos. Capite quassanti.] Indignationis signum. sic Virg. in 12. Ille caput quassans,
Non

Nō me tua feruida terrent Dicta ferox. *Fremēs alius.*] *concepto dolore medio intus intra præcordia indignatur secum Venus, quod cum sit ipsa maxima dearum, & origo rerum primigenia, tantū honorē participet cū puella.*

En rerum natura

En rerum naturæ prisca parens, en elementorum origo initialis, en orbis totius alma Venus, quæ cum mortali puella partuario maiestatis honore tractor, & nomē meū cœlo cōditum terrenis sordibus prophanatur. Nimirum cōmuni numinis piamento uicariæ uenerationis incertum sustinebo, & imaginem meam circūferet puella moritura. Frustra me pastor ille, cuius iusticiam fidemq; magnus comprobauit Iupiter, ob eximiam speciē tantis prætulit deabus. Sed nō adeo gaudens ista, quæcunq; est, meos honores usurpabit. iam faxo, huius etiam ipsius illicite formositatis pœniteat. Et uocat confestim puerum suū, pennatum illum, & satis temerarium: qui malis suis moribus contempta disciplina publica, flāmis & sagittis armatus, per

turæ prisca parens.] *Ex secretarijs philosophiæ deprompta locutio, qua rerum natura parens merito dicitur, cum ex officio Veneris cū ea progenerentur. hinc Lucretius librorum suorum initium fecit: Aeneadum generatrix, hominum diuinūq; uoluptas, Alma Venus: per te quoniam genus omne animantū cōcipitur, uisitq; exortum lumina solis. Plin. in 2. Si deris, inquit, Veneris ui cūcta generantur in terris: nāq; in altero*

utro exortu genio
tali rore consper-
gens, non terra
modò cōceptus im-
plet, uerū ani-
mantium quoque
omnium stimu-
lat. Venus, ut in-
terpertatur M.
Tul. lib. 3 de Natu-
ra deorum, ex eo
dicta est, quia ues-
nit ad omnia. me-
ritò Venus natu-
ra rerum anti-
quissima mater
nominatur, et ele-
mentorū origo
primordialis; tan-
quā à Venere ge-
neratio rerum os-
mniū sit, & ini-
tium, tanquam si
ne Venere sterilia
cuncta flaccescant:
tanquam elemen-
ta sine copulatio-
ne, hoc est Venere
nihil separata par-
turiant, quæ iūga

alienas domos nocte discurs-
rens, & omnium matrimonia
corrumpens, impunè commit-
tit tanta flagitia, & nihil pror-
sus boni facit. Hunc quanquā
genuina licentia procacem,
uerbis quoq; insuper stimulat,
perducit ad illam ciuitatem, &
Psychem (hoc enim nomine
puella nuncupabatur) coram
ostendit. & tota illa perlata de
formositatis æmulatione fabu-
la gemens, ac fremens indigna-
tione: Per ego te, inquit, mater-
næ charitatis fœdera depres-
cor, per tuæ sagittæ dulcia uul-
nera, per flammæ istius melli-
tas uredines, uindictam tuæ
parenti, sed plenam tribue, &
pulchritudinem contumacem
reuerenter uindica; idq; unum
& præ omnibus unicum uo-
lens effice, uirgo ista amore fla-
grantissimo teneatur homi-
nis extremi, quem & dignita-
tis & patrimonij simul, & inco-
lunitatis ipsius fortunā dam-
nauit: tamq; infirmi, ut per to-
tum orbem non inueniat mi-
seriæ suæ comparem. Sic effa-
ra, &

ta, & osculis hiantibus filium
 diu ac pressulè sauiata, proxi-
 mas oras reflui litoris petit,
 plantisq; roseis uibrantium flu-
 etuū summū rorem calcauit.

bili quadam com-
 petentia & inter
 se deuincta cun-
 cta progenerent.
 Alma Venus.]

Optimo epitheto

alma dicitur, ab alendo: uidelicet, perinde ac Veneris po-
 tentia genitabili alatur omnia. Almā lucē, almū diem, pro
 tranquillo accepit Donat. apud Virg. Partiaro hono-
 re.] Partiarus honor dicitur, qui ex parte dimidia cum
 altero communicatur. Partiaro agimus, cum ex dimidia
 parte diuidimus. pars enim dimidium apud doctos signi-
 ficat. iurisperiti tit. de usufructu, partem pro dimidio ac-
 cipi euidenter ostendunt, sic scribentes: Etiam partis usuf-
 ructus legari potest. si specialiter non sit facta partis men-
 tio, dimidia pars bonorum continetur. Cato ait in libro de
 re Rustica, Calcem partiaro coquendam qui dant, ita dāt.
 ubi partiaro accipitur pro dimidiata portione, ut scilicet
 calcarius, id est, qui calcem coquit, dimidiam partem cal-
 cis coctæ ipsæ habeat, reliquum domino præbeat. Veteres
 appellauerunt particulones, coheredes, ex eo quod partes
 patrimonij sumant. Prophanatur.] polluitur. Vicariæ
 uenationis.] Vicaria uenatio eleganter appellatur, quæ ui-
 cem alienam implet. sic uicariæ epistolæ apud Cyprianū,
 quæ pro nobis uicem suppleat: sic uicariæ manus apud
 Quintil. in gladiatore, quæ in pugnam pro altero dantur:
 & uicaria mors, quæ pro altero subitur. uicarius uulgo di-
 citur, qui uice & loco alterius substituitur. Apud iurisper-
 sultos, oratores, poetas, uicarius usurpatur pro seruo, seu
 maiori in familia, de quo Horat. in sermonibus: Siue uica-

rius est qui seruo paret, uti mos Vester, ait, seu conserui.
 Hinc illud Epigrammatistæ: Esse sat est seruum, iam no-
 lo uicarius esse. Docet iurifconsultus, tit. de peculio legato,
 esse & dici uicarios uiciorum, in hoc seruorum signifi-
 catu. Incertum.] incerti, inquit, mortales erunt, utrum
 ego an Psyche pro Venere colenda sit. Vbi annotandum,
 dici incertum pro dubio, dubitationeq; nomine scilicet sub
 stantiuo. Pastorille.] Paris significatur, cuius iudicio
 prælata est Venus Iunoniet Palladi. de quo poeta: Manet
 alta mente repostum Iudicium Paridis. Luciani libellus ex-
 tat de hoc Paridis iudicio, festiuiter cōcinatus: de quo &
 in decimo huius operis uolumine uberior mentio. Com-
 probauit Iupiter.] Canunt poetæ, & narrat Lucianus,
 Mercuriū Ioue missum ad Paridē, ut iudex esset & disces-
 ptator litis dearum. Dignitatis & patrimonij.] Omoib.
 bonis uiduatam esse cupit, sunt enim bona triplicia apud
 philosophos: prima animi, ut uirtutes: secunda corporis, ut
 incolumitas: tertia fortune, ut dignitas & opes. Fa-
 xo.] faciam. Pinnatum.] alatum Cupidinem. pinna
 acutum securis dicitur, inde utrinq; habens aciem bipen-
 nis. pinnas autē quoq; dici uolunt: unde pinnatus Cupido,
 pro aligero & pennas habente dictus: ideo autem alatum
 cupidinem finxit antiquitas, quia nihil amantibus leuius,
 nihil mobilius, nihil uolaticū magis. Namq; (ut auctor est
 Alexander Aphrodiseus in Problematis) cupido amatoris
 nū diuturna est, nec omnino stabilis, sed euagatur ac muta-
 bilis est: & ut scite canit Propertius, non frustra uentosas
 alas addunt Cupidini: Scilicet alterna quoniam iactamur
 in unda. Flammiis & sagittis armatus.] Cupidinem fa-
 ces tenentem, & sagittis armatum figurant, propterea
 quod

quod exurit cor amatoris. sagittas autem ideo gestat, quod radios emittit, tanquam sagittas, amator in amasiam. ipsa porro iaculo similis est, quod in amantis corpus iaculetur. Queritur in controuersis, auctore Quintil. cur Cupido puer, cur uolucer, cur sagittis & face armatus sit. Genuina.] natiua, insita, ingenta. Et tota illa perlata.] Cum Venus ad filium Cupidinem fabulam illam totam pertulisset, quæ de æmulatione pulchritudinis inter ipsam & Psychen diuulgabatur: filium precata est, ut hanc iniuriam uindicaret, & Psychen infortunio amoris male mulcicaret. Per ego te, inquit.] Deprecatio est matris ad filium, qua exorabilia omnia & ad impetrandum potentissima continentur. Rogat enim per maternos affectus, per sagittas Cupidineas uulnere amabili fodicantes, per mellita ardentis facis incendia. Vredines.] ardores & ustrinas mellea dulcedine medicatas. Vrit quidem amor, sed cum dulcedine: uulnerat, sed cum suauitudine. Plaut. de amore inquit: Amor melle & felle est fecundissimus, gustu dat dulce, amarum ad satietatem usque aggerit. Plin. in 21. refert, succum trifolij infusum corpori, facere uredinem. Ambros. ustriginem appellat, quas Lucian. noster uredines. Tuæ parenti.] mihi Veneri. Contumacē.] rebellē, & mihi reluctante. Virgo.] Psyche. Extremi.] despicatissimi, postremisimiq;. Hiantibus.] patulis ac plenioribus. hiantem orationem intelligi uult M. Tul. lapsa unda & fluctuantem, nec ullis uinculis astrictam. Or. is.] loca littoralia & extremas regiones. Soluere ora est, ex ora & littore nauigium in mare deducere, & enauiigare sublati anchoris, & funib. nauticis resolutis. Sunt qui oram, funem nauticum interpretantur.

Vdo resedit uer-
tice.] Sicut fa-
stigium & sum-
ma & infima
partis dici potest,
sicut altū & ma-
re & cælum dici-
mus : ita uertex
pro altitudine su-
ma & infima us-
surpatur, sicut hic
ponitur uertex
pro profundo &
imo maris. Pro-
priè uertex est cō-
torta in se aqua,
quo etiam intelle-
ctus hic locus acci-
pi possit. Pars sum-
ma capitis uers-

tex nominatur: auctor. Quintil. Vertices homini bini tan-
tum sunt, ut docet Plin. Vortices & uorsus dicebat antio-
quitas. Scipio etiam Africanus per literam e uertices &
uersus, primus dicitur protulisse. Et ipsum quod incipit
uelle.] Sensus est: Numina marina statim præsto sunt, &
id obediēter exequuntur, quod Venerem uelle intelligunt,
perinde ac si iam pridem præcepisset. Nerei filia.] Ne-
reides. Hesiodus, Homer. Maro noster, poetæ omnes nomi-
natim Nereides innumeras percensent. Chorū canētes.]
Multorum uocibus constat chorus, ita ut ex plurimis unus
reddatur

Ecce iam profundi maris
udo resedit uertice : & ipsum
quod incipit uelle, statim quae
si pridem præcepit, non mora-
tur marinum obsequium. ad-
sunt Nerei filia, chorū canē-
tēs : & Portunus cæculis bar-
bis hispidus, & grauis piscoso
sinu Salacia, auriga paruulus
delphini Palæmō, iam passim
maria persulcantes Tritonum
cateruæ, hic cōcha sonacileni-
ter buccinat, ille serico tegmi-
ne flagrantia solis obsistit ini-
micis, alius sub oculis doming
speculum prægerit, currus bi-
ges alij subnatant. Talis ad O-
ceanum pergentem Venerem
comitatur exercitus.

reddatur, fiatq; concentus ex dissonis. auctores Seneca et
 Macrob. chorū à chara, id est læticia dici, autumat Plato
 lib. 2. de legibus. Choreia uerò tripudium simul & concen-
 tus significatur. Portunus. Idem est marinus, qui portu-
 bus præst. Fabula notissima. Athamas enim post furorē à
 Iunone imissum, cū occiso Learcho, Melicertam quoq; al-
 terum filiū unā cum uxore nomine Ino persequeretur, illi
 se in mare præcipitarunt, & uoluntate numinum in deos
 uersi sunt: Ino in matrē Matutā, quæ Græcè dicitur Leuco-
 thea: Melicerta in Portunum, qui græcè Palæmon appella-
 tur. à Portuno portunalia dicta. sunt autem seriæ & dies
 Portuno dicatis, cui eo die ædes in portu Tyberino facta est.
 Cæruleis barbis.] Colore cæruleo dij marini figuratur, ut
 mari sint cōcolores. Sola.] Corrige Salacia. Error literæ
 minutulus quidem, uerū sententiæ disparilitas maxima.
 Salaciam aut finxit antiquitas esse Neptuni uxore, quam
 inferiorem aqua maris esse dixerunt. Venilia quoq; Ne-
 ptuno adiuncta est, & ut interpretatio fabulosæ theolo-
 giæ demonstrat, Venilia nuda est ex eo dicta, quod ad litus
 ueniat: sicut Salacia quod in salum redeat. auctor diuus
 August. in 7. de ciuitate Dei. qui in quarto quoq; sic scri-
 bit: Quid est quod mare Neptuno tribuitur, terra Plutoni?
 & ne ipsi quoq; sine coniugibus remanerent, additur Ne-
 ptuno Salacia, Plutoni Proserpina. inferiorem maris par-
 tē Salacia tenet, terræ inferiorem Proserpina. M. Varro Sa-
 laciæ Veniliaq; breuiter commemorat his uerbis: Salacia
 Neptuni à salo, Venilia à ueniendo. Palæmon.] Portu-
 nus, Melicerta, de quo iam dictum est, in cuius honorem
 Isthmia celebrari tradūt Græci auctores, quibus uictor co-
 rona pinea coronabatur. Palæmonem delphino uehi scitē
 N dicit,

dicit, cum constet delphinos puerorum per mare uelociter
 exitisse, cum Arion fidicen nobilis delphino insidens in
 Tenarum perlatus, res sit clara multorum monumentis.
 Persultantes.] Quid si legas persulcantes, quasi sulco quo-
 dam atq; uestigio inter natandum signâtes. potest tamen
 persultantes legi. utraq; enim lectio proba est, utraq; reci-
 pitur. Tritonum.] Tritonis effigies sic à poeta describi-
 tur: Frons hominem præfert, in pistrin definit alius. Tibe-
 rio principi nunciauit Olyssipponesum legatio, uisum au-
 ditumq; in quodam specu concha canentem Tritonem, qua
 nascitur forma. Sunt autem Tritones, ut poetæ docent, tu-
 bicines Neptuni. Sunt auctores, Tritonas cum buccinis sa-
 ligio Saturni adis suppositos: quoniam ab eius commemo-
 ratione historia clara, & quasi uocalis facta est, cum an-
 te muta fuisset & obscura. Concha sonaci.] Inter gene-
 ra concharum, quæ multifaria sunt, concha quadam me-
 morantur ad buccinam recuruæ: ut docet Plin. his trito-
 nes buccinant. De hoc cōcharum genere sic scribit Ouid.
 Caua buccina sumitur illi Tortilis, in latum quæ turbine
 creseis ab imo. Nos quoq; tales curiose sumus contempla-
 ti, figura uidelicet turbinatiore. uidetur autē imitatus esse
 ingeniosissimum poetam, sic scribentem in primo Meta-
 morph. Cæruleū Tritona uocat, cōchaq; sonaci Inspirare
 iubet. quidam codices Nasoniani non sonaci habent, sed
 sonanti: uerū hoc elegantius, tersius, nitidius est. Buc-
 cinat.] Buccinare est, tuba canere. buccina, ut scribit Cas-
 per grammaticus, tuba est, qua signum dat buccinator.
 buccinus uerò, ipse cantor significatur. Hieron. in epistola
 ad Dardanum, buccani uocari apud Hebræos esset orga-
 ni genus, quæ per diminutionem buccina dicatur: apud Ve-
 getium

gelium lego buccinā dici tubam, quæ in semetipsam æreo circulo flectitur. à buccina, buccinatores dicti, qui (ut idē refert) ornamentum erat totius legionis ingressu conflatus, & eius reditu. Hinc per metaphoram decentem buccinator usurpatur pro laudatore, ac præcone. M. Cicero scribit in epistola ad Tyronem: Quod polliceris te buccinatorem fore existimationis meæ, firmo id constantiq; animo facias licet. apud Plin. buccinum est tuba & concha. sic enim scribit in 9. Buccinum minor concha, ad similitudinem eius buccini quo sonus editur. Solis inimici.] Sol inimicus est dijs aquaticis, cuius flagrantia infestatur. ideoq; Tritonum unus serico tegmine ardorem solis defendebat: sicut in usu priscorum fuerunt umbellæ, quibus soli obfistebant. Domina.] Veneris. Prægerit.] antegerit & præfert. Biges.] Bigas significat: sic enim appellantur equi duo iuncti. Quidam codices habent currus bijuges: quæ lectio purior est, & usitatioꝝ, eodem tamē intellectu.

Interea Psyche, cum sua sibi perspicua pulchritudine nullū decoris sui fructum percipit, spectatur ab omnibus, laudatur ab omnibus: nec quisquā, non rex, non regius, nec de plebe saltem, cupiens eius nuptiarum petitor accedit. Mirantur quidem diuinam speciem, sed ut simulachrum fabre politū mirantur omnes. Olim duæ maiores sorores, quarum tempe-

Cupiens nuptiarum.] Quædam nomina, ut inquit Diomed. forma participiorum genitiuo casu iunguntur: ut fugitans litium, et sitiens gloriæ, appetens pecuniæ, et alia id genus sexcenta. Fabre politū.] simulachra absolute

absolutè effigiata
 mirantur quidem
 mortales, sed nul-
 la cupiditate ues-
 neria: nisi fortè
 quispā similis sit
 Alcideæ Rhodio,
 qui amore raptus
 Cupidinis Praxi-
 telici, simulachro
 cohæsit: atq; in eo
 cupiditatis indicē
 genituræ maculā
 reliquit. alter quo-
 que sic adamauit
 Venerem à Praxi-
 tele fabrefactā,
 ut in ea simile a-
 moris uestigium
 extaret. Diffa-
 marant.] diuulga-
 rāt, rumorēq; dissi-
 pauerāt. Procis
 regibus.] Græci
 μνηστῆρες procos
 uocant. est enim
 procare, posce-
 re. unde proci, u-
 xorum petitores:
 et meretrices pro-

ratam formositatem nulli dif-
 famarant populi, procis regi-
 bus desponsæ, iam beatas nu-
 ptias adeptæ: sed Psyche uirgo
 uidua domi residens, desiet
 desertam suam solitudinem,
 ægra corporis, animi saucia: &
 quamuis gentibus totis com-
 placitā, odit in se suam formo-
 sitatem. Sed infortunatissimæ
 filiæ miserrimus pater, suspe-
 ctatis cœlestibus odijs, & iræ
 superū metuens, dei Milesij
 uetustissimū percontatur ora-
 culum, & tanto numine perci-
 bus & uictimis ingrati uirgini
 petit nuptias & maritum. Sed
 Apollo, quāquam Græcus &
 Ionicus, propter Milesiæ con-
 ditor ē, sic Latina sorte respon-
 dit: Montis in excelsi scopu-
 lo desiste puellam, Ornatam
 mundo funerei thalami. Nec
 speres generum mortali stirpe
 creatum, Sed sæuū atq; ferū,
 uipereūq; malū, Qui pinnis
 uolitans super æthera cuncta
 fatigat, Flāmaq; & ferro sin-
 gula debilitat: Quem tremitt
 ipse Iouis, quo numina terris
 cantur,

cantur, Fluminaq; horre-
 scunt, & Strygiæ tenebræ. Rex
 olim beatus, affatu sanctæ ua-
 tinationis accepto, piger, tri-
 stisq; retro domum pergit, suæ
 que coniugi præcepta sortis
 enodat infastæ. Mœretur, fle-
 tur, lamentatur diebus pluscu-
 lis: sed diræ sortis iam urgent
 tetri effectus, iam feralium nu-
 ptiarum miserrimæ uirgini cho-
 ragium struitur: iam tedæ lu-
 men atræ fuliginis cinerem ar-
 cessit: & sonus ribiæ Zygæ
 mutatur in querulū Lydij mo-
 dum: cantusq; lætus Hyme-
 nei, lugubri finitur ululatu, &
 puella nuptura deterget la-
 chrymas ipso suo flammeo.
 sic affectæ domus triste fa-
 tum, cuncta etiam ciuitas con-
 gemebat, luctuq; publico con-
 festim congruens edicitur iu-
 stitium.

caces dictæ. hinc
 antiqui reciproca
 re dixerunt, pro
 ultro citroq; pos-
 scere. Despon-
 sæ.] desponsatæ
 ex ritu formulaq;
 sponsaliorum. nã
 ut scribit Ser. Sul-
 picius in lib. de do-
 tibus, qui uxorem
 ducturus erat, ab
 eo unde ducenda
 erat stipulabatur,
 eam in matrimo-
 nium ductum iri.
 qui daturus erat,
 itidem spondebat
 daturum. is con-
 tractus stipula-
 tionum sponsio-
 numq; dicebatur
 sponsalia. tñ quæ
 promissa erat, spõ-
 sa appellabatur:

qui sponderat ducturum, sponsus. Spondere, ut docet.
 M Varro, est dicere: à sponte, id est uoluntate. Unde re-
 spondet, despondet, desponsor, & desponsa inclinantur.
 Hinc consponsus quoq; dictus, qui idem faciat, similiter ob-
 ligatur. Qui sponderat filiam, despondisse dicebatur:

quoddam de sponte eius, id est uoluntate exierat. sic despondisse animum quoque dicitur, ut despondisse filiam, pro eo quod est mori uelle, & suae spontis ac uitae statuere finem. *Liuius in 3.* Nec ipsi solum desponderant animos, sed contemni capti erant à finitimis populis. *Plaut. M. Varro, Seneca, alijque ex priscis scriptoribus, hoc uerbum in hoc significatu decenter usurpant: & à Columella dictum est, Desponderis sapientiā, pro desperaueris. Vidua.] non quae olim uirum habuerit, sed quae uirum inuenire non poterat, & ita sola sine coniuge in uiduo thoro solitudineque degebat. Agra corporis.] Honestā locutio, & apud ueteres usitatissima: aeger animi, aeger corporis, saucius animi, pro animo & corpore: archaismus est. Suspectatis odijs.] cum suspecta haberet odia deorum, & ex ira superum id filiae suae infortunium accidere suspicaretur. *Dei Milesij.] id est, Apollinis. Miletos Ioniae Asiaticae caput est, Lelegis & Anactoria nominata, ubi fuit oraculum Apollini Didymaeo sacrum, quod Branchidarum appellant. id à Xerxe incensum est: quemadmodum cetera templa omnia, excepto Ephesiae Dianae delubro. postea Milesij templum construxerunt omnium maximum, quod propter magnitudinem remansit sine tecto. Apollo autem in oraculo Milesio colebatur, cognomine Didymaeus: quod copiose, nec indiligenter explicatum leges in Suetonij commentarijs. Miletō nomen indidit conditor Miletus, Apollinis filius, de quo Ouidius: Moenia constituit positoris habentia nomen. Ingrata.] inamabili, & nulli grata: utpote quae à nemine expeteretur. Quāquam Graecus & Ionicus.] Athenienses ex responso Apollinis Delphici consilio totius Hellados, id est Graeciae, colonias duodecimi uno tempore in Asiam deduxerunt.**

deduxerunt, summam imperij potestatem dantes Iono, quem Apollo Delphicus suum filium in responsis est professus. is colonias eas in Asia deduxit, à cuius nomine Ionia regio est appellata. auctor Vitruius in quarto. Hinc merito Apollo Milesius dicitur Græcus et Ionicus. Lingua Ionica inter quinque Græcorum linguas una est notissima. Conditore.] Paulo antè diximus, Miletum Apollinis filii conditorem fuisse & nuncupatorē Milesiæ ciuitatis. Strabo uerò à Neleo, qui Pylius fuit, Miletum conditum esse tradit. Vitruius refert, ab Iono Ephesum Miletum, & reliquis Ioniæ ciuitates constitutas fuisse. Id planè constat, Miletum conditorem Græcum extitisse. Latina sorte.] latino oraculo, responsoq; ita M. Tullius lib. 2. De diuinatione: Sors ipsa referenda sit ad sortes. item, Sors edita est opulentissimo regi Asiæ. idem, eleuans fidem oraculorum: Latine, inquit, Apollo nunquam locutus est. negatq; credendum, Apollinis oraculo Pyrrho esse responsum, Aio te & cæcidit Romanos uincere posse. Mundo.] mundum ornatum muliebrem uocant, de quo saprà. Sensus est oraculi: Ornatur, inquit, Psyche non ornatu felicium nuptiarum, sed mûdo connubij funebris & infortunati, tanquam uirum habitura sit ferum, seuuinq; ac funereum. hic autem Cupida significatur, qui stirpe non mortali, sed diuina procreatus, furit bacchabundus per pectora medullasq; mortaliū: qui ueneno uipereo & dulci melle conditus, gustu dulcedinem propinat, amarum autem uenenatumq; uirus ad satietatem usq; aggerit. Cuncta fatigat.] in hac sententiam ait Proper. Hic Deus & terras & maria alta domat. & ab Ouid. de Cupidine decenter dictum est: Tu superos, ipsumq; Iouem, tu numina ponti victa domas, ipsumq; re-

git qui numina terra, Tartara quid cessant. Flamma.] ob facem. Ferro.] ob sagittas. Iouis.] Qui nunc Iupiter dicitur, apud prisca Iouis recto casu dicebatur. namq; à iuuando Iouem appellauerunt: & quod est in elisis aut immutatis quibusdam literis Iupiter, id plenum atq; integrum est Iouis pater. Simili quoq; nomine Dïjouis dictus est, & Veïouis: uerum Dïjouis à iuuādo nominatus, quasi nos die ac uita ipsa afficeret et iuuareti contrā Veïouis dictus, qui non iuuandi potestatem haberet, sed uim nocendi. In uersu illo Enniano, Iouis pro Iupiter recto casu dicitur: Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Et stygiæ tenebræ.] Tanquam dïj quoq; inferni amore possessi ac capti sint, sicut Pluto Proserpinam deamauit. Rex.] pater Psyches. Affatu accepto.] cum sortem responsumq; uaticini Apollinis accepisset. Enodat.] Bene enodat: sunt enim nodosa & flexiloqua Apollinis oracula. unde & Loxias cognominatus, id est obliquus, cum uera obscuris inuoluat, Diuus Hieronymus meminit Apollinis Loxiæ, qui dam Loxiam cognominari solem tradunt, quod obliquum circum ab occasu ad orientem peragit. Mæretur.] fletur. Verba impersonalia ad omnes generaliter pertinent: ideoq; plus quam passiuæ uerba significant: ut apud Virg. Vndiq; totis Vsq; adeo turbatur agris. & illud, Itur in antiquam siluam. Nonne, ut inquit Quintilianus, propriæ cuiusdam rationis est, cui simile fletur accipimus. Tetri effectus.] Lego, teter effectus, ne solacismo & imparilitate dehonestetur oratio. Teter autem effectus accipitur pro impio, crudeli & euitabili. Lucretius absinthia tetra dixit, amara intelligi uolens. Choragium instruitur.] instrumentum apparatus. Choragium enim generali uocabulo

bulo dici potest instrumentum cuiuslibet rei, & appa-
 tus, à uerbo græco χορηγία, quod significat supposito ex-
 pensis, subministroq;. Vnde & choragus pro exhibitore,
 cuius apud Plautum & Tranquillum mentio est: & id
 nos in commentarijs latissimè explicauimus. Festus Pomo-
 peius choragium esse dicit, instrumentum scenarum: quod
 itidem funeris dici commodissimè potest. Libro quarto
 Rhetoricorum ad Herennium, choragium gloriæ, pro ap-
 paratu gloriæ ἀνύγως & duriter usurpatur. Thedæ lu-
 men.] Fax, inquit, nuptialis in facem funerariam demuta-
 tur. Sonus tibiæ zygiæ.] Tibiam nuptialem, qua in solen-
 nitate nuptiarum uti solemus, zygiam scitè ac eleganter
 appellat, quasi coniugalem: sicut & Iuno zygia nomina-
 tur, quæ Iuga & Iugalis à nostris dicitur: Cui uincla iuga
 lia curæ. Oratori licet per synecdochen ponere nuptiales
 tibias, pro totis nuptijs, in quarto Rhetoricorum ad Heren-
 nium. De parte totum sic intelligitur: Non illæ te nuptia-
 les tibiæ eius matrimonij commonebant? Nam hic omnis
 sanctimonia nuptiarum uno signo tibiæ intelligitur,
 apud ueteres: & in nuptijs & in funeribus tibiæ tibici-
 nesq; adhibebantur. hinc illud apud Ouidium in 6 Fasto-
 rum: Cantabat phanis, cantabat tibia ludis, Cantabat mœ-
 nis tibia funeribus. Annotant grammatici, tibias canere
 solitas in funere puerorum, sicut in funere uirorum caneb-
 ant tubæ. Siccines appellatos accepimus, qui apud sitos
 canere soliti essent: hoc est, uita functos, & finitos, & se-
 pulcos: quos siccinistas quoq; dixerunt, siccinium enim
 genus ueteris saltationis fuit. saltabundi autem canebant
 in funere defuncti. Lucius Aëtius appellari siccinistas ait,
 nebuloso nomine, ideo autem nebuloso dixit, quod siccino-

nium cur diceretur, obscurum esset. Quidam non legunt Zygie tibie, sed Gingrinæ, ex Festo et Solino: qui tradit, gingrinæ tibias esse breuiiores, quæ subtiliorib. modulis in sonant. Dicit autem hoc nomine à uerbo gingire, quod est anserum uocis proprium. gingeriator quoq; tibicen à priscis dictus, sed uerior lectio est, & congruentior, tibie zygie, quàm gingrinæ. infra suo loco de Iunone Zygia dicitur. In querulum Lydij modum.] Musica quæ appellatur Lydia, luctui & flebili querimonie accommodata est. Dorica uerò constans ac bellicosa, & uiriliter quasi quadam prædita: contra Phrygia mollis est, atq; animum distrahit, religioniq; potissimum conueniens. auctor Aristot. in 7 Politicorum. Quod & Apuleius noster in Floridis significanter ostendit, cum ait: Seu tu uelles Æolium simplex, seu Asium uarium, seu Lydium querulum, seu Phrygium religiosum, seu Dorium bellicosum. Lydios modulos primus inuenit Amphio, Dorios Thamyras Thrax, Phrygios Marsias Phryx. Plin. auctor. Plato lib. 3. de republica, harmonias Lydias querulas esse tradit: easq; unâ cū Ionis improbat, tanquam molles & enervæ. est etiam sensus: Sonus, inquit, tibie nuptialis demutatur in modulos Lydios, querulos scilicet & lamentis accommodatos, tanquam nuptiæ Psyche feræ sint futuræ, & lugubres. Suo flammeo.] Flammeum uelamentum nuptiale est, quo amicitur noua nupta. flammeary à Plauto dicti, infectores flammei coloris: sicut crocotary, infectores coloris crocei. Plin. in 21. Lutei, inquit, coloris uideo honorem antiquissimum in nuptialibus flammeis totum faciemini cōcessum. apud poetas omnes crebra mentio est flammeorum nuptialium, in decretis quoq; canonicis 30. quæstione 1. traditum

traditum est, feminas, dum maritantur, ideo flammeo velari, ut se nouerint semper suis maritis subditas esse: quia etiam uitta nubentes inuicem copulantur, quæ cædido purpureoq; colore cõtexta est: quippe candor est ad mundiciẽ uitæ, purpura ad sanguinis posteritatem significanda. Psyche uerò detergens lachrymas suo flammeo, præsagium facit connubij infortunati. Illud obiter annotatu dignum, uitam siue tegumentum capitis muliebri dici latine calanticam, græcè *λεπιδεαυον*. Homerus in 5. Odysseæ canit, Inonem, siue Leucotheã deam *λεπιδεαυον* Vlyssi naufrago accommodasse, ad euadendum maris periculum. Auson. in periocha HomERICA, quod ille *λεπιδεαυον* dixit, calanticam interpretatur. uerba Ausonij apposui, quæ sunt hæc: Ino calanticam, capiti suo demptam, natanti accommodat: cuius ille sustentatu, ad Phæacum littus euadit. Calanticæ meminit & M. Tul. in Clodium. Edicitur iustitium.] Luctus publicus dicitur iustitium, ut docet Fulgentius Placides. apud Liuium frequenter leges, in rebus aduersis indictum esse iustitium: quod mox ex rebus prosperioribus remittebatur.

Sed monitis cœlestibus parendi necessitas, misellâ Psychem ad destinatam pœnã efflagitabat. Profectis igitur ferilis thalami cum summo merore solennibus, toto prosequente populo, uiuum producit funus, & lachrymosa Psyche comitatur non nuptias,

Milesiam.] Legendum uidetur misellâ, quod epitheton Psychæ cū primis conuenit. uel lege, necessitas Milesia, ut ad sortem oraculi Milesij referatur. necessitati autem, quanta

quam nec deus qui
 aem superat, pas-
 rendum esse, præ-
 ciunt Plato &
 Plotinus. *Παρά*
ἀνάγκη, id est, Ne-
 cessitatis filius di-
 xere. prouerbum
 græcum est, dignū
 scitu memoratuq;
ἀνάγκη *ὁ δὲ* *βί*
παύεται, id est, ad-
 uersus necessitatē
 nec dii quidem pu-
 gnant. Feralis
 thalami.] feraliū
 nuptiarum, luga-
 brisq; connubij.
 Viuum funus.] At-
 tende elocutionis
 elegantiam. nam
 cum funus nisi de-
 functi non sit, tas-
 men uiuum funus
 eleganter appel-
 lat: cum ipsa Psy-
 che uiuens, perin-
 de tamen ac mor-
 tua, efferri, nec
 tam in nuptias ire

sed exequias suas. ac dum mor-
 sti parentes, & tanto malo per-
 citi, nepharium facinus perfi-
 cere contantur, ipsa illa filia ta-
 libus eos adhortatur uocibus:
 Quid infœlicem senectam fle-
 tu diutino cruciatis? quid spi-
 ritum uestrum, qui magis me-
 us est, crebris ciulatibus fati-
 gatis? quid lachrymis ineffica-
 cibus ora mihi ueneranda fœ-
 datis? quid laceratis in uestris
 oculis mea lumina? quid canis-
 ciem scinditis? quid pectora,
 quid ubera sancta tunditis? hic
 erunt uobis egregiæ mæx for-
 mositatis præclara præmia. in-
 uidia nepharia letali plaga
 percussi, serò sentitis: cum gēs
 & populi celebrarent nos diui-
 nis honoribus, cum nouam
 me Venerem ore consono nū-
 cunparent: tunc dolere, tunc
 flere, tunc me iam quasi perem-
 ptam lugere debuistis. iam sen-
 tio, iam uideo, solo me nomi-
 ne Veneris perisse. Ducite me,
 & cui fors addixit, scopulo si-
 stite. Festino fœlices istas nu-
 ptias obire: festino generosum
 illum

illum maritum meum uidere.
 Quid differo? quid detrecto
 uenientē, qui totius orbis exi-
 tio natus est? Sic profata uirgo,
 conticuit: ingressuq; iam uali-
 do pompæ populi prosequen-
 tis sese miscuit.

quā in exequiis
 uidebatur. Per-
 cipi.] commoti.

Prosequente pos-
 pulo.] Respexit
 ad ueram pompā
 funebrem, in qua
 more prisco proce-

dit funus, homines sequuntur: quasi post ipsum defunctum
 morituri, subsequunturq;: à quibus dicebatur: Vale, nos te
 sequemur. Hinc exequiis dici autumat Donatus, enarrans
 illud Terentianum: Funus interim procedit, nos sequimur.
 Verū enim uero hoc tempore ordine præpostero præce-
 dunt homines in pompa funebri, subsequente cadaueres
 isq; mos apud municipales meos solennis ferē est, qui tamen
 auctoritate defenditur. Namq; diuus Hieronymus scri-
 bens ad Paulam, super dormitione Bleisillæ, indicat ordi-
 nem pompæ funereæ, præire solitum antè cadauer & san-
 dapilam. sic enim inquit: Ex more parantur exequiæ, &
 nobilium ordine præeunte, aureum feretro uelamen obten-
 ditur. Mea lumina.] Laceratio oculorum in parentibus,
 quasi redundat ad oculos filiæ: & ex pietatis affectu, quic-
 quid parentes torquet, id per æquē discruciat natus. Quid
 caniciem scinditis.] Moris est in luctu, comam diuellere, et
 capillos discindere. ut apud Homerū in 10 Iliados, induci-
 tur Agamemnon Homericus, & idem Actianus, scindens
 dolore identidem intonsam comam. Tunditis.] plausus
 scilicet, & manuum percussione. Hic.] pro hac, locutio
 Apuleij peculiaris. Præmia.] pœnæ, angores. nam rē
 præmia sunt, ut in bonam & in malam partem ac-
 cipiantur,

xipiantur. præmiatores apud antiquos dicti, nocturni prædones. Letali plaga.] nimirum plagæ & uulnera inuidiæ letalia sunt, & mortifera. de qua apud Siliū Hannibal hæc: O' dirum exitium mortalibus, o' nihil unquam Crescere, nec magnas patiens exurgere laudes Inuidia. Tunc dolore.] Sic apud Liviū Hannibal: Risus hic nequaquam adeo est intempestivus, quàm uestra ista absurda atq; abhorrentes lachrymæ sunt. tunc fletu decuit, cum adempta nobis arma, incensæ naues, interdictum extremis bellis estrillo enim uulnere concidimus. Nomine Veneris.] Dum Psyche nomine Veneris appellabant, & prorsus ut deam Venerem religiosis adorationibus uenerabantur. Sors addi.] oraculum Apollinis Milesi adiudicauit, assignauitq;. Festino.] Exornatio est, quæ in Rhetoricis re petitio nominatur, græcè anaphora dicta. ut illud: Scipio Numantiam sustulit, Scipio Carthaginem deleuit, Scipio pacem peperit. Profata uir.] Sic locuta Psyche.

Itur.] Sic Virg.

Itur in antiquam syluam. Constitutum.] præscripto sortis & oraculi. Desete.] Lego deserūt, hoc est relinquunt, & solitariam quasi dimittunt. Præluxerant ante tempus.] scilicet illuxerāt, cum prius-

Itur ad constitutum scopulū montis ardui, cuius in summo cacumine statuta puellam cuncti deferunt: redasq; nuptiales, quibus præluxerant, ibidē lachymis suis extinctas relinquentes, deiectis capitibus domuitionem parant. Et miseri quidem parentes eius tanta clade defessi, clausæ domus abstrusi tenebris perpetuē nocti sese dedidere. Psychē autem

autem pauentem ac trepidam,
& in ipso scopuli uertice desile-
tem, mitis aura molliter spi-
rantis Zephyri, uibratis hinc
inde lacinijs, & reflato situ sen-
sim leuatam, suo tranquillo spi-
ritu uehens paulatim per de-
uexa excelsæ uallis subditæ, flo-
rentis cespitis gremio leniter
delapsam reclinat.

quam nubet, fa-
ces conjugales in-
flammascent, dici-
tur seruus domino
præuocare, qui an-
te dominum no-
tu gestat cereum
accensum. apud
Plautum est, Lu-
ces cereum: pro eo
quod est, lucere fa-

cijs, & baiulas lucentem cereum. Domuitionem.] domū
regrediuntur. domuitio enim dicta, quasi itio domū. de hoc
ante dictum est. Perpetuæ no.] in luctu ac squalore tene-
brarū; nocturnis ex mœnore parentes Psyches fuisse signi-
ficat. Sinon apud Virg. Afflictus uitam in tenebris luctuq;
trabebam. Mos est dolentium, ut fugiant lucem, & in tea-
nebris degant. M. Tul. in exilio mœrens & lugens, sic scri-
bit ad Atticū: Odi, inquit, celebritatem, fugio homines, lu-
cem aspiciere uix possum. Sysigambis Darij mater, audita
Alexandri morte, sese perpetuæ nocti dedit, & cibo pari-
ter abstinuit & luce. Mitis aura Zephyri.] Zephyro, qui
faunius à Latinis nominatur, maritantur uiuiscentia e
terra: hic est genitalis spiritus mundi à fouendo dictus. ut
proditur, & ut refert Plin. uer inchoat, aperitq; terras, te-
nui frigore saluber. Aristot. in Problematis, Faunium esse
autum at illustrem, serenum, gratissimum uentorum om-
nium, eundemq; lenissimum: qui duobus potissimum tem-
poribus spirat, uere & autumno. Igitur merito dixit Apu-
leius, uetabulo Zephyri leuatam Psychen, & in gremio
cespitis

cesspit illius aura leniter reclinatam esse. Flat autem Zephyrus ab occasu æquinoctiali. Quidam chelidoniam uocant, ab hirundinis uisu, quæ græcè dicitur chelidon. Nonnulli ornithiam, ob aduentum auium, quas græcè ὀρνίθια appellāt. Flat enim ad 8. calendas Martij, quo tempore hirundo uisitur, & aues aduuantij. apud Plin. mendose leges, ornithiem, pro ornithiam, in 2. Natur. hist. Vibratis lacryis.] Expressit id quod uenti ui fieri uidemus: ut scilicet uestis, & potissimum muliebris, reflato sinu expandatur, & in orbem quasi osculatur. Subditæ.] scopulo illi subiectæ, in quo Psyche constitit.

ARGVMENTVM LIBRI

Quinti.

Hic quintus liber continet Psyche domicilium, Cupidinis amorem, sororum Psyche uisitationem, earundem subsequitur inuidia, cuius impulsu Psyche credula, maritum Cupidinem uulnuscule percutit: ex quo deuoluta è culmine beatitatis, fit ærumnosa. quam Venus infesta atrociter exagitat. tandem post multiplices exhaustas ærumnas, fit coniunx sui Cupidinis. nuptiæ celebrantur in cælo, inter cœlicolas.

Toro roscidi graminis.] Psyche animo saucia, & æstuentis perturbata, tandem dulciter quiescit in toro herbofo, & somni illice ac suo scabulo alludere uidetur ad tori etymologiam: qui, ut

PSyche teneris & herbosis locis, in ipso toro roscidi graminis, suauè recubans, tanta mentis perturbatione

batione sedata, dulcè conquie-
uit. Iamq; sufficienti recreata
somno, placidore surgit ani-
mo, uidet lucū proceris & ua-
stis arboribus consitum: uidet
fontem uitreo latice placidū,
medio luci meditullio. Propè
fontis ad lapsum domus regia
est, ædificata non humanis, sed
diuinis manibus ac artibus.
Iam scies ab introitu primo,
Dei cuiuspiam luculentum &
amorum uidere te diuerso-
rium. Nam summa laquearia
citro & ebore curiose cauata,
subeunt aureæ columnæ: parie-
tes omnes argenteo cælamine
conteguntur, bestiis & id ge-
nus pecudibus occurrentibus
ob os introeuntium.

autumāt, à tortis
herbis dict⁹ est. unde
de Stibadia, to-
ri siue cubilia ex
herbis facta no-
minantur, quæ
Græci stibadis uo-
cant. Stibadi men-
tio est apud Sido-
nium, Martial.
Seruium. Gra-
minis.] Gramen
inter herbas est
uulgatissimum. iu-
mentis herba non
alia gratior, græ-
cè agrostis dici-
tur. unde agrostio-
num oleum, quod
ex gramine factis-
cium est. Dulcè.]

dulciter: ut suauè profuauiter, nomen pro aduerbio, locu-
tione usitatissima. Proceris arboribus.] Quædam arbo-
res proceritate maximè commendantur. & uetustate: ut
in Hercynia sylua uastitas roborum celebratur. procerissi-
mæ arborum abietes esse feruntur. refert Plin. abietem ad-
mirationis præcipuæ uisam esse in nauigio Caij principis,
cuius quoq; crassitudo quatuor hominum ulnas comple-
tentium implebat, & trabs è larice longa pedes centum
uiginti bipedali crassitudine, æqualis quoq; intelligebatur.

uix credibilis reliqua altitudo, fastigium ad cacumen aesti-
 mantibus. Meduallio.] Antè dictum est, meditullium di-
 ci loci medium, quod & medianum dici potest. namq; Vi-
 truvius medianas columnas, medianam testudinem, me-
 dianam epistylia, quæ in medio sunt domus, appellat. Nam
 summa laquearia.] Descriptio est graphica luculenti do-
 micilij, quo Psyche diuinitus accipitur. Cæterum cum e-
 gressiones tempestivæ maiorem in modum reficiant, re-
 creentq; lectores, tempestivum uidetur & opportunum, hoc
 potissimum loco Rosci mei Mini Ponticulanum summa-
 rium explicare, cuius topothesia haud sanè multum distat
 ab hac Cupidinis diuersorij descriptione. Villa est pulcher-
 rima, magnificentissimaq; uillarum in Bononiensi territo-
 rium secessu, ab urbe plus minus septem millibus passuum;
 quod iter uel homini ignauo commodum est, sesquiboraq;
 curriculo peragitur: potesq; peractis quæ agenda in urbe
 fuerint, matutinis negocijs, illud transcurrere, ad horam
 prandij. Extructa est in ualle quam Rhenanam uocant.
 adiutur uia non una. Prætereuntibus uiatoribus prabet for-
 rinfecus effigiem non iam prætorij, quàm castelli, pinnis
 turriculisq; conspicui. statim ab ipso introitu haud dubie
 æstuerabis, principis id cuiuspiam & summatis uiri lucu-
 lentum esse diuersorium. introeuntibus à uestibulo statim
 occurrit cauum adium amplissimum, quod à lateribus ue-
 trinq; habet ambulacra fornicata, à fronte scalis binas,
 quæ laterculo structæ, latissimè exspaciantes in arculam
 quasi coeunt. ubi in summum perucneris, quod mirum est,
 in plano consistis: & cum altè ascendere te putes, sentis
 te nihil ascendisse: est enim in cliuo clementer & sensim
 surgente constructa. multa in hac uilla, utpote capacissi-
 ma,

ma, sunt membra, ex architecturae symmetria subtiliter et
magnificenter extructa: non minus ad hospites communiter
et laute accipiendos, quam ad usum patrisfamilias. ma-
gnam capit uoluptate, nec minorem admirationem, quis-
quis hanc uillam angulatim lustrat. nec parum multi tam
alienigenae quam indigenae, uisendi studio petunt Ponti-
culanum, idque mirabundi contemplantur: ubi coenationes,
cubicula, ambulationes, gynaecea, andronites, pergula, ocu-
los reficiunt ac oblectant. quae sigillatim describere non est
operis instituti, quae uolumine priuatim dicato forent ex-
plicanda. Illud in praesentia minimè praetereundum, nec
minori admiratione dignum, quam inspectione, quod ex
omnibus uillae membris supernè inferneque iuxta scaturiunt
aquae salientes, erumpuntque: ubique lymphae praesto sunt ta-
m uisibus uillaticis, quam uoluptarijs seruientes. in area uiri-
darii meditullio foss est marmore exculpus, extructusque, un-
de aqua perennis continenter emicat, et fistulatim ex-
cussa sese in auras per tubos ducta eiacularatur. prope fon-
tem subest piscina pisculenta, in qua pisces de manu ho-
minis cibum capiunt. intra uillae septum canalis structilis
ex Rheno deriuatus, intra sepimenta lapidea conclusus
fuit. ubi mola molendinariae frumenta conficiunt, et ser-
rae aquariae materiae sectile mechanico artificio assulatim
dissecant. cumque sit nauicularum patiens, in eo ambulant
cymbae, et ludibundos uectores uehunt. inter cetera il-
lud spectatissimum, quod maceria atque adeo murus crassi-
tudine tanta ut bini iuncti euntes ociose in ambulare pos-
sint, altitudine fere decempedali, longitudine stadiorum
circiter quaternum, instar aggeris et munimenti obiectus
est uolentiae furentis Rheni coercendae: qui hac obire co-
hercitur

hercitus suffrenatusq; intra alucum labi cogitur, nec vineam latissimam prætorio annexam potest populari, quæ illo sepimento uallata uberrimos uineaticos fructus quotannis fundit. nemo non talia spectans censeat, impendia regum talibus substructionibus uix sufficere potuisse. Sæpissime ego inambulans supra hoc sepimentum, una tantum ambulatione ac redambulatione nauscam discuteere consueui, & stomachum cœnatoriæ fami præparare. Antequam uillam ingrediaris, est area laxissima: intra cuius maceriam est equile, centum ferè equorum capax, quo commodissime stabulat equitum principale. Etenim cum magnificus sit & hospitalis Roscius meus, quotannis illum streum principem nostrum Iohannem Bentiuolum cum comitatu principali, nec non & principis filios hospitaliter, laute, eleganter accipit. In angulo eiusdem areæ est peristerotrophium (uulgò columbarium uocant) luculentitati uillæ respondens, quod pipiones affatim suggerit. adde cœli temperiem, quæ omnis æstatis flagrantia mitigatur, inclementia canicularis clemētissima aura lenitur: unde fit, ut diuersorium sit maxime æstiuū, quia minime est æstiuosum. Si libet piscari, præsto sunt omnia instrumenta piscatoria, & Rhœnus piscosus subest. si libet aucupari, planticies lata aucupantium uotis respondet. uis religiose deum matutinis orationibus salutare, adnexum penè est lateri uillæ delubrum religiosum, ubi sacerdotes ad nutū Domini cum mysteria obit, cui minuscule uilla cum hortu olitorio ancillatur. Cum uerò discreta lux & certa obseruatio uitæ hominum quasi ordinatam reddat, & negotia digerat atq; disponat, in fastigio Ponticulani prætorij horologium longè conspicabile positum est, quod horas diurnas nocturnas

nocturnasq; æqua lance describens, timinabuloq; denun-
 cians, non patitur obrepere errorem satagentibus: mireq;
 conducit ocio disponendo, & excitandis in opera morta-
 libus. Hæc obiter dicta sint de Ponticulano. quod ut car-
 ptim summatimq; describerem, subinuitavit occasio, &
 Roscij mei mutius amor aurem uellicans, quo nihil elegan-
 tius, absolutius, quo mihi nemo est amicior, nec iucundior
 nec charior. id quod M. Tul. de Attico suo scribit: etenim
 Roscius mihi alter est Atticus. & sicut ille Ciceronem su-
 stentauit, ita hic mihi unicum est præsidium, amicusq; au-
 xiliarius, cõsiliarius & peculiaris patronus, hic est ille Mi-
 nus Roscius, ubiq; librorũ meorũ celebratus, nec pro meri-
 to unquã satis laudatus: qui omnib. naturæ ac fortunæ bo-
 nis cumulatus, qui prudentia, cõsilio præsentissimo, facun-
 dia extemplari, doctrina hac elegantiore perpolitus, nulli
 nostrorum ciuium est secundus: quem illustres prin-
 cipes mei Bentiuoli cum maximo patre clarissimi fi-
 lij tanti faciunt, quanti præterea neminem, de quo, ut olim
 Hendecasyllabo uerissimè lusi, dici meritiissimò potest, Ora-
 tor bonus & bonus senator. Qui, ut est in paræmijis Græ-
 corum, cū sit ἀγαθὸν βέλταρον, ἀγαθὸν σὺν: id est, bono-
 rum mare & bonorum cumulus: haud dubiè dominus
 est Põticulano dignissimus: dicereq; uerè & meritò possu-
 mus, O uilla magnifica quàm pari domino dominaris. Cæ-
 terũ cū lex rusticationis sit, ne uilla fundum quærat, ne ue-
 liceat minus arare quàm uerrere: uillæ Ponticulanae sub-
 seruiunt laxissima latifundia: quibus fruges uberrimæ &
 uina generosa progignuntur. & cū quatuor sint uinis colo-
 res, albus, fulvus, sanguineus, niger: uinum illic sanguinei
 coloris, haud dubiè ad principatum peruenit, estq; inter

uina dulcia primæ notæ, hominumq; paucorum. Hoc quotannis peculiariter Roscius meus, ut est munificus, cōdonat regulis Bentiuolis patri filysq; seiuunctim. Me quoq; principibus equiparans, eadem uinaria liberalitate prosequitur. huic ego uino sicut Livia Augusta Pucino, acceptos refero annos uitæ plusculos. idem me quotannis propè sollemniter in illum amœnissimum secessum, quo nihil amœnius noui, euocat, post indictas ferias literarias ubi & genialia colimus, & uoluptati meracissimæ indulgemus, tum corpus tuū animū uicissatim resouentes; non tamen sine suauissimo librorum comitatu, & pastu, siue quibus nulla est solida uoluptas. Libuit in hoc diuersorium de industria diuertere, ut tu, qui libellos meos omnis studiose lectuas, & per te cæteri lectores norint, qui sit Roscius in meis uoluminibus: cuius prætorium Ponticulanum non absurde domicilium uoluptatis, atq; hospitium Psyche uideri potest: quod graphice & luculenter hoc in loco Asinus noster, non astuti, sed philosophica curiositate perscribit. Sed nos institutas iam commentationes exequamur: cum non ab re sit, in transcurso amicis satisfacere, uarietatibus commentarios distinguere, & legentibus uelut amœna diuerticula quarere. Cæterum quæ hoc in loco à Lucio nostro dicuntur, ex auro & argēto celata in hac imaginaria domo, ea magis luxuriantis ingenij fertilitate quadam dicta sunt, quam ex historica ueritate: quamuis Homerus Menelai regiam auro, electro, argento, ebore, fulgere prodiderit. Laquearia autem, ut ad cōmentatoris officium reuertamur, sunt camera cubiculorum, tricliniorūq; alio nomine lacus & laquearia nūcupata. Citro.] Theophrastus, & post Theophrastum Plinius, prodiderunt, templorum contin-
gnationes

gnationes ex citro arbore apud ueteres factas fuisse, ob immortalitatem materiæ in tectis, contra uicia omnia incorruptæ. mensis citreis nihil apud eruditos celebratius. inter pauca nitidioris uitæ instrumenta arbor citri est. Subeunt.] fulciunt ac sustentant. Argenteo celamine.] cellatura argentea. Lectos totos operiri argenteo, luxuria comenda est. Miratur Plin. in auro celando inclamasse neminem, argento uero multos. Ob os.] ad os, ad faciem.

Mirus prorsum magnæ artis homo, imò semideus, uel certè deus, qui magnæ artis subtilitate tantum effigiauit argentum. Enim uero pauimèta ipsa lapide precioso cæsim diminuto, in uaria picturæ genera discriminantur uehementer. Iterum ac sæpius beatos illos, qui super gemmas & monilia calcant: iā cæteræ partes longè lateq; dispositæ domus, sine precio preciosæ, totiq; parietes solidati massis aureis, splendore proprio coruscant, ut diem suum sibi domus faciat, licet sole nolente. sic cubacula, sic porticus, sic ipsæ ualues fulgurāt. Nec secius opes cæteræ maiestati domus respōdēt: ut equidē illud rectè uideatur,

Efferauit.] Le go effigiauit. hæc enim purior mundiorq; lectio est, ut effigiauit exponas, uarijs figuris simulacrisq; effinxit argentum, ad ornamentum diuersorij. Quod si legas efferauit, ex pone, inferas & ferarum imagines effinxit. Quod uero ait, homo, imò semideus, uel certè deus, amplius significatio est, quæ per incrementum decenter crescit oratio. Cæsim diminuto.] pauimenta

nominata Litho-
strota signare uide-
tur, quæ ex parui-
lis crustis testulisq;
fieri solent. Cele-
berrimus fuit in pa-
uimentis conficien-
dis Xenodorus, qui
pauimentum fecit
paruis è testulis,
tinclisq; in uarios
colores, in quo pu-
ramenta cœnæ,
quæ conuerri so-
lent, ueluti relieta
fabrefecerat. ob id
asaroton uocatur,
quasi uerrinõ pos-
sit. & hoc intelle-
ctu accipiēda sunt
uerba Pliniana ex
libro 36, quæ ali-
quàm multi per o-
uerse legūt, & per
peram interpretā-
tur. Discriminan-
tur,] distinguūtur,
uariantur. Iterū
ac sæpius.] Sensus
est, non solum se-

ad cōuersionem humanam
magno Ioui fabricatum cœle-
ste palatium. Inuitata Psyche
talium locorum oblectatio-
ne, propius accessit: & paulo
fidentior, intra limen sese fa-
cit. mox perlectante studio
pulcherrimæ uisionis, mira-
tur singula: & altrinsecus æ-
dium horrea sublimi fabrica
perfecta, magnisq; congesta
gazis conspicit. nec est quic-
quam, quod ibi non est. Sed
præter cæteram tantarum di-
uitiarum admirationem, hoc
erat præcipuè mirificū, quod
nullo uinculo, nullo claustro,
nullo custode, totius orbis
thesaurus ille muniebatur.
Hic ei summa cum uoluptate
uisenti offert sese uox quædā
corporis sui nuda: Et quid, in-
quit, domina tantis obstupe-
scis opibus? tua sunt hic om-
nia. Prohinc cubiculo te refer,
& lectulo lassitudinem refo-
ue, & ex arbitrio lauacrum pe-
te. nos, quarum uoces accipis,
tuæ famulæ, sedulo tibi præ-
ministrabimus, nec corpus cu-
rata

rata tibi regales epulae mora mel, sed bis ter ac
buntur. sapius dicas, illos
esse beatissimos,

qui pedibus gemmas conculcant: tanquam aurum & gem-
mae sint summum humani generis bonum, sicut vulgus opinan-
tur. Ille autem calcare dicitur gemmas & monilia, qui
graditur super pavimenta preciosa. Sic Statius in Syluis:
Calcabam nec opinus opes. illi quoque gemmas calcare dis-
cuntur, qui calciamenti addunt margaritas. Plinius ta-
xans luxum foeminarum, sic scribit in nono: Neque enim iam
gestare margaritas, nisi calcent, ac per uniones ambulent,
satis est. Disposita.] digesta, & per membra ordinata.
Omnium aedificiorum probationes tripartitum consideran-
tur: id est, fabrilis subtilitate, magnificentia, & dispositio-
ne. Cum magnificenter opus perfectum aspicitur, domi-
nus impense laudabitur: cum subtiliter, officinatoris pro-
babitur exactio: cum vero disposita & secundum symme-
trias, tunc erit gloria architecti. Sine precio preciosa.]
preciosam domum sine precio fuisse dicit, quoniam satis
nullo precio taxari poterat. uel quia ficticia erat, ut pre-
ciosa non tam esset quam uideretur. Diem suum.] Do-
mus nostrae diem habent & lucem beneficio solis. haec ue-
ro domus suo proprio splendore luminosa, peculiarem sibi
diem, & quasi suum faciebat, ut etiam citra solis lumen lu-
cida foret. Consimile est illud Ambrosij ex quarto Hexa-
meri: habet enim & dies sua luce, quae praecessor est solis.
Sidon. Diuersorium, inquit, in Aquilonem patescit. habet
diem, non habet solem. Opes caeterae.] qualis erat do-
mus, talem fuisse suppellectilem, instrumentumque domesti-
cum significat. domus enim pro dignitate instruenda est.

Prolectante.] alliciente. Altrinfecus.] in altiori domus
 parte. horrea autem suspendi, & in eduiore domus parte
 extrui, præcipiunt. Suprà diximus, horrea non tam frugū
 quàm gazæ & opum esse repositoria. quod & Iuricon-
 sultus euidenter ostendit, Tii. de officio præfecti uigilum,
 his uerbis: In horreis homines preciosissimam partem for-
 tunarum suarum reponūt. Corporis sui nuda.] hoc est, si
 ne corpore, & (ut græcè dicitur) asomatos, id est incor-
 poreæ. nunc autē ἀσώματος intelligi uolo impalpabile, pro
 ut uulgus intelligit. namq; asomaton, id est incorporeum,
 auctore Origene, dicitur id quod solidum & palpabile nō
 fuerit. Prohinc.] ideoq;. Vide an proin potius sui legen-
 dū, quod usitatus est. Nec corporis curatæ.] Quid si leo-
 gas, corpus curatæ, hoc intellectu ubi curaueris corpus la-
 uacro & balneis, præsto tibi erunt regales epulæ paratæ.
 Annotandum est, quod corpus curare hic accipitur pro la-
 uacro & balneis refouere: aliàs curare corpus est, cibo re-
 ficere. Seruius, enarrans illud Virgilianum ex 4. Georgi-
 corum, Tum tecta petunt, tum corpora curant, sic expo-
 nit: Sanè curare corpus, si de hominibus dicimus, & cibo
 & lauacro intelligimus, aut alterutro: si de apibus, tantū
 cibos accipimus. apud Liuium & historicos ferè semper
 curare corpus ad cibū refertur. Sidonius: Archimagirus,
 inquit, aduentās, qui tempus instare curandi corpora mo-
 neret. hinc illud quoq; memoratissimū: Quid est quod tu
 habitior sis quàm equus tuus: quoniam, inquit, ego me cu-
 ro, Statius seruus equum meum curat. Cato boues curatio-
 res dixit, pro pinguiores, habitioresq;.

Informes.] si-
 ne forma, inuisibi

Sensit Psyche diuinæ proui-
 dentia

dentia beatitudinem : moni-
tusq; uoces informes audiēs,
& prius somno, & mox lauze-
cro farigationem diluit. uisq;
statim proximo semiotundo,
suggestum propter instrumen-
tum cœnatorium, rata refectui
suo commodum, libens accū-
bit: & illico uini nectarei, edu-
liorumq; uariorum fercula co-
piosa, nullo seruiente, sed tan-
tum spiritu quodam impulsa
subministrantur. Nec quen-
quam tamen illa uidere pote-
rat, sed uerba tantum audiebat
excidentia, & solas uoces fa-
mulas habebat. Post opimas
dapes, quidam introcessit, &
cantauit inuisus: & alius citha-
ra pulsauit, quæ uidebantur
nec ipsa. tunc modulata multi-
tudinis conferta uox aures e-
ius affertur, ut quamuis homi-
num nemo pareret, chorus ta-
mē esse pateret. Finitis uolupta-
tibus, uespera suadente, conce-
dit Psyche cubitum. iamq; pro-
uecta nocte, & clemens quidā
sonus aures eius accedit. Tunc
uirginitati suæ, pro tanta soli-

les, & incorpo-
reas. Diluit. Ire
soluit, tollit. dilue-
re crimina dicitur
orator in actione
forensi, refutans
refellensq; obie-
cta. dilutum uinū,
aquatum dicunt,
quasi aquæ mixtu-
ra resolutum, de-
bilitatumq;. Di-
luis helleborū, di-
xit Persius: dilutū
absinthium Lu-
cretius, in potionē
resolutum. Semi-
rotundo.] Hemi-
cyclon signare ui-
deitur, de quo M.
Tul. in Lelio: Cū
sepe multa narra-
ret, tum memini
domi in hemicy-
clo sedentem. uer-
bum de uerbo ex-
pressum est: nam
latino uocabulo se-
mirotūdum idem
est, quod græco
hemia

hemicyclon uo-
cant: est autē cœ-
natio effigie cir-
culi dimidiati, un-
de & nomen. Cō-
similiter signamē-
sa uel potius cœna-
culū est, instar se-
mirotundi & luna-
ris testudinis, à si-
militudine literæ
græcæ ducto uo-
cabulo, de quo E-
pigrammatarius:
Septem sigma ca-
pit, sex sēmus, ad
de Lupum. item
expressius: Aspice

lunata scriptum testudine sigma. etsi perperam multi lee-
gunt signū. Lampridius in Heliogabalo: Sigma, inquit, de
croco strauit, cum summos uiros uocaret ad prandium.
Eadem dictione idem sæpe utitur. Quidā hemicyclon ace-
cipiunt pro sella, quæ dimidiati circuli formam habet, sed
male, Sidonius, Solij capæ hemicyclon ponit: intelligi uo-
lent uas balneare fuisse semirotundum instar sphaeræ me-
diæ & figura orbis dimidiati. Propter,] prope, iuxta.
sic Virg. Lucret. cæteri, hanc particulam usurpant. Cœ-
natorum.] Lego cœnatorium, nam instrumentum cœna-
torium dicimus, quod ad cœnam instruendam est accom-
modatum: & ita instrumenti cœnatorij appellatione con-
tinebi-

tudine metuens, & pauet, &
horrescit: & quouis malo plus
timet, quod ignorat. Iamq; a-
derat ignobilis maritus, & tho-
rum inscenderat, & uxorem si-
bi Psychem fecerat, & antē lu-
cis exortum properē discesse-
rat. statim uoces cubiculo præ-
stolata, nouam nuptam inter-
fectæ uirginitatis curant. Hic
diutino tempore sic agebant,
atq; (ut est natura) redditum
nouitas per assiduam consue-
tudinē, delectationem eius
commendarat: & sonus uo-
cis incertæ, solitudinis erat so-
latium.

tinebitur omnis cœnaticus apparatus. sicut de instrumentis
 to rustico, & instrumento histrionico, pro apparatu, cre
 bra mentio est. Inuisus.] non uisus, nec spectabilis ulli.
 M. Tul. in oratione de Aruspicium responsis: Occulta, &
 maioribus non inuisa solum, etiam inaudita sacra, in expia
 bili scelere peruertit. Aliàs inuisus, odiosus significatur.
 Fulgentius inuise dixit, per aduerbium, pro eo quod uulgò
 dicitur inuisibiliter. uerba Fulgentij sunt hæc ex Mytholo
 gis: Nocte adueniens maritus Veneris, prælijs obscure per
 actis, ut inuise uestertinus aduenerat, ita crepusculo etiã
 incognitus discedebat. Quæ uidebatur.] Iunctim lege, ut
 sit unum colon: Quæ uidebatur nec ipsa. est enim sensus,
 alium cithara pulsasse, quæ & ipsa sicut citharædus, erat
 inuisa, minimeq; uidebatur. Conserta uox.] Chorum in
 telligit, de quo Seneca & Macrobius sic referunt: Non ui
 des quàm multorum uocibus chorus constet: unus tamen
 ex omnib. sonus redditur. aliqua illic acuta est, aliqua grã
 uis, aliqua media. accedunt uiris fœminæ, interponuntur ti
 biæ: singulorum illic latent uoces, omnium apparent, sit
 concentus ex dissonis. Chorum à chara, id est laticia nomi
 natum esse, auctoritate Platonica iam docuimus. Parē
 ret.] appareret, uideretur. Signare autem uidetur dæmo
 nis ministeriales, qui cum sint corpore acro, minime con
 spiciuntur. ex quo est illud Homericum de Minerva: Soli
 conspicua est, aliorum nemo tuetur. Omnis spiritus, teste
 Terulliano, ales est, atq; uolaticus: ideoq; momento ubiq;
 sunt: quorum operatio est, hominis euersio. Quod igno
 rat.] Ex naturali affectu hoc dictū est: quo fit, ut ignota
 plus timeamus, etiam si minus metuenda sint. Ignobilis ma
 ritus. Ignotus, incognitusq; aliàs humilis ac sordidus. no
 bilem

bilem antiqui pro noto ponebant, & quidem per *G*lite-
ram pronunciantes. Actius in *Diomedea*: Ego me Argos re-
feram: nam hic sum ignobilis, sicut cœtrario ignobilis pro
ignoto accipitur. Plautus in *Pseudolo*: Peregrina facies ui-
detur hominis, atq; ignobilis. Liu. poeta: Ornatu incedunt
ignobili ignobiles. Incenderat.] Corrige, inscenderat, si-
gnificat enim, maritum ascendisse in thorum genialem, sic
enim dicitur le *Tus* nuptialis. Vxorem fecerat.] honesto
uelamento indicat, Cupidinem cum *Psyche* concubisset
tanquam non solus consensus faciat nuptias, sed & con-
cubitus. Voces.] quæ famularum ministerio fungeban-
tur: quod totum, ut diximus, ad operationem dæmonum ui-
detur referendum. *Præstolata*.] præsto astantes, appa-
rentes, obsequibiles. præstolari enim modò significat præ-
sto esse, iungiturq; cum *datiuo*: aliàs expectare, & tunc exi-
git accusatum. *Redditum*.] comparatum, institutumq;
naturalis affectione. *Solitudinis solatium*.] quia scilicet
uoces illæ supplebant uocem contubernalium.

Indefesso.] in-
exhausto, nec un-
quam desinente.
Consenescebāt.]
Itidem Plautus:
macesco, consene-
sco, tabesco miser.
Senium quoq; an-
tiqui pro tristitia
& mœrore & lu-
ctu ponebant. *M.*
Tullius: Ciuitas se

Interea parentes eius inde-
fesso luctu atq; mœrore conse-
nescebant. Latiusq; porrecta
fama, sorores illæ maiores cū-
cta cognorant, propereq; mœ-
stæ atq; lugubres deserto lare,
certatim ad parentum suorum
conspectum, affatumq; perre-
xerant. Ea nocte ad suam *Psy-*
chen sic inquit maritus (namq;
præter oculos, & manibus &
auribus

aurib. sentiebatur: Psyche dulcissima, & chara uxor, exitiale tibi periculū minatur fortuna sauior: quod obseruandum pressiore cautela censeo. Sorores iam tuæ mortis opinionione turbatæ, tuumq; uestigium requirentes, scopulum istum protinus adiere: quarū si quas fortè lamentationes acceperis, neq; respondeas, immo nec prospicias omnino: ceterum mihi quidem grauissimum dolorem, tibi uerò summū creabis exitium. Annuuit, & ex arbitrio mariti se facturā spondit, sed eo simul cum nocte dilapso, diem totum lachrymis ac plangoribus misella consumit: se nunc maxime prorsus perisse iterans, quæ beati carceris custodia septa, & humanæ cōuersationis colloquio uiduata, ne sororibus quidem suis de se merentibus opem salutare ferre, ac ne uidere eas quidem omnino posset: nec lauacro, nec cibo, nec ulla deniq; refectione recreata, flens ubertim, decessit ad

nio consecrata est. Affatim.] colloquium atq; congressum. Infit.] loquitur. Præter oculos.] Sentiebatur enim tantum corporali, sed oculis minime poterat uideri. Adere.] Legendū est, aderūt. Cum nocte dilapso.] Eualauit Cupido, cum noxiam finiretur. Dicimus eleganter, surgo cum sole, id est hora matutina: dilabor cū nocte, id est, abscedente nocte & ipse abscedo. Beati carceris.] Beatum carcerem appellat domicilium illud luculentum & amœnum, sed quo tamē perinde ut carcere inclusa contineretur.

Itidem

itidem Statius de
psittaci cauea lo-
quens inquit: Va-
cat ille beatus Car-
cer, & angusti
nusquam cōiicia
recti. Ego carcere
beatum & hono-
ratum appellare
soleo, mansionem
magistratum bi-
mestrium in pala-
tio: unde de die e-
gredi non datur,
nisi pompabiliter
egrediantur. V-
bertim.] abunde
& large. Catul-
lus: Vbertim tha-
lami quas intra li-
mina fundunt.
Refectiōe.] In-
ter refectiōes cor-
poris optima est
cibus & balneū.
Expostulat.] accu-
sat, & queritur.
nam expostulare,
ut docet Donatus,
est querelā apud

somnum. nec mora, cum pau-
lo maturius lectū maritus ac-
cubans, eamq; etiam nunc la-
chrymantem complexus, sic
expostulat: Hiccinē mihi polli-
cebare Psyche mea? quid iam
de te tuus maritus expecto?
quid spero? & perdit, & per-
nox, nec inter amplexus con-
iugales desinis cruciatus. Age
iā nunc ut uoles, & animo tuo
damnosa poscenti pareto: ta-
men memineris mea serix mo-
nitionis, cum cœperis sero pœ-
nitere. Tunc illa precibus, &
dum se morituram commina-
tur, extorquet à marito, cupi-
tis annuat, ut sorores uideat,
luctus mulceat, ora cōserat.
Sic ille nouæ nuptæ precibus
ueniam tribuit: & insuper qui-
buscūq; uellet, eas auri uel mo-
niliū donare concessit. Sed
identidem monuit, ac sæpe ter-
ruit, ne quando sororum per-
nicioso consilio suasa, de for-
ma mariti quærat: ne ue se sa-
crilega curiositate, de tāto for-
tunarum suggestu pessum de-
iciat, nec suum postea contin-
gat

gat amplexum. Gratias egit marito, iamq; lætior animo: Sed prius, inquit, centies moriar, quàm tuo isto dulcissimo cōubio caream. Amo enim, & efflictim, te, te quicūq; es diligo, atq; ut meum spiritū, nec ipsi Cupidini cōparo. Sed illud etiam precibus meis oro largire, & illi tuo famulo præcipe Zephyro, simili uestura sorores huc mihi sistat. Etim primēs oscula sua foria, & ingerēs uerba mulcentia, & iungens membra cohibentia, hic etiam blanditus astruit: Mellite mi maritate, tuæ Psyche dulcis anima, ui ac potestate Veneris usurus. Inuitus succumbit maritus, & cuncta se facturum spondit. Atq; etiam luce proximate, de manibus uxoris euauit.

eum ipsum deponere, de eo ipso qui fecit iniuriā: postulare autem, querelā dicere de altero apud alterum. Tereh. Vt cū eo hanc iniuriam expostulem. Hic cine.] hæc cine, tælia'ne. Et persi da.] Corrige per dia. per di9 enim, per dia, per dium, dicitur per totam diem pertinax et permanens. sicut pernox, per totam noctem perseuerans: unde & liana pernox in plenilunio dicta est, tota nocte collu-

cens. A. Gellius in secundo: Socrates, inquit, per dius & pernox hisdem in ue stigijs stabat. Nunc Psyche accusatur à marito, quòd dies totos noctesq; lachrymis cruciatibusq; consumat. Damna poscenti.] Permissio est, cū occulta inhibitione. nam poscit Psyche congressum sororum & præsentiam: quæ res illi damnosa futura est. Serò penitere.] Serà penitentie

tenitiæ comes est dolor & lachrymæ, cum nulla præstatio est
 medela. Qui Occasionem pingunt, illi comitem iungunt
 Metanceini: hoc est, pœnitentiam, quæ dea est, facti &
 non facti pœnas exigens. Cupitis annuat.] impetrat à
 marito, ut desiderijs suis & petitionibus essentiat. cupio
 ta enim, quæ cupimus, dicuntur. Nouæ nuptæ.] Psyche.
 Idem.] frequenter. Fortunarij suggestu.] diuitia-
 rum bonorumq; fastigio & culmine. Efflictum.] Le-
 gendum est efflictim: quod aduerbium est, significans ue-
 hementer & enixe. Simili uectura.] Facito, inquit, ut
 Zephyrus, quemadmodum huc me uexit molliter leniterq;
 sic & sorores quoq; me as parili uectatione huc deportet.
 Sistat.] exhibeat, collocetq;. Oscula suatoria.] Exorna-
 tio est, quæ latine compar dicitur, græcè isocolon. inibi
 quoq; est homœoteleuton, id est similiter desinens: qua ex-
 oratione similes exitus sunt, similisq; structura. Cobi-
 uentia.] quasi uinculo nexuq; alligantia. Hic etiam blan-
 ditus.] Alias, hinc etiam blanditijs. Tuæ Psyche dulcis
 anima.] Allusio est ad Psyche nomen, quo anima signifi-
 catur: quasi anima animæ maritus sit. Plautinus amator in-
 quit: Anima est amica amanti.

Deflebant oculos.] longo lar-
 goq; fletu & uber-
 tate lachrymarum
 oculos fœdabant,
 & quasi perdes-
 bant. Plange-
 bant.] palmis tun-
 debant. plangere

At illæ sorores percontatæ,
 scopulū locūq; illum quo fue-
 rat Psyche deserta, festinantes
 adueniunt, ibiq; deflebant oculos,
 & plangebant ubera: quo
 ad crebris earum eiulatibus sa-
 xa cautesq; parilem sonum re-
 sultarent, iamq; nomine pro-
 prio

prio sororem miseram ciebat:
quoad sono penetrabili uocis
ululabilis per prona delapsæ,
amens & trepida Psyche pro-
currit è domo. & Quid (in-
quit) uos miseris lamentatio-
nibus nequicquam affligitis?
quã lugeris, adsum: lugubres
uoces desinite, & diutinis la-
chrymis madentes genas sic-
cate tandem: quippe, cum iam
possitis, quam plangebatis,
amplecti. Tunc uocatum Ze-
phyrũ, præcepti maritalis ad-
monet. Nec mora, cum ille pa-
rens imperio, statim clemen-
tissimis flatibus innoxia ue-
ctura deportat illas. iam mu-
tuis amplexibus, & festinanti-
bus sauijs sese perfruuntur, &
illæ sedatæ lachrymæ postlimi-
nio redeunt, prolectante gau-
dio. Sed & tectum, inquit, & la-
rem nostrum latæ succedite,
& afflictas animas cū Psyche
uestra recreate. Sic allocuta,
summas opes domus aureæ,
locumq; seruientium populo-
sam familiam auribus earum,
lauacroq; pulcherrimo & in-

enim, percutere
est: & plangens,
ipsa percussio. Si-
lius: Luentia pla-
ctu Brachia. O-
uid. Plangebant
corpore terram.
Eiulatus.] la-
mentationibus &
fœmineo ululatu,
quod lessum uete-
res dixerunt, hinc
lex illa 12. Tabula-
rum, Mulieres ne
lessum funeris er-
go habento. quæ
uox significat, ne
mulieres lugubrẽ
eiulationem lamẽ-
tationemq; in fu-
nere habeant. su-
per qua re iam sa-
tis ac super. Pari-
lem sonum resut-
tarent.] Echo,
quam Ausonius
scitissimè dixit ac-
ris & linguæ fla-
liã, resultat, red-
ditq; uoces reci-
procas

procas inter cau-
tes & montium
flexus, in conca-
uis uallium sinu-
bus, ubi aer scindi-
tur, inæqualiter re-
sultat. Olympicæ
arte mirabili fuit
porticus quædã,
heptaphonon apo-
pellant, quia se-
pties eadem uox

humanæ mensæ lauticijs eas
oppiparè reficit, ut illarū pror-
sus cœlestium diuitiarum co-
pijs affluentibus satiata, iam
præcordijs penitus nutrent
inuidiam. Deniq; altera earum
satis scrupulosè curiosèq; per-
contari non desinit, quis illarū
rerum cœlestium dominus,
quis 'ue uel qualis ipfius sit
maritus.

redditur. Cyzici quoq; sunt turres septem, quæ acceptas uo-
ces numerosiore percussu multiplicabant, nomenq; huic
miraculo Echo est à Græcis datum. ἠχώ enim græcè reso-
no dicitur, & ἠχὴ sonus. Fabulantur, Echo amorem &
delicias rurestris Panos esse: quod mystico intellectu signi-
ficat, harmoniam cœli, quæ soli amica est, quasi omnium
sphaerarum de quibus nascitur moderatori. pana autem so-
lem esse, prudentiores intelligunt. Alexander Aphrodi-
seus, ideo Echo à Pane adamatã fingi interpretatur, quo-
niã Pan pastor quidẽ fuit, qui primus Echus rationem cau-
samq; uestigauit sicut Endymio lunæ. Vnde eius amore ca-
ptus, fama traditur. Ciebāt.] inuocabāt, clamabātq;. Cit,
Plinio uerbū est, pro mouet, euocatq;. Penetrabili.] Autu-
mat Seruius, penetrabile dici, q; penetratur: penetrabile uo-
cō, id q; penetrat. quæ differētia an satis proba sit, nō discu-
tio. eruditi ferè omnes penetrabile id dicūt, quod penetrat:
ut penetrabile telū, & penetrabilis sonus. Virg. Aspicere nū-
mage sit nostrum penetrabile telum. Horat. quoq; profais
ea (quæ

ea (quæ necessitate metrica soluta est, & libera) penetra-
 bile manu dicere, quàm penetrabile: cum penetralia dicantur
 loca interiora, penitiora; in ædibus. Genas.] Signi-
 ficatè locutus est. nam genæ lachrymis propriè madent,
 quæ sunt oculorum tegumenta. insecta non habent genas,
 de quibus alibi suo loco satis multa. Innoxia ueretur.]
 Zephyrus citra noxam ullam & periculum uexit sorores
 ad Psychen. Festinantibus sauijs.] à νύκτος & impro-
 prie. nam sauiæ sunt libidinum, uel amorum: sicut oscula
 officiorum, basia pudicorum affectuum. Suauari est, im-
 pudico basio & uenerio exosculari. Diminutiū sauij est,
 sauiolum. Catullus, Sautiolum tristi tristius helleboro. Se-
 data.] cohibita, retenta; Postliminio.] postea, & ex
 intervallo posteriore quadam reuersione. De postliminio
 suprâ copiosissime. Prolectante gaudio.] Iuxta illud, La-
 chrymo præ gaudio: & ut inquit Seneca, an habet lachry-
 mas magna uoluptas. Tectum succedite.] per datiuum
 à Virg. dictum est: Quare agite o tectis iuuenes succedite
 nostris. Animas cum Psyche.] Tāquam animæ ab ani-
 ma foueantur, & recreentur. Locumq;.] Subscribe uer-
 bum Ostendit, ne trunca & defectu uerbi claudicans o-
 rationis structura sit. Auribus.] Hoc ideo dicit, quia uo-
 ces famulabantur, quæ oculis minimè uisibiles, auribus tan-
 tum sentiebantur. Inhumana.] non humana, ac per hoc
 diuinæ cœlestisq; mensæ. alias inhumanus, crudelis dici-
 tur, & inamabilis. Laucij.] Lauciam dicunt epula-
 rum magnificentiam & apparatus, ut sæpe diximus.
 Nutrarent inuidiam.] Inuidia nutriri dicitur præcordijs
 hominum, quando in dies, immò in horas, uel potius in mo-
 menta gliscit atq; exuberat, & quasi ex alimonia incre-
 mentum

mentum capit. Curiose percūclari.] Ex sententia catho-
lica est illud: Nemo curiosus, qui non sit maleuolus.

Coniugale prae-
ceptum.] Mandatu
tum mariti erat,
ne de forma con-
iugis quærere uel
let. Exigit.] ex-
pellit, eijcitq;. B'
re nata.] ex occa-
sione, & rei obla-
ta consilio. Com-
modum.] iamā,
tunc tunc pubescē-
tem. Lanosum.]
Emendo, lanoso:
ut iunctim legas,
lanoso barbitio:
hoc intellectu, q.
erat iuuenis pris-
ma barbæ lanugi-
ne & flore genas
uestiens. id enim
lanosum barbitiū
significat. Alibi
barbitium quoq;
pro barba decen-
ter usurpat: Hirci-
no, inquit, barbi-
tio philosophum

Nec tamen Psyche coniuga-
le illud praeceptum ullo pacto
temerat, uel pectoris arcanis
exigit: sed e re nata confingit,
esse iuuenem quendam, & spe-
ciosum, cōmodum, lanostim
barbitio genas inumbrantē,
plerumq; rurestribus & mon-
tanis uenatibus occupatum:
& ne qua sermonis præceden-
tis labe consilium tacitum pro-
deretur, auro facto gēmosisq;
monilibus onustas eas, statim
uocato Zephyro tradit repora-
andas. quo protinus perpetra-
to, sorores egregiæ domum re-
deuntes, iamq; gliscentis inui-
diæ felle flagrantēs, multa secū
sermonibus mutuis perstrepe-
bant. Sic deniq; infit altera: En
orba & sæua & iniqua Fortu-
na, hiccine tibi complacuit, ut
utroq; parente prognatæ, di-
uersam sortem sustineremus?
& nos quidem quæ natu ma-
iores sumus, maritis aduenis
ancillæ deditæ, extorres & la-
re &

re & ipsa patria degamus, longè parentum uelut exulantes: hæc autem nouissima, quæ factu satiante postremus partus effudit, tantis opibus & deo marito potita, quæ nec uti rectè tanta bonorum copia nouit? Vidisti soror, quanta in domo iacent, & qualia monilia, quæ prænitent uestes, quæ splēdicant gemmæ, quantum præterea passim calcatur aurum. Quod si maritū etiam tam formosum tenet, ut affirmat, nulla nunc in orbe toto fœlicior uiuit. Fortassis tamen procedente consuetudine, & adfectione roborata, deam quoque illam deus maritus efficiet. Sic est Hercules, sic se gerebat, ferebatque. Iamiam sursum respiciet, & deam spirat mulier, quæ uoces ancillas habet, & uentis ipsis imperat. At ego misera, primum patre meo seniore marito sortita sum: dein cucurbita caluiorem, & quouis puero pumiliorem, cūctā domum seris & catenis obditam custodientem.

mentiebatur. Rusticis & agrestibus. Auro factum. Aurum & argentum factum id dicimus, quod non in massa, non in lamina, non in signato, non in suppellectili, non in mundo, neque in ornamentis sit. Si factum aurum legatum est, omne ad eum pertinet cui legatum est, ex quo auro aliquid est effectum, siue id sua, siue alterius usionis causa paratum esset. ueluti uasa aurea, emblemata, signa, aurū muliebre, et cætera quæ his rebus sunt similia. Sed si infectum aurum legatum est, quod ei ita factum est ut eo ad rem da-

quam comparatū est, non possit uti sine refectione, quodq;
 ab eo patrefamilias infecti numero fuerat, id uidetur le-
 gatum esse: auctor Vlpian. De auro facti infectiq; memi-
 nit poeta illo uersu: Sunt auri pondera facti infectiq;. Ser-
 ita existimat, aurum uel argentum factum id uideri, quo
 commodē uti possumus. Gemmosis.] plenis, ex gemmisq;
 contextis, gemmosum monile, quasi totum ē gemmis dici ui-
 detur: gemmatum uerō, gemmis distinctum, ornatumq;.
 Egregiē.] Ironicōs. Gliscētis.] crescentis, gliscere enim,
 incrementum est. Silius: Gliscit Eliseo uiolentior ira tyranno.
 Hinc glires dicti sunt, qui somno gliscunt, & pingues effi-
 ciuntur. Glisceras antiqui nominauerunt mensas lautas et
 opiparas, quasi gliscētes, id est crescentes per instructio-
 nem epularum. Felle.] Ouid. in descriptione inuidie
 sic inquit: Pectora felle uirent, lingua est suffusa ueneno.
 Orba.] Fortunam cæcam exoculatamq; fingi nullus igno-
 rat. Aristot. in problematis, diuitias refert ab hominibus
 prauis potiusquā bonis haberi, ob fortunam cæcam, quæ
 discernere quod melius est nō potest. Pacuius: Cæcam, in-
 quit, fortunā ob eam rem esse uolunt, quia nil cernat quō
 sese applicet. Græcē dicitur τύχη τυχεῖν ἢ κερῖν, tanquam
 non solum cæca, sed etiam surda sit: quæ (ut scriptum legi-
 mus in tabula Cebetis) in lapide quodam rotundo cōsistit,
 propterea q; incerta atq; instabilia sunt illi munera. Qui
 à fortuna subleuātur, hi ἀγαθὴν τύχην, id est bonam fortu-
 nam nuncupant. ab illis uerō qui pessum deijciuntur, τύχην
 κακὴν, id est mala fortuna nominatur. Hocceine.] hoc'ne.
 Vtroq; parente.] hisdem parentibus & natalibus pares,
 sorte dispares sumus. Natu maiores.] Priuilegium quasi
 quoddā & prerogatiua primogenitura est, ut utar uerbo

Ecclesiasticorū, ut maior natu & primogenitus minorib.
 natu honoratior sit. hinc in Canonickis scripturis scriptū
 legimus, quemadmodū Esau uendidit fratri Iacob primo-
 genita, & primatum. Apud uniuersos homines, teste
 Herodoto, institutum est, ut maximus natu liberorum ob-
 tineat principatum: sed interdum plus potest polletq; uis,
 quā ius. Ancilæ deditæ.] Indignatio est mulieribus,
 quod non uxorū loco, sed quasi ancillarum sint apud ma-
 ritos: cum in maritali coniugio iucundissima uitæ societas
 iniri debeat: & ut Xenophon, et mox Cic. non inutiliter
 differuerunt, & à Columella repetitum est, nihil in domo
 coniugali apud priscos diuiduū conspiciebatur, nihil quod
 aut maritus aut fœmina propriè iuris sui esse diceret: sed
 in commune conspirabatur ab utroq;. & fere domesticus
 labor fuit matronalis cum forensib. exercitationibus, ut ex
 tranecis maritus destinaretur. auctor est Plutarch. in pro-
 blematis, ex ueteri Romanorū instituto uxores maritis nec
 molere, nec coquinariam facere oportere, quæ ministeria
 ancillaria prorsus sunt, & seruilia. nō parum multi sunt,
 qui uxores habent non ut uxores, sed ut ancillas: qui impe-
 riosissimos dominos agunt, non maritos. Vnde fit sæpe, ut
 omnis amor coniugalis in odium exitiale uertatur. Socie-
 tas uiri & uxoris, ut auctor est Aristot. in 8 Ethicorum,
 similis est aristocratio imperio. uir enim imperat uxori pro
 dignitate. apud Barbaros, ut idem refert in primo Politi-
 corum, fœmina & seruus eodem gradu habentur. Caput
 mulieris est uiri: & existimare debet uxor, mores mariti
 esse legem uitæ suæ, impositam à Deo per coniunctionem
 matrimonij. præterea, ut in Oeconomicis traditū est, opor-
 tet matrem familiās dominari omnibus quæ intra domum
 sunt.

sunt: nec uiro decorum uidetur esse, ea scire quæ intra ædes fiant. Extorres.] extra genitale solum amandata, & quasi exules. Longè parentum.] procul à parentibus. Postremus partus.] Conquestio est, quod Psyche cū sit nouissima, & postremo fœtu progenita, beator sit sororibus primigenijs. Eruditi autumant deteriores esse fœtus, qui nascuntur nouissimi. Ad quod Virgilianum illud grammatici referunt: Extremam, ut perhibent, Ceo Enceladoq; sororem Progeniuit. ubi extremam exposuit Seruius, pro pessimam, tanquam pessimi sint ultimo loco geniti. Quanta.] ob magnitudinem & pondus. Qualia.] ob materie precium. Splendicant.] splendent & radiant. Affectione roborata.] Consuetudo, ut inquit Lucret. concinnat amorem. ex consuetudine affectio coniugalis roboratur: amor præsentia gliscit, absentia fit euavidus. Leuius apud Ciceronem. Auxit, inquit, beneuolentiæ consuetudo. & à Propertio decenter dictum est: Crescit enim assidue spectando cura puellæ: Quantum oculis, animo tam procul ibit amor. Sursum re.] diuina meditatur, & ad cælestia mentem uertit. Deam spirat.] diuinos spiritus, & ferociam deæ congruentem præ se fert. sic Silius: Et fratrem spirat in armis. Seniore[m] maritū.] Et nupta & uidua est quæ nubit seni, ut inquit scitissime Plautus. Cucurbita caluiorem.] Fulgentius Placides hunc ex Apuleio locum citans, legit, cucurbita glabriorem, & quouis puero pumiliore, quæ sane lectio nitidior est, ut exponas glabriorem pro depilatiorem, cutisq; nitidioris. glabrum enim depilatum dicimus, & leuem. tales sunt senes, calui scilicet, & omni capillitio depopulati instar cucubitarū, quæ (ut nemo non uidet) glabræ sunt, et leuore polituræq; lubri-

lubricæ. Plautus in *Aulularia*: Tu gallū, si sapiſ, glabriorē reddes, quā uolſus ludius eſt. glabreta Columellæ dicuntur loca denudata arboribus, & herbis uiduata. Glabrefcere eſt glabrum fieri iſdem Columella. Herba etiam ungulis atteruntur, atq; ita glabrefcit & fit idonea frumentis area. quadrupedū, ut inquit Plin. dorſa pilofa ſunt, uentres glabri. Pumiliorem.] molliorem atq; eneruatiorē. pumilos enim dicunt, auctore Placiade, molles atq; enervos, alias pumilos, qui & pumiliones, dici paruulos, coactaq; breuitatis, nullus ignorat: quos uulgō, græco tamen uocabulo. nanos uocant. Memorat Plin. pumilionum genus in omnibus animalibus eſſe, atq; etiam inter uolucres. Idem auctor eſt, pumilionum inſelicitatem in arborum quoq; genere dici. Quicunq; horoſcopum habuerint in 3. parte ſcorpj, erunt natura gibboſi, ridiculi. Seris & cathenis.] In hanc ſententiam eſt illud Satyrographi, Pone ſeram, cohibe. nam zelotyporum & ſeniorum ferē hic mos eſt, ut ſeris obdant fores, & peſſulis, cathenisq; cuncta diligenter occludant: cum tamen impudica ſeruari nō poſſit, pudica non debeat. Ignorant uidelicet miſeri mariti, Iouem per impluuium deſcendiſſe ad Danaem, quam pater incluſerat intra turrim æneam, uallaueratq; ſepimento inexpugnabili. Obditam.] occluſam, obſeptamq;. Obdere, opponere eſt, operire, occludere. apud Horat. Latus obdit apertum: dictum eſt pro obijcit, & offert.

Articulari mor

Suſcipit alia: Ego uerō maritum articulari etiam morbo complicatum, curuatumq;, ac per hoc rariffimē uenerē meā

bo.] Senes imbelles, ægroti, ſūt inamabiles uxorebus, inuicundi: ut pote

pote qui parum diligenter fundum uxoriū colere possint. quo in numero in primis sunt podagrici, & articulari morbo complicati: quibus ex præscripto medicorum uenere interdicitur. Scribit Cor. Cel. quosdam articularum morbo laborantes, cum toto anno à uino, mulso, uenere sibi temperassent, securitatem totius uitæ consequutos. uitia autem articularū in manib. pedibusq; frequentiora largioraq; sūt, quàm in podagris, chirargisq; esse consueuerūt. Ennius poeta articulari morbo perijt, ut Euseb. chronogra-

recolentem sustineo, plerunq; detortos & duratos in lapidē digitos eius perficans fomentis olidis, & pannis sordidis, & foetidis cataplasmatibus manus tam delicatas istas adurēs, nec uxoris officiosam faciem, sed modicè laboriosam personam sustinens. Et tu quidem soror uides quàm patienti, uel potius seruili (dicam enim liberè quod sentio) hic perferas animo. enim uero ergo nequeo sustinere ulterius, tam beatam fortunam collapsam indignè recordare enim quàm superbè, quàm arroganter nobiscū egerit, & ipsa iactatione immodicæ ostentationis, tumentem suum prodiderit animū, de hys tantis diuitijs exigua nobis in uita proiecerit: cōfestimq; præsentia nostra grauata, propelli, & efflari, exhibilariq; nos iusserit. Nec sum mulier, nec omnino spiro, nisi eam pessum de tantis opibus dei ecerō. Ac si tibi etiā, ut par est, inacuit nostra contumelia, consilium ualidum ambæ requiramus. Iāq; ista

ista quæ ferimus, non parenti-
bus nostris, ac nec ulli demon-
stremus alij: imò nec omnino
quicquam de eius salute nori-
mus. Sat est, quòd ipsæ uidi-
mus, quæ uidisse pœnituit, ne-
dum ut genitoribus & omni-
bus populis tam beatum eius
differamus præconium. Nec
sunt enim beati, quorum diui-
tias nemo nouit: sciet se non
ancillas, sed sorores habere
maiores. Et nunc quidem con-
cedamus ad maritos: & lares
pauperes nostros, sed planè so-
brios, reuifamus: deniq; cogi-
tationibus pressioribus instru-
ctæ, ad superbiam puniendam
firmiores redeam⁹. Placet pro
bono duabus malis malum cõ-
siliū: totisq; illis tam precio-
sis muneribus absconditis, co-
mam trahentes, & perinde ut
merebantur ora lacerantes, si-
mulatos redintegrent fletus.
Ac sic parentes quoque redul-
cerato prorsus dolore, raptim
deterrentes uesania turgidæ,
domus suas contendunt, do-
lum scelestum, immò uerò pa-

phus docet. de quo
Quintus Serenus
sic memorat: En-
nius ipse pater dū
pocula sicut ini-
qua, Hoc uitio
tales fertur meruisse dolores. Plin.
rerum omnium, &
peculiariter medi-
cinæ curiosus, com-
didit opusculū de
Medicina, in quo
docet, Betam ex
melle & ficu im-
positā morbis artī-
cularibus mederi:
item folia uitium
tritā, admixtāq;
farinæ ordeaceæ.
Curuatū.] distor-
tum, & ui morbi
in curuum factū.
Duratos in lapidē
digitos.] Ob id chi-
ragra lapidosa nō
minus uerè quàm
decenter nuncupa-
tur. Persius: Sed cū
lapidosa chira-
gra

gra Fregerit art- ricidium struentes contra fo-
culos. Fomentis rorem insontem.
olidis.] Inter fo-

menta podagræ fœtida est finus pavonum, qui (ut refert Hieronymus in 2. contra Iovinianum) podagræ fervorem mitigat. Podagræ quoq; medetur lapago herba asperi fucci, gravis odoris: quæ & mollugo vocatur. præcipue uerò phycos thalassion, id est fucus marinus, non podagræ morbo, sed omnibus articulorum morbis imponitur, priusquâ arefiat. Tradit Plin. in lib. medicinæ, bubulum finii cum aceti fece, & fini caprini cinerem cum axungia uetere, podagris auxiliari. auctor est Celsus, Fomentis calidis opus esse, ubi podagræ dolor uehemens urget, citra tumorem. Scribit Galenus, se curasse podagricos sanguinis missione, hoc est phlebotomia. Plin. noster podagræ morbum peregrinum esse tradit, qui insanabilis non est credendus: quippe quoniam in multis & sponte desinit, & in pluribus curate sunt podagræ frigida, quæ fomentis calidis curantur. sunt rubentes, id est calida, quas refrigeratoria medicamenta demittunt. In hanc sententiam consimiliter ait Sidonius Apollinaris: Taceo, inquit, chiragricas manus uinctas cataplasmatum pannis, tanquam cestibus inuolutas. Vigesima octaua Aquarij parte quicumq; habuerit horoscopus, auctore Materno, podagricus erit. Fœminas neq; caluescere, neq; podagricas fieri, scribit Hippoc. in Aphorismis. Quod tamen in quibusdam secus contingere solet, ex luxu & intemperantia. idq; Seneca castigatione censoria taxat in fœminis. Fœtidis cataplasmatibus.] Cataplasma dicitur emplastrum. hoc enim genere malagmata, pastilli, quos trociscos Græci uocant, continentur
de quo

de quorū doctrina subtiliter differit Cor. Celsus in 5. qui in quarto, imponendum cataplasma præcipit articulis morbis, quod refrigeret. hæc autem cataplasmata bono epitheto fœtida dicuntur, cum sint omnia ferè talia, fetidina & graueolentia. meritoq; dixit Hippoc. in lib. de flatibus, medicinam artem esse sordidam, cum medicus res fœdas fœtidasq; tractare cogatur. Refert Plin. plurib. magmatibus eos uti, qui podagræ malo laborant. Vxorū faciem.] Quæ nupta est, ut inquit Apostolus in epistola ad Corinthios, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat uiro. Videris.] Accentu acuto prima syllaba pronuntiatur, ut Videris exponas pro uidebis: quæ locutio apud eruditiores est frequentissima. sicut in Euangelio quoq; legi debet: Quid ad nos, tu uideris. Quod male literati sacerdotes, latinitatis prorsus ignari, in quorū labris solæcismi barbarismiq; scaturiunt, perperam enunciāt media prodia est, in propatulo in ecclesia recitantes. Quos ego dum tam putide, tamq; barbarè fringutientes inaudio, mecum dicere soleo, Tu uideris, scilicet bestia & insensatus: uerū sicut in Decretis canonicis commonemur, et ab Augustino præcipitur, in sacerdote malle debemus ueriores quàm discretiores audire sermones: nec antistites irridere, si aliquos forte animaduertimus uel cum barbarismis uel solæcismis Deum inuocare, uel eadem uerba quæ pronunciant nō intelligere, perturbateq; distinguere. Hic.] Hæc, locutione Apuleio propè peculiari. Collapsam indigne.] Tāquam ad Psychem tanta fœlicitas accesserit immerentem, indignamq; fortunæ bonis. Afflari, exhibilariq;.] Quia à Zephyro uento reportatæ sunt, amandataq; ideo ait decenter & niuidè sese afflari, exhibilariq; iussas, quasi flatu uen-

ti & sibilo asportari. Sine flatu enim et sonore, quod graeci *ψέφυρα* uocant, uenti non spirant. Alias afflare est, animam instar flatus exhalare: & sibilare, sibilis explodere, & insectari. nam sicut boni plausu excipiebantur, ita mali exhibebantur. hinc illud Horatianum, Populus me exhibet, at mihi plaudo Ipse domi. Quod nos dicimus sibilare, ueteres sibilare dicebant: cuius uerbi maledica significatio est, & contumeliosa. inde sibilatores dicti, qui sibilis explodunt. Nec sum mulierum.] Mulierum est proprium inuidere, irasci, furere, ultionem parare: iuxta illud, Vindicta nemo magis gaudet quam femina. Pessum deiecerō.] pessum dederō, deiecerōq; in praecipitium. Lucan. Si dentia pessum Corpora. Inacuit.] pupugit, excitauit indignationē. Quae uidisse poenituit.] Mos est inuidorum, ut alienis bonis tabescant, & ex alienae felicitatis inspectione macerentur. iuxta illud Horatianum, Inuidus alterius macrescit rebus opimis. Ouid. de inuidia: Intabescitq; uidendo Successus hominum. Differamus praconium.] inuulgemus, publicemusq;. differre enim diuulgare est, diffamare. Plaut. Ego hic te pipulo differam. ubi pipulum accipitur pro conuicio, declinatum a pipatu pullorum. Non sunt bea.] Sententia ex opinione uulgi ducta est, existimatis diuitiarum fructū esse splendorē & noticiam. Sic Seneca: Diuitiae neq; ostentandae sunt, neq; dissimulandae: quoniam iactare diuitias infruisti animi est, abscondere timidi. diuitiae apud sapientem uirum in seruitute sunt, apud stultum in imperio. felicitas illorum bracteata, personata, supparata decentissime dicitur, qui uulgo & forissecus diuites uidentur, cū sibi & intrinsecus pauperes sint. beatitudo hominis nō in opinione uulgi sita est, sed in ipso: multi
tamen

tamen ad opinionem vulgi uiuentes, ostentant iactantq; diuitias, ut ex illis vulgo notis beati uideantur: hinc est, quod preciosam uestem nemo ferme induit domi, quam nullus sit inspecturus. Non ancillas.] Inuidiose dictum, tanquam ancillarum loco, non sororum habitæ essent apud Psychê. Lares pauperes.] domicilia nostra: quæ si ædibus Psyches comparentur, sint oppidò pauperrima. Duabus malis malum consilium.] Sicut duo boni uno meliores sunt, quod Aristot. refert in tertio Politicorū: ita duo mali, et potissimum femina, peiores uno sunt, efficiacioresq; ad malum consilium obeundum. Non caret effectu, quod uoluerat dūa. Hercules ille robustissimus, non ualuit pugnare similiter aduersus duos, hydræ scilicet & cancerum: à quibus cum angeretur, Iolai nepotis sui implorauit auxilium: cuius rei meminit Plato in Euthydemo. Prouerbiū quoque apud Græcos est frequēs, ὁ πρὸς δύο τοῖς ἀνδράσι, id est, Neq; Hercules contra duos. super quo ita fabulantur: Herculem, cum Olympicum agonem instituisset, fidentem pro prijs uiribus, aduersus duos depugnasse, uictumq; esse: fuerunt autem illis nomina Laius & Pherandrus, quos quidam Creatum & Euryum uocant. Dūa ergo malæ feminae, malis consilijs instructæ, accinguntur ad sororē Psychen pessum deijciendam, & ex tantis fortunis eliminandam. Ut merebantur ora.] ut uiderentur ex affectu sororio pietatem colere. Sed ex improbitate genuina merebantur esse ore lacerato, & facie discerpta. Redulcerato dolore.] renouato, metaphora ab ulcere: quod obductum rescinditur, & nouo quasi ulcere recrudescit.

Quæ nescit.]

Interea Psychê maritus ille, Ideo Psyche mari

tum nescire dici-
tur, quia formam
eius oculis nō usur-
pat, sed tactutans
cum sentit. Ve-
litatur. obiectat,
& in te iacula-
tur: ab exemplo
uelutari pugnae
translatum uer-
bum. Vnde & ue-
liatio dicta, con-
tentio, & ultro ci-
troq; probrorum
obiectatio. Plaut.
Nescio quid ueli-
tati estis interuos.
Turpilus: Com-
parce uerbis ueli-
tare, ad rem redi.
De uelutibus, qui
sunt milites leuis
armaturae, unde
uelutari & uelita-
tio inclinatur,
Veget. L. iu. Sabel-
lic. ceteri. ab O-
uid. dictum est: nō
dum calefacta ue-
litis. Hacta solum.

quem nescit, rursus suis illis
nocturnis sermonibus sic cō-
monet: Vides ne quantum ti-
bi periculum uelutatur Fortu-
na eminusi Ac nisi longē si mi-
ter precaues, mox cominus cō-
gredietur. Perfida lupula ma-
gnis conatibus nefarias insi-
dias tibi comparant: quarum
summa est, ut te suadeant meos
explorare uultus: quos, ut tibi
saepē praedixi, non uidebis, si
uideris. Ergo igitur si posthac
pessimae illae laminae noxijs ani-
mis armatae uenerint (uenient
autem, scio) neq; omnino ser-
monem conferas: & si id tole-
rare pro genuina simplicitate,
proq; animi tui teneritudine
non potueris, certē de marito
nil quicquam uel audeas, uel
respondeas. Nam & familiam
nostram iam propagabimus,
& hic adhuc infantulus uterus
gestat nobis infantem alium.
Si texeris nostra secreta silen-
tio, diuinum: si prophanaue-
ris, mortalem nuncio. Psyche
florebat, & diuinæ sobolis so-
latio plaudebat, & futuri pi-
gnoris

gnoris gloria gestiebat, & materni nominis dignitate gaudebat. crescentes dies & menses exeuntes anxia numerat, & sarcinae nescia rudimenta miratur, de breui punctulo tantum incrementulum locupletis uteri. Sed iam pestes illae, terribilissimaeque furiae anhelantes uirum perire, & festinantes impia celeritate nauigabant.

Velitares hastas primus Tyrrhenus inuenit. Eminentius] procul. Comminus] prope. Perfida iupula.] A lupa per diminutionem dicitur. nomen est probrosum, in sororibus. Psyche. Non uidebis, si uideris.]

Psyche si maritum uidisset, illum amplius uisura non erat: & quod mirum est, illo tantisper frui poterat, donec non uideret: cum uidere coepisset, usu priuabatur. Lamiae.] infames probrosaeque sorores. De significato lamiarum, in primo commentario fusius uberiusque perscripsi. Genuina.] insita & ingenita. Ouid. Tantaque simplicitas puerilibus affuit annis. A. Gel. fabulam Plauti genuinam uocat, quam intelligi uult maxime Plautinam, & ab ipso Plauto quasi generatam. Infantulus uter.] Vterum Psyche appellat infantulum, ob annos puellares, & aetatem pene infantile. Sed texeris.] Lege, si texeris. Diuinum.] Hic distinguendum est, ut sit sensus: Psychen concepisse in utero infantem, qui diuinus futurus est, si secreta Cupidinis silentio religioso condiderit: mortalis uero, si arcana in uulgauerit, detexeritque. hoc enim significat prophanare, quasi polluere caeremoniarum secreta, & inter prophanos enarrare. Diuinæ sobolis.] Tanquam paritura esset immortalē, & deum. Gestiebat.] letabatur: aliā cupiebat.

cupiebat. Gestire enim modò cupere, modò letum esse. ex
ornatio rhetorica est, quæ latine compar dicitur, græcè
isocolon. Sarcinæ.] prægnationis, & concepti foetus.
Punctulo.] Rem obscenam operculo decenti conuclauit.
Nam sicut ictu serpentis extuberatum fit corpus: sic vulnu
sculo & punctione genitalium uterius fœminæ intumescit,
& locuples fit, ac fœcundus ex concepta. Pestes illæ.]
sorores Psyche: quas condignè & pestes & uiperas uo-
cat: cum nihil pestilentius, nihil uenenatius esse possit. fœ-
minis in sororem furentibus, & exitium sorori meditantibus.
Teterrimæ.] crudelissimæ, impiissimæq;.

Momentarius.]

Eleganter momen-
tarium maritum
uocat Cupidinẽ,
qui momento ade-
rat, momento sen-
tiebatur. Momen-
tum dicimus tem-
pusculum. hinc à
Quintil. momento
sa apud rapina di-
ctæ. Plin. momẽtũ
thuris, momẽtũ re-
sinæ, aliarũq; res-
rũ, frequẽter usur-
pat pro modico et
pauillio: interdũ
momentum acci-
piunt pro ponde-

Tunc sic iterum momenta-
rius maritus suam Psychen ad
monet: Dies ultimus, & casus
extremus, & sexus infestus, &
sanguis inimicus iam sumpsit
arma, & castra commouit, &
aciem direxit, & classicum per-
sonauit: iã mucrone districto
iugulum tuum nefariæ tuæ so-
rores petunt. Heu quantis ur-
gemur cladibus. Psyche dulcissi-
ma: tui nostriq; miserere: reli-
giolaq; continentia, domum,
maritum, teq; & istum parua-
lum nostrum imminentis rui-
næ infortunio libera: nec illas
scelestas fœminas, quas tibi
post internecinum odium &
calcata

calcata sanguinis fœdera sorores appellare non licet, uel uideas, uel audias, cum more Sirenum scopulo prominentes funestis uocibus saxa personabunt. Suscipit Psyche singulatu lachrymoso sermonem incertans: Iam dudū, quod sciā, fidei atq; parciloquio meo perpendisti documenta: nec eo secius approbabitur tibi nunc etiam firmitas animi mei. tu modo Zephyro nostro rursum præcipe, fungatur obsequio, & in uicem denegatæ sacrosanctæ imaginis tuæ redde saltem conspectum sororū, per istos cinnameos & undiq; pendulos crines tuos, per teneras & teretis & mei similes genas, per pectus nescio quo calore feruidum: sic in hoc saltem paruo cognoscam faciem tuam, supplicis anxie p̄is precibus erogatus germani complexus indulge fructum. & tibi deuotæ dicatæq; Psyche animam gaudio recrea: nec quicquam amplius in tuo uultu requiro. Iam nil officiūt mihi nec ipsæ

re & efficacia in rebus obediis. Lucan. Nō pondera rerum, Non momenta sumus.

Sexus infestus. Iſe minens: & ad sorores Psyche referendum. Castra commouit.

Translatio omnis est à re militari, in qua arma sumuntur, castra mouentur, acies dirigitur, & classicū canitur. Dicimus aut classicum, & tubam bellicam, & sonum bellicum. Virg. Classica iamq; sonant, it bello tessera signum. Classici uero homines dicti sunt primæ classis, & qui amplissimo censu censebatur: unde pertinet assilationem classicis scripto.

scriptores, pro clarissimis primarijsq; accipiuntur. Continentia.] Vt te ipsam cōtineas à prodendis arcibus, & mariti fascie reuelāda. Istū parvulum.] quem scilicet in utero gestas. Prius.] Corrigi, post. Inter necinum.] exitiale, pestiferumq;. Plin. scribit, aspicias habere internecinū bellum cū ichneumone. internectionē dici-

nocturnæ tenebræ. Teneo te meum lumen. His uerbis & amplexibus mollibus decantatus maritus, lachrymasq; eius suis crinibus detergens, facturum spopondit, & præuertit statim lumen nascentis diei. iugum sororium cōsponsq; factionis, nec parentibus quidē uisis, rectā de nauibus scopulū perunt illum præcipiti cum uelocitate: nec uenti ferentis & pertæ præsentiam, licentiosa cum temeritate prosiliunt in altū: nec immemor Zephyrus regalis edicti, quamuis inuitus, susceptas eas gremio spirantis auræ solo reddidit.

mus extinctionem, occiditionemq;. A. Gel. in 3. Is cum omni domo, familia, fortunāq; omnibus suis, ad internectionem usq; deperiret. Sanguinis.] sororiæ necessitudinis. More Sirenum.] De sirenib. fabula notissima, quas poetæ tradunt suauitate cantus pellexisse nauigantes in perniciē. hinc Epigrāmatista sirenes uocat hilarem nauigantium pœnam, & crudele gaudium. apud Homerum, Sirenes Vlyssē inuitant hoc carmine, quod M. Tul. latinitate donauit: O decus Argolicū, quin puppim flectis Vlysses, Auribus ut nostros possis agnoscere canus. idem Mar. Tul. lib. 9. de Finibus autumat, non uocum suauitate Sirenas, aut no

uitate

uitate quadam cantumoularum reuocare solitis eos esse,
 qui prateruehebantur: sed quia multa se scire profiteban-
 tur, ut homines ad earum saxa discendi cupiditate adhaere-
 scerent. Commemorant cosmographi, insulas Sirenuissas,
 in quibus Sirenes habitauerint, quas alij in tractu Pelorio
 consedissee ferunt: non enim satis constat, in Sicilia, an in
 Italia fuerit Sirenium domicilium. Statius opinatur in Sici-
 lia constitisse, à quo Siculae uirgines nominantur, cum ait
 in 2. Sylvarum: Nec si tergeminum Sicula de uirgine car-
 men. Tres autem Sirenes fuisse creduntur: quarum una
 uoce, altera tibijs, tertia lyra concineret. Secundum uerita-
 tem meretrices fuisse credunt, quae transeuntes quouiam ad
 egestatem deducebant, fictae sunt illis inferre naufragia.
 Huius Vlysses obturata cerae crassamento aure transisse di-
 ctus, quia meretricias blandicias contempsit. Hinc illud
 Satyrographi: Qui Siculos cantus effagit remige sordo.
 Fulgentius mythologus Sirenas graece, tractorias latine di-
 ci autumat. tres autem ideo fingi, quia amoris illecebra tri-
 bus modis trahitur, aut cantu, aut uisu, aut consuetudine.
 Scopulo promi.] Sic Sirenes in scopulis mansisse produn-
 tur. Virg. Iamq; adeo scopulos Sirenum aduecta subibat, &
 Hieronymo prouerbialiter dictum, Sireneos scopulos ob-
 turata aure transito. Incertans.] infringens, nec explicans,
 neq; absolvens uerba praefingultu & lachrymis.
 Fideri.] Legendum fidei. Pariloqui.] Scio, inquit, te
 iam experimento didicisse, me neq; largiloquam, nec mul-
 tiloquam esse, sed sermonis deparcam, & nihil effatien-
 tem quod rebus tuis obsit. feminae enim natura sunt lo-
 quitulciae & lingulae: & ut à poeta antiquo dictum est,
 Nulla inuenta est muta in omni seculo. hinc praecipuum il-
 lud sa-

Iud saluberimū yuuanū μὴτ' ἂν ποτὶ πισύσης ἀσέβητα,
 id est, *fœminæ nunquam arcana credideris. λευγόν γάρ ἐστι φῶς*
λευ, leuc est genus fœminarum. *Parciloquium,* à parcite
 loquelæ dictum: sicut *pauciloquium,* & e contrario *multi*
loquium, quæ uitia in amatoribus esse asserit Plaut. *Inui*
cem ima.] in locum imaginis tuæ, quā mihi denegatur cō
 templari, uicaria succedat sororum conspectio. *Cinna*
meos.] odoratissimos, suaueolentiam cinnami spirantes.
Mei similes.] Sicut in Psyche erant genæ leuore decen
 tes & inuestes, sic & in cupidine tales sentiebantur, cuius
 flosculus est perennis, & genæ sine barba. In hoc par.]
 Optat filium nasciturū patri consimilē fore. Sic Dido Vir
 gilianā: Si quis mihi paruulus aula Luderet *Æneas,* qui te
 tantū ore referret. *Errogatus.*] rogando exoratus. *Ger*
mani com.] sororij. *Psyches anima.*] Allusio ad nomen
Psyches, quo anima significatur. *Decantatus.*] quasi cā
 tamine quodam præuinctus, pressusq̃. *Præuertit.*] lumē
 discessu suo anticipauit, præuenitq̃; exortum diei, ne in die
 luminoso conspicuus foret, & spectabilior. *Iugum so.*]
 Eleganter nomine iugi sororij sorores duæ significantur,
 animis corporibusq̃ sociatæ; sicuti iugum bouum dicimus.
 allusio uidetur esse ad iugum Horatiæ, sub quo capite ado
 pto missus est Horatius sororicida, quod sororium tigila
 lum uocant: de quo Liuius, Dionysius, cæteri. *Conspōn*
sæ.] colligatæ, connexæq̃; mutua pactione. *conspōs an*
tiqui dicebant, fide mutua colligatos. *Recta.*] scilicet
 uia; absoluta locutio. In obscæno carmine, *Modo absis*
faciunt eumq̃; recta. *Opertæ.*] expectantes, præstolata.
In altum.] in altitudinem infimam, & præcipitium. *altum*
enim dicimus de imo & summo.

At illæ incontatæ, statim cō-
ferro uestigio domum pene-
trant: complexæq; suam præ-
dam sorores nomine mentien-
tes, thesaurumq; penitus abdi-
tæ fraudis uultu læto regentes,
sic adulant: Psyche, non ita ut
pridē paruula, & ipsa iam ma-
ter es: quantum putas boni no-
bis geris in ista perula? quan-
tis gaudijs totam domum no-
stram hilarabis? o nos beatas,
quas in tantis aureis nutrimen-
ta lætabunt; qui si parentum,
ut oportet, pulchritudini res-
ponderit, prorsus Cupido na-
scentur. Sic affectione simulata,
paulatim sororis inuadunt ani-
mum: statimq; eas lassitudine
uix sedilibus refotas, & balnea-
rum uaporosis fontibus cura-
tas, pulcherrimè triclinio, mi-
risq; illis & beatissimis edulibus at-
que rucetis oblectat. iubet ci-
tharam loqui, psallitur; tibias
agere, sonatur: choros canere,
cantatur: quæ nullo præsentem,
cuncta dulcissimis modulis
animos audientium remulce-
bant. Nec tamen scelestarum

Incōtata.] nō
morata, sine con-
tatione ulla et mo-
ra. Prædam.]
Psyche, quam
ueluti prædam in-
uadebant. The-
saurum frau.] sic
cut in thesauro di-
uitiæ abdite repo-
nuntur: sic in pe-
storibus istarum
ueluti in thesauro
abdite latebant
fraudes & doli.
Adulantur.] blā-
diuntur. Veteres
adulat dicebant,
quod nunc dici-
mus adulatur.
Luc. Lōge alio pa-
cto gannitu uocis
adulant. M. Tul.
in 2. Tusculana in
carminè Æschylis
Sublime aduolans
pinnata cauda no-
strum adulat fan-
guinem, uertum
compositū est ex
accen

accedendo et ludē
do. In ista peru-
la.] in utero et uē-
tre, qui uicē perae
præbet, receptacu-
lūq; est fœtus cōce-
pti. pera, cuius dio-
minutium est pe-
rula, gestamen est
Cynicæ familie.
id enim Diogeni
& Antistheni Cy-
nicis philosophis
pera est & bacu-
lus, quod regibus
diadema, quod im-
peratoribus palu-
damentum, quod
pontificibus gale-
rus: Crates uillas
ornatissimas una
perula mutauit, et
supellectilem Cy-
nicam, hoc est ba-
culum & peram
ultra diuitijs abie-
ctis appetiuit. Hi-
larabis.] gaudio
& hilaritate per-
fundes. Hilaritū-

fœminarum nequitia, uel ipsa
mellita cantus dulcedine mola-
lita conquieuit: sed ad destina-
tam fraudium pedicam sermo-
nes conferentes, dissimulan-
ter occipiunt sciscitari, qualis
ei maritus, & unde natalium
sectacula proueniret. Tunc
illa simplicitate nimia, pristini
sermonis oblita, nouum com-
mentum instruit. Aitq; mari-
tum suum de prouincia proxi-
ma, magnis pecunijs negociā-
tem, iam medium cursum æta-
tis agere, interspersum rara ca-
nicie: ne in sermone isto tan-
tillum morata, rursus opipa-
ris muneribus eas onustas, uē-
toso uehiculo reddidit. Sed dū
Zephyri tranquillo spiritu sub-
limatæ domum redeunt, fœsæ
cum altercantes: Quid soror
dicimus de tam monstroso fa-
tuæ illius mendacio? tunc a-
dolescens, modò florenti lanu-
gine barbam instruens: nunc
ætate media, candenti canicie
lucidus: quis illē, quem tempo-
ris modici spacium repentina
senectū reformauit? nil aliud
repe-

reperies, mi soror, quàm uel mendacium istam pessimam fœminam confingere, uel formam mariti sui nescire. quorùm utrum uerum est, opibus istis quamprimum exterminanda est. Quod si uiri sui faciē ignorat, deo profectò denupsit, & deum nobis prægnatione ista gerit. Certè si diuini puelli, quod absit, hæc mater erit, statim me laqueo nexili suspendam. Ergo interim ad parentes nostros redeamus, & exordio sermonis huius concolores fallacias adtexamus. Sic inflammata, parentibus fastidienter appellatis, & nocte turbatis uigilijs perdita, matutino scopulum peruolant: & inde soliti uenti præsidio uehementer deuolant, lachrymisq; pressura palpebrarum coactis, hoc astu puellam appellant: Tu quidem fœlix, & ipsa tanti mali ignorantia beata sedes, incuriosa periculi tui. nos autem, quæ peruigili cura rebus tuis excubamus, cladibus tuis miserè cruciamur. pro uero nãq;

dinem pro hilaritate ueteres dixerunt. Plautus: Onerate hilaritudinem. hilarescere quoque pro hilarari, & latum fieri usurpant. hilaria apud antiquos dictus est dies festus in æquinoctio uerno, quo tempore iam omnia exhibarescunt: hinc Vopiscus in Aureliano: Hilaribus, inquit, omnia festa & fieri scire debemus, & dici. Latabunt.] latitas facient, & letificabunt. Liu. in Agistho: Iam ne oculos specie lata si optabili? Affectione.] dilectione sororia, & germanitatis affectu. Vaporosis.] calidis, et uapore mulcenti-

centibus, quales in
balneis expeti-
mus. auctor est
Vitruuius, medi-
camētosus esse a-
quis ui calidis.
Miris edulibus.]
Ideo mira edulia
uocat, qui præsto
parata erant, nec
tamen apparebat
quibus ministran-
tibus importaren-
tur. olim Numa
Pompilius uocatis
conuiuis, ui magi-
ca effecit, ut re-
pentē fercula om-
nisaria præsto es-
sent, & mensæ o-
mni apparatu cō-
uiuiali instructissi-
mæ spectarentur:
quod sanē mirum
mirandumq; ap-
paruit. Tuceth.]
regalibus cibis et
escis, de quib. an-
tē diximus. Ci-
tharam loqui.]

comperimus (nec te sociæ scilicet doloris, casusq; tui, celare possumus) immanē colubrū, multimodis uoluminibus serpētem, ueneno noxiō colla sanguinantem, hiantem ingluuie profunda, tecum noctibus latenter acquiescere. Nunc recordare sortis Pythicæ, quæ te trucidis bestię nuptiis destinatam esse clamauit. & multi coloni, quiq; circumsecus uenantur, & accolæ plurimi uidere eum uespera redeuntem ē pastu, proximiq; fluminis uadis innatantem. nec diu blandis alimoniarum obsequiis te saginari omnes affirmant: sed cū primū prægationem tuam plenus maturauerit uterus, opimiorē fructu præditū deuoraturum. At hic iam tua est existimatio, utrum sororibus pro tua chara salute sollicitis adsentiri uelis, & declinata morte nobiscum secura periculi uiuere; an fœuissimæ bestię sepeliri uisceribus. Quod si teroris huius uocalis solitudo, uel clandestinæ uenerie fortidi peri-

periculosiq; concubitus, & uenati serpentis amplexus delectant, certè piæ sorores nostrum fecerimus.

Sic Virgil. Oblonquitur numeris septem discrimina uocum. Psallitur.] canitur. psal

locitharistæ apud Suet. dicuntur, cithara canentes. Choros canere.] qui ex multorum uocibus dissonis symphoniam faciunt, atq; concentum. Pedicam.] laquei, & tendiculæ. sunt enim pedicæ, laquei quibus pedes illaqueantur. Virg. Tunc gruibus pedicas, & retia ponere ceruis. Notaliu.] Lege natalium: quærebant enim, quib. natalib. ortus esset maritus Psyche, & qua secta propagatus. namq; à secta sectacula deriuatur, quasi sequela quædam & propagatio natalium. Commentum.] excogitatum fidumq; mendacium. Pristini sermonis oblita.] Vetus uerbu est, mendacem memorem esse oportere. Interspersum ra. ca.] Domitianus: Comam, inquit, in adolescentia senescentem forti animo fero. idem caput cuiusdã uarietate capilli subrutilum, & canicie interspersum, profusam niuem mulso dixit. Canicies, teste Plin. homini tantum est, & equis. sed homini semper à priori parte capitis. Tempora, ut Alexander Aphrodiseus & Aristot. tradiūt, primò canescūt. hinc illud Maronianum: Temporibus geminis canebat sparsa senectus. Contrahitur autem canicies inopia & exilitate caloris. ruffi homines celerius quàm nigri canescunt. Tantillum.] minimum. Tu ne adolescens.] Secum malæ sorores bonam sororem criminantur, tanquam mendacem & uandicam: quæ cum prius dixisset maritū suum iuuenem esse speciosum, nunc repente eundem dicat senescentem canescere. Aetate med.] Aetatem mediā uocat, quæ media est

est inter iuuentutem & senectutem, quam Auicenna nominat
 aetate pulchritudinis, quæ ferè est à 30 usque ad 40. annum.
 eadem aetas consistendi nominatur Hippocrati in apho-
 rismo secundo. consistentes facile in diem ferre autumat,
 quos græcè appellat *ἀσθενήσαντες*. Media ætas,
 ut tradit Celsus, tutissima est, quæ neque iuuentutis calore, neque
 senectutis frigore infestatur. Plaut. in Aulularia: post me-
 diam ætatem qui mediam uxorem ducit domum, nomen
 est libero posthumus. Cædenti.] albicante. Et deum ge-
 ri.] ex deo enim & immortalis deum & immortalem ge-
 ri consecrarium est. Silius: Tunc o nate deum, duosque da-
 ture beatos. Hic mater au.] Hæc dei mater appellabi-
 tur, & se matrem diuini filij nominari audiet. Nexilis.]
 à neciendo nexilis laqueus dictus; sic & uestis nexillis, cu-
 ius usus fuit ante uestimenta textilia. Lucret. Nexilis ante
 fuit uestis, quam textile tegmen. Quam colores.] purior
 lectio est, & planior, si legas, concolores, quasi consimi-
 les, congruentesque. Fastidienter.] cum fastidio. Fastidio-
 se aduerbium est: antiqui tedulum interdum pro fastidio-
 so, interdum quod omnibus odio esset, ponere soliti sunt.
 Coactis.] sic Terentius: Hæc uerba una mehercle falsa la-
 chrymula, quam oculos terendo miserè uix uix expresserit,
 restringet. Pressura.] expressione. Appellant.] alio
 loquuntur: aliàs appellare dicitur creditor debitorè, quan-
 do creditam pecuniam reposit. Albius fenerator dicere
 solebat, bona nomina fieri mala, si nunquam appellos.
 Quintil. in 5. Et pauper eras, & tu maxime à credunoribus
 appellabaris. Hoc intellectu est illud positum à Sasyro gra-
 pho: Sed pæjio: clamat, Posce. sed appellat puerum: & aliàs
 appellare est idem quod prouocare: ut appello Casarem,
 prouo-

prouoco ad populum. Notissimus est apud iurisperitos ti-
 tulus de appellationibus. Tanti mali ignorantia.] Soro-
 res aiunt Psychen beatā sibi uideri ex eo, quod mala sua
 ignoret, nesciatq; quibus periculis obnoxia sit. Apud Sene-
 cā ait Oedipus: Iners malorū remedium ignorantia. In-
 curiosa.] secura & negligens. Immanem col.] Hoc cō-
 mento mendacioq; flagitioso subuertere conantur simpli-
 cem Psychen, fingentes se habere pro cōperto, maritū Psy-
 ches serpentem esse enormitate terribilem, ingluuie & ue-
 neno formidandum. De Olympiade Alexandri magni ma-
 tre traditum est, eam cum serpente concubuisse, ex eoq;
 concubitu Alexandrum magnum esse conceptum. Consi-
 milis fabula prodidit, Scipionem, diuinā stirpis urum, pro-
 genitum esse ex immanis anguis concubitu, qui cum Pom-
 poniam matre creditus est concubuisse. Multinodis.] Iun-
 tim legendum: ut uolumina multinoda accipias, pro nodo
 sa, & nodis multis implicata. Voluminibus.] spiris sinuo-
 sis. Virg. Sinuatq; immensa uolumine terga. Colla sang.]
 habentem collum sanguineum. Figura poetica. Hian-
 tem.] ore patulo, & (ut ueteres dicebant) hietanti. In-
 gluuie.] ingluuiem uentris capacitatem esse interpretatur
 Seruius, enarrās illud Virgilianum: Improbis ingluuiē ra-
 nisq; loquacibus explet. Ego opinor ingluuiem proprie
 dici sinum gutturis, & capacitatem, inauibus potissimū,
 quō merguntur recentia cibaria: ut gallinæ, palumbes, co-
 lumbæ, perdices habent, cætera ferē carent eo sinu, sed gu-
 la patientiore utuntur: ut gracculi, corui, cornices. Alber-
 tus Magnus, recentioresq; scriptores, pappam id in auibus
 appellant: Plin. sinum, & in onocrotalis uerum. Ingluuiem
 pro uoratrina & gulositate usurpatur. Sortis py.] ora-
 culi

culi Apollinei. Bestiæ nuptijs.] Verba oraculi sunt hæc:
 Nec speres generum mortali stirpe creatum, Sed sæuū atq;
 ferum, uipereūq; malum. Circumsecus.] in circuitu, à
 lateribus huiusce loci & regionis. Accolæ.] uicini, con-
 termini. accolæ propriè dicimus fluuiorum & montium,
 ut accolæ Padis; & accipitur pro eo qui habitat prope locū
 descriptum. Maturauerit.] maturā fecerit, ex æli men-
 sibus legitimæ partitionis, & maturi fœtus. Hic.] hæc.
 Vocalis solitudo.] propter uoces, quas Psyche famulus ha-
 bebat sine corpore. et ita callidissimè eleuant bona, quib;
 illa beata uisebatur. Clandestine ueneris.] quia furtim
 Cupido, nec ulli conspicuus, coibat cum Psyche. Nostrium
 fecerimus.] existimabimur functæ officio nostro, quod
 piæ sorores decet.

Animi tenella.] animo puella-
 ri, tenero, molli:
 archaismos est. Memoriam effus-
 dit.] Consimiliter
 Plautino Sostiæ, ex-
 ciderunt præfor-
 midine mandata
 dominica. Luri-
 da.] pallida, &
 liuore deforma-
 ta. Exanguis co-
 lore.] Ex metu
 sanguis & calor
 in imū perfugiūt,

Tunc Psyche misella, utpo-
 te simplex, & animi tenella, ra-
 pitur uerborum tam tristium
 formidine: & extra terminum
 mentis suæ posita, prorsus om-
 nium mariti monitionum, sua-
 rumq; promissionum memo-
 riam effudit, & in profundum
 calamitatis sese præcipitauit:
 tremensq; & exanguis colore
 lurida, tertiata uerba semiani-
 mi uoce subtrepens, sic ad il-
 las ait: Vos quidem carissimæ
 sorores, ut par erat, in officio
 uestræ pietatis permanetis: ue-
 rùm & illi qui talia uobis affir-
 mant,

mant, non uidentur mihi mendacium fingere. nec enim unquam uiri mei uidi faciem, uel omnino cuiatis sit noui: sed tantum nocturnis subaudiens uocibus, maritum incerti status, & prorsus lucifugam tolero, bestiamq; aliquam rectè dicentibus uobis marito consentio, meq; magnopere semper à suis terret aspectibus, malūq; grande de uultus curiositate præminatur. Nunc si quam salutare opem periclitanti sorori uestrę potestis afferre, iam nunc subistite. Cæterum incuria sequens, prioris prouidentia beneficia corrumpit. Hunc nactæ iam portis patentibus nudatum sororis animum facinorosæ mulieres, omisis teætæ machinæ latibulis, destitit gladijs fraudium, simplicis puellæ pauentes cogitationes inuadunt.

deserentes loca exteriora: ut docet Aristoteles in problematis. unde fit, ut metuentes pallescant, & quasi exangues conspiciantur. Ex eodem timoris affectu uenter soluitur, & libido urinæ lacescit: quia uidelicet calor ex superis in ima defluens, & ex summis ad intima penetrans alui mouet, & uescicam. Tertiata uerba.] Eleganter uerba tertiata appellat imperfecta, lapsantia, & ex pauore nutabunda: quando scilicet homo exanimatus, non inte-

gra uerba enunciat, sed uix tertia quæq; profert, medijs ex perturbatione quasi deuoratis, suppressisq;. Et enim affectus hic naturalis. Semianimi uoce.] attenuata, & quasi intermorta ex formidine. Par.] æquum & iustum.

R

Cuias

Cuiatis.] cuius gentis & patriæ nomen gentile est. Cuias dicitur, & cuiatis. Priscianus in 12. Non solum cuias, sed etiam cuiatis proferebant, communi genere. Plaut. in *Pseudulo*: Quid sit, cuiatis, unde sit, ne parseris. Lucifugam.] Lucifugos & lucifugas dicimus, fugitantes lucem, alium nos tenebrarum, et tenebrosa uita gaudentes. M. Tul. lib. 1. de Finibus: Lucifugi, maledici, monstrosi etiam, alij amatorij leuitatibus dediti. Sen. lucifugas homines appellat, qui contra naturam uiuunt: hoc est, de die dormiunt, nocte uigilant, & ad cereos ac lumina uiuunt: quos eleganti uocabulo *lychnobios* quoq; appellat, quasi lucernarios, & ad lucernam uiuentes. Fulgentius: Quamuis coniunx lucifuga sororios ei comminando uetaret aspectus. Marito.] Lege maritum. Consentio, inquit, maritum meum esse beatissimam aliquam, prout uos recte asseritis. Neq;] Corrige, meq; est enim sensus: absterret me, quo minus eum aspicere possim. Perichitanti,] in periculo constituta, alias, periculum, hoc est experimentum facienti. Subsistite.] succurrite, subuenite. Incuria.] negligentia & ignauia. Scitum Catonis Tusculani illud est: Cultus, inquit, magna cura, magna uirtutis incuria. Apud priscos, si quis passus esset agrum suum sterilefcere, eumq; habuerat delectui, is notabatur incuria, hoc est impolitia. Gladys fr.] Tota locutio est ex translatione ducta, ut & latibula machinarum, & gladij fraudium, & portæ animi patentes, per metaphoram decentem dicta intelligantur.

Originis nex-
us.] uinculū, con-
iunctioq; necessi-
tudinis sororiæ, ne

Sic deniq; altera: Quoniam
nos originis nexus pro tua in-
columitate periculum quidem
nullum

Nullum ante oculos habere cō-
pellit, uiam, quæ sola deducit
iter ad salutem, diu diuq; cogi-
tatam, monstrabimus tibi. No-
ua culam præacutam, ad pul-
sum etiam palmulæ lenientis
exasperatam, tori qua parte
cubare consuesti, latenter ab-
sconde: lucernamq; concinnē,
cōpletam oleo, claro lumine
præmicantem, subde aliquo
claudentis auleæ tegmine: om-
niq; isto apparatu tenacissimē
dissimulato, postquā sulcatus
intrahens gressus cubile solitū
conscenderit, iamq; porrectus,
& exordio somni prementis
implicitus altum soporem fla-
re cœperit, toro delapsa, nu-
doq; uestigio pensilem gradū
paulularim minuens, cæcæ te-
nebræ custodia liberata lucer-
na, præclari tui facinoris op-
portunitatem de luminis con-
silio mutuare, & ancipiti telo il-
lo audaciter prius dextera sur-
sum elata, nixu quam ualido
noxij serpentis nodum cerui-
cis & capitis abscede. Nec no-
strum tibi deerit subsidium:

xū remotiori quā
dam significatio-
ne, & uulgo parū
nota dixerunt ue-
teres obligationē,
quæcunq; per æs
et libram fit, idq;
necēti dicebatur:
auctores, Helius
Gallus, M. Varro
& Festus. Hoc in-
tellectu illud M.
Tul. ex 1. de Ora-
tore accipiendum
est: Nexorum iu-
ra uersantur in
causis centumuirā-
libus. Commenta-
tor incuriose in-
sciteq; locum Ci-
ceronis exponit:
Nexum æs uocaa-
tur pecunia, quæ
per nexum obli-
gatur: & nexus
homo, qui cum li-
ber esset, pro pecu-
nia quam debe-
bat, operas suas
in seruitute loca-

bat, donec solueret. De nexis obres alienū, lōga mētio apud Lium. Nouacula.] feramentum tonsorium est, uulgo notissimum, de quo Epigramatarius: Hoc salamandra notet, uel scēna nouacula nudet. Ad pulsū.] ut uel minimamānis impulsione secet uitalia, utpote acie

acutissima acerrimaq; exasperata. Exasperatam.] coate exacutam. sic Silius: Saxoq; exasperat ensem. Sic Tacitus: Saxo exasperatur ferrum. auctor est Plin. cotes ferro acuendo laudatas fuisse Creticas, secūdo loco Laconicas, quæ utræq; oleo indigebāt. inter aquarias Naxia laus maxima fuit, ex oleo & aqua. Cilicia cotes pollent. repertæ sunt & in Italia aqua trahentes aciem, acerrimo effectu. Concinnem.] concina breuitate cōplectilem. Præmicantem.] splendidantem ac lucentem. Oleo.] Oleum ē nuci- bus iuglandibus, quod usibus lucernarū hoc maxime tempore accommodum est, caryinon uocant. Aululæ.] Lego aulææ, ut sit sensus: lucernæ lumen occultandum esse, cōtegendūq; tegumento aulææ undiq; sapientis. aulæam enim fæminino genere sic dicimus, ut aulæum neutro. Quin

tus Curtius: Nec quicquam eorum quæ inuicem iactata e-
rant rex ignorabat, cum post aulæam, quæ lectos obduxe-
rat, staret. Sunt autem aulæa, panni & uela picturata, &
uersicolore textura spectabilia, quæ græcis quidem uoca-
bulis, sed apud Latinos usitatissimis, peripetasmata et peri-
stromata nominantur. Aulæa autem dicta esse tradunt ab
aula Attali regis, in qua primum inuenta sint, postquam
is populum Romanum scripsit heredem. hinc Attalica à
Propertio cognominata, illo uersu: Nobilis aulæis porticus
Attaliciis. Plin. auctor est, Attalum regem primum inue-
nisse aurum uestibus intexere: unde, inquit, est nomen At-
taliciis. aulæa purpureo colore distincta, et simulacbris ho-
minum intexta fuisse, testis est Poeta, cum ait: Purpurea
intexti tollât aulæa Britanni. Belluata tapetia dixit Plaut.
à textura belluarum, quæ in aulæis hoc genus decôrter gra-
phicæq; intexuntur. Sulcatos.] perinde ac maritus Psy-
ches sit coluber sinuosis uoluminibus serpens, & incessu
sulcum faciens. Quoniam de sulco fit mentio, nodus Auso-
nij enodandus est, qui inter griphos indissolubiles merito ha-
betur, quem nos olim plausibiliter dissoluimus, emaculaui-
musq;. Versus Ausonij est hic in epigrammate ad Paulum:
Etsi Pierias patitur litare sorores, Nunquam ipse torquet
aulica. In duabus dictionibus singularum literarum corru-
ptela, totum corrumpit indecoratq; sensum poeticum, &
maximas tenebras lectoribus offundit. Ego uerò uerbum
illud litare emendo lirare, cum alioquin litare eliminet
claudicans metrica compago. & illud Aulica corrigo au-
laca, hoc intellectu & sensu Phœbus, inquit, iubet uerum
loqui, qui quamuis interdum Musis delirare permittat, et
à recto sulco discedere, ipse nunquam flectit sulcum, nec
aberrat.

aberrat. *Lirare* (quod & *lerare*) dicuntur rustici, cum arant tertia aratione iacto semine: id est, ut Varronis uerbis utar, cum tabellis ad uomerē similiter & sativum frumentum operiunt in porcis, & sulcant in fossis, quo pluuialis aqua dilabitur: *liras* uocari à rusticis tradit Columella, cum sic aratum est, ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis præbeat. Dicamus planius & explicatius, *lirare* & *sulcare*, quod dum fit ab agricola, sæpe sulcus parum rectus ducitur, sæpeq; colonus à retro tramite deuius aberrat, unde ut, docet Plin. nosser, appellata deliratio est, quæ senilis est stultitia: & delirare dicimus, insanire senes, quasi à retro recedentes: & delirium, ipsam insaniam. Musa ergo lirant à recto sulco deerrantes, cum ipse Phæbus nunquam torqueat aulaca: id est, nunquam flectat sulcum, nec fiat erraticus sulcus. Græco uocabulo dicitur αὐλαξ αὐλαξος aulax aulacos. ex hac nostra interpretatione elucescit iam opinor locus Ausonii te nebricosissimus, & squalore deterso splendescit. Intrabens.] trahens. Somni prementis.] Altior quies & uicem hemetior somnus est primus, quàm nouissimus, implicatq; pressius grauiusq; corpora mortalium, de quo Poeta: Tempus erat quo prima quies mortalibus ægris incipit, & dono diuinum gratissima serpit. Soporem flare.] Sic Virg. Extructus toto proflabat pectore somnum. M. Tul. in epistolis ad Atticum: Marcellus, inquit, candidatus ita stertebat, ut ego uicinus audirem. M. Gel. in Antonium est illa luculenta descriptio. Namq; ipsum offenderunt temulentio sopore profligatum, totis præcordijs stertentem, ructuosos spiritus geminare. Obiter satyrici poeta uersus est discutendus, quem grammatici per incuriam transmittunt, nisi

but oc-

bil occultioris intellectus subesse suspicantes. Versus ex 1.
 satyra Iuuenalis notissimus est ille: Doctus & ad calicem
 uigilanti stertere naso. Quis nō exponit, doctus stertere ui-
 gilanti naso, quod simulet maritus se dormire, cum uigilet,
 ut impunitius mœchetur uxor? Verū attende quid ego in
 eum sensum excogitauim. Homo quanto altiore somno
 dormit, tanto sonantius sterit. sonus autem ille stertentis
 & ronchus fit naso: unde festiuiter, nec minus eleganter
 & scitē dicitur hominis dormientis & stertentis nasus ui-
 gilare, cum clamorosus sit & obstreperus. Hoc ex Plautina
 lectione obseruauimus, sic enim in Milite scriptum est: An
 dormit Sceledrus intus? non naso quidem, nam eo magno
 magnū clamat, tetigit calicem. Euidenter docet Plaut.
 nasum uigilantem dici, & esse in homine dormiente: nam
 cum dormiens quietus taceat, nasus ipse non tacet, sed cla-
 mat: & qui clamat, uigilare dicitur, non dormire. Ex
 hac Plautina elegantia & sensu nimirū transtulit id saty-
 rographus, Vigilanti stertere naso: quod totum urbanissio-
 mē dictum est. quāto enim magis maritus uxoris mœchæ
 stertebat, uel stertere se simulabat, tāto magis naso clama-
 bat, ut ita fidem faceret somni. Talis autem nasus uigilans
 scitissimē dicitur. Qui aure est neq; surda, nec hispida, ele-
 gantiam poeticam percipit, & inuentis nostris plausibilis-
 ter assurgit. Pensilem gradum.] suspensum, libratumq;
 ne scilicet strepitu pedum & sonitu excitari possit. Pensi-
 lia appellat M. Varro poma, quæ suspensa sunt ex lacuna-
 ri, quæ mox ad edendum descendere cogimus. Plin. uuis
 pensiles probat, quæ decerptæ diu pependere, quæ uentila-
 tione etiam utiles fiunt stomacho, ægrisq;. nam & refri-
 gerant leuiter, & fastidium auferunt. idem balineas Sergij

Orata pensiles fuisse dicit. idē hortos pensiles tradit Theobis Ægyptijs fuisse extructas. Curtius, Strabo, cæteri, celebrant hortos pensiles Babylonicos, memorātq; inter mundi miracula, qui in edito supra murum arcis positi uisebantur. Sostratus architectus, primus omnium pensilem ambulationem Gnidi fecisse traditur, Paululatim.] à paululo, aduerbium fit paululatim, idem significans quod paulatim, minutatim, pedetentim. Mutuare.] cape, sume. Ancipiti telo.] nouaculam præacutam intelligit, cuius ietus anceps est, & mortiferus. Dici etiam potest telum anceps, duplicem habens aciem, & utrinq; acutum, ut est bipennis. Audaciter.] quod nos audaciter dicimus, dixit audaciter, quod ex regula grammatices elegantius est, de quo Caper grammaticus: Sic audaciter Latinum est, sed audaciter melius est, quia nomina in x literam terminata, in aduerbijs iter assumunt: ut atrox atrociter, ferox ferociter, uelox uelociter, & sic audax audaciter, uerū consuetudo, domina rerum, & maximē uerborum, obtinuit, ut audaciter passim dicatur. Nexu quā ual.] conatu ualentissimo. Nodum ceruicis.] quo scilicet caput ceruici connectitur. Isthis socijs.] Famulitium intelligit, neq; tactile neq; uisibile, quod Psyche ancillabatur, præstoq; erat. Hominem te.] appellatione hominis mas & fæmina cōtinetur. Ser. Sulpitius epistola ad Ciceronē: Paucis post annis tamē ei moriendū fuit, quoniam homo nata fuerat. Illud Satyrographi quis ignorat? Clames licet, & mare cælo cōfundas, homo sum. Cōfiniū.] proximitatē. Flatus alitis.] Zephirus significatur, cuius flatū alitē uocat, ob celebritatē: et quia ueni finguntur à poetis alati et uolatici. Pernici.] ueloci et rapida: aliàs pernix dicitur perseverans.

At

At Psyche relicta sola, nisi quod infestis furijs agitata, sola non est: æstu pelagi similiter mœrendo fluctuat: & quâvis statuto cōsilio, & obstinato animo, iam tū facinorosas manus admouens, adhuc incerta consilij titubat, multisq; calamitatis suæ distrahitur afflicti- bus, festinat, differt, audet, trepidat, diffidit, irascitur: & quod est ultimum, in eodem corpore odit bestiam, diligit maritū: uespera tamē iam noctem trahente, præcipiti festinatione nefarij sceleris instruit apparatus. Nox aderat, & maritus aderat, primisq; Veneris prælijs uelitatus altum soporem descenderat. Tunc Psyche, & corporis & animi alioquin infirma, fati tamen sauitia subministrante, uiribus roboratur: & prolata lucerna, & arrepta nouacula, sexum audacia mutauit. Sed cum primū luminis oblatione tori secreta claruerunt, uidet omnium ferarū mitissimam dulcissimamq; bestiam, ipsum illum Cupidinem

Sola non est.]

Psyche sola erat, & non sola, nam ex habitu sororis sola relicta uidebatur: sed cum à furijs intrinsecus uexaretur, sola dici non poterat.

Fluctuat.] sic Virg. Magno curari fluctuat æstu. Plautinus amator eleganter ait, se maritimis motibus agitari à Cupidine. sic enim curæ huc & illuc rapiunt mentem, ut æstus fluctuāt & agitantur. Differt, audet.] uarij affectus, & inter se cōtrarij, miserā Psychen dissipabant: qui decenti uerborum uarietate explicantur infœmina. sic apud Plautum Alce-

R

5

cesi-

cesimachus affe-
ctibus multijugis
distrahitur, in Ci-
stellaria. Bestia.]
sic enim credebat,
persuasa indu-
ctaq; uasramentis
sororij. Veneris
prælys uelitalus.]
Decenter & satis
aptè significat,
Cupidinè cū Psy-
che primos concu-
bitus exercuisse.
nam ut uelites mi-
lites hastis uelita-
ribus præliantur
pugna mauortia,
sic bellatores Ve-
neris prælio Vene-
rio congregiuntur.
namq; & Veneri
sua sunt bella, ui-
delicet nocturna,
& cōflictus ama-
torij, de quib. poe-
ta: Atq; nō in uene-
rē segnes noctur-
naq; bella. & à
Martiale dictū est;

formosum deum formosè cu-
bantem: cuius aspectu lucer-
næ quoq; lumen hilaratum in-
crebuit, & acuminis sacrilegi
nouacula prænitebat. At uerò
Psyche tanto aspectu deterri-
ta, & impos animi, marcido
pallore defecta, tremensq; de-
cedit in imos poplites, & fer-
rum quærit abscondere, sed in
suo pectore: quod profectò fe-
cisset, nisi ferrum timore tanti
flagitij, manibus temerariæ de-
lapsum euolasset. iamq; lassa,
salute defecta, dum sæpius di-
uini uultus intuetur pulchritu-
dinem, recreatur animi. uidet
capitis aurei genialem cæsariè
ambrosia temulentam, cerui-
ces lacteas, genasq; purpureas,
pererrantes criniū globos de-
coriter impeditos, alios ante-
pendulos, alios retropendu-
ios: quorum splendore nimio
fulgurante, & ipsum lumen lu-
cernæ uacillabat. Per humeros
uolatilis dei pinnæ roscidæ,
micanti flore candicant: & quæ
uis alijs quiescentibus, extimæ
plumulæ tenellæ ac delicatæ,
tr co

tremulæ resultantēs, inquietæ
lasciunt: cæterum corpus gla
bellum, atq; luculentum, & qua
le peperisse Venerem non præ
titer. Ante lectuli pedes iace
bat arcus, & pharetra, & sagit
tæ, magnidei propitia tela. que
dum insatiabili animo Psyche
satis curiosa rimatur atq; per
tractat, & mariti sui miratur ar
ma, depromit unā de pharetra
sagittam, & puncto pollicis ex
tremam aciem periclitabūda,
tremētis etiam nunc articu
linixu fortiore pupugit altius,
ut per summā cutem roraue
rint paruulæ sanguinis rosei
guttæ. Sic ignara Psyche, spon
te in Amoris incidit amorem.

O' q̄ prælia, quas
utrinq; pugnas,
Felix lectulus &
lucerna uidit. De
hac re sic Fulgen
tius: Nocte adue
niens maritus, ue
neris prælys ob
scure peractis.

Sexū audacia mu
tauit.] quæ ob se
xum fœmineum
infirmæ & metis
culosa esse debe
bat, hæc ex auda
cia in uirum re
formata esse uide
batur, & quasi ui
rago facta, dum
facinus uirile ca

peßit. fœminæ enim naturaliter pauidiores sunt, uiri ani
mosiores. unde mulier, ut Varro interpretatur, & memo
rat Lactantius, immutata litera uelut mollier: sicut uir &
ui nominatus est, quod maior in eo uis est quàm in fœmi
na. Dulcissimam bestiam.] Nulla inter animantes omnis
dulcior, nulla mitior est Cupidine, cuius mellitæ blanditiæ
& illieia dulcissima illaqueant animos mortaliū, & pos
sessos in mancipatu tenent. Lumen increbuit.] Ex hoc
intelligi uult miram pulchritudinis exuberantiam in Cu
pidine, cuius aspectu & splendore, splendor lucernæ fie
ret hic.

ret hilarior, fulgētiorq; et nouacula magis ac magis splen-
 desceret, & nitore nimio radiaret. Prænitebat.] ualde
 nitebat, splendebatq;. Pallore defecta.] exanimata, et præ
 formidine uiribus destituta: & quasi lipothymia, hoc est
 animo linquente deficient. Marcidum autem pallorem ap-
 pellat ab effectu, cum ex metu marcesceret, & langu-
 dior facta esset, nec sui compos. In imos poplites.] In hanc
 sententiam est illud Ouidianum: Poplite succiduo genua
 intremuere, fugitq;. Et color & sanguis, animusq; reli-
 quit euntem. Recreatur animi.] refouetur animo, ac re-
 focillatur. Archaismos est. sic enim ueteres loquebantur,
 & talium locutionum referti sunt eruditorum libri. Ge-
 nialem caesariem.] Descriptio graphica luculentaq; est
 formæ Cupidinis, à quo uelut canone & lege quadam li-
 neamenta omnis pulchritudinis petenda sunt: sicut olim à
 statua Polycleti, artifices lineamenta artis petebant, uelut
 à lege quadam, quem ob id Canona uocant. Huiusce cano-
 nis Polycletei mentio quoq; fit à Galeno: sed uulgus medi-
 corum id parum rectè percipit. Ambrosia temulenta.]
 ut significaret copioso unguento perfusam fuisse Cupidinis
 comam, & quasi ingurgitatam, emphaticòs temulentam
 dixit. sicut enim temulentus, hoc est ebrius homo fit uini
 largitate: sic caesaries larga unguenti copia madens & sa-
 tura, dici potest temulenta. Temulentum autem, ebrium
 dici quis ignorat? & temulentiam, ebrietatē, à uino quod
 antiqui temetum appellauerunt, auctores Plinius, Gellius,
 cæteri. Scripsit Cato, ideo propinquos fæminis osculū da-
 re, ut scirent an temetū olerent, id est uinum. Ambrosia.]
 ἀμβροσία & dicitur immortalis. unde ambrosiam pro deo-
 rum unguento usurpant poëtae, & pabulo diuino. Martia

lis: Iuppiter ambrosia satur est, & neclare uiuit. Ouid. de
 equis Solis scribens ait: Ambrosiam pro gramine ha-
 bent. Apud Ciceronem in secundo de Oratore: Iocabatur,
 inquit, Catulus, præsertim cum ita dicat ipse ut ambrosia
 alēdus esse uideatur. Plin. lib. 25. ambrosiam herbam esse
 refert, quam quidam botryn uocant, simplici caule, odore
 non iniucundo. Ambrosius choraules, ambrosiæ comæ, am-
 brosius liquor, à poetis usurpantur, omnia scilicet ab eodē
 fonte deducta: ex quo ambrosius deriuatur, id est immorta-
 lis et diuinus. Impeditos.] decenter implicatos, nodatosq̃.
 Antependulos.] Hos capillos antiqui antias appellauerūt,
 qui in frontem demissi sunt, alio nomine capronei nomina-
 tur, quasi à capite proni. Apuleius in Floridis: Iam primū,
 inquit, crines eius præmulsis antijs, præmulsis caproneis
 anteuentuli & propenduli. Volaticis dei.] Cupidinis,
 quem aligerum & uolaticum poetæ fingunt. causam re-
 fert Alexander Aphrodisæus in problematis: quoniam scili-
 cet cupiditas amantium non diurna est, nec omnino stabili-
 lis, sed uolatilis & mutabilis euagatur: præterea quasi alis
 animi amantium attolluntur. Roseidæ.] quasi rore con-
 spersæ, uel potius colore roseo splendicantes. Aljs.] Cor-
 rige alis. alis enim quiescentes & immotas in Cupidine so-
 pito fuisse significat: cum tantum plumula illæ teneriores
 mollioresq̃ tremore quodam agitarentur. Extimæ.] ex-
 teriores. sicut intimus dicitur interior, ita extimus exteris-
 or, & pro extremo ponitur, ut in apologia: Extimo mun-
 di tergo degit. A. Gel. Circulos minimos qui axem extimū
 tangunt. Inquietæ.] mobiles. Glabellum.] sine pilis,
 ac læuore terfissimum. Lectuli pedes.] ingens copia est re-
 rum sine nomine, quas non proprijs appellationibus nota-

mus, sed alienis. ut canem, & uenaticum & marinum & celestem dicimus, sic pedem & nostrum & lecti & carminis. mutuumur enim aliena, quoties singulis singula assequi non possumus: auctor Seneca lib. 3. de Beneficijs. Magni dei.] Cupidinis. Plato in symposio: Magnus deus est amor, & apud homines deosq; mirandus. idem post paulo, amorem magnum daemonem esse autumat. Rimatur.] explorat. Periculabunda.] pertentans, ac periculum faciens, an sagittæ cuspis foret penetrabilis. Nisu.] conatu. Rorauerint.] instar roris manauerint, fluxerintq;. Rorarij apud antiquos appellantur milites, qui primi praelium commitebant, à rore dicti, quod ante rorat quam pluit. In Amoris amorem.] alterum deum cupidinem, alterum dilectionem significat. ex eadem elegantia est, Cupidine cupidinis flagrans: id est, cupiditate dei Amoris exestuans.

Efflictim inhians.] uehementer ac immodice desiderans, quod enim desideranter nimis appetimus, id ore hianti & patulo inuadere solemus. De somni mensura.] ne somnus, quo soporatus erat Cupido, fieret breuior. Euomuit.]

Tunc magis magisque cupidine flagrans Cupidinis, propterea in eum efflictim inhians, patulis ac petulantibus suauissimis festinanter ingestis, de somni mensura metuebat. sed dum bono tanto percita, saucia mente fluctuat, lucerna illa, siue perfidia pessima, siue inuidia noxia, siue quod tale corpus contingere, & quasi basiare & ipsa gestiebat, euomuit de summa luminis sui stillam feruentis olei, super humerum, dei dextrum.

trum. Hem audax & temeraria
 lucerna, & amoris uile ministe-
 rium, ipsum ignis totius deum
 aduris: cum te scilicet amator
 aliquis, ut diutius cupitis etiā
 nocte potiretur, primus inue-
 nerit. Sic iniustus exiluit deus,
 uisāq; detecta fidei colluue,
 prorsus ex oculis & manibus
 infelicitissimæ conjugis taci-
 tus auolauit. At Psyche statim
 resurgentis eius crure dextro
 manib. ambabus arrepto, sub-
 limis euectionis appendix mi-
 seranda, & per nubilas plagas
 penduli comitatus extrema cō-
 sequia, tandem fessa delabitur
 solo. nec deus amator humi ia-
 centem deserēs, inuolauit pro-
 ximam cupressum, de q; eius al-
 to cacumine sic eam grauitate
 cōmotus affatur: Ego quidem
 simplicissima Psyche parentis
 meæ Veneris præceptorū im-
 memor, quæ te miseri extre-
 miq; hominis deuictam cupi-
 dine, infimo matrimonio ad-
 dici iusserat, ipse potius ama-
 tor adolauit tibi. Sed hic feci le-
 uiter scio: & præclarus ille sa-

stillam olei. Ful-
 genus: Scintillā
 tis olei desputamē
 to maritum succē
 dit. ex nimio autē
 olei alimento no-
 tamus accidere lu-
 cernis accensis, ut
 stilla liquoris de-
 cidat, sicut sidera,
 ut inquit Plin. i-
 gneam uim red-
 dunt, abundantia
 alimēto tracti bus-
 moris, cum deci-
 dua uisuntur. præ-
 sagium est futuræ
 hyemis, scintilla
 lucernæ. unde ait
 poeta: Testa cum
 ardente uiderent
 Scintillare oleum,
 & putres concre-
 scere fungos. Plin.
 quoq; ait, pluuie
 nuncios esse in lu-
 cernis fungos.
 Ignis deum adu.]
 Quod incredibile
 uideri potest, id dē
 lucer.

lucerna factitatū
est, ut scilicet ure-
ret Cupidinē, qui
deus est uedinū,
& ignis numen,
qui cæco igni car-
pit uitalia amato-
rum, & occulta
inflammatione præ-
cordia populatur
in tantum, ut ho-
mo uerē amans to-
tus ignis fiat, iux-
ta illud: Queritis
ignem? ite huc.

queritis, ignis homo est. Merito autem lucerna fingitur in-
teruenire rebus Cupidineis, siquidem amor (ut inquit Ful-
gentius mythologus) quid aliud nisi flamma fertur? extin-
gitur lucerna amatoria, quando uapores ætatis extincto,
libido commoritur, & omnis calorata iuuentutis ignicu-
lus tepidæ ueternositatis algescit ingenio. Amator inue-
nerit.] Lucernam festiuiter ait ab amatore inuentā, ut ad
illius lumen uoluptate ueneria per noctem potiretur. inuat
enim lux & lumen amatores, in colluctatione ueneria. de
hac lucerna ait Propertius: Quam multa opposita narra-
mus uerba lucerna. de hac Martialis, quam cubicularem
uocat: Dulcis conscia lectuli lucerna, Quicquid uis facias li-
cet, tacebo. Inuentum amatoris idoneum lucerna est, cum
totus ardescit, & totus sit flammiuomus. Celebratur scriptori-
bus lucerna appellata polymyxos, à multitudinis narium,
siue

gittarius ipse, me telo meo per-
culsi, teq; coniugem meam fe-
ci, ut bestia scilicet tibi uiderer,
& ferro caput excideres meū,
quod istos amatores tuos ocu-
los gerit? Hic tibi identidem
semper cauenda censebam, hic
beneuolē remonebam: sed ille
quidem cōciliatrices egregiæ
tuæ, tam perniciosi magisterij
dabunt actutum mihi pœnas:
te uerò tantum fuga mea puni-
uero. cum termino sermonis,
pinnis in altum se proripuit.

sue angulorum, quibus ellychnia compluscula (sic enim
 funiculi dicuntur in lucernis) accensa illustrant triclinia.
 Tales sunt lychni penjiles, laquearibus dependentes, quo-
 rum flammis noctis tenebrae illuminantur. De lucerna po-
 lymyxo, est illud Epigrammatarij distichon: illustrem cum
 tota meis conuiuia flammis, Totq; geram myxos una lucer-
 na uocor. Ab hac lucerna lychnidem puellam Psychem ap-
 pellat Fulgentius, quasi lucernariam. Inustus.] exustus,
 ustulatusq;. Colluuiæ.] fœditate, flagitioq;. Euectionis
 appendix.] Appendix dicitur, quod est adiunctum, quasi
 ex alio pendeat. M. Tullius in Hortensio, corpus esse tra-
 dit appendicem animi. ὀπισθοειδὲς appendicula nomina-
 tur. Psychem ait fuisse appendicem Cupidinis, dum euehi-
 tur, sustolliturq; uolatu, quando eius inhaerens pedibus pen-
 dula uisebatur. Consequia.] A' cōsequendo dicta, qua-
 si sequela quædam, & consecratrice. Cupressim.] arbo-
 rem scilicet feralē, & Diti sacram, & ideo funebri signo
 ad domos positam. Simplicissima.] Castigatio, qua Cu-
 pido Psychem incescit, quæ ob simplicitatem fallacibus so-
 roribus nimium credidisset; à quibus inducta, circumscri-
 pta, decepta est, dū simpliciter nimis et procliuiter creduli-
 tatē suam illis addidisset, oblita mariti mandatorū: est autē
 credulitas deceptionum mater, ut inquit Fulgentius. Pa-
 rentis.] matris. Addici.] mancipari, & addictam obno-
 xiamq; tradi, ut non tam libero quam seruili matrimonio
 iungereris. Percussi.] Cupido, qui alios percutere solet
 sagittis urentibus, seipsum eodem telo percussit, dum in a-
 morem Psyches exardescit. Telo meo.] Prouerbiū græ-
 cum est, πυραυτὴν ὁρᾷ, de his qui se telo suo percutiunt,
 sibiq; ipsi exitium parant. est enim pyrautia, bestiola uo-

lucris, quæ lucernis uliro aduolat, igniq; crematur. unde Æschylus scitè dixit, *υἱὸς πυρὸς καὶ πῦρ*, id est fluita pyrauslæ mortem, quæ scilicet ultronea se cremat. Caput excideres.] Sic enim suaserant sorores, ut Psyche caput ab scinderet nouacula serpentis. Amatores oculos.] Oculi in capite Cupidinis siti, amatores merito Psyche dicuntur, quoniam amor per oculos delabitur. Nam, ut inquit Propertius, Si nescis, oculi sunt in amore duces. Et ab Ecclesiasticis scriptoribus oculi mœchationum pleni esse traduntur. Quintilianus quoq; in ea declamatione cui titulus est Cæcus in limine: Sūt, inquit, oculi tota nostra luxuria. hi nos in omnia quotidie uitia præcipitant: mirantur, admanant, concupiscunt. Apud philosophos amoris definitio est, pulchritudinis fruendæ desiderium: hac autem per oculos fruimur. Hic.] hæc. Idemdem.] frequenter. Consiliatrices egregiæ.] cum ironia dictum. Aetutum.] confestum, sine dilatione: aduerbium temporis est. Virgilius: Tum cætera reddet Aetutum pius Æneas. Ouid. Quos equidem aetutum: sed quid prædicere pœnam Attinet?

Captu.] remigium, inquit, alarum cum in altum Cupidinem sustulisset, alienum fecerat à captione, ne iterum manibus Psyche prehendi posset. Dixit autem remigio plumæ, ex Virgilia-

Psyche uero humi prostrata, & quantum uisu poterat, uolatus mariti prospiciens, extremis affligebat lamentationibus animum. Sed ubi remigio plumæ, captu maritum pœritas spaciū fecerat alienum, per proximi fluminis marginem precipitè sese dedit. Sed mitis fluvius in honorem dei, scilicet qui

qui et ipsas aquas urere cōsue-
uit, metuens sibi, confestim eā
innoxio uolumine super ripā
florentē herbis exposuit. Tunc
forte Pan deus rusticus iuxta
supercilium amnis sedebat, cō-
plexus hic humo Cānam deā,
eamq; uoculas omnimodas e-
docens recinere. Proximē ripā
uago pastu lasciuunt, comam
fluuū rudentes capellæ. hir-
tuosus deus sauciam Pŷchen,
atq; defectam, utcunq; casus
eius non inficius, clementer ad
se uocatam, sic permulcet uer-
bis lenientibus: Puella scirula,
sum quidem rusticanus & opi-
lio, sed senectutis prolixæ be-
neficio multis experimentis
instructus. Verū si rectē con-
iecto, quod profectō pruden-
tes uiri diuinationem autu-
mant, ab isto titubante & sæ-
pius uacillante uestigio, deq;
nimio pallore corporis, & assi-
duo suspiratu, imō & ipsis mœ-
rentibus oculis tuis, amore ni-
mio laboras. Ergo mihi auscul-
ta, nec te rursus præcipitio, uel
ullo mortis accersito genere

na translatione,
qui canit in 6. Rea-
migium alarum,
posuitq; immania
templa. Captu di-
xit, quasi captio-
ne, præfioneq;: quī
dam legūt raptū,
sed prior lectio ue-
nustior. Aquas
urere.] Cum aque
elementum igni
contrarium sit, et
ignem suapte na-
tura restinguat:
elegantè dictum
est aquas exuri flā-
ma Cupidinis, quī
Nymphas aquatē
cas persæpe inflā-
mauit, & amoris
incendio flagan-
tes reddidit, ut poe-
tæ canunt. Inno-
xio uolumine. I.
uertigine & uo-
lubilitate, nihil
Pŷchen penitus
ludente. Super-
cilium.] altitudi-
nem,

nem, summitatēq;
marginis amnicæ.
sic Virg. Ecce
supercilio cliuosi
tramitis undam
Elicit. Cannam
deam.] Fabulam
signat, quæ canit,
nympham nomi-
ne Syringa ama-
tam fuisse à Pane
deo pastoralis: eāq;
in arundinem de-
mutatam esse, cū
amatorem inse-
quentem fugita-
ret. Tunc Pan fis-
tulam ex canna
glutino ceræ com-
pegit. Græco uo-
cabulo *ὄπρις* fis-
tula nominatur.

Plin. syringam ca-
lamum uocat, fistulis utilissimum, qui totus concavus est.
Auleticon uero tibiale, græcè enim *αὐλητικόν* tibia est. Idē
ait calamos aucupatarios uocari zeugitas, nescio an me-
lius ixegitæ dicantur. nam *ἰξίω* aucupor, *ἰξίον* uiscum,
ἰξίωτις aucupē significat. Ab eodem Plin. donax calamus
nominatur, qui fruticosissimus est. græcè enim *δονάξ* ca-
lamus & harundo significatur. à canna fit cannetū, quod
est

perimas: luctum desine, & po-
ne mœrorem, precibusq; po-
tius Cupidinem deorum maxi-
mum percole, & utpote adole-
scentem delicatum luxurio-
sumq; blandis obsequiis pro-
merere. Sic locuto deo pasto-
re, nullo sermone reddito, sed
adorato tantum numine salu-
tari, Psyche pergit ire. Sed ante
quàm multum uix laboranti
uestigio pererrasset, inscio quo
dā tramite iam delabente, ac
cedit quandam ciuitatem, in
qua regnum maritus unius so-
roris eius obtinebat. Qua re
cogita Psyche, nunciari præ-
sentiam suam sorori desiderat.
mox inducta, alternis amplexi-
bus mutux salutationis exple-
tis, percontanti causas aduen-
tus sui, sic incipit.

est harundinetum. Retinere.] Commodior lectio est recinere. canna enim fistularis recinit, hoc est canendo red-
dit uoci; omnimodas. Ad marem recanunt, dixit Plin. de
perdicibus scribens. Vago pa.] libera passione. Hir-
tuosus.] Pan significatur, qui uillosus & hirtus pingitur.
nā Pā in naturæ similitudinē formatus esse traditur. unde
& Pan dictus, id est omne. habet cornua, in radiorum so-
lis & cornu lunæ similitudinem. rubet eius facies, ad æthe-
ris imitationem. in pectore nebridem habet stellatam, ad
stellarum imaginem. pars eius inferior hispida est, propter
arbores, uirgulta & feras. caprinos pedes habet, ut osten-
dat terræ soliditatem. fistulam ex septem calamis compa-
ctam, propter harmoniam cæli ex septem tonis constan-
tem. auctor est Herodotus, Pana inter octo Ægyptiorum
deos nominari, cuius simulachrum caprina facie, hirci-
nisq; cruribus figuretur. Mendesij Pana in primis uene-
rantur, apud quos caprarij in præcipuo sunt honore. Pan
uocatur Mendes lingua Ægyptiaca. olim audita est uox à
nauticis in mari, magnum pana mortuum esse. Tonden-
tes cap.] carpentes. etenim à carpendo capræ nomina-
ta, quarum salua & morsus est arborum uenenum: oli-
uamq; quam lamberit capra, statim sterilefcere. M. Var-
ro & Plin. prodiderunt. Apud Græcos prouerbum est,
ἀπὸ γαίης, capra cœlestis: de fortunatis, quibus præsto est
quicquid concupiscunt. cui consimile est illud quoq; ἀπὸ
ἀνθρώπων, id est cornu copię. Puella scitula,] Verba Pa-
nos rusticani dei, ad Psychen: quam scitulā appellat, quasi
dicis uenustulam & elegantem. Teren. in Andria: Scitus
puer est natus Pamphilo. ubi à Donato exponitur, elegans
& pulcher, quem Græci ψαῖον dicunt. hinc aduerbiū sci-
te, quod

te, quod est eleganter & pulchrè. Opilio.] Opiliones pa-
 flores ouium dici, quis ignorat, qui illud tantum legit uul-
 gatissimum: Venit & opilio, tardi uenere subulci? græcè
 dicitur *μυδοστύς*. Experimentis instru.] Longa atas,
 ut inquit eleganter Plaut. sapiētia condimentū est. Dis-
 uinationem autumat.] Coniectura diuinatio quædā est,
 dicta à coniectu, id est directione quadam rationis ad ue-
 ritatem. unde etiam somniorum atq; omnium interpretes
 coniectores uocantur, auctor Quintil. Titubante uesti.]
 Titubans uestigium, pallor immodicus, suspiria crebra, in-
 dicia sunt amoris. Olim Brasistratus medicus ex coniectu-
 ra consimili amorem deprenit inclusum Antiochi medul-
 lis, qui aegritudine amatoria tabescēs, in lecto cubans, ac-
 cedente Stratonice, quæ uisendi causa ad eum frequenter
 uenitabat, tanta repente perturbatione occupabatur, ut
 defectum uocis, ruborem uultus, intuitum oculorum, sudo-
 res acutos, motum incredibilem uenæ, cunctaq; alia si-
 gna (quæ Sappho de amatoribus refert) intueri in adoles-
 cente liceret: Statimq; post hæc deficiente pedicentim sen-
 su, ingens pallor toto corpore diffundebatur. hæc obser-
 uans consultissimus medicus, scienter coniecit, Strato-
 nices amore captum esse Antiochum. et uasfricia quadam
 atq; astu circumueniens Seleucū efficit, ut Antiocho Stra-
 tonica nubret. Medicinam coniecturalem esse autumant,
 & ex coniectura quasi addiuinantes medicos salutariter
 mederi. Suspiratu.] suspirio. Accersito. Jenucato, ad-
 hibitoq;. Cupidinem deorum maximū] Iupiter maximus
 quidem dicitur, sed tamen à Cupidine uincitur, cui cuncta
 succumbunt. apud Ouid. ait Venus ad filium: Tu superos,
 ipsumq; Iouem, tu numina ponti Victa domas: et, ut inquit
 Seneca,

Seneca, Sacer est ignis, credite laesis: nimiumq; potens, & in omne mundi parte hic regna tenet puer immitis, spicula cuius sentit omne genus animantium. Obsequijs promerere.] concilia tibi Cupidinem, illi præstando obsequia blanda, et beneuolum redde. nam, ut inquit Ouidius, Electitur obsequio curuatus ab arbore ramus: Obsequiū tigrisq; domat, tumidosq; leones. consimile est illud Quintilianian: Ut plenior obsequio demererer amantiſſimos mei. Nomine saluari.] Lego numine. Psyche enim cum adorasset numen Panos salutare & propitium, ire perrexit. Inscio tramite.] ignoto & latente. Virgilianum est: Pastor agens telis, liquitq; uolatile telam Nescius: hoc est, ignotus & latens. Vocabula enim sunt compluria, quæ utroque uersum accipiuntur, habentq; ancipitem significationem: ut formidolosus, qui timet, & tu timori est: ut infestus, qui nocet, & cui nocetur. Inducta.] introducta in aedem sororius. Alias inductus, fraudatus. alias cancellatus & expunctus ut inductum decretum, apud Tranquillum: inductum testamentum, apud iurisperitos. Percussanti.] seiscitanti, exquirenti sorori.

Meministi cōsiliū uestrū, scilicet quo mihi suastis, ut beſtiā, quæ mariti mērito nomine meū quiescebat, priusquā ingluuie uoraci me misellā hauciret, ancipiti nouacula perimerem. Sed cum primū, ut equē placuerat, conscio lumine uultus eius aspexi, uideo mirum

Hauriret.] uoraret. absorberet. que. Aequē.] pariter. Percussanti.] commota, percussa. Rebulliuit.] bulliendo refluxit, euomitq; stillam feruentis olei, super hume-

rū Cupidinis dex-
trū. Mystico intel-
lectu Psyche lucer-
nam, quæ sub mo-
dio coniecta erat,
detegit: id est, desi-
derij flammam in
pectore abscon-
sam depalat, cuius
ebullitione incēdi-
tur Cupido: quia
omnis cupiditas,
quantum diligi-
tur, tantum arde-
scit, & peccatri-
cem suæ carni cō-
figit maculam.
Recussus.] excus-
sus, experrectusq̃.
Virgilius: Excus-
tior somno. Fer-
ro & igni.] no-
uacula & lucer-
na. Thoro meo
diuorte.] Ex ma-
trimonio meo di-
scede, fiatq̃ inter
nos diuortiū. ma-
trimonium enim
dirimitur diuor-

diuinumq̃ prorsus spectaculū:
ipsum illum dea Veneris filiū,
ipsum inquam Cupidinem le-
ni quiete sopitū. Ac dum tan-
ti boni spectaculo percita, &
nimia uoluptatis copia turba-
ta, fruendi laborarem inopia,
casu scilicet pessimo, lucerna
feruens oleum rebulliuit in e-
ius humerum. quo dolore sta-
tim somno recussus, ubi me fer-
ro & igni conspexit armatam:
Tu quidem, inquit, ubi istud
tam dirum facinus? confestim
toro meo diuorte, tibiq̃ res
tuas habeto. ego uerò sorore
tuam (& nomen, quo tu cen-
seris, aiebat) iam mihi confe-
stim arra atq̃ his nuptijs con-
iugabo. & statim Zephyro præ-
cipit, ultra terminos me do-
mus eius efflaret. Necdum ser-
monē Psyche finierat, illa uesa-
næ libidinis & inuidiæ noxiæ
stimulis agitata, præconcinna-
to mendacio fallens maritum,
quasi de morte parentum ali-
quid comperisset, statim nauē
ascendit, & ad illum scopulum
protinus pergit: & quamuis a-
liq̃

lio uento flante, cæca spe tamē
inhians: Accipe me, dicens, Cu-
pido dignam te coniugem: &
tu Zephyre suscipe dominam:
saltu se maximo præcipitem de-
dit: nec tamen ad illum locum,
uel saltem mortua, peruenire
potuit. Nam per saxa cautium
membris iactatis atq; dissipa-
tis, & perinde ut merebatur la-
ceratis uisceribus suis, alitibus
bestijsq; obuium ferens pabu-
lum interiit.

tio, morte, capti-
uitate: ut tradit
Paulus iurisconsul-
tus. Dicitur autē
diuortium est, uel
à diuersitate men-
tium: uel quia indi-
uersas partes eūt,
qui distrabunt ma-
trimoniū. Resq;
tuas habeto.] Ver-
ba sunt solennia,
quibus in diuor-
tys utebantur. nā

ut docet Caius iurisconsultus, in repudijs, id est in renun-
ciationibus comprobata sunt hæc uerba: Res tuas tibi ha-
beto, item, Tibi res tuas agito: sic & matrona Plautina di-
uortēs à marito inquit: Tibi habeto res tuas. et apud Mar-
tialem: Mense nouo Iani ueterem Proculeia maritum De-
seris, atq; iubet res sibi habere suas, In sponsalibus quoque
discutiendis placuit, renunciationem interuenire oportere,
in qua re hæc uerba probata sunt: Conditione tua non
utar. Nomen quo tu censeris.] Quasi dicat, Tu diceris
Psyche, quod anima sonat: illa mihi erit anima & uita.
Plautus ait, amicam animam esse amanti, uel, sicut tu no-
mine uxoris & matris familias censeris, hoc est in pretio es
apud me: eodem hoc nomine sororem tuam mihi copula-
bo, ut illa mihi sit uxor, et mater familias. Vel expone. No-
minatim te nuncupauit, ad differentiam alterius sororis.
Arra.] pignore; alio nomine arrabonem nuncupamus.

dictio frequens est utraq; apud auctores. *Quadrigarius*, obsides in fidei pignus datos à Samnitibus, Romanis, decenter appellat arrabonem: in obsceno carmine scriptum est: *Vtilis hæc, arram si dederitis, erit. Efflaret.*] flatu suo exterminaret, expelleretq;. *Præconcinnato mendacio.*] preparato, & ante contexto, consutoq;. *Alio vento.*] non *Zephyro* illo salutari, cuius uectura molli & tuta uti solebant. *Cæca spe.*] dum sperat, quod nusquam uidet, quod ignorat. *Inbians.*] desideranter cupiens. *Ad illud locum.*] domicilium scilicet illud beatissimum, quo *Psyche* fortunata prius fruebatur. *Per saxa cautium.*] per saxorum aspera. *Alitibus.*] Sic *Virg.* alitibus liquere feris, aut gurgite mersum *Vnda* feret, piscesq; impasti uulnera lambent.

Sequentis.] al-
terius scilicet soror-
is. *Errabundo.*] erratico, diu
multumq; errante.
Catullus: Errabū-
da regens tenui ue-
stigia filo. *Nec*
secius.] nec tar-
dius, nec segnius.
& uidetur à sero
dictum, ut gram-
matici notant. *A-*
liis in *Amphitryo*
ne: Si forte paulo
quàm ueniam sca-

Nec uindictæ sequentis po-
na tardauit. nam *Psyche* erra-
bundo rursus gradu peruenit
ad ciuitatem aliam, in qua pari
modo soror morabatur alia:
nec secius & ipsa fallacie ger-
manitatis inducta, & in soror-
is sceleratas nuptias æmula fe-
stinauit ad scopulum, inq; simi-
le mortis exitium cecidit: in-
terim dum *Psyche* quæstioni
Cupidinis intenta, populos cir-
cuibat. At ille uulnere lucernæ
dolens, in ipso thalamo matris
iacens ingemebat. Tunc auis
pere-

peralba illagauiā, quę super flu-
ctus marinos pinnis natat, de-
mergit sese properē ad Oceani
pfundū gremiū. ibi cōmodū
Venerem lavantem natantēq;
propter assisens, indicat adu-
stum filium eius graui uulne-
re, dolore mœrentem, dubium
salutis iacere, iamq; per cuncto-
rum ora populorum rumori-
bus conuicijsq; uarijs omnem
Veneris familiā malē audire,
quòd ille quidē montano scor-
tatu, tu uerò marino natatu se-
cesseritis. ac per hoc non uolu-
ptas illa, nō gratia, non lepos:
sed incompta, & agrestia, &
horrida cuncta sint. non nu-
ptiæ coniugales, non amicitia
sociales, non liberū charita-
tes, sed enormis eluies, et
squalentium fœderum insua-
ue fastidium. Hic illa uerbosa
& satis curiosa auis, in auribus
Veneris filium lacerans, existi-
mationem ganniebat.

cus. Inq; simi-
le.] Sicut extin-
cta fuerat prior
soror, sic simili eo-
dem quoq; genere
mortis & exitio
altera occubuit,
dum scilicet se præ-
cipitem dat ex sco-
pulo. Ille.] Cu-
pido. Aus ga-
uia.] Gaiū aues
sunt aquaticæ, q̃
bella gerunt dissi-
diaq; cum anatis
bus. Plin. in 10.
Disident, inquit,
aquaticæ anates
& gaiiæ. idē au-
ctor est, gaias in
petris nidificare.
nūc memorat A-
puleius, gaiam in
imam pelagi pro-
funditatem sese de-
mergentem, indi-
casse Veneri, quē

admodum Cupido lucernæ uulnere adustus, cum dolore de-
cumberebat. Commodū.] eo momento, id horæ, tunc
tunc. Super hoc aduerbio satis multa in superioribus expli-
cata.

cata. Lauantē.] Merito Venerē natātē lauantēq; corpus inducit in imo Oceano, propterea quod dea maris est, & ex spuma maris genita fertur. quod ideo finxit antiquitas, quia spermatis siue genitura natura spumosa est, ut docet Aristoteles lib. 2. de generatione animalium. Propter.] propē. propter aquam, propter aquarium, dixerūt Lucretius & Virgilius. Male audire.] uituperari, infamariq; sicut ecōtrario bene audire est laudari, celebrariq;. M. Tullius in epistolis ad Atticum: Me idcirco putent bene audire uelle, ut ille male audiat: & recte facere non meae laudis, sed illius contumeliæ causa. Montano scortatu.] Ait gauius auis ad Venerem: Familiam Veneris uituperari, ipsumq; in primis Cupidinem infamari, quod ob amorē Psyche meretricium, secesserit procul à commercio mortaliū: & quod ipsa quoq; Venus sese subduxerit ex cœtibus humanis, dum natabula aquarum marinarū expetit: quæ ex re fieri ait, ut Venerē Cupidineq; sublati, squalcant omnia, horrida et inculta sint. huic sentiētiæ haud absimile est illud Senecæ ex tragœdia quæ inscribitur Hippolytus: Excedat agedum rebus humanis Venus, orbis iacebit squalido turpis situ. Scortatu autem, pro scortatione amorēq; meretricio ponitur. dictus scortatus ea forma, qua concubinitus, pellicatus, aliaq; id genus. Non uoluptas ulla.] Veneris & Cupidinis comites sunt, uoluptas, Gratia, lepiditates omnes. Claudianus in epithalamio scribit, in comitatu Veneris esse delicias omnis. Donatus leporem, uenustatem esse autumat. Vnde lepidus dictus, in quo lepōris est plurimum. Græci λήϊδα squamam uocant, unde lepos deriuatur. Subducta Venerē, nulla usquam uoluptas, nullæ gratiæ conuifuntur, quæ sine uenere ingratae sunt. Nus
ptiæ

ptiæ conjugales.] Sine Venere non coniugia, non amicitia, nō amores filiorū esse possūt, sed cūcta squalentia, et si tu deformata sint necesse est. Gluuias.] Lego eluuias, & ad sordes & dehonestamenta referendū est. Aus.] gauiā. Ganniebat.] insusurrabat, immurmurabat. Gānitio proprie canum est querula murmuratio.

At Venus irata solidū ex-
clamat repentē: Ergo iam ille
bonus filius meus habet ami-
cam aliquam? Prome, age tu
quæ sola mihi seruis amanter,
nomen eius quæ puerum inge-
nuum & inuestem sollicitauit,
siue illa de Nympharum popu-
lo, seu de dearum numero, seu
de Musarū choro, uel de meārū
Gratiarum ministerio. Nec lo-
quax illa conticuit aus: Sed ne
scio, inquit, domina: puto puel-
lam, si probē memini, Psyche
nomine dicitur, efflicte cupe-
re. Tunc indignata Venus ex-
clamauit, Vel maximē Psychen
illam, meæ formæ succubam,
mei nominis æmulam, uerē di-
ligit: nimirum illud incremen-
tum lenam me putauit, cuius
monstratu puellam illam co-
gnosceret. Hic queritans pro-

Solidū ex-
clamat.] solidauo
ce, firma, magna,
durabili: nomen
pro aduerbio. sic
Virg. Totumq; re-
pentē Clamat.
Bonus filius.] Iro-
nicōs pronuncian-
dum. Prome.]
expro me, enūcia,
demonstra. ab hoc
uerbo promus di-
ctus, q ex prōptua-
ria cella promit
cibaria. Plaut. E-
go sum promus cō-
dus, procurator
peni. Nomen eo-
ius.] scilicet puel-
læ. Inuestem.]
Cupidinem signi-
ficat, qui ingenu-
us & inuestus fi-
guratur.

guratur, hoc est im-
 verbis. antiq enim
 uestē barbā dixe-
 runt. unde uestici-
 pes, barbati inue-
 stes, q sine barba
 sūt, nominātur. in
 Apologia inuestē
 à nobis accepisti,
 uesticipē ilico red-
 didisti. arrogari
 nō poterat, inquit
 Gel. nisi uesticeps.
 De nympharū po-
 pulo.] Multa sunt
 genera nympharū.
 Nymphæ numi-
 na sunt fluuiorū, à
 fontib. ducētes ori-
 ginē. unde Virg.
 Nymphæ Lau-
 rentes, nymphæ
 gen^d amnib. unde
 est Nymphæ mon-
 tiū Orcades dicū-
 tur, q^d enim græ-
 cè mons est: Drya-
 des, syluariū, quo-
 niam græcè *Apūs*
quercus: Hamadry

pter emergit à mari, suūq^q pro-
 tinus aureum thalamum pē-
 tiūt, & reperto (sicut audierat)
 ægroto puero, iam inde à fori-
 bus quāmaximē boans: Ho-
 nesta, inquit, hæc, & natalibus
 nostris, bonæq^q tuæ frugi con-
 gruentia? ut primū quidem
 tuæ parentis, immò dominæ
 præcepta calcares, nec sordidis
 amoribus inimicam mē meam
 cruciares: uerū etiam hoc æ-
 tatis puer, tuis licentiosis & im-
 maturis iungeres amplexibus,
 ut ego nurum scilicet tolerarē
 inimicam. Sed utique præsu-
 mis nugo & corruptor, & ina-
 mabilis, te solū generosum,
 nec me iam per ætatem posse
 concipere. Velim ergo scias,
 multo te meliorem filium aliū
 genituram: immò ut contume-
 liam magis sentias, aliquem de
 meis adoptaturam uernulis,
 eiq^q donaturam istas pinnas,
 & flammās, & arcum, & ipsas
 sagittas, & omnem meam su-
 pellectilem, quam tibi non ad
 hos usus dederam. nec enim
 de patris tui bonis, ad instru-
 ctionem

tionem istam quicquam concessum est. sed male primâ puericia instructus es, & acutas manus habebas, & maiores tuos irreuerenter pulsasti toties: & ipsam matrem tuâ, me inquam ipsam, parricida dendas coridie, & percussisti sæpius, & quasi uiduâ utiq; contemnis: nec uirricum tuum, fortissimum illum maximumq; bellatorem, metuis. quidni? cui sæpius in angorem mei pellitatus, puellas propinare consueuisti. Sed saxo te lusus huius pœniteat, & sentias aciditas & amaras nuptias istas. Sed nunc irrisui habita quid agâ? quò me conferam? quibus modis stellionem istum cohibeâ? peram ne auxilium ab inimica mea Sobrietate, quam propter huius ipsius luxuriâ offendit sæpius? aut rusticæ squalentisq; formine colloquium prorsus adhibendum est? Horresco: nec tamen uindictæ solatium tantum spernendum est. illa mihi prorsus adhibenda est, nec ulla alia, quæ castiget asper

ades, quæ cum syluis nascitur. sunt enim quedâ nymphae, ut auctor est Plutarchus, uiuentes unâ commorantesq; cum arboribus. Sunt & Napeæ, quæ floribus & uirgulis delectantur: vânt enim græci dicunt saltû, locumq; syluosum. Naiades fontium, Nereides maris. Memoria proditum est, quicumq; effigiem nymphae uiderit, cum furendi non facere finem. hos Græci νυμφαῖντας, latini lymphas appellant. Nymphaea à nymphis dicta, quæ balnea & lauacra significant. Iosephus nymphaealacus et balneas interpretatur.

tatur, cum sic scri-
bit lib. 1. Iudaici
belli: Apud Asca-
lona cōdidit nym-
phea, siue lactus et
balneas. vñq;
græcè dicitur spō-
sa, vñq; spon-
sus. *Mearum.*]
Gratiæ, quæ græ-
co uocabulo Cha-
rites dicuntur, me-
ritò famulæ Vene-
ris, & ministræ
esse dicuntur: quā

do sine Venere gratia omnis ingrata est, inamabilis, &
prorsus inuenusta. Græci Charita uocant Venerem illam
siue uenustatem, quā Apelles sibi peculiariter uendicat in
pictura, quæ sola sibi neminem parem esse dicebat. Lo-
quax.] Corrigo, loquax. gaudia enim auis loquax meritò
nominatur, quam & superius uerbosam appellauit, quæ
Veneri cuncta denarrauit. Tales, lingulacæ, loquutuleiæ,
blateratrices, eleganter dicuntur. Puellam.] quasi unā
ex mortalibus feminis. Efflicte.] uehementer, perdit:
quod & efflictim dicitur, aduerbium est. Mea formæ
succubam.] Succuba quasi uicaria dicitur, ac æmula, suc-
cedensq; in alienam uicem & locum. Ouidius: Quod ge-
mit Hypsipyle lecti quoq; succuba nostri, Mareat, et leger
sentiat ipsa suas. Venus succubam formæ suæ Psyche ele-
ganter appellat, propterea quòd ut altera Venus religiosius
adora-

rimè nugonem istum, phare-
tram explicet, & sagittas dear-
met, arcum denodet, tādā de-
flammet, immò & ipsum cor-
pus eius acrioribus remedijs
coherceat. Tunc iniuriæ meæ
litatum crediderim, cum eius
comas, quas istis manib. meis
subinde aureo nitore perstrin-
xi, deraferim: pinnas, quas
meo gremio nectarei fontis
infeci, pratotonderim. Sic effu-
ta, foras sese proripit infesta, &
stomachata biles uenerias.

adorationibus culta fuerat, & uenerationis uicaria paratiario honore honestata. Illud incrementum.] Hoc est, inquit, quod indignationis auctarium est & cumulus, quod me lenocinii officio functam esse opinatur filius, tanquam monstrauerim ego illi quem diligeret. Queritans.] id est, uehementer de lamentata. Quod si legas Quiritans, expones, ualde uociferans. quiritare enim est, Quirites ciere, & Quiritium fidem clamando implorare. unde quiritare pro uociferari & clamare usurpatur: auctores M. Varro & Diomedes. Lex fuerat pro quiritata, dixit Sidonius, pro eo quod est promulgata, & praconis boatu denunciata, publicataque. A foribus.] antequam cubiculum introiret. Boans.] clamans, uociferansque, boare enim est sonare & clamare. unde Reboant syluae, apud Virgilium, pro resulant et remugiant. Nonnulli dialecticorum, Verbum dictum esse autumant a uerum boando, hoc est uerum sonando. Ennius sonum pedum, bombum pedum dixit. Ex hoc autem quod boans alta uoce filium compellat, cognoscere potes, quam sera & seria & seuera obiurgatione sit Cupidine castigatura. Honestata hac castigatio.] Veneris ad filium, orsa ab ironia. Bonae frui.] hominem bonae frugidimus, temperatum, utilem, necessarium: laudantur serui, qui bonae frugi sunt. Sordidus amori.] Petierat Venus a filio, ut Psyche amore flagrantissimo hominis extremi ac sordidissimi teneretur: nunc dolenter afficitur, mandatum suum a filio posthabitu per contemptionem fuisse. Hoc etiam.] ista aetate puerili, quae nondum rebus amatorijs uidetur idonea. multa autem est copia talis loquutionis apud ueteres scriptores. interim uno exemplo Ciceronis contenti erimus, quod obuium est: sic enim scriptum est in 1. de Oratore: Peto

T

igitur,

igitur, inquit Crassus, à te, quoniam id nobis Antoni, homi-
nibus id ætatis oneris imponitur. Nugo.] nugonem, ut
paulo post quoq;, appellat filium, nomine probroso & ob-
iurgatorio: quasi nugarum plenum, & nulli rei bonæ ido-
neum. Per ata.com.] arbitraris, inquit, me uetulam
esse, & ob ætatem non posse alterum Cupidinem proge-
nerare: sed dys & deabus nullum senium, nulla annositas
obest, cum æuiterni sint, nec unquam emoriantur: mylico-
res uerò mortales post 50 annum non gignunt, ma-
iorq; pars quadragesimo profluuium genitale sistit: non-
nullæ, ut inquit Aristot. 60 anno pepererunt: Cornelia ex
Scipionum gēte, post 62 annum, ut Plin. refert, genuit Vo-
lusium Saturninū. Lucret. Desiuit ut mulier spacio defeso
sa uetusto. Adoptaturam.] iure, inquit, adoptionis ali-
quem ex seruis domesticis mihi filiū asciscam, qui uicarius
sit, succedatq; in nomen & bona suppellectilemq; Cupidi-
nis: iure enim adoptionis transit adoptiuus in nomen, in fa-
miliam, in hereditatem adoptatoris. seruus quoq; manu-
missus patroni nomen accipit: quod & Lactant. memo-
rat lib. 4 institutionum. Sic Pompo. Atticus à Cecilio ado-
ptatus, deinceps dictus est Cecil. Pōponius. de quo M. Var-
ro. in 2. de re Rustica: Qui tunc, inquit, Titus Pomponius,
nunc uocetur Cecil. Pomponius, nomine eodem. M. Tul-
perquā eleganter ob hanc nominum usurpationem in
epistolis ad Atticum scribit: Dio. tanquam adoptatum à
seipso & Attico simul nominandū esse, M. Pompo. Dio.
Verba Ciceronis hæc sunt de Eutychide: Gratū quod uete-
re prænomine, nouo nomine Titus erit Cecil. ut ex me &
ex te iunctus, Dio. M. Pompo. in adoptione seruetur, ut na-
turam imitetur. Inde reprehensus Clodius, q. se Cecil. For-
teio

testo natu minori adoptandum dederit. Mea sup.] mater
materna bona erepturam filio se minitatur, & alteri do-
naturam: cum iure ciuili possit mater suppellectilem suam
legare cui uelit, cum paterna bona ad filium pertineant.
Ad instructionem.] Legale uerbum est, sicut & instru-
ctus fundus, & instrumentum legatum. Pulsasti.] uiola-
sti, infamasti: nec enim ad sagittæ cupidinæ ictum est id
tantum referendum, sed ad omnem infamiam & sugilla-
tionem. Iulius Firmicus: Pulsatus infamia. Virg. Pulsatos
referens infecto fœdere diuos. Inductus.] Hic expone pro
institutus, educatus, conformatus: tanquam educatio illa
primigenia plurimum polleat ad mores formandos. Per-
cussisti sapiens.] quia Venus amauit Adonim, Martem,
Anchisen, & alios: quod sine Cupidinis sagitta fieri nō po-
tuit. & ita subtiliter mater imputat filio, quod ipsa spon-
te commisit: & deriuat crimen, quando ita comparatum
est, ut homines malint uitia sua excusare, quàm excutere.
Quasi uiduam.] filius sub matre uidua liberius degit, &
securius agit, uidenturq; uiduæ matres natis contempiores
esse quàm nuptæ. nam, ut scribunt iurisconfulti, fœminæ
in potestate liberos non habent. Viduæ ut imperiosæ à scri-
ptoribus taxantur. Martialis: Imperia uiduarum Proculis.
Iuuenalis: Vidua est, locuples quæ nubit auaro. Horatius:
Ut piger annus Pupillis, quos dura premit custodia matrū.
Vitricum iuum.] Martem signat, Veneris maritum, de
quo Ouid. Vitricus & gladijs & acuta dimicet hasta.
Quidni?] quare nō? comica locutio. Horat. Quidni? cōcur-
ritur horæ Momēto. Donatus: Est, inquit, quidni, aut quid
nisi, aut cur non: quia ueteres nī pro ne ponebant, & ne
pro non. Puellas propinare.] Sensus est: ut ego magis an-

gar & crucier ob pellicatus suspicionem, puellas exhibes conciliāsq; Marti coniugi, nihil autem grauius ferunt acerbiusq; fœminæ, quàm pellices. Iuuenal. Tunc ficta pellice plorat. Quod autē Mars amauerit præter Venerem alias quoq;, docent poetæ, & exempla testātur, quibus inuidiatum est inter cætera, Romulum Romæ conditorē ex Marte & Ilia esse progenitū. idem Nerienem amasse fertur, eamq; iustæ uxoris loco habuisse. quod & Plaut. indicat, sic scribens in Truculento: Mars peregrē adueniens salutat Nerienem uxorem suam. & in annalibus Gellij Herfiliæ ita precatur: Nerio Martiste obsecro, pacem dare ut liceat nuptijs proprijs & prosperis, uti de tui coniugis consilio contigit. de tui, inquit, coniugis consilio, Martem scilicet significans. Pellicatus.] ut concubinatus, ut scortatus, sic & pellicatus dicitur, uidelicet à pellicibus, quæ inuise infestæq; sunt maritatis fœminis: unde ex lege Numa Pompilij pellex uetabatur templū Iunonis introire, quæ o dio semp internecino pellices est insequuta. Verba legis antiquissimæ sunt hæc: Pellex ædē Iunonis ne tågito: si tågito, Iunoni crinib. dimissis agnū fœminam cædito. Refert M. Tul. de Of. 2. Alexandrū Phereū ab uxore interfectū esse propter pellicatus suspicionē. Propinare.] porrigere, & quasi prægustandas tradere. super quo uerbo apud Suetonium satis multa. Faxo.] faciā. Stellionem cohibeam.] Probroso nomine & maledico filiū stellionem appellat. est enim stellio bestiola minor lacerta, ore maculoso. et, ut inquit Ouid. Varijs stellatus corpora guttis: unde à stellarum quasi pictura & uarietate stellio dictus est. nullū animal stellione fraudulentius: inuidere homini tradunt. inde stellionum nomen aiunt in maledicum translatum. nes

nes tuniculam exuunt, & senium, more cæterorū serpens-
tium, statis temporibus. has exuias Theophrastus, Plin.
cæteri, autumant remedio esse morbo comitiali: sed nisi cō-
festim eripiantur, maligno ne præsidio an naturali appea-
tentia, illico conuertuntur & deuorant. ideoq; cum exui-
tur membrana à stellione, obseruatur cubile: ubi uere inci-
piente fixilib. harundinibus textas opponūt casis, quarum
angustis gaudet, eo facilius exuens circumdatum senectæ
torporem: eoq; derelicto, non potest remeare. Arbitrantur
eruditi, stelliones uulgo nunc tarantulas uocitari, græci
ἀσκαλάβωρας uocant. Tradit idem Plin. uolumine undetri-
gesimo, stellionem scorpio esse contrarium in tantum, ut
uisu quoq; pauorem his asserat, & torporem frigidi sudo-
ris: græci colotem uocant, & ascalabotem, & galeotem.
Aristophanes meminit ascalabotæ in comædia quæ inscri-
bitur Nephelæ: hic plenus est lætigrine stridoris acerbi. Inde
stellionatus crimē, cuius apud iuriconsultos multa mentio
est, nomen sumpsisse creditur. stellionatū autē obijci pos-
se his qui dolo quid fecerint, sciendum est: & ubicūq; titu-
lus criminis deficit, illic stellionatum obijcimus, ut inquit
Vlpianus. maxime autem in his locum habet, si quis forte
aliq rem obligatā dissimulata obligatione per calliditatem
aliq distraxerit. item si quis merces supposuerit, uel corru-
perit, & si quis imposturam fecerit, stellionatus reus erit:
& ut generaliter dixerim, deficiente titulo criminis hoc
crimē locū habet. Poena autē stellionatus nulla legitima est,
cū nec legitimū crimē sit: quod ait Vlpian. si quis imposturā
fecerit, scito (ut id quoq; in trāscurso annotemus) impostu-
rā dici fraudem, fallaciam, deceptionē. Iulius Capitolinus
in Galienis: Imposituram fecit, & passus est. imponere est.

decipere & fallere: quo uerbo uiuntur Iuuenalis, Martialis, M. Tul. omnis deniq; schola cruditorum. Apud ecclesiasticos quoq; scriptum est, Cur nobis imposuisti inde impostores pro fraudatores, circumscriptoresq;. & apud Statium, Mens cunctis imposta manet: pro fraudulenta & fallax. Consimilis significatus uerbum illud implanare Cypriano, quod ille propè peculiariter usurpat pro decipere, seducereq;. ab eodem implanator dicitur, seductor & impostor. Acidus nuptias.] à sapore aspero & amaro facta trāslatio, Saporū genera multa reperiuntur: dulcis, suauis, pinguis, amarus, austernus, acer, acutus, acerbus, acidus, salus. credo acidum esse illum saporē, quem medici ponticum uocant, & stipticum. nam Galenus ponticum à stiptico uix sciungit. nostri uim stipticam, astringentem & astrictoriam interpretatur. Obiter enarrandum, quid significare uoluerit Plin. scribens de alumine lib. naturalis historiae 35. his uerbis: Omnium generum uis in astringendo, unde à græcis, ait Plin. impositum nomen alumini, à ui astringendi. quod autem sit id nomen, suppressit. Scito à græcis dici, & ita appellat Gal. in lib. de simplici medicina, à ui scilicet & potentia stiptica siue astrictoria. apud eundem frequenter usurpatur ponticitas & stipticitas, uocabulis usitatoribus quàm doctoribus. Sobrietate.] Nihil est tam inimicum Veneri, quàm sobrietas, frugalitasq;. Nam sine Cerere & Baccho friget Venus. Quæ Voluptatis comites describuntur à Silio, eadem Veneri ascribi possunt. sic enim inquit lib. 15. Punicorum: Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris Circum te semper uolitant Infamia penis. Sobrius, eleganti uocabulo dictus Cypriano, sobrietatis cultor, & frugi. Rustica.] Rusticitas omnis, sordes, squalor, illuuiēs, procul sunt à Veneris cōtubernio.

tubernio. Illa mihi adhibenda.] tandem deliberat adhibere opitulatricem Sobrietatem, ad Cupidinem mulcandum. nec enim ulla res magis exarmat infringitq; Cupidinem quam sobrietas, quam abstinentia, quam frugalitas. Nugonem istum.] contumeliose dictum in Cupidine, tanquam odiosum iam & molestum. Nam hæc significat Istum, sic Teren. Istum æmulum, quo ad poteris, ab ea pelli to. Propertius: Iste quod est, ego sæpe fui. Virg. Aut quid petis istis. Hæc enim pronomina, ut docet Donatus, spernēt is sunt, odiūq; demonstrantis. Explicet.] relaxet, resoluatq; ita ut fiat fluxura sagittarum. Dearmet.] exarmet, & ui noxia uiduet. à Liuto dicitur dearmatus exercitus. Arcū denodet.] Nodatur arcus, quando intenditur: denodatur, q̄do relētescit. Significantissimis aut uerbis singula colla et mēbra exequitur. Tedā deflāmet.] facē restinguat, flāmisq; despoliet. hæc enim particula De in hisce omnib. uerbis significat priuationem. Interdum habet uim actiuaam, & ualde significat: ut, Deffessus sum, pro ualde fessus: & Deamo te Syre, pro ualde amo. Iniuriæ litatum.] Sicut qui litat dijs, propitiat deos, placat, & uotum impetrat: ita ait Venus litatum iri iniuriæ suæ, hoc est satisfieri posse & placari, si comam deraferit Cupidini, & pēnas detonderit, quibus ille superbiens & fastuosus, cuncta comulcat. sacrificare est omnium, litare est paucorum. hinc ait leno Plautin⁹: Tū me Iupiter faciat ut sēp sacrificē, nec unquā litem. Subinde.] frequenter. Aureo nitore.] uinculo aureolo comam Cupidinis filij se sæpe nodasse atq; perstrinxisse significat. Stomachata bilis uenerius.] Indignabunda & bili percita, qua Venus stomachabunda turgere solet, & concitari. Græci melancholiam uocant, quam nostri atram bilem, quæ hominem facit furorū &

insanum: adeo magnum inest bilis uirus, cum se fundit in animum. De uarietate effectuumq; multiplici atræ bilis, luculentum problema est apud Aristotelem.

Tumido.] Indignationem iracundiamq; præseferente. Ira enim, ut inquit Seneca, se profert, & in faciem exit. Dixit quoq; Plautus festiuiter, nec minus eleganter, in fermento esse feminam: intelligi uolens irascentem, ut enim fermento turget panis, sic ex bili & ira turgent præcordia, & uultus in ruborem timoremq; efferuescit, fit fœda uisu facies, deprauantiū se atq; intumescentiū, hæc enim irarum signa indiciaq; sunt: auctores Seneca, Gel-

Sed eam protinus Ceres & Iuno comitatur, uisamq; uultu tumido, quæsiere, cur truci supercilio tantā uenustatem micantium oculorum coherceret? At illa: Opportunè, inquit, ardenti prorsus isto modo pectori, uolentiā scilicet perperaturæ uenitis. Sed toris oro uestris uiribus Psychē illam, fugitiuam, uolaticā, mihi requirite. nec enim nos utiq; domus meæ famosa fabula, & non discendi filij mei factā latuerint. Tūc illæ ignarę quę gesta sunt, palpare Veneris iram sæuientem sic adortæ: Quid tale, domina, deliquit tuus filius, ut animo peruiacaci uoluptates illius impugnes: & quam ille diligit, tu quoq; perdere gestias? quod autē, oramus, isti crimē, si puellæ lepidæ libenter arripit. An ignoras, eum masculum & iuuenem esse? uel certè iam quot sit annorū oblita es? An quod

quòd ætatem portat bellule, puer tibi semper uidetur? Mater autem tu, & præterea cordata mulier, filij tui lusus semper explorabis curiose, & in eo luxuriè culpabis, & amores reuinctes, & tuas artes tuasq; delicias in formoso filio reprehendes? Quis autem deum, quis hominum patietur, passim cupidines populis disseminantē, cum tuæ domus amores amare coherceas, & uitiorum muliebrium publicam præcludas officinam? Sic illæ metu sagittarum, patrocinio gratioso Cupidini quamuis absenti blandiebantur. Sed Venus indignata ridiculè tractari suas iniurias, præuersis illis, altè rursus concito gradu, pelago uiam capessit.

lius, Plutarchus, ceteri. Venustatem coherceret.] Ira formam deformat, uenustatem deuenustat, flagrant oculi, os turbidum fit, labra quatiuntur, dentes arietantur, capilli subriguntur, manus complo-duntur: nescias, utrum magis detestabile sit, an deformis, uitium iracundiæ. Violentiam.] Tancquam non sponte, sed uicompulsa Venus, ardorem ab imis præcordijs æstuatē sedatura sit.

ideo autem ardenti pectore dixit, quia (ut philosophi tradunt) ira mouetur ex pectore, efferuescente circa cor sanguine. causa autem cur potissimum assignetur ira locus, nō alia est, quàm quòd in toto corpore calidissimum est pectus. Volaticam. In fuga pernicem, & quasi uolatu au fugientem. Seneca: Meministi dixisse me uolaticum esse aculeum, & te non pedem eius tenere, sed pennam. M. Tul.

T 5

in episto-

in epistolis ad Atticum: O' academiam uolaticam, & sui similem, modò huc, modò illuc. Fugitiuam.] Alludit ad fugitiuū seruū, quem inquirere uolentibus Senatusconsultum & lex Fannia prospexit: multa etiam in magistratus statuta, si inquirentes non adiuuent: sed & in eum, qui queri apud se prohibuit, eadem poena statuta est etiam generali epistola diuorum Marci & Commodi, quæ declarat & præfides & magistratus adiuuare debere in inquirendis fugitiuis. Scite igitur & significanter dixit, Fugitiuam mihi requirite. Famosa fabula.] infamis rumor, & fabula infamiae plena de Cupidine. Ignaræ.] Melius legas gnaræ, tanquā callentes, scientesq; quicquid contigisset. Deorum enim est, cuncta nouisse: unde & demones à scientia nuncupati sunt, qua prædita est eorum natura. Non facit ad stomachum Fulgentij interpretatio, scribentis Dæmonas dici ex eo, quòd populos subdere cupiebant. *Alu.* & enim græcè populus dicitur, argutiola hæc uenior quàm uerior creditur. Palpare irā.] mitigare, mulcere. Palpare proprie est manu mulcere, ex hoc interdum accipitur pro adulari. Horatius: Cui male si palpare, recalcitrat undiq; tutus. apud Plautum, palpo percutit: pro adulatione & blandimentis. Palpatur dixerunt ueteres, pro palpat. Lucilius: Hic ubi me uidet, subblanditur, palpatur, caput scabit. Domina.] Nomine uenerationis Venerē dominam appellant, utpote deam potentissimam: cuius dominatu cuncta superantur. uel ironicòs dictum accipe ab his deabus, quæ infensæ infestæq; Veneri fuisse traduntur: altera ob mariti concubinas, altera ob Proserpinæ raptū, cuius conciliatrix & architecta fuit Venus. Peruicaci.] peruicaciam à pertinacia hoc distare grammatici extima-

uerunt,

uerunt, ut peruiacia interdum sit bonarum rerū perseuerantia, pertinacia semper malarum. Huic distinctioni subscribit illud Accij ex Myrmidonibus: Peruiacem dicis me esse, facile patior, pertinacem nihil moror: hoc fortes sequitur, illam indocti possident. Verū hę grammaticorum obseruationes interdum prarancidę sunt, nec ad æquilibriū perpense. Econtrario enim & pertinacem in malo apud scriptores idoneos identidem licet reperire. Super sedeo exemplis, quę infinita sunt, & à nobis aliubi recitata.

Quot annorum.] Tanquam ex ephebis iam excesserit, sitq; meritò eximendus ex materna tutela, ac iam possit impunius lasciuire: usurpans illud Plautinum, Ætas mea iam excessit ex magistratu tuo. Bellule.] scitè ac decenter, dicitur autem Cupido ætatem bellè portare, quia si formam eius spectes, puer semper esse uidebitur: est enim inuestis, et puerili ætate spectabilis. Cordata mulier.] prudens, circumspecta, sagax. in corde enim (ut inquit Plin.) habitat mens: & secundum Aristotelem, cor fons est uenarum, arteriarum & sensuū. Auicenna, Galenus, cor fontem uitę, & radicem, nec non principium uirtutis uitales esse autumant: & quibusdam cor (auctore M. Tullio) animus uidetur. Vnde meritò cordati dicti prudentes, sicut econtrā uecordes & excordes pro uesanis: ex quo Nasica ille prudens corculum appellatus, ut est ab Ennio dictum: Egre giè cordatus homo catus Helius Sextus. super qua re annotamenta fecimus in 1. commentario Tusculanarum. Plinius refert, Catos Corculos apud Romanos cognominatos esse, qui sapientia præcellebant. in uulpe, quod cæli sidus est, habentes horoscopum, erunt cordatissimi. Semper explorabis,] Castigatur Venus, tanquam non deceat matrem

matrem obseruare nimis curiose uoluptatem & lusus filij, cum parentes plerunq; debeant conuiuere in negocijs filiorum: alioqui retorquebitur in illo illud Comici: Quam iniqui sunt parentes in filios iudices, qui æquum esse censent, nos iam à pueris illico nasci senes, neq; illarum affines rerum quas fert adolescentia. Detur (ut inquit uerissime elegantissimeq; M. Tul.) aliquid ætati, sit adolescentia liberior: nō omnia uoluptatibus denegentur, uincat aliquando cupiditas uoluptasq; rationem. Reuincas.] redargues, refutabis: tanquam amoris sint conuenientissimi. A. Gellius: In culpa & maleficio reuicti sunt. Tuas artes reprehendes.] Absurdum uidetur esse, quod parens reprehendat in filio eas artes atq; delicias, quarum ipsa magistra est, & quas profutetur. ridiculum enim foret, si luscus luscum, claudus claudum conuicio insectaretur. quod in illum subito retorqueri posset: Si Clodius accuset mæchos, Catilina Cethegum. illud quoq; saepe fit, ut quæ ipsi fecimus, in alijs reprehendamus. sicut in scholis, luxuriantem patrem luxuriosus ipse iuuenis accusat. quod quam decenter fieri possit, equidem (ut Quintil. uerbis utar) non inuenio. Cupidines.] De populo Cupidinum numerofo antè dictum est. Publicam officinam.] Domicilium Veneris & Cupidinis officina est uitiorum, maxime muliebrium. Tolle ex rebus humanis Venerios amores, ex magna parte mulieres fient impeccabiles. Metu sagittarum.] timentes ne sagittis Cupidineis deurerentur, inflammarenturq;. Peruersis illis.] Iunone & Cerere iam conuersis in aliud iter, atque abeuntibus. Vel expone Peruersis, posthabitis, et quasi relictis deabus, Veni ad undas, unde orta est, flexit iter, mariaq; sulcauit.

gumentum.

Post anxiam disquisitionem, post Cereris suasionem, post Iunonis refectionem, Psyche ultronea Veneri sese offert, Veneris ascensus in cælum & numinum imploratio describitur, eiusq; in Psyche iussa imperiosissima memorantur: ut scilicet aceruum omnifariae frugis granis se- iugatis disponderet, ut floccum uelleris preciosi quæsitum afferret, ut liquorem Stygium urnula deferret, ut Proser- pinæ pyxidem formositate repletam referret. quibus omni- bus diuino adminiculo confectis, nubit Psyche in concilio- deorum Cupidini suo, celebranturq; in cælo nuptiæ, ex quo matrimonio nascitur

Voluptas.

Et iratum.] Cupida erat Psyche mitigare Cupidinem, quamuis iratum, & ex iusta causa succensentem: quem si

lenire non quiret

INterea Psyche uarijs iacta- batur discursibus, dies no- ctesq; mariti uestigationib. inquieta, animo tanto cupi- dior, & iratum licet, si non uxo- ris blanditijs lenire, certè serui- libus precibus propitiare. & prospecto templo quodam in ardui montis uertice: Vnde au- tem, inquit, scio, an istic meus degat dominus? & illico diri- git citatum gradum, quem de- fectum prorsus assiduus labo-

blandimentis uxo- rijs, serui prece- & obsequio fa- mulari propitiare decreuerat. De- fectum.] exhau- stū, debilitatūq;. lipothymiadicitur græco uocabulo, defectus animi, cu- ius frequenter me- minit inter cæte- ros Galenus. Græ- uiter.]

uiter.] Lego gna
uiter, hoc est stre-
nuè, impigrè, per-
niciter. Puluina-
ribus.] Puluina-
ria in templis le-
tuli significan-
tur, simulachris
deorū dicati, qui
sterni in templis
consueuerunt: abu-
sue pro templis
ponuntur, de qui-
bus affatim in cō-
mentarijs Tran-
quilli. Videt spi-
cas.] Signa sunt,
ex quibus colligit
id templum Cere

ri dedicatum esse. Spica, ut inquit M. Varro, à spe uidetur
nominata: eam enim rustici, quod sperant fore, ferunt. spi-
ca mutica dicitur, quæ non habet aristam. Dicitur autem
et hic spicus, et hoc spicum. Cic. in Arato: Spicum illu-
stre ferens insigni corpore uirgo. Namq; in cælo spica est,
oriens in uirginis parte decima. Quicunq; in ortu spica na-
tus fuerit, auctore Materno, erit ruralibus officijs semper
applicatus, et multas fruges horreis condet. à spica, spicile-
gium dictum, ad quod facta messe accedunt rustici, legen-
tes scilicet spicarum reliquias, quas messorum præterierūt.
hinc illud apud Varronem prouerbiale: Nemo reprehendit
sue,

ribus spes incitabat, & uotum.
Iamq; gnauius emensis celsio-
ribus iugis, puluinaribus sese
proximam intulit. uidet spicas
frumētarias in aceruo, & alias
flexibiles in corona: & spicas or-
dei uidet. erant & falces, & ope-
ræ messorię modus omnis: sed
cuncta falsim iacentia, & in-
curia confusa, & (ut solet)
æstu laborantium manib. pro-
iecta. Hic singula Psyche curio-
se diuidit, & discretim remota-
ritè componit: rata scilicet, nul-
lius dei fana, et ceremonias ne-
gligere se debere, sed omnium
beneuolam misericordiam cor-
rogare.

sis, qui ex segete ad spicilegium reliquit stipulam. Quod
 in messe frumentaria est spicilegium, hoc in uindemia est
 racematio: quando scilicet à uindemiatoribus racemi rari
 inter uallatq; prætereuntur. hinc illud Tertulliani ex Apo-
 logetico: Post uindemiam parricidarum racematio super-
 stes. Flexibiles in corona.] Spiceas coronas Cereræ deæ
 dicari solitas, testis est Tibul. cum ait: Flaua Ceres tibi sit
 nostro de rure corona Spicea, quæ templi pendeat ante
 fores. Fuit Romæ collegium fratrum arualium, quod Ro-
 mulus in primis instituit numero duodecim, cuius sacerdo-
 tij insigne est spicea corona: auctores Plin. & Gel. Cere-
 rem spiciferam deam appellant poetæ. Falces.] In rusti-
 co instrumento multa falcium genera sunt: nam sunt fal-
 ces putatoriae, quibus in arbore uitimur, & uite. item mes-
 soriae, item fœnariæ, stramentariæ, syluaticæ, arborariæ,
 de quibus apud Columellam, Catonem, Palladium, cate-
 ros crebra mētio. M. Varro falces adoreas, appellat à far-
 re secando, quod ador uetres dixerunt. lumariæ uero fal-
 ces, quod obscurius est, & ignotius, sunt, quibus secant lu-
 meētās sic enim spinas in agris serpentes agricolæ uocant.
 sirpiculæ falces, à sirpando, id est ab alligando uocatæ sunt.
 sirpare enim ligare est: unde sirpea dicta pro uehiculo,
 quod uirgīs sirpatur, id est colligando implicatur: in qua
 sterCUS aliud ue quid uehitur. Operæ.] Operarum apo-
 pellatione ipsi quandoq; operarij significantur. De operis
 Clodianis, de operis campestribus, in lib. Annotationum,
 & in Tranquilli commentarijs satis multa. Columella per-
 censet in secundo, quot operæ exigantur in rustificatione: à
 quo occatoria, sarritoria, mesoria seorsum describuntur.
 Sæsi qui opera Columellæ est opera una & dimidiata. Sar-
 ritoriam

ritoriam operam intelligimus eam, qua sarritores agrum sarrunt, hoc est fodiunt. sarrere enim, aperire est: occatoria uero, ab occado dicta. occare est, glebas comminuere, & quasi occidere: unde occatio dicta, auctor M. Varro. alij occationem quasi occacationem interpretantur. quod sentire uidetur M. Tul. sic scribens in Catone: Quæ cū gremio mollito ac subacto semen sparsum excepit, primum id occatum cohibet: ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata est. A Sereno quoq; dictum est: Occatio occacatio est. namq; semina quasi occacari uidentur, cum in occato mollitoq; gremio terræ reconduntur. Incuria.] per incuriam, hoc est negligentiam. septimus est casus. Discretim.] separatim, seiunctim, diuisim: aduerbium est, à discernendo dictum. Ab eodem uerbo discerniculum deriuatur, quod significat acum, qua capillus mulierū ante frontem discernitur, diuiditurq;. Discerniculum A. Gellio est pro differentia atq; discrimen. sic enim scribit libro 16. Tamē comperi duas species hellebori esse, discerniculo coloris insignes, candidi & nigri. Omnium misericordiam.] Ex hoc admonemur, in cultu religionis nec minutos quidem deos esse negligendos, sed & medioximos & patellarios esse propitiandos. contra Plauti sententiam, scribentis in Casina: Cum sit tibi propitius Iupiter, tu istos minutos deos floccifeceris?

Ceres alma.]
Ex Virgilio sumptum epitheton, quod Cereri maxime conuenit, cuius frugibus homi-

Hic eā sollicitè seduloq; curatē, Ceres alma deprehendit, & longum exclamat protinus: Ain Psyche miserranda, totum per orbem Venus, anxia disquisitione, tuum uestigium furens

furens animi requirit: teq; ad
extremum supplicium expetit,
& totis numinis sui uiribus ul
tionem flagitat. Tu uerò rerū
mearum tutelam nunc geris,
& aliud quicquam cogitas, ni
si de tua salute? Tunc Psyche
pedes eius aduoluta, & uberi
fletu rigans dæuestigia, hu
mumq; uerrens crinibus suis,
multiugis precibus editis ue
niam postulabat: Rogo te, fru
giferam tuam dextram istam
deprecor, per lætificas melsiū
cerimonias, per tacita sacra ci
starum, & per famulorum tuo
rum draconum pinnata curri
cula, & glebæ Siculæ sulcamis
na, & currum rapacem, & ter
ram tenacem, & illuminarum
Proserpine nuptiarum de mea
cula, & luminosarum filia in
uentionum remeacula, & cæte
ra quæ silentio tegit Eleusis
Atticæ sacrarium, miserandæ
Psyche animæ, supplicis tuæ,
subsiste, inter istam spicarum
congeriem patere uel paucu
los dies delitescam, quoad deg
tantæ sauiens ira spacio tem

nes potissimū as
luntur. Almun
diē pro tranquil
lum debemus acci
pere, ut inquit Do
natus apud poetā
scribentem: Præte
rea si nona diem
mortalibus almit
Aurora extulerit.
Longum.] e' lon
gū, uel longa
uociferatione: ad
uerbum est. A
m.] elegātius est.
Ah, tanquam do
lenter hoc pronū
ciet Ceres. Dis
quisitione.] inquē
sitione, inuestiga
tioneq; sollicita, et
per diuersas orbis
partes facta. Dis
quirere enim in
disiuncta & dis
sidētia loca. apud
Luiū, Tranquila
lum, ceteros, sit
mentio disquisitio
nis.

nis. Furcens ani-
mi.] animo furētī
cōcita, ac concita
ta: archaismosest.

Tutelam geris.] Quia Psyche id tēporis occupata erat in
reb. Cerealibus cōponendis, curandisq;: cū sollicita esse deo
beret de sua ipsius salute, qua miseris mortalibus nihil est
charius. Vberi fletu.] larga ubertate lachrymarū. Ver
rens crinibus.] Liuius: Matronæ circa deūm delubra dis
scurrunt, crinibus sparsis aras uerrentes, nixæ genibus, su
pinas manus ad cælum ac deos tendētes. Verrere enim est
trahere, & mundare. inde uilla à Catone uersa dicitur,
pro munda, purgataq;. Veteres, auctore Augustino, deam
colebant nomine Deuerram, ab officio scoparum nuncu
patam, quibus pauimenta uerrūtur: quæ dea mulieri factæ
adhibebatur. Multijugis precibus.] plurimis precatio
nibus. Diſtictio est composita, ut multiformia, multicoloria
prout ostendit Gellius. frequens locutio est apud eruditos.
Rego.] Lege, Per ego, precatur enim Psyche Cererē deā,
per frugiferam dextram, & cætera omnia ad numen Ce
reris pertinentia. Per tacita secreta cistarū.] Apud pri
scos seclusa sacra dicebantur, quæ græci mysteria appella
bant, ab eo quod separata, seposita q;, ac seorsum clausa à
nobis propter sanctitatem aliquam esse debeant. hinc Plin
ius sacra quædam appellat opertanea, quod scilicet in o
perto occulta sint, ne oculis prophanorum obuia polluan
tur: Ad opertanea, inquit, sacra nigræ gallinæ puræ non
uidentur. M. Varro & Augustinus auctores sunt, Græcos
teletis ac mysteria taciturnitate parietibusq; clausisse. De
teletis suo loco mox plura. Symbola in sacris ethnicorum

non parum multa percenset Eusebius in libris de Præparatione euangelica, quibus arcana mysteria continentur. in primis uerò sacra Cereris cistis condita celatim deportabantur à sacerdotibus: quæ ob id canephoroi, quasi dicas cistiferae, siue cistellatrices nominabantur. græcis enim dicuntur cana, quæ nos canistra, et per diminutionem canistelæ hisce canephoris quæ in cistâ baiulabant secreta sacerorum, annotamenta à nobis facta sunt in lib. Annotatio num. Cistâ hæc aliubi ab Apuleio dicta secretorum capax. De his sacrificialib. cistis Catullus: Pars obscura cauis celebrabat orgia cistis, Orgia quæ frustra cupiunt audire prophani. Tibullus: Et leuis occultis conscia cista sacris. Draconum pinata curricula.] Mythici fabulantur, Cererem curru uehi solitam, tracto à pinnatis uolaticisq; draconibus: quem mox Triptolemo dedit, iubens semina dispergere. De his draconibus Claudianus: Et iuga cærulei subeant Aetææ dracones. M. Varro & Augustinus tradunt, multa in Cerealibus mysterijs tradi, quæ ad fruges maxime pertineant. Proserpinam raptam interpretantur fecunditatem, quæ cum defuisset quodam tempore, exortam esse opinionem quod filiam Cereris, id est ipsam fecunditatem, quæ à proserpendo Proserpina dicta est, Orcus abstulerat, & apud inferos detinuerat. Ceres à gerendis frugibus, auctore Varrone, dicta est, tanquam Ceres. Fulgentius Cererem ex eo dictam suspicatur, quod græcè χέραι gaudium dicitur. & ideo illam frumenti deam haberi, quod ubi plenitudo fructuum sit, gaudia semper superabundent necesse est. Proserpinam uerò quasi segetem, id est terram radicibus proserpentem, quæ & Hecate dicitur. inquit enim græcè centum sunt, & ideo hoc illi nomen impos-

nunt, quia centuplicatum Ceres proferat frumentum. græcè Ceres *Αἰώνιος* nūcupatur, ab ipsa alimentorū largitione: ut interpretatur Plato in Cratylo, quasi *Αἰώων* *μῆτρος*, id est exhibēs mater. M. Tul. secūdo de Natura deorū uolumine, refert, quod à Græcis Demeter prima litera immutata sit nominata, quasi gemeter, hoc est terra mater: sicut à nostris Ceres, quasi geres, à gerendis frugibus. Sulcamina.] Ceres, auctore Plinio, frumenta inuenit, & (ut inquit Ouid.) Prima dedit fruges, alimenta q̃; mitia terris. Constat antiquissimis Græcorū Latinorū q̃; literis atq; monumentis, insulam Siciliam totam esse Cereri ac Proserpinæ consecratam: arbitrantur q̃; Siculi natas esse has in his locis deas, & fruges in ea terra primū reperi-
tas. Currum rapacem.] Proserpinam, quam eandem liberam uocant, raptam tradunt ex Ennensium nemore: qui locus quod in media est insula situs, umbilicus Sicilia nominatur. ibi enim spelunca est quædam, conuersa ad Aquilonem infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repente cum curru extitisse, abreptam q̃; ab eo loco uirginem se cum asportasse. & subito nō longè à Syracusis penetrasse sub terras: meritò itaq; cursus Orci siue Plutonis rapax dicitur, à rapina scilicet Proserpinæ. Physiologi Proserpinā esse interpretātur uirtutem seminum, quam sol hyeme fouet, quem Plutonem uocant: ideo q̃; raptam ab eo Proserpinam autumat, quam Ceres sub terra latentem quæritet: cuius rei commemorat Eusebius in præparatione euangelica. Tenacem.] Ex tempore & negotio tenacem terram appellat, à qua uidelicet retenta sit Proserpina. Ouid. Viam tellus in tartara fecit, Et pronos currus medio cratere recepit. Illuminarum.] tenebricosarum. Eleganter

ter enim illuminas appellat Proserpinæ nuptias, quasi sine lumine, obscuras: quæ apud manes in locis caligantibus, ubi omnia nigrantia conspiciuntur, celebratæ sunt. De meacula.] descensiones, ad loca scilicet subterranea. De meare enim est deorsum penetrare, descendereq;: unde de meacula dicta. Remeacula.] Tangit fabulam, quæ tradit Cererem remeasse post longam filiaë disquisitionem, ad superos, hac conditione, ut Proserpina esset superis inferisq; communis: uidelicet cum matre sex menses, totidem cum marito Plutone apud manes. Ovidius: Nunc dea regnorum numẽ commune deorum, Cum matre est totidem, totidem cum coniuge menses. Vt à demeando demeacula, sic à remeando remeacula decenter nuncupantur, pro re-ditu & reuersione ad superos. Luminosarum inuentionum.] Ceres cum inuestigare & inquirere uellet raptam Proserpinam, dicitur inflammasse tedius ex his ignibus qui Æthnæ uertice erupunt, quas sibi cum ipsa præferret, orbẽ omniũ peragrasse terrarũ. Canit Claudianus Cererẽ inflãmisse geminas cupressos, hisq; duab. facib. filiaë quassuisse. Ouid. pineas facies fuisse tradit. Igitur ob lumen & flãmas facularũ inuentiones luminosas appellat. Mythologi tradunt, Cererem cum lampadibus raptam Proserpinã quærere dictam, illa uidelicet ratione, quodd hoc tempore cum lampadibus, id est cum solis feruore seges ad metendum cum gaudio requiratur: unde & lampadum dies Cereri est dedicatus. Eleusis.] Ciuitas est in Attica myste-rijs Cereris inclita. Augustinus in 7. in Cereris sacris prædicantur illa Eleusina, quæ apud Athenienses nobilissima fuerunt. Frumẽti satio apud Eleusina Triptolemo reperta est, auctor Trogius: in cuius muneris honorem noctes ini-

tiorum sacrata sunt. Parcmia Græcorum est ἀγλας πέτρα, id est, mæstus lapis: diciturq; de rebus tristitiam concinnantibus. est enim petra hæc in Attica iuxta Eleusin, ubi Ceres sedit mæsta & tristis ex raptu filiae, quam per orbem terrarum accensis facibus dies noctesq; queribunda uestigauerat. inde inditum petrae nomen, ut ἀγλας uocaretur. græci enim ἀγλαστον mæstum appellant. Ad damus & illud tanquam auctarium: quemadmodum Triptolemus, cui Ceres currum draconibus uinctum & fruges propagandas dederat, post orbem terrarum frugibus satum constituit oppidū, & ex patris sui nomine appellauit Eleusiniū, ubi Cereri sacra primus instituit, quæ Thesmophora græco uocabulo nuncupantur, quasi dicas Cerealialia, cum & ipsa Ceres dicta sit Thesmophora, id est legifera, à legibus quas dedit mortalibus. In thesmophorijs, quorum non infrequens mentio apud eruditos, matronæ castitatem custodientes cubitus sibi sternebant folijs uiti-
cis, quem alij agnon à castitate nuncupant. Præterea cum Ceres in Eleusine eximie coleretur, inde sacra eius Eleusinia uocantur, & ipsa mater Eleusina Virgilio dicta. Silentio tegit.] Inter cætera mysteriorum Cereris arcana erat papauer, quod fertilitatis symbolum est. Ideo autem silentio tegi dixit, quia (ut tradit Tertullianus) mysterijs omnibus silentij fides adhibetur. Subsiste,] succurre, opitulare. alibi in hunc sensum: Tu meis, inquit, iam nunc extremis arumnis subsiste. Spicarum.] Ceres fera cis & planæ terræ uirtutem designat: ideoq; eius imago spicis decoratur, ipsaq; spicifera dea cognominatur. In cælo est spica, quo sidere nati erunt dulciarij. Dea tantæ.] scilicet Veneris. Spacio temporis.] Seneca: Maximum, inquit,

inquit, remedium iræ dilatio est, ut primus eius feruor relanguescat. Aristot. in Ethicis iras improbat, quæ diu cohibita continentur: eas probat, quæ effunduntur, & mox repente desistunt. Ira brevis est furor, qui spacio deferue-
scit, & mora lenitur.

Suscipit Ceres: Tuis quidem lachrymosis precibus & commoveor, & opitulari cupio: sed cognatæ meæ, cum qua etiam antiquum fœdus amicitiae colo, bonæ præterea fœminæ malam gratiam subire nequeo. Decede itaq; istis ædib. protinus: & quod à me retenta custoditaq; non fueris, optima mi consule. Cōtra spem suam repulsa Psyche, & afflictæ duplici mœsticia, iter retrorsum porrigens, inter sublitæ conuallis sublucidum lucum prospicit fanum solerti fabricastructum, nec ullam uel dubiam spei melioris uiam uolens ommittere, sed adire cuiuscunque dei ueniā, sacratis foribus proximat: uidet dona speciosa, & lacinias auro literatas, ramis arborum postibusq; suffixas: quæ cum gratia facti, nomen

V

Opitulari.]

opem ferre, et auxiliari. ueteres opitulo dicebant, idem quod opitulor. Liuius in tragœdia quæ inscribitur Equus Troianus: Da mihi hæc opes, quas peto, quis precor, porrige, opitula. Iupiter cognomento Opitulus colebatur, ex eo dictus, quod opem indigentibus ferret. auctor Augustinus in septimo. Grammatici annotant Opim nomen nymphæ significari: opem auxilium dici, opes diuinæ & potentiam:

4

tentiam:

tentiam: Ops uero
dea est, à qua dies
festus dictus Opa
lia, quæ Romæ ce
lebrantur, die ter
tio post Saturna-

deæ cui fuerant dicata testabā
tur. Tunc genu nixa, & mani-
bus aram tepentem amplexa,
deterfis antè lachrymis, sic ad-
precatur.

lia. Cognatæ meæ.] Venerem significat, quæ cognatione
Cereris iuncta est, utpote filia Iouis, quem fratrem Cere-
ris fuisse tradunt, & ita Ceres amita est Veneris. Refert
Diodorus in 6. Bibliothecæ, ex Saturno & Rhea proge-
nitos esse Iouem, Neptunum ac Plutonem, Cererem &
Iunonem. Ceres, tanquam gerēs, à gerendis frugibus nomi-
nata est: quæ à græcis Demeter, quasi gemeter, id est ter-
ra mater nuncupatur. hinc apud Galenum lib. secundo de
Alimentis, Demetria semina poni pro Cerealia, obserua-
ui, & frumentaria. Quod quemadmodum intelligant Me-
dici nostri, non discutio. Eandem Thesmophoram dicunt,
quasi legiferam. prima enim leges mortalibus dedisse fer-
tur. Unde & Thesmophoria festa Cereris appellantur,
ut diximus. Fœdus amicitiae.] Potest hoc referri ad mo-
rem Cereris, quando scilicet amauit Iasiona, siue Iasium,
de quo Ouid. Queritur canescere mitem Iasiona Ceres,
& aliubi: Viderat Iasium Cretea diua sub Ida, Vidit, &
ut teneræ flammās rapuere medullæ. Præterea ex Ioue ge-
nuit Proserpinam: ut merito dicat Ceres, sibi cum Venere
antiquum esse fœdus amicitiae. Optimi consule.] accipe
iudicāq; in bonam partem: prouerbialis locutio. Quinti-
lianus in primo. fit enim consul à consulendo, uel à iudican-
do. nam & hoc consulere ueteres uocauerunt. unde adhuc
remanet i fluid, Rogat boni consulas: id est, bonum iudices.
in care

in carmine obsceno: Cōsule poma boni. apud Columellā,
 Vt boni consulat. Duplici mœsticia.] Et ob Cupidinis de-
 siderium, & ob Cereris repulsam. Subsita.] subiacen-
 tis. Sublucidum.] parum lucentem: nam & lucus à cō-
 trario dictus, quia umbra opacus parum luceat, quod &
 Quintilianus memorat. Sublustris nox dicitur Horatio, &
 sublustris umbra Virgilio, quæ habent aliquid luminis. sic
 et A. Gel. sublustria uerba decēter dixit, nō ex toto lumino-
 sa, sed aliquid luminis habentia, & aliquantisper splendi-
 cantia. sublucare uerbum uetus, quod significat ramos ar-
 borum supputare, & ueluti subtus lucem mittere: colluca-
 re autem, succisis arboribus locum luce implere. hoc intel-
 lectu accipiendum est illud Catonianum, Lucū collucare
 Romano more sic oportet. Plinio interlucatio est idem fere
 quod sublucatio, quasi per interualla succisio ramorum,
 qui in densitate sunt superuacui. & in 17: Interlucatio, in-
 quit, arboribus prodest. Apud eundem legitur, interlocata
 densitate ramorum. Corrige interlucata: hoc est, supputa-
 ta, succisāq;. Fanum.] templum. Solerti fabrica strus-
 ctum.] Diximus antē, quemadmodū probatio ædificij cō-
 sideratur ex subtilitate officinationis, ex dispositione archi-
 tecti, & ex domini magnificentia. Veniam.] pacem, be-
 neuolentiam, propitiationem. uerbum proprie pontificale
 est. Vnde apud Virgilium: Tu modò posce deos ueniam. di-
 cta autem uenia, ad eliciendam misericordiam: meretur e-
 nim beneuolentiam numinum, qui licet innocens sit, ueniā
 tanquam peccauerit petit. Proximat.] propinquat.
 Laciniis.] uestes, uel potius uestium partes literis aureis
 intextas. Refert Plinius, Zeuxim pictorem nomen suum so-
 litum ostentare, intextum aureis literis in palliorū tesseriis.

Quæ cum gratia facti.] Sensus est, *Literæ ex auro intextæ lacinijs testabatur spolia illa uotiuæ esse, & ex uoto Iunoni deæ consecrata, ob impetratum beneficiũ, sic enim hodieq; fieri solet, ut homines uoti compotes in tabella, uel alia re uotiuæ declarent causam dedicationis, et gratiam facti testentur. Postibus suffixas.*] Alludit ad ritum priscorum, qui in foribus affigere solebant hostium spolia: quæ nec emptori refigere liceret, quæ etiam dominis mutatis domus ornamenta erant. hinc Tibullus: Et domus hostiles præferat exuias. Silius in primo Punicorum refert, pro curiæ Romanæ foribus & limine pependisse currus, clypeos, arma deniq; spolia hostilia omne genus. Genu nixa.] ingeniculata. Tepentem.] adhuc sacrificio calentẽ. Manibus amplexa.] Expressit ritum sacrificantium, is enim qui deos precabatur, etiam aram manibus apprehendebat: inde M. Varro & Macrobius tradunt, aras primum ansas dictas, quod esset necessarium à sacrificantibus eas teneri. Commutatione dein literarũ aras dici cœptas. quod nobilissimus poeta scienter expressit illo uersu: Talibus orantem dictis, arasq; tenentem. necnon & alio: Talibus orabat dictis, arasq; tenebat.

Germana & coniuga.] Deprecatio est *Psyche*s ad Iunonem, quæ soror & coniunx magni Iouis esse perhibetur. causam *Physici* refecerunt, qui Iouem

Magni Iouis germana & cõiuga, siue tu Sami, quæquerulo partu uagituq; & alimonia tua gloriatur, tenes uetusta delubra: siue celsæ Carthaginis, quæ te uirginem, uectura leonis, cælo commeantem percolit, beatas sedes frequentas: siue pro

prope ripas Inachi, qui te iam
nuptam Tonantis & reginam
dearum memorat, inclytis Ar-
giuorum præfides mœnibus,
quam cunctus oriens Zygiam
ueneratur, & omnis occidens
Lucinam appellat: sis meis ex-
tremis casibus Iuno sospita,
meq; in tantis exanclatis labo-
rib. defessam, imminentis peri-
culi metu libera. quòd sciam,
soles prægnantibus periclitan-
tibus ultro subuenire.

ætherem, id est is-
gnem intelligi vo-
lunt, Iunonem uerò
aerem. & quo-
niā tenuitate hæc
elementa paria
sunt, dixerunt esse
germana. & quia
Iuno, hoc est aer
subiectus est igni, id
est Ioui, iure cõiu-
gata maritali uin-
culo prodiderunt.

Super qua re Au-

gustinus in quarto de ciuitate Dei scribit hæc: Cur Ioui etiā
Iuno uxor adiūgitur, quæ dicatur soror & coniunx? quia
Iouem, inquit, in cœlo accipimus, in aere Iunonem. &
hæc duo elementa coniuncta sunt: alterum superius, alterū
inferius. M. Varro Iunonem Iouis coniugem ideo dici autu-
mat, quòd Iupiter cœlum sit, Iuno uerò terra, quæ eadem
& Tellus. Vnde à Virgilio scienter dictum est ex hac Var-
roniana sententia: Tum pater omnipotens fecundis him-
bribus æther Coniugis in gremium lætè descēdit. id est, in
gremium telluris, aut terræ. id quod & Augustinus quoq;
interpretatur. Aer, ut Stoici disputāt, interiectus inter cœ-
lum & mare, Iunonis nomine consecratur: quæ est soror
& coniunx Iouis, quòd & similitudo est ætheris, & cum
eo summa coniunctio. Iunonem à iuuando nominatam cre-
do, inqt M. Tullius, quam Græci appellant ἱγάριον. unde He-
retum oppidum in Latio, quasi Iunoniū: quod in honorem

Heræ

bera, id est Iunonis à græcis conditum est. auctor Solinus. Illud adde, quod Theopompus & Hellenicus prodiderūt, Iunonem ab Ioue uinctam catenis aureis, & deprauatam incudibus ferreis: intelligi uolentes, quod aer igni cælesti coniunctior duobus deorsum elementis misceatur, id est aquæ & terræ: quæ elementa duobus superioribus grauiora sunt. Siue tu Sami.] Loca percenset, in quibus religiose colitur. quis enim ignorat Samon insulam Iunoni dedicatam fuisse? quæ in mari Icario sita est, quam M. Varro & Lactantius scribunt prius nominatam esse Partheniam, quod ibi παρθένος, id est uirgo Iuno adoleuerit, ibi educata sit, ibi etiam Ioui nupserit. Fanum Iunonis nobilissimū, & antiquitus famigeratū fuit Sami, ubi donarium deæ perquam opulentum uisebatur, & simulachrū ipsius in habitu nubentis figuratum, & sacra eius anniuersaria nuptiarum ritu celebrabantur. Samon perinde ac feras ciuissimam laudantes prisca, non dubitant illud ei prouerbium accommodare, quod etiam ferat gallinæ lac, ibiq; reperire possis lactis gallinacei haustum: quod Plinius decenter usurpat in proœmio naturalis historiæ. Pauones è Samo probantur quoq; ad ganeam. Vagitu.] Vagitanum deum prisca coluerunt, quem præesse uoluerunt uagientibus. hic & Vaticanus nominatus est. Vagorem, uagitu dixit antiquitas. Siue celsæ Carthaginis.] Carthaginem Iunoni dilectam fuisse, nemo non nouit, qui uel illud Virgilianum tantum legerit: Quam Iuno fertur terris magis omni-
bus unam Posthabita coluisse Samo. Olim Caius Gracchus Carthaginem coloniam Romanam fecit, deductis colonis Italicis, & Iunoniam nuncupauit. Carthagine fuit templum, currus, arma Iunonis, Carthago hæc magna nomi-
natur.

natur: cum altera Hispania Spartaria dicta sit, græcè *Λαρ-
 πύδα*. unde Carchedonij dicti carbunculi, ob opulentiam
 magnæ Carthaginis. Vectura leonis.] Ex fabula ductū
 hoc est, quæ tradit, Iunonem à leone per cælum uectam, cō
 sedisse Carthagine. posset hoc referri ad leonem Cybele-
 ium, quoniam (sicut theologia ethnicorum docet) unus est
 deus, res plures, & plura uocabula: quandoquidem (ut au-
 ctor est Augustinus) matrem magnam, eandem Cererem
 uolunt, quam nihil aliud dicunt esse quàm terram, eamq;
 perhibent & Iunonem. Ideo autem magnæ matri siue Iu-
 noni leonem adiungunt solutum atq; mansuetum, ut osten-
 dant nullum genus terræ tam remotum ac uehementer fe-
 rum, quod non subigi coliq; conueniat. Argiuorum præ-
 fides mœnib.] Mycenæ, Spartæ, Argos, Græciæ ciuitates
 inclytæ, Iunoni sacratæ sunt. hinc ait Iuno apud Statium:
 An scis semper ut arces Cyclopum magniq; Phoroneos in-
 clyta fama, Sceptra uiris opibusq; Iouem, quibus uersibus
 Argiuorū mœnia significantur, ubi Phoroneus primus di-
 dicitur Iunoni templum dicasse, & sacrificiorum insti-
 tuisse solemnia. Cyclopes autem, quos gasterochiras, id
 est uentrimanos appellant, numero septem, mœnia & ar-
 cem Argiuorū aliaq; complura extruxisse produntur: quo-
 rum meminit Strabo in octauo. Argos aut apud Homerū mul-
 tiplex est, à quo modò priscū, modò Iasiū, modò Acheum,
 modo Pelasgicum memoratur. ab eodem dictū est Argos
 Hippiō, hoc est equestre. *ἡγεῖται ἵππων*, id est equo-
 rum nutritiū. ex quo fluxit æmulatio illa Horatiana: Plus
 in Iunonis honorem Aptum dicet equis Argos, di-
 tesq;. Mycenæ. Homericum quoq; est Argos Dipylon
 id est siticulosum, & aquarum indigum. Argos quidem
 Pelasgo

Pelasgicum significat Theſſaliam Homero, ſicut nomine Achæi Peloponeſus demõſtratur. Generali uocabulo Argi uos uocat Græcos omnis. Argium agrũ percurrit fluuius Inachus, de quo apud poetas crebra mentio. Vnde Inachidæ Argiui Græciq; nuncupati. Plinius in quarto, inter Inachum & Braſinũ amnes ſitum eſſe docet Argos Hippium cognominatũ. & mox paulo: Appellatum eſt, inquit, Inachiũ, aliàs Argos hippium. Auctõr eſt Strabo, templum dicatum Iunoni iuxta Mycenæ fuiſſe, Argiui Mycenisq; cõmunẽ: in quo fuerunt Polycleti ſimulachra artificio præſantiſſima. Argos ab initio magis ac magis extitit potentia opibꝫq; præpollens, ubi floruit regnum Pelopidarum. apud Argiuos Inachidæ Iuno colebatur iam nupta & regina cœlitum, cum Samij uirginem & infantem uenerarentur. Cyprianus in libello, quòd idola dij nõ ſint: oſtendit Iunonem deam eſſe Argiuorum, Samiorum et Carthaginiẽſium: à quo Argiua, Samia & Pœna nuncupatur. Zygiã ueneratur.] Optimo epitheto Iuno zygia nominatur, quaſi iugalis, ab eo quòd præſt maritali coniugio, cuiq; ſunt uincla iugalia curæ, ut inquit poeta. ζυγ & græcè iugũ dicitur, unde zygia Iuno, quaſi iugatiua ſiue iuga: ſic enim à latinis nuncupatur. Auctõr eſt Viſtruius, carpinum arborem à græcis zygiã appellari, quòd ex ea materia ſũt iuga in amentis, quæ apud eos zyga uocitantur. Romæ fuit iugarius uicus, ſic dictus, quia ibi fuerat ara Iunonis iugæ, quam putabant matrimonia iungere. Seruius grammaticus in enarratione Virgiliani carminis, Ne cui me uincolo uellem ſociare iugali, ſic exponit: Iugali, propter iugum, quod imponebatur matrimonio coniũgendis. unde etiam Iuno iugalis dicitur. Deus quoq; iugatiuus ob hoc nomina-

tus, in nuptiali solennitate inuocabatur, quando sponsus se se sponsæ coniugebat, iugumq; maritalē pariter subibant. Apud priscos, cum Iunonis numen nuptialibus ministris multijugis adhiberetur, cognomentis quoque uarijs nuncupabatur: unde interducam, & domiducam, unxiam & cinxiam Iunonem puellæ nubentes in nuptijs aduocabant: ut uidelicet eorum itinera protegeret, & in optatas domos duceret: & cum postes maritales ungerent, faustum omen affigerent. & cingulū ponentes in thalamo, non relinquerēt. auctor Martianus. Quod diximus cognomine unxiæ Iunonem à nubentibus coli, scito nouas nuptas intrantes domum coniugalem, solitas esse perungere postes adipe suillo, ut inquit Plinius: uel lupino, ut Masurius tradit. unde uxores ab ungendo nominatæ sunt. Cuius oriens. Nationes orientales: occidentes, populi occidentales, Lucinam appellāt Iunonem, Lucinam à parturientibus inuocari, nemo est qui nesciat. Lucinam autem ideo nūcupant, quòd lucem nascentibus tribuat: à luce quoq; Lucēcia nominatur: sicut et Iupiter Lucetius dictus, & quòd lucis causa sit, quodq; nos luce quasi uita ipsa afficiat & inuet. Marciannus, Gellius, Festus, auctores. Plin. autumat, Lucinam à loco nominari, in quo Romæ condita est ædes Lucinæ. Ouidius utrunq; etymon complexus est his uersibus: Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina lucus, Vel quia principium tu dea lucis habes. Supercilia in Iunonis tutela esse prodiderunt, quod his protegantur oculi, per quos luce fruimur: quam lucem tribuere putabant Iunonem Lucinam. quidam tradunt, Lucinam Iunonis esse filiam: græci mystico nomine Ilithyiam uocant, qua dictione usi sunt & nostri. Ouidius: Præpositam timidis parientibus Ilithyian.

Horatius in carmine seculari: Lenis Ilithyia fuere matres
 Siue tu Lucina probas uocari, Seu genitalis. M. Varro sen-
 tit, Iunonem Lucinam esse lunam, eandem et Proserpinā,
 Dianāq;: quæ ideo uidetur Lucina dicta, uel q. lucet, uel q.
 lucē nascentib. præbet. Luna enim nascentiū dux, à quo
 parietes eā inuocāt. Iuno Sospita.] Sospitatrix, salutaris,
 opifera. alludit ad cognomen Iunonis Sospitæ: hoc enim co-
 gnomine in Lanuuiño municipio colebatur, cui omnes con-
 sules sacrificare necesse erat: ut docet M. Tullius in oratio-
 ne pro Murena. Liuius auctor est in 8. Lanuuiinis ciuitatē
 datam, sacraq; sua reddita ea conditione, ut ædes lucisq;
 Sospitæ Iunonis communis Lanuuiinis municipibus cū Po-
 Romano esset. refert Ouid. in fastis, calendis Februarij de-
 lubrum Iunoni sospitæ dedicatum fuisse. Apud eundem Li-
 uium leges, decemuirorum monitu decretum esse in secun-
 do Punico bello, ut Iunoni Sospitæ Lanuuii maioribus
 hostijs sacrificaretur. Mendum inoleuit in codicibus Liui-
 nis. nam pro Lanuuii passim legitur Lauinijs. sicut altera
 quoq; menda consimilis & compar libros Nasonis occupa-
 uit, apud quē in 6. Fastorum, pro Lanuuiū, uulgus scribit et
 legit Lanuium, syllaba repugnante & refractaria: sic e-
 nim loquitur Iuno Sospita, Et populus Laurēs Lanuiū q;
 meum. Sospitare uerbum uetus est, quod saluum facere si-
 gnificat. Ennius: Regnum nostrum sospitent. unde sospita-
 tor, sospes, & sospita inclinantur. prisci quoq; Iunonem
 Soticenam nuncupauerunt, ut docet Marciānus Capella:
 quasi dicas salutare & sospitatricem.

Totius sui nu-
 minis.] Sicut mul-
 i iuga sunt Iuno-

Ad istum modum supplicā-
 ti statim sese Iuno, cum totius
 sui

fui numinis augusta dignitate
 præsentat. & protinus: Quam
 uellem, inquit, per fidem, nu-
 tum meum precibus tuis accõ-
 modare. sed contra uoluntatẽ
 Veneris, nurus meæ, quam fi-
 liæ semper dilexi loco, præsta-
 re me pudor non sinit. tunc e-
 tiam legibus, quæ seruos alie-
 nos profugos inuitis dominis
 uerant suscipi, prohibeor. Isto
 quoq; fortunæ naufragio Psy-
 che perterrita, nec indipisciã
 maritum uolatilem quiens, to-
 ta spe salutis deposita, sic ipsa
 suas cogitationes consuluit: Iã
 quæ possunt alia meis ærum-
 nis tentari uel adhiberi subsi-
 dia, cui nec dearum quidem,
 quanquam uolentium, potue-
 runt prodesse suffragia? Quò
 rursum itaq; tantis laqueis in-
 clusa, uestigium porrigam: qui-
 busq; tectis, uel etiam tenebris
 abscondita, magnæ Veneris in-
 euitabiles oculos effugiam?
 Quin igitur masculum tandẽ
 sumis animum, & cassæ specu-
 læ renuncias fortiter, & ultro-
 neam te dominæ tuæ reddis?

nis nomina, Ita
 multiplex est nu-
 men & potestas.
 numen enim di-
 cõt esse imperium
 dei, à nutu. nã præ-
 ter cognomẽta Lu-
 nonis iam expli-
 cata, eandem nun-
 cupant Reginam
 & selectam. Fluo-
 niam quoq; colũt
 femina, quod fluo-
 ribus mēstruis præ-
 sit. quinetiam Fes-
 bruaem, februã,
 februatam nuncu-
 pant: ex eo quod
 ipsi Iunoni mense
 februario sacra
 fiebant: & mulie-
 res februabantur,
 id est, purgaban-
 tur. Populoniã ple-
 bes, Curetim bel-
 lantes memora-
 bant. Augusta.]
 sancta ac religio-
 sa. Per fidem.]
 Iusiurandum est

X

per

per deam Fidem,
cui Numa Pompe-
lius solenne insti-
tuit, ut cuius sacra-
rio flamines manu
ad digitos usq; in-
uoluta rem diuinā
faciebant signifi-
cantes fidem tutā

dam, sedemq; eius etiam in dextris sacratam esse. Apud an-
tiores frequens est ista locutio, Vestram imploro fidem,
pro auxilium. Quidam codices habent non per fidem, sed
Psyche: tanquam Iuno nuncupatim Psychen appellet, ut
sit uocatiui casus o Psyche. Nutum.] fauorem. nutus e-
nim numinum suffragatio significatur, sicut renutus refra-
gatio. Plin. in epistolis: Nam ego quoque simili nutu ac re-
nutu respondere uoto tuo possum. Nurus mea.] Venerē
norum suā Iuno appellat, uel quia uxor est Vulcani, Iuno
nis filij: uel quia Martis eadem Iunone progeniti: uirunq;
enim coniugem habet Venus. Legibus prohibeor.] Ti-
tulus est apud iuriscōsultos, de seruo corrupto, quo ait pra-
tor: qui seruū seruam 'ue, alienū alienā' ue recepisse, persua-
sisse 'ue quid ei dicetur dolo malo, quo eum eam' ue deterio-
rem faceret, in eum quanti ea res erit, in duplum iudicium
dabo. Quod ait prator recepisse, ita Vlpianus accipit, si
susceperit seruū alienum ad se in alieno loco a edificio
ue. Item titulo de fugitiuis scriptum legimus, quod is qui
fugitiuum celauit seruū, sur est. Senatus censuit, ne fugi-
tiui admittantur, ne protegantur à uillicis. his autem qui
intra 10 dies fugitiuos uel dominis reddidissent, uel apud
magi-

& uel sera modestia seruiētes
imperus eius mitigas? Qui scia-
as, an etiam, quē diu quaritas,
illie in domo matris reperiās?
Sic ad dubiū obsequiū, immō
ad certū exitiū pręparata, prin-
cipium futurę secum medita-
batur obsecrationis.

magistratus exhibuissent, ueniā in anteaclum dedit. Qui
ens.] potens, ualens. Indipisci.] consequi ac usurpare, ue
teres dicebant indipisco, pro peto. Plaut. nec partem tibi
adeo cui sit indipiscas, neq; furem excipias. Cogitationes
consuluit.] habuit cogitationes in consilio, tanquam con
siliarias, & secum sic sermocinata est. Quanquam uolem
tium.] Ceres & Iuno uolebant quidē posse suffragari æ
rumnis Psyche, sed non audebant, reueritæ Veneris po
testatem. Oculos effugiam.] Percunctatiuè pronuncian
dum. Videt Psyche nullum esse tam tenebrosū latibulum,
tamq; reconditum, quod possit effugere Veneris oculos, qui
cuncta prætentant penetrantq;. Hoc est totum physicè
dictum: uis enim Veneris ac potentia nihil intactum, nihil
inaccessum relinquit, hic deus & terras & maria alta do
mat. Quint. in declamatione quæ inscribitur Apes papaue
ris: Non illas libido progenerat, domitrixq; omnium ani
malium Venus. Cassæ spe.] irritæ & uanæ spei, specula
à spe diminutiuo uocabulo deriuatur, quo utitur Plaut. ue
teres pluraliter dicebāt speres. Ennius: Spero, si speres quic
quam prodesse potis sunt. Masculum.] uirilem & impa
uidum. Ultroneam.] uoluntariam, & tuapte sponte.
Velus prouerbiū est, ultroneas putere merces: cuius me
minit Hieron. Qui scias.] unde scias. In domo ma
tris.] Probabile uidetur, & satis credibile, Cupidinē filiū
reperi posse in materna domo, cum matres in filios sint
longè quā patres indulgentiores. Dubium obsequium.]
Nesciebat Psyche, an Venerem esset obsequio mitigatura,
& an à Venere in famulatum reciperetur.

Terrenis reme

At Venus terrenis remedijs dñs.] Venus recu

X 2

sana

sans inquirere Pſy-
chem ope terrena
& humano reme-
dio, cœlum petit,
împloratura diui-
næ suppetiæ.

Currû poliuerat.]
Credibile est care-
rucam Veneris o-
mni ornatu culti-
que fuisse politiſsi-
mam, preciosissi-
mamq; , cum eam
fabrilis deus, i-
demq; maritus fa-
bre fecerit. Matro-
narû Ro. carrucas
ex argento cela-
tatas fuisse, Plin.
censoria castiga-
tione reprehendit: lu-
xû uidelicet taxâs.
Heliogabalus ha-
buit gemmata ue-
bicula, & aurata.
Inter currus pri-
scorum delicatio-
res est Pamphilû,
de quo Lampri-
dius: Iunxit et qua

inquisitionibus abnuens, cœ-
lum petit. iubet construi currû,
quem ei Vulcanus subtili fabri-
ca studiose poliuerat, & ante
thalami rudimentum nuptia-
le munus obtulerat, lunæ re-
nuantis detrimento conspicu-
um, & ipsius auri damno pre-
ciosum. De multis quæ circa
cubiculum dominæ stabulant,
procedunt quatuor candidæ
columbæ, & hilares incessibus
picta colla torquentes, iugum
gemmeum subeunt. Susceptaq;
domina lætæ subuolant, currû
deæ prosequentes. gannitu cō-
strepenti lasciuiunt passerres, &
cætera quæ dulcè canticant a-
ues, melleis modulis suauè re-
sonantes, aduentum deæ pro-
nunciant. cedunt nubes, & cœ-
lû filiæ pādatur, & sūmus æther
cum gaudio suscipit deā. Nec
obuias aquilas, uel accipi tres
rapaces pertimescit magnæ
Veneris canora familia. Tunc
se protinus ad regias Iouis ar-
ces dirigit, & petitu superbo
Mercurij dei uocalis operæ ne-
cessariam usurā postulat. Nec
renuit

renyit Iouis carulum supercilium. Tunc ouans ilico, comitante etiam Mercurio, Venus cælo de meat, eiq; sollicitè serit uerba.

ternas mulieres pulcherrimas, & binas ad pampilolum, uel ternas, et sic uectatus est. Celebrant inter uehi-

cula matronalia & basternas; quib. similia dixit Seruius esse pilenta, enarrans illud Maronianum, Pilentis matres in mollibus. De basternis Ammianus Marcellinus sic meminit: Matronæ complures opertis capitibus, & basternis, per latera ciuitatis ciuicta discurrūt. Basternarum meminit & Palladius quadamtenus. Ante thalami rudimentum.] primum concubitum conjugalem decenter & uere cundè significat. Nuptiale munus.] Apud Iuvenalem de nuptialibus munerib. mentio fit illo uersu: Nec illud Quod prima pro nocte datur, cum lance beata Dacicus & sculpto radiat Germanicus auro. Vulcanus currum hunc Veneri dono dederat pro munere nuptiali, post primos concubitus maritales. nā cū uirginis uxoris omnib. maritis acceptissima sit, pro ea crepta quæ reddi neq; munus repetitur, tanquam præmium sit de uirginata puellæ, cui nihil uirginitatis flore est preciosius. Lunæ detrimento.] Significat currum Veneris arcuatum fuisse, & ad effigiem lunæ corniculatæ figuratum. Luna enim in cornua tenuatur, sentire quodd uidetur detrimento, cum uerò peruenierit ad orbiculatam rotunditatem, pleno orbe nihil patitur dispendij. Scitè autem dixit, auri damno preciosum. Nam cum aurum in effigie currus corniculata deesset, prout fabrica talis deposcit, damnum auri fieri in uehiculo dicebatur, idq; ex tali detrimento fiebat uenustius. Columbe

candida.] Columbas tutela Veneris assignant poetae, & nullus ignorat, cui uel illud tantum notum sit: Tum maximus heros Maternas agnoscit aues, lætusq; precatur. Autumant eruditi, columbas Veneri consecratas esse propter fectum frequentem, & coitum. Mythici de columbis Veneri dicatis hæc fabulantur. Venus & Cupido cum quodam tempore uoluptatis gratia in quosdam campos descendissent, lasciuia contentione certare cœperunt, quis sibi plures gemmantes colligeret flores: quo in certamine ludicro uictus est Cupido. Siquidem nymphea nomine Peristera subito accurrit, & adiuuando Venerem superiorem effecit. ex quo indignatus Cupido, puellā demutauit in columbam, quæ à Græcis peristera appellatur. Sed pœnam honore muniuit Venus. namq; in consolationem transfigurationis, columbā in tutela sua esse uoluit. Albertus Magnus, homo eruditior quàm eloquentior, columbos ex eo appellari opinatur, quasi colentes lumbos: sed malè. nam, ut docet M. Varro, columbaria proprie sunt loculamenta, quæ singulis paribus intra peristerotrophion assignantur. columbarius uerò, columbarum custos & educator nominatur. Nihil columbis fecundius. nam diebus quadragenis concipiunt, pariunt, incubant, educant. & hoc fere totum annum faciunt. Illud adde, columbar significare genus uinculi apud ueteres. unde Plaut. in Rudente, festiuiter inquit, In columbari collus baud mullum posterit. Hilaris.] Hilaris in secundo ordine, & hilari in tertio declinatur: sicut exanimus & exanimis. Hilarescere est, hilarè fieri, & lætum. hilarari, iucundari, & hilaritate perfundi. ueteres hilaritudine pro hilaritate dixerunt. Plaut. O. uera te hilaritudine. hilarodis apud antiquos dicitur, lasciu

ui & delicati carminis cantor. *Picta colla.*] Torquata columbam appellat Propertius illo uersu: At tu torquata Venus ô regina columbæ. à torque uidelicet, quo circa colla insignita conspiciuntur. Arcefilus philosophus intus columbinum colum, probabat incomprehensibilitatem. siquidem columbarum ceruix uarijs coloribus nitet, quoties aliquò deflectitur: ut auctor est Seneca in 1. *Questionum.* Hinc Cæsar uerò disertissime: Colla Tiberiaca splendent agitata columbæ. Lucret. quoq; de multiplici uarietate coloris circa collum columbarum facundissime scribit. Huiusce rei non ignarus Hieronymus, contra Iohannem Origenistam sic inquit: Columbarum colla ad singulas conuersiones colorem mutantia. *Passeres.*] Non immerito passeres in famulatio sunt Veneris, quos constat esse libidinosissimos. Plin. in 10. refert, salacitatem columbarum & passerum esse comparè. hinc illud, Vernis passeribus salaciores. Annotatu dignum est, priscos Struubeum dixisse uirile membrum, à salacitate passeris, qui græce τερόδ & dicitur. *Melleis modulis.*] Democritus nominat aues quasdam, quarum confuso sanguine serpens gignatur: quem quisquis ederit, intellecturus sit alium colloquia. Apollonius Tyaneus sermonem auium callabat: qui olim spectas, ad passeres in arbore confidentes uenisse unum aliunde passerculum gannitu & uoce obstrepentem, cunctosq; illum secutos euolasse. dixit ad socios: passer ille reliquis nunciavit, se inuenisse frumentum sparsum in angiportu, & cibi affatum. his uerbis permulsi commoti, iuere spectatum: & ita factum esse prout ille prædixerat, mirabundi inuenerunt. Cedunt nubes.] Aduentu Veneris cuncta dissolvant, omnisq; cæli tristitia discutatur. Cæli filia con-

ditur.] Mylbici fabulatur, Venerem expudendis Cæli ab-
 scissis, in mareq; proiectis procreatam, quæ à spuma, unde
 coaluit, Aphrodites nomen accepit. Canora.] Non mi-
 nus decenter quàm eleganter Canoram Veneris familiam
 appellat, intelligi uolēs auiculas dulcisono cantu constre-
 pentes, comitantesq; Venerem dominam instar famula-
 rum. Petitu.] petitione. Vocalis operæ.] Sensus est: Pe-
 tit Venus à Mercurio, ut sibi paulisper usum præconis ac-
 commodet, fungaturq; præconio in Psyche disquirenda.
 præconis autem opera uocalis est, & ministerium uoca-
 lissimum. Mercurium autem præconem nunciumq; deorū
 esse tradūt, cui sermonis potestas tributa perhibetur. ideoq;
 Mercurius quasi medius currens dicitur appellatus, quod
 sermo currat inter homines medius: ideo Hermes græcè,
 quod sermo uel interpretatio, quæ utiq; ad sermonem per-
 tinet, hermenia dicitur. ideo & mercibus præesse, quia in-
 ter uendentes & ementes sermo sit medius. ideo alas ei in
 capite & pedibus ponunt, uolentes significare uolucrum
 fieri per aera sermonem. ideo nuncium dicunt, quoniā per
 sermonem omnia cogitata enunciantur. græcè dicitur ἀγγέ-
 λης, quasi internuncius. Fulgentio furatrinus Deus nomi-
 natus, quod furtis præsit. Usuram.] usum. M. Tul. Huic
 uitæ usuram eripere uis. inde usuraria scēmina Platoni, ab
 usura, hoc est usu nominata. iurisconsulti usuarium ab usu
 nuncupant, eum cui usus legatus est. Apud eosdem usuarius
 seruus, & usuariæ ancillæ dicuntur, quorum usus sit le-
 gatus. Cæruleum supercilium.] Ex Homero sum-
 ptum, epitheton supercilij Iouialis, qui ait, ἀνὰ κύανον
 ὀφθαλμοὺς ἔχοντι; id est, annuit Iupiter cæruleis superci-
 lijs. nam cyanem color est græco uocabulo cæruleus, subui-
 ridis,

ridis, subniger, qua dictione frequenter utitur Plinius.

Frater Arcadi, scis nempe sororem tuam Venerē sine Mercurij præsentia nil unquam fecisse: nec te preterit utiq; quanto iam tempore delitescentem ancillam nequiverim reperire. Nil ergo superest, quā tuo praconio premium inuestigationis publicitatis edicere. Fac ergo mādātū matures meū, & indicia quibus possit cognosci manifestē designes, ne siqs occultationis illicitæ crimē subierit, ignorantia se possit excusatione defendere. & simul dicens, libellum ei porrigit, ubi Psyche nomen continebatur, & cætera. quo factō, protinus domum secessit. Nec Mercurius omisit obsequium. Nam per omnium ora populorum pāsim discurrens, sic mādātæ prædicationis munus exequiebatur: Si quis à fuga retrahere, uel occultam demonstrare poterit fugitiuam regis filiam, Veneris ancillam, nomine Psyche, conueniat retro

Frater Arcadi.] Fratrem Arcadium Mercurium ex eo appellat, quod in Arcadia natus sit. Nāq; in Cyllene } Arcadia mōte Maia ex Ioue Mercuriū enixa est. Ex Ioue quoq; natā Venerem, & Dione, fabulatores tradūt. Sine Mercurij præsentia.] Hoc ex siderali doctrina et astrologico apotelesmate sumptum: namq; Mercurij si dus proximū stellæ Veneris, inferiore circulo fertur: & ut auctor est Iulius Firmicus, si Veneri in horoscopo constituta Mercurij se stella coniunxerit, & in eodem signo & ijs-

dem partibus par-
tilliter fuerint con-
stituti, coronatos
facient, & musi-
cos, qui omnium
admiratione lau-
dentur. item Mer-
curius & Venus
in horoscopo par-
tilliter constituti in
diurna genitura,
facient praefectos
thesaurorum regio-

metas Murtias, Mercuriū præ-
dicatorem, accepturus indicij
nomine ab ipsa Venere septem
sauiam suavia, & unum blane-
dientis adpulsum linguæ lon-
gè mellitum. Ad hunc modū
pronunciant Mercurio, tanti
præmij cupido certatim om-
niū mortaliū studiū arregerat.
Quæ res nunc uel maximè sus-
tulit Psyche omnem contra-
tionem.

rum, oratores, grammaticos, legum inuectores: si uerò
per noctem in horoscopo parilliter fuerint inuenti, faciēt
acutos, ingeniosos, & qui omnia quaecunq; agere uolue-
rint, facile consequantur, quorumq; oratio ac sermo ple-
nus sit leporis ac gratiæ. Præterea Veneris stella nunquam
longius quadraginta sex partibus, Mercurius uerò uiginti
à sole abscedunt. Ancillam.] Psychen. Tuo præconio.]
Mercurium deorum nuncium dici nullus ignorat, utpote
sermonis deum: qui ideo Mercurius, quasi medius currens
creditur appellatus, quod sermo currat inter homines me-
dius: sicut Hermes græcè, quod sermo uel interpretatio si-
gnificatur. Hinc Plautinus Mercurius ait: Nam uos quidē
scitis concessum & datū mihi esse ab dijs alijs, nuncijs præ-
sim, & lucro. Diodorus auctor est in 6 Bibliothecæ, præ-
conia & præcones Mercurio assignari, qui internūcij esse
solēt. ipsum uerò præconem deorum esse, & qui mandata
diligenter exequatur. Mariannus Capella Famam præco-
nantem

nantem non inscite facit uocare nominatim deos in consistorium cœleste, cū nullum sit præconium maius quàm Fama vocalissimæ. Publicitus.] publicæ occultationis illicita. Qui occultat alienum seruum, in eum poena constituta est: ut inquit Vlpianus. is qui fugitiuum celauit seruum, fur est. epistola quoque generali diuorum Marci & Commodi, poena in eū statuta est, qui apud se quæri prohibuit. quæ declarat, & præsides & magistratus & milites stationarios adiuuare debere dominos in inquirendis fugitiuis: & ut inuentos reddant, & ut hi apud quos delitescunt puniantur, si crimine contingantur. Ignorantiæ excusatione.] Aristot. lib. 3 Ethicorum, commissæ per ignorantiam puniendæ esse censet, si ipse committens causa ignorantia fuisse uideatur. Puniantur & ignorantes aliquot ex his quæ legibus continentur, quæ utique scire oportet, nec diffilia sunt, & quæ per negligentiam ignorantur. in lege Mosæica damnatur ignorantia, & punitur: super qua re subtiliter & copiose scribit diuus Hieronymus aduersus Pelagianos. apud Oratores, in partibus purgationis est imprudentia, per quam is qui arguitur aliquid scuisse negatur, & ignorantia excusatione defenditur: ut apud quosdam lex erat, ne quis Dianæ uitulū immolaret. nautæ qui cum aduersa tempestate in alto iactarentur, uouerunt, si portu potiti essent, se ei deo qui ibi esset uitulū immoluros. casu erat in eo portu fanum Dianæ, eius cui uitulū immolare non licebat. imprudentes legis cū exissent, uitulū immolauerunt. accusantur, quod contra legē fecerint. defenduntur ignorantia imprudentiaque præsidio. apud iurisperitos lata culpa dicitur, nimia negligentia: id est, non intelligere quod omnes intelligunt. Libellum.] Ex
ritu

ritu præconis: qui uel ex libello præconium facit, uel scriba subijciente proclamat. Obsequium.] M. Tullius existimat, obsequium esse uerbum Terentianum, & ab ipso Terentio primum usurpatum. Donatus M. Tullium refellit, cum Plautus & Neuius ante Terentium dixerint obsequium. obsequibiles dicti officiosi, & ad obsequium propensi. Mandata prædicationis.] inuenta à Venere præconij. Metas Murtias.] Venerem præci Murtia cognominarunt, à myrto uidelicet, quæ arbor Veneri dicata est: & ut refert Plinius in 15, ara fuit Romæ uetus Veneris myrtæ, quam nunc Murtiam uocant. Murtiæ deæ sacellum erat sub monte Auentino, ut apud scriptores idoneos reperio. In libro Annotationum enarratum reperies illud Liuium, ex libro primo historiæ, Ad Murtiæ data sedes: ubi scripsimus, Murtiæ Veneris templum significari, elocutione apud eruditos usitatissima. nunc scite scienterq; Apuleius alludens ad eorum nomen hoc Murtiæ Veneris, simulq; ad sacellum illi sub Auentino monte dedicatum, ait eum qui indicium facturus sit inuenta Psychæ, conuenire debere ipsum Mercurium ad metas Murtias: hoc est, ad sedem domiciliumq; deæ Veneris, quæ Murtia quasi myrtæ cognominatur, ut illic capiat mercedulam indicij. Murcæ uero dea est desidiosorum, sicut Strenua uegetorum: ex eo nominata, q. præter modum faceret hominem murcidum, id est nimis desidiosum: aut flores Pöponius & Augustinus. Illud addendum, murces appellari homines, qui munus martium pertimescentes, pollicentur sibi præcidium: ex eo opinor dictos, q. murcidi sint, & ex formidine desidiosi ad res bellicas obeundas. Prædicatores.] præcones, præconiumq; facitiantem. Septem suauia sauita.] id est, septem oscula mellita et dulcia. ideo autem septem dixit,

dixit, propter septenarium numerum, qui plenissimus potentissimūq; est: de quo plura in libello septem sapientum. Nomine indicij.] Moris est, ut indici ob rem indicatam præmium constituatur: sicut Vindicio illi proditionis indici pecunia ex ærario, & libertas & ciuitas data sunt pro præmio. Alio nomine indicium dicitur indicina. Adpulsum.] adpulsionem, uibrationemq; & ferruminationem lingue cum lingua, labelli cum labello: quod suauiolum est dulci dulcius ambrosia. quod genus bastationis intelligi uoluit Plautus, cum ait: Fac me proserpentem bestiam duplicem ut habeam linguam. Aliàs appulsus est, pecorum accessus ad aquam, ut apud iuriconsultos. Cupido.] cupiditas. Sustulit.] remouit, abstulit.

Iamq; fores eius dominæ proximanti, occurrit una de famulatione Veneris, nomine Consuetudo: statimq; quantū maximè potuit exclamat: Tandem ancilla nequissima, dominā habere te scire cœpisti? An pro cætera morum tuorum te meritate, istud quoq; nescire te fingis, quantos labores circa tuas inquisitiones sustinuerimus? Sed bene, quod meas potissimū manus incidisti, & inter orci canculos iam ipsos ad hæcisti, datura scilicet acturū contumaciæ tantæ pœnas. &

Proximanti.]

Psyche appropinquant ad fores dominæ Veneris.

De famulatione.] de famulitio, ministerioq;. Interdum ministeria pro iussis ministris ponuntur, sicut & ministerium proministratoribus quoq; posuit Plinius.

Consuetudo.] Scitissimè Consuetudinem Veneri ministram facit: quoniam,

nia, ut inquit Lucretius, consuetudo concinnat amorem, & ex consuetudine Veneris incentiua & æstus effervescent. Lelius apud Ciceronem: Auxit, inquit, benevolentia consuetudo. Consi- militer Marcianus, consulto dat Periergiam, Philologiae pedisse quam, & Agrypniam ancillam: siquidem ægrypnia dicitur sedulitas, & agrypnia uigilia interpretatur. sine sedulitate autem & uigilijs ad philosophiam aspirare non possumus.

Ancilla nequissima.] Obiurgatio est seria & criminosa in Psychem, quæ ancilla nomine probro à consuetudine nominatur, cum Venerem dominam habeat: ancilla enim & domina relatiua sunt nomina, ut patronus & libertus, ut rex & parasitus. Vetus uerbum est, Ex moribus ancillarum dominus persepe perpendit.

Sed

audaciter in capillos eius immissa manu, trahebat eam, nequaquam renitentem. Quam ubi primum inductam, oblatamque si bi conspexit Venus, lætissimum cachinnum extollit, & qualem solent furenter irati: caputque quatiens, & adscalpens aurem dexteram: Tandem, inquit, dignata es socrum tuam salutare? An potius maritum, qui uulnere tuo periclitatur, interuisse re uenisti? Sed esto secura: iam enim excipiam te, ut bonam nurum cõdecet. & ubi, inquit, Sollicitudo atque Tristities, ancillæ meæ? quibus intro uocatis, torquendam tradidit eam. At illæ sequentes herile præceptum, Psychem misellam flagellis afflictam, & cæteris tormentis excruciatam, iterum domine conspectui reddunt.

Sed bene.] Scilicet est, uel habet, uel quippiam consimile.
 Intra Orci cancos.] Cancro dicebantur ab antiquis clau-
 stra & septa: nunc diminutiuo uocabulo cancelli. fiunt au-
 tem lignis in transuersum per modica interualla connexis,
 ad similitudinem retis, quibus sepe sacella & adicula sa-
 cræ sepiuntur, ne profanis pateant. fenestra quoq; his mu-
 niuntur, & scena. M. Tullius in oratione pro Quintio: Et
 me facile reuocatione uestra reuocabitis, si extra hos can-
 cellos egredi conabor, quos mihi ipsi circundedi. Sidonius:
 Exclusa uelis, inclusa cācellis. M. Varro in lib. de uillaticis
 passionibus, positurā cancellorū subijcit oculis legētū, his
 uerbis: Præterea & perticis inclinatis ex humo ad parie-
 tē, & in eis transuersis gradatim modicis interuallis, per-
 ticis annexis ad speciem cancellorum scenicorum ac thea-
 tri. Cancellare uerbum est in ore uulgi & indoctorum fre-
 quentiſſimum, quod tamen à latinitate non abhorret. nam
 sicut ex transuerso ducuntur ligna in cancellis, ita in dele-
 dis scripturis inducuntur transuerso calamo notæ lineæq;
 atramentariæ. Iuriconsultus titulo de his quæ in testamen-
 to delentur: Cancellauerat quis testamentū, uel induxerat.
 inde cancellarij hodie quoq; nominantur, dictione uulga-
 ri quidem, sed tamen latina: quorum officium est scribe-
 re, & scripta delere, cancellareq;. Flavius Vopiscus in Ca-
 rino: Præfectum urbis unum ex cancellarijs suis fecit. Pli-
 nius scribit, cancellatam cutem esse elephantis, eaq; exten-
 ta recipi examina muscarum, mox artatis in rugas repen-
 te cancellis comprehensas enecari. idem refert, quempiam
 prodigiosis uiribus præditum habuisse neruos rectos &
 transuersos cancellatim in toto corpore. Sensus est Apu-
 ley: Psychen intra claustra & cācellos Plutonis adhaesisse,
 tanquam

tanquam significet nullū illi effugium amplius superesse, cum Orci quasi faucibus forcipibusq; inclusa contineretur. cancellos autem orci quis euadere possit? quis perumpere? cum sint adamantini & ineffugibiles. Actutum.] Statim, confestim, sine dilatione. Audaciter.] Contra Quintiliani præceptum, audaciter dicere maluit quàm audacter. uerba Quintiliani ex libro primo hæc sunt: Inhaerent tamen quidam molestissima diligentiae peruersitate, ut audaciter potius dicant quàm audacter: licet omnes oratores aliter sequantur. Cachinnum. Trisum solutiorem. Galenus in libro de Motibus, negat se scire causam risus & cachinni erupentis ex alæ titillatu. Decachinamur, dixit Tertullianus, pro deridemur. Scalpens aurē.] Signū est furentis, indignantisq;, quassare caput, & scalpere aurem. refert Plinius, post aurem dextram esse locum Nemesios deæ: quod referimus tacto ore proximum à minimo digitum, ueniam sermonis à dijs exposcētes. Est autem Nemes dea græca, ultrix impiorum, præmiatrix bonorum, puniens superbos, regina causarum, arbitra rerum: quæ latinum nomen non habet, quamuis eius simulachrum Roma fuerit in Capitolio. de qua Marcellinus, Macrobius, Plin. Antimachus, Catullus, cæteri. Rhamnusiā poetæ frequenter appellant. Dicitur & Adrastia. Pinna Nemesi fabulosa uetustas aptauit, ut adesse uelocitate uolucris cū dijs existimetur. Hæc uoluntatum nostrarum exorsa, multiplicesq; actus permutando conuoluit: nunc erectas mentium ceruices opprimens eneruat, nunc bonos ab imo suscitans, ad bene uiuendum extollit. Sed ad propositū: qui irascitur, & ex indignatione subsannat, aurem scalpiti: contra de effeminatis & impudicis proditum est, quod uno di-

gito caput scalpant: sicut olim de Pompeio dixit Calvus mordaciter, Digito caput uno scalpit, quo credas hunc sibi uelle uirum. Ex quo illud Satyrographi translaturum: Qui digito scalpunt uno caput. Seneca in epistolis ad Lucilium: Impudicum, inquit, ostendit relatus ad caput digitus. Interuifere.] quasi ex interuallo uisitare: quod & inuifere dicimus. Donatus: Visere, inquit, officij est: uidere, quærentis aliquem. Bonam nurum.] Ironicos. inter socrus & nurus quoddam quasi genuinum & naturale disidium est. in Lepti urbe semibarbara moris est, ut nurus altera die socrum ollam mutuam postulet: cui illa statim negat. ut scias illud uerum esse Terentij, quod consulto ambigue protulit: Quid est hoc? omnes socrus oderunt nurus. Sollicitudo atq; Tristities.] Non inscienter, neq; insubtiliter ancillas Veneris Solitudinem atq; Tristitiam esse autumat: cum amor omnis sollicitus sit & anxius, plusq; tristitiæ & amaroris sit in Veneris contubernio quam dulcedinis. Catullus de Veneris Spinosa Brycina ferens in pectore curas. Plautus in Cistellaria: Amor & melle & felle est fecundissimus, gustu dat dulce, amarum ad satietatem usq; aggerit. idem Plautus in Mercatore, curam & ægritudinem sectari amorem memorat. Merito ergo Psyche traditur à Venere torquenda Sollicitudini & Tristitiæ, qui duo tortores animos animantium torquent cruciabilitatibus impatibilibus. Amor enim apud homines carnificinam commentus est, ut uere credit Plautinus amator: qui, Iactor (inquit) crucior, agitor, stimulator, uersor in amoris rota miser. Herile præceptum.] Veneris, heræ & dominæ.

Ventris lenoci

Tunc rursus sublato risu Venio.] Vterus fœ-

mina

minæ turgidus & prægnatio conciliat fauorem, & quodam quasi lenocinio blandimēta conquirat, idq; potissimum apud socrum quæ futura est auia. Tales enim in primis minæ nepotulorū desiderio capiuntur. Vocabor auia.] Thetis apud Papiniū optat fieri auia, & sinu portare nepotulū: est enim nomē auis & auis optatissimum parentibus. Inter exempla felicitatis memoratur diuus Augustus, qui neptis suæ nepotem uidit, M. Syllanum. Audiet.] nominabitur, diciturq;: id enim audimus, quod dicitur. Im-

nus: Et ecce, inquit, nobis turgidi uentris sui lenocinio commouet miserationē, unde me præclara sobole, auiam beatam scilicet faciat. Fœlix uerò ego, quæ in ipso ætatis meæ flore uocabor auia: & uilis ancillæ filio, nepos Veneris audiet. Quam inepta ego, frustra filiū dicam, impares enim nuptiæ, & præterea in uilla, sine testibus, & patre non consentiente factæ, legitimæ non possunt uideri. Ac per hoc spurius iste nascetur, si tamen partum omnino proferre te patiemur. His editis, inuolat in eam, ueslemq; plurifariam diloricat: capilloq; discisso, & capite conuulsato, grauiter affligit: & accepto frumento & ordeo, & milio, & papauere, & eicere, & lente, & faba, commixtisq; aceruatum, cōfususq; in unum glomulum, sic ad illam: Videris enim mihi tā deformis ancilla, nullo alio, sed tantum sedulo ministerio amatores tuos promereri. Iam ego & ipsa frugem tuam periclitabor: discerne seminū istorum

tum passiuam congeriem: singulisq; granis rite dispositis, atq; seiugatis, ante istam uesperam opus expeditum approbato, mihi sic assignato tantorū seminum cumulo. Ipsa cœnæ nuptiali concessit.

parēs nuptiæ.] Ar-
gumentatur Vea-
nus, legitimas nup-
tias non uideri in-
ter Cupidinem et
Psychem, ob dis-
parilitatem: &
quod res acta est

furtim sine testibus, sineq; parentis uoluntate. Vnde con-
sequenter colligit, cum qui ex tali concubitu nascetur, mi-
nime legitimum futurum, sed spurium & notum. Boetius
in commentarijs Topicorum tradit, nuptias non esse iure
contractas, quæ non aut inter ciuem Romanum ciuemq;
Romanam iungebantur: aut cui princeps populus uel ciui-
uitatem uel connubium non permisisset, & ex impari ma-
trimonio suscepti, non patrem, sed matrem sequuntur, hinc
in Topicis exemplum hoc est: Quædam Romana uel cum
Latino, uel cum peregrino, uel cum seruo, uel cum quo ius
connubij non erat, nuptias fecit. dotem contulit, factaq; in-
ter eos diuortio cõtenditur, an nuptiæ mulieris cum eo quod
ius connubij non erat, apud uirum dotis pars post diuortii
debeat permanere. Decemuiui, qui leges Decemuirales cõ-
diderunt, lege sanxerunt, ne partibus connubium cum ple-
be esset, tanquam tales nuptiæ impares sint, & ob hoc
minime legitimæ. Sed cum contumelia hæc plebis insignis
esse uideretur, lege Canuleia connubia inter patres & ple-
bem promiscua facta sunt, ut copiose explicat Lilius in 4.
Præterea legimus apud iurisconsultos, lege Papia caueri,
ne senatoribus, eorumq; liberis, libertinam uxorem habe-
re libere liceat. Præterea in uilla,] Nō uideo cur in uilla

factæ nuptiæ non sint legitima, cum & ipse in apologia scribat, uxorem multo auspiciatius in uilla quàm in oppido duci: in solo uberi, quàm in loco sterili. nec lex Iulia de maritandis ordinibus, ad hunc modum usquam sic interdicit, Vxorem in uilla ne ducito. Forsitan nuptias in uilla factas improbat, ob solitudinem, ubi nullis testibus (quod nefas est) Psyche Cupidini copulata est. Patre non consentiente.] Scribit Paulus iuriconsultus, nuptias consistere non posse, nisi consentiant omnes, id est qui coeunt, quorumq; in potestate sunt: & ut auctor est Vlpianus, si nepos uxorem uelit ducere, auo furente, omnimodo patris auctoritas erit necessaria: sed si pater furiat, auus sapiat, sufficit aui uoluntas. Si ita pater absit, ut ignoretur ubi sit, & an sit, quid faciendum sit merito dubitatur. & si triennium eluxerit postquam apertissime fuerit pater ignotus ubi degit & superstes sit, non prohibentur liberi eius utriusq; sexus matrimonium uel nuptias legitime contrahere. Spurius.] Vulgo cõcepti solent spurij appellari, uel quasi sine patre filij: uel à græca uoce σπύς, quod significat pudenda, & ita legendum est libro primo Institutionũ, ubi mendosa dictio passim reperitur, & perperam exponitur ab Accursio. auctor est Plutarchus in problematis, Sabinos uxoris pudenda sפוריõ appellare, & inde spurium dictũ. Purior illa interpretatio est, ut spurius dicatur quasi sine patre: neq; enim hi patrem habere intelliguntur. Interpretæ prænomena antiquorum, duabus literis, S. P. spurius notatur: quod apud historicos sæpiissime inuenies. Inuolat in eam.] Vola manus & pedis media pars dicitur: auctores Donatus & Seruius. unde & inuolare dicimus, cum aliquid furtim uola manus subtrahitur. & inuolare

lare rursus, cum uolentæ manus in aliquem diriguntur. Teren. in Eunuchis: Vix me contineo, quin inuolem in capillum. & minæ istæ propriè scæminarum sunt, unguibus scæuentium. Nam ut inquit Lucret. Arma antiqua, manus, ungues, dentesq; fuerunt. Diloricat.] distendit, dilacerat, discerpit. M. Tul. in secundo de Oratore: non dubitauit excitare reum consularem, & eius diloricare tunicam, & iudicibus cicatrices aduersas senis imperatoris ostendere. Quod diloricat dixit, alibi idem exemplū memorans inquit, Tunicam à pectore discidit: ut intelligamus diloricare & discindere eodem intellectu usurpari. Egesippus in quarto: Momētanei bellatores gladios occultentes, quæcūq; reperiēbāt diloricabāt. Videtur dici diloricare, quasi loricā dissoluere atq; discludere: sicut diffibulare est, discindere, et fibulam resoluere. Statius in 6. Thebaïdos: Torio chlamydē diffibulat auro. Plurifariā.] pluribus in locis et partibus. Confusis in unum glomulum.] Venus aceruauit conglobauitq; hæc omnia confusanco aceruo factō, & uix separabili, ut ita grauius torqueret fatigaretq; Psychē in discernenda congerie. glomus accipitur pro glomere, siue glomeratione, & quadam quasi aceratione. Plinius tradit in 36. Si quis improperet intra labyrintham siue glomere lini, exitum inuenire non queat. Glomus in sacris appellatur crustulum cibi figura, quod obsonij genus est. grumus uerò dicitur agger, siue collectio terræ minor tumulo, à congerie dictus. hinc exgrumantes decentissimo uocabulo Varroniano dictæ cochleæ, quasi grumos eruentes, & ex grumis exilientes, accepto frumento & ordeo. Ex Pliniana distinctione, frumenti appellatione hordeum continetur. duo enim prima frugum genera facit

Plinius: frumenta, ut triticum & hordeum: legumina, ut faba & cicer. Videtur Apuleius frumentum pro tritico posuisse, speciali quodam significato. Frumenta autem & fruges à fruendo dicta, frui est uesci, à frumine, quæ est summa pars gulæ, per frumen enim esculenta delabuntur. hordeum uerò antiquissimum in cibis, sicut Atheniense ritu, Menandro auctore, apparet. inde gladiatores hordearij appellati. polentam græci ex hordeo præferunt: panem hordeaceum antiquis usitatum uita damnauit. Plin. hordeum inter genera frumenti numerat, atque id ex omni frumento minime calamitosum esse, & frugum omnium molliissimum. Quæri solet, cur à Columella hordei genus hexastichon sit nominatum, & aliud quod distichum uocant. distichum autem hexastichum id, cuius spicæ senos ordines habent: sicut distichon, quæ binos: græcè *ἑξάστηχον* ordeum, & *διστίχον* hordeacius. Et milio.] Quidam putant milium cepisse nomen à maxima numerorum, quæ est mille: græci *μύριον* uocant. panis à milio fit, qui antequam refrigeret, sine fastidio potest absumi. Milio Campania gaudet, pultemque candidam ex ea facit. Sarmatarum quoque gentes hac maxime pulte aluntur. Æthiopes non aliam frugem, quam milij hordei que nouere, milij purgamenta apludam uocant, auctore Plinio. Gellius uerò & Nonius tradunt, rusticos ueteres dixisse apludam, frumenti surfurem: sicut floeces, uini fecem. Miliaria auiculæ sunt ex eo dictæ, quod milio fiant pingues. Et papauere.] Papaueris satini & sponte nascentis genera & medicinas percenset Plin. in 19. & 20. græcè *μῆλον* dicitur, unde Meconium succus papaueris uocatur, multum opio ignauior. Meconium quoque uocant sordes infantium alio editarum, quod

Aristo.

Aristotelis interpretes papauerculum interpretatus est, quod colore cruentum atq; admodum nigrum & piceum est. *hælix* caput papaueris nominatur à græcis, indeq; medicamentum diacodion dictum, quia ex papauerū capitibus conficitur: cuius Plinius & Galenus meminerunt. Papauer Cereri attribuitur propter fertilitatem. unde epitheto poetico Cereale papauer. symbolū ciuitatis, Eusebio teste, est papauer. Cicer.] Columella quoddam ciceris genus arietinum appellat, quod (ut inquit Plinius) arietino capiti simile est: religio columbinum, quod alij uenerium uocant, peruigilijs adhibet. siliquæ ciceri rotundæ sunt, unde Ciceronum cognomina. Græci ἰγίστρον appellant. Ædiles in celebratione Floraliū cicer & fabam, aliq; id genus populo spargebant. inde illud Horatianum: In cicere atq; faba bona tu, pda; lupinis. Quod æmulatus Persius dixit: Cicer ingere largē Rixanti populo. Lente.] in Ægypto laudatissima lens nascitur. quæ ob id à poetis Pelusiaca est cognominata. Sunt auctores, æquanimitem fieri uescientibus ea. inde Lentulorum cognomina. Græci φαεινὴ dicunt. lens optima, quæ facillimè coquitur. acie quidem oculorum obtundit, & stomachum inflat: sed aluum sistit in cibo, magis q; disiecta cœlesti aqua. Et faba.] Inter legumina maximus bonos est fabæ. Lomentum appellatur farina fabacea, quo ad eruganda corpora usa est antiquitas. hinc illud epigrammatistæ: Lomento rugas uteri quod condere tentas. A faba insulæ in Oceano septentrionali Fabariæ nominantur. græcè νῆαυ & dicitur. Cur Pythagorica sententia fabæ damnetur, causas referunt Plinius, M. Varro, Gellius, Cicero. illud annotatu dignū memorat Plutarchus, ænigma uidelicet Pythagoricum de abstinentia fabæ

tia fabarum significare, abstinendum esse à republica: ut
 Abstine à fabis, nihil aliud sit, quàm, abstine à reipublicæ
 administratione, neq; publica tractes. fabis enim priscorū
 suffragia continebantur. Silente luna fabam uellendā esse
 præcipit Columella. est autem luna silens interlunium,
 siue coitus lunæ: quod græci *ῥίαν μένιν*, hoc est neomeniā
 dicunt. Synodicam lunam frequenter appellat Firmicus
 Maternus, quando est coniuncta cum sole, in coitu uidelicet.
 ab eodem persæpe synodica radiatio ponitur, pro ea radia-
 tione quæ est in coniunctione errantium stellarum. Valuoli
 fabæ folliculi appellantur, quasi ualliuoli, qui uallo fracti
 excutiantur. Glomulum.] aceruum, glomerem, globum.
 glomus in sacris crustulum appellatur, & ex oleo coctum.
 glumam uerò folliculum siue tuniculam in hordeo & tri-
 tico appellant. auctor M. Varro. Sedulo ministerio.] nō
 solum forma, sed etiam dexteritas strenuitasq; in puella
 amoris est conciliatrix: sed & utilitate ministerij lauda-
 tur puella apud Ouidium his uersibus: Vna ministrarum
 media de plebe Galanthis, Flaua comas aderat, faciendis
 strenua iussis, Officijs dilecta suis. Promereri.] concili-
 liare, et obsequio demereri. Dixit poeta in Opere serio: Nū-
 quam regina negabo Promeritam. Exponūt grammatici,
 præstitisse, bene gessisse, Teren. Ita me uelim ames prome-
 rentem pater; id est, bene agentem. E contrario commercia-
 ri, est male agere & delinquere. ut illud: Quid commerui
 aut peccaui pater? Frugem tuam periclitabor.] id est, pe-
 riculum faciam tuæ uirtutis. periclitari enim est experiri,
 alias periculum subire. Hinc illud amphibolon apud Epi-
 grammatistam, periclitatur capite sodalis noster. Discer-
 ne,] diuide, discrimina, nam discriminare est, speciem à
 specie

specie separare: quod & Donatus docet in 11. Æneidos cōmentario. Passiua congeriem.]indiscretam & confusa neam, uocabulo à passim deducto. sic passiva Venus, passiva libido, apud Iulium Firmicum usurpatur pro publica et communi ac promiscua: & passivi amatores ab eodem dicuntur, qui passim ac indifferenter fœminas omnis amant. Seiugatis.]separatis, sepositisq; per species.

Nec Psyche manus admolitur in conditæ illi & inextricabili moli: sed immanitate præcepti consternata, silens obstupescit. Tunc formicula, illa parua, atque ruricola, certatim difficultatis tantæ, laboristq; miserta, contubernalis magni dei, socrusq; sæuitiam execrata, discurrens gnauiter, conuocat, corrogatq; cunctam formicarum accolarum classem: Misere mini terræ omniparentis agiles alumna, misere mini, & Amoris uxori puellæ lepidæ periclitanti, prompta uelocitate succurrite.

Moli.]aceruo, glomulo. & declinat, hæc moles. Inconditæ.]incompositæ, indigestaq;. Formicula ruricola.]Optimum formicæ epitheton, ut ruricola dicatur, quasi ruris cultrix diutina, & operaria sedula. Plin. in 11. de formicis loquens scribit hæc: iam in opere q labor, quæ sedulitas? sili- ces itinere earum attritos uidemus,

& in opere semitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid possit quantulacumq; sedulitas. operantur nocte plena luna, interlunio cessant: & ut inquit Horatius, Exemplum magni laboris formica est. unde Solomō in pro-

uerbijs: Vade ad formicam, inquit, ô piger, & considera
 uias eius, & disce sapientiam: quæ cum non habeat ducẽ,
 nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum si-
 bi, & congregat in messe quod comedat. Græcè dicitur
 μύρμηξ, & forma diminutiua μύρμηκος. hinc prouerbiũ
 græcorum, ἀγαθὸν μύρμηκος, de copia felicitatis, & bo-
 norum affluentia. aliàs myrmecia dicuntur ulcuscula, quo-
 rum meminit Cor. Celsus. Contubernalis magni dei.] Cõ-
 tubernalem Cupidinis Psychem intelligit, cuius laboris mi-
 serta est formica. Magnus autem deus nõ tam Iupiter hoc
 in loco significatur, quàm ipse Cupido, de quo Plato sic
 memorat in Symposio: Magnus deus est amor, & apud ho-
 mines deosq; mirandus. Socrus.] Veneris, quæ in Psy-
 chem nurum atrociter nimis sæuebat. Gnauiter.] Stre-
 nuẽ, uelociter. Classẽ formicarum.] totum ordinẽ, po-
 pulosamq; familiam formicarum, quæ illius loci cultrices
 erāt. Appellatione classis significatur ordo & multitudo.
 Liuius narrat, Romam fuisse distributam in classes à Ser-
 uio Tullio. Classes quoq; in scholis sunt ordines discipulo-
 rum. Quintilianus in primo auctor est, à præceptoribus
 suis pueros in classes distributos, ordinẽq; dicendi secundũ
 uires ingenij datum: Ea nobis, inquit, ingens palmæ con-
 tentio, ducere uerò classẽ multo pulcherrimũ. De hac clas-
 se scholastica intellexit Satyrographus illo uersu: Cũ peri-
 mit sauos classis numerosa tyrannos. Classici, ut docet Gel-
 lius, dicebantur non omnes qui in classes distribui erant,
 sed primæ tantum classis homines, quibus centum milia æo-
 ris amplius ue censebant: infra classẽ autem appella-
 bantur, secundæ classis, cæterarumq; omnium classium qui
 minore summa censebantur, ex hac translatione decenter
 à Sene-

à Seneca dicuntur scriptores primæ & secundæ classis, hæc est primi & secundi ordinis & loci. Alumna.] Condecenter & commodè animantes omnes dici possunt alumnae telluris, cum omnia ab ea alantur indulgenter, perinde atq; nutrice & matre, cui eximia propter merita cognomen indidimus maternæ uenerationis. hæc, ut Plinij uerbis utar, benigna, mitis, indulgens, ususq; mortalium semper ancilla, quæ coacta generat? quæ sponte fundit? quos odores, saporésq;? quos succos? quos tactus? quos colores? quàm bona fide creditum reddit sævus? quæ nostri causa alit? Merito terra omniparens à scriptoribus dicta, sicut à Virgilio scribente, Necnon & Titon terra omniparentis alumnū Cernere erat. Augustinus in 7. de Ciuitate dei, Tellurē matrem dici tradit, quòd plurima pariat: magnā, quod cibum pariat. M. Varro terræ uini geminam, masculinam scilicet & femininam, inesse prodit: Masculinam scilicet, quòd femina producat: & femininam, quòd recipiat atq; nutriat. inde à ui feminina dictam esse Tellurem, à ui masculina Tellumonem. Pontifices faciebāt rem diuinam Telluri & Tellumoni: addentes præterea duos terræ deos, Altorem scilicet & Rusorem. Altor autem dicebatur, quòd ex terra aluntur omnia quæ nata sunt: Rusori uerò nomen erat ex eo, quòd rursus cuncta eòdem resoluuntur. Amoris uxori.] Psychæ. Prompta uelocitate.] Æsopus ille fabulator elegantissimus, fabulatur formicam olim hominem fuisse: quæ non proprijs laboribus contenta, uiciorum quoq; fructus auferebat. ex quo indignatus Iupiter, transfigurauit eā in bestiolā formicā, quæ formam quidem immutans, pristinum affectum, pristinaq; parcitatem retinuit. Unde & nunc quoque rura perlustrans,

strans, colligit alienos labores, reconditq; in thesauro.

Sepedum.] Id est, populosus numerus fornicarū, instar undarum et fructuum, undatim ruebant in auxilium Psyche. Virgilius : Mane salutatam plenis uomit ædibus undam. Sepedes autem eleganti vocabulo dicuntur, à numero pedum. formicis enim seni pedes sunt, sicut in sectis ferè omnib. Insecta nerò sunt ea animalia, quæ

Albertus Magnus

anulata appellat, Aristoteles & Græci *ἰστρονα*. Plinius in 11. Omnibus, inquit, his seni pedes, pleriq; vermes duodecim habent, aliqua & centenos : numerus pedum impar nulli est. Granatim.] per grana, speciesq; granorum.

Disitis.] diuisis, separatis, discretis. Perniciter.] celeriter. Vino madens.] Vinum & unguenta decenter Veneri copulantur, cum sint incentiua libidinis: meritoq; priusci ex Venere & Baccho Priapum genitum finxerunt, cōiectura satis proba quòd qui uino indulgent, sint ad Vene-

rem

Ruunt aliæ, superq; aliæ, se-
pedum populorum unde, sum-
moq; studio singulæ granatim
totum digerunt aceruum: sepa-
ratimq; distributis, dissitisq;
generibus, è conspectu perni-
citer abeunt. Sed initio noctis
è conuiuio nuptiali, uino ma-
dens, & flagrans balsama Ve-
nus remeat, totumq; reuincta
corpus rosis micantibus, ui-
saq; diligētia miri laboris : Nō
tuum, inquit, nequissima, nec
tuarum manuum istud opus, sed
illius, cui tuo, immò & ipsius
malo placuisti. & frusto cibarij
panis ei proiecto, cubitum
facessit.

repropensiores, procliuiioresq̃. Fragrās.] spirans, redolens. Reuincta.] circumdata, coronataq̃. Rosis micantibus.] Venerem rosis reuinctam scitissimè memorat, nāq̃ rosa Veneris flos est. id quod & Virg. testatur in Elegia dio cui titulus est Rosæ, cum ait: Sideris & floris est domina una Venus. Apud Aphibonium fabella est, quemadmodum olim Venus latura suppetias Adonidi, deliciolo suo, quem Mars necare tendebat, in rosas incidit, quarum spinis pedem perforatur: ex quo uulnuscule manans cruor, rosam quæ prius candida erat colorauit. hinc Claudianus, significare uolens rosas à Venere colligi, ita inquit: Sic facta cruoris Carpit signa sui: id est, rosas decerpit Venus, suo ipsius sanguine coloratas, insectusq̃. Epigramatista quoq̃ Veneri gratā esse rosam illo hendecasyllabo demonstrat: Sis fœlix rosa, mollibusq̃ fertis Nostri cinge comas Apollinaris, Quas tu nectare candidas, sed olim Sic te semper amet Venus memento. Græci rosam rhodon appellant: inde rhodion unguentum dictum, ex rosâ confectum, de quo Plin. in 13. Illius.] Cupidinem intelligit. Fruſto panis.] M. Cato: Fruſto, inquit, panis conducipotest uel uti taceat, uel uti loquatur. Hinc aduerbium frustatim, quod significat per frustra & minutatim: quod & ὑποκοριστικῶς frustilatim dicitur. Plautus in Curgulione: Iam ego te faciam ut hic te formicæ frustilatim differant. Inde frustulentam aquam appellat, intelligi uolens iusculum concinnatum ex carne minutim concisa. Cibarij panis.] Cibarium panem dicimus sordidum, plebeium, prorsusq̃ uiliorem, qui & secundarius nuncupatur. apud Suetonium non pauca annotauimus, super generibus panis: ubi tradit secundarium panem mirè Augusto expetitum esse. Plinius in 18. Ci-

barij,

bary, inquit, quod secundariam uocant, sestarios quatuor: idem paulo mox cibarium à secundo sciungere uidetur, cum ait: Secundarij panis quinas sebras, totidem cibarij, & surfurum sestarios sex. Cor. Celsus cibarium panem dicit esse infirmisimum: sic enim uocat, in quo est minimum alimenti: sicut ualentissimum id, in quo plurimum alimenti est. De cibario pane M. Tullius in 5. Tuscula. Cum cibarius, inquit, in casa panis datus esset, nihil uisum illo pane iucundius. Cibarium quoque uinum dici posse pro ignobili, testis est M. Varro, qui ait: Potus meus uinum cibarium. idem dixit, Tui frater cibarius fuit Aristoxenes: ubi cibarius homo unproprie quidem, sed scite, accipitur pro sordido & plebeio ac proletario. Cubitum facit. It dormitum. praeceptum M. Catonis est, Villicus primus cubitum surgat, postremus cubitum eat.

Petulantia luxurie.] Luxurie & luxuriam indifferenter usurpare apud scriptores idoneos, sat liquet. Cupita.] Psyche dilecta, desiderataq;. Separatis amatoribus.] Psyche & Cupidine. Tetranox.] nigra, erudelis, amara, ob disidium scilicet amatorum, alias

Interim Cupido solus interioris domus unci cubiculi custodia clausus, coerebatur acriter: partim, ne petulanti luxurie uulnus grauaret: partim, ne cum sua cupita conueniret. Sic ergo distinctis, & sub uno tecto separatis amatoribus, tetra nox exanclata. Sed auro-ra commodum inequitati, uocatæ Psychæ Venus insit iactat: Vides ne illud nemus, quod fluuiio præterluenti, ripisq; longis attenditur: cuius imi gurgites

gites uicinum fontem despi-
ciunt? oues ibi nitentes, auri-
que colore florentes, incusto-
dito pastu uagantur. Inde de
coma preciosi uelleris floccū
mihi confestim, quoquo mo-
do quæsitum afferas censeo.
Perrexit Psyche uolenter, non
obsequium quidem illa fun-
ctura, sed requiem malorum
præcipitio fluuiialis rupis habi-
tura. Sed inde de fluuiio muscæ
suauis nutricula, leni crepitu
dulcis auræ diuinitus inspira-
ta, sic uaticinatur arundo uiri-
dis: Psyche, tantis ærumnis ex-
ercita, neq; tua miserrima mor-
te meas sanctas aquas polluas;
nec uerò contra formidabiles
oues istius oræ feras aditū, quo
ad de solis flagrantia mutuato
calore, truci rabie solent effere-
ri: cornuq; acuto, & fonte sa-
xea, & nonnunquam uenena-
tis morsibus in exitium sauire
mortalium. Sed dum meridies
solis sedauerit uaporem, & pe-
cua spiritus fluuiialis serenita-
te conquieuerint, poteris sub
illa procerissima platano, quæ

tetræ, uitabile, illu-
uiosum, fædum di-
citur. Exancla-
ta.] Quasi cum
ærumnis & labo-
ribus exhausta,
transactaq;. Græ-
ci uerbi proprie-
tas exigere uide-
tur, ut exanilare
potius per literā
t, quam exanclare
dicamus: quod &
in primo commen-
tario annotaui. Il-
lud adde, quod an-
clabris siue antla-
bis mēsa uocatur,
quæ in sacrifican-
do dijs anclatur,
id est hauritur, mi-
nistraturq;. At-
tenditur.] iuxta
& propè explia-
catur, extēditurq;. Nitentes.] splen-
dentes. Incusto-
dito pastu.] libera
& soluta pasto-
ne. Floccum as-
feras.]

feras.] *Floccus* propriè dicitur in pan-
no, si in uellere
particula est emi-
nentior, quæ for-
ficibus reciditur:
cuius diminutiui
est *flocculus*. *Pli-
nius* in 16, de robo-
re loquens ait: Na-
seuntur in eo &

mecum simul unum fluentum
bibit, latenter te absconderet
& cum primùm mitigata furia
laxauerint oues animum, per-
cussis frondibus attigui ne-
moris lanosum aurum repe-
ries, quod passim stirpibus cō-
nexum obhærescit. Sic *Arūdo*
simplex & humana, *Psychē* æ-
gerrimam salutē suā docebat.

pilula nucibus non ab similes, intus habentes *flocculos* mol-
les, *lucernarum* luminibus aptos. idem in 10. *Hirundines*,
inquit, nidum mollibus plumis *floccisq;* consternunt. *Cor.*
Celsus inter notas & signa mortiferi morbi esse scribit, si
quis in febre & acuto morbo manibus in ueste *floccos* le-
git, *simbrias* uel diducit: inde fit uerbum *floccifacio*, pro cō-
temno, nihilipendo, nec pluris facio quàm sint *flocci*. apud
Plautum in *Epidico* anceps est scriptura. nam à quibusdā
legitur, duo de *flacci* senes. Alij legere malunt, de *floc* cati,
quasi attriti, uetuli, ut *pannus* & uestis sine *flocco*. *Demi-*
ror Nonium Marcellum sic scripsisse: *Deflaccare* est atte-
rere, tractum à uestibus sine *flacco*. Fateor equidem de-
flacco re accipi in eo significatu, quem ille tradit: sed à *flac-*
co uestimenti deriuari id plane diffiteor. non enim *flaccus*
in uestib. dicitur, sed *floccus*, ut iam docuimus, & uulgo
quoq; usurpatur. *flaccus* uerò uocabulo prisco latino signi-
ficat languidum, uietum & mollem: quod & *flaccidus* no-
minatur. *Plinius* autumat, cognomina *Flaccorum* ducta
esse ab auribus *flaccis*, hoc est mobilibus, *flaccidis*, languis.

dulis. est & uerbum uetus flaccet, quod significat languet,
 deficit: inde deflaccare & inflaccare. Apuleius in apolo-
 gia: Cur uestra oratio rebus flaccet, strepitu uiget? Fun-
 tatur.] peragit. fungi enim agere est, defungi peragere: ut
 docet Agretius. Purior lectio est, si corrigas, Funditura: si
 cut uerbum illud Habitat, corrigo Habitura. est enim
 sensus, Psyche libenter utroq; perrexit, non quidem ob ob-
 sequium iniunctum peractura, sed requiem malorum ha-
 bitura, inuenturaq; ex morte, quam subire destinauerat
 ex rupis præcipitio. Musicae nutricula.] Harundinem mu-
 sicæ nutriculā eleganter appellat. nam ex harundine Pan-
 fisulam compaginauit: ex harundine tibiæ conficiuntur.
 inde calamum auleticon uocant Græci, quam nostri tibiæ
 lem. Plin. in 16. docet, quemadmodum harundines præpa-
 randa sint in usum tiliarum. Inspirata.] quasi spiriue
 quodam animata, & uocalis facta. Exercita.] fatigata,
 agitata. Virg. Nate Iliacis exercite satis: interdum exerci-
 tius dicitur cōtemptus, neglectusq;: ut docet Fulgentius Pla-
 ciades, allegans illud Plautinū, Nos nostramq; familiā ha-
 bes exercitam. A. Gellius dixit in primo, Aderat ibi forte
 amicis noster lectione multa exercitus: pro exercitatus.
 & ita frequenter reperias apud auctores. Istius oræ.]
 regionis & loci. Formidabiles oues.] Sunt oues quas fe-
 ras uocant. nam in quocunq; genere animalium est placi-
 dum, eiusdem inuenitur & ferum. ait Plin. camelopardas
 lin appellatam esse ouis feræ nomine, cum aspectu magis
 quam feritate conspicua sit. græcè πρὸ βατρὸν dicitur: unde
 Probatica piscina in Euangelio dicta, qua probata, id est,
 oues lauabantur. Apicas uocant oues quibus nudus est uen-
 ter, & sine lanicio, quas damnant, μὴ λαν quoc; ouem Græ-
 ci λαν-

ci nuncupat: unde melotes, uestes ex ouinis pellibus factæ, apud Ecclesiasticos scriptores appellantur. Mutato calore.] quod calorem & uim excitet solis feruor, exemplo sunt serpentes, quæ per calorem acerrimè mouentur: per brumalia autem & hyberna tempora mutatione cæli refrigeratæ, immotæ sunt stupore. auctor Vitruius. & a Salustio proditum est in Iugurtha, calore & siti serpentes magis quàm re alia accendi, & in rabiem efferari. Contrà in hominibus corpora calore fiunt imbecilla, & feruore dissoluuntur: cum à refrigerationibus solidentur atque confirmantur. nam calor exurendo eripit naturales uirtutes, dissoluitque eas, & mollescentes efficit atque imbecillas: ut etiam in ferro animaduertimus, quod quamuis natura sit durum, tamen in fornacibus ignis calore percalescens ita mollescit, ut in omne genus formæ facile fabricetur: idem frigida aqua tinctum redurefcit, & restituitur in pristinam proprietatem. Fronte saxea.] dura, indomabilis, & quasi lapidea. Pecua.] oues: ueteres (ut tradit grammatici, et annotat in 5. Priscianus) hoc pecu singulariter, pecua pluraliter dixerunt. Plautus in Mercatore: Nec pecua ruri pascere, nec pueros nutrire. & Solinus: Ita impabulosa, inquit, est ut pecua nisi interdum à pastoribus arceantur, ad periculum agat satietas. Pecuatum dici uoluerunt Stultum. Antidamus in Moralibus: Hominem quis ferat sic pecuatum? Spiritus.] auræ ex flumine minantis. Homerus, è flumine auras antelucanas semper insalubres esse tradit. Nilus solus omnium fluuiorum, auctore Herodoto, nullas ex se auras remittit, spiratque. Lucan. amnem celebrat nomine Anauron, quasi sine aura, & nullum spiritum exhalantem. Procerissima.] editissima, amplissimaque.

plissimaq;. Plinius de magnitudine arborum scribit in 16. aitq; usas esse arbores admirationis præcipuæ, longitudinisq; incredibilis. Idem in 11. refert, platanos celebratas fuisse Athenis inambulatione Academiæ. Fabulositas græcia narrat Iouem sub platano cum Europa concubuisse in insula Creta, quæ nunquam folia dimittat. Umbra causa tantum hæc arbor expetitur: cuius non alia commendatio maior est, quam quod solem æstate arcet, hyeme admittit. Genialis ab Ouid. dicta est, quasi uoluptaria. Platani radices mero infuso nutriuntur. docuitq; luxuria priscorum, arbores uina potare. Abscondere.] Tanta est platanorum capacitas & amplitudo, ut quædam celebretur domicilij modo caua octoginta pedum, specu tam digna miraculo, ut Licinius Mutianus prodiderit, epulatum intra eam se cum decem & octo comitibus. Caius quoq; princeps in Veliterno rure epulatus est sub platano quindecim conuiuarum ac ministrorum capace: quam cœnam appellauit illenidum. Attigui.] proximi. Lanosum.] Vellus aureum significat, ut in quo aurum est lanæ plenum, & floccis lanicij fulgidum. Obhærescit.] adhærescit atq; implicatur. ob enim antiqui pro ad ponebant: ut obiurare pro adiurare: & ob os, quod significat ad os: ob Romam, ad Romam. Ennius: Ob Romam noctu legiones ducere cœpit. ab eodem dictum est, Omnes occisi occensiq; in nocte serena: id est, accensi.

Nec pœnitentia

Nec auscultatu pœnitendo diligenter instructa illa cessauit: sed obseruatis omnibus, furatrina facili, flauentis auri mol-

do.] auscultatione salutari, & optimo documēto. Auscultare enim

significat obedi-
re: nec tam audi-
re est, quàm dili-
genter attendere.
hinc illud Catonia
num: Auditis enim
non auscultatis, tã
quã pharmacopo-
lam. Furatrina.]
furto & rapina.
eodem enim incli-
uatu furatrina di-
citur, quo moletri-
na, feratrina, foetu-
trina. est autẽ mo-
letrina, pistrinum
à molendo dictũ.
Antiquitas deam
coluit nomine Fu-
rinam: in cuius ho-
norem ferie furi-
nalia dicuntur: cui
etiam flamen fuit
attributus, dictus
furinalis. Flauen-
tis.] aurei. A' co-

lore & flauum & fuluum dicitur aurum. Quid autem di-
stet flauum à fuluo, docet Gellius. Dominam.] Venerem.
Contortis.] toruis, superbiam fastumq; indicantibus: ho-
mini enim in supercilijs, ut inquit eleganter Plin., tristitia.

licie congestum gremium Ve-
neri reportat. nec tamen apud
dominam saltem secundi labo-
ris periculum, secundum testi-
monium meruit, sed contortis
supercilijs subridens amarum,
sic inquit: Nec me præterit hu-
ius quoq; facti auctor adulteri-
nus. sed iam nunc ego sedulo
periclitabor, an oppido forti
animo, singulariq; prudentiã
sis prædita. Vides ne insistẽtem
celissimã illi rupi montis ara-
dui uerticem, de quo fontis a-
tri fuscæ defluunt undæ? Proxi-
mãq; conceptaculo uallis in-
clusæ Stygias irrigant paludes,
& pauca Cocyti fluenta nu-
triant. Indidem mihi de sum-
mi fontis penita scaturigine,
rorem rigentem hauritum ista
confestim deserto urnula. Sic
aiens, crystallo dedolatum ua-
sculum, insuper ei grauiora cõ-
minata, tradidit.

hilaritatis, clementiæ, severitatis indicium est. fastus & se-
perbia aliubi conceptaculū, sed hic sedē habet: in corde na-
scitur, hic subit, hic pēdet. Supercilia in Iunonis tutela esse
putabat antiquitas, q̄ his protegantur oculi, per quos luce
frui-mur, quam tribuere putabant Iunonem, unde & Luci-
na dicta est. M. Varro lunā Lucinam esse interpretatur,
quam ait ducem nascentium esse, eiq̄ decē mulieres potissi-
mum supercilia attribuisse: quia supercilia in altissima cor-
poris parte collocata sunt. inde supercilium pro loco edito
abruptoq̄; accipitur, ut antē diximus. superciliosos dici-
mus superbos, & seueros. Amarum.] Subrisit quidē Ve-
nus, sed eo risu qui magis amaritudinem animi tristitiamq̄;
præferret, quā hilaritatem. amarum dixit, pro amare
& indignanter. Adulterinus.] Sicut, inquit, aliena ope
usa es in digerendis frugibus, aceruatim commixtis: ita
in hoc quoq̄; negotio alienas suppetias, alienumq̄; admini-
culum adhibuisti, fuitq̄; tibi opitulator adulterinus, uidelicet
Arundo, cuius monitu instructa Psyche peregerat Veneris
mandata. Periclitabor.] tentabo, experiar. Oppidū
forti.] ualde robusto & firmo: aduerbium est frequen-
tissimum. Verticem.] Vertex est contorta in se aqua, uel
quicquid aliud similiter uertitur. Sic & pars summa capi-
tis uertex, & quod in montibus eminentissimum, rectē di-
xeris hæc omnia uertices. auctor Quintilian. in 8. à poeta
dictum est, Saxi de uertice pastor. Fusca.] nigrantes: un-
de fuscitatem & atritatem posuerunt ueteres pro nigritia,
& atro colore. Cocyti fluentia.] Præconio poetarum Co-
cytus inter infernos amnes notissimus est, cuius Plato me-
minit in Phædone, scribens eum contra Pyriphlægetontē
erumpere in tartarum. Philosophi corpora mortalium in-

feros uocauerunt, & omnia quæ illic esse credidit fabulosa persuasio, in nobismetipsis assignare conati sunt, assertentes Cocytum esse quicquid homines in luctû lachrymasq; compellit. græcè enim λυγνύω, lugeo; & λυγνύω, luctus uolulatusq; significatur. Stygiam uerò paludem interpretantur, quicquid inter se humanos animos in gurgite mergit odio rum, ἀπὸ τοῦ στυγῆν, quod odisse significat. στυγῆν, odibiliter, στυγῆς querulus, odiosus dicitur. Indidē,] inde, ex illo loco & fonte. Penita scaturigine.] interiori fluxione: ab hac particula penitus, quæ significat intimam partem, fit nomen penitus penita penitum. Antiqui quoq; auctore Prisciano, & penitior & penitissimus dicere solebant: uelut interior intimus. A. Gellius penitissimas gentes dixit, pro remotissimas, ultimasq;: quas Plin. extimas uocat. Apuleius in demonio, In penitissimis mentibus diuerfetur: pro intimis. Plaut. in Asinaria: Age quæso Hercle usq; ex penitis faucibus: id est, ex interioribus. Sidonij est ille versiculus Phalecius: Francorum penitissimas paludes. Hauritum.] haustum, eductum: sicut enim ab audio auditum, sic ab haurio hauritum declinauit. Hausta ueteres dixerunt rotarum cados, ab hauriendo: græcè ἀντλα dicuntur. De multiplici significato huiusce uerbi (est enim polysemon) annotant grammatici, aliter enim est dictum, Latus haurit aperit: aliter, Ille piger hausit spumantem pateram: aliter, Vocēq; his auribus hausit. Crystallo dedolatum.] Plin. crystal lum inter gemmas percenset, & gratiam crystallinorum poculorum celebrat. Crystallum glaciem esse certum est, unde nomē græci dedere. infestatur pluribus modis, scabrie, ferrugine, maculosa nube, occulta aliquando uomica: est & ruffa, aliquibus rubigo, alijs capillamentum rimæ simile,

simile. hoc vitreari artifices litura occultant: quæ sine vitio sunt, appellant asyntheta, quasi simplicia & pura. quiddam apud Plinium acentra legere malunt, quam asyntheta, quasi sine centro: quod prædurum fragileque inter crystalli vitia numeratur. Nemo amissarum rerum nuncio accepto, duos calices crystallinos in suprema ira fregit illisos. fragmenta sarciri nullo modo queunt. Pocula crystallina in frigido potu probantur, calore dissiliunt. Dedolatum dixit, artificio vitrearum læuigatum, & omni scabricia expolitum. Dolare enim, & dedolare, fabrorum verbum est, cum materiarum complanatur asperitas. Hieron. dolatorium appellat id ferramenti genus, quo materia & lapides dolantur: quod alio nomine asciam Latini uocant. unde asciare verbum Vitruuius est, ascia dolare. Sic enim inquit in 7. Sumatur ascia, & quemadmodum materia dolatur, sic calx lacu macerata ascietur. Exasceatum dixit Plaut. quasi dicas expolitum, perfectumque.

At illa studiose gradum celerans, montis extremum petit cumulum, certe uel illic inuentura uitæ pessimæ finem. Sed cum primum prædicti iugis conterminos locos appulit, uidet rei uastæ letalem difficultatem. Namque saxum immani magnitudine procerum, & inaccessa salebritate lubricum, medijs è faucibus lapidis fontes horridos euomebat: qui statim

Inuitæ.] Ut le
Elío planior sit, le
gere malim, Inue
tura uitæ finem.
uolebat enim Psy
che ex rupe ardua
se præcipitans, in
uenire uitæ finem.
arduosæ scilicet,
& infelicis: cum
mors arumnarum
requies sit, & fi
nis. Hinc illud Ho
Z 4 ratias

ratiā: Moriar,
 mors ultima linea
 rerum est. Letas-
 lem.] mortiferū,
 & letum asseren-
 tem. Immani.]
 ingenti & enora-
 mi. alias immane
 dicitur fœdum &
 noxium. Salebri-
 tate.] acerbitate,
 asperitate saxorū.
 Salebras asperita-
 tes saxorū dici vo-
 luerunt. M. Tul.
 nunquam in tan-
 tas salebras cecidi-
 disse. Inde salebro-
 sus, asper: & sale-
 britas, asperitudo
 significatur. In-
 accessa.] inaccessi-
 bili, inuia, inadie-

bili. Lacinijs.] tortuosis & flexuosis limitibus. sic enim
 aquæ fontanæ per semitas obliquas fluere consueverunt,
 & delabi. Exerto tramite.] aperto & subdiali. subdia-
 lia enim dicuntur, quæ sub dio, hoc est cælo sunt. Veteres
 expapillatum dixerunt, renudatum & exertum: sicut à
 Plauto dictum est expapillatum brachium. Cum autem cō-
 traria sint exertus & connectus, scite dixit fontes fluxisse
 connectos

proni foraminis lacinijs editi,
 perq; procliuē delapsi. & angu-
 sti canalis exerto connecti tra-
 mite, proximam conuallem la-
 tenter incidebant. dextera le-
 uaq; cotibus cauatis proser-
 punt, & longa colla porrecti
 sæui dracones, inconniua uigi-
 liæ luminibus addictis, & in
 perpetuam lucem populis ex-
 cubantibus. Iāq; & ipsæ semet
 muniebant uocales aquæ. Nā
 & Discede: &, Quid facis: uide.
 &, Quid agis: caue, & fuge, &
 peribis, subinde clamant. Sic
 impossibilitate ipsa mutata in
 lapidem Psyche, quamuis præ-
 senti corpore, sensibus tamen
 aberat: & inextricabilis pericu-
 li mole prorsus obruta, lachry-
 marum etiam extremo solatio
 carebat.

contectos in tramite aperto, cum intra canalem angustum decurrerent: saepe enim usuuenit, ut locus fluentis riuī sit exertus, ipsæ uerò aquæ intra angustias canalī inumbrentur, & contectæ decurrant. Cotibus,]cautibus et saxis. Proserpunt.]Serpere & proserpere idem dicebant: quod est proprium peculiareq; draconum. Plaut. Fac me proserpentem bestiam duplicem ut habeam linguam. hinc Proserpina quoq; dicta luna, quod ut serpens modò in dextrâ, modò in sinistram partem latè mouetur. Inconniua uigilia.] Vigilia inconniua eleganter dicitur, quando nusquā oculi conuiuent, sed aperti micantesq; aspectu uegeto peruiigilant. Conuiuere enim est, oculum claudere, genas operire. grauiorē alitum (ut auctor est Plin.) inferiore gena conuiuent, columbæ & similia utraq; conuiuent. Silius: Cōniuent, solēq; pauent agnoscere uisu. Hinc eleganti translatione dicimus deos & homines cōniuere in delictis, quæ impunita prætereunt. e contrario inconniuens dicitur, qui oculis est uigilantibus, apertisq; sine nictatione, sine palpitatione. A. Gellius de Socrate memorat, quod inconniuens, immobilis, ijsdēq; in uestigijs perstabat. Sic & inconniua uigilia, pro inconniuens & exerta, oculis nusquam somno succumbentibus. Dracones autem acie oculorum acutissima & peruiigili præditos esse, tradunt auctores: & nomē argumento est. nuncupantur enim ἀνὸ τοῦ ἀίπειν, quod est uidere, & ob id simulachris Æsculapij & Salutis draco subiungitur: oportet enim medicum esse oculatissimum, & prænosce commodā incommodaq; in corporibus: cui conuenit dicere posse de agroto, quæ sint, quæ fuerint, quæ mox uentura sequantur. Addictis.] eleganter & scitè, quasi oculi ita addicantur mancipenturq; uigilia, ut illi

præsto sint: sicut addicti sententiæ prætoris creditoribus tradebantur in mancipatum, super qua re legito A. Gellij librum nouissimum. Populis.] Omnis uis uidendi, ac ratio cernendi, continetur in populis, quæ & pupillæ dicuntur: quæ ob id Lactantius scintillas luminum nuncupat, in libro de Opificio: per eas enim se ipsa mens intendit, ut uideat: mens enim uidet, animus cernit, transmittitq; uim uisibilem per oculos, quasi quasdam per fenestras. Auctores Plin. M. Tul. cæteri. Muniabant.] ne scilicet uox polueretur. Vocales.] Ab effectu, nam uocem repente emiserunt, Psychem admonentes ut abscederet procul. Præterea aquæ uocales dici possunt à sono & strepitu, quæ fluentes efficiunt. Subinde.] frequenter, identidem. Mutata in lapidē.] Facta est, inquit, Psyche similis statuæ lapideæ, sine sensu, stupēs, attonita, ob rei imperatæ impossibilitatem. Mole.] Magnitudine, & quasi aggere pressa. Lachrymarum solatio.] Habebat Psyche oculos quasi pueriles, qui (ut inquit Plaut.) lachrymam expuere unam non quibant: cum interdum lachrymarum in dolore profusio sit maximum solatium. Seneca: Omnis aduersa fortuna habet in querelis leuamentum. Ouid. Fleq; meos casus, est quædam flere uoluptas.

Prouidentia.]

Græci *πρόνοια* uocant, quam nostri prouidentiam: quæ fatidica Stoicorū anus appellatur à Velleio Epicureo apud N. Tullium.

Nec prouidentia bonæ græues oculos, innocentis animæ latuit ærumna. Nam primi Iouis regalis auis illa, repere propansis utrinq; pinnis affuit, rapax aquila: memorq; ueteris obsequij, quo ductu Cupidin

nis Ioui pocillatorem Phrygiū
 substulerat, opportunam ferēs
 opem, deiq; numen in uxoris
 laboribus percolens, alti cul-
 minis diales uias deferit, ob os
 puellæ præuolans, incipit: At
 tu simplex alioquin, & expers
 rerum talium, sperasq; te san-
 ctissimi, nec minus truculenti
 fontis, uel unam stillam posse
 furari, uel omnino continge-
 re: dijs etiam, ipsiq; Ioui formi-
 dabiles aquas istas Stygias, uel
 fando comperiisti? quodq; uos
 deieratis per numina deorū,
 deos per Stygis maiestatem so-
 lere? Sed cedo istam urnulam.
 & protinus arreptam, comple-
 tamq; festināter, libratiscq; pin-
 narum nutantium molibus, in-
 ter genas sæuientium dentiū,
 & trisulca uibramina draco-
 num, remigium dextra læuaq;
 porrigens, nolentes aquas, &
 ut abiret innoxius præmonen-
 tes, excipit: commētus, ob ius-
 sum Veneris petere, eiq; se præ-
 ministrare. quare paulo facili-
 or adeundi fuit copia. Sic ac-
 ceptam cum gaudio plenam

prouidentia mun-
 dum regi autumās
 sanctiores philo-
 sophi: cuius oculū
 nihil latet, nihil
 effugit. de qua M.
 Tullius in secun-
 do de Natura deo-
 rum. Talis igitur
 mens mundi cum
 sit, ob eāq; causam
 prudentia appella-
 ri recte possit, ita
 enim pronæa dia-
 citur, hæc po-
 tissimū prouidet,
 et his maxime est
 occupata, primū
 ut mundus quā-
 aptissimus sit ad
 permanendum, de-
 inde ut nullare e-
 geat, maxime autē
 ut in eo eximia pul-
 chritudo sit, atque
 omnis ornatu.
 Sēsus est, arumnā
 Psyche, hoc est a-
 nima, non latuisse
 oculos prouiden-
 tias

tiae perspicacissimos. Aquila regalis avis.] Sat est

urnam, Psyche Veneri citata retulit.

motū, aquilam Ioui dicatam esse, uel quia fulmine non percutitur, uel quia dicitur dimicanti Ioui contra Gigantes fulmina ministrasse, uel quod in auspiciū aduolauerit illi a duersus Titanas proficiscenti: quam uictor bono omine acceptam, tutelæ suæ subiugauerit. Sacra uerò hystoria testatur, aquilam consedissee Ioui in capite, atq; ita regnum portendisse. Igitur ob hæc aquila regalis auis nuncupatur: & quia in omnia auitia regnū sortita est, ideo traditur exercere inimicitias cum auicula cui trochilos est nomen: ob hoc tantum, quod rex auium nominatur. Prouerbum græcorum est ἀετὸς γήρας, aquilæ senectus, quod de senibus bibosis & uini auidis dicitur. & ita usurpat noster Comicus, quoniam aquilæ in senectute tantum bibunt, cum ob aduncitatem rostri superioris cibo uesci non possint. à Græcis dicitur hæc paræmia, de his qui in senectate sunt meliores quàm in iuuenta: propterea quod aquilæ senescentes maturè uictū * feruntur et ob curuaturam rostri fieri innocentiores. quas Plinius noster ait oppetere non agritudine, sed fame: in tantū superiore rostro accrescente, ut aduncitas aperiri non queat. Pocillatorem Pbrygium.] Ganymedem significat, quem Iupiter efflictim amans, in aquilam demutatus rapuit. fabula notissima. Lactantius porticum uelamētum ita reseat ac detegit, ut tradat, ideo dici Iouem rapuisse in aquila catamitū, quia aut per legionem rapuit, cuius insigne aquila est: aut quia nauis in qua est impositus, tutelam habuit in aquila figuratam. Strabo harpagiam dici locum autumat, unde raptus sit Ganymedes.

des. ἀπαίσιw enim græcè est rapio. id autem circa Dardan-
 nium promontorium cōtigisse arbitrantur. Eusebius chro-
 nographus signat, Ganymedem à Tantalò raptum esse, in-
 deq; exortum bellum inter Troem Ganymedis patrem, et
 Tantalum. hunc in cælo pocula & nectâr Ioui ministras-
 se, canūt poeta, & cum primis Ovidius, cum ait: Nec mo-
 ra, percussio mendacibus acre pennis Arripit Iliadem, qui
 nunc quoq; pocula miscet, inuitaq; Ioui nectâr Iunone mi-
 nistrat. Igitur cum Ganymedes poculorum Iouialium pin-
 cerna sit, uocabulo elegantissimo pocillator dicitur, quasi
 poculorum ministrator. à poculo enim fit pocillum, qua di-
 ctione Liu. & Plin. utuntur. Præterea in Zodiaco aqua-
 rius est, quem complures (ut inquit Higinus) Ganymedem
 esse dixerunt, quem Iupiter ministrum deorum fecisse exi-
 stimatur. Itaq; ostenditur uelut aquâ fundens. unde à græ-
 cis Hydrochoos dictus est, quo nomine & à nostris nomi-
 natur. Catullus in Callimachi interpretamento: Proximus
 Hydrochoi fulgur es Oarion. Pocillatorem Ganymedem
 denotat Ausonius illo uersu: Stat Iouis ad cyathū, generat
 quem Dardanius Tros. Nam stare ad cyathum scitè & e-
 leganter dicitur pocillator, qui cyathum propinat. sic Lu-
 uenalis: Nec puer Iliacus, formosa nec Herculis uxor Ad cya-
 thos. Sueton. tradit, Cæsarem ad cyathum stetisse Nicome-
 di. Cyathissare Plautino uerbo est, ad cyathū stare, & cya-
 tho uina ministrare: hoc est, fungi pocillatoris ministerio.
 Numen dei.] imperium Veneris, & maiestatem: à nutu
 numen dictum. Sustulerat.] in cælum tulerat, portas
 ueratq;. Ductu Cupidinis.] Sensus est, aquila repende-
 re uult beneficium Cupidini, subueniens laboriosæ Psychæ
 suis uxori, memor quod & auspicio ductuq; ipsius Cupi-
 dinis

dinis Ganymedem in cœlum uexerat Ioui amanti. In uo-
 xoris laboribus.] in laboriosis arumnis Psyche. Dia-
 les uias.] Iouiales & cœlestes. Græci Dia Iouem appellāt:
 hinc flamen dialis dictus, à Ioue cui sacra facit. à die quoq;
 dialis deducitur. Hinc scōma illud M. Tullij in consulē, qui
 uno tantum die consulatum peregit. Solent, inquit, esse fla-
 mines diales, modō cōsules diales habemus. Inde sub dio di-
 citur, quasi sub Ioue, id est cœlo, quod & sub diuo dicitur
 unde subdiales dictæ siue subdiuales ambulationes, Plinio,
 q̄ apertæ sunt, & ostētæ soli atq; sub cœlo: est enim æther,
 splendor ætheris. Ob os.] ad os. ob enim, ut suprā dictū
 est, antiqui ponebant pro ad: ut ob Romam, ad Romam:
 ob os, ad os. M. Tullius: Cuius ob os Graij ora obuertebant
 sua. Ioui formidabiles stygias aquas.] Vt poetæ canunt,
 statuit Iupiter, si quis fefellisset numen Stygis, peierassetq;
 per stygias undas, ut uno anno et nouem diebus ab ambro-
 sia & nectare prohiberetur. ideo autem hoc fictum cre-
 ditur, quia tristitia contraria est æternitati, & dij per sty-
 gias aquas tanquam rem contrariā iurare formidant. Vir-
 gilius: Stygiamq; paludem, Dij cuius iurare timent & fal-
 lere numen. Apud Platonem in Phædone Stygius fluuius
 per colorem cyaneum, hoc est nigrum & obscurum erum-
 pere fertur, qui paludem efficit stygiam. Antē dictum est,
 nomine stygis tropologicē significari, quicquid inter se hu-
 manos animos in gurgite mergit odiorum. Deieratis.]
 Deierare est, ualde iurare. hæc enim particula de auctiua
 est: ut deamat, pro ualde amat. auctor Donatus. unde de-
 iurium dicitur Gellio, & reliquis, pro iureiurando. peiera-
 re uerò est, falsum iusiurandum dicere: quod & periura-
 re usurpatur. Tertullianus: Citiys apud uos per omnes deos
 quā

quàm per unum Genium Cæsaris peicratur. Cedo.] da-
 Vrnulam.] uas aquarium est: ex eo dicta urna, quod uri-
 nat in aqua hauriēda. Vrinare enim est mergi: inde urina-
 tores & urinantes dicti, qui sub aquis natant & mergun-
 tur: quæ dictio apud Plinium frequentissima est. Quicun-
 que fidere delphini oriente natus fuerit, urinator erit. uri-
 narium mensa est uasorum, ex eo dictum, quod urnas cum
 aqua positas ibi potissimum habebant. Trisulca uibranti
 na draconum.] Hoc dictum propter linguam serpentis
 quæ trisulca est, uibrans, atriq; coloris, ut docet Plin. in u.
 quod & poeta testantur. Virgilius: Arduus ad solem &
 linguis micat ore trisulcis. Ouidius: Tresq; micant linguæ.
 Sensus est, aquilam erepta urnula excepisse, retulisseq; ad
 Psychē aquas illas formidabiles, inter trisulcas uibrantesq;
 linguas draconum, & dentes aculeatos, quos serpentibus
 esse tradunt serratos, pectinatim coeuntes, ne contrario oc-
 cursu atterantur. Remigium.] Alas dicit, ut supra poeti-
 ca translatione. Innoxius.] armiger scilicet Iouis aquila.
 Præminantes.] possumus etiam legere præmonentes, tan-
 quam aqua prius mouerint aquilam, ut abiret sine nocu-
 mento. Commentus.] cum finxisset aquila.

Nec tamen nutum deæ sæ-
 uientis uel tunc expiare po-
 tuit. Nam sic eam, maiora atq;
 peiora flagitia comminans, ap-
 pellat, renidens exitiabile: Iam
 tu quidem uideris magna quæ-
 dam mihi, & alta prorsus male-
 fica, quæ talibus præcepis meis

Vel tunc.] ex-
 hibito officio tam
 difficili, & obse-
 quio tam ancipiti.
 Appellat.] alloqui-
 tur. Renidens ex-
 itiabile.] risu exi-
 tium perniciemq;
 denunciāns. Ma-
 gna

gna quædam.] Si legis magna, copulabitur cum malefica. Sed dispice an purior lectio sit Maga. dicit enim Venus, sibimagam quandam uideri Psyche, & maleficam primi nominis, quæ mandata ipsius impossibilia, nedum difficilia factu, tam strenuè exequuta sit. Gnauiter.] strenuè, uelociter, diligenter. Pu-

pula.] Ironiçôs pronuntiandum, nomine enim blandimenti appellat Psyche, quam maxime oderat: quemadmodum blandientes dicere solemus, Meus ocellus, mea columba, mea festiuitas. Consimiliter dicimus, mea pupula, quæ in oculo pars preciosior est: utpote uidendi opifex atq; effetrrix, & (ut auctor est Plinius) adeo pupillis absoluta uis speculi est, ut totam imaginem hominis reddant. quidam id blandimenti nomen à puppa deducunt. sunt enim puppe, quæ per diminutionem pupulle dicuntur, imaguncule puellares in delicijs oblectamentisq; uirgularum, de quibus est illud Persianum: Nempe hoc quod Veneri donauit à uirgine puppe. ita puppa & pupos nominauit anti-

obtemperasti gnauiter. Sed ad huc istud mea pupula ministrare debebis. Sume istā pyxidē, & (dedit protinus) usq; ad inferos & ipsius Orci ferales penares te dirige. Tunc conferens pyxidem Proserpinæ: Petit de te Venus, dicit, modicum de tua mittas ei formositate, uel ad unam saltem dieculam sufficiens. nam quod habuit, dum filium curat egrotum, consumpsit atque contriuit omne. sed haud immaturius redito, quia me necesse est indidem delinam, theatrum deorum frequentare.

quitas puellas & puellōs. Prior interpretatio magis proba, magisq; uenusta est, ut ad pupulam, oculi blandimentum, id genus referatur. Orci ferales penates.] Domicilium orci, id est Plutonis, ferale esse, & mortiferum merito dici, nemo est qui nesciat. De te.] à te. uetus elegansq; locutio. Horatius: Quærit de pueris, num sit quoq; fracta lagena. Dieculam.] quod per unam diem etiam breuicula sufficiat. Diecula enim modò diem significat, aliàs morulam & tempusculum: ut in primo commentario fufius explicatum est. Quod habuit.] scilicet formositatis. quasi dicat, omnis mea formositas genuina & ingenita est absumpta in curatione Cupidinis ægroti: sicut medicamentū ex pyxide depromptū absumitur in ægro curando. Redito.] regredere. Haud immaturus.] citò, prematurè, festinanter. Indidem.] inde, ex hac pyxide, ex hac formositate Proserpinæ.

Tunc Psyche uel maximè sensit ultimas fortunas suas: & uelamento reiecto, ad promptum exitium sese compelli manifestè comperit. quid ni? quæ suis pedibus ultro ad tatarum manesq; demereare cogeretur. nec cunctata diutius, pergit ad quampiam turrim præaltam, indidem se datura præcipitem. sic enim rebatur, ac in feros rectè atq; pulcherrimè se posse descendere. Sed turris

Velamento reiecto.] id est, aperte, nec per ambas ac uelamentū, cognouit se impelli ad ultimum exitium. Vltimas fortunas.] ultimè infortunū. Quid ni.] cur non, scilicet cōperiet cognoscere, sese cōpelli ad exitium præparatū, remo-

Aa tis

ti strophis, & fu-
cis. Demeare.]
descendere, &
deorsum meare.
Indidem.] ex ea
turri. Descende-
re.] ut scilicet per
præcipitium ex-
tincta ita descen-
deret ad manus,
ad quos demeant
soli mortui. Et
quid.] Turris uo-
calis facta casti-
gat Psychen, quod
se præceptio perē-
ptam demittere
ucllet ad tartarū,
cum mortuis nul-
lus ad superos re-
ditus pateat, unde
negant redire quē
quam: ex quo fie-
ret, ut Veneri py-
xideculam referre
non posset. No-
uissimo periculo.]
Qui ultimum peri-
culū sibi superan-
dū esse cognoscit,

prorumpit in uocem subitam:
Ecquid te, inquit, præcipitio
misella quæris extinguere?
quidq; iam nouissimo pericu-
lo, laboriq; isto temerē succum-
bisi? Nā si spiritus corpore tuo
semel fuerit seingatus, ibis qui-
dem profectō ad imum tarta-
rum, sed inde nullo pacto redi-
re poteris. Mihi ausculta. Læ-
dæmon Achaia nobilis ciui-
tas non longē sita est. huius cō-
terminam, deuīs abditam lo-
cis quære, Tenarum. Inibi spi-
raculum Ditis, & per portas
hiantes monstratur iter inuīū,
cuius te limine transmeatam
simul commiseris, iam canale
directo pergis ad ipsam Orci
regiam. Sed non hactenus ua-
cua debebis per illas tenebras
incedere, sed ossas polēta mul-
sa concretas ambabus gestare
manibus, ac in ipso ore duas
ferre stipes. Iamq; confecta bo-
na parte mortifera uia, conti-
nuaueris claudum asinum li-
gnorum gerulum cum agaso-
ne simili: qui te rogabit, decidē-
ti sarcinae fusticulos aliquos
porris

porrigas ei. Sed tu nulla uoce
deprompta, tacita præterito.
Nec mora, cum ad flumē mor-
tuum uenies, cui præfectus
Charon, protinus expetēs por-
torium, sic ad ripam ulterio-
rem sutili cimba deducit com-
meantes.

et extremum la-
borē superesse, id
forti animo ca-
pessere non recu-
sat, ut exanclatis
ærumnis deinceps
molliter quiescat.
nam spes quietis
inuitamentum est

laboris subeundi. Seiugatus.] Separatus, seiunctusq; ab-
iuratis uitæ stipendijs. Tartarum.] poetæ tartarum ap-
pellant carcerem pœnarum infernarum: quod et Tertul-
lianus memorat in Apologetico. Plato receptaculum esse
autumat, in quod omnia flumina confluant, et rursus ef-
fluant, tanquam tartarus fons sit aquarum omnium. Plato
nem refellit Aristot. in secundo Meteororum. Grammatici
tartarum deducunt ἀπὸ τοῦ τάρταρος, id est à tremo-
re frigoris, uel ἀπὸ τοῦ τάρταρος, quia omnia illic turbata
sunt. Ob hoc dixit M. Varro, tartari originem græ-
cam esse. à tartaro fit tartarinus, quod uetusti poetæ car-
men ostendit: Corpore tartarino progenerata palude uirago.
Abditam locis.] obditam, quasi in recessu conditam ac deli-
tescentē. deuia autem loca dicimus, quæ extra uiam milita-
rem ac publicam remota sunt. sic deuij populi, M. Tullio
dicti. sic ab Horatio scortum deuium, pro meretrice, quæ
in angiportu siue uico remotiore degat, procul à uicis pu-
blicis. Tenarum.] De Tenaro, quod nomen est promon-
torij et oppidi, et spiraculi inferni, affatim diximus in
primo commentario. Ditis.] Plutonis, quem et Summa-
num uocant, quasi summum manū, cui nocturna fulmina

assignant. Offis.] Canit uates Mantuanus, Cerberum custodem inferorum tricipitem, obfrenatum demulctu, ac sepultum somno fuisse ab Ænea, cum illi obiecisset offam melle & medicatis frugibus soporatum. nunc ex doctrina poetica præcipitur Psychæ, ut offas secum gestaret, quibus sæuitiam canis ferocientis leniat ac mitiget, quas ex polenta & mulsa concinnatas esse præscribit. est autem polenta, cibus tam peculiaris Graciæ, quam puls Italiæ. fit ex ordeo, et plurib. quidē modis, ut docet Plin. A polenta, polentarii crepitu dixit Plaut. apud Ouid. neutraliter enunciatur illo uersu: Dulce dedit testa quod coxerat ante polenta. De offa & polenta satis multa in primo commentario. Mulsa uerò potio est ex aqua & melle confecta, græcè uocatur hydromel: ab rei argumento, quæ præclaram utilitatem habet in cibo ægrotantium, in uiribus recreandis, stomachoq; mulcendo, ardore refrigerando: ut docet Plin. in 22. & ut auctor est Hipocrates, scribens de regimine acutorum: Hydromel, id est aqua mulsa omnibus temporib. morbi bibi potest in acutis ægitudinibus. duo sunt mulsæ genera, alterum scilicet subita ac recentis, alterum inueterata. repentina fit melle despumato utilior, inueteratae usum damnauere. Inuenio apud auctores, hunc potum bibendum esse alsiosis, itē animi humilis & præparci, quos micropsycho appellat. Sunt autē alsiosi, qui frigore conflantur, & algores ferre non possunt. M. Varro pecus caprinum alsiosum esse tradit. frequens est apud Plin. dictio hæc, in hoc significato. Simpliciter autem dicitur mulsa, si cut & mulsum interdum adiectiuum nomen est: ut aqua mulsa, lac mulsum, acetum mulsum. Plin. lacte mulso augeri ait iecur anserinum. Apud eundē mentio est aceti mulsi, quod

quod sit ex aceto & melle, q. græci dicunt oxymel. Tradit Hippocrates, pleureticis potū oxymellis dandū esse hyeme quidē calidum, æstate uerò frigidum. Plin. in 14. oxymellis confectionem docet. Ocnomel Palladio est quasi mulsum, ex uino scilicet & melle nō despumato confectū: unde & nomen. apud eundem mentio est omphacomelis, quod sit ex succo uuæ semiacerbæ, & mellis mixtura. græco uocabulo *ὑπαν* dicuntur uuæ acerbæ, & cæteri fructus immaturi. inde Plin. omphacinū oleū et uinū, quod sit ex uua immatura et olea drupa. si enim uocatur, antequā cibo matura sit. Stipes.] nummos. Mortiferæ uicæ.] Viam mortiferam appellat, quæ ducit ad manes, & mortis domicilium. Continuaueris.] eundo conueneris, consequuta fueris. Claudum asinum.] Verbum est uetus perquā elegans clodera, quod significat claudicare, & claudum fieri. Plin. in 18. Clodunt ita, lipiunt uē ab afflatu, & aluo citā pereunt. Agasone.] Hic agasonem pro asinario accipimus. Aliā significatur equorum curator, & (ut inquit grammatici) agaso proprie dicitur, qui iumenta curat. Plin. in 35. Pinxit, inquit, Athemion agasonē cum equo. Liu. in 7. Agasones mulis imponit. Simili.] Signat agasonem peræquē gerulum fuisse lignorum, sicut erat asinus. Fusticulos.] Minuta ligna significat, à fustē, per diminutionem deriuato uocabulo, ab A. Gellio caudices lignorum dicti in consimili significatu. fustuarium Liuio & M. Tullio ponitur pro fustium castigatione atq; supplicio. Tacita præterito.] Præcipit turris Psyche, ut tacita silensq; prætereat, nec ullum responsum depromat agasoni, quando rogabit ut ligna porrigat sarcinæ corruenti. Ad flumē mortuum.] Sicut mare mortuum, ita & flumen mortuum.

usurpatur eruditis, quod est apud inferos. Hecateus oceanū septentrionem appellat Amalchium, quod nomen Scythica lingua significat congelatum. Philemon morimarum a Cimbris uocari tradit: hoc est, mortuum mare. ultra deinde Croniū appellat. hinc intelligi potest carmen Claudiani apud Plin. mendosa dictio est in quarto, ubi non Croniū legitur, sed Crenium. Flumen uero mortuum significatur Acheron, qui apud manes est, quo portitor Charo umbras transuehit cimba ferruginea. Infra pigrum fluentū appellat. de hoc Plato in Phædone: Acheron, inquit, per deserta fluens loca, atq; sub terram, ea in paludem defluit Acherusiam, quod pleriq; defunctorum deueniunt animi: ibiq; per fatalia quedam temporum curricula commorati, partim quidem longiora, partim uero breuiora, rursus in generationes animalium relabuntur. Acheron græcè dicitur quasi tristis, & sine gaudio. unde optimo epitheto tristis nominatur à Silio, illo uersu: Tristior his Acherō sanie, crassaq; ueneno Æstuat. Tradunt, auctores, de Tartaro nasci Acheronta, ex Acheronte Stygem, de Styge Cocytom quod totum ex physiologia secretarijs depromptum est. Nam qui caret gaudio, sine dubio tristis est: tristitia uicina luctui est, luctus ex morte progignitur. Platonici tradunt, per Acheronta significari, quicquid fecisse nos poenitet usq; ad tristitiam. Charon.] De hoc ait poeta graphicè & eleganter: Portitor has horrendus aquas & flumina seruat Terribili squalore Charon, cui plurima mento Canicies incul ta iacet, stant flumina flamma, Sordidus ex humeris nodo dependet amictus. Charon, ut grammatici autumant, per antiphrasim dictus, quasi acheron, id est tristis. Charon argumentum est frequens Luciano in dialogis condendis.

quem

quem *νεγμύα*, hoc est portitorem uocat, & *νεγμύας* nau-
 lum siue portorium. Portorium.] Merces quæ datur por-
 titoribus, propriè dicitur portorium. Lucilius: Portu expor-
 tant clanculum ne portorium dent. Plautus in *Asinaria*:
 Ego polhunc portionem priuabo portorio. Portitores ap-
 pellant telonarios, qui portum obsidentes omnia sciscitan-
 tur, ut ex eo uectigal accipiant. Donatus in sexto *Æneidos*
 commentario: Portitores, inquit, sunt qui portus obseruat.
 hinc scite Plaut. in *Menæchmis*: Portitorem domum duxit
 ita mihi necesse est eloqui, quicquid egi atq; ago. Interdum
 portitor est qui portat; uehitq; nauigio, accepto portorio,
 hoc est mercedula trāsuectionis. ut Charo portitor in hoc
 significatu, quem Græci *porthmea* appellant. ita enim di-
 cere malo, quàm transfretatorem. Iuuenalis: Iam sedet in
 ripa, tetrumq; nouitius horret *Porthmea*. aliàs portitor
 Sidonio, Hieronymo, alijsq; recentioribus est, gerulus baiu-
 lusq; literarum, quos literati tabellarium, male literati las-
 torem uocant. *Sutili cymba*.] Imitatio Virgiliana. sic e-
 nim scriptum est in serio opere: Genuit sub pondere cym-
 ba *Sutilis*. ubi *sutilis* exponitur à commentatoribus pro in-
 texta, per quod fragilis ostenditur. *solutilis* uerò nauis Sue-
 tonio dicta, qua Neronis mater periclitata est: altera à sic-
 endo, altera à soluendo deducitur. Lucianus *scaphidion* uo-
 cat *cymbam Charonis*. *Cymbia*, quod poculorū genus est,
 dicta sunt à *cymba* nauis, cuius figuram representant.

Ergo & inter mortuos aua-
 ritia uiuit: nec Charon ille Di-
 tis & pater tantus deus, qui-
 quam gratuito facit, & pauper

Inter mortuos
 auaritia.] Senten-
 tialiter indignan-
 terq; simul dictum
 est in auaritiam,
 cuius

cuius tanta est uis,
 ut non solum inter
 uiuentes uigeat,
 sed etiā apud mor-
 tuos uiuat, domine-
 turq; , cum Charō
 neminem sine por-
 torio mercedulaq;
 transuehere uelit.
 & hoc totum ex
 disciplina Ægy-
 ptiorum transla-
 tum est, apud quos
 mos fuit, ut cadas
 uera defunctorum
 per fluium &
 Acherusiam palu-
 dem ad sepulchrū
 delata conderen-
 tur. nauis quæ ues-
 tabat corpora,
 baris appellaba-
 tur: alio uocabus
 lo apud Græcos
 epibatra nuncupa-
 ta. Obolum por-
 titori dabatur, cui
 nomē inditum est
 Charon. ibidē quo-
 que Hecates tem-

moriens uiaticum debet qua-
 rere, & es si fortē præ manu nō
 fuerit, nemo eum expirare pa-
 tietur. Huic squalido seni da-
 bis nauli nomine de stipibus,
 quas feres, alteram: sic tamen,
 ut ipse sua manu de tuo sumat
 ore. Nec secius tibi pigrum
 fluentum transmeanti, quidam
 supernatans senex mortuus,
 putris attollens manus orabit,
 ut eum intra nauigium trahas.
 nec tu tamen illicita affectare
 pietate. Transito fluuio, modi-
 cum te progressam textrices
 orabunt, anus telam struentes,
 manus paulisper accōmodes:
 nec id tamen tibi contingere
 fas est. Nam hic omnia tibi, &
 multa alia de Veneris insidijs
 orientur, ut uel unam de ma-
 nib. committas offulam. Nec
 putes futile istud pollentariū
 damnum leue. altera enim per-
 dita, lux hæc tibi prorsus dene-
 gabitur. Canis namq; pergran-
 dis trijugo & satis amplo capis
 te præditus, immanis & formi-
 dabilis, conantibus oblatrans
 faucibus, mortuos, quibus iā
 nil

nil mali potest facere, frustra
 territando, ante ipsum limen
 & atra atria Proserpinæ sem-
 per excubans, seruat uacuam
 Ditis domum. Hunc offrena-
 tum, unius ossulæ præda faci-
 le præteribis. Ad ipsamq; pro-
 tinus Proserpinam introibis,
 quæ te comiter excipiet, ac be-
 nignè, ut & molliter assidere,
 & prandium opiparè suadeat
 sumere. Sed ru & humi reside,
 & panem sordidum petitu es-
 sto. deinde nunciato quid ad-
 ueneris: susceptoq; quod offe-
 retur, rursus remeans, canis sæ-
 uitiem ossula reliqua redime.
 ac deinde auaro nautæ data,
 quam reseruaueras, stipe, tran-
 sitoq; eius fluuio, recalcans
 priora uestigia, ad istum cœle-
 stium siderum redies chorum.
 Sed iorer omnia, hic obseruan-
 dum præcipuè tibi censeo, ne
 uelis aperire uel inspicere illā,
 quam feres, pyxidem: uel om-
 nino formositate diuinæ abdi-
 tum cures thesaurum. Sic tur-
 ris illā uel propitia uaticinatio-
 nis munus explicuit.

plum, Cocyti por-
 tæ atq; obliuionis
 fuisse produntur,
 multaq; alia, quæ
 poetis locum dede-
 rūt de inferis fabu-
 losa commentadi.
 auctor Diodor. in
 2. Bibliotheca. Lu-
 cianus quoq; pluri-
 bus in dialogis me-
 morat, obolū Cha-
 roni pro nauulo da-
 ri solitum à defun-
 ctis qui transuehe-
 bantur. hinc illud
 Satyrographi:

Nec habet quem
 porrigat ore trien-
 tem. Ad hunc rūtū
 allusit Hierony-
 mus scribens: Die-
 bus ac noctibus o-
 perior cum tremo-
 re reddere nouissi-
 mū quadrantem.
 Ditis & pater.]
 Nitidior lectio est
 si legas, Nec Ditis
 pater tantus deus:

ut Ditis sit casus rectus, & pro Plutone accipiat. sic ut
 enim græcè πλούτης & dicitur, quasi πλοῦτος, id est diuitiarū
 dator, quoniam diuitiæ omnes ex terra: sic latine Ditis &
 Dis, & Diuis pater, à diuitijs nuncupatur: auctores Plato
 & M. Tul. Est ergo sensus: Nec Charon, nec Pluto maxi-
 mus manium deus, quicquam gratuito faciunt. Vel refera-
 tur ad solum Charonem, qui sine uiatico & naulo non na-
 uat operam transuectionis. Apud eundem Lucianum in
 dialogo qui inscribitur Tyrannus, conqueritur Charon,
 quod per totam diem neq; unū quidē obolū lucrifecerit, &
 ob id timet ne à Plutone castigetur. infra avarus nauta di-
 citur ab Apuleio anus. eundē Lucianus inducit uociferantē,
 ὁ πλοῦτος ὃν καταπατὶ τὰ πλοῦτα id est, redde o scelestē nau-
 lum: & nisi sibi obolus detur, negat se uecturum cymba
 Menippum cynicum. Viaticum.] Græci ephodion uo-
 cant, quasi itineris causa paratum. Diminutiue dicitur uia-
 ticulū. Iurisconsultus tit. de iudicijs: uiaticulo suo non recess-
 pto, quod ad sumptus pater ei destinauerit. Verbum uctus
 est, & Plautinum, uiaticari: quod est, uiatico instrui. Præ
 manu.] in prōptu, ad manū, præsto. A. Gellius: Quod præ
 manibus est ponemus. Nauli nomine.] Merces quæ por-
 titoribus datur, naulū dicitur, & porthmeion, latine por-
 torium. uulgus hodieq; naulon uocat, quam dictionem &
 latini scriptores usurpāt. Iuuenal. Furor est post omnia per-
 dere naulum. De stipibus.] asibus, nummis: à stipando di-
 ctæ stipes, ut interpretatur M. Varro. De tuo ore.] In
 hanc sententiā dictū est illud à Satyrographo: Nec habet
 quem porrigat ore trientem. Lucianus: Oportebit unum
 duntaxat habentes obolum proficisci ad Charontem. Pe-
 grum flū.] Flumen intelligit, quod mortuum antē nomina

uit. etenim apud manes omnia pigra, torpenia, tristia fi-
 guntur. Supernatans se.] Quis hic senex intelligatur,
 non satis constat. nec Myibici, nec poetæ commemorant.
 uideor nescio quid legisse apud Lucianū super hac. Affe-
 rare.] Noli, inquit, affici moueriq; sympathia & pietas-
 te, quæ illicita & perinde damnosa tibi futura est. posses
 legere Afficiare. Textrices anus.] Hoc ad Parcas com-
 modissime referri potest, quæ uitam mortalium nere di-
 cuntur, & texere filis inexorabilibus. admonetur Psyche,
 ne textricibus obtemperet, subdolas preces adhibentibus,
 & offam unam dari deposcentibus; hæc enim omnia insi-
 diarum genera, ad miseram Psychen opprimendā exco-
 gitata Veneris astu et uaficia fuerūt. Martianus scite scri-
 bit Parcas esse librarias coelitum, archiniq; custodes, quæ
 sententias Iouis orthographæ studio ueritatis excipiant.
 Polentarium damnum.] iacturam offiæ intelligit, quæ ex
 polenta mulsaq; confecta erat. Lux hæc.] scilicet uitalis
 & ætherea. Canis.] Cerberus significatur. Physiologi
 cerberum terram esse interpretantur, quæ est consumptrix
 corporum: unde & cerberus dictus creditur, quasi *legēs*
 & id est, carnem uorans. Tricerberum canem ideo fingi
 autumat Fulgentius, quod iurgiorum inuidiæ ternario no-
 do conflentur, quæ sunt nugalia & futilia. Trijugo ca-
 pite.] Poetæ tricipitem dicunt cerberum: quia terra in tris
 partes diuiditur. Maro in 6. Latratu regna trifauci Per-
 sonat. Historici tradunt, cerberum fuisse canem Orci regis
 Molossorum, ingenti magnitudine, qui Pirithoum deuora-
 uit, qui ad raptum Proserpinæ uxoris Orci cum Theseo ue-
 nerat. Conantibus.] pro uiribus, & conatu maximo hi-
 antibus, Quid si legas comantibus? ut referas ad serpentes,
 quos

quos habet pro capillis, qui uice capillorum & comæ colla la faucesq; obnubunt. Virg. Cui uates horrere uides iam colla colubris. Atria atria.] Declamatio à contrario, per quandam quasi annominationem. nam cum atria in ædib. principum luminosa sint, & à clientibus frequententur, Proserpinæ atra & nigrantia uisebantur. namq; apud manes omnia sunt tenebricosa, lurida & pallentia. inferis animal totum nigrum deputatur, & steriles quòd ab inferis nihil possit exoriri. Excubans.] excubias agens, fungensq; excubitoris officio. poeta uerò alio significatu recubantem dixit, cum ait: Personat aduerso recubans immanis in antro. Seruat.] tuetur, tenet, custodit. Teren. Solus Sannio seruat domi. Virg. Sola domum & tantas seruabat filia sedes. Vacuam.] Ex imitatione Virgiliana sumptum: Perq; domos Ditis uacuas, & inania regna. Optimo autem epitheto domus Plutonis uacua nuncupatur, ubi simulachra sunt defunctorum incorporea & inania. Homo constat ex animo, corpore, & umbra, ut philosophi tradunt. Anima, cui cœlestis origo est, repetit cœlestia domicilia: corpus, quod terrenum est, terræ redditur: umbra inferos petit. dicitur autem id esse simulachrum ἀσώματος, id est incorporeum, ad nostri corporis effigiem. talia omnia sunt apud manes, ut etiam eorum qui per apotheosin diui facti sunt, simulachra apud inferos uisitari ferantur. Offrenatū.] coercitum, & (ut utar uocabulo Pliniano) suffrenatum. Translatio sumpta ab equo, qui freno obdito compescitur, contemniturq;. Comiter.] benigne, lubenter, hilare. Opipare.] lautè. Bsto.] commesto, & (ut uulgariter dicitur) comedito. inclinatur autem ab hoc uerbo Edo es estur, apud Plautum, Plinium, ceteros, pro comeditur, quod elegan-

elegantius dicas comestur. Offula reliqua redime.] Al-
 teram, inquit, offam polentariam obijcito ipsi Cerbero,
 dum remeabis, ut hac quasi mercedula seuitiam canis re-
 demptā habeas, & complacatam. Auaro nautæ.] Cha-
 roni, qui obulum inbiat, & stipes exigit à defunctis. Re-
 calcans.] Quasi recalcando relegens, repetensq;. Haud
 multum absimile est illud Virgilianum: Vestigia re-
 tro Obseruata sequor. Redies.] redibis, remeabis. Hic.]
 hoc, lectio Apuleiana. Abditum thesaurum.] Noli, in-
 quit, uitio curiositatis scrutari, inspicereq; thesaurum for-
 mositatis, abditum, hoc est inclusum obturatumq; intra py-
 xidē. Munus.] officiū peregit, indifferēter dicimus expli-
 cuit et explicauit, sed modò hoc, modò illo utimur, prout eu-
 phonia & elegātia cōpositionis exposcit. A. Gel. in primo
 Noctium Atticarum annotauit, Ciceronem dixisse explica-
 uit potius quàm explicuit, causa uocalitatis, cōpositionisq;
 iucundioris. Transito.] superato, præteritoq;. Obseruan-
 dum est scriptoris breuiloquium, qui concinnitate breuissi-
 ma expeditissimus translegit cuncta præterita: ut ita le-
 gentium fastidio parcens, nihil morosum molestumq; ina-
 culcare uideatur.

Nec morata Psyche, pergit
 Tænarum; sumptisq; ritē stipi-
 bus illis, & offulis, infernum
 decurrit meatum: trāsitoq; per
 silentiū asinario debili, & am-
 nica stipe uectori data, negle-
 cto supernatantis, mortui defi-
 derio, & spæctis textricum sub

Amnica.] fluuiali,
 quæ scilicet pro ue-
 ctura amnis, hoc
 est fluminis Ache-
 rontis dari solet.
 ab anne enim, hoc
 est fluuio, amni-
 cus deriuatur, pro
 fluualis. Vecto-
 ri.]

ri.] Charoni.
 Sopita rabie.]
 Virg. dixit: Occu-
 pat Æneas aditū
 custode sepulchro. et
 idem offam sopo-
 ratam eleganter
 appellat, qua sopi-
 ta efficitur cerbe-
 ri scuities. Dedi-
 catum.] Purius est
 si legas Delicatum.
 Hospitæ.] Proser-
 pinæ: sic enim hos-
 pites dicim⁹ scemi-
 nas, quæ & hospi-
 tium præbent, &
 quæ hospitio acci-
 piuntur. M. Tula-
 lius in epistolis ad
 Atticū: Ego sum,
 inquit, hic hospita.
 Cibario pane.]
 uili & plebeior
 quem supra sordi-
 dum dixit, qui &
 secundarius & se-
 cundus alio nomi-
 ne nuncupatur: au-
 ctiores, Plinius, Ho-

dolis precibus, & offulæ cibo
 sopita canis horrēdi rabie, do-
 mum Proserpinæ penetrat.
 Nec offerentis hospitæ sedile
 dedicatum, uel cibum beatum
 amplexa: sed ante pedes eius
 residens humilis, & cibario pa-
 ne contenta, Veneriam pertu-
 lit legationem. Statimq; secre-
 tō repletam conclusamq; pyxi-
 dem suscipit, & offulæ sequen-
 tis fraude caninis latratibus
 obseratis, & residua nauitę red-
 dita stipe, longē uegetior ab in-
 feris recurrit: & repetita atque
 adorata cādida ista luce, quan-
 quam festinans obsequium ter-
 minare, mente capitur temera-
 ria curiositate. Et ecce, inquit,
 inepta ego diuinæ formosita-
 tis gerula, quæ nec tantillum
 quidem indidem mihi delibo,
 uel sic illi amatori meo formo-
 so placitura. Et cum dicto re-
 ferat pyxidem: nec quicquam
 ibi rerum, nec formositas ulla,
 sed infernus somnus, ac uerē
 Stygius, qui statim cooperculo
 reuelatus, inuadit eam, crassā
 soporis nebula cunctis eius
 mem-

membris perfunditur, & in ipso uestigio ipsaꝝ semita cōlapsam possidet: & iacebat immobilis, & nihil aliud q̄ dormiens cadauer. Sed Cupido iā cicatrice solida reualefcens, nec diutina suæ Psyche absentiam tolerans, per arctissimam cubiculi, quo cohibebatur, elapsus fenestram, refectisq̄ pinnis aliquanta quiete longē uelocius prouolās, Psyche accurrit suam: detersoq̄ somno curiose, & rursus in pristinam pyxidis sedem recōdito, Psyche innoxio punctulo suæ sagittæ suscitāt. Et ecce, inquit, rursus perieras misella simili curiositate. Sed interrim quidem tu prouinciam, quæ tibi matris meæ præcepto mandata est, exequere gnauiter: cætera egomet uidero. His dictis, amator leuis in pinna se dedit.

lis uidere solem. Temeraria curiositate.] Optimo epitheto temerariam dixit curiositatem, quæ scrutatur non scrutanda, uestigat non uestiganda. Ex quo illud uulgatius: Nemo curiosus quin maleuolus. Quicumq̄ oriente capræ sē
ders

ratus, Seneca. Veneriam.] à Venere mandata, præscripta q̄. Latratibus obsecratis.] Obiecta offa latratus cerberi offrenati sūt, & cohibiti atque coerciti, eiuq̄ rabies consopita. Vegetior.] inuidior, alacrior. Luce.] scilicet uitali, qua animantes fruuntur, quā nihil est miseris mortalibus charius. iucundum est enim, & blandum cœli lumen, & lux ætheriæ auræ: ut Silius Virgiliusq̄; cecinere: & ut inquit Ecclesiastes, delectabile est ocu

dere nati fuerint, erunt curiosi omnium rerum, ut semper noua quæq; curiosa desiderij cupiditate sectentur. Curiositas, ut inquit Fulgētijs, detrimenta suis amatorib. magis nouit parturire, q̄ gaudia. Et ecce inqt.] Verba sunt Psyches, secū sermocinantis, tanquā inepta & insipies uideri merito possit, si nihil hauserit delibaueritq; ex formositate quam ipsa gestet: cum sibi nulla re opus magis sit quā pulchritudine, ad demerendum conciliandumq; amatorem pulcherrimum Cupidinem. formosum enim formosa capi par est iuxta illud prouerbiū Græcorū, τὸ εὐαγεῖν ἀνδρὶ ὅτι φιλον, simile simili est amicū. Reserat.] aperit. Seru.] scilicet est. hæc enim uerba Est, erat, fuit, plerūq; omittuntur causa elegantiae, & sine detrimento sententiæ. Ac uerē Stygius.] tanquā inferno somno nullus altior, nullus crassior, nullus sit (ut ita dicam) ueternosior. Cooperculo.] somnus intra pyxidem inclusus, ubi sublato cooperculo resertus est, inuasit præcordia Psyche, ita ut cunctis membris possessis persusisq; iaceret immobilis, ac similis cadaueri, exanimataq;. Cooperculum dicitur tegumentum, obturamentumq; uasculorum: operculare est, operculo obturare atq; occludere. Columel. Ab eo tempore quo primum dolia operculaueris. Ab eodem dictum est opercula gypsare, & pelliculare, quod significat gypso illinere, & pellibus circumligatis obturare, ne uasa interspirare possint. In ipso.] Signat Psychē repente somno possessam, collapsam esse eo ipso in uestigio, quo reuelauerat pyxidis cooperculum. Solida.] obducta. cicatricatum dixit Sidonius, intelligi uolens, cicatricibus multis foraminatum, signatumq;. cicatrices græci ὤλεας uocant. Reualefcens.] In apologia: Augetur oppidō familiaritas, interibi reualefco, reualefcens

scientes, & ab imbecillitate vires recolligentes. Antiqui atrophos uocant, quibus bubulum lac utilissime bibitur. Nec diutina absentiam.] Amatoris animus uiuit in alieno corpore. Amator habet in ore et in pectore illud Plautinum: Vbi sum, ibi non sum; ubi non sum, ibi est animus. Amans aspectu amati latatur, ut inquit Aristoteles: itaque merito Cupido diutius absentiam Psyche ferre non poterat, cuius presentia recreabatur. Arctissimam.] angustissimam. Elapsus fenestram.] Nullis claustris coerceri amator potest, cunctas exuperat difficultates, omnia pertentat, non periculorum memor, non laborum. Amor illi incentiuum est: amica animum & corpus foras euocat, & ad se trahit. Curiosa.] scilicet Psyche. Recodito.] illito scilicet somno, qui ex pyxide crumpens inuaserat Psyche precordia. Rursus perieras.] Perierat Psyche prima uice, cum nimiae curiositatis impulsu uidere uoluit maritum incognitum, contra ipsius praescriptum. Prouinciam.] munus officiumque iniunctum. Teren. Prouinciam cepisti duram. Exequere gnauius.] perage nauiter & strenue. In pinnae se dedidit.] id est, euolauit remigio alarum: sicut in pedes se dare, est pedibus effugere.

Psyche uero confestim Venerei munus reportat Proserpinae. Interea Cupido amore nimio peresus, & a gra facie matris suae repentinam sobrietatem pertimescens, ad armile redit: alisque pernicipibus caeli penetrato uertice, magno Ioui

Peresus.] consumptus, maceratusque. Amor non solum animi carnis ficina est, sed etiam corporis: succum exorbet, pallore deformat, medullas depopulat.

tur, et ad extremā
 maciem tabitudi-
 nemq; scēpiculē de-
 ducit. Repentinā
 sobrietatem ma-
 tris,] Festiuiter di-
 ctum. nam cū Ve-
 nus semper sit læ-
 tabunda & luxu-
 riosa, proculq; à
 contubernio so-
 brietis, nūc repenti-
 nā induerat sobrie-
 tatē, seueritatēq; q̄
 Veneri malē cōue-
 nit. Sobriosus dici-
 tur Cypriano, pro
 temperato & fru-
 gi. Ad armile re-
 dit.] Vocabulum
 est infrequens, pa-
 rumq; protritum,
 quod significare
 uidetur reposito-
 rium fraudis, &
 doli: accipiturq;
 pro instrumento
 & apparatu uer-
 futiarum, uasficia-
 rumq;. Dicitur armile ab armis: arma autem dici instru-

supplicat, suamq; causam pro-
 bat. Tunc Iupiter perpressa Cu-
 pidinis buccula, manuq; ad os
 suum relata, consauiat, atq; sic
 ad illum: Licet tu, inquit, domi-
 ne fili, nunquam mihi conces-
 su deūm decretum seruaris ho-
 norem, sed istud pectus meū,
 quo leges elementorum & ui-
 ces siderum disponuntur, con-
 uulneris assiduīs iētib. cre-
 brisq; terrenæ libidinis fœda-
 ueris casibus, contraq; leges, &
 ipsam Iuliam, disciplinamq;
 publicam turpibus adulterijs
 existimationem famamq; meā
 læseris, in serpentes, in ignes,
 in feras, in aues & gregalia pe-
 cūa serenos uultus meos sordi-
 dē reformando: attamen mo-
 destiæ meæ memor, quodq;
 inter istas meas manus creue-
 ris, cuncta perficiam: dum ta-
 mē scias, æmulos tuos cauere:
 ac si qua nunc in terris puella
 præpollet pulchritudine, præ-
 sentis beneficii uicem per eam
 mihi repensare te debere.

menta rerum omnium, testimonio grammaticorum satis liquet: & auctoritate poetarum indubitatum est, apud quos legitur, Cercaliaq; arma Expediunt. Item, Dicendum & quæ sint duris agrestibus arma. Item, Querere cōscius arma. Vbi Seruius exposuit arma, pro dolo & fraudes: Armilum uerò uas uinariū significatur, ab eo dictum quod armo, id est, humero deportetur. auctores Nonius, Festus, M. Varro. Buccula.] hoc nimirum specimen est amoris, affectusq; paterni, bucculam apprehendere & dissuauiri. Consimiliter apud Sucton. in Galba: Constat Augustum puero adhuc salutanti se, inter æquales apprehensa buccula dixisse. Est autem bucca, & per diminutionem buccula, oris pars: interdum ipsum os significat. De buccis Plin. in 11. & nos copiose annotauimus in Suetonij commentarijs. hic buccula tā significari potest os ipsum, quā genæ suæ malæ: namq; mos est, cum puerum blandimenti causa osculari uolumus, ut bucculam illius apprehendamus, & ad osculum nostrum referamus. Alio diuerticulo significationis buccula dicitur uacca, aliàs accipitur pro parte castidis & galeæ. Fulviæ M. Antonij altera bucca erat inflator. Consauiat.] deosculatur & basiat. Domine fili.] Videtur in decorum & absonum, quod pater dominū filium appellat: sed si quis diligentius intropexerit uim potentiamq; Cupidinis, dydicabit meritissimò cū uel à Ioue patre dominum nuncupari: qui, ut inquit Plato in symposio, magnus est Deus, & apud deos hominesq; mirandus, qui Iouem sæpe sub iugum misit: qui (ut inquit eleganter uerq; Propertius) & cœlum & terras & maria alta domat. de quo Ouid. cecinit: Tu superos, ipsumq; Iouem, tu numina ponti Victa domas: quem Cecilius, deum qui non

summum putet, aut stultum, aut rerum esse imperitum exi-
 stimat: cui in manu sit, quem esse dementem uelit, quem sa-
 pere, quem insanire. Haud ab re igitur Iupiter Cupidinem
 filium dominum appellat, cuius dominatus in omne ani-
 mantium genus imperiosissimus est, cuius dominicam pote-
 stantem in primis ipse expertus est. Vel expone, ut uocabu-
 lum blandimenti sit, & ita pater filio blandiatur. Decre-
 tum honorem.] Conueniens est, & naturæ quasi iure præ-
 scriptum, ut filius parentes cum primis honoret: iuxta illud
 sanctissimum Phocylidis præceptum, *πρῶτα θεῶν τιμὰ, με-
 τὰ τὰ δὲ θεῶν γεναίης*: id est, In primis uenerare deū, mox
 deinde parentes. Plato quoque libro tertio de legibus: Pri-
 ma, inquit, dignitatis ratio erit, ut pater ac mater, & sim-
 pliciter genitores ubique natis imperent. Aristot. in 1. Politi-
 corum auctor est, parentes iura dare natis & uxoribus.
 Verum cum Iupiter filij Cupidinis imperiosissimis ardoribus
 sæpe succumbat, haud immerito ait, honorem sibi à filio
 haudquaquam seruari, quem filij parentibus comiter præ-
 stant. Terrena libidinis.] Multifarios Iouis amores
 homo nemo non nouit: ut scilicet efflictim & ardenter ac-
 mauerit Alcuienam, Semelen, Ledam, Europen, & alias
 propè sexcentas. Vnde à Lactantio dictum est, Quod Iu-
 piter uitam in stupris adulterijsque consumpserit, quoniā (ut
 inquit scitè Plautinus Mercurius) mulierum maximus est
 amator. quem Tertullianus in apologetico, fœdè subantē
 in sororem commemorat. Subscribit huic sententiæ illud
 Propertianum: Iupiter infamat seq; suāque domum. Casi-
 bus.] Lego casibus, ut casses exponas pedicas & laqueos,
 quibus amantes illaqueantur, quibus Iupiter se captum
 fœdatumque à filio Cupidine quasi dolenter affirmat. Con-
 tra

tra leges.] Venuste satis & decenter inquit Iupiter, se instinctu Cupidinis fuisse mancipatum adulterij contra legem Iuliam, & alias leges quæ adulteros puniunt, & adulteria cohercēt. Apud iuriconsultos titulus est, Ad legem Iuliam de adulterij, quā Augustus Cæsar tulit, quæ pœnæ in adulteros constituuntur. unde Horatianum illud de Augusto Cæsare præconium non minus uerè quàm plausibiliter effluxit: Nullis polluitur casta domus stupris, Mos & lex maculosum edomuit nephas: Laudatur simili prole paerpera, Culpā pœna premit comes. Legis Iulæ de adulterij ab Augusto Cæsare latæ meminit Plutarchus in apophthegmatis, his uerbis: Cum de adulterij legem tulisset, quæ sanxerat, quo pacto rei iudicandi, ac puniendi deprehensi essent: deinde ira lapsus, adolescentem qui de Iulia ipsius filia esset insimulatus manibus uerberaret, ille proclamauit, *νέμω ἰθύναις ὡ ναῖσαί, legem tulisti ὦ Cæsar: eo uerbo tanta pœnitentia & tristitudine affectus est Augustus ut die illo cœnare recusauerit.* In serpentes.] Iouem poetæ fingunt in hæc omnia transfiguratum esse, amoris causa. Serpens autem factus est ob Deolidos puellæ amorem, sicut Memnosynes causa pastoris induit formam. Quod utrumq; Ouid. uersiculo illo complexus est: Memnosynem pastor, uariuq; Deolida serpens. Fabula Deolidos puellæ, & Iouis in serpentem reformati, ignotior uulgo est, & amplius querenda. Ex Memnosyne & Ioue Musæ progenitus ferunt. Ignis.] Hoc ad eam fabulam referendum est, quæ canit, Iouem sub ignis specie Asopi filiam constuprasse: quod hemistichio attingit magis quàm expressit Ouid, cum ait, Asopida luserit ignis. Lego apud Diodorum, Æginam unam ex 12. filiabus Asopi fuisse, quam Iupiter rapue-

rit, atq; in insulam aduexerit, quæ ab ea mox est Ægina
 nominata. hæc ex compressu Iouis Cacus genuit. ex hac
 Diodori enarratione locum illum Ouidij ita interpretor:
 ut Asopida exponas Æginam Asopi filiam, quam Iupiter
 sub imagine ignis delusam rapuerit, compresseritq;. In
 feras. Iupiter imagine satyri calatus, Anthiopam com-
 pressit Nyctei filiam, ex quo cōpressu nati sunt Zethes et
 Amphion. In aues. In aquilam reformatus, rapuit Gany-
 medem: idem cygni effigie delitescens, Ledam in delicijs
 usurpauit. Gregalia pecua. Sub imagine tauri Europam
 dilexit, asportauitq;. Pecua autē dici pecora uocabulo pri-
 sco, supra satis diligenter explicatum est. Emulos caueo-
 re. An reliquos Cupidines riuales intelligit? an quoscūq;
 eandem puellam expetentes? qui in amore utiq; cauendi
 sunt in tantum, ut nulli satis fidendum sit. hinc illud Naso-
 nis saluberrimum documentum: Cognatum fratremq; ea-
 ue, fidumq; sodalem: Quos credis fidos, effuge, tutus eris.
 Emulatio enim riualitatis acerrima est, ut inquit Propertius.
 Nullæ sunt inimicitia, nisi amoris, acerbæ. Præpol-
 let. Iualde pollens potensq; est. Beneficij uicem repensa-
 re. Petit à Cupidine Iupiter, ut pro remuneratione huius-
 sce beneficij sibi rependat amorem cuiuspiam puellæ, in-
 elita facie præpollentis. Et sanè in rebus omnibus gratos
 agere debemus, et meminisse beneficiorū, cū ingratitudine
 nihil sit detestabilius, quo in uitio nihil nō mali inest: meri-
 toq; apud Athenienses aëlio cōstitutæ est aduersus ingratos,
 et Persæ ingratos plebū seueriter. Lex beneficij hæc est, ut
 inquit Seneca, ut alter dati statim obliuiscatur, alter accepti
 semper meminerit, semperq; cogitet de remuneratione. Ho-
 nestissima enim contentio est, beneficij beneficia uincēdi.

Sic factus, iubet Mercurium deos omnes ad concionem convocare protinus. Ac si qui cœtu cœlestium defuisset, in pœnam decem milium nummorum conuentum iri pronunciare. Quo metu statim cõpleto cœlesti theatro, p se desublimi sedens procerus Iupiter, sic enunciat: Dei conscripti Musarum albo, adolescentem istum, quem manibus meis alumnatu sum, pfecto scitis omnes: cuius primæ iuventutis calortus impetus freno quodam coercendos existimaui. sat est quotidianis eum fabulis, ob adulteria, cunctasq; corruptelas infamatum: tollenda est omnis occasio, & luxuria puerilis nuptialibus pedicis colliganda. puellam elegit, & uirginitate priuauit: teneat, possideat, amplexus Psyche, semper suis amoribus perfruatur. & ad Venerem collocata facie: Nec tu, inquit, filia quicquam contristare: nec profapiæ tantæ tuæ, statuiq; de matrimonio mortali metuas. Iam faxo nuptias nō

In pœnam.] Si cut senatores in senatum uenire iussu, si nō uenissent, multabuntur: iidem præcipit Iupiter, multandos esse deos, si ad concionem cõuocati, uenire supersederint. metus enim pœnæ et legis, causa obedientiæ est efficacissima. De pignore capiẽdo, multaq; dicenda senatori, qui cū in senatum uenire deberet, non adesset, M. Varro disse-ruit in epistola ad Oppianicum scripta. Seneca quoq; tradit, q; senator à 60 anno incuriã uenire neq; cogitur, neq; uetatur. Cœlesti theatro.] Allusit ad ritum antiquorum, nō magis

gis Romanorum
quàm Græcorū,
apud quos in thea-
tro popularis con-
cio habebatur.

Hinc illud Satyro-
graphi de Demo-
sibene: Pleni mo-
deratē siena thea-
tri. & à Sidonio

impares, sed legitimas, & iure
ciuili cōgruas. & ilico per Mer-
curium arripi Psychem, & in cœ-
lum perducī iubet, porrecto
ambrosiæ poculo: Sume, in-
quit, Psyche, & immortalis e-
sto, nec unquam digredietur à
tuo nexu Cupido, sed istæ uo-
bis erunt perpetuæ nuptiæ.

dictum est: qui Pandioniam mouebat arte Orator caueā
tumultuosus. Pro sede.] in sede: ut pro rostris, pro tribu-
nali. Musarum aluo.] Corrige, albo. Fulgentius consi-
militer: Vna, inquit, ē uirginali sum Heliconiadeum curia
Iouis albo conscripta. Vbi corrigendum est Heliconia-
dum curia, quasi dicas, Vna sum ex senatu Musarum, quæ
in albo Iouis scriptæ sunt. De albo iudicum, decurionum,
pontificum, scripsimus affatim in Tranquilli cōmentarijs.
Illud adde, quòd Græci tabulam hanc quæ albi nomine si-
gnificatur, *λόγωνμα* uocitant, ut testis est Iulius Pollux. &
& pitacium quoq; dici uidetur, ut in Alexandro Casare
insinuat Helius Lampridius: uulgo matricula nuncupatur,
qua dictione quamuis proirita uernaculaq; uiuntur apud
nostros, & Vegetius, & inferioris notæ scriptores. Pita-
cium uerò in alio significato accipitur apud Cor. Celsum,
uidelicet pro eo panno medico, qui modò præcordijs, mo-
dò capiti dolentis imponi solet, ad mitigandum cruciatum:
pitimam uocant, dictione quidem uulgari, quæ tamen ex
latino uocabulo inflexa esse uideatur. in Decretis canonicis
30. quæstionæ secunda sic scriptum est: Pitaciū, quod no-
bis

bis tua ueneranda fraternitas obtulit, suscepimus. Vbi pitacium ponitur pro libello, siue charia epistolari. interpres à petendo pitacium dici tradit: sed hæc barbarica est magis quàm latina. apud Liberium est tunica pictacium, pro uelamento siue ornatu tunica, ut ego opinor, à pictura inclinato uocabulo. Sed ut domum repedemus: quod ait, Dei cōscripti, allusit ad illud frequens in Orationibus, Patres cōscripti. Alumnatus sum.] nutriui, educaui, uerbum infrequens alumnari, idem quod alumnnum alere significat. Calor atos impetus.] iuuenis, ut eleganter differit Pythagoras apud Ouid. æstati comparatur: nam ut æstas, quod tempus feruentissimum est, sic iuuentus calore insito feruet. Horatius: Non ego hæc ferrem calidus iuuenta. Ex hoc iuuenili feruore sit, ut cupiditates in adolescente feruescant, ut uoluptas rationē uincat, ut uirtus ipsa conuiueat: uerūm, ut inquit M. Tul. multi fuerunt, quorum cum adolescentiæ cupiditates efferbuisent, eximia uirtutis firmata iam ætate extiterunt. Inter priscos medicos disceptatio est, utrum feruor in puero maior sit quàm in iuuenē. Fuerunt enim qui affirmarent, calidiores pueros esse, propterea quod appetentia & digestio in puero ob calorem maior sit quàm in iuuenē: contra extitere, qui dicerent calorem ingenitum in iuuenibus esse robustiorem, ualentiorēq; quod eorum scilicet sanguis & copiosior & spissior sit, constitutioq; procliuor ad choleram, cum puerorum complexio magis phlegmatica sit. Galenus, & post eum Auicenna tanquam arbitri honorarij, controuersiam hanc ita dyjudicant: ut utriq; calidi quidem sint, sed iuuenes calidiores, in quibus est sperma, & uis generationis potentissima. Ob hoc Plauto lib. 8. de legibus dixisse uidetur, iuuenem improbatum

legem quæ libidinem coercet, cum uehemens (inquit) sit, & multo spermate plenus. Freno quodam.] Translatio ab auriga, qui equos præcipitâter rucies freno cohercet ac retinet. Philosophi sensus corporum equis comparant, sine ratione currentibus: animam uerò & rationem, aurigæ retinenti frena currentium. & quomodo equi absq; ratione præcipientes ruunt: ita corpus sine ratione & imperio animæ in suum fertur interitum. Altera quoq; comparatio animæ & corporis à philosophis ponitur: corpus puerum, animam pædagogum esse docentibus. Et enim nisi uita adolescentis prudentia pædagogi rexerit, omnis conatus eius & impetus ad lasciuia properat. opus est igitur, ut ratio præsto sit, quæ instar pædagogi affectus impetusq; iuueniles freno quasi quodam suffrenet atq; coherceat. frenum autem cohercendi iuuenis ualidissimū est coniugium, quo omnis effrenatus calor edomatur. Quotidianis fabulis.] rumusculis uulgi, & sermocinationibus, quæ quoti die seruntur, iactanturq; de alienis flagitijs. Ouid. Fabula, nec sentis, tota iactaris in urbe. Nuptialibus pe.] Vir, ut inquit Apostolus, sui corporis non habet potestatem, sed uxor. Qui maritus est, alligatus esse dicitur, & uinculo quidem insolubili. De quo poeta inclutus: Ne cui me uinclo uellem sociare iugali. & apud Satyrographum, Stulta maritali iam porrigis ora capistro. Ducturus uxorem subibat iugum, unde & Iuno iuga siue iugalis dicta. in Decretis canonicis, d. 32. quæstione 7. scriptum legimus, grauē esse sarcinam coniugij, & uinculum nuptiale solui non debere. pedicas autem dici laqueos, quibus pedes illaqueantur, quis ignorat? Virg. Tū gruibus pedicas et retia ponere ceruicū. Ouid. Retia cū pedicis, laqueos artesq; dolosas Tollite. Pedicæ

Pedicæ nuptiales edomant, emolliuntq; omnem in iuuenili
feruore ferociam: & qui prius per insolentiâ erat effrenis
& feroculus, uinculo coniugali uinctus mitescit, & (ut ue
teres dicunt) fit cicur, hoc est mansuetus. Virginitate
pri.] Verbum uetus est deuirginare, quod significat uirgi
nitate despoliare. in apologia dicitur uirgo præflorata,
quæ uirginitatis flore priuata est: ipsa autem uirginitas con
iugalis omnibus maritis acceptissima est, sed plerunq; no
ua nupta ab alio præflorata ad maritum uenit. Tanta est
morum corruptela, ut uirgines fiât mulieres in adibus pa
rentum, exuâtq; pudicitiam: qua amissa, omnis uirtus in
fœmina ruit. impudica autem seruari non potest, etiam
si turri ænea includatur. Natura & educatio plurimū re
ferunt in uirginali pudore tutando. Semper.] Hac di
ctio præscribit, nullum futurū inter Cupidinem & Psy
chen diuortiū, dum uult ut semper amoribus persruatur,
sine ullo dissidio. Statui.] conditioni & natalibus tuis.
Nomen est quarti ordinis. Status autem Veneris & condi
tio, cum cœlestis sit, & immortalis, meritò ipsi Veneri po
terant uideri nuptiæ terrenæ fœminæ & mortalis, impa
res atq; aspernabiles. Proinde tristitiam hanc discutit Iupi
ter, ostendens se facturum nuptias inter Psychen & Cu
pidinem legitimas: uidelicet spondens se immortalem illā
effecturum, ut ita connubij inter immortales compar fieri
posset. Obseruauimus apud Boetium in commentarijs To
picorum, id quod ad hanc rem mirè conuenit, nuptias scili
cet inter impares iure contractas nō esse, quæ scilicet nō in
ter ciuē Romanū, ciuēq; Romanā iungebātur. In quo illud
annotādū, quod ex impari matrimonio suscepti nō patrē,
sed matrē sequuntur. Decemuirilegem decemuiralem tulerunt,

runt, ne connubium patribus cum plebe esset: postea Canuleius tribunus plebis legem promulgauit, qua connubia inter patricios plebeiosq; promiscua essent: maxima patrum indignatione, qui impares nuptias agro animo fieri patiebantur. Porrecto am. po.] Mortales immortales fiunt, & diuinos honores consequuntur deorum coniugio, & deorum conuiuio: cum scilicet nectar aut ambrosia propinatur, quibus dii uestuntur. Nam (ut inquit ille) Iupiter ambrosia satur est, et nectare uiuit. Hinc est quod Iunoni gratias agit Acolus Maronianus, quod per eius beneficium diuinos honores adeptus sit, cum ait: Tu das epulis accumbere diuū. Ambrosiam & nectar cibum deorum & potionem poetæ uocant, nec immerito. ἀμβροσί. Enim græcè diuinus dicitur & immortalis. ἰμρτας quoq; immortalitatem significat, ab hac particula ι, quæ priuationem denotat, et λείψω occido. Ambrosia apud Plin. herba est, quam quidam botryn uocant: à quo nomine Artemisia dicta, ab uxore Mausoli adoptato cognomine. canit Ouid. equos solis ambrosiam habere pro gramine: Ea fessa diurnis Membra ministerijs nutrit, reparatq; labori. Nexu.] complexu, & pedicis nuptialibus. Perpetuæ nuptiæ.] Hoc ideo dixit, ut doceat, hoc connubium nullo diuortio diuelli disiungi q; debere. Consimile illud; Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo.

Cœna nuptialis.] Multa apud priscos & recentiores cœnæ apparatus & luxu laute fiunt, inter quas

Nec mora, cū cœna nuptialis affluens exhibetur. Accumbebat summum torum maritus, Psyche gremio suo complexus. sic & cum sua Iunone Iupiter, ac deinde per ordinem tori

tori dei. Tunc poculum nectaris, quod uinum deorū est, Ioui quidem suus pocillator ille rusticus puer, cæteris uerò Liber ministrabat. Vulcanus cœnam coquebat. Horæ rosis & cæteris floribus purpurabant omnia. Gratia spargebant balsama. Musæ quoq; canora perfonabant.

laurissimæ sunt nuptiales, in quibus epulæ quasitissimæ, fercula copiosa, & cerealis pœpa conuiscitur: ubi fumât patina, ubi iurulenta assa elixa ganeataq; omne genus edulias affatim inferri so-

lent. leges sumptuaria, quib. ganea luxuriaq; cohercetetur, permittunt in cœnis nuptialibus impendi insumiq; pecuniâ largiorem. De nuptiali hac cœna intellexit Iuuenalis illo uersu: Non est quæ cœnam & mustacea perdas, Labente officio crudis donanda. Sunt autē mustacea, ut in transcursu uerbum Satyrographi explicemus, obsonia inter ganeatas escas annumerata. Cato mustaceos masculino genere protulit, quos sic fieri iubet: Farinæ siliginæ modium unum musto conspergito: anisum, cuminum, adipis pondo duo: casei libram: & de uirga lauri deradito eodē addito: & ubi deſtinxeris, lauri folia subtus addito, dum concoques. Papinius in Syluis consimiliter masculino genere dixit: Et mustaceus & latente palma, Prægrandes cariotides cadebant. à musto, quo consperguntur, nomen inditū. Palladius lib. 11. caput facit de fermento musteorū seruando, qui musteos panes accipere uidetur pro mustaceos: et quia lauri folia mustaceis subiiciuntur, ideo Pompeius Lenæus laurū mustacen Cypriam appellauit. Hinc à M. Tullio facetosa quasi quadam urbanitate dictū est in epistolis

ad Atticum: Cæpit laureolam in mustaceo quærere. Repotia uerò eruditii appellant diem post nuptias, quo apud nouum maritum apparatu lautiore cœnatur. ex eo dicta, quia quasi reficitur renouaturq; potatio. In repotijs & nuptijs lex Iulia festerij millies insumi permittit, sumpusq; harum ce cœnariū est propagatus. Deniq; in cœna nuptiali affluenter omnia exhibentur, in qua uiget prouerbiū græcum, *πανουργία βαρβαρή*, id est opulētia barbarica. Accumbebat.] Verbum propriū epulantium est. M. Tullius: Qui mihi accubantes in conuiuijs. Recumbere summum torum is dicitur, qui in summo, hoc est honoratiore loco discumbit, in hanc sententiā Plaut, in Stichō: Summates uiri summi accūbent, ego infimatis infimus. Horat. in 2. Sermonum: Summus ego & prope me Viscus Turinus, & infra, Si memini, Varius. Contrā qui in infimo mensæ loco accumbit, dicitur eleganter à Plauto imi subsellij uir. Mendositas est tollenda de Plautinis codicib. in quibus sic passim legitur: Scis tu me esse uni subselli uirum. Expunge illud uni, & in eius locum succedaneam dictionem sustitue imi. Plautum Horatius opinor æmulatus, scripsit in epistolis: et imi Derisor lecti. Seneca quoq; in suasorijs sic refert: Subinde interrogabat, qui ille uocaretur, qui in imo recumberet. Salustius quoq; in historijs scripsit hæc: Igitur discubucere Sertorius in medio, super eum Fabius senator, ex proscriptis in summo Antonius, & infra scriba Sertorij Verrius, & alter scriba Mæcenās in imo, medius inter Tarquinium & denarium Perpenna. hætenus Salust. Illud annotandum, quod non tam summus in mensa locus honoratior, quàm medius fuit. ex quo illud Virgilianum: Aurea composuit sponda, mediāq; locauit. & Salustius in

Iugurtha

Iugurtha: Dextra Adherbalē aſſedit, ne medius Iugurtha foret, quod apud Numidas honori ducitur. Xenophon quoque refert in Pædia, Cyrum ſolitum in medio recumbere, iuſis compranſoribus ſedere partim ad dextram, partim ad ſiniſtram. ex quibus honoratior ſedebat ad ſiniſtram, quòd hæc inſidijs magis ſubiecta ſit quàm dextra. Per ordinem toti dei.] Vt ſcilicet proximi Ioui ſint, & primos recubitus obtineant dii maiores: mox medioxymi, in imo uerò toro minuti ſedeant: & ita gradatim ordinatimque collocentur. nam, ut inquit Manlius in ultimo aſtronomico, ſunt proxima primis Sidera, ſuntque gradus. Ouid. quoque in ſerio opere, habitationes deorum pro dignitate dicit eſſe aulae Iouiali uel propinquiores, uel remotiores, cum ſic ait: Pars habitat diuerſa locis. & ut auctor eſt Apuleius in Demonio Socratis, ſunt dii ſummi, medi, inſimi. idem in Dogmate Platonis ait, medioxymos deos à Romanis ueteribus appellari, qui dijs ſummis ſunt minores, & in tertio ordine cenſentur. de quib. intellexit Plaut. q. ſic ſcribens in Ciſtellaria ait: Ita me dii deæque, ſuperi atque inferi & medioxymi. Ab eodem dictum eſt, dii me omnes magni minuti que patellarij faxint. ubi patellarios uocat deos, à pateris, & per diminutionem patellis, quæ uafa ſunt ſacrificalia, quibus dii coluntur. Martianus in lib. de nuptijs Philologiae, tradit deos cœlites dici, q. in ipſo æthere puriore ſint, ubi Iouem regnare certiſſimum eſt. infra ſolis meatum, uſque ad lunarem globum, ſecundæ beatitatis numina eſſe. hos omnes Græci demones dicunt, Latini medioxymos uocitarunt. Hemitheos græci appellant, quos latine * ſeromones aut ſemideos conuenit nominare: quia à medietate aeris uſque in montium terræque conſinia uerſantur: qui ex eo quòd

quod Heram terram ueteres dixere, Heroes nūcupati sunt. M. Varro & diuus Augustinus præcipuos deos dici seles-
 Etos prodiderunt. qua in re facetissime lusit Tertulianus:
 Si, inquit, dij seliguntur ut bulbi, utiq; cæteri reprobi iudi-
 catur. præterea dij per ordinē accūbere dicuntur, quādo qui
 libet cum dea sibi coniuncta disponitur: ut Iupiter cum Iu-
 none, Neptunus cum Salacia, Quirinus cum Hora, Mars
 cum Nerie. est enim Nerie uxor Martis dicta à scriptori-
 bus idoneis, inter quos est Plaut. qui in Truculēio perit sic
 scribit: Mars peregrē adueniens salutatur Nerienem uxorem
 suam. Pocillator.] Vocabulo perquā eleganti pocillator
 dictus poculorum ministrator, siue pincerna, quem græci
 οἰνοχόος uocant. Ganymedem autem significat, qui pocula
 Ioui ministrat in cælo, statq; maximo deorū ad cyathum.
 De quo M. Tullius in prima Tusculana sic refert: Ne cum
 ego audio qui Ganymedem à dijs raptum ait propter for-
 mam, ut Ioui bibere ministraret, Quicumq; habuerint ho-
 roscopum in quara parte Geminorum, erunt maxima pul-
 chritudine corporis speciosi, quos regibus corporis pulchri-
 tudo commendet, ut in amorem eorum regis desideria sem-
 per æstuent. Liber.] Congruum est ut Bacchus, qui Li-
 ber pater nominatur, pocula ministraret dijs in cœna Psy-
 ches nuptiali: utpote uini repertor, & deus. Homerus tamē
 in prima Iliados rhapsodia auctor est, Vulcanum dijs pro-
 pinasse, pincernæ officio fungentē. & cū ultro citroq; com-
 mearet, ad deformitatem claudicantis ingentes risus ab alijs
 cœlicolis toto conuiuio excitatos. Nectar.] poculum deo-
 rum glycy nectar optimo epitheto dictum, quasi dulce ne-
 ctar. Nunc Apuleius scitē fingit, cœnam à Vulcano coqui,
 & erinde ac ignis deorum unde est Mulciber nominatus, ex eo
 quod

quod ignis omnia mulceat ac domet: à portis ignipotens di-
ctus: Quem claudium fingunt, quia per naturam nunquam
rectus est ignis. Vulcanus nominatur, quasi uolcanus, quod
per aerem uoluet. græci hephæstus appellat, unde Hephestia-
des dictæ insulæ à græcis, quæ à nostris Vulcaniæ nuncupan-
tur. Plato lib. ii. de Legib. scribit, Vulcanum et Pallada uitam
mortalium suis artibus instruxisse: ideo illis opificum genus con-
secratum esse. Horæ.] Ouid. Horas deas celeres appellauit,
easque solis ministras esse decenter cecinit, cum ex cursu so-
lis horæ constiant, unde et à sole nomen acceperunt, qui
apud Aegyptios Horus uocatur. auctor Macrobius. Idem
Ouid. scripsit in Fastis Ianum praesidere foribus caeli, cum
mitibus Horis: quas prior Ouidio Homerus custodes coele-
stis auræ esse dixit. Diodorus Horas ex Ioue genitas refert.
Est et Hora dea Quirini coniunx, cuius Ouid. et Ennius
meminere. Non alienum uidetur hoc in loco annotare, duo
esse genera horarum: æquinoctiales, quæ à Græcis isomeri-
næ uocantur: et uulgares siue temporales, quas illic æricas
appellant. æquinoctiales paribus interuallis numero uigin-
tiquatuor diem noctemque conficiunt, quales sunt in æquino-
ctio utroque, autumnali scilicet et uerno: quibus et nostri
utuntur, et hæc semper æquales. Vulgares uero sunt, qui-
bus dies tam longus quam breuis per duodena interualla
diuiditur: unde fit, ut id genus horæ die æstiuo sint longio-
res, brumali breuiiores: et cum nostræ horæ paribus sem-
per spatijs progrediatur, istæ quas uulgares uocant et tem-
porales, pro tempore sunt modo productiores, modo contra-
ctiores, et ita semper inæquales. Exempli causa, dies solstitialis, qui
totius anni longissimus est, colligit in Italia horas æquinoctia-
les 15, uulgares uero 12. et ita posita calculo mensura unius

horæ uulgaris continet horam æquinoctialem, & partem
 quartam unius horæ. e contrario per brumam, cū dies bre-
 uissimus colligat nouem horas æquinoctiales apud nos, uul-
 gares autem 12. fit ut hora uulgaris minor sit æquinoctia-
 li quadrante unius horæ. Hoc ideo copiosius percensui, ut
 intelligeres illud epigrammatarij poetæ: Hora nec æstiu-
 a est, nec tibi tota perit. Vbi hora æstiuā significatur longior
 hora, uulgaris scilicet, non æquinoctialis: super quo uersu
 commentatores hallucinant. E diuerso hybernā horam
 scitissimè posuit Plaut. pro breuem, spaciūq; angustioris. sic
 enim ait in Pseudolo: Credo te potesse Mæstici montis uber-
 rimos quatuor fructus ebibere in hora una, Hyberna addi-
 to. Enarratores Plautinæ fabulæ id genus elegantias cæcu-
 cientibus oculis prætereunt, nec medullam introspiciunt.
 Purpurabant.] purpureo colore nitentia reddebāt, purpu-
 rascente: uiolæ, purpurascens mare, à colore purpureo di-
 ctum. Gratia.] Gratias numero tris celebrari nemo i-
 gnorat, quas græci Charitas uocant: quæ manibus imple-
 xis ridentes, iuuenes, uirgines, soluta ac perlucida ueste pin-
 guntur. ideo autem tres sorores uideri uolūt, ut una sit quæ
 det beneficium, altera quæ accipiat, tertia quæ reddat. A-
 lij tria beneficiorum genera, promerentium, reddentium
 simul, & accipientium, reddentiumq; ideo una auersa pin-
 gitur, & duæ ad nos respicientes: quia profecta à nobis gra-
 tia duplex solet reuerii. consertis manibus connexæ ob hoc
 figurantur, quia insolubilia esse beneficia debent: & quia
 ordo beneficij per manum transeuntis nihilominus ad dan-
 tem reuertitur. & totius speciem perdit, si unquam inter-
 ruptus est: pulcherrimus, si cohæserit, & uices seruat. ideo
 iuuenes, quia non debet beneficiorum memoria senescere
 ideo

ideo uirgines, quia incorrupta esse debent & sincera, atq;
 omnibus sancta beneficia: in quibus cum nihil alligati esse
 deceat, solutis tunicis utuntur atq; perlucidis, quia benefi-
 cia conspici uolunt. quidam nudis Gratias esse tradūt, pro-
 pterea quòd sine fūco esse debent. ridentes fiunt, quia uul-
 tus qui dant uel accipiunt beneficia, hilares esse & debent
 & solent. Hesiodus Gratijs nomina imposuit: qui maximā
 natu Eglen appellat, quasi splendidam: mediam Euphro-
 synen, à laticia: tertiam Thaliā, quia beneficiorum gra-
 tia semper uirescere debet, nec unquam senescere. Home-
 rus uni immutauit nomen, Pasitheatē appellando, cuius et
 Catullus meminit. Quidam Liberi & Veneris filias esse
 memorant, ex eo quod Gratiae per horum ferè numinum
 blandimenta conciliantur. Chrysippus eas ait Iouis & Eu-
 rynomes filias esse, quibus (teste Diodoro) assignant benefi-
 cij retributionē. Charites, ut inquit Martianus, uenustant
 quicquid apprehendunt. Musae personabant.] Homerus
 in primo Iliados scribit, Musas in conuiuio deorum suauis-
 sima uoce & modulato cantu cecinisse, Apolline citharia-
 zante. Aristoteles in octauo Politicorum auctor est, musi-
 cam adhibendam esse rebus uoluptarijs: & ex auctorita-
 te Homericā citharcedum delicijs conuiualibus exhibendū,
 qui omnes demulceat: tunc enim laticia conuiuae persusi,
 libenter audiunt citharcedum: deniq; per citharcedicā ar-
 tem Orpheus plurimum potuit. hanc proculdubio philoso-
 phi graues & prudentes amant, hanc diligunt Musae, qui-
 bus tradentibus in usum hominum uenit: haec in agonibus,
 hoc est sacris certaminibus coronatur. Deniq; constat, mu-
 sicam inter honestas professiones numerari, quam Plato et
 Aristoteles in primis discendam esse praecipunt.

Apollo cantauit ad citharam.] Cithara sine uoce cecinit Thamyris, cū cantu Amphion. cithara edita carmina composuit Terpader. Apollinem uero citharæ, eiusq; musicæ inuentorem ferūt: qui cū Marsia certans, primū cithara sine uoce

usus est. mox cū uideretur à Marsia superari se, ad citharæ modulationem addidit uocis quoq; suauitatem, ad citharamq; cantillans uictor est iudicatus. Formosa saltauit.] Plato libro 2. de Legibus refert, deos laboriosam hominū uitam miseratos, remissiones laborum constituisse: Musis quoq; & Apollinem Musarum ducem, & Bacchum celebratores adhibuisse, qui cum uoluptate tripudia et saltationes nobis ducunt. idem Plato saltationes & choreas nequaquā improbat. Venus saltatriculæ partes impleuit, cuius motu cuncta uenustantur. est autē saltatio irritamentum incentiuumq; libidinis. Chorum canerent.] A' charrā, id est leticia, chorum nominauerunt, ut interpretatur Plato: qui tres choros fieri præcipit, uidelicet puerilem, iuuenilem & senilem. quod ex instituto Laconico sumptum uidetur. Nam apud Lacedæmonios ex disciplina Lyncurgi tres chori constituti sunt: unus senum, qui sic canebat, Nos olim

Apollo cantauit ad citharā. Venus suauis musicæ superingressa, formosa saltauit, scena sibi sic concinnata, ut Musæ quidem chorum canerent, tibias inflaret Satyrus, & Paniscus ad fistulam diceret. Sic ecce Psyche conuenit in manum Cupidinis: & nascitur illis maturo partu filia, quam Voluptatem nominamus. Sic captiue puellæ delira & remulenta illa narrabat anicula.

olim fuim⁹ robusti iuvenes: alter iuuenū, q succinebat, Nos autem sumus, quod si uelis periculum facito: tertius uerò puerorum, à quo illud cātabatur, ἄγριος ἄνθρωπος iasēus. Da πῶν ἄνθρωπος, id est, Nos erimus multo meliores. Chorum Seneca & Macrobius ex multorum uocibus constare autumantiumum tamen ex omnibus sonum reddi, ubi aliqua acuta, aliqua grauis, aliqua media uox est. in choro singulorum latent uoces, omnium apparenti fitq; ex dissonis concentus. Mesochorum uocant modulatorem, qui in medio canit choro, qua dictione Plinius minor & Sidonius utuntur. Paniscus.] Pana deum esse syluestrem, nemo non nouit: à quo per diminutionem paniscus ita inflectitur, ut à Satyro satyricus, quasi minutulus Pan sit Paniscus. Suetonius in Tiberio: Prostantes ex utriusq; sexus pube Paniscorum & nympharum habitu. Scribit Plin. in 35, Paniscum fuisse pictum à Taurisco pictore. A Panisco differt panicus, græci enim panicon repentinum terrorem dicunt, & consternationem, hinc illud M. Tul. in epistolis ad Atticū, De Vētidio Panicon puto. item: Rumorem afferūt magnū Romæ, domum ad Antonium frumentum omne portari, panicon certē. Higinius quoq; tradit, capricornum obieciisse hostibus timorem, qui panicos nominatur. Mendositas inoleuit in codicibus Higini, in quibus pro panicos passim legitur paniscos. Fistulam autem inuentum esse panos quis nescit? Vnde cicuticines dicuntur, quasi fistulicines Panes à Sidon. Apollinari, sic scribente: Alta cicuticines liquerunt Mænala Panes. Terram habitant, ut docet Capella Martianus, Fauni, Panes, Satyri, Syluani: qui omnes post prolixum tempus moriuntur, tanquam polychronij fini, nō æterni. Apud Eusebium & Plutarchum in libro cui titulus

est, Quod oracula defecerunt, scriptum legimus, nuntiatiū
 fuisse Liberio, quod magnus Pan mortuus erat. Conue-
 nit in manum Cupidini.] Non parum multa sunt, quæ cū
 legas primori cute, nihil præ se ferant obscuritatis et disci-
 plinæ reconditæ: sed si introspexeris curiosius, deprendas
 arcanam eruditionem, semotamq; ut hic Apuleij locus est:
 quo nō simpliciter, sed scienter & ex legalis doctrinæ uer-
 bis dictum est, Psychem conuenisse in manum mariti. Nāq;
 uxoris species duæ sunt: una matrumfamilias, altera usu.
 materfamilias esse non poterat, nisi quæ conuenisset in ma-
 num. hæc autem certa erat nuptiarum species. Quæ in ma-
 num per coemptionem uenerant, hæc matresfamilias uoca-
 bantur. coemptio uerò certis solennitatibus peragebatur,
 & sese coemendo inuicem interrogabant, uir ita: an mulier
 sibi materfamilias esse uellet? illa respondebat, uelle. item
 mulier interrogabat, utrum uir sibi paterfamilias esse uel-
 let? ille respondebat, uelle. itaq; mulier uiri conueniebat in
 manum, & uocabantur hæc nuptiæ per coemptionem, &
 erat mulier materfamilias: quam solennitatem Vlpianus
 et Boetius exponunt. hinc in Topicis argumentū sumitur,
 et quæstio est, An uxoris Fabiæ legati quæ in manū sit argē-
 ti, quæ in manū mariti nō cōuenit, nec materfamilias fuit:
 quinetiam A. Gellius lib. 18. noctium Atticariū, matremfa-
 milias appellatam esse eam solam memorat, quæ in mariti
 manu mācipioq; esset: sicut matrona ea proprie dicta est,
 quæ in matrimonium cum marito conuenisset, à matris no-
 mine nuncupata, non adepto iam, sed cum spe & omine
 mox adipiscendo: unde ipsum quoq; matrimonium dicitur.
 Ad hæc coemptionem rei uxoriæ referendus est ille Virg.
 uersus, Teq; sibi generum Thetis emat omnibus undis. In-
 uenit

uenio apud auctores, quod nubentes ueteri lege Romana
 asses tris ad maritum uenientes solebant ferre, atq; unum
 quem in manu tenerent tanquam ementi marito dare, aliū
 quem in pede haberent in foco Larium familiare pōne
 re, tertium in facciperio in compito uicinali solere resonare
 (ita enim legere malim, In facciperio, apud Noniū Mar
 cellū, quā uti legitur in uulgatissimis codicibus, in facci
 perone. nam facciperium crumena maior est, & minoris
 marsupij receptaculum. Plautus in Rudenter: Meum marsu
 pium, quod plenum argenti fuit in facciperio.) Maturo
 partu.] nono scilicet exacto mense, uel decimo. sunt enī
 hi duo menses maxime genitales, quibus partionem mulie
 ris maturam fieri secundum naturā existimauerunt antiqui
 & medici & philosophi: super qua re luculentum caput
 condidit Gellius in Noctib. Atticis illis lucidissimis. Quam
 uoluptatem nominauimus.] Martianus Capella scribit,
 Psyche muneribus deorum opimam, adamantinis nexi
 bus à Cupidine detineri, eandēq; à Philogia expolitam, es
 tiam conducenter & scitē, Voluptatem ex cōnubio Cupi
 dinis & Psyche natam esse finxerunt: cum ex cupiditate
 animæ & dilectione uoluptas progignatur, qua summum
 bonum clarissimi philosophorum natiuntur. De multipli
 ci uoluptate scribit Aristoteles copiose, et nos annotauimus
 in quinto commentario Tusculanarum. Græcè dicitur ἡδονή,
 inde sumptus Hedonius decentissimè dictus Spartiano,
 pro impensa facta in rebus uoluptarijs. Cōdentibus hæc
 nobis, et his Psyche ac Cupidinis nuptias cōmentantibus,
 fiderali opinor decreto factum est, ut ego qui hætenus à
 ducēda uxore semper adhorruī, nec quicquam libero lectu
 lo censui esse iucundius, Dijs hominibusq; approbantibus

uxorem ducerem, filiam clarissimi iuriconsultorum Vi-
centij Palæoti, cui Camillæ nomen est: quæ annum agens
duodeuigesimum, forma modesta, moribus ingenuis, &
uirginali pudore prædita, in manum meam conuenit. Dî
faxint, ut hoc connubium sit nobis felix, faustum ac foru-
natum: utq; ex eo Voluptas gignatur. Quod si præsagia
uana non sunt, haud dubie concordî uoluptarioq; coniu-
gio perfruemur. Nec me contristat illud Biantis deborta-
mentum, qui rogatus à quodâ, an uxor ducenda esset? Aut,
inquit, pulchram duces, aut deformem. si pulchram, habe-
bis communem: si turpem, habebis pœnam: Neutrum au-
tem bonum igitur uxorem ducendam non esse, argumento
(ut opinabatur) satis firmo proponebat. Verum, ut Phauo-
rinus dicere solebat, est quædam fœminæ forma media in-
ter pulcherrimam & deformissimâ, qualis ab Ennio per-
quàm eleganti uocabulo stata dicitur, quæ neq; communis
futura sit ob nimiam pulchritudinem, neq; pœnitenda ob
immodicam deformitatem, quam formam modicâ & mo-
destam idem Phauorinus non in scitè appellabat uxoriam.
Ennius quoq; eas fere fœminas ait incolumi pudiciuia esse,
quæ stata forma forent. Talis est Camilla uxor, non defor-
mis, neq; formosissima, formosæ tamen propior: non ine-
legans, neq; uenustissima, uenustatis tamen matronalis par-
ticeps. Theophrastus in libro cui titulus est Aureolus, &
post Theophrastum Hieronymus in uoluminibus contra
Iouinianum, tradunt, sapientem inire matrimonium tunc
debere, si pulchra esset coniunx, si bene morata, si honestis
parentibus. Quàm pulchra mihi sit uxor, nouerunt qui uide-
re: quàm bene morata sit, ego ipse noui: quàm honestis pa-
rentibus nata, nullus ignorat: cuius pater iuriconsultissi-
mus,

mus, in urbe nostra clarissimus est, meritoq; dici potest scholastici gymnasij: cuius domus huius oraculū est ciuitatis, cuius ianua & uestibulum tanquam alterius. Mutij Scaeuolæ maxima consultorū frequentia ac summorum hominum splendore celebratur; qui propter huius civilis iuris scientiam nominari uerissime potest, Egregie cordatus homo, et catus, ut de Helio Sesto scripsit Bnnius: qui in legibus interpretandis annos amplius 40. floruit inter primarios totius Italiae professores: praterea in homine tanta urbanitas, affabilitas, comitas est, ut omnibus maxime colatur, maximeq; diligatur. & cū principibus placuisse uiris magna laus sit: focer meus adeo placet, adeo gratus charusq; est illustrissimo principi Io. Bentiuolo, sub cuius tutela Bononienses faeliciter ociantur, ut eum conuictorem habeat quotidianum, ut sine contubernalitate ipsius iucundè & hilare cœnare non possit. qui si eo quandoq; caret, dicere solet, Paleotum meum desidero. Mater uerò coniugis meæ ea est, ut probitate, strenuitate, & domesticorū negotiorum curatione nulli matronarum postponenda sit: ut quodam quasi præfagio à parentibus Dorothea nomen illi inditum esse uideatur, ueluti dono deorum data sit. In uxore ducenda quatuor principaliter expetuntur: Forma, probitas, dos, nobilitas. Vxori meæ forma est illa, quam dixi: probitas, quam noui: quæ bene dotata, nobili genere nata, in manum meam uenit: quanquam pudicitia, quæ feminei sexus præcipua uirtus est, pro nobilitate sit: quamuis non illa dos ducenda sit quæ dos dicitur, sed (ut matrona Plautina inquit) pudicitia, & pudor, & sedatus cupido, Deum metus: parentum amor, & cognatorum concordia: quæ morigera marito sit. olim soror uxoriæ contubernae

litatis cœlibatū præferebā: quinctiā subinde mecum reputās,
 musculū pusillū sapientē dici à sapientibus bestiā, qui atas-
 tem uni cubili nunquam committit suam: ego quoq; discursu
 rebam per multiplices temporariosq; amores, nullo stabili
 proprioq; uinculo illigatus, eramq; erraticus ac uolaticus
 amator. Antea illud Horatianum laudare solebam: Nil ait
 esse prius, melius nil cœlibe uita. & illud Terentianum:
 Et isti quod fortunatū esse autumant, uxorem nunquam
 habui. & cum aliquando publico auditorio ac frequenti
 profiterer Satyram illam, qua in mulieres maledicta con-
 continentur & probra: inuectus sum in uitam coniugalem,
 & in molestias uxorias, acervatis testimonijs ex Hierony-
 mo, Seneca, Plutarcho, ceterisq; scriptoribus. identidē me
 morabam uersiculos illos græcos, *ὅστις γάμον ἀνδρὸς ἀνὰ
 τὸ βίον, ὁ καὶ γὰρ αὐτὸν ἀνδρὸς ἐστὶν* & *ὁ δὲ ἐκ τῆς κατὰ. id est, Cogitato,*
 si duxeris uxorem, te in omni uita seruum fore uir sine u-
 xore malorum expers est. Nunc uerò palinodiam recino,
 more Stesichori: facioq; quod uir sapiens facere cōsueuit,
 qui de sententia, si ita rectius sit, decedere aliquādo consue-
 uit idq; cum laude. Quamuis Stoicorum paradoxon repu-
 gnet, asserentium sapientem nullius rei pœnitere, & nun-
 quam mutare sententiam: nunc in ore mihi est, & in pe-
 ctore, sententia illa græci poetæ, *γυνὴ δὲ χερσὶν παλάμῳ
 ἴσῃ τῆς οἰκίας* id est, Vxor bona gubernaculum est domus.
 Antea illud in ore identidem habebam. probabamq;, Vxo-
 rem non esse ducendam homini literato: impediri enim
 studia literarum, nec posse quenquam libris & uxori pa-
 riter insruire. nunc sentio cum M. Tullio, qui libro tertio
 de Finibus, consentaneum ait esse naturæ, ut sapiens uelit
 uxorem sibi adiungere, & ex ea liberos procreare. Legem
 quoq;

quoque Platonis sequor, quia ille præcipit, ut unusquisque uxorem ducat: qui uero non duxerit, pecunia mulctetur, atque dedecore. Nec assentior his qui existimant, studia literarum impediri uxoris interpellationibus, cum mihi interdum inter libros lassescenti fomentum sit & suscitabulum interuentus uxoris. ex quo fit, ut id quod fertur, credam esse uerissimum: Quod scilicet olim Martia Hortensio, Terentia Tullio, Calpurnia Plinio, Pudentilla Apuleio, legentibus meditantibusque; candelas & candelabra tenuerint: ut liquidum satis clareat, studentibus discendi per nuptias occasionem tribui, desidiis excusationem. Habeo itaque uxorem ex animi mei sententia: nec me poenitet censerem in ordine maritorum. Quod superest, Deum optimum maximum precor, ut id connubium fortunet, citra ullum incommodum, citra offensusiunculam, citraque labeculam omnem: ut concorditer, feliciter, amanter annos Nestoreos traducamus: nec ullo æuo commutemur. quin ego illi iuuenis, illa mihi puella esse uideatur: gignaturque ex nobis soboles uoluptifica, qualis ex Psyche & Cupidine progenerata est. Nam ut Musæ Græcorum canunt, φίλος ἄνδρῳ ὁ ἀσπαστός αἰ τὴν ὥρην γυναικί. id est, Benevolentia coniugalis maximum uinculum est soboles. Cum in præsentia uxor uentrem ferat, & prægnationis sarcina quotidiano incrementulo turgescat, spero et ominor filium anno hoc Iubilei memorando nasciturum: qui parentibus sit uoluptati futurus, & ornamento. Sed iam tempus est, ut ad institutum curriculum redeamus, & e carceribus ad metas commentatio nostra decurrat. Delira anicula.] Proprium anicularum est, ut delirare dicantur. M. Tul. deliramenta aniculis ferè peculiariter ascribit: idem tradit in Catone: Vt petulantia magis est adolescentum.

scantum, sic senum esse stulticiam, quæ deliratio appellari solet. Videtur autem hoc uocabulum habere etymon à uerbo rustico, quod uocant lirare, operientes semina. unde, ut docet Plin. primum appellata deliratio est; inde & delirare dicitur, à recto recedere. Quod autem anicula peculiariter delirent, & fatuæ sint, docet uocabuli etymon: nāq; anum dici autumāt ab à particula priuatiua, negè vds, quod sit sine mente & sensu. prouerbiū est apud Græcos, γῆρας ἔσθαι, id est, uetularū nugæ; de his qui delirāt et nugātur.

Pugillares &

stilum.] Ut calamus in charta & membranis scribit, sic stilus in cera, ut inquit Hieronymus in expositione Psalmorum. Pugillares autē, siue pugillaria dici tabellas ceratas, quib. antiqui scriptabant, quis ignorat? Prisc. autumat literas dici à lituris, propterea quod plerūq; antiqui in ceratis tabulis scribere solebant, & postea delere. In codicis

Sed astans ego non procul, dolebam mehercules, quod pugillares & stilum non habebam, qui tam bellam fabellam prænotare. Ecce confecto nescio quo graui prælio, latrones eueniunt onusti: nonnulli tamen, imò promptiores uulneratis domi relictis, & plagas recurantibus, ipsi ad reliquas occultatas in quadam spelunca sarcinas (ut aiebant) proficisci gestiunt. prandioq; raptim tubercinato, me & equum uectores rerum illarum futuros, fustibus exinde tudentes, producant in uiam: multisq; cliuis & anfractibus fatigatos, prope ipsam uesperam producant ad quampiam speluncā, unde multis

multis onustos rebus rursus,
ne breuiculo quidem tempore
refectos, ob iter reducant: tan-
taq; trepidatione festinabant,
ut me plagis multis obtunden-
dentes, propellentesq; superla-
pidem prope uiam positum de-
ijcerent. unde crebris æquè in-
gestis ictibus, dextero crure &
ungula sinistra me debilitatum
agrè ad exurgendum compellunt.
& unus: Quousq; inquit,
ruptum istum asellum, nunc et-
iam claudum, frustra pasce-
mus? & alius: Quid quòd &
pessimo pede domū nostram
accesit, nec quicquam idonei
lucri exinde cepimus, sed uul-
nera, & fortissimorum occisio-
nes. Alius iterum: Certè ego
cum primū sarcinas istas, quan-
quam inuitus, pertulerit, pro-
tinus eum uulturijs gratissimū
pabulum futurū præcipitabo.

tamē inuēns, id est singulariter dixit: Bipatens pugillar ex
pedi. Eueniūt.] Legereueniūt, hoc est, redeūt domū, &
repedāt. Tuburcinato.] festināter comeso. Tuburcinari
enim significat raptim comedere. Titinius: Tuburcinari si-
ne me uulvis reliqas? Plautus in Persa: Libido extēplō cupe
re cona

bus Prisciani men-
da inoleuit, in quē
bus pro ceratis ta-
bulis uulgò legitur
ceteris tabulis.
Græci pinacas uo-
cāt. Homerus scri-
bit, Bellerophon
ti datos in Lycia
pinacas. Plin. co-
dicillos & pugila-
res interpreta-
tur. à Catullo quo-
que codicilli dicū-
tur. Pugillarium
usū perquā uetue-
stum esse, apud au-
ctores inuenio. Iu-
risconsultus titu-
lo de uerborum si-
gnificatione, indi-
cat pugillares co-
dicillos enūciari,
numero semp plu-
ratiuo. Ausonius

re conuiuium tuburcinari. Cato tuburciabundum & lura
 cabundum dixit pro belluone & uoratore: quæ uocabula
 ut uetusta nimis, repudianda præcipit Quintilianus in pri
 mo. nam uerbis ut nummis utendum est, quibus sit forma
 publica. Cluius.] loca cliuosa & per anfractus sinuosa,
 uexant in primis atq; fatigant iumenta sarcinis onusta.
 Anfractibus.] uiarum scilicet & locorum. anfractum di
 ci flexum, tradit M. Varro. dictum ab ambitu & frangen
 do: ab eo leges iubent, in directo pedum octo esse, in anfra
 ctu 16: id est, in flexu. Resectos.] recreatos, refocillatos.
 significat enim, nec minimum quidem laxamentum sibi præ
 bitum fuisse. Ob iter.] Annotandum, ob iter hoc loco
 dici, quasi ad iter, seiunctim, ut duæ dictiones esse uidean
 tur. Alias obiter aduerbium est, significatq; inter eundem,
 Incidenter, tali de causa: quæ particula ueteribus usitata,
 & Plinio frequens est. Trepidatione.] festinatione. Virg.
 Ne trepdate meas Teucri defendere naues. Et imus.]
 Corrige unus. Ruptum.] Ruptos dicimus de lassatos, &
 membris fractos, ex diutino scilicet labore. apud Plinium nõ
 pauca ruptis & conuulsis medicamenta sunt tradita: aliàs
 ruptis dicuntur, uestibus laceratis, pannosi, sentiç. hinc illud
 amphibolon apud epigrammatarium poetam: Qui sanct
 ruptos, dic mihi Galle quis est? Nam cum de morbi genere
 loqui uideatur, signat festiuiter ruptos, hoc est habentes ue
 stem laceram, et rupto panno discissam, nulla medela, nul
 loq; medico posse sanari. Frustra pascemus.] ex Cato
 nis præcepto, qui boues uetulos, armenta reijcula, oues reij
 culas, seruos senes, morbosos, et si quid aliud infructuosum
 supersit, uendi iubet. Reijcula autem, ut Catonianum uer
 bum in transcurso explicem, dicuntur animalia, quæ mor
 bo se

bo senio'ue grauia reijciuntur, à reijciendo uidelicet nomi-
 nata. M. Varro in secundo de Re rustica: In gregibus pecua-
 rij delectus quotannis habendus, & reijcula reijciendæ,
 quòd locum occupant earum quæ ferre possunt fructus.
 Pessimo pede.] quasi dicat, malo omine & sinistro pede.
 sicut enim dextro pede ad nos illi uenire dicuntur, qui ap-
 portant quippiam boni: ita sinistro & pessimo pede, quo-
 rum aduentus infortunatus est, & calamitosus. Vulturij
 pabulum.] Apud antiquos uariè declinatum hoc nomen
 est. nam & uultur uulturis, & uulturius recto casu, uete-
 res dictitarunt: nunc in usu est uultur. Ennius: Vulturis in
 syluis miserum mandebat hominem. Catullus: Lingua ex-
 erta audio sit data uulturi. M. Tul. in oratione pro Sestio:
 Exierunt malis ominibus atq; execrationibus duo uulturij
 paludati. Vultures, ut inquit Hieronymus, & ante Hie-
 ronymum Plut. & Plin. transmarina cadauera sentiunt: & tri-
 duo aut biduo illuc præuolant, ubi cadauera futura sunt.
 hinc in captatores & bona defunctorum inbiantes scitissi-
 me translatum nomen. Mart. Cuius uulturis hoc erit cada-
 uer. & illud Senecæ uelut prouerbiale: Vultur es, cadauer
 expecta. Penna uulturina subiecta pedibus, adiuvat partu-
 rientes. Auctor est Ambrosius, uultures non indulgere con-
 cubitui, atque sine ullo masculorum semine concipere. Vita
 uulturio in confesso longa est adeò, ut usque ad centum
 annos uita eorum producat. Romani (ut refert Plutar-
 chus) uulturem in augurijs ut principalem observaue-
 runt, cuius aspectu Hercules in rebus obeundis maxime
 lætabatur. ex cadaueribus sibi escam quarit, nihil enim
 animatum interficere fertur. Græci γύρας uultures apo-
 pellant.

Mitissimi.]
 ironicos. Timor
 ungulas secerat.]
 Ex imitatione Vir
 gili ana ductus co
 lor, sic enim in se
 rio opere scriptū
 est: Pedibus timor
 addidit alas. &
 Quintus Curtius
 metum uocat ele
 ganter strenuum,
 propterea quod
 homines ex metu
 sunt strenuissimi,
 uelocissimiq;. à
 Thucydide quoq;
 dictum est, Timor
 excutit inertiam.
 Asinus ergo Apu
 leius ex tardo fas
 ctus est ob mortis
 metum uolaticus,
 contra naturam
 asinorum, quibus
 tarditas peculia
 ris est. hinc opti
 mo epitheto dixit
 poeta, Sæpe oleo
 iardi costas agita

Dum secum mitissimi homi
 nes altercant de mea nece, iam
 & domum perueneramus (nā
 timor ungulas mihi alas fece
 rat) tum quæ ferebamus, amo
 liti properiter, nulla salutis no
 stræ cura, ac ne meæ quidē ne
 cis habita, comitibus adscitis,
 qui uulnerati remanserant, du
 dum recurrunt, relaturi rædia
 (ut aiebant) nostræ tarditatis.
 nec me tamen mediocris car
 pebat scrupulus, contemplatio
 ne comminatæ mihi mortis. &
 ipse mecum: Quid stas Luci,
 uel quid iam nouissimum ex
 pectas? Mors, & hæc acerbissi
 ma, decreto latronum tibi com
 parata est. nec magno conatu
 res indiget. uides istas ruinas
 proximas, & præacutas in his
 præminentes filices, quæ te pe
 netrantes, quā decideris mem
 bratim dissipabunt. Nam & il
 la ipsa præclara magia tua, non
 uultum laboresq; tibi tantum
 asini, uerū corium non asini
 crassum, sed hirundinis tenuē
 membranulum circumdedit.
 Quin igitur masculum tandem
 sumis

sumis animum, tuâq; salutem dū
licet consulis? Habes summam
opportunitatem fugæ, dum la-
trones absunt. An custodiam
anus semimortuæ formidabis?
quam licet claudi pedis tui cal-
ce unica finire poteris. Sed quò
gentium capeffetur fuga? uel
hospitium quis dabit? Hic qui-
dem inepta, & prorsus afinina
cogitatio. quis enim uiantium,
uectorem suum non libenter
auferat secum? & alacri statim
nisi lorum, quo fueram destina-
tus, abrumpo, meq; quadrupe-
di cursu proripio.

tor aselli. Lucianus, ὁ δὲ τὸ θάνατον
μὴ φοβέσθαι ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους
τοὺς ἐκείνου ἐκείνου. id est, timor
mortis detraxit
mibi sensum dolo-
ris. Amolui.]
remouentes, exoe-
nerantesq;. Amoli-
liri enim est tolle-
re, abigere, remo-
uere. inde amule-
ta dicta, remedia
contra mala me-
dicamenta. Du-
dum.] paulo an-
te.

Comminata mortis.] quam mihi comminati fuerant
latrones mei. Scrupulus.] sollicitudo & angor. ὁ scrupu-
lo lapillo dictus, qui calcatus molestiam affert, & (ut in-
quit Donatus) nimis molestæ sunt pedibus scrupulosæ uicæ.
Quod istas luci.] Lego, Quid sitis Luci? Sermocinatio est,
quam secum habet Luctus Apuleius. Luci.] Casus est sa-
lutatorius, quem uocatiuum uocant. Apuleium autē præno-
mine Lucium dici quis nescit? apud Lucianum. ἄλλος, τὸ ἐν τῇ
ῥῆσιν ἰσχυρόν; γὰρ οὐκ ἔστιν ἡ γυνὴ δεινότερον. id est, Ino-
felix quid hic etiam manes uulturibus & uulturum pullis
eris sagina cœnatica. Silices.] Fœminino genere dixit, si-
cut Virg. qui ait in Bucolico ludicro: Ab silice in nuda con-
nixa reliquit. & in sexto Æneidos: Quos super atra flix

iam iam lapsura cadenti Imminet asimilis. nam ut docet
 Quintilian. auctoritas sumorum uirorum pro ratione
 est. Silex autem lapis est uulgaris, duritia indomita, quo uia
 sternuntur. Vnde apud nos usitatum uerbum silicare, quod
 est silicib. sternere. Liu. in 10. Via à Martis silice ad Bouil
 las prostrata est. ubi annotadū, Liuius dictū esse à Martis ab
 solute. pro eo quod est, à Martis ade siue templo, quæ dicē-
 di figura priscis usitatissima est: ut, ad Vestæ. ut ad Veneris,
 ad Apollinis dixerūt, Horat. Terē. Cicero, subintelligi uolē-
 tes ædem. Scribit Plin. Pyrodem primum inuenisse ignem
 excutere e silice, quem asseruare in ferula docuerit. Pro-
 metheus: auctor est Vitruuius, calcē coquendam esse de si-
 lice, tanquam ea melior sit structura. idem lapidicinas silicis
 asserit duras esse, nigri scilicet: auctore Plin. optimi sunt
 quibusdam in locis, & rubentes. Præclara.] Ironicos
 pronunciandum. Magia tua.] Fotidem significat, à qua
 Apuleius in asinum deformatus est: nunc conqueritur, sibi
 quidē in ea transformatione effigiem asini et labores asini
 nos fuisse indutos: pro corio autem asini, quod crassum est
 & impenetrabile, cutem tenuissimam, qualis hirundina-
 na est, fuisse circumdatam. Attende mēbranulum dici neuo
 tro genere, cum in risu quotidiano sit ut mēbrana, & per
 diminutionem membranula fæminino genere dicatur: pau-
 ca enim inueniuntur diminutiua, ut auctor est Priscianus,
 quæ non seruent genera primitiuorum: ut hæc rana, hic ra-
 nunculus: hoc pistrinum, hæc pistrila: hic qualus, hoc qua-
 fillum, quod uasis genus est. Sunt qui subtilitatē animi con-
 stare putent cute, operimentisq; corporum: & ea maxime
 bruta esse animalia, quibus crassior est pellis. unde asinus
 brutali in primis tarditate præditus uidetur, cuius corium
 est

est crassissimum, quod obstat spiritus innati tenuitati. Masculum animum.] uirilem, imperterritum, & (ut ueteres dicunt) extrilidum. Quin sumis.] Exhortantis particula est, cuius uarietates in conuertenda oratione multiplices curiosus lector agnoscet, & docet Gellius in 16. Opportunitatem fugæ.] Pittacus Mitylenæus, unus ex septem sapientibus, dixit hanc sententiam, γινώθει ὀρεγέμεν, quod latine significat, Nosce tempus, siue tempestiuitatem, siue opportunitatem in rebus obcundis. Nam, ut inquit scite Ausonius, cui non fuerit spectata opportunitas, is offensam sæpe incidit. Plaut. in Pseudolo: Ipsa mihi opportunitas nō potuit opportunius aduenire. item: Omnes opportunitatis articulos noui. Terent. quoq; rerum omnium esse primum tempus autumati: et à Plin. nostro dictum est, Tantū tempestiuitas etiā in rapida celeritate pollet, super qua re scripsi non indiligenter in Heptalogo. Calce unica.] unico calcis ictu. modò enim non partem plantæ, sed percussione pedum plagamq; significat: ut Virg. Calcemq; terit iam calce Diore. Auctoritas ueterum multa licenter usurpat, & uarijs generibus inflectit, inter quæ calx est: quæ dictio modò masculino, modò fæminino genere ponitur, pro calcaneo pedis et percussione. sic Silius: Iam compos uoti ferrata calce cruentat Cornipedem. In quo imitatus Virgilium uidetur, sic scribentem: Quadrupedemq; citum ferrata calce fatigat. Notum est prouerbium Terentianum: Namq; insita est, aduersus stimulum calces. ductum ex illa græca παρρησία, πρὸς κέντρον δακτύλου: id est, contra stimulum calcitrare: cuius meminit Æschylus, & ab Euripide dictū est πρὸς κέντρον δακτύλου θνήσκεις ὅτι θνήσκεις: id est, mortalis existēs contrā stimulū Deo recalcitrat. Viantū.] Sidonius, Apuleius, recalcitrare.

centioresq; scriptores, uiantes frequenter usurpāt, pro uia-
torib. in Floridis: ut ferme religiosi uiantiū mos est. Via-
re uerbum est, quo Ambrosius utitur. Vectorem.] me,
asinum scilicet, à quo uebatur. Nisi.] Lege nixu, hoc est
conatu & uiribus. Destinatus.] deligatus. destinare enim
pro deligare, Apuleio peculiare uerbum est. Quadrupes
di cursu.] quadrupedante.

Milui nos ocu-
los.] Acutissima
& perspicacissi-
ma acie oculos si-
gnare uolens, mil-
ui nos dixit, tan-
quam milui cla-
rissime cernat. No-
tatum quidem est
à scriptoribus ido-
neis, miluum rapa-
cissimam esse &
famelicā semper
alite, quæ uidetur
artem gubernan-
di nauigia docuisse
se caudæ flexibus.
Traduntur milui
solstitijs affici po-
dagra. Aquilæ, ut
inquit Plinius no-
ster, clarius quàm
nos cernunt: uul-

Nec tamen astutulæ anus
milui nos oculos effugere po-
tuit. Nam ubi me conspexit ab-
solutum, capta super sexum &
ætatem audacia, lorum prehen-
dit. ac me deducere ac reuocare
contendit. nec tamen ego, me-
mor exitiabilis propositi latro-
num, pietate ulla commoueor:
sed incussis in eam posteriorū
pedum calcibus, protinus ap-
plaudo terræ. At illa quamuis
humi prostrata, tamen tenacia-
ter loro inhærebat, ut me pro-
currente aliquantis per tractu
sui sequeretur: & occipit statim
clamosis ululatibus auxilium
ualidioris manus implorare.
Sed frustra fletibus casum tu-
multum commouebat: quippe
cum nullus adforet qui suppe-
tias ei ferre posset, nisi sola illa
uirgo

uirgo captiua, quæ uocis exitu
 procurrens, uidet hercules me
 morandi spectaculi scenam: nō
 tauro, sed asino dependentem
 directè aniculam, sumptaq; con
 stantia uirili, facinus audet pul
 cherrimum. extorto etenim lo
 ro manib. eius, me placitis gan
 nitibus ab impetu reuocatum
 gnauiter inscendit, & sic ad cur
 sum rursus incitat. Ego simul
 uoluntariæ fugæ uoto, & libe
 ræ uirginis studio, sed & pla
 garum suasu, quæ me sæpiculè
 commonebant, equestri celeri
 tate, quadrupedi cursu solum
 replaudens, uirginis delicatas
 uoculas adhinnire tentabam:
 sed & scalpendi dorsi mei simu
 latione, nonnunquam obliga
 ta ceruice pedes decoros puel
 læ basiabam.

tures sagacius odo
 rantur: liquidius
 audiunt talpæ. mil
 uinos oculos scri
 ptor nullus, quod
 quidem sciam, ce
 lebrat, uelut a
 cumine oculorum
 præpollentes: si
 cut Lynceus inter
 homines, aquilæ
 inter aues, lynces
 inter quadrupe
 des clarissime om
 nium cernere tra
 duntur. Credibile
 est tamen, miluo
 oculos clariores
 inesse, cum ex alto
 speculatus deuo
 let ad prædam, cū
 pullis gallinaceis
 ex cælo insidie

tur, & circa macella (ut docet Albertus magnus) carnem
 sectetur, & cadauera. apud Ouidium & Higinum fabula
 est de miluo inter sidera collocato. Plaut. festiuiter, nec mi
 nus scitè dixit, coquos esse miluinis & aquilinis ungulis si
 gnificare uolens, furtificos esse & rapaces coquorum ma
 nus. Super sexum.] Facta est anus ultra sexum muliebrem
 audacula & ferocula, cū fæminæ naturaliter timide esse

soleant. Aristot. lib. 9. de animalibus: *Fœminæ omnes, inquit, minus quàm mares sunt animosæ, excepta panthera & ursa: fœminæ enim in his generibus uidentur esse animosiores, cum cæteris sint proculdubio molliores. Verùm malitiosiores, astutiores, insidiosiores fœminæ sunt, atq; in enutrienda prole sollicitiores. mares contra animosiores, ferociiores, simpliciores, minusq; insidiosi. hætenus Aristot.* Plin. noster, illa sua breuitate inimitabili: *Mares, inquit, in omni genere fortiores, præterquam in pantheris & ursis. Xenophon quoq; in lib. qui Oeconomicus inscribitur, & L. Columella, prodiderunt, sexum muliebrem iccirco timidiorem à natura formatum esse, quàm uirilem, quoniam custodia & diligentia domestica mulieribus assignantur: metus autem plurimùm confert ad diligentiam custodiendi.* In 26 parte sagittarij mulieres habentes horoscopum, erunt uiragines: hoc est, uirile implentes officium, & uirilitate mascula animosæ. Exitibilis propositi.] quo scilicet proposuerāt, decreuerantq; me sciuissimo mortis genere mulctare: cuius ego memor, nulla in fœminam pietate commoueor. Calcibus.] percussionibus expone, ut suprâ. illud adde, quòd calcem antiqui dicebant, quam nunc mestam uocamus: & pro fine usurpabant. M. Tullius: *Quando sumus ab ipsa calce eius interpellatione reuocati. Huiusce rei meminit Seneca libro Epistolarum moralium undeuigesimo. Applaudo terræ.] allido ad terram, opplodere enim & complodere significanter & proprie dicitur plausum edere, illis inter se manibus, & palma cum palma collata, cæterùm cum quid alliditur ad terram, sonitum & plañctum facit: propterea applodere eleganter dicitur, ad terram cum sonitu dare. Græci πατάσαι dicunt, quod*

quod & sibilare significat. Plin. scribit, pictum fuisse poppyxonta: intelligi uolens, uel manibus plaudentem, uel sibilantem. Seneca in secundo questionū: Manus inter se clausæ plausum edunt, auersæ inter se manus collisæ non plaudunt, sed palma cum palma collata plausum facit. Græci tradunt, morem fuisse apud priscos ἀσπάζεσθαι πονπύσαι, hoc est, fulgetris applodere siue insibilare. hinc illud Plinianum: Fulgetras poppysmis adorare consensus gentium est, ubi poppysmi pro complosionibus accipiuntur. quamuis non parum multi codices Pliniani sint, in quibus ita legitur, Fulgetras adorare consensus gentium est: omissa dictione illa poppysmis. & nunc quoque plerique omnes fulgetras signo crucis uel adorant, uel defendunt. In oratoribus pedibus suppositio loco & tempestiue usurpata laudem affert: si uero crebra est, inepti hominis esse dicitur. auctores Quintilianus & Cicero. Tractu.] tractione, dum trahitur, inhaerens scilicet loco. Occipit.] incipit. Lucianus tradit, uetulam cauda correpta asinum retentasse. Cassum.] inanem, irritum, inefficacem: uocabulo ab araneorum cassibus ducto, quod sint leuis ac nullius ponderis. Virg. in 11. dixit cassum lumine, pro priuatum. sicut Plaut. cassam dote, in Aulularia posuit, pro carentem dote. Suppetias.] auxilia. Capticia.] Dictio est eadem formula à capta inclinata, qua ab empto empticius, à facto facticius. significat captam, siue captiuam: sicut empticius emptum, facticius factum. M. Varro in 3. de Re rustica: Hic aprum glans cum pascit empticia, facit pinguem, illic gratuita exilem. Lucian. & Græci ἀχυνάμωτον dicunt capticiam. Exitu.] cum fine clamoris anilis. Malim legere excitu, ut significet excitatione uocis, & inclamatione uirginem procurrisse.

Hercules.] Iusiurandi aduerbium est. Scenam.] appa-
 ruit. in eodē significatu superius quoq; accipitur scena: trans-
 latio à scena histrionica, cuius apparatu spectacula exhibe-
 bentur. Non tauro.] Allusit ad fabulam Europæ, quæ
 tauro auecta est: quæ fabula in scenicis spectaculis Romæ
 edita est. Placuis gannitibus.] Voces, inquit, & susurros
 adhibebat uirgo illa captiua: quibus, utpote placentibus,
 reuocatus sum ab impetu fugæ, præbuiq; facile dorsum as-
 censuræ puellæ. Gnauiter.] Strenue ac perniciter. E-
 questri celeritate.] Lucian. καὶ τὸν ἵππον τῆς φυχῆς, ὡς τῆς
 τῆς φύσεως ὁρᾶν ἐπὶ τῆς ἵππου ἰσχύος, id est, Ego fugæ amo-
 re & puellæ studio fugiebam cursu equino & celeritate.
 Sæpicule.] Sæpe. Suasu.] suasionē & incitamento. So-
 lum replaudens.] terram ungula quadrupedante repercua-
 tiens: id quod fieri solet ab equo, iumento, asino, perniciter
 cursitantibus. Adhinnire.] quodam quasi hinnitu respon-
 sare, recanere. maluit autem adhinnire dicere, quàm rude-
 re: cum hinnire equorum sit, rudere asinorum: tanquam es-
 quinam naturam imitaretur, sitq; honestius uerbum. Getæ
 imperatori Romano familiare fuit hæc quæstiones gram-
 maticis proponere, ut dicerent, singula animalia quomodo
 uocē emitterēt: ut exempli causa, Agni balāt, porcelli grun-
 niunt, elephanti barriunt, ranæ coaxant, equi hinniunt.

Spirans al-
 tius.] Quidam le-
 gunt suspirans, ut
 sit imitatio Virgi-
 liana ex illo uer-
 su: Suspirans, i-
 moq; trabens à

Tunc illa, spirans altius, cœ-
 lūq; sollicito natu petens: Vos,
 inquit, superi tandem meis su-
 premis periculis opē facite. &
 tu fortuna durior iam sæuire
 desine: sat tibi miseris istis cru-
 ciatibus

ciatib. meis litatū est. Tuq; præ
fidiū meæ libertatis, meq; salu
tis, si me domū peruexeris in
columē, parēnibusq; & formo
so proco reddideris, quas tibi
gratias perhibebo, quos hono
res habebo, quos cibos exhibe
bo: Iā primū iubā istā tuā pro
bē pectinatā meis uirginalibus
monilibus adornabo: frontem
uerō crispātam, prius decori
ter discriminabo: caudēq; setas
incuria congestas & horridas,
compta diligentia perpolibo:
bullisq; te multis aureis inocu
latum, ueluti stellis fidereis re
lucentem, & gaudijs popula
rium pomparum ouantem, si
nu serico progestans nucleos,
edulia mitiora, te meum sospi
torem cotidie saginabo.

pectore uocem.
Vtraque lectio eo
rudita, utraque
poetica est: spirare
altum is di
citur, qui cum fi
ducia ferociaq; es
latior est: suspi
rare altum, est
suspiria ab imis
præcordijs trahere.
Opem facite.
]succurite atq;
opitulamini. Vete
res Iouē cognomē
to Opiulū colue
re, quod opem in
digentibus ferret.
Opem quoq; deū
uenerati sunt,
quod ipsius ope,
id est auxilio uita

constet, humanæq; uitæ alimenta quærantur: uel quod Ops
est terra, & hinc omne opus. cui feriae dedicatæ dicuntur,
Opalia, qui dies erat post Saturnalia. auctor August. Lu
cianus sic: ὁ δὲ παρθένος τοῖς μὲν θεοῖς ἔνυχτα ὁσάκις αὐτὸν
αὐτὴ προσέειπε. id est: Virgo quidem deos rogabat, ut ipsam in
fuga incolumem seruarent. Cælum petens.] Aristoteles
in 2. de Cælo & mundo refert, antiquos cælum dijs assi
gnasse. Noster quoq; Apuleius in Cosmographia testatur.

deū habere in arduis arcib. solium consecratū, ideoq; mortales cœlum suspicere solent in precationibus, tanquam in domicilium deorum ac sedem. Plin. Sic hominum terra, ut cœlum dei. Litatum est.] Debet, inquit, mala fortuna satis superq; placata esse cruciatibus & ærumnis, quas hætenus perpeſſa sum: litare enim significat. sacrificio factō placare numen, quod aliubi copiosissime explicatum leges. malæ autem ſeuientisq; fortunæ placatur numen calamitatibus, cruciatibus & ærumnis: talibus enim piamini- bus gaudet fortuna durior, ſicut Mars cognominatur à græcis αἰμοχάρης, quaſi ſanguine gaudens. Malæ autem fortunæ ara in Exquilijſ conſecrata fuit: cuius Plin. & M. Tul. meminerunt. Tuq; præſidium.] Verba hæc per apoſtropham fiunt à uirgine ad aſinum, quem libertatis ſalutisq; ſuæ præſidium uocat, cum illius ope & dorſo effugium inuenerit. Apud Lucianum ſic inquit: ὦ μὲν, ἔφη, κακίως περὶ τὴν πατρίδα ὡς καλὴν εὖ, ἐλευθέρου μὲν σε ποιεῖς ἔργῳ ἀφύσῳ, κατὰ θῶν δὲ μὲν διμυνοὺς ἔσται σε ἰφ' ἡνάτης ὁμῖρας τὸ ἀπῖτον. id eſt: Si me, inquit, ad patrem perueneris ὦ formoſe, te liberum eſſe ſinam, tibiq; quotidie pro prandio dabitur medimnus ordei. Eſt autem medimnus Græcis menſuræ nomen, quem noſtri modium interpretantur, de quo Priſcianus & Auſonius. Proco.] Qui me expetit uxorem. Græci μνηστῆρας procos uocant. Quos honores.] Exornatio rhetorica eſt, græci ἱſocolon uocant: à noſtris dicitur compar: hiſce autē exornationibus oppidō quàm frequens eſt Lucius noſter. Iubam.] ſcilicet aſininam. Pectina.] apud Plinium pectinare ſegetem, eſt cratibus dentatis quaſi pectinibus herbas perinde ac capillos pectere. Errant grammatici, qui autumant pectinare uerbum latinum nō eſſe: quibus Plin.

Apul.

Apul. cæteri refragantur, quorum auctoritas apud me pluris est quàm illorum regulæ & decreta. Eleganter pectita tellus dicitur Columellæ, pro pectinata, quum intelligi uult discriminatam, repurgatam, & deterso squalore nitescen- tem. Discriminabo.] Discriminare est diuidere, & (ut inquit Donatus Virgilianus interpres in II. Æneidos Com- mentario) discriminare est proprie speciem à specie sepa- rare: ut exponas Discriminabo comam, discerniculo distin- guam, & diuisione componam. est autem discerniculum acus, qua capilli mulierum ante frontem diuiduntur, à dis- cernendo dictum: de quo M. Varro sic: Discerniculū est, quo discernitur capillus. pecten, quod per eum explicatur capillus. à discernendo quoque discrimen capitis deduci- tur, quod significat diuisionem capillorum muliebriū, atq; disseparationem. de quo Ouid. Compositum discrimen e- rit, discrimina lauda. Ab hoc uerbo discrimino, fit aduers- bium discriminatim, quod significat separatim & diuis- sim: sicut e contrariō indiscriminatim usurpant eruditi, pro eo quod est promiscuè & indifferenter. Incuria.] neglig- entia. Horat. Offendar maculis quas aut incuria fudit. A- pud antiquos, si quis eques Romanus equum habere gracia- lentum aut parum nitidum uisus erat, opera censoria impo- litie notabatur. id uerbum significat, quasi dicas incuriæ. Catonis Tusculani scitum illud celebratur: Magna, inquit, cultus cura est, magna uirtutis incuria. Caudæ, præter ho- minem ac simias, sunt omnibus ferè animalibus, & oua gi- gnentibus, setosæ: ut equis. boum caudis longissimus caulis, atq; in ima parte hirtus. idem asinis longior quàm equis, sed setosus ueterinis. ueterina autem dicuntur animalia, quæ uehunt, ut suprâ affatim explicauimus. Compta.] culta, exorna-

exornataq;. Purior lectio est Cuncta, ut dicat se omni diligentia perpoliturâ setas asininae caudæ globosas, & prorsus inenodabiles diutina incuria negligentiaq; discriminandi atq; expediendi. Bullis aureis.] Hoc in loco bullæ significantur ornamenta illa orbiculata, extuberantiaq;, quibus tanquam oculis ephippia equorum & pectoralia & habennæ exornari solent. aliâs bulla tumor est momentarius in aqua, repente deficiens. inde prouerbum illud Varronianum, Homo bulla est. Bullare uerbum est, quod significat bullas facere, ut apud Celsum: Si urina bullat. Aliâs bulla pro gestamine & ornatu ingenuorum puerorum accipitur: super qua re in commentarijs Suetonij copiosissime annotauimus. Inoculatum.] Decenter dixit, quasi oculis luminum sum: alludens uidelicet ab bullarum effigiem, quæ ueluti oculos repræsentant. Inoculare, apud scriptores agricolationis est, inferere arbores, ea insitione quæ inoculatio nominatur: quam teste Plinio docuit ipsa natura, uel (ut alij) usus. fit autem, gemma siue oculo exciso ex alia arbore, & in aliam arborem inclusa. Virg. inoculationem signat, scribens in Georgicis: Nec modus inferere atq; oculos imponere simplex. Emplastratio eadem ferme est, quæ & inoculatione ideoq; dixit Plin. emplastri ratio ex inoculatione & ipsa nata uideri potest. Palladius: Persicus, inquit, inoculari potest: quod & emplastrari dicitur. inoculatio omnium insitionum fecundissima est. Progestans nucleos.] Pollicetur puella, se sinu uestis, & quidem sericæ, nucleos scitioris saporis gestaturam: quibus asinum opimet, saginetq;: quem eleganti uocabulo sospitatorem appellat, propterea quod eam sospitauerit, saluamq; eduxerit ex manibus latrocinialibus. sospitare enim saluare est, & conseruare. En-

ninus:

nus: Regnum nostrum sospitent, superstitentq;. hinc Iuno sospita dicta, cuius M. Tul. Ouid. Liuius, ceteri meminerunt. Deus quoq; ille genitor omnium & architectus bono epitheto dictus est sospitator, cuius nutu cuncta reguntur & conseruantur. Nucleos autem hoc in loco non tam pinos & ex nucibus intelligo, quàm ex opere pistorio concinnatos à dulciario. Nuclei nucis pinæ sitim sedant, & acrimoniam stomachi, renibus & uesicæ utiles. Græci πινέας uocant. Iuriconsultus tit. de uerborum significatione inquit, integros strobilos de pinu ligni appellatione contineri. Saginabo.] Saginarium dici uoluerunt ueteres, locum in quo sagina, id est pinguitudine gliscerent animalia, & opimarentur. M. Varro in tertio de Re rustica: Ad saginandum, inquit, eligunt pullos circiter sexquimenses qui sunt nati, eos includunt in saginario. Nucleos autem mellitos & esculentos pollicetur asino, perinde ac humanū gustatum habenti; cum alioqui cibaria homini non faciant ad palatum asini, cui (ut inquit Heraclitus, & repetit Aristot. in 10. Ethicorum) iucundius est fœnum auro.

Sed nec inter cibos delicatos, & ocium profundum, uirq; totius beatitudinem, deerit tibi dignitas gloriosa. nam memoriam præsentis fortunæ meæ, diuinæq; prouidentiae, perpetua testatione signabo: & depictam in tabula fugæ præsentis imaginem, meæ domus atrio dedicabo. Visetur, & in fabulis

Ocium profundum.] tanquā iumentis ocium sit finis beatitatis, in quo multi summū bonum posuere, et in ocium tanquā portum profugerunt. quod, ut inquit Horatius, neque gemmis, neque purpura,

purpura, neq; auro uenale est.

Non deerit dignitas.] Promittit asino, id quod sapientes uiri in primis expetendum esse censent, ociosam scilicet dignitatē.

M. Tullius in oratione pro Sestio: Id quod est præstantissimum, maximeq; optabile sanis & bonis

& beatis, cum dignitate ocium. Perpetua testatione.] Constituam, inquit, monumentum, quod perpetuo testetur, propagetq; posteritati hanc meam fortunam & fugam. Atrio dedicabo.] Ex ritu institutoq; antiquorum, in atrio dedicaturam se dicit tabulam, cuius pictura exprimat asinum uirginis hospitatore. Namq; apud maiores in atrijs ceræ imagines singulis disponebatur armarijs. Obiter spectandus est Ouidij uersus pensiculate, qui libro Amorum primo sic legi solet: Tene decipiant ueteris quinquatria ceræ. Quid sint quinquatria, triuialibus quoq; Grammatistis notissimum est. Sed quàm benè hoc in loco conueniat dictio hæc, non dispicio: extortus nimirum est intellectus ille, qui fertur, nec elegantie poeticæ satis quadrans. Quocirca sensu curiose perpenso, ita legendum opinor, Nec te decipiāt ueteris plena atria ceræ: hoc intellectu puro

pro sane & lucido. inquit lena ad puellam, ne decipiat te amator, pro nummis offerens nobilitatem & stemmata familia, ostentansq; atria plena auorum imaginibus. & ita docet, in amatore spectandum esse marsupium, non stemmata. De atrio pleno fumosis imaginibus, in hunc sensum M. Tullius & Seneca cōmeminerunt: Repositorium quoq; ibidem erat tabularum pictarum, quod Pinacotheca ex re dixere, de qua mentio apud Plinium & Varronem. Docet Vitruuius, qua magnitudine constituenda sint Pinacotheca. Asino uectore uirgo.] Erit, inquit, res nouis annalibus memoranda, & stilo historico celebranda, quod uirgo euaserit captiuitatem, asino uectore liberata. Phryxum arietis.] Mythici tradunt, & memorat Higinius, Phryxum, & Hellen eius sororem, arietis impositos, iras nouercales & paternum furorem per undas profugisse: Hellen in pontum decidisse, à cuius nomine dictus sit Hellespontus: Phryxum Colchos peruenisse incolumem, & arietem Ioui immolasse, pellē in templo fixisse, & arietis ipsius effigiem ab Ioue inter sidera constitutam. Est autem aries in cælo signum æquinoctiale regale, à Græcis αἴδιον dictum: quod, cum in eo signo sol fuerit, inter diem & noctem quodammodo iudicat. tropicum dicitur, quod in eo sol uernum tempus faciat: uer enim initiatur sole in arietem ingresso, auctor Firmicus Maternus in primo Mathefeon. Prodiderūt auream habuisse pellem arietem Phryxi, propter caritatem, ad quam in Colchida profecti regio genere dicuntur Argonautæ. Eusebius chronographus affirmat, ideo ariete fingi uectum Phryxum, quia naui fugit nouercales insidias, cuius insigne erat aries. Et Arionem.] De Arione aitharædo famigerato, qui delphino uectus est, scribunt Plinius,

nus, Solinus, cæteri: copiosissimè omnium Gellius & Herodotus. de quo cecinit Ovidius in secundo Fastorum: Quod mare non nouit, quæ nescit Ariona tellus? Strabo uulgatæ historiæ derogans fidem, à prædonibus in mari obrutum Arionem fuisse asseueranter affirmat. Sed fabulæ argumentum uel potentissimum est, quòd simulachra duo ænea ad Tanarum Laconia promontorium uisebantur: delphinus uehens, & homo insidens. Præterea assaium exemplorum est, quibus proditur, pueros à delphinis amasijs per maria uectos esse: quæ fidem faciunt, ut inquit Plinius, ut credatur, Arionem quoque fidicinè interficere nauis in mari parantibus, ad intercipiendos eius quæstus, eblanditum ut prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis, cum se recisset in mare, exceptum, ab uno Tenarum in litus pro uectum: pro quo factò inter sidera delphin est collocatus. Scio alias quoque causas tradi, cur delphin inter sidera figuratus sit. Sub quo sidere nati, erunt petaminarij & petauristarij, ut docet Firmicus Maternus nouissimo Matheos uolumine. sunt autem petaminarij, qui agilitate corporis quasi uolare uidentur: unde & nomen. Græcè enim πῆταμα significat uolo uolus. Significatio petaminariorū haud multum distat à petauristarijs, quos & petauristas appellant. De petauro quis ignorat, illa quæ traduntur à commentatoribus Iuuenalis & Martialis? nihil notius. Arion quoque nomen est equi, memoratissimi præconio poetarum, cuius dominus fuit Adrastus: qui ex Neptuno & Cerere natus dicitur, humano dextri pedis uestigio. Europam tauro supercubasse.] Notissima Europæ Agenoris filia fabula est, quam Iupiter in taurum deformatus, ex Phœnice exportauit in Cretam, à cuius nomine

tertia

tertia pars terrarū Europa nominatur. hinc illud Horatium: Tuae sectus orbis Nomina ducet. Pythagoras ex are Tarenti fecit egregiam Europæ imaginem, tauro insidentis. Historici tradunt, Europam à Cretensibus raptam esse naui, cuius fuerit insigne taurus. Ideoq; fingi, à tauro auctam. Notabile illud, & ad fœmineum sexum commendandum maxime pertinens, orbem terrarum à nominibus fœminarum nuncupari. nāq; Asia dicta est à nympha, ex qua & Iapeto oritur Prometheus: Europa, ut diximus, ab Europa Agenoris filia: Lybia, quæ est Africa, à Lybia Epaphi filia: Quod si talia scirent mulieres nostri temporis, quam insolenter gloriarentur, quam sese iactanticulæ extollerent, quam sibiipsis placerent, & quotidiano iurgio uiris opprobrent, quod muliebri genus foret longe quam uirile præstantius, quod fœminæ nomen orbi terrarum in didissent! proinde uiros moneo, ut hæc ueluti mysteria habeant in sanctuarijs, nec prodant in cœtu fœminarum, ne illæ ex insolentibus fiant insolentiores. Mugiiuit in bonum.] Quando scilicet factus taurus, Europam uexit: ob id dicitur taurus inter astra esse cōstitutus. in cuius prima parte quicūq; habuerit horoscopū, erit uates Entheus, id est diuinus, et numine afflatus: quæ dictio frequēs est apud scriptores. dixit Cic. enthusiasmos abest, pro afflatu poetici furoris.

Dum hic identidem puella replicat, uotisq; crebros intermiscet suspiratus, ad quoddam peruenimus triuium, unde me arrepto capistro dirigere dextrorsum magnopere gestiebat, quod ad parentes eius ea scilicet iretur uia. Sed ego gnarus,

Hic.] id est, hæc. Idētidē.] frequenter. Suspiratus.] suspiria, nōmē est quarti ordinis. sic Ouid. in 14. Respicit hunc uates, & suspiratibus
R e hau-

haustis. Ad triuium.] Lucianus, biuium, græcè enim ait διῶν τριῶν, apud Græcos est prouerbium huic loco congruens, ἢ τριῶν διῶν τριῶν, id est, in triuium sum. dicitur autem de his qui incerti sunt et nutabundi in negotijs obeundis, propterea quod ἢ τριῶν διῶν in triuium positus, nescit qua uia ire debeat. Dextrorsum.] ad dextrā partē. Horatius: Ille sinistrorsum, hic dextrorsum. Gnaeus.] scius et callens. Expostulabam.] Consequerebar, subaccusabam. expostulare enim est, ut inquit Donatus, conqueri apud il-

latrones illā ad reliquas commesse prædas, renitebar fortiter, atq; sic in animo meo tacitus expostulabam: Quid facis infelix puella? quid agis? cur festinas ad orcum? quid meis pedibus facere contendis? Nō enim te tantum, uerū etiam me perditum ibis. Sic nos diuersa tendentes, & in causa finali, de proprietate soli, imò uia herciscundæ contententes, rapinis suis onusti corā deprehendunt ipsi latrones: & ad lunæ splendorem, iam inde longius cognitos, risu magno saluant. & unus ē numero sic appellat: Quorsum istam festinanti uestigio lucubratis uiam, nec noctis intempestæ manes laruasq; formidatis? An tu probissima puella parētes tuos interuisere properas? Sed nos & solitudini tuæ præsidium præbebimus, & cōpendiosum ad tuos iter monstrabimus. & uerbum manu secutus, prehensolore, retrorsum me circumtorquet: nec baculi nodosi, quem gerebat, suctis ictibus temperat. Tunc ingratissimè ad promptū recur-

recurrere exitum, reminiscor
doloris ungulae, & occipio nu-
tanti capite claudicare. Sed ec-
ce (inquit ille qui me retraxerat)
rursum titubas & uacillas? &
putres isti tui pedes fugere pos-
sunt, ambulare nesciunt? At paulo
ante pinnatam Pegasi uincebas
celeritatem.

lū ipsum q̄ pecca-
uerit: postulare,
de illo apud alte-
rū. eodēq; signifi-
catu postulatio et
expostulatio usur-
patur. Meis pedi-
bus.] ut scilicet pe-
des mei te ducant

perditū in manus latronū. In causa finali.] Verba scitē et
conducenter usurpat iuriscōsultorū, apud quos tituli sunt
finium regundorum, familiæ herciscundæ, & qui sit pro-
prietarius, et qui fructuarius. actio in agris uectigalib. &
inter eos qui usumfructū habent, uel fructuariū, & domi-
niū proprietatis uicini fundi, & inter eos qui iure pignoris
possident, competere potest. In finalibus quæstionibus (ut
inquit Papinianus) uetera monumenta sequenda sunt. fa-
miliæ uero herciscundæ nomen dicitur hereditatis diuiden-
dæ, ubi familia accipitur pro pecunia & rebus heredita-
rijs. quod docent iuriscōsulti, tit. de uerborum significatio-
ne, allegantes legem 12. Tabularum, cuius hæc sunt uerba:
agnatus proximus familiam habeto: hoc est, hereditatem.
In eadem significantia dictum est illud ab A. Gel. Familiā
pecuniamq; suam prandiorum gurgitiibus prolussent. In eo-
dem significatū apud Terent. quoq; familiam dici reperies.
Per familiæ herciscundæ actionem, ut inquit Vlpia, diui-
ditur hereditas, quæ quidem actio proficiscitur ex lege 12.
Tabularum. Namq; heredibus uolentibus à concione disce-
dere, necessariū uidebatur aliquā actionem constitui, quæ
inter eos res hereditariæ distribuerentur. sicut ergo inter
litigatores de proprietate soli litigatur, sicut quæstiones fi-

nales existunt inter cohæredes de familia herciscunda, hoc est hereditate diuidenda: ita festiuiter decentiq; translati-
 one inquit Apuleius se contendisse cum puella de uia her-
 ciscunda, cum illa dextrorsum tenderet, hic uero sinistrorsum.
 Tota res est ex uerbis iuris ciuilis sciēter apteq; trans-
 lata. Festus Pompeius erectum dici tradit, à coercendo di-
 ctum. Vnde & herciscunda, inquit, & ercisci uideor le-
 gisse apud M. Tul. ercium cieri. quod & legi potest erci-
 sci, ex hac Festi auctoritate. cuius uerbum corrigo, ut pro
 erectum legas ercium. Herceus uero Iupiter, dictus ex eo
 quod intra consepta & penetralia domi colitur, quem &
 penetralem uocant. græcè enim ἑρκεὺς dicitur septum. De
 Ioue Herceo, Ouid. Lucanus, cæteri. Ad lunæ splendor-
 em.] Lucianus, καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ σελήνῃ ἔχουσιν
 οὐκ οὐκ τοὺς ἀνθρώπους αἰχμητῶν. id est, Et procul statim ad
 lunā cognouere infelices captiuos. Appellat.] alloquitur.
 Alias appellare uerbum est creditoris, quo debitorem su-
 per debita pecunia compellat. Apud Columellam Alphius
 facinator dixisse seuerissime fertur, Optima nomina non
 appellando fieri mala: ubi nomina pro debitoribus acci-
 piuntur. Lucubratu uiam.] quasi nocturno tempore ad
 lucubrationem conficiatis. Docet Columella, quemadmo-
 dum agricola debet ad lucubrationem uespertinam palos
 decem, uel ridicas quinq; conficere, totidemq; per antelus
 canam lucubrationem. Vocantur autem ridica, pedamen-
 ta, quæ opimam in uineam solent afferri ex quercu & iu-
 niperu. Aliubi correximus mendosum Plinij locum, apud
 quem in 17. non ridica legebatur, sed radice. Noctis in-
 tempestæ.] Intempestam noctem dicunt mediam & tene-
 brosam. Helius dicebat, intempestum esse id noctis tem-
 pus, quod agendis rebus minime idoneum est: quod alij con-
 cubium

subium appellat, quod ferè omnes cubentiaij, ab eo quod
 sileretur, silentium noctis. quod Plaut. conticinium uocat.
 Laruas.] Propert. libro Elegiarum quarto tradit, manes
 umbrasq; defunctorum nocturno tempore liberis uagari.
 sic enim scribit: Nocte uagæ ferimur, nox clausis liberat
 umbras. Apuleius in Apologetico, oppidò quàm eleganter
 id genus laruas appellat noctium occursacula, bustorum
 formidamina, sepulchrorum terriculamenta: Plinius no-
 cturnos terrores dicit, memoratq; remedia. idem fatuos uo-
 cat, qui passim fœminarum amasij creduntur, quos lingua
 uernacula folletos appellant. Verba Plinij ex 26 subscri-
 psi: Hæc in Piceno à fœminis abigunt, quos mira persuasio
 ne fatuos uocant. Hieronymus Oxellum à rusticis nomina-
 ri tradit, uulgus fatuelum nuncupat. Idem Hieronymus lar-
 uarum naturam esse dicit, terrere paruulos, & in angulis
 occurrere tenebrosis. De laruis in superioribus copiose di-
 ctum est, unde laruati pro lymphatis & furentibus dicti.
 Lucianus: & τὰ δαυμόνια δὲ δαδυνας. id est, non tu quidem
 demones extimescis? Interuifere.] ex interuallo reuifita-
 re, aliàs totum uifere. Compendiosum.] breue & cōpen-
 diarium: aliàs lucrosus significat. Ad tuos iter.] Lucias
 nus, & πῶς αὖ τοῖς ἐνέοις ἀποδοῖσκουσιν. id est, te tuis restitue-
 mus. Ictibus temperat.] Si quem pœniteat ictus illati, &
 statim expuat mediam in manum, quæ percussit, leuatur
 illico percussus à pœna. Hoc sæpe delumbata quadrupede
 approbatum est, statim post tale remedium correcto ani-
 malis ingressu. quidam è contrario aggrauant ictus ante
 conatum, simili modo salua in manu ingesta. Ingratis.]
 non sponte, nō libenter: aduerbium est. Plautus: At pol pro-
 fectò ingratissimè: item, Hoc noctis à portu ingratissimè excitaui.
 Occipio.] incipio. Claudicare.] Lucianus dixit ἰχλασσω,

id est, claudicabam. Pegasi celeritatem.] Aratus, Ouid, cæteri, Pegasus Neptuni & Medusæ Gorgonis filiū esse dixerunt, qui in Helicone saxum ungula feriens, produxit fontem, qui ex eius nomine Hippocrene est dictus. Bellerophontes ex hoc equo decedens, crus infregisse dicitur: equus autem subuolasse, qui inter sidera ab Ioue constitutus existimatur. De pegasi celeritate uolatrica Catullus: Non si pegaseo ferar uolatu. Plinius in octauo, Pegasus pennatos equos & cornib. armatos prodidit in Æthiopia generari. Eusebius, ex auctoritate Palæphati, pegasus scribit fuisse nauem Bellerophontis. idem Plinius in 10. inter aues fabulosas numerat pegasos, equino capite insignes. Lucianus in hanc sententiam, ὕψιστον ἵππου ἀνθρώπος ἔχει πτεροειδέα. Sanus, inquit, equo ocyor & uolaticus extitisti.

Vocatur.] Cor

rige, iocatur. nam per irontam dicit, comitem illum talia secū iocatū esse. Lucianus ait, sed aded post hæc uerba fustuario supplicio effectū esse, ut ulcerosus fieret. Domus lorica.] Obseffores urbium, ultra iacetum teli fossam faciunt: eamq; uallo, sudibus, turriculis instruunt, ut

Dum sic mecum, fustem qua-
tiens benignus iocatur comes,
iam domus eorum extremam
loricam perueneramus. & ecce,
de quodam ramo proceræ
cupressus induta laqueū anus
illa pendeat. Quam quidem
detractam protinus, cum suo si-
bi funiculo deuinctam, dedere
præcipitem: puellaq; statim dis-
tenta uinculis, cornam, quam
postrema diligentia præpara-
uerat infælix anicula, ferinis
inuadunt animis. Ac dum audi-
da ferocitate cuncta contrun-
cant, iam incipiunt de nostra
pœna,

pœna, suaq; uindicta secū considerare; & utpote in cœtu turbulento, uariæ fuere sententiæ: ut primus uiuam cremari censeret puellam, secundus bestiis obijci suaderet, tertius patibulo suffigi iuberet, quartus tormentis excarnificari præciperet. Certè calculo cunctorum utcūq; mors ei fuerat destinata.

erumpentibus ē ciuitate possint obistere: quod opus loriculam uocāt. auctor Vegetius in 4. Sæpe inuenitur in historijs, lorica urbe esse circumdatam. Hieronius in 8. commentario belli Gallici

sic scribit: Hæc imperat uallo duodecim pedum muniri, loricaq; pro hac ratione eius rationis inædificari. itē: Pontium frontes uimineæ lorica munirentur. hic lorica domus significatur, non tam fossa inædificata ad domum latrocinalem muniendam, quàm sepimentum atq; maceria, qua septa domus erat in tuto. M. Varro in primo de Re rustica, inter sepimenta quæ tutandi fundi & uillæ causa sunt, numerat maceriam, cuius species ferè quatuor sunt: nam sit aut ex lapide, aut è lateribus crudis, aut ex terra et lapillis compositis, quod maceriæ genus informe est. in Deuteronomio sic scriptū legimus: Cum facies domum nouam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labete alio, & in præceptis ruine. Hieronymus scribēs cōtra Pelagianos, recitat hæc uerba. Sed pro illo, Facies murū tecti, elegātius et speciosius reposuit, Facies loriculā tecto. unde sit ut loriculā intelligam⁹ esse murū tecti, quæ sit in circuitu domus, ne quispiā, & maxime pueri, labatur in præceptis. Periboli in eodē ferè significatu mētio est in Ezechiele. nā Græci περιβολῶν uocant septū, circuitumq;. & ita Hieronymus peribolum capit pro lorica si

ue circuitu, & corona quasi quadam, quæ sit in domo, ne
 facilis in præceps lapsus sit. Iosephus in sexto Belli Iudaici
 scribit, quod templum Solomonis aramq; cingebat ex pul-
 cherrimo saxo lorica gratissima usq; ad cubitum surgens,
 quæ populum à sacerdotib; segregabat, & gonorrhæos ar-
 cebat. Sunt autem Gonorrhæi, ut uocabulū signat, semine
 fluentes. γένν enim genitura dicitur, & pro fluo, apud Plin-
 ium gonorrhæi signantur per illos, quibus (ut ipse ait) ge-
 nitura fluit. male literati non Gonorrhæos legunt, sed go-
 moreos, corrupta dictione & significatu. Anus pende-
 bat.] Lucianus: τὴν μὲν ὑπὸν ὑπομῦρ in τῇς πύργας ὑπὸν
 αἰὼν ἢ καὶ ὡς αἰὼν. id est, Vetulam ex petra suspensam funi-
 culo inuenimus. Funiculo.] Lucianus καὶ ὡς αἰὼν dicit.
 ita enim Græci funiculum uocant. Plinius eleganter pœnā
 laquei præposteram appellat, ex eo quod includatur spiri-
 tus, cui exitus est querendus. In quinta parte aquarij qui-
 cunq; habuerit horoscopus, laqueo se suspendet. Suppen-
 diosos uocant, laqueo nexili strangulatos. Plin. ait, laqueū
 suspendiosi circumdatum temporibus, dolorem capitis seda-
 re. Infamissimum hoc genus mortis iudicauit antiquitas:
 ideoq; pontificalibus libris cautum est, ut qui laqueo fini-
 uisset uitā, insepultus abiceretur. Distenta uinculis.] τὴν
 αἰὼν πρὸς τὴν ἰσθμὸν καὶ τὴν ἀσπίδα: id est, Virginē intra domū
 uinculis alligauerūt. Ferocitate.] Quid si legas uoracitate:
 ut significet, animis ferinis & uoracitate inexplibili latro-
 nes cœnā inuasisse? Lucianus simpliciter ait, αἰὼν καὶ τὴν πύργον,
 καὶ τὸν πύργον ἢ καὶ τὸν πύργον: id est, Postea cœnitarunt, & potio e-
 rat liberalis. In cœtu turbulento.] Sicuti uulgus incertū
 scindi solet in uarias sententias, in cōcione populari & tur-
 bulenta: ita & latrones, in quibus nulla ratio, nullum con-
 silium est, uarijs sententijs decernūt super supplicio asini et
 puellæ.

puellæ. Loquitur autem ex forma consilij, & ritu senatus, in quo rogati sententias quisq; censent, quid sibi & Reipub. uideatur. Viuam cremari.] Inter atrociſſima genera pœnarum est ignis. Capitalium pœnarum ferè isti gradus sunt, ut docent iuriscōſulti Digestis de pœnis. Summum supplicium esse uidetur, ad furcam damnatio, item uiui crematio, item capitis amputatio. Vltimum supplicium (ut uerbis Celsi utar) mortem solam interpretamur. Igni cremantur plerunq; serui, qui salutem dominorum suorum insidiati fuerint: nonnunquam etiam liberti, plebei & humiles personæ. Incendiarij capite puniuntur, plerunq; uiui exuruntur. Seneca inter sæuitiæ cōmenta numerat, tunicam alimentis ignium illitam & intextam, quam duo terribissimi poeta elegantissimo uocabulo molestā appellant. ait enim Satyrographus: Ausi quòd liceat tunica punire molestā. et Epigrammatarius: Nam cum dicatur tunica præſente moleſta, Vre manum; plus est dicere, non facio. Idem ad hanc tunicam uelut alludens inquit, Et scombris tunicas dabunt molestas. Bestijs obijci.] Inter genera pœnarum est, ad bestias damnatio: & (ut inquit Paulus iuriconsultus) ad bestias damnatos, fauore populi præſides dimittere non debent. Bestiarios appellant, aduersus bestias depugnantes, qui exhibentur in spectaculis ferarum: de quibus Seneca in decimo Epistolarum: Nuper in ludo bestiariorum unus ex Germanis cū ad matutina spectacula præpararetur, secessit ad exonerandum corpus. Tertullianus refert in apologetico, morem esse bestiarijs, ut supremam cœnam cœnantes liberalius epulentur. Bestiarum meminit M. Tullius epistola quadam ad Quintum fratrem. Patibulo suffigi.] Famulos latrones, in his locis ubi grassati sunt, furca figendos, quàm plurimis placuit, ut deſpectu deterreantur alij

ijsdem facinoribus obnoxij, & solatio sit cognatis & affi-
 nibus interemptorum. patibuli supplicium infame est, ut do-
 cet Lactantius in quarto: quo bumiles & infames affici so-
 lent. Saturnus in horoscopo, ut tradit Firmicus in quinto
 Matheſeos, interdum causa est ut patibulo suffixus in cru-
 cem tollatur. patibulum autem dici crucem, nemo non scit.
 unde Plauti nū vocabulum sit patibulum. aliās pro serra po-
 nitur, qua hostia occluduntur: ab eo quòd hoc patibulo
 remoto, ualuae pateant. Cato patibula non tam pro serra li-
 gnea, quàm pro instrumento uindemiatorio accipere uide-
 tur, cum scribit: Vindemia & oletate facta, patibula om-
 nia in suo quæq; loco reponenda. Vbi oletas Catoni dicitur,
 pro uindemia olearia. Excarnificari.] Tyrānica crude-
 litas est, tormentis & lentitudine mortis per carnificinam
 homines necare. Caligula non temerè in quenquam nisi cre-
 bris & minutis ictibus animaduertebat: noto sanguinario
 præcepto, ita fieri ut se mori sentiat. Tiberius quoq; Caesar
 exquisitis longisq; tormentis & cruciatibus excarnificatos
 homines necabat. Calculo.] sententia & suffragio, quæ
 per lapillos significantur. Candidus calculus datur in abso-
 lutione, niger in damnatione. Ouid. morem fuisse testatur,
 niueis nigrisq; lapillis, His damnare reos, illis absolvere cul-
 pa. Romani, auctore Dionysio, in centuriatis comitijs singu-
 los calculos per singulas centurias ferebant, quidā fabis da-
 bāt suffragia: sicut Bononiēsis senatus fabis albis suffraga-
 tur, nigris refragatur. Ænigma illud Pythagoræ, quo præci-
 piebat à fabulo abstinendū, eruditi ad hoc transferunt, ut
 interpretentur significare uoluisse Pythagoram, abstinen-
 dum esse à Reipublicæ administratione, quæ per fabas ex-
 plicatur. Calculus alio significationis diuerticulo poni
 dicitur.

dicatur pro supputatione calcatoria, & pro ratione accepti expensiq; subducta. Iuuenalis: Ponatur calculus. Columella: Hic calculus quē posuimus. item: Vt diligens ratiocinator calculo posito uidet. Sic omnis schola eruditorum loquitur. De calculo qui in uesica nascitur, diro cruciatu torquens, nulli ignotum: à quo calculosi dicti, calculo laborantes, quos Græco uocabulo litharicos appellāt. Lithotomos dicitur medicus lapidis excidendi.

Tunc unus omnium, sedato tumultu, placido sermone forsus est: Nec sectę collegij, nec mansuetudini singulorum, ac nemex quidem modestiæ congruit, pari uos ultra modum, delictiq; scire terminum: nec feras, nec cruces, nec ignes, nec tormenta, ac ne mortis quidē maturatę festinas tenebras accersere. Meis itaq; consilijs ausculantes, uitam puellę, sed quam meretur, largimini. nec uos memoria deseruit utique, quod iamdudum decreueritis de isto asino, semper pigro quidem, sed manducone summo, nunc etiam mendaci, fictę debilitatis, & uirginalis fugę sequestro, ministroq;. Hūc igitur iugulare crastino placeat, totisq; uacuefacto pręcordijs,

Nec sectę collegij.] Verba latronis, mira ironia pronuntiata: quibus uidetur uelle mitius decernere supplicium, cū decernat atrocius. Collegium intelligit latrociniale, cuius secta & decreta nil aliud sunt quàm nefas & scuitia, sanguinantesq; sententię. Ultra delicti terminum.] tanquam aquus & mitis iudex censere uideatur, atq; ex legū pręscripto, quibus canetur, ut potius pœnæ

poenæ molliendæ
sint quàm exasperanda: & ut inquit Satyricus poeta, ne sit uindicta grauior quàm iniuria. Nec feras.] Repetit genera poenarum dudum annotata. Manducone. Jeda ce comedone, uoratore. Manducū antiqui dixerunt obsoniū, & manducones homines pro edacibus, qui mandones quoque & manduci nominantur. Pomponius: Magnus manducus Camillus. M. Varro: Magnæ mandonum gulæ. manducatus eibus & commanducatus, non tam significatur comesus, ut uulgo est usurpatum, quàm mansus, & denti

per mediam aluum nudam uirginem, quam prætulit nobis, insuere: ut sola facie prominente, cæterum corpus puellæ nexu ferino coherceat. Tunc super aliquod saxum scruposum, insiticiū & fartilem asinū exponere, & solis ardentis uaporibus tradere. Sic enim cuncta, quæ rectè statuistis, ambo sustinebunt; & mortem asinus, quā pridem meruit: & illa morsus ferarum, cum uermibus membra laniabuntur: & ignis flagrantiam, cum sol nimijs caloribus inflammarit uterum: & patibuli cruciatum, cum canes & uultures intima protrahent uiscera. Sed & cæteras eius ærumnas & tormenta numerate: mortuæ bestię ipsa uiuens uentrem habitabit. Tum fœto re nimio nares æstuabunt, inedia diutinæ letali fame tabescet: nec suis, saltem liberis, manibus mortem sibi fabricare poterit. Talibus dictis, non pedibus, sed totis animis latrones in eius uadūt sententiā. Quam meis tam magnis auribus accipiens, quid aliud quàm meum

crae

Crastinum deflebam cadauer?

bus comminutus,
masticatusq; , qui

deinde pro medicamento imponi solet, & pro fartura ingeri. Ita Plinius, ita M. Varro, ita omnes loquuntur, qui erudite, pure, latine loquuntur. Virginalis fugæ sequestro.] Sequester est medius inter duos altercantes, & (ut uulgo dicitur) mediator, à sequendo dictus: quod eius qui electus sit, ut docet A. Gell. utraq; pars fidē sequatur. M. Varro sculnam appellat. Lauius quoq; scribit, sequestrem uulgo dici scubnam, quasi seculnam, à sequendo. Quod apud sequestrem depositum erat, sequestropositum, per aduerbium dicebatur. Pacem sequestram dixit poeta, inducias intelligi uolens. Papinius in Thebaide: Vbi tunc fidei pacisq; sequestra Mater eras? Sequestraria dicitur iureconsultis actio, de eo quod sequestro deponitur. Nunc asinus eleganter dicitur sequester fugæ uirginalis, tanquam uirgo fugiens illum sequuta sit, eiusq; fidei fugam suam commiserit. quod Apuleius dicit sequestrum & ministrum, Lucianus græce dixit, ὁμηγερέων ἡγεὶ δισκονορ. Vacuefacto.] exinanito, cuius scerato, & (ut eruditi loquuntur) exenterato: exenterare enim est intestina educere, detrabereq; , quæ ἰντρεῖα uocant. hinc translatione decentissima, exenterare marsupium dixit Plautus, pro uacuefacere pecunia detracta, tanquam nudi intestina sint crumena. Lucianus, ἡγεὶ τὰ μὲν ἱκκατὰ πᾶντα ἱστὴν βάλλωμεν. id est, uiscera omnia ejciamus. Prominentem.] apparentem, & extra corium asininum, ne scilicet suffocetur incluso intus meatu. Lucianus, τὴν κίφαλον ἱστὴν τῶν ἐνσὺν πρόχειρον. Nexu ferino.] uinculo corij asinalis. Scruposum.] plenum scrupis. à lapillorum duricia, meretrices scrupæ dictæ Plauto, quas intelligi uoluit contempnibiles, idem more suo ludens ait, Mens scruposam uictus

commecat

comeatuiam. Infiticium & fartilem.] Obserua miram scriptoris in uerbis elegantiam. nihil potuit inueniri significanti-
 ficantius, quàm asinum infiticiū dicere, & fartilem, in
 quo puella inserta sit & inclusa. de infiticio sat notum. far-
 tilis uerò is dictus est, qui instar farciminis impletur ac far-
 citur. Farturam appellat M. Varro in alilibus. fartores
 apud Terentium, qui farcimina faciunt. fartilia apud Plin.
 pro turundis, quibus faciunt & saginant aues, à facien-
 do. Quod autem dixi fartilia pro turundis poni, scito turun-
 das dici panificia & buccas, quibus faciunt alilia ad sa-
 ginam. M. Varro: Gallinas, inquit, faciunt turundis ordea
 cys. M. Cato loquens de faciendo palumbo, sic scribit: Dū
 poteris facere turundas ex aqua, des escam temperatam.
 Apud eundē emendāda est, ut opinor, dictio, sic scribentem
 paulo superius: Polline uel farina ordeacea conspersa cu-
 randas faciat. Ego emendo, Turundas faciat, pro curan-
 das. Turunda eidem Catoni significat linamentū illud ex
 filis, quod in fistulam & ulcus immitti à medico solet. uul-
 gus imperitum tastam uocat, Cornelius Celsus linamentū.
 Verba Catonis sunt hæc: Et si fistula erit, & turundam
 non recipiet. & hoc metaphoricòs dictum: nam sicut tu-
 runda facitur auis, sic linamento illo facitur fistula &
 uulnus. Dicitur autē fartilis & farfiliis, ex cognatione quæ
 est inter literā T & S, ut merto merso, pulso pulso. Apicius
 leporē farfilē, pullū farfilē, sepiam farfilē, aliosq; cibos esca-
 lentos farfiles appellat: quibus scilicet infarciuntur & con-
 duntur intus condimenta, cæteraque id genus gulæ irrita-
 menta. Prisci porcum Troianum decenter uocarunt farfis-
 lem, & quasi alijs animalibus inclusis grauidum, ut ille e-
 quus Troianus grauidus armatis fuit. Solis uaporibus.]
 Lucianus, à quo hæc eadem omnia memorantur, græcè di-
 cit,

cit, *θιγουάτω ἰδιω*, id est soli seruentissimo. Vermibus.] Lucianus, *ἡγεῖ τοῖς σκώλῃσι πικροτέρως*, id est, et uermib. cruciata. Scoleca græci uermem uocant, & *σκώλεκος* uermisculum. Vnde scolecia dicta æruginis genus, ex eo quod contrahat se in uermiculorum speciem, cuius meminit Plinius in trigesimoquarto. Vultures.] Græci dicuntur gypes. Egyptij literis hieroglyphicis uolentes exprimere naturā, figurabant uulturem, de quo Amianus Marcellinus sic scribit: Per uulturem naturæ uocabulum pandunt: quia mares nullos posse inter has alites inueniri, rationes memorant physica. Nares æstuabunt.] puella naribus & anhelatione fectorem contrahet exanimalem. fector enim (ut medici tradunt) res una est ex prosternentibus naturā mortalium. Ex immundicia cloacarū & fectore pestilentia gigni, tradunt iurisperiti. Inedia diutina.] Teterrimum genus mortis est, fame mori, si Græcis camænis habemus fidem, clamitantibus, *ἀνὴρ δὲ τῆς τῶ βαυῆν*, fame miserimum est mori. ab Ezechiele sagittæ famis mortifera dicuntur. à Plinio mors famis dira nominatur. Quibus inedia mori consilium est, hi septimo demum die mortē oppetunt. Plinius tamen auctor est, durasse plerosq; ultra undecimū. Letali fama.] Corrigo fame, ut exponas mortifera fame, ex diutina inedia conficietur, & lentissima tabe absumetur. Parasitus Plautinus festiuiter appellat esuriales serias, quibus scilicet ab edendo feriati sumus. itē parasitus alter famem fuisse matrem sibi suspicatur, propterea quod, postquam natus est, nunquā satur fuit: quā cōplures annos utero suo hæere conqueritur. Mortem sibi fabricare.] Cum mors finis sit ærumnarum, et requies malorum, non pauci extitere qui tædio uitæ sibi manu propria necem consciuerūt, ob ærumnosam uitam finienidam. Tiberius mortem adeo leue

supplis

supplicium putabat, ut mori uolentibus uim adhibuerit uiuendi, ut cum audisset unū Carnulium nomine anticipasse eam, exclamauerit, Carnulius me euasit. & precanti cuidā pœnæ maturitatem, responderit, Nondū tecum in gratiam redij. Scribit Augustinus in primo de Ciuitate Dei, maiorem animum meritō dicendum esse, qui uitam ærumnosam magis potest ferre, quā fugere. Plinius existimat terrā uenena gentisse, misertā nostri, ut in tadio uitæ facillimo ueneni haustu extinguemur, nullo labore, similes sitientibus. hinc accipimus, magnos Imperatores habuisse uenenū sub anulo, & in promptu, ut mortē oppeterent sine cruciatu, in rerū desperatione. Nō pedib. sed animis.] Ex more Romano hoc dictū est, quo pedib. ibāt in eā sententiā quā probabāt. cuius rei mentionē fecimus in cōmentarijs Tranquilli: & hoc sæpe leges apud Liu. Cic. ceteros non pauci sunt, qui hinc pedarios Senatores appellatos tradūt: quia scilicet in alienā sententiā pedib. irēt. Igitur ad hūc prisco rī morē alludēs Apuleius, dicit nō pedib. sed animis cōcordiq; cōsensu latrones iuisse in sententiā eius, q̄cēsuit uirginē asino exēterato insuēdā, et multiplici genere cruciatuū cōsumendā. Lucianus ait, cūctos latrones exclamasse, & acclamatione sententiā collegæ cōprobauisse. Germanorum mos est in cōsilijs, auctore Cor. Tacito, ut si sententia displicuit, fremitu aspernentur: si placuit, frameas cōcutiāt, quæ sunt tela eorū. honoratissimū asēsus genus est apud illos, armis laudare. Tā magnis.] asininis. asinos enim auritos, et prægrandibus auribus præditos cernimus. Deslebam cadauer.] Lucianus: Ego me ipsum degemebā, perinde ac iā iam futurū cadauerosum. Crastinū.] cum in diem crastinum distulissent asini puellæq; supplicium.

pisa misce qd dicitur aiaip; p; uti qd

om; s; uoz filoz qm tibi placuerit abbas

OCN 52303793

ua sua die i m h semoe i p p e
oco lepi die q i se duabz rebus expo e p

naufem ac carano i apno i

ca i mten l^o p^oono m^ox q^oda i

por q^orendu e ponu m^o i a u

e i accepit m^oca p^ou m^o h q^o o^o

ollan i m m^o duar ier m^o vna

g^ona ad p^oora sua i alia i

ad q^o i p^o d^oca p^o h q^o duar p^oca

q^o ad p^oora e

dui cor h^o p^o mediu

p^o replou i die

dedu ad m^oca i i m^oca m^oca

no opt ipam panere

160

si u cauacou i mca

de euac^o p^o p^oca

nauiam ad p^oer d^ole

fidem amittant. pleu d^oca p^oca v^oca
p^oca p^oca p^oca p^oca p^oca p^oca
p^oca p^oca p^oca p^oca p^oca p^oca
p^oca p^oca p^oca p^oca p^oca p^oca

